

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗ

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ (1892-1971)

(Ο πνευματικός μου πατέρας στα συνεταιριστικά)

Το συνεχές έργο του αποκλειστικά για τους Συνεταιρισμούς,
από τον Νόμον 602 «περί Συνεταιρισμών» έως τον θάνατόν του 1971
αλλά και μετέπειτα με το παράδειγμα της ζωής και την διδασκαλία του.

Τιμήθηκε με βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών το 1956

*«...διότι ούτος έμπνεόμενος υπό της συνεταιριστικής ιδέας και άφο-
σιωθείς εις αυτήν, υπήρξεν άκάματος εργάτης διά τήν διάδοσιν αυτής,
και μέ άγνόν ένθουσιασμόν και πάντοτε εις ιδεολογικόν επίπεδον
συνέβαλε σπουδαίως εις τήν ανάπτυξιν του̃ συνεργατικού θεσμου̃...»*

Και με πολλές άλλες τελετές και βραβεύσεις
από μεγάλες προσωπικότητες και συνεταιριστικές οργανώσεις
και ως διάδοχος των πρωτεργατών
Ν. Μιχόπουλου, Δ. Γρηγοριάδη, Σωκρ. Ιασεμίδη.

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗ

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΝΕΟΤΕΡΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ (1892-1971)

(Ο πνευματικός μου πατέρας στα συνεταιριστικά)

Το συνεχές έργο του αποκλειστικά για τους Συνεταιρισμούς,
από τον Νόμον 602 «περί Συνεταιρισμών» έως τον θάνατόν του 1971
αλλά και μετέπειτα με το παράδειγμα της ζωής και την διδασκαλία του.

Τιμήθηκε με βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών το 1956

*«...διότι ούτος έμπνεόμενος υπό τής συνεταιριστικής ιδέας
και άφοσιωθείς εις αυτήν, υπήρξεν άκάματος εργάτης διά τήν
διάδοσιν αυτής, και μέ άγνόν ένθουσιασμόν και πάντοτε εις
ιδεολογικόν επίπεδον συνέβαλε σπουδαίως εις τήν ανάπτυξιν
τοῦ συνεργατικοῦ θεσμοῦ...»*

Και με πολλές άλλες τελετές και βραβεύσεις
από μεγάλες προσωπικότητες και συνεταιριστικές οργανώσεις
και ως διάδοχος των πρωτεργατών
Ν. Μιχόπουλου, Δ. Γρηγοριάδη, Σωκρ. Ιασεμίδα,

ΑΘΗΝΑ 2006

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Γ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ
(1892–1971)

Η μεγάλη ιδεολογική και οργανωτική προσπάθειά του
από το 1915 έως το θάνατό του 1971,
που αναγράφεται περιληπτικά στον τόμο αυτό
ως χρήσιμη διδασκαλία
για την σωστή ανάπτυξη των Συνεταιρισμών
και την αποφυγή σφαλμάτων.

*Ο τιμητικός αυτός τόμος προσφέρεται από τον συγγραφέα
(δεν πωλείται στο εμπόριο)
στη μνήμη του πνευματικού του πατέρα στα συνεταιριστικά
Θεοδώρου Γεωργ. Τζωρτζάκη (1892–1971),
σε όσους το αποστείλω ή σε όσους το ζητήσουν με επιστολή τους
για να πληροφορηθούν και να τιμήσουν το έργο
ενός μεγάλου ιδεολόγου και ακάματου συνεταιριστή
που αφιερώθηκε αποκλειστικά στους Συνεταιρισμούς.
Και τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών και από πολλές άλλες
μεγάλες Προσωπικότητες και αρμόδιες Οργανώσεις.*

Διεύθυνση συγγραφέα:

Αριστ. Ν. Κλήμης
οδός Λεύκης 16 και 'Αττιδος,
Βάρη Αττικής Τ.Τ.: 166 72
Τηλ. 210/ 9627 498

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος αναλυτικός

- Κείμενο 1:** 1913–1920. Η αρχική δραστηριότητα του Θ. Τζωρτζάκη στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Και συνέχεια στο Υπουργείο Γεωργίας.
- Κείμενο 2:** 1921–1924. Η μετεκπαίδευση του Θ. Τζωρτζάκη στη Γερμανία κλπ. Στην επιστροφή δραστηριότητά του για την ανασυγκρότηση της πρώτης Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών που είχε ιδρυθεί πρόχειρα το 1922. Και άλλα γενικότερα συνεταιριστικά.
- Κείμενο 3:** 1925. Η έκδοση του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» από συνεργασίαν υψηλών συνεταιριστικών στελεχών, με Διευθυντήν τον Θεόδ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 4:** 1926. Η αποχώρηση από το Υπουργείο Γεωργίας το 1926. Συνεχείς και αποδοτικές συνεταιριστικές δραστηριότητές του από το 1925 έως το 1930.
- Κείμενο 5:** 1929–1931. Οι μεγάλες πρωτοβουλίες του Θ. Τζωρτζάκη στα συνεταιριστικά. Η ανάγκη διατύπωσης προγράμματος συνεταιριστικής πολιτικής. Η μεγάλη συνεταιριστική σύσκεψη του 1930.
- Κείμενο 6:** 1930.–1932. Η «Επιτροπή των Αμπελακίων». Η βασική οργανωτική συνεταιριστική εξόρμηση.
- Κείμενο 7:** 1932. Η έκδοση του βιβλίου Θ. Τζωρτζάκη «Οι Συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα». Και άλλο γερμανικό του Grunfeld από μετάφραση Π. Χασαπόπουλου.
- Κείμενο 8:** 1933. Η βασική μεγάλη συνεταιριστική εκδήλωση «Πανελλήνια Σύσκεψη των Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών». Η αναγγελία του θανάτου του πρωτεργάτη Νικ. Μιχόπουλου. Οι εργασίες της Συσκέψεως.
- Κείμενο 9:** Τα πορίσματα – αποφάσεις της μεγάλης αυτής Πανελληνίας Συσκέψεως του 1933 για το πρόγραμμα και τα συνεταιριστικά ζητήματα. Το επίσημο, μελετημένο και ψηφισμένο Συνεταιριστικό Πρόγραμμα.
- Κείμενο 10:** 1933. Η οργάνωση και δραστηριότητα της Αντιπροσωπείας Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών για τις ενέργειες επί των ψηφισμάτων της Συσκέψεως του 1932 για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών. Παράλληλα η εξυπηρέτηση στο μεταξύ των υποθέσεων των Ενώσεων.
- Κείμενο 11:** 1935. Το πανηγυρικό τεύχος του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη για τη συμπλήρωση 10 ετών από την έκδοσή του το 1925 και 20 ετών από τον νόμο 602 του 1915 περί Συνεταιρισμών. Και μερικές άλλες ενέργειες την εποχή αυτή.
- Κείμενο 12:** 1935. Η ίδρυση της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών. Το αναλυτικόν ιστορικόν με όλες τις παλαιότερες προσπάθειες. Και λίγες άλλες λεπτομέρειες από την οργάνωσή της.
- Κείμενο 13:** 1935–1937. Η οργάνωση και δραστηριότητες το 1935–1937 της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών υπό την διεύθυνση του Θ. Τζωρτζάκη. Οι Γενι-

κές Συνελεύσεις. Η επίθεση της 4ης Αυγούστου. Ο εξαναγκασμός του σε άδεια και συνέχεια παραίτηση για να σωθεί η Συνομοσπονδία από τις ενέργειες των ανθρώπων της 4ης Αυγούστου.

- Κείμενο 14:** Τα κείμενα στο «Συνεταιριστή» του Θ. Τζωρτζάκη μέσα στην 4η Αυγούστου για τον Αλ. Παπαναστασίου, τον Ανδρ. Μιχαλακόπουλο και τον Σωκρ. Ιασεμίδη.
- Κείμενο 15:** 1940–1941. Η εθνική στάση του Θ. Τζωρτζάκη με το περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» κατά τον πόλεμο 1940-41. Η διακοπή της εκδόσεως κατά την Κατοχή.
- Κείμενο 16:** 1941–1944. Η συνεταιριστική δραστηριότητα του Θ. Τζωρτζάκη κατά την κατοχική περίοδο. Η δημιουργία της νέας Αντιπροσωπείας Ενώσεων Γ. Συνεταιρισμών και το έργο της.
- Κείμενο 17:** Πίνακας των συνεταιριστικών κειμένων του Θ. Τζωρτζάκη από το 1918 έως την αρχή της Κατοχής δημοσιεύτηκε στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 1975 με εισαγωγή Α. Ν. Κλήμη.
- Κείμενο 18:** 1945. Ο Θ. Τζωρτζάκης Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος στην Αγροτική Τράπεζα για τη συνεργασία ΑΤΕ και Συνεταιρισμών. Και έτσι στη Διεύθυνση της νέας Συνομοσπονδίας που ιδρύθηκε στη συνέχεια ο αγροτιστής Ι. Αφεντάκης, με πρόβλεψη εκλεκτού επιτελείου στελεχών.
- Κείμενο 19:** Η αποκατάσταση της νέας Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών το 1946 στο ελεύθερο νομικό καθεστώς που είχε το 1935, προ του Ν. 1154/1938. Οι νέες δραστηριότητες και αγώνες. Νέα κατάσταση από 1946. Η θέση του Θ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 20:** 1946. Η επάνοδος του Θ. Τζωρτζάκη στη Συνομοσπονδία, ΚΥΔΕΠ, κλπ. ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος. Διευθυντής στην Συνομοσπονδία ο Ι. Αφεντάκης. Αρχή προβλημάτων αργότερα.
- Κείμενο 21:** 1946. Η επανέκδοση του περ. «ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη και η συνεταιριστική πορεία του με τις νέες συνθήκες στο νέο περιβάλλον.
- Κείμενο 22:** 1951–1955. Συνεχείς προτάσεις για το βασικό οργανωτικό και ιδεολογικό έργο της Συνομοσπονδίας ως κεντρικής ιδεολογικής οργανώσεως των Συνεταιρισμών. Απόψεις για το Συνεταιριστικό Συντονισμό. Πολιτικές εξελίξεις. Νέες προτάσεις. Εξελίξεις. Προβλήματα.
- Κείμενο 23:** Επανέρχεται και επιμένει ο Θ. Τζωρτζάκης στα βασικά αυτά προβλήματα του Συντονισμού και της ευρύτερης συνεργασίας των Οργανώσεων. Και υποδεικνύει τρόπους, ενώ η γενικότερη κατάσταση χειροτερεύει. Οι αρμόδιοι κωφεύουν.
- Κείμενο 24:** 1955. Το πανηγυρικό τεύχος για τα 30 χρόνια του περιοδ. «ο Συνεταιριστής». Περιεχόμενα, Ευχές, Επισημάνσεις. Προσπάθεια για την τόνωση του πνεύματος του Συνεργατισμού.
- Κείμενο 25:** Η συνεργασία του Αριστ. Ν. Κλήμη στο περ. «ο Συνεταιριστής» από το 1934 και έπειτα έως το σταμάτημα έκδοσής του.

- Κείμενο 26:** Οι κριτικές του Θ. Τζωρτζάκη και του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» για το συγγραφικό έργο του Αριστ. Ν. Κλήμη.
- Κείμενο 27:** Το γενικότερο Συνεταιριστικό Πρόγραμμα όπως το διατυπώνει ο Διευθυντής Ι. Αφεντάκης. Και ο Θ. Τζωρτζάκης αρχίζει με τη συνεταιριστική εκπαίδευση-μόρφωση.
- Κείμενο 28:** Η Συνεταιριστική Εκπαίδευση. Βαθμιαίες εφαρμογές. Η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως
- Κείμενο 29:** Οι Σειρές των Συνεταιριστικών Μαθημάτων.
- Κείμενο 30:** 1956. Το Πανελλήνιο Αγροτοσυνεταιριστικό Συνέδριο. Η γνώμη του Θ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 31:** Οι άλλες Σειρές Μαθημάτων. Και η τελευταία 14η Σειρά. Οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί. Απόψεις.
- Κείμενο 32:** Οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί πιο αναλυτικά. Προσπάθειες και Πραγματοποιήσεις από το 1954 και έπειτα.
- Κείμενο 33:** 1956. Τιμητική βράβευση της Ακαδημίας Αθηνών στον Θεόδ. Τζωρτζάκη για το συνεταιριστικό του έργο.
- Κείμενο 34:** 1956. Αναγνώριση και τιμή στον Θ. Τζωρτζάκη και την Συνεταιριστική Ιδέα και Εφαρμογή, από μεγάλες προσωπικότητες της εποχής, στον Παρνασσό, παρουσία του Βασιλέως και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών.
- Κείμενο 35:** Συνεχίζονται οι ομιλίες από Προσωπικότητες για τη Συνεταιριστική Ιδέα και τον Θ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 36:** 1961. Η αξιόλογη επαφή με την συνεταιριστική κίνηση και τον αγώνα της Κύπρου. Περιοδείες. Ομιλίες. Αναγνώριση.
- Κείμενο 37:** 1960–1964. Και ενώ υπήρχε Ειδική Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης των Κεντρικών Συνετ. Οργανώσεων υπό τον Ανώτερον Συνεταιριστικόν Σύμβουλον, Σεμινάρια οργανώνει ο Δ/ντής της Συνομοσπονδίας σε συνεργασία με το Εθνικό Ίδρυμα.
- Κείμενο 38:** 1963. Η αποχώρηση του Θ. Τζωρτζάκη από την Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών «λόγω συμπληρώσεως του ορίου ηλικίας». Οι ομιλίες του Προέδρου Π. Ρούσου. Κείμενο στο «Σκαπανέα της Υπαίθρου» της ΟΣΥΓΟ. Παραίτηση του Θ. Τζωρτζάκη και από την ΚΥΔΕΠ.
- Κείμενο 39:** 1964/65. Οι προσπάθειες του Θ. Τζωρτζάκη από το 1925 και έπειτα. Ειδικά για την ευρύτερη συνεταιριστική μόρφωση και οργάνωση των Συνεταιρισμών.
- Κείμενο 40:** 1964/65. Προσπάθειες του Θ. Τζωρτζάκη για τη συνέχιση των Μαθημάτων Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως και του όλου έργου Εκπαιδεύσεως. Αντίθετοι χειρισμοί της Συνομοσπονδίας. Αγωνία στα κείμενά του.
- Κείμενο 41:** 1966. Υποθήκες Θεοδ. Τζωρτζάκη προς τους Νεότερους.
- Κείμενο 42:** 1967. Η διακοπή της εκδόσεως του περιοδ. «Συνεταιριστής», λόγω της δικτατορίας του 1967 και του κειμένου του για τον Αλεξ. Μυλωνά.

- Κείμενο 43:** 1970. Ο Εποπτικός Κλάδος της ΑΤΕ τιμά τον Θεοδ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 44:** 1971. Η έκδοση σε βιβλίο των πολυγραφημένων παραδόσεων του Θ. Τζωρτζάκη «Συνεταιριστική Οικονομία». Η χαρά του. Και ο αιφνίδιος θάνατος.
- Κείμενο 45:** Η κηδεία του 7 Αυγούστου 1971. Οι ομιλίες. Τα στέφανα. Η συμμετοχή. Η επικήδεια ομιλία του Αριστ. Κλήμη.
- Κείμενο 46:** Τα κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη από το 1946 έως το τέλος.
- Κείμενο 47:** 1971. Τα δύο τελευταία κείμενα του Θεοδ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 48:** 1972. Τιμητικός τόμος στην πρώτη επέτειο από το θάνατο του Θ. Τζωρτζάκη. Οι μετέχοντες. Τα κείμενά τους. Ενδεικτικά τα κείμενα Αλεξ. Μπαλατζή και Αριστ. Κλήμη.
- Κείμενο 49:** 1975. Τα «Θέματα Συνεταιρισμών», τιμούν το περιοδ. του Θ. Τζωρτζάκη «ο Συνεταιριστής» και θα αντιγράφουν από αυτό για σύνδεση με το παρελθόν.
- Κείμενο 50:** 1977. Η Ομοσπονδία Συνεταιριστικών Υπαλλήλων (ΟΣΥΓΟ) και ο «Σκαπανεύς της Υπαίθρου» τιμούν τον Θ. Τζωρτζάκη.
- Κείμενο 51:** 1978. Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών και η Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού τιμούν τον μεγάλο Έλληνα συνεταιριστή Θ. Τζωρτζάκη. Οι ομιλίες.
- Κείμενο 52:** 1980. Συντάσσεται και εκδίδεται το έργο «Συνεργατισμός» με εισήγηση Αριστ. Ν. Κλήμη, από ανθολογία και ομαδοποίηση των βασικών κειμένων του Θ. Τζωρτζάκη στο περ. «ο Συνεταιριστής».
- Κείμενο 53:** 1991. Τα 20 χρόνια από το θάνατο του Θεοδ. Γ. Τζωρτζάκη (σε δύσκολη συνεταιριστική εποχή). Πρόταση για εορτασμό το 1992.
- Κείμενο 54:** 2002. Συνομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών, Κράτος (Υπουργείον Γεωργίας), Γεωπονικόν Πανεπιστήμιον, Εκκλησία της Ελλάδος, Άλλα Πανεπιστήμια, Ινστιτούτον Συνεταιριστικών Ερευνών-Μελετών, Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού και πολλές άλλες Οργανώσεις και πλήθος κόσμου, τιμούν τα 100 χρόνια Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, τους πρωτεργάτες και όσους εργάστηκαν για τους Συνεταιρισμούς. Και βέβαια τον Θεοδ. Τζωρτζάκη (με βάση το βιβλίο του Αρ. Ν. Κλήμη και τη φροντίδα του Καθηγητή Κ.Α. Παπαγεωργίου).

Αναλυτικός Πρόλογος

Το 5τομο έργο μου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» αναφέρεται στην συνεταιριστική κίνηση γενικά από όλες τις πλευρές της, **περίοδο με περίοδο**, από την αρχαιότητα έως περίπου το 2000 (με συνεχή αρίθμηση σελίδων για όλους τους τόμους).

Μέσα στον κάθε τόμο (κυρίως από τον Β'), εξετάζονται αναλυτικά όλα τα συνεταιριστικά θέματα στην ευρύτητά τους, στα ίδια επαναλαμβανόμενα κατά σειράν κεφάλαια (Η φυσιογνωμία της εποχής – Κράτος και τρίτοι απέναντι στους Συνεταιρισμούς – Νομοθεσία, Εποπτεία, Συνεταιριστική πολιτική του Κράτους και ΑΤΕ – Συμπαράσταση, Αντιδράσεις – Η αριθμητική εξέλιξη των πρωτοβάθμιων Συνεταιρισμών – Οι εργασίες, δραστηριότητες των πρωτοβάθμιων Συνεταιρισμών – Συνεταιριστική βιβλιογραφία, μόρφωση, εκπαίδευση – Οι Ενώσεις Γ. Συνεταιρισμών, συγκρότηση, δραστηριότητες – Οι Κεντρικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις Ιδεολογικές και Οικονομικές και οι γενικότερες προσπάθειες για προγραμματισμό και ανάπτυξη – Αγροτική πίστις, Αγροτική Τράπεζα, Συνεταιρισμοί – Βασικά αγροτικά προβλήματα και Συνεταιριστικές Οργανώσεις – Οι Αστικοί Συνεταιρισμοί – Οι συνεταιριστικοί υπάλληλοι – Εργάτες και πρωτεργάτες του Συνεργατισμού – Κείμενα για συνεταιριστική κίνηση σε άλλες χώρες).

Έτσι, όπως γράφει στην παρουσίαση - κριτική του ο καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών Κωνστ. Λ. Παπαγεωργίου, το 5τομο έργο διαβάζεται και οριζοντίως (το σύνολο των θεμάτων σε κάθε περίοδο) ή και επιλεκτικά κατά τις ανάγκες του κάθε μελετητή, για το ένα ή το άλλο κεφάλαιο όλων των τόμων από την αρχαιότητα έως περίπου σήμερα.

Στο κεφάλαιο Εργάτες και Πρωτεργάτες του Συνεταιρισμού. και σε κάθε χρονική περίοδο, υπάρχουν όλα τα στοιχεία, για όλα τα πρόσωπα που πρόσφεραν στη συνεταιριστική ιδεολογία και δράση, όσα μπόρεσε να συγκεντρώσει ο συγγραφέας του βιβλίου.

Και για τους πολύ μεγάλους, είτε πρωτεργάτες των Συνεταιρισμών είτε μεταγενέστερους που αφιερώθηκαν στην συνεταιριστική ιδεολογία και εφαρμογή, έχουν αφιερωθεί πολλές σελίδες και στο βιβλίο μου «**Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα» (1900/1901 –**

2000/2001) που αποτέλεσε τη βάση για τον εορτασμό το 2002 στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, από την Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών, το Κράτος, το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο και πολλές άλλες Οργανώσεις, Σωματεία και πλήθος κόσμου.

Στο βιβλίο αυτό «Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών» (σελ. 222) δόθηκαν τα βασικά ιστορικά στοιχεία εξέλιξης και γενικά το έργο όσων εργάστηκαν ή εργάζονται για την ανάπτυξη των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα. Και ακόμα σύντομα κείμενα για τους προαπελθόντες: για τον Νικ. Μιχόπουλο (σ. 67-74), τον Δημ. Γρηγοριάδη (σ. 75-78), τον Σωκράτη Ιασεμίδη (σ. 79-96) και τους νεότερους κατά σειράν θανάτου: τον Ντ. Μαλούχο (σ. 97-107), τον Θεόδ. Τζωρτζάκη (σ. 108-160), τον Αλεξ. Μπαλατζή (σ. 161-180), τον Δ.Θ. Πάνο (σ. 181-198), τον Ι. Αφεντάκη (σ. 199-208) και τον Β. Ιλαντζή (σ. 209-218).

Είχα βέβαια υποσχεθεί σε παλαιότερα κείμενά μου ότι όταν θα τελειώσει η έκδοση των τόμων του Έργου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» θα έδινα αναλυτικά κείμενα για τους μεγάλους Έλληνες συνεταιριστές (πέραν των παραπάνω σελίδων που τους αφιερώθηκαν στο βιβλίο «τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα»).

Το 5τομο όμως έργο τελείωσε πολύ αργά (το 1999 ο 5ος τόμος) και με μεγάλες δυσκολίες στην κυκλοφορία από την υποβάθμιση και κομματικοποίηση των Συνεταιρισμών τα τελευταία χρόνια.

Και τώρα στα 92 χρόνια μου, πολύ κοντά στην αναχώρησή μου από τον κόσμο τούτο, **αισθάνομαι ότι πρέπει να εκπληρώσω το μεγάλο χρέος μου προς τον πνευματικό μου πατέρα στα συνεταιριστικά, τον Θεόδωρο Γ. Τζωρτζάκη**, που τον συνάντησα το 1933/1934 στο δωματάκι της Αντιπροσωπείας Ενώσεων Συνεταιρισμών, όταν εργαζόταν και αγωνιούσε για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών του 1935. Και εγώ, σπουδαστής τότε στη Σχολή Συνεταιριστών της Ανωτάτης Γεωπονικής, είχα τολμήσει και προσφέρθηκα να τον βοηθώ τα πρωινά (τα μαθήματα της Σχολής γίνονταν το απόγευμα) για τη διεκπεραίωση υποθέσεων των Ενώσεων στην ΑΤΕ και τα Υπουργεία Γεωργίας, Οικονομικών, Εθν. Οικονομίας, με βασική μου επιδίωξη να «εκπαιδεύομαι» στα πρακτικά συνεταιριστικά και να υποβοηθώ μια ευγενική προσπάθεια.

Αποδέχτηκε την προσφορά μου. Και από τότε έμεινα μαζί του **ψυχικά** σε όλη μου τη ζωή, σε όλες τις μετέπειτα μεγάλες προσπάθειές του για το καλό της συνεταιριστικής κινήσεως, αν και εργαζόμουν στην Αγροτική Τράπεζα και μόνο το 1935-1938 και το 1946-1949 ή-

μουν αποσπασμένος από την ΑΤΕ στη Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών για την αρχική οργάνωσή της και τη νέα μετέπειτα από το 1946 δραστηριότητά της. Αλλά πάντα συνεργαζόμενα ιδεολογικά μαζί του και στο «Συνεταιριστή» του και σε όλο το έργο του.

Έτσι στον πνευματικό μου πατέρα στα συνεταιριστικά Θεόδ. Γ. Τζωρτζάκη και στο πολύ μεγάλο ιδεολογικό και οργανωτικό συνεταιριστικό έργο του, αφιερώνεται τιμητικά ο τόμος αυτός, μέσα από τα λεπτομερειακά περιεχόμενα των 5 προηγούμενων τόμων.

Για τα όσα πολλά και μεγάλα ιδεολογικά και οργανωτικά έκανε και πρόσφερε. Για όσα πολλά τιμήθηκε. Για το έργο που άφησε για να το μελετά η συνεταιριστική κίνηση και να προσαρμόζεται, μακριά από άλλες τάσεις και άλλες νοοτροπίες και άλλα πιστεύω, που είναι έξω από την ιδεολογία και το έργο των Συνεταιρισμών. Και για τα όσα πικράθηκε στο τέλος της ζωής του, αυτά γράφονται συνθετικά στον τόμο τούτο.

* * *

Και τώρα πιο αναλυτικά για το έργο του και για τη σύνδεσή μας:

Τον Θεόδωρο Γ. Τζωρτζάκη τον ετίμησε βασικά το πνευματικό του έργο από τότε που εισήλθε ως υπάλληλος στο ιδρυθέν μετά το 1912 Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και έζησε εκεί στο φωτεινό περιβάλλον των πρωτοπόρων μεγάλων συνεταιριστών Σωκρ. Ιασεμίδη και Ν. Μιχόπουλου, επί υπουργείας Ανδρ. Μιχαλακοπούλου και Γεν. Γραμματείας Αλεξ. Μυλωνά.

Και στη συνέχεια, από της ιδρύσεως του Υπουργείου Γεωργίας το 1917, εργάστηκε για τους Συνεταιρισμούς πάλιν υπό τον Σωκρ. Ιασεμίδη και τον Νικ. Μιχόπουλο.

Αργότερα στάλθηκε από το Υπουργείο Γεωργίας για να γνωρίσει από κοντά και να μετεκπαιδευθεί στην αναπτυγμένη ευρωπαϊκή συνεταιριστική κίνηση από την οποία είχαν εκπηγάσει ο νόμος 602 περί Συνεταιρισμών το 1914 - 1915 και οι συνεταιριστικές γνώσεις των πρωτοπόρων Γρηγοριάδη, Ιασεμίδη και άλλων.

Και μετά την επιστροφή του στο Υπουργείο Γεωργίας είχε, ως Γραμματέας και Τμηματάρχης, σπουδαίο συνεταιριστικό έργο στο Υπουργείο αλλά και έξω από το Υπουργείο, με την ανάθεση σε αυτόν να μελετήσει και να εισηγηθεί την αναδιοργάνωση της πρώτης Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών του 1922 που βρισκόταν σε αδράνεια. Και άλλα.

Λίγο αργότερα, το 1925 αναλαμβάνει την διεύθυνση του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» (διαδόχου του πρώτου περιοδικού «ο Βοηθός των Συνεταιρισμών» που είχε εκδώσει ο Σωκρ. Ιασεμίδης το 1918 - 1922 με συνεργασίες κυρίως Μιχόπουλου, Τζωρτζάκη και λίγων άλλων.

Και με την αποχώρηση του το 1926 ως Τμηματάρχης από το Υπουργείο Γεωργίας, αφιερώνει τον εαυτό του αποκλειστικά στους Συνεταιρισμούς, ιδεολογικά, οργανωτικά και αγωνιστικά. Μελετά, εισηγείται, αναδεικνύεται ως ο νεότερος από τους παλαιότερους κορυφαίους συνεταιριστές.

Και μετά τον θάνατο των πρωτεργατών Σωκρ. Ιασεμίδη (1930) και Νικ. Μιχόπουλου (1933) αναλαμβάνει το πολύ δύσκολο ηγετικό φορτίο, σε συνεργασία με μεγάλα ονόματα πολιτικών και επιστημόνων που βοηθούσαν την συνεταιριστική ιδέα και εφαρμογή στην Ελλάδα.

Μέσα στα τότε έργα ιδρύεται και η Σχολή Συνεταιριστών ως παράρτημα της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, όπου διδάσκει. Και παράλληλα εκλέγεται από τις Ενώσεις Συνεταιρισμών ως εκπρόσωπος τους στο Διοικητικό Συμβούλιο της νεοϊδρυθείσης Αγροτικής Τραπέζης όπου αγωνίζεται για τα συνεταιριστικά θέματα. Και ακόμα αγωνίζεται ως εκπρόσωπος των Ενώσεων Συνεταιρισμών με την Αντιπροσωπεία Ενώσεων Συνεταιρισμών το 1934 για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών που πραγματοποιείται το 1935.

Τότε είναι, το 1933 /1934, που και εγώ γνώρισα τους Συνεταιρισμούς ως σπουδαστής της Σχολής Συνεταιριστών.

Και είχα προσφερθεί και βοηθούσα τα πρωινά (καθώς τα μαθήματα γίνονταν το απόγευμα) στο μικρό Γραφείο της Αντιπροσωπείας Ενώσεων τον Θ. Τζωρτζάκη, στη διεκπεραίωση υποθέσεων των Ενώσεων στα Υπουργεία και την ΑΤΕ.

Εκεί γνωρίστηκα περισσότερο με τον Θ. Τζωρτζάκη. Και σιγά - σιγά όλο και περισσότερο τον εθαύμαζα για το έργο του, κυρίως για το ήθος, την εργατικότητα του, την πίστιν του στη συνεταιριστική ιδέα, τις γνώσεις και τις πολλές γνωριμίες του και σχέσεις με αξιόλογους ανθρώπους και εκπροσώπους Συνεταιριστικών Οργανώσεων και της Εποπτείας Συνεταιρισμών που ερχόταν στο μικρό Γραφείο του. Και εκεί έγινα συνεταιριστής μελετώντας τα βιβλία, τις υποθέσεις, την πραγματικότητα.

Είχα βέβαια σε λίγο επιτυχία ως 75ος στο διαγωνισμό Δοκίμων της Αγροτικής Τραπέζης του Ιουνίου 1934 για 100 θέσεις (όπου 2.530 έλαβαν μέρος) του οποίου τα αποτελέσματα δημοσιεύτηκαν στο τέλος Φεβρου-

αρίου του 1935. Και περίμενα τότε άμεσο διορισμό στην Αγροτική.

Αλλά την 1ην Μαρτίου 1935 έγινε το στρατιωτικό κίνημα που αναστάτωσε την Ελλάδα. Συλλήψεις, τιμωρίες, δικαστήρια, τουφεκισμοί, αλλαγή Κυβερνήσεως. Και ως παρεπόμενο οι 2.430 που απέτυχαν νίκησαν τους 100 που θα προσλαμβάνονταν. Ακυρώθηκαν τα αποτελέσματα του διαγωνισμού ΑΤΕ, ενώ άρχισε να διορίζεται πληθώρα υπαλλήλων με μέσα από τη νέα Διοίκηση της ΑΤΕ για επέκταση του δικτύου Υποκαταστημάτων.

Τότε, αρχές Μαρτίου 1935, μέσα σχεδόν στο κίνημα, **έγινε και η πρώτη Γενική Συνέλευση της Συνομοσπονδίας** που είχε κληθεί από τον Φεβρουάριο όταν είχε εγκριθεί το καταστατικό της από το Υπουργείο Γεωργίας. Εξελέγη το Δ.Σ. και έγινε εκλογή του Θ. Τζωρτζάκη παμψηφεί από την Γ. Συνέλευση ως Διευθυντού της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών.

Διορίστηκα και εγώ εκεί σε λίγο (τον Ιούνιο 1935) από τον Θ. Τζωρτζάκη ως ο πρώτος μικρός υπάλληλος της Συνομοσπονδίας, (μετά τον Διευθυντή και τον Προϊστάμενο του μέλλοντος να προσληφθεί προσωπικού). Και άρχισε σκληρή δουλειά, πρωί - απόγευμα 6 μέρες την εβδομάδα και με μικρό μισθό.

Όμως αυτή η ακύρωση του διαγωνισμού της ΑΤΕ και αυτός ο διορισμός μου στη Συνομοσπονδία ως πρώτου υπαλλήλου της επειδή βοηθούσα στην ίδρυσή της και με εκτιμούσε ο Θ. Τζωρτζάκης και για το πρόσθετο μικρό έργο μου (δημοσιεύσεις συνεταιριστικές σε εφημερίδες, κ.λπ.), επέδρασαν αποφασιστικά **στο ό,τι έγινα και στο ό,τι ακολούθησα σιγά - σιγά τον δρόμο του Θ. Τζωρτζάκη ως συνεταιριστής.**

Πρώτα εκπαιδύτηκα συνεταιριστικά στη Συνομοσπονδία και στα κεντρικά συνεταιριστικά προβλήματα.

Και ακόμα με την παραμονή μου αυτή στην Αθήνα, έγινε δυνατό να εκπληρωθεί το όνειρό μου για ανώτερες σπουδές. Δίνω αμέσως τον Σεπτέμβριο 1935 εισαγωγικές στη Νομική του Πανεπιστημίου Αθηνών. Και όχι μόνο επιτυγχάνω **αλλά και αριστεύω. Και επί πλέον κερδίζω λόγω της αριστείας, και το Βραβείο Κοραή της Ακαδημίας Αθηνών** για τα τότε 100 χρόνια του Ελληνικού Κράτους. Και σε λίγο διορίστηκα στην ΑΤΕ ως γραφεύς λόγω των επιτυχιών μου, με τη βοήθεια του Δ.Θ. Πάνου.

Σε λίγο, επικυρώθηκε ο διαγωνισμός της ΑΤΕ και ως 75ος ανέλαβα υπάλληλός της με μεγαλύτερο βαθμό και μισθό. Και αντί να αποσταλώ σε κάποιο Υποκατάστημα, αποσιτάσθηκα στη Συνομοσπονδία έπειτα από έγγραφη παράκλησή της, με επιχείρημα «έως ότου να ευρεθεί και να διο-

ρισθεί κατάλληλος αντικαταστάτης μου».

Και λόγω της πληθώρας των διορισθέντων υπαλλήλων στην ΑΤΕ και των σχέσεων ΑΤΕ - Συνομοσπονδίας, έμεινα στη Συνομοσπονδία ως αποσπασμένος υπάλληλος της ΑΤΕ, έως το καλοκαίρι 1938, εργαζόμενος και εκπαιδευόμενος στα βασικά συνεταιριστικά και με γνωριμίες με τους συνεταιριστές των Ενώσεων που ερχόταν στη Συνομοσπονδία και τους εμποπτικούς.

Είχε ενσκήψει η δικτατορία του 1936. Στις πρώτες Γ. Συνελεύσεις της Συνομοσπονδίας το 1936 και κυρίως 1937 ο εκλεκτός της δικτατορίας, έκανε επίθεση στη Συνομοσπονδία επειδή δεν γινόταν όργανό του. Ο Θ. Τζωρτζάκης αντιστάθηκε. Και αρχές του 1938, καταργήθηκε (με το Ν. 1154/1938), η ελεύθερη Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών και ιδρύθηκε η Εθνική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών Ελλάδος. Το λίγο προσωπικό της Πανελληνίου απορροφήθηκε στην ΕΣΣΕ. Ο Θ. Τζωρτζάκης είχε παραιτηθεί, με την ελπίδα να σώσει την Συνομοσπονδία από τις επιθέσεις, αλλά μάταια. Και εγώ δεν δέχθηκα να μείνω στην ΕΣΣΕ και να τελειώσω τη Νομική. Δημιουργώ προβλήματα, με επιστρέφουν στην ΑΤΕ, και μετατίθεμαι από τον Προσωπάρχη που με εκτιμούσε, με υπογραφή Διοικητού Λαμπροπούλου, στο Υπ/μα Μυτιλήνης, την πατρίδα μου.

Το πτυχίο Νομικής το παίρνω αρχές 1941 που υπηρετώ ως ναύτης στο ΓΕΝ. Από τότε όλη η ζωή μου είναι συνδεδεμένη με τον Θ. Τζωρτζάκη. Γράφω βιβλία συνεταιριστικά και κείμενα για το περιοδικό του από τη Μυτιλήνη. Και τελικά το 1946 (μετά την απόλυσή μου από το Ναυτικό με επιστράτευση από το 1944 έως τέλος Μαρτίου 1946), **τοποθετούμαι (με απόσπαση από Α.Τ.Ε.) στη νέα ελεύθερη Πανελλήνιο Συνομοσπονδία που δημιουργήθηκε, για την υποβοήθησή της.**

Διευθύνω εκεί το εκδοθέν περιοδικό της «η Φωνή των Συνεταιρισμών», εργαζομαι εντατικά, εξακολουθώ και γράφω. Συμμετέχω στη Συνομοσπονδία στο μετακατοχικό αγωνιστικό έργο της. Αλλά το 1947 επιστρατεύομαι και πάλι στο Ναυτικό. Υπηρετώ λίγο σε πλοίο και τελικά στο Επιτελείο. Και τα απογεύματα διατηρώ τα αγωνιστικά καθήκοντά μου στην Πανελλήνιο. Είμαι πάντα σε σύνδεση με τον Θ. Τζωρτζάκη.

Στο τέλος του 1949 απολύομαι με σπάνια ευαρέσκεια από το Ναυτικό. Δεν είναι δυνατό να μείνω στη Συνομοσπονδία (που ζητά ο Δ/ντής Αφεντάκης). Υπάρχει διαμάχη για κομματικά ανάμεσα στη Διοίκηση ΑΤΕ και τον Αλέξ. Μπαλτατζή. Επιστρέφω στο Κεντρικό της ΑΤΕ, εργάζομαι στο Τμήμα Τύπου ως Προϊστάμενος Γραφείου, αργότερα στο Τμήμα Μελετών - Στατιστικής ως Αναπληρωτής Τμηματάρχου, στη συνέχεια στο

Τμήμα Τύπου ως Τμηματάρχης, και αργότερα στην νεοϊδρυθείσα Υπηρεσία Οικονομικών Μελετών ως ο πρώτος Προϊστάμενός και Οργανωτής της επί δέκα χρόνια περίπου.

Στην ΑΤΕ γενικά έχω υπεύθυνο έργο. Αλλά πάντα συνεργάζομαι με τον πνευματικό μου πατέρα στα συνεταιριστικά, τον Θεόδ. Τζωρτζάκη, έως τον θάνατό του το 1971. Γνωρίζω όλες τις λεπτομέρειες από τη ζωή του, από τις προσπάθειες του, τους αγώνες του, τις τιμές που του γίνονταν αλλά και τις μέρες των αδικιών τότε στην προσωπικότητά του, το τεράστιο συνεταιριστικό του έργο.

Έτσι τώρα, σε ηλικία 92 ετών, στο τέλος του δικού μου συνεταιριστικού έργου και της ζωής μου, προσφέρω στη μνήμη του τον τόμο αυτό.

Στον τόμο αυτό εμφανίζεται από χρόνο σε χρόνο, από εποχή σε εποχή, όλο το τεράστιο συνεταιριστικό του έργο. Υπήρξε ο αποκλειστικά μεγάλος ιδεολόγος και αγωνιστής συνεταιριστής. Έζησε και πρόσφερε αποκλειστικά ως συνεταιριστής. Δημιούργησε, δίδαξε, τιμήθηκε αλλά και υπέφερε. Άλλες συνθήκες, άλλοι χαρακτήρες «πανσυνεταιριστές» ή και «πολιτικοί - συνεταιριστές» στην ηγεσία της κινήσεως τότε.

Και σήμερα που οι Συνεταιρισμοί έχουν ανάγκη από σωστή οργάνωση, η ιδεολογική του διδασκαλία είναι απαραίτητη.

Σε αυτό αποβλέπει και ο τόμος αυτός, ο 6ος, με τον οποίο ολοκληρώνεται το προηγούμενο 5τομο έργο μου για τους Συνεταιρισμούς στην Ελλάδα από την αρχαιότητα έως περίπου το 1976.

Σημείωση για την ορθογραφία του έργου.

Στον τόμο περιέχονται και κείμενα γραμμένα από διάφορα άτομα και σε διαφορετικές εποχές και πρακτικά κλπ.

Συνεπώς τηρούνται οι εκάστοτε ισχύοντες κανόνες με τους οποίους γράφτηκε το κάθε κείμενο ή και το προσωπικό γράψιμο κάθε συγγραφέα.

Όπου υπάρχουν κείμενα με σκούρα στοιχεία, αυτά τέθηκαν από τον συγγραφέα του έργου για τονισμό. Δεν είναι τονισμένα στο αρχικό κείμενο.

ΚΕΙΜΕΝΟ 1

1913 -1920. Η αρχική δραστηριότητα του Θ. Τζωρτζάκη στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (όπου Υπουργός ο Ανδρ. Μιχαλακόπουλος, Γεν. Γραμματέας ο Αλεξ. Μυλωνάς). Και συνέχεια στο Υπουργείο Γεωργίας.

Ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης γεννήθηκε στο Γύθειο Λακωνίας στις 30 Ιανουαρίου 1892. Γονείς του ο Γεώργιος Τζωρτζάκης και η Δέσποινα Τζωρτζάκη.

Σπούδασε Νομικά (τότε τα μαθήματα ήταν κοινά Νομικά και Οικονομικά) στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υπηρέτησε στους Βαλκανικούς Πολέμους και προσλήφθηκε στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας από τους πρώτους. Εκεί Υπουργός ο Ανδρ. Μιχαλακόπουλος, Γεν. Γραμματέας ο Αλεξ. Μυλωνάς. Και υπηρεσιακοί προϊστάμενοι ο Σωκράτης Ιασεμίδης και ο Νικ. Μιχόπουλος (που τον έφεραν από τον Αλμυρό ο Αλ. Μυλωνάς και ο γνώστης Σωκρ. Ιασεμίδης όταν πήγαν εκεί να γνωρίσει ο Αλεξ. Μυλωνάς τη συνεταιριστική πρόοδο του Αλμυρού που άρχισε με τον Γρηγοριάδη και τον Μιχόπουλο και βελτιώθηκε με τον Σωκρ. Ιασεμίδα και τον Μιχόπουλο. Τον έφεραν στο Υπουργείο τον Νικ. Μιχόπουλο για να φροντίσει με περιοδείες του κλπ. για την διάδοση του νέου θεσμού. Του θεσμού του Νόμου 602 του 1915 «περί συνεταιρισμών», για τον οποίο τεράστιο το έργο Μιχαλακόπουλου, Μυλωνά και άλλων νεοτέρων.

Σύμφωνα με την ταυτότητα του Θεόδ. Τζωρτζάκη, τα στοιχεία της οποίας αντέγραψα τον Αύγουστο 1971 όταν την παρέδίδα για τις διαδικασίες της ταφής του, είχε ύψος 1,75, πρόσωπο ωοειδές, χρώμα οφθαλμών πράσινο. Επάγγελμα: Ο γραφέας της Αστυνομίας κατά την έκδοσή της, είχε γράψει ως επάγγελμα «Συνεταιριστικόν Σύμβολον» αντί του φθαρτού «Συνεταιριστικός Σύμβουλος»!

Το 1914, είχε αρχίσει στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας η προεργασία για την νομοθέτηση ειδικού νόμου για τους Συνεταιρισμούς (μετά ένα προσχέδιο για την αγροτική πίστη και τους Συνεταιρισμούς που δεν προωθήθηκε για ψήφιση) για να καλυφθεί νομικά ο θεσμός (που ήταν ήδη γνωστός με πολλές και ποικίλες εφαρμογές και νομικές βάσεις) και να καλύψει τις μεγάλες ανάγκες κυρίως στη γεωργία και τους γεωργούς που ήταν επιστρατευμένοι στους βαλκανικούς πολέμους και συνέχεια στον τότε πόλεμο 1914 - 1922.

Το νομοσχέδιο που κατέληξε στο νόμο 602 περί συνεταιρισμών και άρχι-

σε να συζητείται στη Βουλή, έχει ημερομηνία 30 Σεπτεμβρίου 1914.

Η συζήτησή του άρχισε στις 17 Οκτωβρίου 1914, ψηφίστηκε ταχύτατα, κυρώθηκε από τον βασιλέα Κωνσταντίνο στις 31 Δεκεμβρίου 1914, θεωρήθηκε από τον υπουργό Δικαιοσύνης Κ. Ρακτιβάν και δημοσιεύθηκε στην Εφημ. Κυβ. τεύχος 33 της 24/1/1915 ως νόμος 602. Η εισηγητική του έκθεση αποτελεί ολόκληρη αναλυτική και θαυμάσια μελέτη για τους Συνεταιρισμούς.

Την εφαρμογή του και διάδοση του θεσμού ανέλαβαν υπηρεσιακά ο Σωκρ. Ιασεμίδης, ο Νικ. Μιχόπουλος και η υπηρεσία του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας όπου ο Θ. Τζωρτζάκης, ο Αλ. Σβώλος και άλλοι.

Οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί διαδόθηκαν τάχιστα για να καλυφθούν οι μεγάλες τότε λόγω του πολέμου ανάγκες της γεωργίας και των γεωργών.

Το 1917 ιδρύεται το Υπουργείο Γεωργίας με απόσχιση από το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Και οι αρμόδιοι για τους Γεωργικούς Συνεταιρισμούς μετακόμισαν στο νέο Υπουργείο. Ο πρωτεργάτης Σ. Ιασεμίδης, ο βοηθός του Νικ. Μιχόπουλος, ο Θ. Τζωρτζάκης και άλλοι. Και αρχίζει η έντονη από εκεί δραστηριότητα που αναφέρεται λεπτομερειακά στον Α' τόμο του 5του μου έργου μου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα». Στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας παραμένουν οι Αστικοί Συνεταιρισμοί με αρμόδιο τον Αλεξ. Σβώλο (μετέπειτα καθηγητή Πανεπιστημίου, κλπ.).

Ο Θ. Τζωρτζάκης αναπτύσσει δραστηριότητα, ξεχωρίζει για την εργατικότητα του, το ήθος, την ευρύτερη σκέψη. Οι τότε κάπως νεότεροι του υπάλληλοι του Υπουργείου Γεωργίας (που τους γνώρισα μετά το 1933), ο Τ. Χασαπόπουλος, ο Δ. Θ. Πάνος, ο Π. Βασιλακόπουλος, η Περτουντζή, η Δάβαρη, μου τόνισαν πολλές φορές την προσωπικότητα και το ήθος του.

Και όταν, μετά την ίδρυση του Υπουργείου Γεωργίας ανέκυψε η ανάγκη οργανικής συνεργασίας με το Υπ. Εθνικής Οικονομίας το αρμόδιο για τους αστικούς και την Εθνική Τράπεζα (αρμόδια για τις χρηματοδοτήσεις κλπ.) ο τότε Γραμματέας Α' της Υπηρεσίας Αγροτικής Οικονομίας του Υπουργείου Γεωργίας Θ. Τζωρτζάκης επελέγη ως Γραμματέας στην συσταθείσα Γνωμοδοτική Επιτροπή για συντονισμό ενεργειών (βλ. σ. 362 του Α' τόμου).

Στην Επιτροπή μετείχαν οι από τότε προσωπικότητες: Αλεξ. Μυλωνάς (Γεν. Γραμ. Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας), Σωκρ. Ιασεμίδης (Τμηματ. Γεωργ. Οικονομίας του Υπ. Γεωργίας), Αλέξ. Σβώλος (Τμηματ. Υπουργ. Εθνικής Οικονομίας αρμόδιος για τους αστικούς Συνεταιρισμούς) και Αλέξ. Κορυζής (Τμημ. Εθνικής Τραπέζης αργότερα Διοικητής της και Πρωθυπουργός κατά τον πόλεμο 1940 - 41, που αυτοκτόνησε το 1941) και Δ. Μαργέτης (εισηγ. του Υπ. Γεωργίας).

Όταν δε το 1918 εκδόθηκε από τον πρωτεργάτη Σ. Ιασεμίδη το περιοδ. «ο Βοηθός των Συνεταιρισμών» για την υποβοήθηση των Συνεταιρισμών, το περιοδικό το έγραφε στην αρχή ο Ιασεμίδης και βοηθοί ο Ν. Μιχόπουλος και ο Θ. Τζωρτζάκης και αργότερα ο Π. Βασιλακόπουλος και λίγοι άλλοι έως το 1922.

Η σειρά των τόμων του 1918 - 1922 υπάρχει στη μεγάλη συνεταιριστική και αγροτικής οικονομίας βιβλιοθήκη μου από δωρεά του Θ. Τζωρτζάκη.

Είναι ίσως η μόνη σειρά που έχει διασωθεί. Τα βασικά περιεχόμενα των τευχών των ετών 1918 - 1922 αναγράφονται στον Α τόμο σελ. 377 επομ. του 5τομου βιβλίου μου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα». Τα κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη στο περιοδικό αυτό βλ. στον πίνακα του συνόλου των κειμένων του που είναι δημοσιευμένος στο τέλος του βιβλίου του «Συνεργατισμός» (αλλά και σε αυτό το βιβλίο).

ΕΤΟΣ 1ον

ΑΘΗΝΑΙ 1η ΜΑΪΟΥ 1918

ΑΡΙΘ. 1

ΒΟΗΘΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΤΗΝ 1^{ην} ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Ίδιοκτήτης και Διευθυντής: ΣΩΚΡ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ

Τμηματάρχης τῆς Γεωργικῆς Οικονομίας

Συνδρομή τοῦ πρώτου ἔτους Δρ. 8

Διεύθυνσις: Ἀθήναι Καπλανῶν 1

Εἶναι πηγή για την ιστορία των Συνεταιρισμών.

Όταν η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών διαθέτει το απαιτούμενο μικρό ποσό, θα πρέπει νομίζω να ανατυπώσει το μικρό αυτό σε έκταση αλλά σπουδαίο σε περιεχόμενα πρώτο ιστορικό συνεταιριστικό περιοδικό και να το προσφέρει στις Συνεταιριστικές Οργανώσεις για να το φυλάξουν ως ενθύμιο και ανάμνηση και πηγή εμπνεύσεως και θαυμασμού από μερικά θαυμαστά περιεχόμενά του που να μελετούν οι πιο νέοι.

ΚΕΙΜΕΝΟ 2

1921 - 1924. Η μετεκπαίδευση του Θ. Τζωρτζάκη στη Γερμανία κλπ. Στην επιστροφή δραστηριότητά του για την ανασυγκρότηση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών που είχε ιδρυθεί πρόχειρα το 1922. Και άλλα γενικότερα συνεταιριστικά.

Εργάζεται αποδοτικά στο Υπουργείο Γεωργίας. Και το 1921, ο εισηγητής τότε του Τμήματος Γεωργικής Οικονομίας, επιλέγεται και στέλνεται στην προοδευμένη συνεταιριστικά Ευρώπη (Γερμανία και Γαλλία, Βέλγιο) για μετεκπαίδευση στα συνεταιριστικά επί 2ετίαν και με παράλληλη εντολή να φροντίσει για την εξασφάλιση των γεωργικών επανορθώσεων από την νικημένη Γερμανία προς την Ελλάδα (Βλ. «ο Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1922 σ. 29. Και στο 5τομο έργο μου σελ. 460, 479, 556. Έγγρ. 3/7/21 και 30/8/21.

Οι ιδιόγραφες σημειώσεις από τα συνεταιριστικά μαθήματα στη Γερμανία, σε τετράδια, πολύτιμο και αυτό κομμάτι του Συνεταιριστικού Μουσείου (που κάποτε είχε αποφασιστεί να γίνει), υπάρχουν στη Βιβλιοθήκη μου.

Αμέσως μετά την επιστροφή του από το εξωτερικό, η δραστηριότητα του Θ.

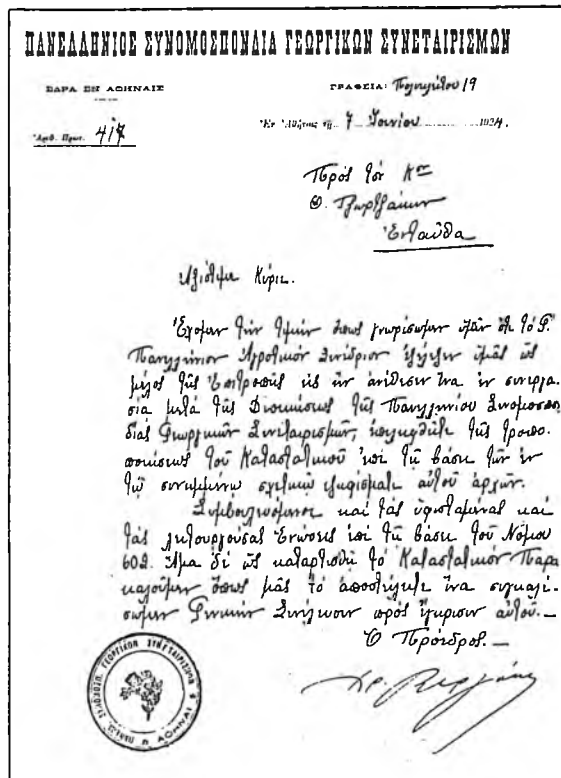
*Landwirtschaftliche Hochschule.
Praktische Einführung in das
Genossenschaftsrecht.
Prof. Dr. Hülshaus.
Wintersemester 1922-1923.*

Τζωρτζάκη αρχίζει να γίνεται γενικότερη. Για παράδειγμα: του ανατίθεται να μελετήσει για την αναζωογόνηση της πρώτης ιδρυθείσας (αρχές 1922) πρόχειρα Συνομοσπονδίας Γ. Συνεταιρισμών από το Συνεταιριστικό Συνέδριο του 1922⁽¹⁾, που είχε πέσει σε αδράνεια μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και όσων ακολούθησαν. Μελετά το θέμα, κάνει υποδείξεις. Αλλά η πολύ κακή τότε κατάσταση δεν είναι κατάλληλη.

Επί Κυβερνήσεως Παπαναστασίου το 1924, με βάση μελέτη του Θ. Τζωρτζάκη, γίνονται υποδείξεις στο τότε Αγροτικό Συνέδριο για την αναδιοργάνωση της και για ίδρυση τοπικών ιδεολογικών - ελεγκτικών Συνδέσμων. Τον Ιούνιο 1924 συγκροτείται Επιτροπή για την κατάρτιση νέου κατάλληλου καταστατικού της Συνομοσπονδίας ώστε να προχωρήσουν και νέες Συνεταιριστικές Οργανώσεις.

Κύριο μέλος της Επιτροπής ο Τζωρτζάκης (βλ. έγγραφο 417/7 Ιουνίου 1924 της τυπικά υφιστάμενης Πανελληνίας Ομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών προς αυτόν, στη σελίδα 592 του Β' τόμου του έργου μου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» (με υπογραφή του Προέδρου της Χρ. Βεργόπουλου και την σφραγίδα της, ίσως το μόνο στοιχείο για την ύπαρξή της, χρήσιμο και αυτό για το Συνεταιριστικό Μουσείο).

Το νέο καταστατικό δια-

(1) Πολύ χαρακτηριστικό το ζωηρό κείμενο του Σωκρ. Ιασεμίδη στο «Βοηθός των Συνεταιρισμών» του 1922 (βλ. και τόμο Α' σ. 483 και επόμενοι οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα). Κείμενο που χαρακτηρίζει την τότε εποχή με προχειρότητες, ενθουσιασμούς, ανάμιξη ή και επικράτηση συνδικαλιστικών ή και πολιτικών επιδιώξεων σε βάρος των κυρίων συνεταιριστικών σκοπών. Πολύτιμες παρατηρήσεις για τον Τζωρτζάκη που κατηύθυναν τις μεταγενέστερες ενέργειές του για αποφυγή τέτοιων εκτροπών από τους Συνεταιρισμούς.

τυπώνεται και το εγκρίνει η Γεν. Συνέλευση τον Ιανουάριο 1925 (Το κείμενο βλ. στο περιοδικό «ο Συνεταιριστής» 1925 φ. 2).

Εγκρίνεται και από το Πρωτοδικείο στις 5 Μαρτίου 1925. Αλλά τοπικές αντιθέσεις και οι συνθήκες της εποχής δεν επέτρεψαν την λειτουργία της παρά τις νέες προσπάθειες του 1926. (Βλ. Β' τόμο σ. 644, 685, 689). Διαρκής η προσπάθεια του Τζωρτζάκη.

Χαρακτηριστικό το κείμενό του στο «Συνεταιριστής», 1925 σ. 182 στο οποίο τονίζει την ανάγκη της συνεργασίας, κυρίως στο ιδεολογικό επίπεδο για να αντιμετωπίζονται οι κίνδυνοι που άρχισαν να απειλούν τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις από τη μεγάλη αριθμητική διάδοσή τους και την εισήδηση διαφόρων στοιχείων. Η δράση τους, τονίζει, σε οικονομικές εργασίες δημιουργεί αντίδραση. Και η ιδεολογική συνεργασία τους είναι απαραίτητη για την εξασφάλιση από πάσης διαφθοράς και παρεξηγήσεως. Οφείλει να κατευθύνει τους Συνεταιρισμούς να τηρούν τις Συνεταιριστικές Αρχές, να καταστέλλει πάσαν εντός αυτών αναπτυσσόμενη, εξ υστεροβουλίας ή πλάνης, τάσιν δυναμένην να βλάψει την κίνηση. Και κατέληξε μετά τα πολλά ορθά: «Κάμνοντες την τελευταίαν έκκλησιν.... υπέρ της Ομοσπονδίας, εκπληρούμεν αποκλειστικώς καθήκον προς την συνεταιριστικήν ιδεολογίαν. Τα λοιπά ανήκουν εις τους διευθύνοντας την κίνησιν».

Το 1926 νέες προσπάθειες του Τζωρτζάκη. Η Γ. Συνέλευση της τυπικά υπάρχουσας Συνομοσπονδίας αποφασίζει τελικά όπως την κίνησιν των αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων εντοπίσει εντός του καθαρώς συνεταιριστικού πλαισίου και πατάξει πάσαν τυχόν τυχοδιωκτικήν ή πάσης φύσεως κερδοσκοπικήν εργασίαν εντός του συνεταιριστικού κύκλου. Επίσης ενέκρινε τροποποιήσεις του καταστατικού της συμφώνως προς τας οποίας αναλαμβάνει αυτή και έργο καθοδηγήσεως, εποπτείας και ελέγχου των εις αυτήν ανηκόντων Συνεταιριστικών Οργανώσεων. Επίσης καθιερώθηκε η πολιτική ουδετερότητα.

Αλλά και πάλι τότε δεν έγινε δυνατό να λειτουργήσει η Συνομοσπονδία από τοπικές αντιδράσεις και αδιαφορία αξιόλογης συμμετοχής. Βλ. «ο Συνεταιριστής» 1926 σ. 26, 73, 113, 168. Και Θ. Τζωρτζάκη βιβλίο «οι Συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα» σελ. 84.

Όλα τα ανωτέρω γράφονται εδώ επειδή αφορούν τις τότε προσπάθειες του Τζωρτζάκη να πορευτεί η συνεταιριστική κίνηση σωστά. Οι γραμμές αυτές ακολουθούνται σε όλες τις μετέπειτα προσπάθειες του, σε όλη την ζωή του. Και δείχνουν την συνεχή έντονη παρουσία του στο βασικό πρόβλημα του θωρακισμού των Συνεταιρισμών με ιδεολογική οργάνωση και συνεργασία τους.

ΚΕΙΜΕΝΟ 3

1925. Η έκδοση του περιοδικού «Ο Συνεταιριστής» από συνεργασίαν υψηλών συνεταιριστικών στελεχών, με Διευθυντήν τον Θ. Τζωρτζάκη.

Το 1925 (Ιανουάριο) αρχίζει η έκδοση του πιο αξιόλογου, πνευματικού και μακροχρόνιου, συνεταιριστικού περιοδικού της Ελλάδας «ο Συνεταιριστής». Δεκαπενθήμερο. Επιτροπή συντάξεως: Ν. Αθ. Μιχόπουλος, Θ. Τζωρτζάκης, Β. Σιμωνίδης, Δ.Θ. Πάνος, Διευθυντής Θ. Τζωρτζάκης, Διαχειριστής Ν. Αθ. Μιχόπουλος. Χαρακτηριστικό για τη σπουδαιότητα της προσπάθειας, αλλά και το ενδιαφέρον του πνευματικού κόσμου είναι ότι ως τακτικοί συνεργάτες του αναγγέλλονται οι επιφανείς: Αλ. Μυλωνάς, πρώην Υπουργός της Γεωργίας, Παν. Δεκάζος, πρώην Διευθυντής Γεωργίας και Εποικισμού, Ανδ. Ζάκκας, Διευθυντής Εργασίας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Σωκρ. Ιασεμίδης, Διευθυντής Γεωργικής Οικονομίας, Δημ. Καλιτσουνάκης, Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στην Ανώτερη Εμπορική Σχολή, Κων. Καλούδης, Διευθυντής Γεωργίας, Πετρ. Καναγκίνης, Διευθυντής Εποικισμού, Αλεξ. Κορυζής Διευθυντής στην Εθνική Τράπεζα, Σπ. Κορώνης, Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας στο Πολυτεχνείο, Αλεξ. Σβώλος, Υφηγητής στο Εθνικό Πανεπιστήμιο, Σπ. Χασιώτης, Διευθυντής της Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής.

Το περιοδικό αυτό εκδόθηκε από το 1925-1940, σταμάτησε κατά την κατοχή και ξαναβγήκε από το 1946-1966. Σταμάτησε κατά τη Δικτατορία 1967 (βλ. στη συνέχεια). Την όλη εξέλιξη της συνεταιριστικής κινήσεως και τις τάσεις της (προβλήματα, δυνατότητες, επιδιώξεις) μπορούμε να παρακολουθήσουμε άνετα και κατά τον καλύτερο συστηματικό τρόπο, μέσα από τις φροντισμένες και υπεύθυνες σελίδες του.

*Έτος Δ'	'Εν 'Αθήναις τῆ 1 'Ιανουαρίου 1925	'Αριθ. 1
<h1 style="margin: 0;">Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΗΣ</h1>		
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ		
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:	Ν. ΑΘ. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ Θ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ Β. ΣΙΜΩΝΙΔΗΣ Δ. Θ. ΠΑΝΟΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Θ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ
		ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ Ν. ΑΘ. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ
ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ *Εσωτερικού όρου 60. *Εξωτερικού 5 1.		ΓΡΑΦΕΙΟΝ: ΣΑΟΣ ΝΥΣΣΗΣ 7
ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΑΧ. 4		
ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ		
ΑΛΕΞ. ΜΥΛΩΝΑΣ, πρώην Υπουργός της Γεωργίας. ΔΕΚΑΖΟΣ ΠΑΝ., πρώην Διευθυντής Γεωργίας και Εποικισμού. ΖΑΚΚΑΣ ΑΝΔ., Διευθυντής: Άγροτικά και Κοινωνικής Προνοίας. ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ ΣΩΚΡ., Διευθυντής Γεωργικής Οικονομίας. ΚΑΛΟΥΔΗΣ ΚΩΝ., Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας εν τη 'Ανωτέρω Εμπορική Σχολή.	ΚΑΛΟΥΔΗΣ ΚΩΝ., Διευθυντής Γεωργίας. ΚΑΝΑΓΚΙΝΗΣ ΠΕΤ., Διευθυντής Εποικισμού. ΚΟΡΥΖΗΣ ΑΛΕΞ., Διευθυντής παρά τη 'Εθνική Τράπεζα. ΚΟΡΩΝΗΣ ΣΠ., Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας εν τη Πολυτεχνείο. ΣΒΩΛΟΣ ΑΛΕΞ., Υφηγητής εν τη 'Εθνική Πανεπιστημίου. ΧΑΣΙΩΤΗΣ ΣΠ., Διευθυντής της 'Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής.	

Στο πρώτο τεύχος το πρώτο άρθρο είναι του Αλέξ. Μυλωνά, πρώην Υπουργού Γεωργίας με τίτλο «*Η δύναμις του Συνεταιρισμού*». Είναι το ακόλουθο: (Και είναι ιστορικό και παρατίθεται επειδή στην επαναδημοσίευσή του το 1967 στο θάνατο του Αλ. Μυλωνά, εμποδίστηκε. Και έκλεισε το περιοδικό. (βλ. κατωτέρω).

«Είνε ευτύχημα δια τον τόπον μας, ότι η ιδέα τού συνεταιρισμού κατενοήθη πλέον και κατέκτησεν έδαφος εντός μιας δεκαετίας. Ευγενής, ενθουσιαστική ιδέα δι' όσους συναισθάνονται τας αδικίας εκ της κατανομής του παραγομένου πλούτου, πονούν δι' αυτές και αναζητούν τον τρόπον του μετριασμού του κακού, αποβλέπουν δε ούτω συγχρόνως εις την προαγωγήν της εθνικής μας οικονομίας δια της τονώσεως του παραγωγού, του εργάτου, αστού τε και αγρότου, και δια της ανακουφίσεως της μεγάλης μάξης των καταναλωτών.

Είναι η οργανωμένη, ειρηνική άμυνα των συνεταιρικών οργανώσεων των διαφόρων κρατών — παράδειγμα έστω ή κολοσσιαία δράσις της Αγγλικής ενώσεως των συνεταιρισμών καταναλώσεως — δεν θα ήτο αδύνατον να επέλθη βαθμιαίως μια νέα κατάστασις γαλήνης, εν τη διεθνεί παλαίστρα, όπως προβλέπουν οι ενθουσιώδεις απόστολοι του συνεργατισμού. Η κατάπαυσις δηλ. τόσον του επιθετικού οικονομικού πολέμου, τον οποίον εγκαθιστά μεταξύ των έθνών το ελεύθερον εμπόριον προς κατάκτησιν των ξένων αγορών της καταναλώσεως, όσον και του χειροτέρου πολέμου, του αμυντικού, τον οποίον συνεπιφέρει η προστατευτική πολιτική διά του δασμολογίου, ΕΙναι το απώτερον ιδανικόν της συνεννοήσεως των συνεταιρισμένων παραγωγών και καταναλωτών εκάστης χώρας με τας συνεταιρικάς ενώσεις των άλλων χωρών, διά την παραγωγήν και την ανταλλαγήν των περισσοτέρων εκ των προϊόντων και δια τον μετριασμόν συνεπώς του επικινδύνου διεθνούς οικονομικού ανταγωνισμού, όστις είναι ο πρόδρομος του άνθρωποκτικού πολέμου.

Εισέδυσε λοιπόν και εις την χώραν μας η σωτηρία αυτή ιδέα, άλλ' ανεπαρκώς ακόμη. Διελύθησαν ευτυχώς πλέον αι επιφυλάξεις, εσίγησαν οι δισταγμοί περί του δυνατού της επιτυχίας του θεσμού. Κατεδείχθη ότι, όπως εις όλα τα άλλα μέρη, ούτω και παρ' ημίν αυτό το συμφέρον εκάστου είναι ικανόν να πείση και τον συντηρητικώτερον περί της αποτελεσματικότητος της αλληλεγγύης. Και ούτω αι ατομιστικάί τάσεις υποχωρούν αυτομάτως εις την οικονομικήν ανάγκην της συνεργασίας.

Καίτοι έχομεν να επιδείξωμεν σημαντικήν και ταχείαν πρόοδον εις τους γεωργικούς κυρίως συνεταιρισμούς, είμεθα εις την αρχήν ακόμη του ευρυτέρου δια την συνεταιρικήν δράσιν σταδίου. Διότι βασιλεύει παρ' ημίν εν προφανεί δυσαναλογία προς την ανάγκην της κυκλοφορίας των προϊόντων το εμπόριον και μικροεμπόριον, κατά το πλείστον παρασιτικόν. Έχει εξαπλωμένους τους απομυζητικούς πλοκάμους του εις τας συνοικίας, εις τα χωριά, παντού. Ολόκληρος άλυσος διαμέσων εμπόρων, μεσιτών και μεταπρατών μεταξύ παραγωγής και καταναλώσεως πρέπει να εκποτισθή δια των συνεταιρισμών. Παρά την μαινομένην εν τούτοις αι-

σχροκέρδειαν οι συνεταιρισμοί καταναλώσεως ευρίσκονται εις μεγάλην καθυστέρησιν. Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί αγοράς και πωλήσεως και ολίγοι σχετικώς είναι και δράσιν έχουν μικράν.

Η αγροτική πίστις είναι το αίμα δια την γεωργίαν, δεν δύναται όμως να λειτουργήση άνευ συνεταιρισμών. Εκ της αναπτύξεως λ.χ. της δενδροκομίας, εις τους ανεκμεταλλεύτους μάλιστα λόφους και πολλά χωματώδη βουνά μας, εκ του έκκεντριισμού μυριάδων αγρίων δένδρων, ιδία ελιών, πρέπει ν' αναμένωμεν μέγαν έθνικόν πλούτον.

Αλλ' η δενδροφυτεία απαιτεί κατ' εξοχήν πιστώσεις δια τον γεωργόν, όστις επί έτη τινά από της φυτεύσεως, δεν απολαμβάνει συγκομιδήν. Και αι πιστώσεις αύται, των οποίων πρέπει να ομολογηθή, δεν φείδεται πλέον η Εθν. Τράπεζα, θα διοχετευθούν μόνον διά των συνεταιρισμών.

Η οινοποιία αναμένει την προαγωγήν της από την έπιστημονικήν χρησιμοποίησιν της πολυτίμου πρώτης ύλης υπό οινοποιητικών συνεταιρισμών, εις τρόπον ώστε να κατασκευάζεται ενιαίος κατά περιφερείας τύπος οίνου. Η σταφίς θ' αυτοδιοικηθή διά μιάς ρωμαλέας συνεταιρικής οργανώσεως αυτών των σταφιδοπαραγωγών. Θα παραχθούν καλά έλαια δια συνεργατικών ελαιοτριβείων, τυρός και βούτυρον δια τυροκομείων, θα χρησιμοποιηθούν τα δαπανηρά μηχανήματα προς έντασιν της καλλιεργείας δια του συνεταιρισμού, δι' αυτού θ' αποκτήσουν οι γεωργοί συνεταιρικός άποθήκας, δι' αυτού θ' άναπτυχθή ή σηροτροφία, ή καπνοπαραγωγή και τόσοι άλλοι γεωργικοί κλάδοι, θα διευκολυνθή ή καταπολέμησις των ασθeneιών των φυτών, η εκμάθησις εν γένει καλλιτέρων γεωργικών μεθόδων.

Προς τούτοις η ασφάλεια της συγκομιδής, των ζώων και άλλων μέσων παραγωγής σώζει τον γεωργόν από καταστροφών, ευρύνει δε την πίστιν του και οι ασφαλιστικοί όμως συνεταιρισμοί, οι οποίοι θα πραγματοποιήσουν την έξασφάλισιν ταύτην, ελλείπουν ακόμη εντελώς. Η δημιουργουμένη παρ' ήμίν μικρά ιδιοκτησία δια της αποκαταστάσεως ακτημόνων καλλιεργητών είναι βιώσιμος μόνον δια της συσσωματώσεως αυτών εις συνεταιρισμούς, αλλά και δια την όλην διαδικασίαν της αποκαταστάσεως και την πίστωσιν του τιμήματος των κλήρων ευλόγως έθεσπίσθη και παρ' ήμίν ο συνεταιρισμός των άποκαθισταμένων ως αναγκαία προϋπόθεσις και βάσις, οι αγροτικοί δε ούτοι συνεταιρισμοί χρήζουν μεγίστης προσοχής και στερεώσεως.

Έτι περαιτέρω δια του συνεταιρισμού των ρητινοσυλλεκτών, των άνθρακένων και πολλών υλοτόμων, εκτός της ωφελείας αυτών, θα επιτευχθή καλλιτέρα έκμετάλλευσις των δασών. Από συνεταιρισμούς των μικρών οινοπνευματοποιών εις την ύπαιθρον χώραν πρέπει ν' αναμένωμεν την αύξησιν και βελτίωσιν της παραγωγής οινοπνεύματος υπό των αγροτών εις συμπλήρωσιν της γεωργικής των εκμεταλλεύσεως.

Η οικονομική εν γένει αυτοδιοίκησις των χωρίων θα κατακτηθή δια της συνεταιρικής συνεργασίας. Δι' αυτής, έκουσίας, ή και αναγκαστικής εις τινας περιπτώσεις, θα εκτελεσθούν και κοινωφελή τινά έργα εδαφικής βελτιώσεως, ιδία αρδευ-

τικά, αποξηραντικά, αντιπλημμυρικά. Εις τον συνεταιρισμόν πρέπει να περιέλθῃ βαθμηδόν και η αγροφυλακή. Και η αλιεία θα προαχθῇ δια του οικονομικού συνασπισμού των αλιέων. Η ποικίλη βιοτεχνία μας, η κατασκευὴ ευθυνῶν κατοικιών, και τόσαι τέλος ἄλλαι οικονομικαὶ ἐνέργειαι και εκδηλώσεις των ἀτόμων θα εὔρουν την ἐνίσχυσίν των εις την συνεταιρικὴν ὀργάνωσιν αὐτῶν...».

Κείμενο βασικό το 1925 με πίστιν στο Συνεργατισμό.

Ακόμα στο **1ο τεύχος** του «Συνεταιριστή» δημοσιεύονται τα κείμενα:

- Άλ. Σβώλου, «Οι αστικοὶ συνεταιρισμοί», (σελ. 3)
- Ποίους κινδύνους πρέπει να αποφεύγουν οἱ συνεταιρισμοί (σελ. 5, 21).
- Κίνησις συνεταιρισμῶν 1915-1923. Στατιστικά (σελ. 11).

Δίνουμε στη συνέχεια τα βασικά περιεχόμενα των ατομικῶν συνεργασιῶν στα τεύχη του ἔτους 1925 για να εκτιμηθεῖ το ὅλον ἔργον.

Τεύχος 2 του 1925.

- Δ. Καλιτσουδάκι, Καθηγητοῦ της Ἀνωτέρας Ἐμπορικῆς Σχολῆς. «Συνεταιριστικαὶ Τράπεζαι και συνεταιριστικὴ πρόοδος». Με την ευκαιρίαν του 11ου Διεθνούς Συνεταιριστικοῦ Συνεδρίου (Γάνδη, 1924), ὅπου δεν υπήρχε αντιπροσώπευση της Ἑλλάδος (παρούσαι η Βουλγαρία, Σερβία, Ρουμανία), αναφέρεται στα κυριώτερα θέματα που συζητήθηκαν – αρκετὰ ἀκατανόητα για την καθυστερημένη τότε Ἑλλάδα – ὅπως «αι σχέσεις μεταξύ τῶν διαφόρων ειδῶν των συνεταιρισμῶν», «ο σκοπός, η ἔκτασις και τα ὅρια της συνεταιριστικῆς παραγωγῆς ὑπὸ καταναλωτικῶν συνεταιρισμῶν και ὑπὸ εταιρειῶν μεγάλων αγορῶν», «η θέσις της γυναικὸς εις την συνεταιριστικὴν κίνησιν» και το «περὶ συνεταιριστικῶν τραπεζῶν και συνεταιριστικῆς προόδου» (το ὁποῖο και αναπτύσσει ο κ. Καλιτσουδάκις).

Τεύχος 3 του 1925.

- Σπ. Χασιώτου, Γενικοῦ Επιθεωρητοῦ της Γεωργίας. Επί της σταφιδικῆς κρίσεως
- Ν. Μιχόπουλου, Επιθεωρητοῦ Γεωργ. Συνεταιρισμῶν. Ἐγγραφή και διαγραφή συνεταιρίων.
- Η. Wolff. Αι ἀρχαὶ του Ραϊφάϊζεν.

Τεύχος 4 του 1925.

- Σπ. Χασιώτου, Γενικοῦ Επιθεωρητοῦ της Γεωργίας. Επί της σταφιδικῆς κρίσεως
- Β. Σιμωνίδη, Τμημ. Γεωργ. Ὑπηρεσίας. Το ζήτημα των Καπνῶν.
- Ν. Μιχόπουλου, Επιθεωρητοῦ Γεωργ. Συνεταιρισμῶν. Διαγραφή συνεταιρίων.

Τεύχος 5 του 1925.

- Σ. Κορώνη, Καθηγητοῦ Πολυτεχνείου. Μερικὰ περὶ Οικοδομικῶν Συνεταιρισμῶν
- Κ. Μαλούχου, γεωπόνου. Η ὀργάνωση της αγροτικῆς πίστεως των προσφύγων
- Β. Σιμωνίδη, Το ζήτημα των καπνῶν.
- Η. Wolff. Αι ἀρχαὶ του Σούλτσε Ντέλιτς.

Τεύχος 6 του 1925:

- Π. Κοντού, Διευθυντού της Ανωτέρας Δασολογικής Σχολής. Δασικοί Συνεταιρισμοί.
- Ι. Παπαχριστοπούλου, Επιθεωρητού Γ. Συνεταιρισμών. Οι Συνεταιρισμοί της Θράκης.

Τεύχος 7 του 1925.

- Γ. Τρακάκη, Διευθυντού Υπηρεσίας Αγροτικής Πίστωσης ΕΤΕ. Οι Συνεταιρισμοί Θράκης και η Εθνική Τράπεζα.
- Ν. Συμεών, τμηματάρχου συνεταιρισμών Υπ. Εθνικής Οικονομίας. Οι Οικοδομικοί συνεταιρισμοί δημοσίων υπαλλήλων και αξιωματικών.
- Κ. Ρενιέρη, χημικού. Οι Συνεταιρισμοί και το εμπόριον των χημικών λιπασμάτων.

Τεύχος 8 του 1925

- Θ. Τζωρτζάκη, εισηγητού παρά τω Υπουργείω Γεωργίας. Αι σημεριναί τάσεις των Γεωργικών Συνεταιρισμών Αχαϊοήλιδος.
- Δ.Θ. Πάνου, Γραμμ. Α' παρά τω Υπουργείω Γεωργίας. Η προμήθεια χημικών λιπασμάτων και οι Συνεταιρισμοί.

Τεύχος 9 του 1925:

- Η οργάνωση της Σταφιδοπαραγωγής.
- Ν. Μιχόπουλου, Επιθεωρητού Γ. Συνεταιρισμών, Συνεταιρική μερίς.
- Σ. Καλογερέα, Καθηγητού εν τη Αβερωφ. Γεωργ. Σχολή. Συνεταιρικά ελαιουργεία.
- Isa Nicolson, Οι σκαπανείς.
- Ο Συνεταιρισμός Μεσσωρότης.

Τεύχος 10 του 1925.

- Π. Καναγκίνη, Διευθυντού Εποικισμού. Η αγροτική μεταρρύθμισις.

Τεύχος 11 του 1925.

- Σ. Παπανδρέου, υποδιευθυντού Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής. Το νέον δασμολόγιον και η γεωργία.
- Ν. Μιχόπουλου, Συνεταιρική ευθύνη.
- Κ. Βέννου, επόπτου συνεταιρισμών, Συνεταιρικά ελαιουργεία.

Τεύχος 12 του 1925.

- Γ. Αγγελοπούλου, χημικού, Συνεταιρικά έλαια.
- Δ.Θ. Πάνου, Η ψήφος εις τους συνεταιρισμούς.
- Θ. Τζωρτζάκη, Η αποστολή της Ομοσπονδίας των Γεωργικών Συνεταιρισμών.

Τεύχος 13 του 1925.

- Π. Αναγνωστοπούλου, Καθηγητού Δενδροκομίας Ανωτέρας Γεωπονικής Σχολής, Συνεταιρικά ελαιουργεία.
- Ν. Μιχόπουλου, Συνεταιρικά αλωνιστικά μηχαναί.

Τεύχος 14 του 1925.

- Δ.Θ. Πάνου. Νέον πεδίον δράσεως δια τους Συνεταιρισμούς και τας Ενώσεις των.

- Π. Μωυσίδου, επόππου, Η συνεταιρική οργάνωσις εν τη Ανατ. Μακεδονία.
- Σπ. Τρυφωνοπούλου, επόππου, Ο έλεγχος των Διοικήσεων και ή διαγραφή των συνεταιίρων.

Τεύχος 15 του 1925.

- Θ. Τζωρτζάκη, Η Εποπτεία των Γεωργικών Συνεταιρισμών.

Τεύχος 16 του 1925.

- Χρ. Ευελπίδη Ανακοινώσεις στο 12 Διεθνές Αγροτικό Συνέδριο (Βαρσοβία).
- Θ. Τζωρτζάκη, Η Εποπτεία των Γ. Συνεταιρισμών.

Τεύχος 17 του 1925.

- Δ. Πάνου, Καπνικά ζητήματα.
- Γ. Αγγελοπούλου, Ανάγκη συνεταιρικών οινοποιείων.
- Ν. Μιχόπουλου, Έξοδος συνεταιίρων.
- Το Ν.Δ. περί ΑΣΟ.

Τεύχος 18 του 1925.

- Ι. Παπαχριστοπούλου, επιθεωρητού Γεωργ. Συνεταιρισμών, Η δικαιοδοσία των αντιπροσώπων των συνεταιρισμών εις τας Ενώσεις.
- Γ. Αγγελοπούλου, χημικού, Ανάγκη συνεταιρικών οινοποιείων.
- Ένα συνεταιρικό μεγαλούργημα. Το σταφιδεργοστάσιον της Ενώσεως Γ.Σ. Γαργαλιάνων.

Τεύχος 19 του 1925.

- Θ. Τζωρτζάκη. Η Εποπτεία των Γεωργικών Συνεταιρισμών.
- Σπ. Τρυφωνοπούλου. Οι εσωτερικοί εχθροί των Συνεταιρισμών και τα επιβαλλόμενα κατ' αυτών μέτρα.

Τεύχος 20 του 1925.

- Σωτηρακοπούλου. Ο Συνεταιρισμός πωλήσεως Γεωργ. Προϊόντων Ψαχνών Ευβοίας.

Τεύχος 21 του 1925.

- Τ. Χασαποπούλου, δικηγόρου. Η Εποπτεία των Γεωργικών Συνεταιρισμών.

Τεύχος 22 του 1925.

- Ν. Μιχοπούλου, η περιφέρεια των Συνεταιρισμών.
- Τα εγκαίνια του σταφιδεργοστασίου της Ενώσεως Αμαλιάδας.

Τεύχος 23 του 1925.

- Δ.Θ. Πάνου, Καπνικά ζητήματα.

Τεύχος 24 του 1925.

- Θ. Τζωρτζάκη, οι Συνεταιρισμοί Καταναλώσεως.
- Τ. Χασαποπούλου, η Εποπτεία Γ. Συνεταιρισμών.

Δηλαδή ένα περιοδικό θαυμάσιο όχι μόνο για την τότε εποχή, αλλά και για σήμερα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 4

1926. Η αποχώρηση του Θ. Τζωρτζάκη από το Υπουργείο Γεωργίας το 1926. Συνεχείς και αποδοτικές συνεταιριστικές δραστηριότητές του από 1925 έως το 1930.

- Το 1925 προσπάθειες Μιχοπούλου - Τζωρτζάκη για Συνεταιρισμούς στη Θράκη (τομ. Β' σ. 589). Και σχετικό κείμενο Σπ. Αντωνιάδη κατά τον θάνατο του Μιχόπουλου το 1933 στο «Συνεταιριστής» 1933.

- Ο Θ. Τζωρτζάκης μέλος της Επιτροπής τροποποιήσεως της Νομοθεσίας Συνεταιρισμών.

- Υποδείξεις για την αγροτική πίστη (τ. Β' σ. 621).

- Μελέτη για τη συνεταιριστική κίνηση 1915 - 1924 (σ. 622).

- Υπεράσπιση της αυτοδιοικήσεως του κάθε Συνεταιρισμού για τις υποθέσεις του (σ. 688).

- Η αποχώρηση του από το Υπουργείο Γεωργίας. Με τις Κυβερνητικές αποφάσεις για σύμπτυξη των Υπηρεσιών του Κράτους για λόγους οικονομίας, αποφασίζεται μεταξύ άλλων η σύμπτυξη υπό την δ/σιν του Σ. Ιασεμίδη των δύο Τμημάτων στο Υπουργείο Γεωργίας για τους Συνεταιρισμούς μόνο σε ένα τμήμα. Με την σύμπτυξη αυτή αποχωρεί ο Τμηματ. Θ. Τζωρτζάκης και παραμένει ο έτερος Τμηματάρχης Βασ. Γανώσης γεωπόνος (που και αυτός αργότερα μετακινείται στην ΑΤΕ ως Τμηματάρχης της και αργότερα γίνεται Καθηγητής στην Ανωτάτη Γεωπονική Αθηνών). Βλ. σχετικά ευγενική διατύπωση του Τζωρτζάκη στο περ. «Συνεταιριστής» για τον Γανώση, το 1926.

- Υποδείξεις αναλυτικά στο «Συνεταιριστή» για την εποπτεία των Γεωργικών Συνεταιρισμών (τ. Β' σ 608, 614)

- Υποδείξεις για τους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς (τ. Β. σ 658, 701)

- Συστηματική συνεταιριστική ιδεολογική βοήθεια στον Αυτόνομο Οργανισμό Σταφίδας (Α.Σ.Ο.) που ιδρύθηκε το 1924 για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της σταφίδας σε συνεργασία με τις σταφιδικές Ενώσεις Συνεταιρισμών. Κατευθύνει το προσωπικό του ΑΣΟ που έχει προσληφθεί για την βοήθεια των σταφιδικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων ως Συνεταιριστικός Σύμβουλος ΑΣΟ. Και διαθέτει μόνιμα σελίδες του περ. «Συνεταιριστής» για τα σταφιδικά ζητήματα.

- Μεταφράζει στην Ελληνική το έργο του Boulangier για τα Αμπελάκια και το δημοσιεύει σε συνέχειες στο «Συνεταιριστής». Το ανασελιδοποιεί σε βι-

βλίο για έκδοση αλλά τελικά δεν το κυκλοφορεί. Αντίτυπο του στη Βιβλιοθήκη μου (τ. Α' σ. 73 και 80).

Όλες οι αναζητήσεις στους (άνω και συνέχεια) αριθμούς είναι παραπομπές στο 5 τόμο έργο «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» όπου οι ενδιαφερομένοι μπορούν να εύρουν αναλυτικά στοιχεία (τόμος και αριθμός, ενιαία αρίθμηση όλων).

– Μελετά την παλαιότερη συνεταιριστική κίνηση. Γνωρίζει το βιβλίο του Μαυροκορδάτου για τους Συνεταιρισμούς που εκδόθηκε στη Γερμανία (τ. Α. σ 150).

– Αρχίζει να γράφει το ιστορικό και καθοδηγητικό βιβλίο του «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» το οποίο εκδόθηκε το 1932.

– Για το 1928 δίνει στο παραπάνω βιβλίο του τα πρώτα πανελλήνια συγκριτικά στοιχεία για τις δραστηριότητες των Γεωργ. Συνεταιρισμών (τ. Β. σ. 759).

– Μελετά και δίνει στοιχεία και κάνει κρίσεις για τη δραστηριότητα της ΑΤΕ στα αγροτικά συνεταιριστικά (σ. 816).

– Κάνει υποδείξεις για την υπό ίδρυση Σχολή Συνεταιριστών (σ. 804) και αργότερα διδάσκει σε αυτή συνεταιριστικά ως άμισθος υπηγητής.

– Νέες υποδείξεις για την αναγκαιότητα ιδεολογικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων, Κεντρικής και περιφερειακών (σ. 811, 1015).

– Εκλέγεται από τις Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών ως αντιπρόσωπος τους στο Διοικητικό Συμβούλιο της Αγροτικής Τραπεζής (σ 823).

– Μετά τον θάνατον του κορυφαίου «πατέρα των Συνεταιρισμών» Σωκρ. Ιασημίδη (1929) και έπειτα από λίγο του πρωτεργάτη στον Αλμυρό και στα Υπουργεία Εθνικής Οικονομίας και Γεωργίας Νικ. Μιχόπουλου (1933), το μεγαλύτερο μέρος της όλης ιδεολογικής - αγωνιστικής - μορφωτικής - οργανωτικής προσπάθειας για τα συνεταιριστικά, μεταφέρεται στον Θ. Τζωρτζάκη ως διάδοχό τους, τα κείμενα και οι ενέργειές του δημοσιεύονται στο περ. «ο Συνεταιριστής». Μέσα σε μια πλειάδα άλλων αξιόλογων φίλων των Συνεταιρισμών που ασχολούνται με τα προβλήματά τους από διάφορες θέσεις και κατευθύνσεις προσωρινά ή μονιμότερα αλλά όχι αποκλειστικά, ο Θ. Τζωρτζάκης αναγνωρίζεται κάθε μέρα και περισσότερο από τους αιρετούς των διάφορων Συνεταιριστικών Οργανώσεων ανά την Ελλάδα αλλά και από επιστήμονες και κοινωνικές προσωπικότητες ως πνευματικός ηγέτης της συνεταιριστικής κίνησης, ως εκπρόσωπός, ως ενδιαφερόμενος για την μελέτη και επίλυση των προβλημάτων, κλπ., κυρίως στην Αγροτική Τράπεζα όπου μετέχει ως εκπρόσωπός τους στο Διοικητικό της Συμβούλιο και αγωνίζεται και στο Υπουργείο Γεωργίας για τα συνεταιριστικά, μέσα σε νεότερους και παλαιότερους που τον αναγνωρίζουν για τα προσόντα και τις ικανότητές του.

Βέβαια υπάρχουν από τότε αρκετοί αξιόλογοι συνεταιριστές άνθρωποι της

Σωκράτης Ιασεμίδης. Πίνακας στην αίθουσα τελετών της Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής Αθηνών

επιστήμης και πρακτικής στις Συνεταιριστικές Οργανώσεις ως αιρετοί ή ως φίλοι των Συνεταιρισμών. Αλλά μοναδικός με αποκλειστική ιδεολογική φροντίδα για τους Συνεταιρισμούς χωρίς κομματικές ή άλλες συνδικαλιστικές ή άλλες παραπλήσιες απασχολήσεις και επιδιώξεις, ήταν ο Τζωρτζάκης ως κορυφαίος ιδεολόγος φίλος - γνώστης - αγωνιστής - καθοδηγητής των Συνεταιρισμών και μαχόμενος για τους Συνεταιρισμούς. Αυτού η αγάπη και η εκτίμηση για τον θεσμό και η ανησυχία του για διάφορα που άρχισαν να συμβαίνουν εσωτερικά και εξωτερικά σε διάφορες Οργανώσεις και περιφέρειες από ε-

πιθέσεις εκμεταλλευτικών κύκλων ή από άγνοια των στελεχών ή από μεταβολή της κρατικής πολιτικής έναντι των Συνεταιρισμών κλπ., κινούσε τις οργανωτικές, μορφωτικές και συνετά αγωνιστικές προσπάθειές του για συνεργασία των συνεταιριστικών δυνάμεων.

Και επί δεκαετίες εκφράζει με σωφροσύνη και ήθος και παράλληλη επιμονή και μαχητικότητα και επιχειρήματα όλα τα συνεταιριστικά προβλήματα και προσπαθεί να τα οδηγεί στη σωστή λύση τους, σε συνεργασία με όλους τους αρμόδιους και ειδικούς.

Βοηθός του το περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» με τους εκλεκτούς συνεργάτες του που μελετούν και προβάλλουν σοβαρά τα συνεταιριστικά θέματα και προβλήματα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 5

1929-1931. Οι μεγάλες πρωτοβουλίες του Θ. Τζωρτζάκη στα συνεταιριστικά. Η ανάγκη διατύπωσης προγράμματος συνεταιριστικής πολιτικής. Η μεγάλη συνεταιριστική σύσκεψη του 1930.

Μετά την ίδρυση της ΑΤΕ (το 1929) και την κάποια ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της μέσα στις τότε επιφυλακτικές κυβερνητικές προθέσεις και τα μεγάλα - δύσκολα προβλήματα της εποχής (διεθνής οικονομική γεωργική κρίση, προσφυγικό, καθυστέρηση στην ύπαιθρο, κλπ.) φάνηκε η ανάγκη να διατυπωθεί ένα ευρύτερης αποδοχής πρόγραμμα συνεταιριστικής πολιτικής και πολιτικής της ΑΤΕ.

Με πρόσκληση, από 23/12/1929 του Θ. Τζωρτζάκη, εκλεγμένου αντιπροσώπου των Συνεταιρισμών στο Δ.Σ. της ΑΤΕ, συνήλθαν σε σύσκεψη αντιπρόσωποι 51 (από τις 65 τότε) Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών από όλη την Ελλάδα (Αθήνα 10 και 11/2/1930) «ίνα συζητήσουν τα ενδιαφέροντα τον συνεταιρισμένον γεωργικόν κόσμον ζητήματα τα οποία ανάγονται εις την αρμοδιότητα της Αγροτικής Τραπεζής και να διατυπώσουν τας αντιλήψεις των Συνεταιρισμών περί του τρόπου κατά τον οποίον ενδείκνυται να τα χειρίζεται αύτη» (βλ. «Συνεταιριστής» 1930, σ. 20 όπου και τα πορίσματα αναλυτικά. Τα πορίσματα αυτά έγιναν δεκτά και από άλλα τοπικά Συνέδρια).

Στη συνέχεια, βασικό ρόλο στον προγραμματισμό έπαιξε σε συνεργασία με τον Θ. Τζωρτζάκη ο «Σύνδεσμος Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος» που έπειτα από διάφορα προκαταρκτικά, ξεκίνησε την τότε πανελλήνια αποδοτική συνεργασία των συνεταιριστικών δυνάμεων με την οργάνωση στη Θεσσαλονίκη, στις 15 Φεβρουαρίου 1931, στο αμφιθέατρο του Πανεπιστημίου, πανελλήνιου συνεταιριστικού μνημοσύνου, για τον Σ. Ιασεμίδη. Στη συγκέντρωση πήραν μέρος συνεταιριστικές αντιπροσωπείες από όλη την Ελλάδα και φιλοσυνεταιριστές επιστήμονες και πολιτικοί. Στο μνημόσυνο μίλησαν, εκτός από τον Πρόεδρο του Συνδέσμου Γ. Ιωαννίδη, ο γεροϋσιαστής Αλεξ. Μυλωνάς, ο αντιπρόσωπος των Συνεταιρισμών στην ΑΤΕ Θ. Τζωρτζάκης και ο Χρ. Ευελπίδης για βασικά συνεταιριστικά θέματα (δύναμη Συνεργατισμού, ηθική σημασία του Συνεργατισμού, σε συνδυασμό και αναφορά στο έργο του Ιασεμίδη).

Εκεί στη Θεσσαλονίκη, έγινε και ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στους συνεταιριστές.

Στη συνέχεια, «κατόπιν της δημιουργηθείσης τελευταίως αντιδράσεως, ε-

ναντίον των γεωργικών συνεταιρισμών, συγκροτήθηκε στη Θεσσαλονίκη (30 Μαρτίου 1931) σύσκεψη των Ενώσεων Β. Ελλάδος που, πέρα από τα καπνικά και σιτικά - επισιτιστικά, «αποφασίζουν όπως αντιδράσουν συστηματικώς κατά της ασκουμένης εναντίον των συνεταιρισμών εντόνου πολεμικής» («Συνεταιριστής», 1931, σ. 62). Με πρωτοβουλία δε της Εκτελεστικής της Επιτροπής συνήλθε στη συνέχεια στην Αθήνα (Μάιος 1931) νεώτερη πανελλήνια Σύσκεψη των Ενώσεων που κατέληξε σε αξιολογικά βασικά συμπεράσματα - αιτήματα (βλ. «Συνεταιριστής» 1931 σ. 83).

Στο μεταξύ χρονικό διάστημα, ψηφίστηκε ο (στο μεγαλύτερό του μέρος) περιοριστικός νόμος 5289 του 1931 της Κυβερνήσεως Βενιζέλου που έκανε ακόμα πιο επιτακτική την οργανωμένη συνεταιριστική συνεργασία και την ενότητα απόψεων μέχρι να γίνει δυνατό να ιδρυθεί η Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών για την οποία γινόταν προσπάθειες.

Τελικά επεκράτησε η γνώμη και ανατέθηκε από τις Ενώσεις Συνεταιρισμών στο «Σύνδεσμο Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος» να συστήσει Επιτροπή που να συντάξει σχέδιο συνεργασίας ώστε να επιδιωχθεί ενιαίο πρόγραμμα και ενιαία διατύπωση των αντιλήψεων των Ενώσεων και συστηματική και ομοιόμορφη αντιμετώπιση της αντιδράσεως εναντίον των συνεταιρισμών (βλ. «Συνεταιριστής» 1931 σ. 155 και 1932 σ. 1).

Ο Σύνδεσμος για την καλύτερη και πληρέστερη επιτέλεση του έργου αυτού, συγκρότησε μεγάλη Επιτροπή από προσωπικότητες στην οποία ανέθεσε τη μελέτη της συνεταιριστικής κίνησης και την υπόδειξη των ενδεικνυόμενων μέτρων για την ανάπτυξή της. Μέλη της Επιτροπής ορίστηκαν οι Χασιώτης, Μυλωνάς, Σβώλος, Κοντός, Ελευθερόπουλος, Καββάδας, Στεφανίδης, Αναγνωστόπουλος, Καλλιτσουνάκης, Παπανδρέου Σταύρος, Σίδερης, Δεκάζος, Κουτσομητόπουλος, Ευελπίδης, Σιμωνίδης, Σαμαρόπουλος και Τζωρτζάκης (πάντα τελευταίο το όνομα του κινούντος, κατά παγίαν τακτικήν του), καθώς και 3 αντιπρόσωποι του Συνδέσμου οι Πρωτόπαπας, Παπαχρήστου, Αντωνιάδης). Όλοι αξιολογες μεγάλες προσωπικότητες.

Σε συνεδρίαση της Επιτροπής στις 4 και 5 Ιανουαρίου 1932 στην Αθήνα, τέθηκαν οι βάσεις για την εργασία της (βλ. «Συνεταιριστής» 1932 σ. 1).

Εισηγητές ορίστηκαν:

– Για την νομοθεσία Συνεταιρισμών και τη γενικότερη υπέρ των Συνεταιρισμών πρόνοια του Κράτους, ο Αλ. Σβώλος (την εισήγηση του βλ. «Συνεταιριστής» 1932 σ. 61).

– Για τη συνεταιριστική πολιτική της ΑΤΕ και την εποπτεία ο Θ. Τζωρτζάκης (βλ. την εισήγηση του «Συνεταιριστής» 1932 σ. 89).

– Για την ανάμιξη των συνεταιρισμών στην γενική οικονομική πολιτική ο Αρ. Σίδερης (εισήγηση του «Συνεταιριστής» 1932 σ. 73).

- Για την αγροτική πίστη και το έργο της ΑΤΕ ο Χρ. Ευελπίδης (εισήγηση του βλ. «Συνεταιριστής» 1932 σ. 34).

- Για τον μηχανισμό χορηγήσεως των δανείων ο Χαρ. Παπαχρίστου.

- Για την ίδρυση κεντρικών και περιφερειακών ιδεολογικών Οργανώσεων συνεταιρισμών ο Σπ. Αντωνιάδης (εισήγησή του βλ. «Συνεταιριστής» 1932 σ. 49).

Ενα τεράστιο δηλαδή έργο, με σύμπραξη πολλών αρμοδίων προσωπικότητων φίλων των Συνεταιρισμών που το κινούσε ο Θεοδ. Τζωρτζάκης σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Συνεταιριστών Βορ. Ελλάδος.

Περιοδικό «Ο Συνεργατισμός». Πολύ αξιόλογη προσπάθεια που βοήθησε αποτελεσματικά στη συνεταιριστική κίνηση, κυρίως στη Βόρ. Ελλάδα.

Μεγάλη η προσφορά του Σπ. Αντωνιάδη που ήταν διευθυντής του Συνδέσμου.

ΚΕΙΜΕΝΟ 6

1930-1932. Η «Επιτροπή των Αμπελακίων». Η βασική οργανωτική συνεταιριστική εξόρμηση.

Μετά την Πανελλήνια Σύσκεψη του 1930 των Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών για το συνεταιριστικό πρόγραμμα, την ΑΤΕ και άλλα γενικότερα προβλήματα, ο Θ. Τζωρτζάκης προωθεί συστηματικά τους ιδεολογικούς και πρακτικούς σκοπούς και οραματισμούς του.

Αναπτύσσει μεγαλύτερες σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας με το προσφυγικό στοιχείο βορείου Ελλάδος, με τον Σύνδεσμο Συνεταιριστών βορείου Ελλάδος, πολύ αξιόλογη για την εποχή της και τους σκοπούς της οργάνωση, με τα ελάχιστα μέσα που διαθέτει αλλά με οραματισμούς για την επίλυση των προβλημάτων. Δρούσε τότε στη Μακεδονία στα πλαίσια της Ομοσπονδίας (Ένωσης) Συνεταιρισμών Θεσσαλονίκης (όπου είχαν δράσει πριν από λίγο ο εκλεκτός δημιουργός συνεταιριστής Ντίνος Μαλούχος, Διευθυντής - Οργανωτής της Ομοσπονδίας από την οποία είχαν ξεπηδήσει και οργανωθεί οι Ενώσεις Κατερίνης, Βερροίας, Λαγκαδά και άλλες με άξιους Διευθυντές).

Στην περιφέρεια και ο Παν. Βασιλακόπουλος, εκλεκτός Επιθεωρητής Γεωργ. Συνεταιρισμών με αυξημένες αρμοδιότητες.

Τώρα Πρόεδρος του Συνδέσμου ο εκλεκτός και μορφωμένος Κ. Πρωτόπαπας και Διευθυντής ο ιδεολόγος και συνετός συνεταιριστής Σπύρος Αντωνιάδης που ήταν και Δ/ντης της Ένωσης Λαγκαδά και είχε μετεκπαιδευτεί συνεταιριστικά στην Αυστρία όπου είχε παντρευτεί τη θυγατέρα υψηλού στελέχους των εκεί Συνεταιρισμών.

Στις Ενώσεις υπηρετούσαν ως Διευθυντές οι πολύ αξιόλογοι: ο νεαρός και μορφωμένος Χαρ. Παπαχρίστου Δ/ντής της Ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης διάδοχος του Μαλούχου, ο Ευριπ. Τζουμέρτης στην Ομοσπονδία (Ένωση) Θεσσαλονίκης, ο Σπ. Αντωνιάδης στην Ένωση Λαγκαδά, ο Ι. Σινάρης στην Ένωση Βερροίας, ο Μιχ. Ευστρατιάδης στην Ένωση Κατερίνης (όταν ξεπήδησαν οι Ενώσεις από την Ομοσπονδία). Καθώς και άλλοι συνεργάτες και δημιουργήματα του πρόωρα θανόντος Ντ. Μαλούχου.

Ο Σύλλογος Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος εξέδιδε και το αξιόλογο περιοδικό «Συνεργατισμός» (βλ. παραπάνω).

Ο Θ. Τζωρτζάκης είχε μεταφράσει και δημοσίευε στο περ. του «ο Συνε-

ταιριστής» το βιβλίο του Boulanger για τα Αμπελάκια.

Συνδύασε λοιπόν ο Θ. Τζωρτζάκης την ζωντανία των στελεχών βορείου Ελλάδος (πιο ζωντανών συνεταιριστών τότε και μαχητικών λόγω των προσφύγων κυρίως μελών τους, με το πανελλήνιο γόητρον των Αμπελακίων και την φιλία και εκτίμηση στο πρόσωπο του, ανθρώπων της ευρύτερης πνευματικής ελληνικής κοινωνίας (βλ. τα ονόματά τους στη συνέχεια) και **δημιούργησε** μαζί με τον Σύνδεσμο Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος και τους ανθρώπους του, την «**Επιτροπή των Αμπελακίων**» για τη μελέτη και διατύπωση σχεδίου προγράμματος Συνεταιριστικού.

Και στη συνέχεια οργανώθηκε προσκυνηματική μορφωτική εκδρομή στα Αμπελάκια σημαντικού αριθμού αξιόλογων συνεταιριστών και φίλων του συνεργατισμού, το καλοκαίρι του 1932 (βλ. 5τομο σ. 984, 1001, 1011, 1028). Εκεί στα Αμπελάκια «διδάσκονται», γίνονται ομιλίες από εξέχοντα πρόσωπα για θέματα γενικότερα. Και παράλληλα έκανε εκεί την τελευταία «συνεδρίασή» της η Επιτροπή Αμπελακίων για το συνεταιριστικό πρόγραμμα στις 19 Ιουνίου 1932 («Συνεταιριστής» 1932).

Τα βασικά¹ πρόσωπα που μετείχαν στα Αμπελάκια:

Σ. Σολωμός, Δ/ντής της Μανιάρειας Σχολής.

Κ. Πρωτόπαπας, του Συνδέσμου Συνεταιριστών Β. Ελλάδος.

Ευρ. Τζουμέρτης, Δ/ντής της Ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης, συνεργάτης και διάδοχος Ντ. Μαλούχου και Χαρ. Παπαχρίστου.

Κ. Άμαντος, Καθηγητής Πανεπιστημίου. Ομιλία με θέμα «Ιστορική εξέλιξη Θεσσαλίας».

Αγ. Αστεριάδης, ζωγράφος, ομιλία με θέμα «Ιστορικά Οικήματα Σβάρτς κλπ.».

Αλ. Μυλωνάς, τ. υπουργός, ομιλία με θέμα «Οικονομία και ελεύθερος ανταγωνισμός».

Θ. Τζωρτζάκης, ομιλία με θέμα «Αμπελάκια και σύγχρονη συνεταιριστική κίνηση» (τυπώθηκε και σε βιβλιαράκι).

Επ. Κυπριάδης, αντιπρόσωπος Υπουργείου Γεωργίας ομιλία για θέματα Υπουργείου Γεωργίας.

Π. Κοντός, Καθηγητής Πανεπιστημίου, θέμα «περί δασικών Συνεταιρισμών».

Μ. Γερακάρης, Δ/ντής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών της ΑΤΕ, ομιλία με θέ-

(1) Εκτός από τα μέλη της Επιτροπής και άλλα αξιόλογα ονόματα (βλ. «Συνεταιριστής» 1932 σ. 85).

μα «περί υγειονομικών Συνεταιρισμών».

Και άλλοι (βλ. αναλυτικά περιοδ. «Συνεργατισμός» 1932 σ. 745, 769, 826, 892, 904).

Τότε συνεδρίασε και η «Επιτροπή των Αμπελακίων» για το «Συνεταιριστικό Πρόγραμμα».

Τα συμπεράσματα της μελέτης της Επιτροπής των Αμπελακίων θα χρησιμοποιηθούν το επόμενο έτος 1933 στις μελέτες και εισηγήσεις του Αλ. Σβώλου Καθηγητού Πανεπιστημίου, Αριστ. Σίδερι Καθηγητού Ανωτ. Γεωπονικής και Ανωτ. Εμπορικής Σχολής (βλ. περιοδ. «Συνεργατισμός» σ. 795, 828 και στον «Συνεταιριστή» του Θ. Τζωρτζάκη).

Για την επιτροπή των Αμπελακίων βλ. γενικότερα το 5τομο σ. 984, 1001, 1011, 1028).

Έτσι οι Συνεταιρισμοί, το συνεταιριστικό τους πρόγραμμα, οι ανάγκες και διεκδικήσεις τους, έρχονται στο προσκήνιο δημοσιότητας όχι απ' ευθείας από μόνον τον κινούντα Θ. Τζωρτζάκη, αλλά με την σύμπραξη, το κύρος, την αγωνιστικότητα και ευρύτητα, μέσω και άλλων αξιόλογων προσώπων και ονομάτων της εποχής, φίλων της συνεταιριστικής ιδέας και εφαρμογής.

Τα πορίσματα των μελετών των παραπάνω προσωπικοτήτων χρησιμοποιήθηκαν κατάλληλα στη συνέχεια ως πνευματικό υπόβαθρο στην ελληνική συνεταιριστική κίνηση. Αυτή την τακτική της χρησιμοποιήσεως και των ονομάτων και του κύρους και άλλων φίλων συνεταιριστών ακολούθησε πάντα ο Θ. Τζωρτζάκης.

(Βλ. στη συνέχεια στην Αθήνα ευρύτατη Σύσκεψη 26-29 Ιανουαρίου 1933 (αντί Συνεδρίου, λόγω διαλύσεως της Βουλής και προκηρύξεως εκλογών).

ΚΕΙΜΕΝΟ 7

1932: Η έκδοση του βιβλίου Θ. Τζωρτζάκη «οι Συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα». Και άλλο γερμανικό του Grunfeld, μετάφραση Π. Χασαποπούλου.

Πολύτιμη προσφορά για την εποχή σε ότι αφορά την ελληνική συνεταιριστική κίνηση είναι το βιβλίο του Θ. Τζωρτζάκη «οι Συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα». Παρ' όλο ότι εύκολα και ωραιότατα μιλούσε εκ του προχείρου στις συγκεντρώσεις και συνελεύσεις για τους Συνεταιρισμούς και θέματά τους με μεγάλη προσοχή διατύπωνε τα γραπτά του κείμενα και την ύλη του περιοδικού του «ο Συνεταιριστής», προχώρησε όμως στην επεξεργασία και διατύπωση υπεύθυνου ευρύτερου κειμένου για τους Συνεταιρισμούς στην Ελλάδα. Αυτό εκδόθηκε το 1932 παράλληλα με την μετάφραση από τα γερμανικά από τον φίλο του, συνεταιριστή και νομικό - δικηγόρο (παιλιότερα Επόπτη και Επιθεωρητή Συνεταιρισμών) Π. Χασαπόπουλο του βιβλίου του Grunfeld.

Έτσι δωρήθηκε στο ελληνικό κοινό μια διπλή έκδοση (μια μετάφραση στα ελληνικά) και μια ελληνική με το βιβλίο του Θ. Τζωρτζάκη.

Η προσφορά ήταν πολύ μεγάλη καθώς έως τότε η διδασκαλία για Συνεταιρισμούς ήταν ελάχιστη με βασικά τα κείμενα του Ιασεμίδη το 1905 και 1913 και τις πολυγραφημένες παραδόσεις του Θ. Τζωρτζάκη στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή Αθηνών (1). Και ακόμα τότε το βιβλίο του Δημ. Καλλιτσουνάκη το θεωρητικό ευρύτερο. Και λίγα άλλα μικρότερα κείμενα.

Το περιεχόμενο του βιβλίου του Grunfeld είναι θεωρητικό και από την κίνηση του εξωτερικού, πολύ χρήσιμο για ευρύτερη μόρφωση.

Το περιεχόμενο του βιβλίου του Θ. Τζωρτζάκη αφορά την ελληνική συνεταιριστική κίνηση, είναι γραμμένο με μεγάλη γνώση, σαφήνεια, αντικειμενικότητα και προσοχή.

(1) Αντίτυπο των παραδόσεων αυτών δωρήθηκε από την υπάλληλο του Υπουργείου Γεωργίας και φοιτήτρια στη Σχολή Συνεταιριστών Ειρήνη Δάβαρη στον μετέπειτα σπουδαστή στην ίδια Σχολή (1932/33) Αριστ. Κλήμη και από τον Αριστ. Κλήμη δωρήθηκε στα νεότερα χρόνια τιμητικά στον Προϊστάμενο Μελετών και στη συνέχεια Διευθυντή της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών και έπειτα Καθηγητή της Ανωτ. Γεωπονικής κ. Κ. Παπαγεωργίου, τιμητικά για το αξιόλογο έργο του.

ΚΕΙΜΕΝΟ 8

1933. Η βασική μεγάλη συνεταιριστική εκδήλωση «Πανελλήνια Σύσκεψη των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών». Η αναγγελία του θανάτου του πρωτεργάτου Νικ. Μιχόπουλου. Οι εργασίες της Συσκέψεως.

Με την προεργασία της Επιτροπής Αμπελακίων, τα δημοσιεύματα στα περιοδικά «Συνεταιριστής» και «ο Συνεργατισμός» και το κύρος και τις ιδιότητες του εκλεγμένου αντιπροσώπου των Γεωργικών Συνεταιρισμών στο Διοικ. Συμβούλιο της Αγροτικής Τράπεζας και παράλληλα του Συνδέσμου των Συνεταιριστικών Υπαλλήλων στην Αθήνα, και τον σεβασμό των πρωτεργατών του Συνδέσμου Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος στο πρόσωπό του, ο Θ. Τζωρτζάκης πρωτοστατεί στην οργάνωση του Αγροτοσυνεταιριστικού Συνεδρίου για το 1933 (όπως είχε προσκληθεί). Λόγω όμως της, εν τω μεταξύ, διαλύσεως της Βουλής και της προκηρύξεως εκλογών, το Συνέδριο μετατρέπεται σε Πανελλήνια Σύσκεψη των Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών 26-29 Ιανουαρίου 1933.

Η συμμετοχή σε αυτή εκπροσώπων των Συνεταιρισμών και Ενώσεων, επιστημόνων του αγροτικού χώρου, εκπροσώπων αρμοδίων Κρατικών Υπηρεσιών, της ΑΤΕ και Οργανισμών, υπήρξε σημαντική (βλ. πίνακα μετασχόντων στη συνέχεια).

Αι εισηγήσεις, συζητήσεις, τα συμπεράσματα για κάθε θέμα, υπάρχουν αναλυτικά σε ειδικό βιβλίο που τύπωσε ως έκδοσή του το περιοδ. «Συνεργατισμός» του Συνδέσμου Συνεταιριστών Β. Ελλάδος. Και βέβαια πολλά στοιχεία, τα κυριώτερα της Συσκέψεως, δημοσιεύθηκαν και στο περ. «Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη.

Αξιόλογο επίσης είναι ότι κατά την διάρκεια της συσκέψεως αναγγέλθηκε σε αυτή από τον Θ. Τζωρτζάκη, ο θάνατος του πρωτεργάτη συνεταιριστή Νικ. Μιχόπουλου, Γεν. Επιθεωρητού τότε Γεωργικών Συνεταιρισμών στην Αγροτική Τράπεζα και παλαιότερα δημιουργού του Συνεταιρισμού Αλμυρού, με τη συνεργασία Γρηγοριάδη και Σωκρ. Ιασεμίδη.

Καθώς σημειώνεται στα πρακτικά: «Μετά την εκλογήν του Προεδρείου, δίδεται ο λόγος εις τον Θ. Τζωρτζάκην ο οποίος αναγγέλει επίσημα τον θάνατον του Νικ. Μιχόπουλου, επισυμβάντα την 23ην Ιανουαρίου, με τα εξής χαρακτηριστικά λόγια τα οποία οι παρόντες ακούουν όρθιοι:

«Ο Μιχόπουλος πέθανε! Ήταν σ' όλους σας γνωστός. Έκαμε τον πρώτο Συνεταιρισμό και διέδωσε τον Συνεργατισμό σ' όλη την Ελλάδα.

Για όλους υπήρξεν ο σύμβουλος και οδηγός.

Ο Μιχόπουλος όταν ήταν δάσκαλος δεν πίστευε πώς το έργο του δασκάλου τελειώνει μέσα στο σχολείο. Εθεώρησε τον εαυτόν του υποχρεωμένο να βοηθήσει και τον πτωχό λαό. Οδηγούμενος από τον αείμνηστο Γρηγοριάδη ίδρυσε για το σκοπό αυτό τον συνεταιρισμό Αλμυρού, χωρίς να έχει ούτε μέσα, ούτε ανάλογη δύναμη, ούτε γνώσεις, παρά μόνο πίστι, ενθουσιασμό και αγάπη για το λαό. Με αυτά τα εφόδια επέτυχε και απέδειξε πώς ο Συνεταιρισμός μπορεί να γίνη και να επιτύχη και στην Ελλάδα. Και όταν αργότερα έγεινε γνωστή η δράσις του, έδιδε την εντύπωση στους επισκεπτομένους τόν Αλμυρό πώς βρίσκονται σε καμμιά προηγμένη συνεταιριστικώς χώρα της Ευρώπης.

Το παράδειγμα του συνεταιρισμού Αλμυρού και η δράσις του Μιχόπουλου μας δείχνει πως ο ενθουσιασμός και η πίστις στους οπαδούς του Συνεταιρισμού είνε οι σπουδαιότεροι παράγοντες για την πρόοδο αυτού. Και μεις μόνο αν έχουμε πίστι θα πετύχουμε. Τα εμπόδια τα εξωτερικά, όταν μας σταματούν, δεν αποδεικνύουν συνήθως παρά την έλλειψη ή την ανεπαρκή πίστι». (Ακολουθεί σιγή ενός λεπτού).

* * *

Για την σοβαρότητα της Συνελεύσεως αυτής (ουσιαστικού Συνεδρίου των Συνεταιρισμών και γενικότερα) που είχε μεγάλη επίδραση επί 10ετίες στην όλη εξέλιξη της συνεταιριστικής κινήσεως - έργο βασικό που ήταν δημιουργήμα των αναγκών της εποχής και έργο ουσιαστικά του Θ. Τζωρτζάκη βοηθούμενου από τον Σύνδεσμο Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος - μεταφέρω από τα πρακτικά τον πίνακα εκείνων που προσήλθαν και συμμετείχαν, στην αίθουσα του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου.

Προσήλθαν:

α) Αντιπρόσωποι των κάτωθι Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών:

Περιφερειακή Τράπεζα Χωρικών Γιαννιτών, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Σερόρων, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Βερροίας, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Φλωρίνης, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Πτολεμαΐδας, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Λαρίσης, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Κατερίνης, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Ξάνθης, Σταφιδική Τράπεζα Πατρών, Ένωσις Συν/σμών Τριφυλίας-Πυλίας, Ένωσις Συν/σμών Πάρου και Αντιπάρου, Ομοσπονδία Γεωργ. Συν/σμών Θεσσαλονίκης, Ένωσις Συνεταιρισμών Άνω Μεσσηνίας, Κεντρική Αγροτική Τράπεζα Καλαμών, Ένωσις Συν/σμών Κυπαρισσίας, Ένωσις Συν/σμών Καρδίτσας, Σταφιδική Τράπεζα Βοστίτσης, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Φθιστιδοφωκίδας, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Θηβών, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Φαρσάλων, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Δράμας, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Καβάλας, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Κιλκίς (δια της Ομοσπονδίας), Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Λεβαδειάς-Λοκρίδος, Ένωσις Συνεταιρισμών Κιάτου, Ένωσις Συνεταιρισμών Κεφαλληνίας, Ένωσις Συν/σμών Ηλείας,

Ένωσις Συν/σμών Ζακύνθου, Κεντρική Συν/στική Τράπεζα Μεσσήνης, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Διδυμοτείου-Ορεστιάδος, Ένωσις Γεωργ. Συν/σμών Αιγιαλείας.

β) Τα μέλη της Επιτροπής μελέτης των Συνεταιριστικών ζητημάτων:

Σπ. Χασιώτης, Π. Δεκάζος, Αλ. Μυλωνάς, Αρ. Σίδερης, Κ. Πρωτόπαπας, Αλ. Σβώλος, Θ. Τζωρτζάκης, Χρ. Ευελπίδης, Γ. Σαμαρόπουλος, Β. Συμωνίδης, Χ. Παπαχρίστου, Σπ. Αντωνιάδης.

γ) Ο Υφυπουργός της Γεωργίας Μπακάλμπασης, μετά του Γεν. Γραμματέως του αυτού Υπουργείου Π. Κουτσομητοπούλου και των Ανωτάτων Υπαλλήλων αυτού Κυπριάδου, Δομεστίχου και Καναγκίνη.

δ) Ο Γεν. Διευθυντής της Α.Τ.Ε. Γ. Τρακάκης μετά των ανωτάτων υπαλλήλων της ίδιας Τράπεζης Μ. Γερακάρη, Πετροπούλου και Τζωρτζοπούλου.

ε) Οι Σύμβουλοι της Α.Τ.Ε. Μάντζαρης και Καραμάνος (οι Πρωτόπαπας, Τζωρτζάκης, Ευελπίδης, Κουτσομητόπουλος Σαμαρόπουλος και Σβώλος προσήλθον και υπό άλλας ιδιότητας).

στ) Οι Επιθεωρηταί των Γεωργ. Συν/σμών Βασιλακόπουλος, Παπαχριστόπουλος, Παπακωνσταντόπουλος, Στεφόπουλος, Δεληβοριάς, Βέννος, Αθαν. Παρασκευόπουλος, Κ. Χολέβας.

ζ) Οι Γερουσιασταί των Γεωργικών Επιμελητηρίων Λεονάρδος και Τερζάκης (οι Σίδερης, Χασιώτης και Δεκάζος και ως μέλη της Επιτροπής Μελέτης).

η) Αντιπρόσωποι του Α.Σ.Ο. και άλλων Οργανώσεων ενδιαφερομένων διά τους Συνεταιρισμούς.

Μετά ταύτα ο λόγος δίδεται πάλι εις τον Θ. Τζωρτζάκην ως γραμματέα της Επιτροπής Μελέτης των Συνεταιριστικών ζητημάτων ο οποίος εξιστορεί περίπου ως εξής τα της εξελίξεως της Συνεταιριστικής κινήσεως εν Ελλάδι:

«Ο πρώτος Συνεταιρισμός εν Ελλάδι κατά τους νεωτέρους χρόνους ιδρύθη εις τον Αλμυρόν της Θεσσαλίας κατά το 1900 υπό μορφήν Σωματείου και με επωνυμίαν «Μετοχικός Γεωργ. Σύλλογος Αλμυρού».

Η σύστασις του Συνεταιρισμού αυτού οφείλεται στον Ν. Μιχόπουλο και Δ. Γρηγοριάδην. Ο Γρηγοριάδης γνωρίζων την συνεταιριστικήν Κίνησιν του εξωτερικού ηθέλησε να την μεταφυτεύση εις την Ελλάδα. Τούτο κατέστησε κατορθωτόν ο ζήλος και ο ενθουσιασμός του συνεργάτου του, χάρις εις τας προσπάθειάς του οποίου το δύσκολο έργο της εισαγωγής ενός νέου θεσμού εστέφθη υπό επιτυχίας.⁽¹⁾

Η μορφή του Συνεταιρισμού στηριζόμενη εις τα ξένα πρότυπα, αλλά και προ-

(1) Παράλληλα προς τον Συνεταιρισμόν Αλμυρού ιδρύθη τότε, με επιδράσεις - διδασκαλίαν άλλων, και ο Συνεταιρισμός Λαμίας, όχι αγροτικός αλλά επαγγελματικός - αστικός (κατά τον νεότερον διαχωρισμόν).

σημοσομένη προς τας Ελληνικάς συνθήκας, οφείλεται στον Σ. Ιασεμίδη.

Η επιτυχία του Συν/σμού Αλμυρού εχρησίμευσε ως παράδειγμα προς ίδρυσιν και άλλων. Παράλληλως προς την έμπρακτον απόδειξιν ότι ο Συνεταιρισμός αποτελεί ένα χρήσιμον οργανισμόν, ήρχισε και η διαφώτισις του κόσμου περί των σκοπών αυτού και η προπαγάνδα, προς διάδοσιν αυτού. Το έργον αυτό ανέλαβε ο μακαρίτης Ιασεμίδης.

Εις την ύπαιθρον ήρχισε να δημιουργήται πλέον έντονος συν/στική κίνησις. Αυτή οφείλεται κυρίως εις την ανάγκην της εξευρέσεως κεφαλαίων. Το Κράτος το οποίον ηνύοι την κίνησιν και παντοιοτρόπως την ενίσχυε, εψήφισε εις το τέλος του 1914 τον Νόμον 602 περί Συνεταιρισμών. Ο νόμος ούτος βασίζεται κυρίως επί του γερμανικού, είνε όμως προσηρμοσμένος εις τας ελληνικάς συνθήκας.

Μετά την επίσημον αναγνώρισιν του θεσμού του Συνεταιρισμού αρχίζει η εκ μέρους του Κράτους θερμή προστασία αυτού. Προς τον σκοπόν αυτόν ιδρύθη ειδική υπηρεσία δια την προπαγάνδαν της διαδόσεως των Συν/σμών αρχικώς, εις την καθοδήγησιν αυτών μεταγενεστέρως. Η υπηρεσία αυτή καθίστατο απαραίτητος, εφ' όσον η συνεταιριστική κίνησις προωθείτο κυρίως με την πρωτοβουλίαν του Κράτους. Προς ικανοποίησιν ταύτης προσελήφθη από του 1914 και πριν ακόμη ψηφισθεί ο νόμος περί Συνεταιρισμών, ως ειδικός Συνεταιριστικός Υπάλληλος, ο ιδρυτής του Μετοχικού Γεωρ. Ταμείου Αλμυρού Ν. Μιχόπουλος. Εις τούτον ανετέθη το έργον της προπαγάνδας της ιδέας του Συνεταιρισμού μεταξύ των αγροτών, το οποίον και ανέλαβεν ούτος αμέσως, περιοδεύων συνεχώς ανά την Ελλάδα. Οφείλομεν δε να ομολογήσωμεν ότι εις το προπαγανδιστικόν έργον του σεμνού τούτου και μετριοφρονος συνεταιριστού οφείλει πολλά η συνεταιριστική κίνησις.

Βραδύτερον προσελήφθησαν δια διαγωνισμού και έτεροι υπάλληλοι προοριζόμενοι δια την διάδοσιν και εποπτείαν των Συνεταιρισμών, και στις 1920 υπήρχαν 25 μόνιμοι επόπται και 3 επιθεωρηταί.

Καθ' όσον όμως διεδίδετο η ιδέα του συνεταιρισμού και ανελάμβανε ούτος την επιτυχή διεξαγωγήν σπουδαιότερων οικονομικών επιχειρήσεων, προεκαλείτο και ανάλογος αντίδρασις των τάξεων εκείνων αι οποίαι εθίγοντο εκ της εξαπλώσεως του Συνεταιρισμού, γεγονός του οποίου η ύπαρξις υπέπεσε στην αντίληψιν της αρμοδίας υπηρεσίας. Ο λόγος αυτός ηνάγκασε το Κράτος να περιορισθή στον ρόλον του τον φυσικόν, του ρυθμιστού.

Ούτω μετά πάροδον ολίγων ετών η προπαγάνδα εκ μέρους του Κράτους υπέρ των Συνεταιρισμών υπέστη σοβαράν ύφεσιν. Ο τότε πνευματικός ηγέτης των Συνεταιρισμών⁽²⁾ διαβλέπων τον κίνδυνον ο οποίος ηπειλεί όλην την Κίνησιν ως εκ του σταματήματος του σοβαρωτάτου έργου της προπαγάνδας, εις άρθρον του δημοσιευθέν το 1917, ετόνιζε την ανάγκην της ιδρύσεως δευτεροβαθμίων συνεταιρι-

(2) Σωκράτης Ιασεμίδης

στικών οργανώσεων και με ιδεολογικούς σκοπούς.

Εν τω μεταξύ όμως δια της επεκτάσεως των προνομίων της Ε.Τ.Ε. και εις τας νέας χώρας προσετέθη νέος ενισχυτικός δια την διάδοσιν των Συνεταιρισμών παράγων. Η Εθνική Τράπεζα συμμορφουμένη προς όρον της μετά του Κράτους συμβάσεως της επεδόθη μετά ζέσεως εις την οργάνωσιν Συνεταιρισμών εις την ύπαιθρον και εις την ενίσχυσιν αυτών με επιτυχή αποτελέσματα.

Κατόπιν του κατ' αυτόν τον τρόπον πολλαπλασιασμού των Συνεταιρισμών και της υφέσεως της διενεργουμένης παρά κρατικών οργάνων προπαγάνδας, κατέστη επιτακτική η ανάγκη της ιδρύσεως ιδεολογικού Συνεταιριστικού Σωματείου αφ' ενός δια την διάδοσιν των συνεταιριστικών γνώσεων και αφ' ετέρου δια την προάσπισιν των δικαιών των Συνεταιρισμών. Πράγματι έγινε μια προσπάθεια σοβαρά προς την κατεύθυνσιν αυτήν κατά το 1922 με αποτέλεσμα την ίδρυσιν της Πανελληνίου Συνεταιριστικής Ομοσπονδίας, η οποία ατυχώς δια διαφόρους λόγους ηττώθησε.

Ἐκτοτε η κίνησις ηκολούθησε τον αγώνα της, άνευ ουδεμίας σοβαράς καθοδηγήσεως και με κατατετημημένας τας δυνάμεις της.

Κατά το 1927 έν άρθρον του Αλ. Μυλωνά δίδει αφορισήν να ανακηνηθή εκ νέου το όλον συνεταιριστικόν ζήτημα και να διεξαχθή μια σοβαρωτάτη συζήτησις, αποτέλεσμα της οποίας υπήρξεν η ίδρυσις του Οργανισμού Εποπτείας, εις τον οποίον εξεπροσωπούντο το Κράτος, η Εθνική Τράπεζα και οι Συνεταιρισμοί.

Ούτω εδίδετο δια πρώτην φοράν η ευκαιρία εις τους Συνεταιρισμούς ν' ασκήσωσι μερικήν αυτεποπτεϊάν, απαραίτητον δια την πρόοδόν των.

Προϊόντος του χρόνου, μεταξύ των ενδιαφερομένων κύκλων, εμεγάλωνε η ιδέα της ιδρύσεως ανεξαρτήτου Οργανισμού Αγροτικής Πίστεως, έως ότου ο εκδηλωθείς πόθος καθίστατο πραγματικότης με την ίδρυσιν της Αγροτικής Τραπέζης εις την διοίκησιν της οποίας συμμετέχουν δι' αντιπροσώπων αι συνεταιριστικά και επαγγελματικά οργανώσεις των γεωργών. Εις τον οργανισμόν τούτον ανετέθη καταστατικώς ή καθοδήγησις και η εποπτεία των Συνεταιρισμών. Αι διαρκείς αυταί αλλαγαι εις τον τρόπον του χειρισμού του συνεταιριστικού ζητήματος φυσικώς εδημιούργησαν και ποιάν τινα ανωμαλίαν εις την λειτουργείαν των Συνεταιρισμών, εφόσον μάλιστα η Α.Τ.Ε. μέχρι σήμερον δεν κατήρτισε τον οργανισμόν της Εποπτείας.

Ενώ αυτά συνέβαινον εις το Κέντρον, εν Μακεδονία, λόγω της φοβεράς κρίσεως, κυρίως εις τον καπνόν, οι Συνεταιρισμοί ως αι μόναι οργανώσεις των γεωργών, ήρχισαν ζωηρότερον να εκφράζουν τον πόνον των και να ζητούν την προστασίαν του Κράτους δια την επαγγελματικήν των ενίσχυσιν. Το τοιούτον εξελήφθη ως ανάμιξις εις την πολιτικήν αποτέλεσμα δε τούτου ήτο να τροποποιηθεί δις ο νόμος περί Συνεταιρισμών, υπό πνεύμα περιοριστικόν και καταθλιπτικόν.

Τα μέτρα ταύτα, συνδυαζόμενα με την ανεπάρκειαν της καθοδηγήσεως, ωδήγησαν πλείστους Συνεταιριστικούς οργανισμούς εις πολύ δυσχερή θέσιν και τούς συνεταιρισμένους εις απόγνωσιν. Η ιδέα του Συνεταιρισμού υπό τας συνθήκας αυ-

τάς κατερρακώνετο και ο θεσμός εθεωρείτο ως χρεωκοπήσας.

Εις την κρίσιμον αυτήν περίοδον της ζωής των Συνεταιρισμών επεμβαίνει ο Σύνδεσμος Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος, εν ιδεολογικόν Σωματείον με σκοπόν την διάδοσιν των υγιών Συνεταιριστικών αρχών. Οι διοικούντες τον Σύνδεσμον ιδόντες την σοβαρότητα της καταστάσεως έλαβον την πατοβουλίαν της μελέτης των απασχολούντων την συνεταιριστικήν κίνησιν ζητημάτων. Προς τούτο εξήτησαν την εξουσιοδότησιν των συνεργαζομένων μετά του Συνδέσμου Ενώσεων Συνεταιρισμών η οποία ευχαρίστως τοις παρεσχέθη. Μετά ταύτα κατήρτισαν επιτροπήν εξ επιφανών εις την οποίαν ανέθεσαν την μελέτην του όλου συνεταιριστικού ζητήματος.

Η Επιτροπή αυτή συνήλθε επανειλημμένως και εις την συνεδρίασιν της ολομελείας αυτής εις τα Αμπελάκια την 19ην Ιουνίου διετύπωσε τα συμπεράσματά της, τα οποία εδημοσιεύθησαν εις τα συνεταιριστικά περιοδικά Συνεταιριστής και Συνεργατισμός. **Ταύτα υποβάλλομεν εις την σημερινήν σύσκεψιν προς αποδοχήν.**

Οι εισηγητές των θεμάτων θα λάβουν πάλιν την καλωσύνην ενώπιον υμών ν'αναπτύξουν τας εισηγήσεις των».

* * *

Θα είναι πολύ χρήσιμον και στους σημερινούς και τους αυριανούς συνεταιριστές, όσοι θέλουν να είναι αξιόλογοι να μελετήσουν όλες τις εισηγήσεις από αξιόλογα πρόσωπα, τις συζητήσεις και τα πορίσματα - ψηφίσματα, επειδή έχουν αξιόλογο περιεχόμενο και σήμερα. Αυτό θα γίνει από τα Πρακτικά (έκδοσις περ. «Συνεργατισμός») από το περ. «Συνεταιριστής» και το περ. «Συνεργατισμός» και ευρύτερα, οι νεότεροι από το 5τομον του Αρ. Ν. Κλήμη «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» τόμος Β 1923 - 1935.

Και η Σύσκεψη του 1933 κλείνει (με 79 σελίδες Πρακτικών) με τον Θ. Τζωρτζάκη (Πρόεδρος) να λέει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά για το κλίμα, την εποχή, τις τάσεις και επιδιώξεις, τα πιστεύω του.

«Θ. Τζωρτζάκης (Πρόεδρος). Κλείνω την Σύσκεψιν. Αι απόψεις αι οποίαι διετυπώθησαν δεν ξεύρω εάν είναι υπερβολικαί ή όχι. Δι εμέ είναι πραγματοποιήσιμοι. Η πραγματοποίησις των όμως οφείλομεν να ομολογήσωμεν ότι δεν εξαρτάται μόνο από τους τρίτους αλλ' εξαρτάται κυρίως από ημάς τους ιδίους, εξαρτάται δε κατά δύο λόγους. Πρώτον διότι πρέπει να δημιουργήσωμεν τες ευνοϊκές προϋποθέσεις αι οποίαι είναι απαραίτητοι διά να καταστήσωμε τον συν/σμόν κατάλληλον οργανισμόν προς επιδίωξιν όλων αυτών των σκοπών τους οποίους αναθέτομεν εις τον οργανισμόν αυτόν και δεύτερον διότι χρειάζεται πλέον από τον κάθε ένα από ημάς με υπομονήν και επιμονήν, χωρίς φανατισμούς, χωρίς ερεθισμούς αλλά με ψυχραιμίαν, να επιδιώκη σε κάθε του ενέργεια σε κάθε του εκδήλωσι, την πραγματοποίησιν έστω και ενός ελαχίστου του συνόλου των αιτημάτων που επιδιώκομεν.

Προ παντός δε επιβάλλεται σε όλους με πίστιν και με φανατισμόν προ παντός να αποβλέπωμεν εις την τελειοτέραν οργάνωσιν των συνεταιρισμών, πρέπει να

τους καταστήσωμεν απολύτως ανεπιλήπτους από κάθε άποψιν, τελείους οικονομικώς, τελείους ηθικώς, τελείους κοινωνικώς, οργανισμούς οι οποίοι πλέον δικαιωματικώς να προσφέρονται να υποκαταστήσωσι άλλους θεσμούς οι οποίοι μέχρι τούδε επικρατούν εις την κοινωνικήν και οικονομικήν ζωήν του τόπου. Ωστε προ παντός πρέπει να προσβλέπωμεν προς εαυτούς και αλλήλους ώστε να φαινόμεθα ημείς αντάξιοι της αποστολής την οποίαν θέλομεν να πάρωμεν επάνω μας.

Δεύτερον, πρέπει να καταλάβωμεν ότι η εκτέλεσις των αιτημάτων μας δεν εξαρτάται μόνο από την δραστηριότητα των Επιτροπών. Η εκπλήρωσις των αιτημάτων εξαρτάται από τον βαθμόν της πίστεως την οποίαν έχομεν εις τον εαυτόν μας.

Οι επικεφαλής κατά τούτο είναι υπεύθυνοι ότι πρέπει να προσφέρουν τον εαυτόν των παράδειγμα πίστεως, παράδειγμα αυταπαρηγήσεως εις την συνεταιριστικήν ιδεάν. Και δεύτερον πρέπει τα αιτήματά μας να τα επιδιώξωμεν δια της καταλλήλου διαφωτίσεως του κόσμου. Να επιμείνωμεν να δώσωμεν εις τον κόσμον να καταλάβη ότι τα αιτήματα αυτά είναι πραγματοποιήσιμα.

Και προ παντός εκεί που πρέπει να ενταθή η προσοχή ημών είναι η ανάπτυξις της αγάπης των συνεταιρών προς τους συνεταιρισμούς ως εις κέντρο πάσης ενεργείας δια την προαγωγήν της θέσεως αυτών και από απόψεως κοινωνικής και οικονομικής και ηθικής.

Οφείλομεν να ταχθώμεν στρατιώται της ιδέας. Να έχωμεν πρωτοβουλίαν όταν πρόκειται δια θυσίας, κατά δε τα λοιπά να είμεθα αφανείς στρατιώται επιδιδόμενοι με επιμονήν και με πίστιν εις την πραγμάτωσιν των συνεταιριστικών ιδεωδών».

Πραγματικά υπέροχα «πιστεύω» τα οποία υπηρετούσε σε όλη του τη ζωή ο Θ. Τζωρτζάκης.

Και ο Κ. Πρωτόπαπας εκ μέρους του Συνδέσμου Συνεταιριστών της Βορείου Ελλάδος εκφράζει την άπειρον ευγνωμοσύνην προς τα μέλη της Επιτροπής των Αμπελακίων δια τους κόπους τους οποίους κατέβαλον δια την προώθησιν της συνεταιριστικής κινήσεως εν Ελλάδι. Και ζητεί την συνδρομήν και των άλλων προκειμένου ο Σύνδεσμος να ανταποκριθή εις τα καθήκοντά του. Αι δυνάμεις, λέγει, του Συνδέσμου δεν είναι τόσαι όσαι θα ήθελα να είναι δια να κάμη εκείνο το οποίον θα επεθύμουν. Πάντως όμως, συνεχίζει, να είσθε βέβαιοι ότι θα εύρετε εις ημάς τον πρόθυμον συνεργάτην δι' οιανδήποτε συνεταιριστικήν κίνησιν ή δράσιν».

ΚΕΙΜΕΝΟ 9

Τα πορίσματα-αποφάσεις της μεγάλης αυτής Πανελληνίας Συσκέψεως του 1933 για το πρόγραμμα και τα συνεταιριστικά ζητήματα. Το επίσημο μελετημένο και ψηφισμένο Συνεταιριστικό Πρόγραμμα.

Αποφάσεις

Η Πανελλήνιος Σύσκεψις των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, αφού ήκουσε τας γενομένας εισηγήσεις επί των άνω ζητημάτων και τας ειδικωτέρας συζητήσεις επί των συμπερασμάτων εις τα οποία κατέληξεν σχετικώς με την συνεταιριστικήν κίνησιν και την αγροτικήν πίστιν η υπό του Συνδέσμου Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος συσταθείσα εξ αρμοδίων προσώπων Επιτροπή, καθώς και τας σχετικές συζητήσεις από μέρους των αντιπροσώπων των ενδιαφερομένων οργανώσεων και άλλων αρμοδίων προσώπων, **αποφασίζει ομοφώνως τα εξής:**

Ι. ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

α) Επί της συνεταιριστικής νομοθεσίας.

Α'. Παραδέχεται κατ' αρχήν ότι, αντί της άνωθεν παγίας ρυθμίσεως όλων των στοιχείων της ζωής των συνεταιρισμών, ως συμβαίνει σήμερον μετά την ισχύν του Νόμου 5289, ενδείκνυται νομοθεσία ελαστική, καθιερώνουσα απλώς ευρέα πλαίσια κινήσεως και καταστέλλουσα τας καταχρήσεις, αλλ' αφήνουσα ελευθερίαν και ευθύνην εις τους ενδιαφερομένους υπό την συστηματικήν εποπτείαν οργάνων διδασκαλίας και καθοδηγήσεως. Επίσης παραλλήλως ή μάλλον πρωταρχικώς επιβάλλεται η εφαρμογή ευρυτάτου προγράμματος συνεταιριστικής μορφώσεως, το οποίον μόνον η Αγροτική Τράπεζα δια των υλικών μέσων που διαθέτει ημπορεί να προωθήση.

Β'. Συνιστά ίνα ζητηθή η συγκρότησις συσκέψεως ή συνεδρίου συγκαλουμένου δια πρωτοβουλίας της Αγροτικής Τραπέζης μετά κατάλληλον προεργασίαν, ενώπιον του οποίου να τεθή υπό συζήτησιν η όλη περί συνεταιρισμών νομοθεσία, ως έχει σήμερον, και η συνεταιριστική πολιτική, δια να ευρεθή αν είναι ικαναί να εξασφαλίσουν την πρόοδον της συνεταιριστικής ιδέας εν Ελλάδι, ή αν χρήζουν μεταβολών και κατά ποίαν κατεύθυνσιν. Εις την σχετικήν συζήτησιν πρέπει να μετάσχουν πλην των εγκύρων συνεταιριστικών οργανώσεων και τα όργανα του Κράτους, της Αγροτικής Τραπέζης τα σχετιζόμενα προς τα θέματα αυτά, επί πλέον και οι επιστημονικώς ασχολούμενοι με την συνεταιριστικήν ιδέαν.

Γ'. Φρονεί ότι τα πορίσματα της συσκέψεως ή του συνεδρίου κατά τ' ανωτέρω συγκροτούμενου θα έχουν πάγιον κύρος δια πολύν χρόνον και οφείλουν να υιοθετηθούν εκ μέρους του Κράτους και της Αγροτικής Τραπέζης. Εν τω μεταξύ η Σύσκεψις εκφράζει την ευχήν όπως ανασταλή η εφαρμογή του Νόμου 5289.

β) Επί της αναμίξεως των συνεταιρισμών εις την γενικήν οικονομικήν πολιτικήν

Α'. Παραδέχεται ότι συνεταιριστική πολιτική είναι η πολιτική την οποίαν ασκούν οι συνεταιρισμοί εν τη συνεταιριστική δράσει με κατεύθυνσιν την ολοκλήρωσιν και πραγμάτωσιν της συνεταιριστικής οικονομίας. Συνεπώς περιέχει η πολιτική αυτή τα εξής:

α) Συνεταιριστικήν μόρφωσιν. Αύτη συνίσταται εις την μελέτην και εμπέδυσιν εις την οικονομικήν δράσιν των συνεταιρισμών, φωτισμόν και δημιουργίαν συνειδήσεως των μελών των συνεταιρισμών, προπαγάνδαν περί των σκοπών των συνεταιρισμών και των κοινωνικο-οικονομικών καρπών της συνεταιριστικής οικονομίας, καθώς και των εντεύθεν απορροδόντων κοινωνικών, ηθικών και ανθρωπιστικών αγαθών.

β) Συνεταιριστικήν οργάνωσιν. Αύτη έγκειται όχι μόνον εις την ίδρυσιν και τεχνικο-οικονομικήν οργάνωσιν συνεταιρισμών, αλλά και εις την έμπνευσιν του συνεταιριστικού πνεύματος της αλληλεγγύης, της τάξεως, της ευθύνης, της ευθείας συνεργασίας, καθώς και εις την προσπάθειαν γενικεύσεως και ελλόγου ρυθμίσεως των σχέσεων των συνεταιρισμών τοπικώς, κατά κλάδους εργασιών και διεθνώς.

γ) Συνεταιριστικήν πράξιν. Αύτη εκδηλούται δια συμπράξεως των συνεταιριστικών οργανώσεων μετά των δημοσίων και άλλων ομαδικών συμφερόντων οργανισμών με τάσιν την επέκτασιν του συνεταιριστικού πνεύματος και των συνεταιριστικών οργάνων εις την ανάληψιν κοινωφελών έργων και εις την διατύπωσιν φορολογικών, δασμολογικών και άλλων αιτημάτων. Εν τούτω οι συνεταιρισμοί δρῶσιν ως όργανα της κοινωνικής οικονομίας και ουχί ως κομματικά στελέχη κόμματός τινος.

Β'. Συνιστά ίνα οι συνεταιρισμοί κινηθούν εντός των ως άνω διαγραφομένων ορίων και αναγνωρίζοντες μετά των ορθοδόξων συνεταιριστών την ανεξαρτησίαν της συνεταιριστικής δράσεως, αποφύγουν την αφ' εαυτών ανάμιξιν των εις την κομματικήν πολιτικήν, αποκρούσουν δε και πάσαν προσπάθειαν εκ προβεβουλευμένης ενεργείας των πολιτικών κομμάτων, ίνα τους παρασύρουν εις την πολιτικήν διαπάλην.

Η αρχή «οι συνεταιρισμοί δια τους συνεταιρισμούς» συνοψίζει την δράσιν και τα όρια της αναμίξεως των συνεταιριστικών οργανώσεων εις την πολιτικήν.

γ) Επί της συνεταιριστικής πολιτικής της Αγροτικής Τραπέζης

Α'. Παραδέχεται ότι η Αγροτική Τράπεζα, ως εκ του προορισμού της, των αναμφισβητήτων ωφελημάτων της εκ της αναπτύξεως των συνεταιρισμών και του τρόπου της συνθέσεως της διοικήσεώς της, είνε κατ' αρχήν ενδε-δειγμένη ν' αναλάβη την άσκησιν της συνεταιριστικής πολιτικής, εφ' όσον αύτη δεν διαβλέπει εις τούτο απλώς μόνον μίαν υπηρεσίαν επικουρικήν και ασφαλιστικήν των τραπεζικών της εργασιών αλλ' έν αυτοτελές και εξ ίσου προς αυτάς σημαντικόν έργον, με ευρύτερον κοινωνικόν χαρακτήρα, του ο-ποίου η επιτυχής εκτέλεσις εξαρτάται εκ της καλής συνεννοήσεως και στε-νής συνεργασίας της Τραπέζης μεθ' όλων των αρμοδίων προσώπων, προ παντός δε των συνεταιρισμών.

Β'. Παραδέχεται όμως επίσης ότι διάφορος τυχόν προς τ' ανωτέρω αντίλη-ψις της Τραπέζης είναι ενδεχόμενον να καταστήση αναγκαίαν την επανεξέτα-σιν κατ' αρχήν του ζητήματος της αναθέσεως εις την Τράπεζαν της συνεταιρι-στικής πολιτικής, δια την σκοπιμότητα της οποίας εκφράζονται υπό πολλών δι-σταγμοί.

Γ'. Φρονεί ότι η Τράπεζα δια να δυνηθή ν' ανταποκριθή ικανοποιητικώς εις την συνεταιριστικήν της αποστολήν οφείλει να κάμη τα εξής:

α) Παραδεχομένη την αρχήν της εντός των κόλπων της αυτοτελείας της υ-πηρεσίας των συνεταιρισμών και της συμμετοχής εις την άσκησιν αυτής και άλλων αρμοδίων προσώπων, ιδίως δε των συνεταιρισμών, να την οργανώση σύμφωνα με τας αρχάς αυτάς. Προς τούτο πρέπει: 1) να συστήση κεντρικόν και τοπικά συνεταιριστικά συμβούλια εις τα οποία ν' ανατεθή η χάραξις των γε-νικών γραμμών της συνεταιριστικής πολιτικής της Τραπέζης και η παρακολού-θησις της εφαρμογής αυτής. 2) Να υπαγάγη τους συνεταιριστικούς υπαλλή-λους υπό αυτοτελή ιεραρχίαν, ανεξάρτητον των κατά τόπους τραπεζικών υπη-ρεσιών, υφ' ας υπάγονται ούτοι σήμερον, 3) να επιζητήση την συστηματικήν ε-πικοινωνίαν της κεντρικής υπηρεσίας μετά των τοπικών υπηρεσιών, αφ' ενός δι' οργανώσεως τακτικών περιοδικών συσκέψεων και αφ' ετέρου δια τακτικής επικοινωνίας του κέντρου μετά των τοπικών συνεταιριστικών υπηρεσιών δι' ει-δικού προς τούτο οργάνου.

β) Να προβή το ταχύτερον εις την κατάρτισιν και εφαρμογήν ολοκληρωμέ-νου συνεταιριστικού προγράμματος δια του οποίου θα επιτευχθή αφ' ενός μεν η δημιουργία ευνοϊκών προϋποθέσεων προς ανάπτυξιν των συνεταιρισμών και αφ' ετέρου η βελτίωσις της θέσεως αυτών ως οικονομικών οργάνων.

Μέσα δια την επιτυχίαν των ανωτέρω σκοπών είναι κυρίως τα εξής:

1) Δια την δημιουργίαν ευνοϊκών όρων αναπτύξεως των συνεταιρισμών, η οργάνωσις της συνεταιριστικής εκπαιδεύσεως, η συστηματοποίησης της επο-πτείας, η ανάπτυξις του πνεύματος της αυτοεπιποπτείας, η οργάνωσις στατιστι-κής και ερεύνης, η προσαρμογή της νομοθεσίας προς τας ανάγκας και τας τά-σεις των συνεταιρισμών, η υποβοήθησις και ενίσχυσις των Ενώσεων εις την ε-

κτέλεσιν της αποστολής των και ως ιδεολογικών συνεταιριστικών οργανώσεων, η ενίσχυσις των υπαλλήλων των συνεταιρισμών, η εδραίωσις της θέσεως αυτών κ.λπ. Ειδικώτερον ως προς τα θέματα της συνεταιριστικής εκπαιδεύσεως και της ενισχύσεως και εδραιώσεως της θέσεως των υπαλλήλων, η σύσκεψις προτείνει τα εξής: Ως προς την συνεταιριστικήν εκπαίδευσιν, συμφώνως προς την επανειλημμένως εκφρασθείσαν επιθυμίαν των συνεταιριστικών οργανώσεων, να ιδρυθῆ ἔδρα της συνεταιριστικῆς οικονομίας εἰς τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολήν. Ὁ καθηγητὴς αὐτῆς ν' ἀναλάβῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος των συνεταιρισμῶν ἐκ περιτροπῆς εἰς τὴν Ἀν. Γεωπονικὴν Σχολήν καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης πρὸς εἰδικωτέραν κατάρτισιν των ἀποφοίτων τῆς γεωπονίας εἰς τὰ συνεταιριστικά, ὡς καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰς τὴν Σχολὴν των Συνεταιριστῶν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν τελειότεραν καὶ ἀνωτέραν κατάρτισιν των υπαλλήλων των συνεταιριστικῶν οργανώσεων. Νὰ οργανωθῆ παρὰ τὴν Α.Τ.Ε., ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τὰ ἀνωτέρω γεωπονικὰ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα, συστηματικῶς ἡ κατωτέρα καὶ μέση ἐκπαίδευσις. Νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ διάδοσις των συνεταιριστικῶν γνώσεων διὰ των σχολείων, καθὼς καὶ ἡ διαπαιδαγώγησις των συνεταιρισμένων. Αἱ ἀπαιτηθεσόμενα διὰ τοὺς ἀνωτέρω σκοποὺς δαπάναι δύνανται νὰ καλυφθοῦν διὰ διαθέσεως μέρους των προσόδων τὰς ὁποίας ἔχει ἡ Α.Τ.Ε. ἐκ τοῦ εἰσπραπτομένου 1/4% ὡς τέλους ἐπὶ των εἰς συνεταιρισμοὺς χορηγουμένων δανείων, ἵνα χρησιμοποιηθοῦν εἰς σκοποὺς συνεταιριστικοῦς. Ὡς πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν των συνεταιριστικῶν υπαλλήλων νὰ μελετηθῆ ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ὁ τρόπος τῆς ἰδρύσεως ἐιδικοῦ Ταμείου Προνοίας καὶ γενικώτερον ἡ ἐξασφάλισις τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἐπίσης νὰ καθιερωθῆ ἡ προτίμησις αὐτῶν κατὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Α.Τ.Ε.

Ὡσαύτως νὰ ληφθῆ πρόνοια ὅπως τὰ καταστατικά των γεωργικῶν συνεταιρισμῶν παρέχουν τὴν ευχέρειαν εἰς άτομα δυνάμενα νὰ προωθήσουν τὴν συνεταιριστικὴν ὑπόθεσιν νὰ ἐγγράφωται εἰς αὐτοὺς.

2) Διὰ τὴν υποβοήθησιν των συνεταιρισμῶν εἰς τὰς προσπάθειάς των πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τοῦ οικονομικοῦ των ἔργου, μέσα εἶνε ἡ ἐνίσχυσίς των πρὸς ὀλοκλήρωσιν των πιστωτικῶν των ἐργασιῶν καὶ ἐνιαίαν ὁργάνωσιν καὶ συστηματοποίησιν των συνεταιριστικῶν προμηθειῶν, (μέσων παραγωγῆς καὶ συντηρήσεως), καθὼς καὶ των πωλήσεων των γεωργικῶν προϊόντων. Διὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔργον ἐπιβάλλεται ἡ ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἐπιδίωξις συστάσεως κεντρικῶν ὁργανισμῶν συνεταιριστικῆς φύσεως πρὸς συγκέντρωσιν, ἐπεξεργασίαν καὶ διάθεσιν των γεωργικῶν προϊόντων.

Δ'. Ζητεῖ ν' ἀποφύγη ἡ Τράπεζα τὴν χρησιμοποίησιν των συνεταιριστικῶν υπαλλήλων εἰς ξένα ἔργα πρὸς τὴν ἀποστολήν των, τὰ ὁποία δύνανται νὰ παρεμποδίσουν ἢ νὰ δυσκολεύσουν τὴν ἰκανοποιητικὴν ἐκτέλεσιν των συνεταιριστικῶν αὐτῶν καθηκόντων.

Ε'. Τέλος ἡ Ἐπιτροπὴ φρονεῖ ὅτι ἡ Τράπεζα πρέπει νὰ καταστή διὰ τῆς νο-

μοθεσίας, κυρίως όμως δια της παραδόσεως, στηριζομένης εις την αποσαφήνισιν της θέσεως αυτής ως κοινωφελούς οργανισμού προς εξυπηρέτησιν και ενίσχυσιν της γεωργίας, αλλά και των γεωργών, περισσότερο ανεξάρτητος από το Κράτος, προϋπόθεσις απαραίτητος δια την εξασφάλισιν της απαιτουμένης εις την ευρείαν αυτήν αποστολήν ελευθερίας δράσεως.

ΣΤ'. Ζητεί ίνα η εφαρμογή του αλληλεγγύου της ευθύνης των συνεταιρισμένων γίνεται μόνον δια του νομικού προσώπου του Συνεταιρισμού.

δ) Επί της ιδρύσεως κεντρικής και περιφερειακών ιδεολογικών οργανώσεων

Α'. Παραδέχεται όπως:

α) Επιδιωχθή η ίδρυσις Πανελληνίου Κεντρικής Οργανώσεως Συνεταιρισμών, ουχί υπό την μορφήν οικονομικού οργανισμού αλλά σωματείου, υπό τον όρον όμως να εξασφαλισθούν τα αναγκαία υλικά μέσα προς επιτυχή επιδίωξιν των σκοπών αυτής.

β) Αναβληθή προς το παρόν η ίδρυσις περιφερειακών ιδεολογικών οργανώσεων συνεταιρισμών, δεδομένου ότι αι Ενώσεις συνεταιρισμών επιδιώκουν, εκτός των οικονομικών των σκοπών και ιδεολογικούς συνεταιριστικούς τοιούτους.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΙΣΤΙΣ

Α'. Παραδέχεται όπως του λοιπού οι συνεταιρισμοί θεωρηθούν ως πραγματικοί συνεργάται της Αγροτικής Τραπέζης, ως διαλαμβάνει και το καταστατικόν αυτής, πράγμα απαραίτητον δια την άσκησιν της αγροτικής πίστεως, ίνα δια της ενισχύσεως των καλώς λειτουργούντων συνεταιρισμών τονωθή συν τω χρόνω μία πραγματική συνεταιριστική συνείδησις, η οποία και μόνη δύναται ν' αποτελέση το σταθερόν βάθρον της αγροτικής πίστεως.

Β'. Η κατανομή των δανείων μεταξύ των συνεταιρίων, ως εσωτερική λειτουργία του συνεταιρισμού ν' αφεθή αποκλειστικώς εις την πρωτοβουλίαν των αρμοδίων οργάνων αυτού, της Τραπέζης περιοριζομένης να κρίνη δια των τοπικών συμβουλίων την παρασχετέαν, εν συνόλω, πίστωσιν εις ένα έκαστον συνεταιρισμόν.

Γ'. Να συγκροτηθούν τα τοπικά συμβούλια των Υποκαταστημάτων της Αγροτικής Τραπέζης, τα προβλεπόμενα υπό του άρθρου 26 του καταστατικού αυτής, το οποίον να τροποποιηθή καταλλήλως, ώστε οι αντιπρόσωποι των συνεταιριστικών οργανώσεων και των γεωργικών επιμελητηρίων να υποδεικνύονται από τας ενδιαφερομένας οργανώσεις.

Δ'. Να επιδιωχθή μεθοδικώς η χρησιμοποίησις των συνεταιριστικών οργανώσεων ως πρακτορείων και αντιπροσώπων της Τραπέζης εις τα μικρότερα κέντρα, επιταχυνομένης συγχρόνως της ιδρύσεως Υποκαταστημάτων της Αγροτικής εις τα μεγαλύτερα κέντρα. Δια του μέτρου τούτου θα διευκολυνθή η συγκέντρωσις

καταθέσεων εις την Αγροτικήν Τράπεζαν, ήτις παρουσιάζει μεγίστην ασφάλειαν, δεδομένου ότι οι γεωργοί περιβάλλουν αυτήν δια στοργής και ουδέποτε εσκέφθησαν να παραβούν τας προς την Τράπεζαν υποχρεώσεις των.

Ε'. Τα δάνεια προς συνεταιρισμούς ανήκοντας εις Ενώσεις να χορηγούνται υποχρεωτικώς μέσω των οικειών Ενώσεων και να καθορισθή κλίμαξ επιτοκίων δι' όλας τας κατηγορίας των δανείων κατά την οποίαν τα επιτόκια να είναι μικρότερα δια τας Ενώσεις αυτών, αναγνωριζομένου ότι η υπέρ των Συνεταιρισμών μείωσις του επιτοκίου είναι πιστοποιήσις των υπηρεσιών των δια την ασφαλεστέραν και παραγωγικότεραν τοποθέτησιν των δανείων. Δια τον αυτόν λόγον επιβάλλεται η δημιουργία ευνοϊκωτέρων συνθηκών τόκου, ποσών και τρόπου χορηγήσεως κατά τον δανεισμόν των συνεταιρισμένων γεωργών εν σχέσει προς τους μεμονωμένους.

ΣΤ'. Να περιορισθούν ολίγον κατ' ολίγον τα καλλιεργητικά δάνεια, προκειμένου περί των αυτοπροσώπως καλλιεργούντων μικροκαλλιεργητών και να δίδονται κατά προτίμησιν δάνεια συντηρήσεως εις είδη πρώτης ανάγκης και γεωργικά εφόδια δια των Ενώσεων συνεταιρισμών, ενισχυομένων ειδικώς προς τούτο, ιδία εις τας περιφερείας όπου επικρατεί η εμπορική μονοκαλλιέργεια, δι' ωρισμένης παγίας πιστώσεως, αναλόγως της δυναμικότητος αυτών. Η χορήγησις των ετησίων δανείων δέον να γίνεται εγκαίρως και αναλόγως των τοπικών συνηθειών και αναγκών, κατά τας υποδείξεις των αρμοδίων συνεταιριστικών οργανώσεων και των τεχνικών της Τραπεζής οργάνων. Ειδικώτερον η χορήγησις των δανείων της καπνοκαλλιιεργείας ν' αρχίση να γίνεται άμα τη ενάρξει της καλλιεργείας της γης και ουχί την εποχήν της φυτεύσεως των καπνών.

Ζ'. Να δοθή πολύ μεγαλυτέρα έκτασις εις την χορήγησιν δανείων βελτιώσεων μακροπροθέσμων και μεσοπροθέσμων, κατά προτίμησιν δια των γεωργικών οργανώσεων, είτε ελευθέρων συνεταιρισμών, είτε συνεταιρισμών εγγείων βελτιώσεων. Προκειμένου περί έργων υδραυλικών, ιδία δε διευθετήσεως χειμάρρων, δέον το Κράτος να καταβάλη ένα μέγα μέρος των εξόδων των απαιτούμενων προς τούτο. Προς εξοικονόμησιν δε των αναγκαίων κεφαλαίων δια την ανάπτυξιν της μεσοπροθέσμου και μακροπροθέσμου πίστεως ενδείκνυται ίνα η Αγροτική Τράπεζα επιζητήση να συνεννοηθή μετά των άλλων Τραπεζών και αναλάβη δια λογαριασμόν όλων την χορήγησιν δανείων επί πλασματικώ ε-νεχύρω καπνού.

Η'. Να παύση κάθε εξάρτησις της Αγροτικής Τραπεζής από την Εθνικήν και η Α.Τ.Ε. ν' αποκτήση ίδιον προσωπικόν, έχον ανεπτυγμένην την συνεταιριστικήν συνείδησιν, τας αναγκαίας τεχνικάς γνώσεις και αγροτικήν προδιάθεσιν. Να παύση επίσης κάθε συμψηφισμός χρεών της Εθνικής Τραπεζής προς δάνεια της Αγροτικής επιστρεφομένων των ούτω παρανόμως εξοφληθέντων εις βάρος της Αγροτικής Τραπεζής.

Θ'. Ν' αυξηθούν τα κεφάλαια της Αγροτικής Τραπεζής δια της παραχωρή-

σεως εις αυτήν μέρους των καταθέσεων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, κληροδοτημάτων και περιουσιών ανηλίκων, ως και δια χρησιμοποιήσεως μέρους των καταθέσεων των Ταχυδρομικών Ταμειυτηρίων και του Ταμείου Παρακαταθηκών και Δανείων. Ομοίως δέον να θεσπισθή η υποχρεωτική κατάθεσις παρά τη Αγροτική Τραπεζή ποσοστού μέχρι 10% εκ των καταθέσεων των λοιπών Τραπεζών, εγγυωμένου του Κράτους δια την απόδοσιν αυτών.

Ι'. Να χρησιμοποιούνται τα εσχηματισμένα κεφάλαια των Γεωργικών Τραπεζών των Νέων Χωρών, ως και αι υπέρ αυτών εισπραττόμεναι εισφοραί, δια κατασκευήν αποθηκών συγκεντρώσεως των προϊόντων και ιδία σιταποθηκών και καπναποθηκών.

(Το ψήφισμα αναφέρεται στη συνέχεια στα αγροτικά χρέη, και σε άλλα προβλήματα).

Τα μετέπειτα (συνοπτικά):

1. Ακολούθησαν συστηματικές ενέργειες με επιτυχίες για την αποδοχή των θέσεων αυτών από το Κράτος και την ΑΤΕ (βλ. αναλυτικά «Συνεταιριστής» 1933 σ. 45, εντολές Υπουργού Γεωργίας Αλ. Παπαναστασίου σ. 57 και 70, αποφάσεις ΑΤΕ σ. 157 κ.λπ.) μέχρι την ίδρυση της **Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών (1935) που ανέλαβε στη συνέχεια την εκπροσώπηση και τις ενέργειες.**

2. Η δικτατορία της 4ης Αυγούστου 1936, με τη δημιουργία της ΕΣΣΕ δημιούργησε μια άλλη κατάσταση. Ο πόλεμος και η ξενική κατοχή ακόμα χειρότε-ρη.

3. Από το 1946, με την αναδιοργάνωση της Συνομοσπονδίας σε ορθόδοξο δρόμο, η κίνηση επανήλθε βασικά στις παραπάνω θέσεις.

4. Τις ψηφισμένες αυτές αποφάσεις ακολούθησε και υπηρέτησε ο Θ. Τζωρτζάκης σε όλη του τη ζωή (με προσαρμογές στην εξελισσόμενη πραγματικότητα).

5. Για τις νεότερες ανάγκες και τον προγραμματισμό του 1982 βλ. «Θέματα Συνεταιρισμών» 1982 σελ. 5339 όπου σημειώνονται:

«Σήμερα είναι απαραίτητο να ξανασκούψουμε πάνω στο μελετημένο αυτό πρόγραμμα να το εκσυγχρονίσουμε και να το κάνουμε οδηγό για τις ενέργειές μας και όπλο μας στη μάχη εναντίον των κάθε φορά κρατικών αυτοσχεδιασμών που - παρά τις τυχόν καλές διαθέσεις - εμποδίζουν την πραγματική πρόοδο του συνεταιριστικού φορέα της οικονομίας».

Τα παραπάνω έχουν ιδιαίτερη σημασία μετά την επίσημη ανακοίνωση από τον υπουργό Γεωργίας Σημίτη ότι προχωρεί η διαδικασία για την αναδιοργάνωση της ΑΤΕ πάνω σε συνεταιριστικές βάσεις...»

Τις δηλώσεις του Υπουργού Σημίτη βλ. στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 1982 σ. 5339. Τίποτα όμως από τις καλές αυτές δηλώσεις του δεν έγινε. Έγιναν τα αντίθετα (από τον έντονο κομματισμό της εποχής).

ΚΕΙΜΕΝΟ 10

1933. Η οργάνωση και δραστηριότητα της Αντιπροσωπείας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών για τις ενέργειες επί των ψηφισμάτων της Συσκέψεως του 1932 και για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών. Παράλληλα η εξυπηρέτηση στο μεταξύ των Ενώσεων για τις υποθέσεις τους στην Αθήνα.

Ακολουθεί, μετά τη Σύσκεψη του 1933, η δημιουργία της Αντιπροσωπείας Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών, μηχανισμό με τον οποίον η έντονη προσωπική εργασία του Θ. Τζωρτζάκη κάνει όλες τις απαιτούμενες συνεννοήσεις και ενέργειες για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών, βάσει καταστατικού που διατύπωσε ο ίδιος με όλη την προηγούμενη πείρα.

Είναι χαρακτηριστικό το κείμενο της ακόλουθης επιστολής - μαρτυρίας του Στεφ. Ντούλα (που δημοσιεύτηκε στα «Θέματα Συνεταιρισμών σ. 2194 που διηύθυνα) αφού αυτός ο νεαρός το 1933 συνεταιριστής από την Ήπειρο, είχε τελειώσει την Σχολή Συνεταιριστών και ήταν ο μόνος βοηθός τότε του Θ. Τζωρτζάκη στην Αντιπροσωπεία Ενώσεων Γ. Συνεταιρισμών και γνωρίζει από την σχέση του αυτή την τότε πραγματικότητα στο μικρό Γραφείο Παπαρρηγοπούλου 9, μέγαρο Αφθονίδη.

Γράφει λοιπόν στη σελ. 2194 στα «Θέματα Συνεταιρισμών»:

«... Η αναδημοσίευση στο περιοδικό του άρθρου του Θ. Τζωρτζάκη για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας το 1935, μας έφερε στην μνήμη τον ρόλο που έπαιξε στην ίδρυση της Συνομοσπονδίας η Αντιπροσωπεία Ενώσεων Συνεταιρισμών, που συστήθηκε από 19 Ενώσεις Συνεταιρισμών Βορείου Ελλάδος και λειτούργησε από το θέρος του 1933 μέχρι τις αρχές του 1935, οπότε οργανώθηκε η Πανελλήνια Συνομοσπονδία.

Και συνεχίζει ο Σ. Ντούλας:

Η ίδρυσις και λειτουργία της Αγροτικής Τραπέζης (1929 - 30) ήταν ο δεύτερος σημαντικός σταθμός στην πορεία του συνεταιριστικού κινήματος της χώρας μας (πρώτος η ψηφισή του νόμου 602 το 1914). Η παγκόσμια οικονομική κρίση που είχε τότε ξεσπάσει, έπληττε και την ελληνική αγροτική οικονομία. Καυτά προβλήματα παραγωγής και διαθέσεως των αγροτικών προϊόντων, όπως το καπνικό, το σιτικό, το κτηνοτροφικό, ζητούσαν τη λύση τους.

Ο συνεταιρισμένος αγροτικός κόσμος, ασύνδετος σε κορυφαία οργάνωση, προσαπαιτούσε να επιλύση συμπτωματικά και ανάλογα με τις ικανότητες των εκάστοτε

αιρετών και των υπαλληλικών στελεχών των Ενώσεων, τα προβλήματά του. Η μόνη αξιόλογη οργάνωση σε επίπεδο ιδεολογικό ήταν ο Σύνδεσμος Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος, που τον αποτελούσαν δραστήριοι συνεταιριστές, πραγματοποιούσε ικανοποιητικές επιτεύξεις στην καθοδήγηση και οργάνωση των Συνεταιρισμών και στην προβολή και επίλυση αγροτικών προβλημάτων.

Στην νότια Ελλάδα, ο ακούραστος, σεμνός και ανιδιοτελής ιδεολόγος θεωρητικός αλλά και πρακτικός εφαρμοστής του Συνεργατισμού Θ. Τζωρτζάκης (καθηγητής τότε της Σχολής Συνεταιριστών) με το έγκριτο περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» και με φιλικό επιτελείο λίγων φωτισμένων συνεργατών, καθοδηγούσε σε πανελλήνια κλίμακα σχετικά με τους στόχους των συνεταιριστικών επιδιώξεων και εφώτιζε το δρόμο που έπρεπε ν' ακολουθήσει η κοχλάζουσα τότε συνεταιριστική κίνηση στην χώρα μας.

Στην περίοδο ακριβώς αυτή (1930 - 1933) είχε πλέον ωριμάσει η ιδέα για την ίδρυση της κορυφαίας ιδεολογικής Συνεταιριστικής Οργανώσεως. Δια να συστηματοποιηθούν δε και να συντονισθούν οι προσπάθειες προς τον σκοπό αυτό απεφασίσθη από 19 πρωτοπόρες Ενώσεις της Βορείου Ελλάδος, η σύσταση στην Αθήνα Γραφείου συνεργαζομένων Ενώσεων, το οποίο θα διαχειρίζεται τα επείγοντα γενικά και ειδικά συνεταιριστικά θέματα και θα ελάμβανε τα αναγκαία μέτρα για την ίδρυση Κεντρικής Οργανώσεως.

Το Γραφείο τούτο, που λειτούργησε σαν Αντιπροσωπεία των Ενώσεων Συνεταιρισμών με διευθυντή τον Θ. Τζωρτζάκη, εγκαταστάθηκε σ' ένα μικρό δωμάτιο του 3ου ορόφου του κτιρίου στην οδό Παπαρηγοπούλου 9, στο λεγόμενο Μέγαρο Αφθονίδη και προσέφερε σημαντικές υπηρεσίες στις συνεταιριστικές οργανώσεις κατά το 17μηνο διάστημα της λειτουργίας του και αποτέλεσε επίσης το υπόβαθρο επί του οποίου στηρίχθηκε μετέπειτα η ίδρυση της Κεντρικής Οργανώσεως.

Ως συνεργάτης και βοηθός του μεγάλου δασκάλου Θεοδ. Τζωρτζάκη θυμάμαι, όπως επίσης θα θυμούνται οι επιζώντες συνεταιριστές της περιόδου εκείνης, ότι στο Γραφείο αυτό έγιναν αλληπάλληλες συσκέψεις των αντιπροσώπων των Ενώσεων όλης της χώρας και επελύθησαν τρέχοντα θέματα των οργανώσεων. Παράλληλα προωθήθηκε το θέμα ιδρύσεως της Κεντρικής Οργανώσεως.

Εκεί καταρτίστηκε και από εκεί κυκλοφόρησε το καταστατικό της με την επωνυμία «Πανελλήνιος Συνομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών», το οποίο με προσωπικές επιτόπιες επαφές στις έδρες των Ενώσεων του Διευθυντού της Αντιπροσωπείας Θ. Τζωρτζάκη υπεγράφη από 34 που τις αποτελούσαν 1.300 συνεταιρισμοί με 100.000 μέλη περίπου. Από το γραφείο αυτό καταβλήθηκαν επίσης όλες οι ενέργειες για την έγκριση του Καταστατικού, την σύγκλιση της πρώτης Γενικής Συνελεύσεως και την οργάνωση της Συνομοσπονδίας.

Με φτωχά μέσα, όπως αναφέρει στο άρθρο του ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης (70.000 δρχ. όλες οι δαπάνες της Αντιπροσωπείας στο 17μηνο διάστημα της λειτουργίας της), αλλά με ενθουσιασμό και με απέραντη πίστη στο Συνεργατισμό οι πρωτοπόροι της συνεταιριστικής ιδέας εθεμελίωσαν την Πανελλήνια Συνομο-

σπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών.

Στις 4 Μαρτίου 1935 συνήλθε η πρώτη Γενική Συνέλευσή της και εξέλεξε το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο και παμψηφεί τον Θ. Τζωρτζάκη διευθυντή.

Το όνειρο των συνεταιριστών και του συνεταιρισμένου αγροτικού κόσμου της χώρας είχε πραγματοποιηθεί ύστερα από αγώνες και προσπάθειες 15 χρόνων.

Στην νεοϊδρυθείσα Πανελλήνια Σηνομοσπονδία στηρίζουν πλέον οι συνεταιρισμένοι αγρότες τις ελπίδες τους για την προκοπή των συνεταιρισμών, η οποία θα βελτιώσει την οικονομική τους θέση, θα βοηθήσει στην επίλυση των ποικίλων και δυσκόλων αγροτικών προβλημάτων και θα συντελέσει στην κοινωνική πρόοδό τους...».

Εκεί, στην Αντιπροσωπεία Ενώσεων Γ. Συνεταιρισμών λίγο αργότερα από τον Στ. Ντούλα, και η αρχή της δικής μου από τότε ευρύτερης παρουσίας ως σπουδαστού της Σχολής Συνεταιριστών που βοηθούσε εθελοντικά τα πρωινά τον Θ. Τζωρτζάκη (μετά την αποχώρηση του Στ. Ντούλα με διορισμό του στο Γραφείο Εισπράξεως Χρεών Προσφύγων Πατρών, προσωρινά ώσπου να προκηρυχθεί διαγωνισμός για Επόπτες Συνεταιρισμών στον οποίο πέτυχε, προσλήφθηκε και έδρασε αποτελεσματικά).

1934: Σχολή Συνεταιριστών (στην Ανωτάτη Γεωπονική Αθηνών). Ο Α.Ν. Κλήμης, προτελευταίος δεξιά, όρθιος. Ο νεότερος όλων.

ΚΕΙΜΕΝΟ 11

1935. Το πανηγυρικό τεύχος του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη για την συμπλήρωση 10 ετών από την έκδοση 1925 και 20 ετών από τον Ν. 602 του 1915 περί Συνεταιρισμών. Και μερικές άλλες ενέργειες την εποχή αυτή.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει για τον άθλο της έκδοσης τον Ιανουάριο του 1935 πανηγυρικού τεύχους του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» για τα 10 χρόνια του (1925 - 1934) και για τα 20 χρόνια από το Νόμο 602 περί Συνεταιρισμών.

Είναι και η μεγάλη στιγμή που φτάνει στο τέλος της όλη η επίπονη διαδικασία και ιδρύεται από τις Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών και μάλιστα σε γερά θεμέλια από την συνεργασία των Οργανώσεων όλης της Ελλάδας (νοτιών και βορείων) που πέτυχε ο Θ. Τζωρτζάκης με τις τελευταίες δραστηριότητές του με τον Σύνδεσμο Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος, την Επιτροπή Αμπελακίων, την Σύσκεψη του 1933 και άλλες ενέργειες.

Είναι η εποχή με τις μεγάλες στιγμές που αρχίζει να στεφανώνεται η προσπάθειά του με την αναμονή της έγκρισης του καταστατικού της νέας Συνομοσπονδίας από το Υπουργείο Γεωργίας (σύμφωνα με την τότε Νομοθεσία).

Ένα τεύχος άθλος για την εποχή και τις τότε δυνατότητες, 122 σελίδων, που δείχνει όχι μόνο πόσοι αξιόλογοι παράγοντες της ελληνικής κοινωνίας και των υπηρεσιών ήταν φίλοι και υποστηρικτές της Συνεταιριστικής Ιδέας και των εφαρμογών της, αλλά και πόση ήταν η εκτίμηση προς τον πνευματικό ηγέτη της συνεταιριστικής κινήσεως, τον οργανωτικό και παράλληλα μαχητικό αγωνιστή και εκλεγμένο με τη ψήφο των Ενώσεων εκπρόσωπό τους στο Διοικ. Συμβούλιο της Αγροτικής Τραπέζης, που είχε αφιερώσει τη ζωή του αποκλειστικά στο θεσμό των Συνεταιρισμών (χωρίς άλλες συνδέσεις και επιδιώξεις).

Ο πίνακας των περιεχομένων, στα ελληνικά και γαλλικά (κρατούσα γλώσσα τότε) περιλαμβάνει συγγραφείς κύρους και θέματα που καλύπτουν όλο το συνεταιριστικό ενδιαφέρον και είναι πρωτοφανής για τις τότε συνεταιριστικές δυνατότητες. Έχει 62 συνεργασίες σε 122 σελίδες.

Με όλη τη μετριοφροσύνη και σεμνότητά του διατυπώνει ως ο υπεύθυ-

νος Διευθυντής ο Θ. Τζωρτζάκης τις σκέψεις του.

Ακολουθούν τα 62 κείμενα Γενικά κείμενα του, Συνεταιριστικά ζητήματα, οι Συνεταιρισμοί εις την Εφαρμογήν αλλά και από την Διεθνή Συνεταιριστική κίνηση και την συνεταιριστική ζωή της Ελλάδος.

Και στην τελευταία σελίδα του με μεγαλύτερα στοιχεία, ευχαρίστως αναγγέλει την χαρμόσυνη είδηση της ίδρύσεως της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Γεωργικών Συνεταιρισμών.

* * *

Και μερικές ακόμα από τις ενέργειες του Θ. Τζωρτζάκη περίπου την εποχή αυτή:

– Για τις δεσμευτικές επεμβάσεις στις Συνεταιριστικές Οργανώσεις από την τροποποίηση της νομοθεσίας (Ν. 5289) (βλ. ενέργειες, κείμενα στο 5τομο σ. 914, 931, 947)

– Για τους αστικούς Συνεταιρισμούς βλ. διαπιστώσεις, οδηγίες (στο 5τομο σ 966, 1022).

– Για το μεγάλο έργο που θανάτος αγωνιστού Σωκρ. Ιασεμίδα, του «πατέρα των Γεωργικών Συνεταιρισμών» και την ηθική σημασία του (βλ. στο 5τομο σ. 976).

– Μελέτη για την εξέλιξη της συνεταιριστικής κίνησης έως το 1932 (βλ. το 5τομο σ. 977, 1029).

– Υποδείξεις για τα Λογιστήρια Συνεταιρισμών (βλ. στο 5τομο σ. 1009).

– Υποστηρίζει το 1934 βασικές απόψεις, για τη σωστή και μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις ίδρυση αναγκαστικών Συνεταιρισμών (στο 5τομο σ. 1086).

– Υποδείξεις - προσπάθειες για την σωστή ανάπτυξη της ΑΤΕ σε συνεργασία με τις περιφερειακές Ενώσεις, Γ. Συνεταιρισμών.

Τα πρακτορεία της ΑΤΕ πρέπει να φύγουν από την Εθνική Τράπεζα και να συνδεθούν με τις Ενώσεις (βλ. 5τομο σ. 1114).

– Γενικότερες απόψεις για αγροτική πίστη - Συνεταιρισμούς (σ. 1115).

– Απόψεις για την συνεταιριστική οργάνωση της Κρήτης και τις ιδιομορφίες της (σ. 1123).

– Απόψεις - υποδείξεις για καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς (σ. 1135).

– Ανασκόπηση της εξελίξεως της συνεταιριστικής κινήσεως 1915 - 1934 (σ. 1145).

Αυτές και πολλές άλλες οι συνεχείς απασχολήσεις του Θ. Τζωρτζάκη στα συνεταιριστικά θέματα και πρακτικά, με γνώση, σκέψεις και ενέργειες.

Τα περιεχόμενα του πανηγυρικού τεύχους Ιαν. 1935 πρέπει να μελετηθούν από κάθε Συνεταιριστή.

ΚΕΙΜΕΝΟ 12

1935. Η ίδρυση της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Γεωργικών Συνεταιρισμών. Το αναλυτικόν ιστορικόν, με όλες τις παλαιότερες προσπάθειες. Και λίγες άλλες λεπτομέρειες από την οργάνωσή της.

Το επόμενο τεύχος του περ. «ο Συνεταιριστής» εκδίδεται διπλό Φεβρουαρίου - Μαρτίου 1935 (από τα τότε γεγονότα του Κινήματος 1 Μαρτίου 1935) με εξαιρετικά πάλι κείμενα: Πρώτο «η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών».

Ο Θ. Τζωρτζάκης δίδει στο τεύχος αυτό όλο το ιστορικό των προσπαθειών για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας, επαινεί τον πρωτεργάτη Σωκρ. Ιασεμίδη για τις ενέργειές του από το 1919, ομιλεί για την ίδρυση της πρώτης Συνομοσπονδίας το 1922 από Ενώσεις κυρίως της Πελοποννήσου, τις δυσκολίες λόγω της εποχής, την περιπλάνησή της μεταξύ ποικίλων κατευθύνσεων όχι πάντοτε εντελώς συνεταιριστικών κλπ. Αναφέρεται λεπτομερώς σε όλες τις προσπάθειες αναδιοργανώσεώς της, της ιδρύσεως νέας κλπ. ε-ως ότου αδράνησε.

Ιδού πως αναγγέλλει την ίδρυση - έναρξη λειτουργίας της Συνομοσπονδίας του 1935 ο ίδιος ο Θ. Τζωρτζάκης στο περιοδικό «ο Συνεταιριστής» με όλα τα στοιχεία.

«Η ιδέα της δημιουργίας πανελληνίου κεντρικής ιδεολογικής οργανώσεως των συνεταιρισμών δεν είναι νέα ούτε αι προς ίδρυσιν αυτής, καταβληθείσαι προσπάθειαι πρόσφατοι. Εις την αφετηρίαν της κινήσεως προς πραγματοποίησιν του σκοπού τούτου προβάλλει, όπως άλλως τε εις την αρχήν κάθε συνεταιριστικής μας εκδηλώσεως, η επιβλητική φυσιογνωμία και η ισχυρά προσωπικότης του πατρός των ελληνικών συνεταιρισμών, του αιμνήστου Ιασεμίδη, του στοχαστικού θεωρητικού και ακούραστου προπαγανδιστού και αγωνιστού της συνεταιριστικής ιδέας.

Μας χωρίζουν σχεδόν 16 χρόνια από την εποχήν όπου κατά πρώτον, τον Μάϊον του 1919, ο Ιασεμίδης, υπεύθυνος τότε αρχηγός της αρμόδιας υπηρεσίας εις το Υπουργείον της Γεωργίας, εισηγήθη την έκδοσιν της γνωστής εγκυκλίου προς τους γεωργικούς συνεταιρισμούς παντός σκοπού, δια της οποίας συνιστάτο εις αυτούς η προσχώρησις των εις την Ομοσπονδίαν των γεωργικών συνεταιρισμών της Ελλάδος, της οποίας σχέδιον καταστατικού είχε εκπονηθή υπ' αυτού και απεστέλλετο υπό του Υπουργείου μαζί με την εγκύκλιον εις τους συνεταιρισμούς.

Η εγκύκλιος αυτή έλεγε επί λέξει τα εξής:

Προς τους Γεωργικούς Συνεταιρισμούς παντός σκοπού.

Η καθ' άπασαν την χώραν εξάπλωσις του συνεταιριστικού πνεύματος και η εντός βραχυτάτου σχετικώς χρονικού διαστήματος σύστασις χιλίων περίπου γεωργικών συνεταιρισμών ανά το Κράτος, πείθει πάντας ότι ο αγροτικός μας πληθυσμός βαθύτατα συναισθάνεται την σημασίαν της γενικής αρχής «η ισχύς εν τη ενώσει», τα εκ των εργασιών δε των γεωργικών τούτων οργανώσεων, παρ' όλας τας δια διαφόρους λόγους παρατηρηθείσας ελλείψεις, προκύψαντα αποτελέσματα ουδεμίαν αφήνουν αμφιβολίαν ότι ο θεσμός ούτος επέτυχε και παρ' ημίν ως εξ αρχής επιστεύομεν.

Αλλ' όπως τα άτομα δια να επιτύχουν την αύξησιν της ιδιωτικής των οικονομίας έχουν ανάγκην κοινής συνεργασίας ήτις επιτυγχάνεται μόνο δια της οργανώσεως αυτών εις συνεταιρισμούς, ούτω και αι συνεταιριστικά αυτών οργανώσεις, δια να επιτύχουν πλήρως του σκοπού αυτών και φθάσουν εις το ύψος της αποστολής των, έχουν ανάγκην κοινής επίσης μεταξύ των συνεννοήσεως και συνεργασίας, ήτις επιτυγχάνεται δια της οργανώσεως και υπαγωγής αυτών εις μίαν ομοσπονδίαν, περιλαμβάνουσαν πάντας τους ιδρυθέντας και ιδρυθησομένους γεωργικούς συνεταιρισμούς παντός σκοπού.

Προς τον σκοπόν τούτον, η αρμόδια υπηρεσία του καθ' ημάς Υπουργείου συνέταξε το ανά χείρας καταστατικόν ομοσπονδίας των γεωργικών συνεταιρισμών της Ελλάδος εν τω οποίω λεπτομερέστατα εκτίθενται οι σκοποί και ο τρόπος της λειτουργίας αυτής εν γένει.

Με την ελπίδα ότι η μέλλουσα να ιδρυθή και παρ' ημίν ομοσπονδία των γεωργικών συνεταιρισμών θα δυνηθή ν' ανταποκριθή εις την εξυπηρέτησιν των πραγματικών αναγκών των υπ' αυτήν συνεταιρισμών συνιστώμεν υμίν ίνα μετά την ανάγνωσιν και μελέτην των διαφόρων άρθρων του καταστατικού, εγγραφήτε μέλος της ομοσπονδίας.

Προς τούτο πέμπτομεν υμίν συνημμένως δύο αντίτυπα καταστατικού εκ των οποίων το έν θα υπογραφή παρ'ά πάντων ή υπό της πλειονότητας των μελών του διοικητικού συμβουλίου και θα επιστραφή ημίν προς αποστολήν εις το ενταύθα Πρωτοδικείον προς έγκρισίν του».

Ο ριφθείς υπό του Ιασεμίδη σπόρος ήργησε κάπως να βλαστήση. Η αξία των συνεταιρισμών εμετράτο από τον όγκον των αμέσων ωφελημάτων. Η δε προτεινομένη ιδεολογική οργάνωσις δεν εφαινότο να υπόσχηται τοιαύτα. Μόλις μετά τριετίαν το έτος 1922, Ενώσεις και Συνεταιρισμοί τινές, κυρίως της Πελοποννήσου, προέβησαν εις την ίδρυσιν της πρώτης εις την χώραν μας ιδεολογικής οργανώσεως, της οποίας το καταστατικόν και ενεκρίθη υπό του Πρωτοδικείου Αθηνών δια της υπ' αριθ. 3536 της 10 Σεπτεμβρίου 1922 αποφάσεώς του. Αύτη έφερε την αυτήν ως και η σημερινή επωνυμίαν «Πανελληνίας Συνομοσπονδία Γεωργικών Συνεταιρισμών». Ανεγνωρίσθη δε ως επαγγελματικών σωματείον.

Εις την ασταθή ακόμη συνεταιριστικώς εποχήν εκείνην, με την έλλειψιν ισχυρών οικονομικών συνεταιριστικών οργανώσεων, με σταθεράς και ξεκαθαρισμένας παραδόσεις, επόμενον ήτο να δυσκολευθή η Συνομοσπονδία να εύρη τον δρό-

μον της και φυσικόν ήτο να περιπλανηθή κάπως μεταξύ ποικίλων κατευθύνσεων, όχι πάντοτε εντελώς συνεταιριστικών. Εξ' άλλου ο περιορισμένος αριθμός των μελών της και η έλλειψις και των στοιχειωδωστερών οικονομικών μέσων, δεν επέτρεψαν εις αυτήν να ασκήση σοβαράν επιρροήν ενδοσυνεταιριστικώς και να συνετέλεση εις την από απόψεως, ως είπωμεν ούτω, συνεταιριστικής πρόδοον των συνεταιρισμών.

Αλλά αν από καθαρώς συνεταιριστικής απόψεως δεν έχει να επιδείξη σημαντικές υπηρεσίας η τότε Συνομοσπονδία, κατώρθωσεν όμως δια της δράσεώς της να θέση εδραϊάς τας βάσεις μιας ελευθέρας μέν και συμπτωματικής, αλλά στενής και αποτελεσματικής συνεργασίας των συνεταιρισμών.

Μεταξύ των συνεδρίων τα οποία αυτή ωργάνωσε συγκαταλέγεται και το Γ' Πανελληνιον Αγροτικόν Συνέδριον κατά τον Μάιον 1924 εις το οποίον, μεταξύ άλλων, ευρύτατα συνεζητήθη και το ζήτημα της ιδεολογικής και επαγγελματοσυνεταιριστικής οργανώσεως των συνεταιρισμών. Εις το συνέδριον τούτο, προεδρευόμενον από τον σεβαστόν μου κ. Σπ. Χασιώτην, κατόπιν εισηγήσεως γενομένης υπ' εμού, απεφασίσθη η επιδίωξις της συστηματικής ιδεολογικής οργανώσεως και η αναδιοργάνωσις της υφιστάμενης Συνομοσπονδίας. Ανατέθη δε εις επιτροπήν αποτελεσθείσαν από τους κ.κ. Δ. Πάνον, Δ. Μαργέτην, Β. Συμωνίδην, Κ. Μαλούχον και εμέ ίνα εν συνεργασία μετά της Διοικήσεως της Συνομοσπονδίας επιληφθή της εκτελέσεως των αποφασισθέντων.

Η επιτροπή εμελέτησε το καταστατικόν της Συνομοσπονδίας και υπέδειξε τας ενδεικνυόμενας τροποποιήσεις. Οι σκοποί της διετυπώθησαν σαφέστερον.

Αι δυνάμεναι να αποτελέσουν μέλη της συνεταιρικής οργανώσεως περιορίσθησαν μόνον μεταξύ των Ενώσεων και των Ελεγκτικών Συνδέσμων, εφ' όσον θα ιδρύοντο τοιοῦτοι, και εθεσπίσθη η ευχέρεια της εγγραφής ως μελών και άλλων οργανώσεων κατ' ουσίαν συνεταιρικών, όχι όμως και κατά μορφήν τοιούτων. Μετανομάσθη δε η Συνομοσπονδία εις «Πανελληνιον Ομοσπονδίαν Γεωργικών Συνεταιρισμών». Αι τροποποιήσεις αῦται ενεκρίθησαν υπό του Πρωτοδικείου Αθηνών δια της υπ' αριθ. 740 της 5ης Μαρτίου 1925 αποφάσεώς του.

Κατά το θέρος του 1925 ανέλαβα κατ' εντολήν της Ομοσπονδίας και κατόπιν αδειάς του Υπουργείου της Γεωργίας του οποίου ήμην υπάλληλος, την οργάνωσιν αυτής, Εκρίθη τότε σκόπιμον δια τεχνικούς κυρίως λόγους να ιδρυθή νέα οργάνωσις διαλυομένης της παλαιάς. Προς τούτο εξεδόθη η από 27 Ιουλίου 1925 εγκύκλιος εις την οποίαν απήντησαν αρκεταί Ενώσεις γεωργικών συνεταιρισμών, κυρίως εκ Πελοποννήσου. Ο αριθμός όμως των Ενώσεων, αι οποίαι προσεχώρησαν δεν εκρίθη επαρκής δια την δημιουργίαν νέας οργανώσεως. Ούτω έμεινε εν αδρανεία σχεδόν η υφισταμένη Ομοσπονδία από της τροποποιήσεως του καταστατικού της μέχρι του Μαΐου 1926. Το μόνον αξιοσημείωτον γεγονός κατά το διάστημα τούτο ήτο η κατά τας αρχάς του 1926 σύσκεψις μάλλον παρά συνέλευσις των μελών της, απασχοληθείσα κυρίως με την εκραγείσαν εις Κέρκυραν συνεταιριστικήν κρίσιν. Μεταξύ των άλλων ησχολήθη αῦτη και με την εποπτείαν ταχθείσα

υπέρ της αυτοεποπτείας. Η διατύπωση των αποφάσεών της ήτο τοιαύτη ώστε εποκάλεσε μακράν και διεξοδικήν απάντησιν του Υπουργείου Γεωργίας, εις την οποίαν εδόθη ευρεία δημοσιότης. («Συνεταιριστής» 1926, σ. 73).

Εν τω μεταξύ, ιδίως λόγω της συνεταιριστικής κρίσεως της Κέρκυρας, εκρίθη αναγκαία η σύγκλησις πανελληνίου συνεταιριστικού συνεδρίου εν Αθήναις. Τούτο συνεκάλεσεν η Ομοσπονδία. Αι εργασίαι του διήρκεσαν από της 16 -20 Μαΐου. Αυτό έδωσεν αφορμήν εις την επιζητηθείσαν ανασυγκρότησιν της εποπτείας των συνεταιρισμών, της οποίας ο οργανισμός οριστικώς διετυπώθη εις το Ν.Δ. του 1927 δια του οποίου η εποπτεία συνεταιρισμών καθίστατο αυτοτελής αρχή. Τούτο όμως ουδέποτε εφηρμόσθη. Η εν τω μεταξύ αναμενομένη ίδρυσις της Αγροτικής Τραπέζης επέφερε την αναβολήν της εφαρμογής του, η δε ίδρυσις της την ματαιώσιν αυτού, ανατεθείσης της υπηρεσίας συνεταιρισμών εις την Αγροτικήν Τράπεζαν.

Κατά την εποχήν εκείνην Μάϊος 1926, αι Ενώσεις συνεταιρισμών, που έλαβον μέρος εις το Συνέδριον, απεφάσισαν την ίδρυσιν νέας ιδεολογικής οργανώσεως, σύμφωνα με την παλαιάν μου πρότασιν. Εδέχθησαν να εφαρμοσθή το καταστατικόν της ορισμένης Ομοσπονδίας, αφού επέφεραν τροποποιήσεις τινάς εις αυτό. Το αξιοσημείωτον εκ της αποφάσεως αυτής είναι η δήλωσις των αντιπροσώπων της Ομοσπονδίας Συνεταιρισμών Θεσσαλονίκης ότι θα εισηγηθούν την συμμετοχήν αυτής εις την Ομοσπονδίαν. Ήτο η σπουδαιότερα Ένωσις της Βορείου Ελλάδος και η συμμετοχή της απετέλει μεγίστην ηθικήν ενίσχυσιν εις την υπό ίδρυσιν Ομοσπονδίαν. Αι Ενώσεις μέλη της Ομοσπονδίας συνελθούσαι ιδιαιτέρως απεφάσισαν την διάλυσιν της υφισταμένης τοιαύτης.

Η μέριμνα της ιδρύσεως νέας ιδεολογικής οργανώσεως ανετέθη εις τριμελή επιτροπήν αποτελεσθείσαν από τους κ.κ. Δ. Μαργέτην, Β. Συμωνίδην και εμέ. Εδόθη εντολή εις την επιτροπήν ίνα προκαλέση την ίδρυσιν της οργανώσεως, εφ' όσον θα προσεχώρουν εις αυτήν είκοσι τουλάχιστον Ενώσεις. Τούτο δεν επραγματοποιήθη. Εξ άλλου εκρίθη ότι εφ' όσον εκ των πραγμάτων ετεκμαίρετο ότι η ανάγκη της δημιουργίας ιδεολογικής οργανώσεως δεν είχε επαρκώς και ευρέως αναγνωρισθή από τον συνεταιρισμένον κόσμον της χώρας, αυτό τουλάχιστον απεδείκνυον αι επανειλημμένα αποτυχία, δεν θα έπρεπε να επισπευθή η ίδρυσις της. Ούτω η κίνησις προς ίδρυσίν της εσταμάτησεν εν αναμονή ευνοϊκωτέρων προϋποθέσεων.

Μόνον ο Αυτόνομος Σταφιδικός Οργανισμός, διαθέτων προς τούτο υλικά μέσα και έχων μέγα ηθικόν κύρος ηθέλησε να προκαλέση την οργάνωσιν τοπικών ιδεολογικών συνδέσμων εις την Πελοπόννησον. Ιδρύθησαν τέσσαρες τοιούτοι. Έκαστος απετελέσθη από αριθμόν τινά Ενώσεων σταφιδικών συνεταιρισμών. Έδραι αυτών ωρίσθησαν αι Πάτραι, ο Πύργος, η Κυπαρισσία και αι Καλάμαι. Και τούτων όμως δεν κατέστη δυνατή η λειτουργία αμέσως, η δε επελθούσα μεταβολή εις το πρόγραμμα του Οργανισμού εματαιώσεν οριστικώς την λειτουργίαν των.

Εν τω μεταξύ ιδίως από του 1930 ήρχισαν νέαι προσπάθειαι προς ίδρυσιν ιδεολογικής οργανώσεως. Την πρωτοβουλίαν αναλαμβάνουν τώρα αι Ενώσεις Βορεί-

ου Ελλάδος. Εις αμφοτέρω τα γενομένα δεκτά συνεταιριστικά προγράμματα από τας Πανελληνίους Συσκέψεις των Ενώσεων των ετών 1930 και 1933, προβλέπεται ιδιαίτερος η ιδεολογική αυτών οργάνωσις. Υπέρ αυτής ετάχθη και η εξ αρμοδίων προσώπων συσταθείσα κατά το 1932 μεγάλη συνεταιριστική επιτροπή, ως εμφαίνεται εκ των συμπερασμάτων εις τα οποία αυτή κατέληξε κατά Ιούνιον 1932, όταν συνήλθεν εις τελικήν συνεδρίασιν εις τα Αμπελάκια Λαρίσης. Η τελική απόφασις της συσκέψεως των Ενώσεων κατά Ιανουάριον του 1933 ήτο η ίδρυσις πανελληνίου κεντρικής ιδεολογικής οργανώσεως. Η επιδίωξις ιδρύσεως αναλόγων περιφερειακών τοιούτων απεφασίσθη να αναβληθή εφ' όσον αι Ενώσεις έχουν ήδη αναλάβει και το συνεταιριστικόν τούτο έργον.

Κατά τον Ιούνιον του 1933 Ενώσεις τινές της Κεντρικής Μακεδονίας, συνελθούσαι εν Βερροία, απεφάσισαν να μου αναθέσουν την ίδρυσιν εν Αθήναις ενός Γραφείου των συνεργαζομένων συνεταιριστικών Ενώσεων, με σκοπόν να εξελιχθή τούτο εις κεντρικήν ιδεολογικήν οργάνωσιν. Απεδέχθη την εντολήν και απηύθυνε σχετικώς κατ' Αύγουστον 1933 σχετικήν εγκύκλιον. Επιχείρησα δε δαπάναις των συνεργαζομένων Ενώσεων και περιοδείας εις Πελοπόννησον, Μακεδονίαν και Θράκην κατά το θέρος και το φθινόπωρο του αυτού έτους. Εκ της επικοινωνίας μου μετά των Ενώσεων διεπιστώθη ότι ηδύνατο να επιχειρηθή αμέσως η ίδρυσις της Συνομοσπονδίας. Πράγματι εκ Θεσσαλονίκης εν συνεργασία μετά του Συνδέσμου Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος απηυθύναμεν προς τας Ενώσεις νέας εγκυκλίους τον Οκτώβριον του 1933 συνιστώντες την ίδρυσιν Συνομοσπονδίας, αποστείλαμεν δε μαζί και σχέδιον καταστατικού αυτής. Συγχρόνως δέκα εννέα Ενώσεις γεωργικών συνεταιρισμών δι' εισφορών των ίδρυσαν εν Αθήναις προσωρινώς Αντιπροσωπείαν Ενώσεων γεωργικών συνεταιρισμών, της οποίας μου ανετέθη η διεύθυνσις. Σκοπός της Αντιπροσωπείας ήτο η επιμέλεια της διεξαγωγής των εργασιών δια την ίδρυσιν της Συνομοσπονδίας και η εν τω μεταξύ διαχείρισις γενικών και ειδικών συνεταιριστικών ζητημάτων.

Η Αντιπροσωπεία ελειτούργησεν επί 17 μήνας δαπανήσασα εν συνόλω περίπου δραχμάς 70.000, εις τας οποίας συμπεριλαμβάνονται και αι δαπάναις περιοδείας του υποφαινομένου. Περί του έργου της Αντιπροσωπείας αρμόδιαι είναι να κρίνουν αι Ενώσεις που την ίδρυσαν.

Η προσχώρησις των Ενώσεων εις την Συνομοσπονδίαν προχώρησε σχετικώς ταχέως. Επραγματοποιήθη η υπογραφή του καταστατικού της αποστελλομένου από Ενώσεως εις Ένωσιν. Εκ τούτου εβράδυνε να συντελεσθή η υπογραφή τούτου υφ' όλων των Ενώσεων. Κατά τα τέλη Οκτωβρίου του 1934 είχαν προσχωρήσει και υπογράψει το καταστατικόν 34 Ενώσεις, αριθμούσαι 1300 συνεταιρισμούς με περίπου 90.000 - 95.000 μέλη.

Το καταστατικόν υπεβλήθη τον Νοέμβριον εις το Υπουργείον Γεωργίας προς έγκρισιν, σύμφωνα με τον ισχύοντα σήμερα νόμον, και μετά μακράν εξέτασιν ενεκρίθη τούτο υπ' αυτού διά της υπ' αριθ.136629 αποφάσεώς του της 12 Φεβρουαρίου 1935.

Εν τω μεταξύ, προβλέποντες την έγκρισιν, είχομεν σπεύσει να καλέσωμεν τας

Ενώσεις εις γενικήν συνέλευσιν δια την 4 Μαρτίου 1935. ήτις και έλαβε χώραν. Ούτω ύστερα από υπερδεκαπενταετείς προσπάθειάς και μετά επανειλημμένας αποτυχίας, η Συνομοσπονδία, η κορυφαία πανελληνίως συνεταιριστική οργάνωσις, είναι οριστικώς, ελπίζομεν, πραγματικότης.

Οι σκοποί της και τα μέσα δια των οποίων θα τους επιδιώξη είναι εις όλους γνωστά. Επανειλημμένως εδημοσιεύθησαν και λεπτομερώς ανελύθησαν. Προγραμματικώς περιέχονται ούτοι εις τάς αποφάσεις των συνεταιριστικών συσκέψεων της τελευταίας πενταετίας, συστηματικώς δε διατυπούνται εις το 2ον άρθρον του καταστατικού της. Αύτη φιλοδοξεί ν' αποβή ο πρωτοπόρος σκαπανεύς της συνεταιριστικής κινήσεως, που θ' ανοίγη τον δρόμον ανεμπόδιστον εις την προκοπήν των συνεταιρισμών και συγχρόνως ο οδηγός, σύμβουλος και οργανωτής των συνεταιρισμών, αλλά και ο υπερασπιστής των δικαίων των και ο διαφωτιστής της συνεταιρισμένης μάζης και της κοινής γνώμης περί του προορισμού του Συνεταιρισμού και της αξίας αυτού ως οργάνου κοινωνικής προόδου και ευημερίας.

Αυτά γράφει ο βασικός πρωτεργάτης Θ. Τζωρτζάκης.

(Υπάρχει στη συνέχεια η εγκύκλιος που απέστειλε ο Θ. Τζωρτζάκης από τη Θεσσαλονίκη την 30ή Σεπτεμβρίου 1933).

Στη συνέχεια περιγράφεται από τον Π. Χασαπόπουλο η πρώτη Γενική Συνέλευση της Συνομοσπονδίας στις 4 Μαρτίου 1935.

Εσχεδιάζετο να γίνει πανηγυρική στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας, αλλά τραγική περιπέτεια του Έθνους ανάγκασε να γίνει στο Γραφείο της Αντιπροσωπείας Ενώσεων με πάσαν συντομίαν.

Κατόρθωσαν να έλθουν μόνον αντιπρόσωποι 24 Ενώσεων από τις 34 (Και παρευρέθησαν 6 μη μέλη). Εξελέγει το Δ.Σ. και ο Διευθυντής.

Το Δ.Σ. που εκλέχτηκε από την πρώτη Γ.Σ. της Συνομοσπονδίας συγκροτήθηκε σε σώμα με την ακόλουθη κατανομή αξιωμάτων.

Όνοματεπώνυμον	Αξίωμα	Αντιπρόσωπος της Ενώσεως
1) Αλ. Μπαλτατζής	Πρόεδρος	Ξάνθης (αιρετός)
2) Γ. Μαυρουδής	Αντιπρόεδρος	Θεσσαλονίκης (αιρετός)
3) Αλ. Πρίνος	Γραμματεύς	Κρεσταινων (Δ/ντής)
4) Α. Αθανασιάδης	Μέλος	Χαλκιδικής (Δ/ντής)
5) Χ. Κρητικός	Μέλος	Φθιωτιδοφωκίδος (αιρετός)
6) Δ. Κουκορίκος	Μέλος	Καρδίτσης (αιρετός)

7) Χ. Κώστογλου	Μέλος	Διδυμοτείχου (αιρετός)
8) Κ. Παπαϊκονόμου	Μέλος	Λαρίσης (αιρετός)
9) Α. Σιβρόπουλος	Μέλος	Εορδαίας (Δ/ντής)

Το προσωπικό της Συνομοσπονδίας κατά το πρώτο έτος 1935 ήταν (όπως αναφέρεται σε έκθεση ελέγχου του Επιθεωρητή Π. Παπαχριστόπουλου):

1) Διευθυντής: Θ. Τζωρτζάκης. Διπλωματούχος Νομικής. Υπερδιετείς σπουδαί εν Γερμανία με ειδίκευσιν εις τα οικονομικά και συνεταιριστικά. Πρώην Τμηματάρχης της Γεωργικής Οικονομίας του Υπουργείου Γεωργίας. Διευθυντής του περιοδικού «Συνεταιριστής» από δεκαετίας εκδιδομένου. Πρώην Σύμβουλος της Αγροτικής Τραπέζης της Ελλάδος. Διδάξας επί τριετίαν εν τη Συνεταιριστική Σχολή. Πρώην Συνεταιριστικός Σύμβουλος παρά τω Α.Σ.Ο. Συγγραφεύς του βιβλίου «Οι Συνεταιρισμοί εν Ελλάδι». Μηνιαία αποζημίωσις δραχ. 5.000 (*).

(*) Αξίζει να σημειωθεί ότι ο μισθός του Τμηματ. Α' της ΑΤΕ ήταν τότε δραχ. 12.000 το μήνα. Το Δ.Σ. επέμενε για υψηλότερη αποζημίωση αλλά ο Θ. Τζωρτζάκης επέμενε στο ποσό των 5.000 δραχ.

2) Προϊστάμενος: Παν. Χασαπόπουλος Διπλωματούχος Νομικής. Σπουδαί εν Γερμανία. Πρώην Επιθεωρητής Γεωργικών Συνεταιρισμών στο Υπουργείο Γεωργίας. Μεταφραστής εκ του Γερμανικού του βιβλίου του Grunfeld «Οι Συνεταιρισμοί». Μηνιαίος μισθός δρχ. 4.000.

3) Νικ. Οικονομόπουλος. Δευτεροετής της Νομικής. Απόφοιτος της Συνεταιριστικής Σχολής, υπάλληλος της Αγροτικής Τραπέζης της Ελλάδος (αποσπασμένος στη Συνομοσπονδία έπειτα από αίτησή της. Την μισθοδοσία του κατέβαλλε η ΑΤΕ).

4) Αριστ. Κλήμης. Φοιτητής της Νομικής με Βραβείον φοιτητικής αριστείας της Ακαδημίας Αθηνών. Απόφοιτος της Συνεταιριστικής Σχολής το 1934. Υπάλληλος της Συνομοσπονδίας από Ιούνιο 1935. Και απο 7.12.35 υπάλληλος της Αγροτικής Τραπέζης (διαγωνισμού 1934) αποσπασμένος στη Συνομοσπονδία έπειτα από αίτησή της. Τον μισθό του δρχ. 1.800 καταβάλλει η Συνομοσπονδία.

(Παρένθεση για Α.Ν. Κλήμη: Και το ιστορικό του Αριστ. Ν. Κλήμη αρχίζει από εδώ: Είχα έλθει το καλοκαίρι 1933 από τη Λέσβο, με σύσταση του Επιθεωρητή Αιγαίου κ. Κ. Βένου, φοβισμένο επαρχιωτόπουλο, να φοιτήσω στη Σχολή Συνεταιριστών παρά τη Ανωτάτη Γεωπονική, καθώς τα οικονομικά της οικογένειας δεν επέτρεπαν πολυετείς Πανεπιστημιακές Σπουδές. Εκεί, στο μικρό Γραφείο Παπαρηγοπούλου 9 της Αντιπροσωπείας Ενώσεων, είχα την ευτυχία να γνωρίσω την μορφή και την προσωπικότητα του μεγάλου αγωνιστή Θεοδ. Τζωρτζάκη και να τον ευχαριστήσω που είχε ενημερώσει τον πατέρα μου για τη Σχολή και μου είχε στείλει στη Μυτιλήνη τα τεύχη του περιοδικού του τα σχετικά με την Σχολή (Νομοθεσία, εξετάσεις, κλπ.).

Εκεί τότε συνεργάζεται και ο Στ. Ντούλας, απόφοιτος της Σχολής που μου έκανε την αίτηση για συμμετοχή στις εξετάσεις, με συνόδεψε στην πλατεία να βγάλω φωτογραφίες κλπ.

Τελικά δίνω εξετάσεις, επιτυγχάνω 2ος, φοιτώ στη Σχολή (τα απογεύματα τα μαθήματα). Και καθώς έχω ελεύθερο το πρωινό πλησιάζω λίγο αργότερα τον μεγάλο συνεταιριστή Θ. Τζωρτζάκη (που δεν διδάσκει φέτος στη Σχολή αλλά μας έχουν δώσει από τη Σχολή τις πολυγραφημένες παραδόσεις του Συνεταιριστικής Οικονομίας, ενώ μας διδάσκει συνεταιριστικά ο καθηγητής της Γεωργίας Στ. Παπανδρέου) του γνωρίζω ότι έχω ελεύθερο το πρωινό και μπορώ, αν εγκρίνει, να έρχομαι μερικές ώρες και να βοηθώ στο Γραφείο της Αντιπροσωπείας. Η προσφορά γίνεται δεκτή. Και γίνεται σε λίγο πιο σημαντική για την διεκπεραίωση των υποθέσεων των Ενώσεων στα Υπουργεία Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας και στο Υπουργείο Γεωργίας και την ΑΤΕ, καθώς ο βασικός βοηθός Στ. Ντούλας απόφοιτος της Σχολής Συνεταιριστών (που καθόταν στην Αθήνα σε αναμονή προκηρύξε-

ως διαγωνισμού για Επόπτες) αναχωρεί στην Πάτρα στο Γραφείο Εισπράξεως Χρεών Προσφύγων ως προσωρινός υπάλληλος.

Έτσι αποκτώ κάποια πείρα για χειρισμό υποθέσεων (ατέλειες για εισαγωγές σπόρων, άδειες σκοπιμότητας για ίδρυση ελαιουργείων, οινοποιείων, εγκρίσεις και τροποποιήσεις καταστατικών, δάνεια ΑΤΕ κ.λπ.).

Γνωρίζομαι με Διευθυντές και Προέδρους Ενώσεων που έρχονται στο Γραφείο για να συναντήσουν τον Θ. Τζωρτζάκη. Ενημερώνομαι κάπως από τα λίγα στο Γραφείο συνεταιριστικά βιβλία και από το περιοδ. «ο Συνεταιριστής». Και έχω εν τω μεταξύ δημοσιεύσει και εγώ 5-6 κείμενα κυρίως στο «Δημοκράτη» στη Μυτιλήνη.

Έτσι τελειώνω περίπου τη Σχολή Συνεταιριστών. Και λίγο πριν, στις 30 Ιουνίου 1934, δίνω εξετάσεις στον διαγωνισμό της ΑΤΕ για 100 θέσεις οικονομικών υπάλληλων. Και στα αποτελέσματα που δημοσιεύτηκαν στα τέλη Φεβρ. 1935 (όταν έχω τελειώσει την 2μηνη πρακτική εξάσκηση στον αξιόλογο Συνεταιρισμό Πλωμαρίου και έχω πάρει το δίπλωμα της Σχολής Συνεταιριστών) έχω επιτύχει 75ος επί 100 προσλαμβανομένων επί 2.530 μετασχόντων. Και περιμένω σύντομα διορισμόν σε Υποκατάστημα. Θρίαμβος.

Αλλά την 1 Μαρτίου 1935 γίνεται το στρατιωτικό κίνημα που αναστάτωση την Ελλάδα. Καταστολή, συλλήψεις, δίκες, αποτάξεις, τουφεκισμοί, μεταβολή συνθηκών, αναστάτωση. Και ως παρεπόμενον οι 2.430 αποτυχόντες στην ΑΤΕ νικούν τους 100 επιτυχόντες. Τα αποτελέσματα του διαγωνισμού ακυρώνονται (προσωρινά όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων). Και αρχίζουν να διορίζονται στην ΑΤΕ αποτυχόντες και επιτυχόντες επιλεκτικά, με υποστηρίξεις.

Αρχές Μαρτίου 1935 ιδρύθηκε και η Πανελλήνια Συνομοσπονδία. Και μόλις συγκεντρώνονται οι πρώτες εισφορές διορίζομαι τον Ιούνιο 1935 ως ο πρώτος υπάλληλός της μετά τον Διευθυντή και τον Προϊστάμενο του μελλοντικού Προσωπικού. Και αρχίζω να εργάζομαι (με τον αποσπασμένο από την ΑΤΕ για βοήθεια υπάλληλο Νικ. Οικονομόπουλο).

Καθώς όμως απόκτησα θέση στην Αθήνα με μικρόν μισθόν, ξυπνούν οι επιθυμίες για Πανεπιστημιακές Σπουδές. Δίνω αμέσως εξετάσεις τον Σεπτέμβριο 1935. Και όχι μόνο επιτυγχάνω αλλά και αριστεύω. Και κερδίζω και το Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για τα 100 χρόνια του Κράτους. Και με τα προσόντα αυτά διορίζομαι και εγώ αργότερα στην ΑΤΕ (μαζί με πολλούς άλλους) τον Νοέμβριο 1935. Και καθώς υπάρχουν σχέσεις ΑΤΕ - Συνομοσπονδίας αλλά και πολλοί υπάλληλοι στην ΑΤΕ για τοποθέτηση στα ιδρυόμενα Υπ/ματα, έπειτα από παράκληση της Συνομοσπονδίας προς ΑΤΕ, με αποσπούν στην Συνομοσπονδία έως ότου εξευρεθεί κατάλληλος αντικαταστάτης. Και μένω στη Συνομοσπονδία έως και το καλοκαίρι του

1938 που αυτή διαλύθηκε με το Α.Ν. 1154 / 1938.

Δεν θέλω να μείνω στην ΕΣΣΕ όπου μετακινούνται οι τότε λίγοι υπάλληλοι της Συνομοσπονδίας (πλην παρατηθέντος Διευθυντού). Δημιουργώ επεισόδια, με επιστρέφουν στην ΑΤΕ, μετατίθεται στο Υπ/μα ΑΤΕ Μυτιλήνης το 1938. Κλείνει η παρένθεση).

* * *

Η εκλογή ως πρώτου Προέδρου της Συνομοσπονδίας του νεαρού Αλ. Μπαλτατζή οφείλεται στις τότε σημαντικές δραστηριότητές του στην Ένωση Ξάνθης σε συνεργασία με τον Βασ. Ιλαντζή στην Θράκη - Μακεδονία ειδικότερα για τα καπνικά. Και κυρίως για την συμφωνία με τις αντιλήψεις του Θεοδ. Τζωρτζάκη για τον ιδεολογικό σκοπό της Συνομοσπονδίας και την αντίσταση του στις αντιλήψεις - επιδιώξεις μερικών που επέμεναν να υπάρχουν σύγχρονα στο σκοπό της και οι οικονομικές εργασίες (που την παρουσίαζαν δήθεν ως γραμμήν Αλεξ. Παπαναστασίου).

Χαρακτηριστικά στοιχεία για την οργάνωση και λειτουργία της Συνομοσπονδίας κατά το πρώτο έτος λειτουργίας της δίνει η έκθεση ελέγχου (την οποίο επεδίωξε να έχει ο Θ. Τζωρτζάκης και στη Συνομοσπονδία) από τον Επιθεωρητή της ΑΤΕ. Ι. Παπαχριστόπουλο) που αναφέρεται στα θέματα που ασχολήθηκε η Συνομοσπονδία και το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή (βλ. αναλυτικά «Συνεταιριστή» 1936, σ. 20).

Πέρα από τη φροντίδα για τις πολλές τρέχουσες υποθέσεις των Ενώσεων στην ΑΤΕ, Υπουργεία, κλπ., τα βασικά θέματα με τα οποία ασχολήθηκε η Συνομοσπονδία το 1935 μέσα στις ανώμαλες συνθήκες του, είναι:

- Χρησιμοποίηση των Ενώσεων στη συγκέντρωση σίτου.
- Χρησιμοποίηση των Ενώσεων ως Πρακτορείων της ΑΤΕ.
- Θέση Συνεταιριστικών Υπαλλήλων.
- Σύσταση Γνωμοδοτικών Συμβουλίων (βλ. «ο Συνεταιριστής» 1935 σ. 251).

Σχετικά με τις συζητήσεις - αποφάσεις και λοιπές ενέργειες κατά το 1935, που είναι τα πρώτα της βήματα μέσα στο δύσκολο κλίμα και χαρακτηρίζονται από «νοικοκυροσύνη» και φροντίδα για επίλυση βλ. σύντομη έκθεση για τις συνεδριάσεις του Δ.Σ. 1935 «ο Συνεταιριστής» 1935 σ. 267 και σελ. 1283 του 5τομου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα».

Η ΑΤΕ σημειώνει τα ακόλουθα στον Απολογισμό της για το 1935 (βλ. «Συνεταιριστής» 1936, σ. 158):

«... Μετ' εξαιρετικής ευχαριστήσεως σημειούμεν και την πρόοδον των εργασιών της Συνομοσπονδίας των Γεωργικών Συνεταιρισμών ήτις, αν και μόλις κατ' αρχάς του έτους 1935 ήρχισε λειτουργούσα, απέδειξεν ότι δύναται επαξίως να εκπροσωπήσῃ τας συνεταιρικές οργανώσεις και να συντρέξῃ μετά της Τραπέ-

ξης την όλην κίνησιν. Επί κεφαλής της Συνομοσπονδίας ετέθη αρμοδιώτατον δια το έργον και τους σκοπούς της πρόσωπον, ο κ. Θεοδ. Τζωρτζάκης, εμπνευσμένος ως γνωστόν πρωταγωνιστής της συνεταιρικής ιδέας εν Ελλάδι, Υφηγητής παρά τη Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή της Συνεταιριστικής Οικονομίας και Σύμβουλος της Αγροτικής Τραπέζης.

Το καταστατικόν ταύτης υπέγραψαν εν αρχή ως ιδρύτριαι 34 Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών εξ όλων των μερών της Ελλάδος. Εντός του έτους 1935 ενεγράφησαν 4 ακόμη Ενώσεις. Αρχομένου του έτους 1936 ενεγράφησαν ακόμη έτερα 10 Ενώσεις. Ούτω εις την δύναμιν της Συνομοσπονδίας υπάγονται σήμερον 48 Ενώσεις περιλαμβάνουσαι εν όλω 1900 περίπου συνεταιρισμούς με 125.000 συνεταιίρους».

Τα στοιχεία 31/12/1935 των 48 μελών εμφανίζονται συγκριτικά σε πίνακα που καταρτίστηκε από τον υπάλληλο Αριστ. Κλήμη και δημοσιεύτηκε στο «ο Συνεταιριστής» 1937 σ. 26 - 27 και εξεδόθη και σε ιδιαίτερο τεύχος (βλ. σ. 1284 επομ. 5τομου έργου).

Για τη μεγάλη φροντίδα του Θ. Τζωρτζάκη στα οικονομικά θέματα, σημειώνεται ότι ο προϋπολογισμός 1935 προέβλεπε έσοδα δρχ. 291.000 και έξοδα 260.000 (με εγκατάσταση και λειτουργία).

Και έκλεισαν τα έσοδα και έξοδα στο τέλος του έτους σε ποσά κατώτερα του προϋπολογισμού ήτοι:

Έσοδα δρχ. 237.277 (αντί 291.000) προβλεπομένων.

Έξοδα δρχ. 171.098 (αντί 260.000) προβλεπομένων.

Αυτό είναι το ιστορικόν της ιδρύσεως της Συνομοσπονδίας, αυτή η προσφορά του Θ. Τζωρτζάκη, αυτές οι πρώτες εργασίες της το 1935, μέσα σε πολύ δύσκολα χρόνια.

ΚΕΙΜΕΝΟ 13

1935 - 1937. Η οργάνωση και δραστηριότητες το 1935 - 1937 της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών υπό την διεύθυνση του Θ. Τζωρτζάκη. Οι Γενικές Συνελεύσεις. Η επίθεση της 4ης Αυγούστου. Ο εξαναγκασμός του σε άδεια και συνέχεια σε παραίτηση για να σωθεί η Συνομοσπονδία από τις ενέργειες των ανθρώπων της 4ης Αυγούστου.

Με την πραγματοποίηση του βασικού ιδεολογικού σκοπού για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας αρχές 1935, μέσα από την οποία θα αναπτύσσονται τώρα όλες οι προσπάθειες, ο υπεύθυνος Διευθυντής αγωνίζεται, με την βοήθεια του Προϊσταμένου Προσωπικού Παν. Χασαπόπουλου, ενός υπάλληλου αποσπασμένου από την ΑΤΕ για βοήθεια και ενός υπάλληλου της Συνομοσπονδίας από Ιούνιο 1935.

Σκληρή εργασία πρωί - απόγευμα, 6 μέρες την εβδομάδα. Γραφεία 2 δωμάτια τώρα στο Μέγαρο Αφθονίδου (Παπαρρηγοπούλου 9) με στοιχειώδη εξοπλισμό.

Μερικές από τις τότε δραστηριότητες - ενέργειες του Θ. Τζωρτζάκη στη Συνομοσπονδία 1935 έως τέλη 1937.

Συνεχίζεται η έντονη αλλά με γνώση και σωφροσύνη και ήθος δημόσια συνεταιριστική δραστηριότητά του από τη Συνομοσπονδία και το περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» με θάρρος, ανιδιοτέλεια, ενώ οι γενικότερες πολιτικές και κρατικές συνθήκες γίνονται δυσκολότερες, χειρότερες.

Χαρακτηριστικό κείμενό του για την παραγνώριση των Συνεταιρισμών και την πίστη του στην επικράτησή τους. Ένα κείμενο από τα βασικά, αυτή η ιδεολογική πίστη και μαχητικότητα του μέσα στις πολύ δύσκολες συνθήκες με αφορμή δηλώσεις του Γιουγκοσλάβου υπουργού, για τις προσπάθειες υπέρ των Συνεταιρισμών. Γράφει μετά το 1935 (και προ της 4ης Αυγούστου):

«Οι λόγοι του Γιουγκοσλαύου υπουργού έρχονται, ομολογουμένως, ως μία έξωθεν παρηγοριά προς την συνεταιριστικήν κίνησιν της χώρας μας, δια τας απογοητεύσεις τας οποίας δοκιμάζει αυτή ανέκαθεν και ιδίως τώρα τελευταία. Αι υπηρεσίαι της και η σημασία της, δια την ευημερίαν του λαού μας παραγνωρίζονται, αι δε προσπάθειαι της προσκρούουν εις παγεράν αδιαφορίαν και εκνευριστικήν δυσπιστίαν. Οι λόγοι είναι γνωστοί, επανειλημένως δε μας εδόθη αφορμή να τους εξηγήσωμεν.

Ακόμη, και τώρα τελευταία, εξ αφορμών ανεξαρτήτων εντελώς της ζωής και

της δράσεως των συνεταιρισμών, εξητήθη χωρίς δισταγμόν από βουλευτάς τινάς η διάλυσις των γεωργικών συνεταιρισμών και η ίδρυσις νέων τοιούτων επί άλλων βάσεων. Και η πρότασις αύτη επέρασε αδιαμαρτύρητος, δεν εγέννησε καν ούτε έκπληξιν. Σαν να μην επρόκειτο περί χιλιάδων οργανισμών καθ' όλην την χώραν με εκατοντάδες χιλιάδες μέλη, που εκπροσωπούν το εν τέταρτον του συνολικού πληθυσμού και πολύ πλέον του ενός τρίτου του αγροτικού τοιούτου και τον συντρέχουν εις μέγιστον μέρος των οικονομικών και ακόμη των κοινωνικών του εκδηλώσεων. Φανταζόμεθα τι σάλον θα εκίνει ομοία πρότασις δια τας ανωνύμους εταιρείας. π.χ. Και όμως οι συνεταιρισμοί κατ' ουδέν υστερούν τούτων εις οικονομικήν σημασίαν, ως απέδειξεν εκλεκτός συνεργάτης μας τελευταίως, η δε κοινωνική των τοιαύτη είναι ανωτέρα πάσης άλλης οργανώσεως. Δια την άδικον όμως αυτήν αξίωσιν δεν ηκούσθη ούτε μία διαμαρτυρία, δεν εγένετο ουδεμία επίσημος διάψευσις εκτός από ανεπισημώς δοθείσας αορίστους τινάς καθησυχαστικάς διαβεβαιώσεις.

Κανείς δεν ενεθυμήθη, ότι η παρατηρουμένη κάπως βελτίωσις της οικονομικής και κοινωνικής θέσεως των αγροτών είναι κατά μέγα μέρος έργον των συνεταιρισμών, ελησμονήθη η σημαντική ενίσχυσις των αγροτών εκ μέρους των κατά την καθημερινήν βιοπάλην, ηγνοήθη η συμβολή των εις την γενικωτέραν γεωργικήν πρόοδον του τόπου και ακόμη ο μεγάλος ρόλος τον οποίο έπαιζαν εις την δημιουργίαν των απαιρητήτων δια την γεωργίαν και κυρίως δια τους γεωργούς κοινωνοφελών οργανισμών. Η Αγροτική Τράπεζα, ο Σταφιδικός Οργανισμός, η Επιτροπή Προστασίας της Σιτοπαραγωγής, οφείλονται κατά μέγα μέρος και εις τους αγώνες, δι' ών ούτοι κατέστησαν εις τον αγροτικόν κόσμον συνειδητήν την ανάγκην των και διεφώτισαν σχετικώς τους υπευθύνους παράγοντες της όλης ζωής του τόπου μας.

Όλα λησμονούνται. Μία κολοσσιαία οικονομική και κοινωνική οργάνωσις συντονίζουσα τον παλμόν της ζωής μιας μεγάλης μερίδος του ελληνικού λαού της οποίας και η παραμικροτέρα ανωμαλία εις την λειτουργίαν συνεπάγεται σημαντικός διαταραχάς, αντιμετωπίζεται σαν να ήτο πύργος από παιγνιόχαρτα που μπορεί από την μια στιγμήν εις την άλλην να ριφθή και να ανεγερθή εκ νέου. Κρίμα! Περισσότεροιν δια τους άδικους επικριτάς της σημερινής συνεταιριστικής κινήσεως οι οποίοι αποδεικνύεται ότι δεν την γνωρίζουν, δηλαδή δεν γνωρίζουν την ζωήν του τόπου εις τον οποίον ζουν και θέλουν να την κατευθύνουν.

Ίσως η άδικος αυτή αξίωσις θα μπορούσε να παρέλθη απαρατήρητος, αν άλλαι επισημότεραι ενέργειαι δεν άφιναν μεγαλυτέραν ζωτικότητα από όσην γενικώς πιστεύεται, η προσήλωσις της μάζης προς αυτούς στηριζόμενη εις τας οικονομικάς και κοινωνικάς εξυπηρετήσεις που τους προσφέρουν είναι ακλόνητος, η πίστις των στελεχών και του συνεταιρισμένου κόσμου αλύγιστος.

Πιστεύουν δε σταθερά ότι, όταν παρέλθουν αι εκ της γενικωτέρας ανωμαλίας προκληθείσαι διαταραχαί, το Κράτος θ' αναγνωρίση το δίκαιόν των, θα συνεχίση μαζί των την συνεργασίαν που μόλις κατά τον τελευταίον καιρόν ήρχισε, περιω-

Η Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών έγινε πραγματικότητα το 1935, έπειτα από τις προσπάθειες του Θ. Τζωρτζάκη και άλλων συνεταιριστών που κατόρθωσαν να αντιμετωπίσουν την αδράνεια και τις διάφορες αντιδράσεις. Αναμνηστική φωτογραφία από την Γ.Σ. το 1936. Στη φωτογραφία: Δεξιά καθιστός ο Αλ. Μπαλατζής πρώτος Πρόεδρος. Είχε στο μετώπο πολιτευτεί στις εκλογές και είχε αποχωρήσει τυπικά. Στο κέντρο ο Θ. Τζωρτζάκης και ο νέος Πρόεδρος. Καθιστοί στο πάτωμα, εμπρός δεξιά, ο πρώτος υπάλληλος Αρ. Κνήμης και αριστερά ο δεύτερος Γ. Πανατζόπουλος.

ρισμένα μεν αλλά τόσον επιτυχώς και θα την ευρύνη προς τας ποικίλας εκδηλώσεις της οικονομικής κοινωνικής και επαγγελματικής μας ζωής.

Οι συνεταιρισμοί δεν χάνουν το θάρρος των, διότι το αντλούν από την αυτοπεποίθησιν, την συναίσθησιν της δυνάμεως και την ανεγνωρισμένην δικαίωσιν της υπάρξεώς των».

Και ακόμα τότε:

Δημοσιεύτηκε αξιόλογο κείμενο του Μίνου Γερακάρη για τις αντιδράσεις εναντίον των συνεταιρισμών αλλά και την εκμετάλλευσή τους από μερικούς άλλους. Εξαιρείται η χρησιμότητα του θεσμού. Και ακόμα ως Προϊστάμενος τότε της Υπηρεσίας Συνεταιρισμών της ΑΤΕ εκφράζει - με κείμενο αξιόλογο (που υποβλήθηκε και στη Διοίκηση της ΑΤΕ και στο Ανώτατο Οικονομικό Συμβούλιο) - και τις υπηρεσιακές αντιλήψεις της ΑΤΕ σχετικά με το θέμα και κυρίως τη στάση που πρέπει να έχει η ΑΤΕ απέναντι στους συνεταιρισμούς. (βλ. το κείμενό του στην «Πανελλήνιος Συνεταιριστική Επιθεώρησις» Δράμας 1935 σελ. 34 και 5τομο σ. 1189).

Στο διάστημα αυτό:

- Μετέχει ο Θ. Τζωρτζάκης στην Επιτροπή του Υπουργείου Γεωργίας για τη μελέτη της νομοθεσίας Συνεταιρισμών (σ. 1175 του 5τομου).

- Δημοσιεύει κείμενο του στην αξιολογής τότε κυκλοφορίας εφημ. «Οικονομικός Ταχυδρόμος» για τους Συνεταιρισμούς στην Ελλάδα (σ. 1221).

- Μετέχει στην ευρεία σύσκεψη των Ενώσεων των σιτοπαραγωγικών περιφερειών για την συγκέντρωση του σίτου που γίνεται από το Κράτος. Διατυπώνει τις διεκδικήσεις τους (σ. 1235).

- Φροντίδες για την εξέλιξη της επιλύσεως των θεμάτων των συνεταιριστικών υπαλλήλων (σ. 1303). Μετέχει στην Επιτροπή ΑΤΕ για λήψη μέτρων.

- Δημοσιεύει κείμενο για τους αστικούς Συνεταιρισμούς (σ. 1299).

- Και στην Γενική Συνέλευση της Συνομοσπονδίας για το 1935 (Μάρτιος 1936, Κυβέρνηση Δεμερτζή) κάνει εισηγήσεις για τη στάση του Κράτους και της ΑΤΕ έναντι των Συνεταιρισμών. Και σχετικά με την Εποπτεία Γ. Συνεταιρισμών, την Συνεταιριστική Πολιτική, το Συνεταιριστικό Πρόγραμμα (σ. 1326 επομ.).

- Εισηγείται τη σύσταση ειδικής Συνεταιριστικής Εταιρείας για τις από κοινού προμήθειες ειδών από Συνεταιριστικές Οργανώσεις (σ. 1360).

Και άλλες εισηγήσεις για κοινωνικό έργο (σ. 1360) για υγειονομικούς συνεταιρισμούς για να αντιμετωπισθεί η θλιβερή τότε κατάσταση (σ. 1336, 1345, 1360). Και τα περιεχόμενα του 1935 και 1936 του περιοδικού του «ο Συνεταιριστής» καλύπτουν όλη την συνεταιριστική κίνηση με εκλεκτά κείμενα (σ. 1347).

Και μέσα στη θλιβερή πολιτική και γενικότερη κατάσταση (διαμάχη κομμάτων, κίνημα, παράδοση της εξουσίας σε Κυβέρνηση Μεταξά από Απρίλιο 1936 με πρόσχημα τις εργατικές κινητοποιήσεις), ο Θ. Τζωρτζάκης και η Συνομοσπονδία ακολουθούν τον ακομμάτιστο δημοκρατικό συνεταιριστικό ρόλο τους.

Αλλά ο άνθρωπος του Μεταξά που καταλαμβάνει ανώτατες θέσεις στο Υπ. Γεωργίας και την ΑΤΕ αρχίζει να θέλει να επέμβει στη Συνομοσπονδία. Και εκείνοι που είχαν το Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως θέλουν να επέμβουν περισσότερο και να εφαρμόσουν εκείνο που οι εκμεταλλευτικές ακραίες ομάδες ζητούσαν μετά το κίνημα του Μαρτίου 1935, δηλαδή την διάλυση των Συνεταιρισμών ως αναρχικών ομάδων.

Και οι «ισχυροί» στο Υπουργείο Γεωργίας και την ΑΤΕ, θέλουν να «προφυλάξουν τους Συνεταιρισμούς» κάνοντάς τους όργανα αλαλάζοντα για τον πρώτο αγρότη της Ελλάδος.

Το θάρρος και η συνεταιριστική δραστηριότητα του Θ. Τζωρτζάκη είναι έντονη μέσα στις δυσκολίες του 1936, στις οποίες όμως άρχισαν σιγά - σιγά να υποκύπτουν διάφορα περιφερειακά και αιρετά στελέχη.

Ο Θ. Τζωρτζάκης κάνει βασικές οργανωτικές και διεκδικητικές αναπτυξιακές εισηγήσεις στη Γεν. Συνέλευση της Συνομοσπονδίας 28/3/1936 χωρίς φόβο από τους παρισταμένους ανθρώπους της Κυβερνήσεως (βλ. σελ. 1373, 1375). Εμμένει στις υποδείξεις για χρησιμοποίηση των Ενώσεων Γ. Συνεταιρισμών ως Πρακτορείων της ΑΤΕ αντί της μεγάλης επέκτασής της με Υποκαταστήματα και διορισμό μεγάλου αριθμού προσωπικού μετά το κίνημα του 1935 και μάλιστα με κομματικά κριτήρια και σε ανώτερες θέσεις φίλων του ισχυρού άνδρα που εκπροσωπούσε την εξουσία του Υπουργ. Γεωργίας και της ΑΤΕ, ενώ ο Υπουργός Γεωργίας και ο νέος Διοικητής ΑΤΕ είχαν μικρότερο λόγο εξουσίας (βλ. σ. 1380, 1454 του 5τομου).

Προβάλλει θέσεις για τα όρια ανάμιξης των Συνεταιρισμών στη δημόσια ζωή (σ. 1391).

Ενέργειες για τη βελτίωση της θέσεως των συνεταιριστικών υπαλλήλων σε κάποιο συσχετισμό με το προσωπικό της ΑΤΕ (σ. 1400).

Εξαίρει τις πετυχημένες προμηθευτικές εργασίες της Ενώσεως Ξάνθης που καταπολεμούν οι τοπικές εκμεταλλευτικές δυνάμεις οι οποίες απομυζούν το μικρό εισόδημα του αγρότη. Δημοσιεύει στο Συνεταιριστή διδακτικά κείμενα για την προσφορά των Συνεταιρισμών (πώς εγεννήθη παγκόσμια ο σύγχρονος Συνεταιρισμός, σ. 1404, ιστορία Αμπελακίων κλπ.).

Και πιο βασικά το 1937 (στη Γεν. Συνέλευση για το 1936):

- Έκθεση για τα πεπραγμένα του 1936 με διεκδικήσεις.
- Αγώνας υπέρ της συνεταιριστικής οργανώσεως, που ενοχλεί τους ισχυ-

ρούς με τους οποίους έχει και ιδεολογικούς διαξιφισμούς στη Γεν. Συνέλευση (αναλυτικά σ. 1423, 1432, 1433, του 5τομου).

Με αυτά και άλλα για την υπεράσπιση των ορθόδοξων συνεταιριστικών αρχών μέσα από τα δημιουργήματα του (τη Συνομοσπονδία, το περιοδ. Συνεταιριστής) ο Θ. Τζωρτζάκης γίνεται κάθε μέρα και πιο ενοχλητικός στις επιδιώξεις του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου.

Συνεταιριστικά στελέχη τον ενημερώνουν για ό,τι λέγεται στις συγκεκριμένες και τα επαρχιακά Αγροτικά Συνέδρια που οργανώνει το καθεστώς. Και «έμμεσα» τον συμβουλεύουν για σύμπραξη. Του έγιναν και κάποιες επίσημες προτάσεις για σύμπραξη) τις οποίες απορρίπτει.

Τελικά γίνεται επίθεση του ισχυρού Γεν. Γραμματέα Υπ. Γεωργίας και Υποδιοικήτη της ΑΤΕ εναντίον του στη Λάρισα «του ανθρώπου σας στην Αθήνα» η διατήρηση του οποίου θα αποβεί σε βάρος των συμφερόντων των Συνεταιριστικών Οργανώσεων στις σχέσεις τους με το Κράτος (δάνεια, συγκεντρώσεις γεωργ. προϊόντων, κλπ.).

Με την μεταφοράν όλων αυτών «από φίλους» στον Θ. Τζωρτζάκη δημιουργείται η ελπίδα ότι αν αυτός αποχωρήσει από τη Συνομοσπονδία θα σωθούν οι Ενώσεις από τα απειλούμενα και έτσι αναγκάζεται στην αποκορύφωση της δράσης του στη Συνομοσπονδία για οργανωμένη συνεταιριστική ανάπτυξη, να αποχωρήσει με άδεια (τέλος 1937 βλ. σελ. 1448, 1450) και με παραίτηση στις αρχές του 1938 (σ. 1484). Συγκινητικές εκείνες οι στιγμές του αποχωρισμού του λίγου προσωπικού της Συνομοσπονδίας από τον ιδρυτή της και τον πνευματικό τους οδηγό.

Αλλά λίγο έπειτα, τον Μάρτιο 1938, δημοσιεύεται ο Αν. Ν. 1154. Ιδρύεται η Εθνική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών Ελλάδος (ΕΣΣΕ) όπου υπάγονται υποχρεωτικά όλες οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις. Συγχωνεύεται - διαλύεται η Πανελλήνιος, η ελεύθερη, η οργανωμένη με αποφάσεις των οργάνων των Ενώσεων. Διορίζονται σε ανώτατες θέσεις δεκάδες φίλοι του ισχυρού εκπροσώπου του καθεστώτος, που απέκτησε τώρα και την προεδρία της Συνομοσπονδίας.

Έρχεται ο νέος Πρόεδρος να παραλάβει την Πανελλήνιο ακολουθούμενος από 5-6 ανωτέρους της νέας καταστάσεως. Ενοχλείται επειδή βλέπει στη μικρή Βιβλιοθήκη τα τεύχη του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» τα βιβλία Τζωρτζάκη, Grunfeld, Καλλιτσούνακι που είχαν εκδοθεί ως τότε. Το θάρρος ενός από τους 4 υπαλλήλους της Πανελληνίου που λέει ότι τους είναι χρέος να μην κατέληξε αμέσως σε βάρος του, η συνοδεία τον αγριοβλέπει.

Το λίγο προσωπικό μεταφέρεται στα πρώτα Γραφεία της ΕΣΣΕ (Μέγαρο Γουτάκη) και εργάζεται υπό την διεύθυνση των διορισμένων νέων ανωτέρων. Ο γράφων (μικρός υπάλληλος της ΑΤΕ αποσπασμένος στην Πανελ-

λήνιο) δεν θέλει να μείνει και έπειτα από επεισόδιο με υπάλληλο φαλαγγίτη της ΕΟΝ, τίθεται στη διάθεση της ΑΤΕ και μετατίθεται στο Υπ/μα Μυτιλήνης από τον Προσωπάρχη ΑΤΕ που τον εκτιμούσε (με υπογραφή Διοικητού). Και κράτησε από εκεί συνεχή επαφή με τον μεγάλο Θ. Τζωρτζάκη. (Επανήλθε στη νέα μετακατοχική Συνομοσπονδία του 1946 για τον αγώνα της).

Έτσι ο αγωνιστής, οργανωτής, ο ιδεολόγος συνεταιριστής Θ. Τζωρτζάκης στην υπηρεσία του ορθόδοξου Συνεργατισμού από πολλά χρόνια, που τόσα γνώριζε και είχε προσφέρει, είχε αποχωρήσει αντί να συμβιβαστεί και να επιτύχει προσωπικές ωφέλειες. Βρέθηκε έξω από το δημιούργημά του, την Πανελλήνιο Συνομοσπονδία που ίδρυσε με τόσους κόπους και υπηρετούσε με μικρή αποζημίωση.

Και για να ανταποκριθεί στις οικογενειακές του υποχρεώσεις αποδέχτηκε υπαλληλική θέση που του πρόσφερε παλαιός φίλος του από το Υπουργείο Εθν. Οικονομίας, βιομήχανος τώρα. Αλλά διατήρησε το περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» παρά τα εμπόδια, έως τον πόλεμο 1940, με οικονομικό βάρος και με την συνεργασία και βοήθεια λίγων συνεταιριστών: παρά τα εμπόδια της ΕΣΣΕ που καθιέρωσε με εγκύκλιο της, την υποχρέωση των Συνεταιριστικών Οργανώσεων να ζητούν προέγκριση για εγγραφή τους σε έντυπα.

Αλλά όχι μόνο κατά τη διάρκεια της δικτατορίας αλλά και κατά την εχθρική κατοχή, ο Θ. Τζωρτζάκης έμεινε βοηθός των Συνεταιρισμών με διάφορες ενέργειες και με το περιοδικό του έως την Κατοχή (βλ. στη συνέχεια).

ΚΕΙΜΕΝΟ 14

Τα κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη στο «Συνεταιριστή» μέσα στην 4η Αυγούστου για τον Αλ. Παπαναστασίου, τον Ανδρ. Μιχαλακόπουλο και τον Σωκρ. Ιασεμίδη.

Σε προηγούμενες σελίδες δόθηκαν στοιχεία για το περιοδικό «ο Συνεταιριστής» από την έκδοσή του το 1925 από ομάδα των τότε κορυφαίων συνεταιριστών, με διευθυντή τον Θ. Τζωρτζάκη και αργότερα από την ανάληψη όλου του βάρους της εκδόσεώς του από τον ίδιο, παρότι η κυκλοφορία του περιοδικού ήταν μικρή, το ανώτερο 1.500 αντίτυπα (από την φτώχεια αλλά και έλλειψη μορφώσεως και συνειδησεως και αυτών των διοικούντων τους Συνεταιρισμούς. Ελάχιστες οι σειρές που υπάρχουν σήμερα στις βιβλιοθήκες).

Και ερχόμεθα στα νεότερα. Ο Θ. Τζωρτζάκης, παρότι αποχώρησε από τη Συνομοσπονδία για να μη ζημιωθούν οι Συνεταιρισμοί από τους ανθρώπους της 4ης Αυγούστου, τελικά δεν το κατόρθωσε αυτό.

Τον Μάρτιο του 1938 εκδίδεται ο ΑΝ 1154 με τον οποίο υποδουλώνεται η συνεταιριστική κίνηση στο καθεστώς της 4ης Αυγούστου.

Αλλά ο Θ. Τζωρτζάκης, πιστός στις αρχές του ακομμάτιστου Συνεταιρισμού, με κίνδυνό του δεν καταθέτει τον ιδεολογικό του εξοπλισμό και τα βασικά του όπλα.

Εξακολουθεί χωρίς να κραυγάζει, να διατηρεί την ηγετική συνεταιριστική θέση του και προσωπικότητα και μέσα στη δικτατορία 1936, με το θάρρος, την αυτοθυσία, το κύρος του στον ελεύθερο επιστημονικό κόσμο και το ελεύθερο μέρος της κοινωνίας που πάντα υπάρχει. Δαπανά χρήματα και ώρες για το περιοδικό του παρά τις προσπάθειες της δικτατορίας να το κλείσει με καθορισμό από κανονισμό ότι υπάρχει υποχρέωση των οργανώσεων να λαμβάνουν προηγούμενη έγκριση για τα έντυπα όπου θα είναι συνδρομητές. Και η ΕΣΣΕ με την έκδοση του πολυσέλιδου εβδομαδιαίου οργάνου της «Αγροτικών Μέλλον» με ελεύθερη αλλά και υποχρεωτική συνεργασία πλήθους συνεργατών και τεράστια οργάνωση - κυκλοφορία.

Τα κείμενα του περ. «ο Συνεταιριστής» είναι προσεκτικά αλλά στο σωστό συνεταιριστικό δρόμο. Γράφει κατά συνείδηση και με αντικειμενικότητα, εξακολουθεί να εκφράζεται η προσωπικότητα και το ήθος.

Τα περιεχόμενα του την περίοδο 1938 - 1940 είναι χαρακτηριστικά. Αν εί-

να εκείνοι που από φόβο ή υπολογισμούς απομακρύνονται, είναι και εκείνοι που παραστέκονται στην έκδοση, συνεργάζονται.

Από τα πολλά κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη ιδιαίτερης συνεταιριστικής αξίας αλλά και χαρακτηριστικού ήθους και θάρρους, είναι μερικά που δημοσίευσε κατά την περίοδο της δικτατορίας του 1936, όπως:

α) Κατά τον θάνατο του Αλεξ. Παπαναστασίου. (βλ. «Συνεταιριστής» 1936 σ. 181). Το δίνουμε ολόκληρο διότι είναι ύμνος για τον Συνεργατισμό αλλά και θάρρος γραφής για τον Θ. Τζωρτζάκη.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

ΕΝΑΣ ΜΕΓΑΛΟΣ ΦΙΛΟΣ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΠΟΥ ΕΞΕΛΙΠΕ

Ο αιφνίδιος και πρόωρος θάνατος του Αλέξανδρου Παπαναστασίου προξένησε βαθυτάτην λύπην εις τον συνεταιρισμένον κόσμον και τους κύκλους των συνεταιριστών. Ο επιφανής Έλληνας και εξαιρετικός άνθρωπος, με την πολύμορφον δράσιν και την ακούραστον υποκίνησιν και ακοίμητον παρακολούθησιν όλων των προοδευτικών εκδηλώσεων της ελληνικής ζωής, δύναται να καταταχθή μεταξύ των επιφανεστέρων συνεταιριστών εις την χώραν μας. Δια της γενικωτέρας δράσεως του υπήρξεν ένας από τους κυριωτέρους υποκινήτες της συνεταιριστικής κινήσεως και από τους πλέον θερμούς και ενθουσιώδεις εμπυχωτές.

Οπαδός της συνεταιριστικής ιδέας επίστευεν ειλικρινώς εις την δύναμιν και την ικανότητα του συνεταιρισμού να συντελέση ειρηνικώς και άνευ διαταραχών εις την ομαλήν επ' ωφελεία του λαού, εξέλιξιν της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου μας καθώς επίσης και εις την τεχνικήν αυτού πρόοδον και να εξασφαλίσει εις τας μεγάλας λαϊκάς τάξεις, ιδίως εις τας αγροτικάς, την ευημερίαν και την χαράν της ζωής. Με κίνητρον και ερέθισμα την πεποίθησιν αυτήν, υπεστήριξε πάντοτε δι' όλων των δυνάμεων, ως πολιτικός, ως επιστήμων και ως άνθρωπος, με το κολοσσιαίον κύρος του, προΐόν πίστεως και γνώσεως, το συνεταιριστικόν κίνημα εις όλας αυτάς τας εκδηλώσεις.

Εις τον συνεταιρισμόν δεν διέβλεπε μόνον την περιορισμένην αποστολήν του βοηθητικού συμπληρώματος των οικονομικών των αδυνάτων προσώπων. Ανεγνώριζε εις αυτόν την φωνήν του κοινωνικοοικονομικού συνεργάτη καθολικής και ολοκληρωμένης αποστολής, εις τον οποίον η ανωτέρω θεμελιώδης λειτουργία αποτελεί απαραίτητον αφητηρίαν, αλλά και προϋπόθεσιν της αναπτύξεως του. Τον συνεταιρισμόν τον έβλεπε ακόμη ως το μάλλον πρόσφορον σύστημα οργανώσεως μεγάλου μέρους της ελληνικής οικονομίας, αλλά και της ζωής, ικανόν και προωρισμένον να την οργανώση και να την στερεώση και να διατηρήσει εις αυτήν τας παλαιάς και στερεάς βάσεις της μικροαστικής κοινωνίας των αυτονόμων μικρών παραγωγών, εις την οποίαν κυρίως οφείλεται η ανάπτυξις και η προκοπή του έθνους μας διαμέσου των αιώνων. Έβλεπεν ακόμη εις αυτόν το ασφαλέστερον προπύργιον αποκρούσεως ξηρών δογματικών συστημάτων, ξε-

νοτρόπων δια την ελληνικήν πλουσίαν συναισθηματικώς ψυχρήν, τον ελληνικόν χαρακτήρα και το ελληνικόν πνεύμα. Αι ικανότητες του συνεταιρισμού να στηρίζει και να υποβοηθεί το άτομον, χωρίς ουδέ κατ' ελάχιστον να θίγη την ατομικήν πρωτοβουλίαν, τόσον απαραίτητον δια τον Έλληνα, δεν διέφυγε την προσοχήν του μεγάλου ανδρός, καθώς επίσης δεν παρεγνώρισε την αξία του ως όργανον ικανόν να συνηθίζη τον λαόν εις θεληματικήν πειθαρχίαν και να τον προπαρασκευάζη να συζητή, να σκέπτεται και να ενεργή ομαδικώς.

Η πεποίθησίς του αυτή και η πίστις του επί την καθολικότεραν αποστολήν του συνεταιρισμού εξηγεί εμμόνους προσπάθειες του δια την επικράτησιν της συνεταιριστικής οργάνωσης εις την οικονομίαν μας, ιδίως την αγροτικήν. Χαρακτηριστικό τούτου είναι και το γεγονός ότι μεταξύ τώσων θεμάτων, τα οποία εγκύρως ηδύνατο να διαπραγματευθή, επροτίμησε να γράψη δια το Λαϊκόν Πανεπιστήμιον της εφημερίδας «Βραδυνή» άρθρον δια τους γεωργικούς συνεταιρισμούς.

Εκείνω όμως που καθιστά δι' ημάς τους συνεταιριστές την σημασίαν της βοήθειάς του ξεχωριστήν και πολύτιμον είναι το γεγονός ότι επίστευσε εις την ελληνικήν συνεταιριστικήν κίνησιν, αναγνώρισε τας επιτυχίας της και εστηρίχθη επ' αυτών εις τους υπέρ της συνεταιριστικής κινήσεως αγώνας του. Αυτό ομολογούμενός αποτελεί μίαν εξαιρετικήν υπηρεσίαν δια την οποίαν η ευγνωμοσύνη του συνεταιρισμένου κόσμου προς αυτόν είναι άπειρος και η μνήμη του θέλει μείνει μεταξύ ημών αιωνία.

Θ. Τζωρτζάκης

(Για την προσωπικότητα και το έργο του Αλ. Παπαναστασίου βλ. και στις σελ. 1322 και 1402 του 5τομου. Αιφνίδιος θάνατος την 17/11/1936, ετών 57 έπειτα από κακουχίες εξαιτίας της δικτατορίας).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Η αξία του κειμένου αυτού είναι όχι μόνο ότι δημοσιεύεται μέσα στη δικτατορία αλλά και ακριβώς την εποχή που δημοσιεύτηκε ο ΑΝ με τον οποίο διαλύθηκε η ελεύθερη Συνομοσπονδία του 1935 και επιβλήθηκε η φασιστική ΕΣΣΕ. Ο «Συνεταιριστής» 1938 τ. 4/5 σελ. 66 γράφει:

«Ο συνεταιρισμένος κόσμος ησθάνθη λύπην ειλικρινή και βαθεία δια τον πρόωρον θάνατον του Ανδρέα Μιχαλακοπούλου. Δεν λησμονεί ότι ο εκλιπών ανήρ είναι εκείνος ο οποίος ως Υπουργός της Εθνικής Οικονομίας εισηγήθη την ψήφισιν του θεμελιώδους νόμου περί συνεταιρισμών, του νόμου 602, δια του οποίου ετέθησαν στερεά τα θεμέλια της συνεταιριστικής οργάνωσης και εδημοουργήθησαν ευνοϊκότεροι όροι δια την προκοπήν της συνεταιριστικής κινήσεως.

Ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, ευρισκόμενος κατά την περίοδον 1911-1915 ε-

πικεφαλής του νέου ακόμη τότε Υπουργείου της Εθνικής Οικονομίας, δια των καθ' εισήγησίν του ληφθέντων νομοθετικών μέτρων έθεσε τας βάσεις της κρατικής κοινωνικής πολιτικής, σημειώσας σημαντικόν σταθμόν εις την καθ' όλην οικονομικήν και επαγγελματικήν οργάνωσιν των εργαζομένων τάξεων και την κοινωνικήν αυτών προαγωγήν.

Ο νόμος περί σωματείων, οι πρώτοι προστατευτικοί των εργατών νόμοι, ο θεσμός των γεωργικών επιμελητηρίων, η οργάνωσις των τοπικών γεωργικών τραπεζών εις τας νέας χώρας, τα εις την μετά της Εθνικής Τραπεζής σύμβασιν περί επεκτάσεως του εκδοτικού της προνομίου εις τας νέας χώρας περιληφθέντα μέτρα, δια των οποίων το πρώτον ελήφθη μέριμνα συστηματικής οργάνωσεως της αγροτικής πίστεως και τέλος ο νόμος περί συνεταιρισμών οφείλονται μεταξυ άλλων εις την πρωτοβουλίαν του.

Εις αυτόν έλαχεν επίσης ο κλήρος ν' αναλάβει πρώτος ως Υπουργός της Γεωργίας, την εισήγησιν και εφαρμογή των προσφόρων μέτρων δια την αποκατάστασιν των ακτημόνων καλλιεργητών.

Καθ' ήν εποχήν εκράτει ζωηρά δυσπιστία περί την ικανότητα του ελληνικού λαού να χρησιμοποιήσῃ και να επωφεληθῇ του συνεταιριστικού θεσμού, ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος με θάρρος στηριζόμενος εις πίστιν και γνώσιν δεν εδίστασε να εισηγηθῇ την εισαγωγή τούτου και παρ' ήμιν και να του δώση, χρησιμοποιών τα αξιόλογα πρότυπα των ξένων νομοθετών, ιδίως δε του αυστριακού και του γερμανικού νόμου, μορφήν σύμφωνον προς τας καθιερωμένας συνεταιριστικὰς αρχάς, αλλά και προς την ελληνικήν πραγματικότητα. Και εις τον τομέα τούτον, με φωτισμένην αισιοδοξίαν και θάρρος, χωρίς να ταλαντευθῇ προ της δυσπιστίας και του σκεπτικισμού, εφήρμοσεν ολόκληρον το συνεταιριστικόν σύστημα. Και η συνεταιριστική οργάνωσις ερριζοβόλησε εις την χώραν μας.

Αργότερα, όταν είδε, ότι οι αντίθετα έχοντες συμφέροντα προς τους συνεταιρισμούς, εκμεταλλευόμενοι την θέσιν των ως δικαστών, πολλών συνεταιρισμένων αγροτών, προέβαιναν εις κατασχέσεις, εις χείρας των συνεταιρισμών των μεριδίων των οφειλετών των, καθώς και προϊόντων των, των παραδιδόμενων εις τον συνεταιρισμόν προς από κοινού πώλησιν ή του αντιτίμου των εξ αυτών πωλουμένων, όχι δια να προστατεύσουν τα συμφέροντα των, αλλά δια να παρεμποδίσουν τους αγρότες να εγγραφούν εις τους συνεταιρισμούς και να δυσκολεύουν ούτω το έργον των συνεταιρισμών, εισηγήθη και επέτυχε την συμπλήρωσιν του νόμου 602 δια του νόμου 1688 (1919). Δια τούτου ωρίσθη ότι οι προσωπικοί δανεισταί των συνεταιρισμών ουδέν έχουν δικαίωμα προς ασφάλειαν ή πληρωμήν αυτών επί της εταιρικής περιουσίας ή των μερισμάτων. Επίσης απηγορεύθη η κατάσχεσις των προϊόντων των συνεταιρίων των εισκομιζομένων εις τους συνεταιρισμούς προς από κοινού πώλησιν καθώς και του αντιτίμου αυτών.

Δια του νόμου αυτού ήρθη ένα σημαντικό εμπόδιον δια την ανάπτυξιν των συνεταιρισμών.

Από την εποχήν εκείνην χρονολογείται επίσης και η μελέτη του «Οι Συνεταιρισμοί και η Εθνική Τράπεζα».

Ο εκλιπών απορροφηθείς βραδύτερα από άλλα εξ ίσου σημαντικά ενδιαφέροντα, εις τα οποία έκρινε επωφελέστερον να διαθέση την καθ' όλου δράσιν του, δεν ηδυνήθη να εξακολουθήση ασχολούμενος με την συνεταιριστικήν κίνησιν. Τούτο όμως δεν εμποδίζει τους συνεταιρισμούς ν' αναγνωρίσουν την σημαντικήν συμβολήν του εις την ανάπτυξιν της κινήσεως κατά τα πρώτα αυτής βήματα, δια την οποίαν θα διατηρήσουν βαθείαν και ευγνώμονα ανάμνησιν του εκλιπόντος επιφανούς ανδρός».

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΙΑΣΕΜΙΔΗΣ

Το κείμενο του Θ. Τζωρτζάκη για τα 10 χρόνια από τον θάνατο του Σωκράτη Ιασεμίδη που περικλείει και έμμεση έκφραση ιδεολογικής αντίθεσης για τα όσα γίνονταν τότε (1939) από την δικτατορία στα συνεταιριστικά, είναι το ακόλουθο («ο Συνεταιριστής» 1939, σ. 17).

«Δέκα χρόνια συνεπληρώθησαν την 17 Φεβρουαρίου του τρέχοντος έτους από την ημέραν του θανάτου του Σωκράτη Ιασεμίδη, του αποστόλου, θεμελιωτού και οργανωτού της ελληνικής συνεταιριστικής κινήσεως.

Μεγάλη φυσιογνωμία ο Ιασεμίδης δεν καταυγάζει με την φαιεινότητά της μόνο το ευρύ πλαίσιον της συνεταιριστικής κινήσεως μα διαχύνει το φως της πολύ πέραν των ορίων αυτού εις ολόκληρον τον απέραντον κύκλον της γεωργοοικονομικής και γεωργοκοινωνικής κινήσεως της χώρας μας που βαθειά φέρει χαραγμένην την σφραγίδα της προσωπικότητός του. Και η επιστήμη όμως της γεωργικής οικονομίας αναγνωρίζει εις αυτόν με την σοφήν του διδασκαλίαν τον θεμελιωτήν της. Είναι άλλωστε ο πρώτος γεωργοοικονομολόγος εις την χώραν μας, ο οποίος συστηματικά και συνεχώς ησχολήθη - δόκιμος πάντοτε τεχνικός - θεωρητικά και πρακτικά με τα γεωργοοικονομικά και γεωργοεπαγγελματικά ζητήματα.

Ο μεγάλος του όμως έρωσ υπήρξαν οι συνεταιρισμοί. Η συνεταιριστική Ιδέα τον κατέκτησε, τον απερρόφησε και εις την συνεταιριστικήν κίνησιν έδωσεν ολόκληρον την ψυχήν του, το πνεύμα του, τον εαυτόν του. Υπήρξεν ο εμπνευσμένος απόστολος και ο μεγάλος λειτουργός της Ιδέας. Εις την ορθότητα και την δικαιοσύνην του συνεταιριστικού συστήματος είχε μίαν πίστιν ακλόνητον και ένα σεβασμόν μυστικοπαθή και απόλυτον εις τας συνεταιριστικάς αρχάς.

Αυτός ο τετράγωνος και θετικός άνθρωπος που εδούλευεν εις τα ανώτερα ιδανικά του Συνεργατισμού με συγκινητικήν κατάνυξιν και θερμόν ενθουσιασμόν, άκαμπτος εις υποχωρήσεις και συμβιβασμούς σκοπιμότητος, ήθελε την εφαρμογήν του Συνεταιρισμού απόλυτον, άνευ παρεκκλίσεων. Αν, ίσως, δεν έδι-

δεν εις αυτόν την χριστιανικήν σημασίαν που του απέδιδεν ο Ραΐφφάϊξεν, περισσότερο επηρεασμένος από τους θετικωτέρους κάπως διαδόχους του τελευταίου, αναγνωρίζει όμως, όπως και ο μέγας Γερμανός συνεταιριστής, ότι κατά την εφαρμογήν του Συνεργατισμού πρέπει να είναι αυστηρός εις την τήρησιν των θεμελιωδών αρχών και κανόνων του. Δι' αυτό είχε δίκαιον ο αείμνηστος Γαβριηλίδης όταν έγραφεν εις την «Ακρόπολιν» το 1913 (13 Μαΐου):

«Το καθολικόν πνεύμα του ζητήματος αυτού (της συνεταιριστικής οργανώσεως) αντιπροσωπεύει ο γεωπόνος κ. Σωκράτης Π. Ιασεμίδης, ο φιλοδοξών να γίνη ο Έλλην Ραΐφφάϊξεν, ένας δηλαδή από τους μεγάλους αναγεννητάς της Ελλάδας».

Η ανασκόπησις της φωτεινής σταδιοδρομίας του εκλιπόντος Συνεταιριστού μας τον παρουσιάζει να συγκεντρώνει εις το πρόσωπον του όλας τας ιδιότητας των μεγάλων δημιουργών. Ο Ιασεμίδης είναι ο εμπνευσμένος απόστολος, είναι ο μεγαλόπνοος εκπονητής του σχεδίου, ο ασφαλής θεμελιωτής, ο θετικός οργανωτής, όλα δε αυτά ενισχυμένα και υποστηριγμένα από ένα πνεύμα φωτεινό και οξύ που η συστηματική μόρφωσις και ικανή πείρα του είχαν δώσει την τελειότεραν μορφήν του και από ένα χαρακτήρα ειλικρινή, στερεόν και ευθύ.

Ένα χαρακτηριστικόν δείγμα της αποστολικής δράσεως του Ιασεμίδα δίδει ο αείμνηστος Ν. Μιχόπουλος, ο ιδρυτής του ιστορικού Συνεταιρισμού του Αλμυρού. Γράφει εις την εις αυτόν αφιερωμένην νεκρολογίαν:

«... Η μικρή σπίθα που ανέδωσεν ο ενθουσιασμός του Μιχόπουλου και του Γρηγοριάδη μετεβλήθη από τον Ιασεμίδα με την θεληματικότητά του και την πίστιν του εις τον ακοίμητον δαυλόν, με τον οποίον ακοίμητον δαυλόν εφώτισε τον δρόμο εις την συνεταιριστικήν μας κίνησιν, αρχικώς ως εξωτερικός υπάλληλος και αργότερα ως υπεύθυνος ηγέτης, όταν ανέλαβεν εις το κέντρον την όλην εργασίαν της αναπτύξεως των συνεταιρισμών εις την χώραν μας.

Από τον νόμο περί συνεταιρισμών, εις την κατάρτισιν του οποίου ενεργώς έλαβε μέρος ο Ιασεμίδης, τα σχέδια καταστατικών διαφόρων ειδών συνεταιρισμών και ενώσεων που ο ίδιος εξεπώνησε, τα διάφορα δημοσιεύματά του και την διδασκαλίαν εις την Γεωπονικήν Σχολήν, από τα υπό την έμπνευσίν του εκδοθέντα νομοθετήματα περί ασφαλιστικών, κτηματικών κ.λπ. συνεταιρισμών, φαίνεται πόσον μακράν πέραν πάσης ορατότητος αυτός οραματιστής, αλλά και θετικός πραγματιστής, τα όρια των συνεταιριστικών δυνατοτήτων και εφαρμογών. Δεν άφηγε κανένα κλάδον της γεωργοοικονομικής δράσεως εκτός του πλαισίου του συνεταιρισμού και ακόμη εις αυτόν ενεπιστεύετο και πλήθος κοινωνικών και δημοσίας ωφελείας λειτουργιών.

Μα ήθελε στερεά και ασφαλή τα θεμέλια της συνεταιριστικής οργανώσεως ο Ιασεμίδης, δι' αυτό δεν εθεώρει ποτέ ότι η αποστολή του ετελείωνε μόνον με την διδασκαλίαν, εχρειάζετο και η πρακτική εφαρμογή να τελεί υπό την επίβλεψίν του και των υπό την καθοδήγησίν του αμέσων συνεργατών του, ίνα μη αστήρι-

κτος ενθουσιάζομαι παρασύρη εις πρόσκαιρα δημιουργήματα. Δι' αυτό τον βλέπομεν, αυτόν τον ευρύ σχεδιαστήν, αντιτασσόμενον κατά πάσης εσπευσμένης ιδρύσεως αμελετήτων, προώρων συνεταιρισμών και ως εκ τούτου ερχόμενον εις οξείαν αντίθεσιν με νεοφωτίστους ανυπομόνους συνεταιριστάς, αποβλέποντας εις το ποσόν και τον αριθμόν. Συνέπεια δε της περισκέψεώς του αυτής είναι και η συντηρητικότης του εν σχέσει με το ταχύ άνοιγμα των συνεταιριστικών πτερόν. Δεν ηθέλησε ποτέ βέβαια να τους κινή τα πτερά, αλλ' ήθελε να τους διδάξη πως μπορούν να πετούν και να καταλάβουν τότε μπορούν να το κάμουν.

Το οργανωτικόν πνεύμα του Ιασεμίδη είναι καταπληκτικόν. Προχωρεί συστηματικά εις την ίδρυσιν κατά πρώτον πιστωτικών συνεταιρισμών. Ήτο άμεσος ή ανάγκη, εύκολος ο προσηλυτισμός και προφανή τα πλεονεκτήματα. Έτσι απέκτα και ένα μέσον προπαγάνδας και διαφωτίσεως δια τα λοιπά είδη των συνεταιρισμών, των οποίων η βλάστησις εις την τότε συνεταιριστικήν έρημον δεν ήτο ευκόλως δυνατή. Προχωρεί προς τους προμηθευτικούς συνεταιρισμούς επωφελούμενος των δυσκολιών περί την προμήθειαν ειδών κατά τον παγκόσμιον πόλεμον και προπαγανδίζει και καθοδηγεί εις την οργάνωσιν συνεταιριστικώς της επεξεργασίας και πωλήσεως των γεωργικών προϊόντων αρχίζων από την σταφίδα και τον καπνόν. Δι' όλα τα είδη αυτά ετοιμάζει ο Ιασεμίδης σχέδια καταστατικού, οδηγίας, δίδει συμβουλάς και συζητεί πάσαν συγκεκριμένην περίπτωσιν ακούρατος και πρόθυμος.

Ζητεί να συντονίση τας ενεργείας των συνεταιρισμών πρώτου βαθμού κατά περιφερείας δια της οργανώσεώς των εις Ενώσεις.

Εκδίδει προς τούτο ειδικά καταστατικά Ενώσεων και προπαγανδίζει την ίδρυσίν των. Φροντίζει τέλος και δια την χειραφέτησιν των συνεταιρισμών από απόψεως εμπνεύσεως και καθοδηγήσεως. Προς τούτο εκδίδει κατά το 1919 το πρώτον καταστατικόν Ομοσπονδίας γεωργικών συνεταιρισμών, της οποίας συνιστά την ίδρυσιν.

Εκείνο όμως που απερρόφησε κατά την τελευταίαν οκταετίαν ολόκληρον την δραστηριότητα του Ιασεμίδη ήτο η προσπάθειά του να εξασφαλίση εις τους γεωργικούς συνεταιρισμούς μίαν ιδιικήν των Τράπεζαν. Χωρίς να παραγνωρίζη τας υπηρεσίας της Εθνικής Τραπέζης εις την αγροτικήν πίστιν, ο Ιασεμίδης επέμενε και διά σοβαρών επιχειρημάτων απεδείκνυε ότι ταχέως έπρεπε να ιδρυθή ειδικός κεντρικός οργανισμός αγροτικής πίστεως. Εις την ίδρυσιν της Αγροτικής Τραπέζης ο Ιασεμίδης αφιέρωσε τα τελευταία έτη της ζωής του. Εις την αρχή έμενε μόνος. Αλλ' αυτό κάθε άλλο παρά μπορούσε να κλονίση τον ακατάβλητον αυτόν άνθρωπον. Έγραφε και ωμίλει συνεχώς υπέρ της ιδρύσεώς της. Αι αντιρρήσεις, που προήρχοντο από επίσης επιλέκτους συναγωνιστάς, δεν τον απογοήτευαν ούτε εξασθενούσαν τας πεποιθήσεις του. Εις το τέλος χάρις εις την πίστιν του και την επιμονήν του κατέστησε την ιδέαν της Αγροτικής Τραπέζης κοινήν υπόθεσιν του συνεταιρισμένου και όλου σχεδόν του αγροτικού κό-

σμου. Και επεκράτησε. Η Τράπεζα ιδρύθη. Ο θάνατος όμως είχε την σκληρότητα να τον καταλάβει εις τας παραμονάς ακριβώς της πραγματοποιήσεως του μεγάλου σκοπού του. Ο Ιασεμίδης δεν είδε την Τράπεζα λειτουργούσαν.

Ο Ιασεμίδης έφυγε πρόωρα, όχι μόνον διότι ήτο νέος ακόμη, αλλά και διότι το έργο του δεν είχε τελειώσει. Η έλλειψις του έμεινε δια παντός αισθητή. Το επιτελεσθέν όμως συνεταιριστικόν έργο του, που δεν είναι το μόνο, είναι περιβλεπτον και θαυμαστόν. Η μνήμη του αιωνίως θα μείνη ανεξάλειπτος εις τας ψυχάς των συνεταιριστών και δεν θα αργήση ελπίζομεν ο καιρός που ο συνεταιρισμένος κόσμος θα αποτίση την μεγάλην προς αυτόν οφειλήν του, τιμών τον άνδρα δια μνημείου ανταξίου του έργου του και των προς αυτόν και το έθνος υπηρεσιών του (*).

Η απονομή τιμής εις την μνήμην των μεγάλων μας νεκρών και η αναγνώρισις και έξαρσης του έργου των δεν αποτελεί μόνον απλώς εκπλήρωσιν καθήκοντος που τιμά πρώτον τους τιμώντας, αλλά και σημαντικόν διδάγμα και κίνητρον δια τους μεταγενεστέρους ηγέτας και στρατιώτας του συνεταιριστικού αγώνος, του αγώνος του δικαίου και της αγάπης, καθώς και μίαν ακόμα απόδειξιν ότι η συνεταιριστική κίνησις θέλει να ζήση και να μεγαλουργήση».

(* Δυστυχώς, παρά τις πολλές σχετικές υπομνήσεις, δεν έχει αποδοθεί η οφειλόμενη τιμή ούτε από την ΑΤΕ (που κατά καιρούς σπαταλά σε ξένους από την αποστολή της δευτερευόντας σκοπούς) ούτε το Κράτος (με ονοματοθεσία δρόμου), αλλά ούτε και τη συνεταιριστική κίνηση (ΠΑΣΕΓΕΣ) που έπρεπε να συγκεντρώσει - τουλάχιστον - το όλο πνευματικό του έργο για προβολή και άντληση διδαχής. (Βλ. και κείμενο Αριστ. Κλήμη στη «Συνεταιριστική Πορεία» τ. 13 του 1989).

ΚΕΙΜΕΝΟ 15

1940-41: Η Εθνική στάση του Θ. Τζωρτζάκη με το περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» κατά τον πόλεμο 1940-41. Η διακοπή της έκδόσεως κατά την Κατοχή.

Και έρχεται το ύπουλο χτύπημα της 28 Οκτωβρίου 1940. Παρόλη την αντίθεσή του με την δικτατορία, στέκεται περήφανο και αντικειμενικό άτομο, δημοσιεύει στο περιοδικό του λαμπρό κείμενο με τίτλο «οι Εθνικοί αγώνες και οι Συνεταιρισμοί» . Είναι το ακόλουθο:

«Στον ιερό και σκληρό αγώνα, στον οποίον ολόψυχα εδόθη το Έθνος μας, οι συνεταιρισμοί πήραν απλά, φυσικά και αθόρυβα, όπως άλλως τε απλές, φυσικές και αθόρυβες είναι όλες τους οι πράξεις, τη θέση τους.

Οι λαϊκοί αυτοί οργανισμοί, που το βαθύτερο νόημα της ύπαρξής τους και θεμελιώδης σκοπός τους είναι η διατήρηση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας και βασικό τους μέσο γι' αυτό η θυσία του τώρα για το αύριο, από τη φύση τους ήτανε έτοιμοι να προσαρμοσθούν αμέσως στις πολεμικές συνθήκες και να γίνουν ικανοί βοηθοί στον αγώνα μας, που τελικά σκοπό έχει να μας εξασφαλίσει, με την ανεξαρτησία του Έθνους μας, την ελευθερία μας και τη διατήρηση της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας μας και που μας ζητεί μόνο τη θυσία του παρόντος για το μέλλον...

... Οι ελληνικοί συνεταιρισμοί, γαλουχημένοι από το λύκνο τους με το γνήσιο συνεταιριστικό πνεύμα, βρέθηκαν σήμερα ώριμοι και στο ύψος των μεγάλων περιστάσεων του Έθνους μας. Πρόθυμοι έσπευσαν να προσφέρουν ολόκληρη τη διαθέσιμη περιουσία τους σε αποθεματικά κεφάλαια για τον Εθνικό αγώνα, μια περιουσία σχηματισμένη με μακρόχρονες στέρησεις των πτωχών συνεταιριζών. Πόσο σημαντική θα αποβή η συμβολή των συνεταιρισμών στη διατήρηση, κατά τη διάρκεια του πολέμου, του προπολεμικού επιπέδου στη γεωργική μας παραγωγή, αναπτύχθηκε σε προηγούμενο άρθρο του «Συνεταιριστή».

Όμως ένας επίσης μεγάλος τομέας δράσεως του Συνεταιρισμού είναι η Κοινωνική Πρόνοια με την ξεχωριστή μορφή, με την οποία παρουσιάζεται αυτή κατά τον πόλεμο στην ύπαιθρο, όπου επίσης ένα μεγάλο μέρος των οικογενειών χάνει την προστασία των ικανοτέρων για εργασία μελών, γιατί μια ιερή υποχρέωση, τα συνεγείρει στον Εθνικό αγώνα.

Αν λάβει κανείς υπ' όψιν ότι ένα μεγάλο μέρος των στρατευμένων είναι αγρότες και επομένως ότι ένα μεγάλο μέρος των αγροτικών οικογενειών έχει ανάγκη από βοήθεια, θα καταλάβει πόσο οι Γεωργικοί συνεταιρισμοί είναι κατ' εξοχήν ενδειγμένοι να αναλάβουν το έργο της προστασίας των οικογενειών, που είναι δια-

σκορπισμένες στην ύπαιθρο, βοηθώντας την Κοινωνική Πρόνοια, που το έργο της διευκολύνεται σημαντικά με τη μεσολάβηση των συνεταιρισμών.

Οι συνεταιρισμοί που εργάζονται στην ύπαιθρο, περιλαμβάνουν στους κόλπους τους ένα μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού και είναι υποχρεωμένοι, για να ανταποκριθούν ικανοποιητικά στην αποστολή τους, να γνωρίζουν κατά βάθος όλη την οικονομική, οικογενειακή και κοινωνική κατάσταση, ακόμα και την ηθική υπόσταση κάθε μέλους. Γι' αυτό είναι άριστα σε θέση να ξέρουν ποιά βοήθεια χρειάζεται κάθε οικογένεια και με ποιό τρόπο αυτή να της δοθεί.

Έτσι οι συνεταιρισμοί είναι προετοιμασμένοι να αποβούν εξυπηρετικώτατα και αποτελεσματικά όργανα για την άσκηση της Κοινωνικής Πρόνοιας και μάλιστα όχι μόνο για τις οικογένειες των μελών τους, αλλά και για όλες τις οικογένειες στην περιφέρειά τους.

Εξ άλλου οι συνεταιρισμοί, επειδή προέρχονται από αυτούς τους ίδιους τους αγρότες, έχουν την ίδια ψυχολογία και την ίδια νοοτροπία με αυτούς που προστατεύουν και επομένως μπορούν να τους καταλάβουν καλύτερα από κάθε άλλον και να τους εμπνεύσουν τη μεγαλύτερη δυνατή εμπιστοσύνη. Το πνεύμα της οικειότητας που επικρατεί μεταξύ τους, η μακρά γνωριμία και η συναίσθηση εκείνων που δέχονται τη βοήθεια από τους συνεταιρισμούς ότι οι οργανισμοί αυτοί είναι και δικά τους δημιουργήματα, που έχουν αποκλειστικό σκοπό την εξυπηρέτηση καθ' ενός από τη συνολική δύναμη όλων, αφαιρούν από τον προστατευόμενο και το παραμικρό ίχνος αμυχανίας, στην οποία φυσικά περιέχεται καθένας που δέχεται κάτι, έστω και αν αυτό το δικαιούται απόλυτα ή αν η παροχή του αποτελεί κοινωνική υποχρέωση. Διευκολύνεται επίσης το έργο αυτού που ασκεί την Πρόνοια και δημιουργείται η θερμή και στοργική ατμόσφαιρα που είναι τόσο απαραίτητη στην εκτέλεση μιας τόσο λεπτής λειτουργίας, που και η παραμικρότερη διαταραχή της θα μπορούσε να πληγώσει και να πικράνει.

Αλλά και ανεξάρτητα από τον ψυχολογικό παράγοντα που συνηγορεί για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού στην άσκηση της Κοινωνικής Πρόνοιας στην ύπαιθρο, ο Συνεταιρισμός και από τεχνική άποψη έχει όλες εκείνες τις ικανότητες που χρειάζονται για την επιτυχή άσκηση ενός τέτοιου έργου.

Οι συνεταιρισμοί επαρκώς οργανωμένοι, με άρτια συγκρότηση συλλογικών οργάνων, με έλεγχο εσωτερικό και εξωτερικό ολοκληρωμένο, προετοιμασμένοι ν' αναλαμβάνουν διαχειρίσεις, κατατοπισμένοι με τις συνθήκες του τόπου τους και των ανθρώπων του τόπου αυτού, με δική τους οικονομική δύναμη, με κύρος και με - κατά μάλλον και ήπτον - αρκετή ελευθερία πρωτοβουλίας, είναι σε θέση να ασκήσουν την κοινωνική πρόνοια όχι μόνο ακολουθώντας κανόνες γενικούς, αλλά και συμπτωματικά, με την ευχερή προσαρμογή τους, σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Αυτό άλλωστε είναι το μεγάλο πλεονέκτημα του Συνεταιρισμού, δηλ. η ικανότητα που έχει να ενεργεί συμπτωματικά, που του εξασφαλίζει τη ζωντάνια και τη φρεσκάδα στην άσκηση και αυτού και όλων του των έργων και ιδίως του σπουδαίου έργου της Αγροτικής Πίστωσης, όπως επανειλημμένως σε άλλες ευκαι-

ρίες τονίσθηκε.

Ο Συνεταιρισμός, θα είναι σε θέση να κάμει πάντοτε σε κάθε περίπτωση ότι χρειάζεται, ούτε περισσότερο ούτε λιγότερο, πράγμα που δεν μπορεί να το επιτύχει - προ παντός στην ύπαιθρο - οποιαδήποτε άλλη οργάνωση, που ακολουθώντας στη δράση της κανόνες δοσμένους από πριν, πετυχαίνει βέβαια το μέσο όρο, όχι όμως την ακρίβεια.

Οι ικανότητες λοιπόν αυτές του Συνεταιρισμού που απορρέουν από την ιδιοφυή συγκρότησή του, του επιβάλλουν την ενεργό ανάμιξή του στην Κοινωνική Πρόνοια κατά την έκτακτη αυτή περίοδο της ζωής μας, αλλά συγχρόνως επιβάλλουν σε όλους μας την αναγνώριση του εξαιρετικού ρόλου που ανήκει και στους Συνεταιρισμούς κατά τη διεξαγωγή του ιερού και σκληρού αγώνα μας».

Στη συνέχεια:

Δημοσιεύει στο ίδιο τεύχος κείμενο του Δ.Θ.Π. (Πάνου) με τίτλο «Το έργο των Γεωργικών Συνεταιρισμών κατά τον πόλεμον» με το οποίο δίδονται πολλές πρακτικές οδηγίες για την ένταση των δυνάμεων των Συνεταιρισμών και των μελών τους για την αύξηση της γεωργικής παραγωγής και την εξασφάλιση της συντηρήσεως του πληθυσμού (στρατού και αμάχων). Αφορά την αύξηση της παραγωγής, πληρέστερη κατεργασία της, οργανωμένη μεταφορά, δίκαιη κατανομή στην κατανάλωση. Αναφέρεται στις δυνατότητες και υποχρεώσεις του Ν. 861) 1937 για την πολιτική και οικονομική επιστράτευση (Τοπικές Επιτροπές κατά Κοινότητα), υποβοήθηση για καλλιέργεια κτημάτων επιστρατευμένων, υποβοήθηση της ΑΤΕ, ενεργοποίηση των Συνεταιρισμών (αναλυτικές δυνατότητες) για διευκόλυνση στρατευμένων, και άλλες πρακτικές και χρήσιμες πληροφορίες και οδηγίες.

Στη συνέχεια το κύριο άρθρο του περ. «ο Συνεταιριστής» Νοεμβρίου - Δεκεμβρίου 1940 με υπογραφή Θ. Τζωρτζάκη είναι ένα κείμενο υψηλής πνοής (παρά τον απλό του τίτλο «η κοινωνική πρόνοια και οι συνεταιρισμοί» για να τονωθεί ο αγώνας από την πλευρά των Συνεταιρισμών και κυρίως στον τομέα της αλληλεγγύης.

Αλλά υπάρχουν και άλλες ουσιαστικές δραστηριότητες (Κείμενο 16)

✱

Κατά την Κατοχή (όταν ακολούθησε) το περιοδ. «ο Συνεταιριστής» διακόπτει την έκδοσή του. Αλλά δεν διακόπτεται και η ανάμιξη του Θ. Τζωρτζάκη στην υποβοήθηση της συνεταιριστικής δραστηριότητας (βλ. συνέχεια κειμένων).

ΚΕΙΜΕΝΟ 16

1941 - 1944: Η συνεταιριστική δραστηριότητα του Θ. Τζωρτζάκη κατά την κατοχική περίοδο. Η δημιουργία της νέας Αντιπροσωπείας Ενώσεων Συνεταιρισμών. Το έργο της.

Κατά την κατοχική περίοδο ο Θ. Τζωρτζάκης για να ζήσει την οικογένεια του με 2 παιδιά είναι υπάλληλος στη μεγάλη βιομηχανία Παπαστράτου (από παλαιά γνωριμία) και με τη βοήθεια και του μισθού της γυναίκας του Φωτεινής (αξιόλογου φιλολόγου εκπαιδευτικού).

Χαρακτηριστική επιστολή του της 22/1/1942 στον Αριστ. Κλήμη, Μυτιλήνην. Γράφει «... εδώ η ζωή, όπως και παντού, έχει δυνατά επηρεασθεί από το επισιτιστικό ζήτημα. Τίποτα άλλο πια δεν απασχολεί κανένα. Σχεδόν έχομε περιέλθει σε ζωώδη κατάσταση. Στη Συνομοσπονδία ανέλαβε διευθυντής ο κ. Σαμαρόπουλος.....».

Αλλά εξακολουθεί πάντα να ενδιαφέρεται για την όλη συνεταιριστική κίνηση. Και μόλις αρχίζουν τα κυβερνητικά μέτρα σχετικά με τις αναγκαστικές συγκεντρώσεις των γεωργ. προϊόντων και επιτρέπονται οι ανταλλαγές με βιομηχανικά και άλλα και αρχίζουν να κινούνται σε αυτό οι συνεταιριστικές Οργανώσεις, ο Θ. Τζωρτζάκης έχει επαφές με συνεταιριστικά στελέχη, είτε με τη δυνατή αλληλογραφία της εποχής, είτε που έρχονται στην Αθήνα για έρευνα - δουλειές. Ενδιαφέρεται για τον τρόπο ανασυγκρότησης της μετά την 4ην Αυγούστου Κατοχικής Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών (βλ. σελ. 1596, 1597, 1617, 1625, 1626, 1627). Ελπίζει, με τους Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς που κινούνται, ότι και μετά την Κατοχή θα εξακολουθήσουν με πραγματική μορφή.

Όμως λίγο έπειτα από τα παραπάνω, στις 4/8/42, γράφει προς Αριστ. Κλήμη για τη συνεταιριστική προσπάθεια που άρχισε στην Αθήνα. Γράφει μετά τα μέτρα του υπουργού των παραγωγικών υπουργείων Σ. Γκοτζαμάνη ο Θ. Τζωρτζάκης στον Α. Κλήμη (βλ. σελ. 1597 στο 5τομο) :

«...Τελευταία με απασχολούν οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί. Τους βοηθώ κάπως σαν τεχνικός. Η αλήθεια είναι πως είναι συμπτωματική η κίνησις, μα δεν αποκλείεται με κατάλληλη καλλιέργεια να μείνη κάτι. Άλλως δεν είναι λίγο το κέρδος πως έτσι λόγω των περιστάσεων πολλές σημαντικές τάξεις της κοινωνίας αναγκάστηκαν να καταφύγουν έστω και προσωρινά στους συνεταιρισμούς και να τους γνωρίσουν από κοντά. Στο μέλλον και

αν δεν χρησιμοποιούν το θεσμό, όταν περάσουν οι δυσκολίες, θα τους είναι όμως οικεία και γνώριμη η ιδέα.

Από πρακτικής απόψεως οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί δεν κατορθώνουν - χωρίς να φταίνε - να κάμουν σπουδαία πράγματα. Ίσως στο μέλλον είναι πιο αποδοτικοί, γιατί ομολογουμένως άρχισαν να τους προσέχουν. Σ' αυτό συνετέλεσε και η συνένωσις πολλών εξ αυτών σε μια ελεύθερη Επιτροπή Συνεργασίας που τους εκπροσωπεί και προσπαθεί να τους κατευθύνει. Ίσως να γίνει δυνατό το αίτημά τους να μετατραπή η Επιτροπή σε Σύμβουλο Καταναλωτικών Συνεταιρισμών (Σωματείον Συνεταιριστικό) που θα μπορεί πιά έγκυρα από την Επιτροπή να εργασθή.

Μεταξύ των συνεργαζομένων συνεταιρισμών είναι συνεταιρισμοί εργατικοί, δημοσιοϋπαλληλικοί, ιδιωτικών υπαλλήλων, ελευθέρων επαγγελματιών κ.λπ.

Αυτά περιληπτικά και κακογραμμένα είναι τα νέα μου. **Οπωσδήποτε καταλαβαίνεις πόσο χρήσιμος θα ήσουν τώρα εδώ. Σε μένα τουλάχιστον η απουσία σου είναι πολύ αισθητή...»**

Κατά το 1943 η ιδέα και η προσπάθεια είχε εξέλιξη καθώς η κατοχική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών (και οι Κοινοπραξίες) βρίσκεται κάτω από την επεμβατική και αυθαίρετη διοίκηση - διεύθυνση ανθρώπων του Υπουργείου Γεωργίας που οι περισσότεροι διακρίνονται για τις όχι σωστές συνεταιριστικές τους απόψεις και ενέργειες. Η Συνομοσπονδία έχει ουσιαστικά αδρανήσει σε οποιαδήποτε συνεταιριστικό έργο και είναι μόνο υποχείριο στο καθεστώς του Υπουργείου Γεωργίας για ενέργειες σχετικές με υποταγή των συνεταιριστικών στελεχών και επιτυχία των συγκεντρώσεων των αγροτικών προϊόντων.

Με την ελπιδοφόρο κάθε τόσο εξέλιξη των διεθνών πολεμικών γεγονότων, τις διάφορες κινητοποιήσεις των εργαζομένων, την κυβερνητική μεταβολή, και άλλα γεγονότα, όπως ο πολλαπλασιασμός και η οργάνωση στον τομέα των καταναλωτικών συνεταιρισμών από το 1942 με συνεταιριστικό Σύμβουλο και καθοδηγητή τους τον Θ. Τζωρτζάκη, με επιδίωξη συνεργασίας αγροτικών και καταναλωτικών οργανώσεων στο επισιτιστικό, δημιουργείται στους κύκλους ιδεολόγων συνεταιριστών της προδικτατορικής περιόδου η απόφαση να κινηθούν μέσα στις δυσκολίες και τις ανάγκες της εποχής για να ξαναζωτανέψουν τη συνεταιριστική κίνηση πάνω σε σωστές συνεταιριστικές γραμμές, να επιτύχουν την επαφή επαρχίας και κέντρου και να εξυπηρετήσουν τις συνεταιριστικές ανάγκες και τα συνεταιριστικά συμφέροντα.

Η συσπείρωση έγινε και πάλι γύρω από τον Θ. Τζωρτζάκη που από το 1942 είχε επανέλθει στον ιδεολογικό συνεταιριστικό αγώνα από την πλευρά των αστικών Καταναλωτικών Συνεταιρισμών.

Έτσι με τη βοήθεια λίγων συνεργατών **αρχίζει και πάλι ο ίδιος** (όπως το 1933/1934 την δύσκολη προσπάθεια να δημιουργήσει την νέα Αντιπροσωπεία Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών με διπλό (όπως και τότε) σκοπό:

α) Να εξυπηρετήσει τις άμεσες υποθέσεις - ανάγκες των Ενώσεων και β) να επιτύχει το ξαναζωτάνεμα της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών πάνω στις προδικτατορικές κατευθύνσεις. Κινήθηκε τυπικά με την ενέργεια των προέδρων 3 Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών:

- 1) Αττικής και Μεγαρίδος (Αλ. Κιούσης)
- 2) Αρκαδίας (Γ. Ανδριανόπουλος)
- 3) Ζευγολατιού Άνω Μεσσηνίας (Ηλ. Μαράκας)

που έστειλαν στις 15 Απριλίου 1943 σε όσες Ενώσεις μπορούσαν (από την δυσκολία της επαφής και άλλους λόγους) την ακόλουθη επιστολή:

«Εν Αθήναις τη 15η Απριλίου 1943

Προς την Ένωσιν Γεωργικών Συνεταιρισμών....

Αι κάτωθι αναφερόμεναι Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, καθώς και μερικά άλλα ακόμη, επειθήσαν ότι, υπό τας παρούσας περιστάσεις, επιβάλλεται η δημιουργία εις τας Αθήνας μονίμου Αντιπροσωπείας με αποστολήν την καθόλα εκπροσώπησιν εκάστης Ένώσεως εις παν ό,τι γενικώς ή ειδικώς τας ενδιαφέρει, δεδομένου ότι η επικοινωνία με τας Αθήνας είναι δυσχερής και τα ταξίδια δύσκολα και πολυδάπανα, ενώ εξ άλλου μεγάλης σημασίας ζητήματα, ενδιαφέροντα τας συνεταιρικές οργανώσεις ρυθμιζόμενα υπό των Κεντρικών Υπηρεσιών, έχουν ανάγκην από συνεχή παρακολούθησιν.

Η Αντιπροσωπεία, εκτός από την παρακολούθησιν των κατά μέρος υποθέσεων των Ενώσεων, θ' ασχοληθή και με τα γενικώτερα κοινού ενδιαφέροντος συνεταιριστικά ζητήματα. Μεταξύ των σπουδαιότερων εξ αυτών είναι και τα εξής:

1) Η κατάργησις της από του 1938 επιβληθείσης επί των συνεταιρισμών νομοθεσίας, η οποία όχι μόνον αυθαιρέτως και αδικαιολογήτως εστέρησε τους συνεταιρισμούς της ελευθερίας των, αλλά και την κίνησιν σημαντικώς οπισθοδρόμησε και τας καθιερωμένας συνεταιριστικές αρχάς εκ βάθρων διέσεισε. Υπέρ της καταργήσεως άλλως τε της νομοθεσίας ταύτης εγνωμοδότησεν ήδη από μακρού (Οκτώβριος 1941) Επιτροπή εξ αρμοδίων προσώπων συσταθείσα υπό του Υπουργείου Γεωργίας, η οποία προτείνει και σειράν πρακτικών μέτρων δια την αποκατάστασιν της αυτοδιοικήσεως των συνεταιρισμών, την κατοχύρωσιν της θέσεως των υπαλλήλων εντός του συνεταιριστικού πλαισίου κ.λπ., κ.λπ.

2) Η αποκατάστασις του από μακρού ανεγνωρισμένου εις τας συνεταιρικές οργανώσεις δικαιώματος να εκλέγουν αυτάι τους αντιπροσώπους των εις την διοίκησιν των παντός είδους κοινωφελών Οργανισμών γεωργικού σκοπού.

3) Η μελέτη των ενδεικνυομένων μέτρων προς εφαρμογήν του καθιερωμένου συνεταιριστικού προγράμματος, το οποίον, κατηρτισμένον μετά μακράν μελέτην από

την Επιτροπή των Αμπελακίων κατά το 1932, ενεκρίθη επανειλημμένως κατά τας συνεταιριστικές συσκέψεις και συνελεύσεις των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, κατά τα έτη 1933, 1936 και 1937. Η Αντιπροσωπεία θα μελετήσει επίσης και θα μας υποδείξη τας τροποποιήσεις που πιθανόν να χρειάζονται εις το πρόγραμμα τούτο και αι οποίαι θα εγκριθούν υπό των Ενώσεων όταν δοθή ευκαιρία να συνέλθουν εις κοινήν σύσκεψιν.

4) Η παρακολούθησις της εν τω μεταξύ δημιουργηθείσης κινήσεως των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, η διατήρησις επαφής μαζί των και η μελέτη των όρων υφ' ούς δύναται να πραγματοποιηθή γόνιμος και διαρκής συνεργασία μεταξύ παραγωγικών και καταναλωτικών συνεταιρισμών κ.λπ.

Ως προς το πρόσωπον εις το οποίον θα έπρεπε εκάστη Ένωσις να εμπιστευθή την εκπροσώπησίν της δια την επιδίωξιν των ανωτέρω σκοπών, η εκλογή μας συνέπεσεν εις τον πρώην Διευθυντήν της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών κ. Θεόδωρον Τζωρτζάκη, ο οποίος, ανεξαρτήτως της εξαιρετικής συνεταιριστικής του δράσεως και της ειδικής του καταρτίσεως, δια της ακλονήτου πίστεώς του εις τα συνεταιριστικά ιδεώδη χάριν των οποίων δεν εδίστασε εις πλείστας θυσίας να υποβληθή, αποτελεί σήμερον την επιβλητικωτέραν συνεταιριστικήν προσωπικότητα δια την συνεταιριστικήν κίνησιν του τόπου μας.

Με την πεποίθησιν ότι και υμείς συμφωνείτε επί της ανάγκης της δημιουργίας της Αντιπροσωπείας και επί της εκλογής του προσώπου εις το οποίον πρέπει ν' ανατεθή αυτή, σας καθιστώμεν γνωστά τ' ανωτέρω δια να προβήτε και σεις εις αναλόγους ενεργείας. Εσωκλείστωσ σας αποστέλλομεν σχέδιον πρακτικού αποφάσεως του Διοικητικού Συμβουλίου της Ενώσεως δια την ίδρυσιν κ.λπ. της Αντιπροσωπείας. Την σχετικήν απόφασιν σας παρακαλούμεν όπως κοινοποιήσητε εις την Ένωσιν Γεωργικών Συνεταιρισμών Αττικής και Μεγαρίδας, Βασιλικής 6, ή απ' ευθείας εις τον κ. Θεόδωρον Τζωρτζάκη, Παλαιόν Φάληρον, Νηρηίδων 17.

Με συνεταιριστικούς χαιρετισμούς

Δια την Ένωσιν Γεωργ. Συν/σμών Αττικής και Μεγαρίδος. Ο Πρόεδρος: Αλ. Κιούσης

Δια την Ένωσιν Γεωργ. Συν/σμών Αρκαδίας. Ο Πρόεδρος: Γ. Ανδριανόπουλος.

Δια την Ένωσιν Γεωργ. Συν/σμών Ζευγολατιού Άνω Μεσσηνίας. Ο Πρόεδρος: Ηλ. Μαράκας».

Στην κίνησιν, μόλις έγινε γνωστή από την κυκλοφορία της εγκυκλίου και τις προσχωρήσεις Ενώσεων, αντέδρασε έντονα τόσο η κατοχική Συνομοσπονδία, όσο και το Υπουργείο Γεωργίας. (βλ. αναλυτικά σ. 1627 του 5τομου)

Για να αντικρούσει αυτές τις κινήσεις και τους χαρακτηρισμούς για την ενέργειά του, ο Θ. Τζωρτζάκης διατυπώνει και στέλνει προς την Ένωσιν Αρκαδίας (και βέβαια και σε άλλους ενδιαφερόμενους) θεμελιωμένη διευκρινιστική επιστολή. Δίνει εξηγήσεις για τη νόμιμη και συνεταιριστικά επιβαλλό-

μενη ενέργεια των προέδρων των 3 Ενώσεων και υλικό για τυχόν απάντηση κατά σωστό τρόπο στο Υπουργείο και στην κατοχική Συνομοσπονδία.

Τελικά δημιουργήθηκε η Αντιπροσωπεία και παρακλήθηκε ο Θ.Τζωρτζάκης να αναλάβει το όλο έργο (Αυγ. 1943).

Επρόκειται για πράξη συνεταιριστικής αντίστασης στις κατοχικές επεμβάσεις και για προσπάθεια αναγέννησης της συνεταιριστικής κινήσεως μέσα στην Κατοχή.

Η Αντιπροσωπεία - χωρίς πόρους και με εθελοντική δωρεάν εργασία του Θ. Τζωρτζάκη και φίλων συνεταιριστών - φιλοξενήθηκε στα Γραφεία της Ενώσεως Αττικής (Βασιλικής 2) με τη βοήθεια του Προέδρου της Αλ.Κιούση και του Δ/ντού της Ι. Δρακόπουλου. Και κοντά στην εξυπηρέτηση των Ενώσεων φρόντιζε (σε συνεργασία και με άλλους συνεταιριστές που συγκεντρωνόταν εκεί), για την προώθηση, με διάφορους τρόπους, της ανταλλαγής γεωργικών προϊόντων μεταξύ Ενώσεων, της επαφής καταναλωτικών και αγροτικών οργανώσεων και για τα θέματα των συνεταιριστικών υπαλλήλων.

Και κυρίως με τη δημιουργία της ανάγκασε την κατοχική Κυβέρνηση να επιταχύνει αμέσως, από τον Αύγουστο του 1943, την μελέτη, για επίλυση των συνεταιριστικών προβλημάτων, κυρίως αυτών της Συνομοσπονδίας, των Κοινοπραξιών, των συνεταιριστικών υπαλλήλων και άλλα (βλ. αναλυτικά την αιτιολογική έκθεση του ν. 479/43 που αναγνώριζε ρητά την ανυπαρξία Συνομοσπονδίας).

Και το κυριώτερο κατόρθωμά της είναι ότι ξαναδημιούργησε την επαφή ανάμεσα στις συνεταιριστικές δυνάμεις που είχαν καταπατηθεί από τα καθεστώτα της 4ης Αυγούστου και της Κατοχής.

Κατά το 1944 εξακολούθησε να λειτουργεί, όσο επιτρέπουν οι περιστάσεις, η Αντιπροσωπεία Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών (Θ. Τζωρτζάκης) και

Θεόδ. Τζωρτζάκης. Αγωνιστής για τα συνεταιριστικά και κατά την Κατοχική περίοδο.

φροντίζει τόσο για την διαρκή επαφή με τους Συνεταιρισμούς Καταναλώσεως, όσο και για τη νομοθεσία, τα υπαλληλικά όπως και άλλα ειδικά προβλήματα των Ενώσεων.

Τον Ιανουάριο 1944 ιδρύει στην Αθήνα Εμπορικήν Αντιπροσωπείαν των Ενώσεων Γ. Συνεταιρισμών (Βασιλικής 6) για εξυπηρέτηση του έργου των ανταλλαγών γεωργικών προϊόντων. Με το 512/29.1.44 έγγραφο του Συνδιοικητικού ΑΤΕ Ι. Καραμάνου ορίζονται ως μέλη της Διευθύνουσας Επιτροπής της οι Δ/νταί ΑΤΕ Σωτ. Πετρόπουλος και Αναστ. Δομέστιχος με αναπληρωτές τούς Τμημ. Αθαν. Παπαϊωάννου και Δ. Γιαμπάνη.

Η Συνομοσπονδία.

Από το 1942 η κατοχική Συνομοσπονδία βρίσκεται ουσιαστικά σε σχεδόν αδράνεια (παρά το πολυάριθμο προσωπικό της) από την έλλειψη επαφής με τις Ενώσεις και την πίεση του Κράτους. Στις αρχές του 1942 στη Γεν. Δ/ση ο Κ. Λεοντίδης (βλ. εγκ. 13/21.4.1942) και σε άλλο κείμενο ο Γ. Σαμαρόπουλος.

Τον Μάιο 1942 με τις μεταβολές της κρατικής εξουσίας στον οικονομικό τομέα (υπουργός παραγωγικών Υπουργείων ο Γ. Γκοτζαμάνης) και το διορισμό του Γ. Παμπούκα ως Επιτρόπου Υπουργείου Γεωργίας (βλ. «Βήμα του Αγρότου 1.6.42) γίνονται και μεταβολές στην κατοχική ΠΣΓΣ με την τοποθέτηση του Διευθυντού του Υπουργείου Γεωργίας και Δ/ντή της ΚΕΠΕΣ Απ. Μουστρούφη και ως Γεν. Διευθυντού της Συνομοσπονδίας από 22.5.42. Σύμφωνα προς όσα ο Απ. Μουστρούφης είπε στο προσωπικό της Συνομοσπονδίας (βλ. «Βήμα του Αγρότου» 1.6.42) αναλαμβάνει την διεύθυνση της Συνομοσπονδίας «εις μίαν στιγμήν, καθ' ην, λόγω κυρίως αντιξόων περιστάσεων, αυτή ευρίσκεται εις κατάστασιν όχι ευχάριστον από απόψεως εσωτερικής οργανώσεως, και λειτουργίας. Η κατάσταση αυτή πρέπει να βελτιωθή ταχέως και, μάλιστα αισθητώς...».

Ακολουθεί η νέα νομοθεσία:

Έπειτα από διάφορους νόμους, ο 785/1943 ορίζει ότι για τη Συνομοσπονδία θα ισχύουν οι προ του 1154 του 1938 διατάξεις. Δηλαδή απελευθερώνεται από τις νομοθεσίες της 4ης Αυγούστου και τις Κατοχικές. Βλ. και Ν. 1810/1944, 1853/44, 189/1945, 335/45.

Η Συνομοσπονδία Συν/σμών ευρίσκεται σε διαδικασία ανασυγκροτήσεως μετά τον Α.Ν. 389 της 5/8 Ιουνίου 1945. Καθορίστηκε ότι η Συνομοσπονδία θα διέπεται από τον νόμο 602 και τη νομοθεσία περί σωματείων και θα λειτουργεί βάσει του ισχύοντος την 28 Μαρτίου 1938 καταστατικού της. **Έτσι καταργήθηκε η όλη νομοθεσία του Ν. 1154/1938** και οι πολλοί μεταγενέστεροι κατοχικοί νόμοι που της έδιναν χαρακτήρα ημικρατικό, επεμβατικό.

Ο νόμος 389/45 προέβλεπε τον διορισμό προσωρινού Διοικητικού Συμ-

βουλίου μέχρις ότου γίνει δυνατό να εκκαθαριστούν τα Μητρώα και να εκλεγούν οι αντιπρόσωποι των Ενώσεων και κληθεί η Γεν. Συνέλευση της για την εκλογή του νέου αιρετού Διοικητικού Συμβουλίου της. Ως προσωρινό Δ.Σ. διορίστηκε από τον Υπουργό Γεωργίας από τα μέλη του πρώτου κατά το 1935 εκλεγέντος Δ.Σ. (και όχι της 3 Αυγούστου 1936, όπως ορίστηκε για τους Συνεταιρισμούς και τις Ενώσεις, για να διορισθεί ο Αλεξ. Μπαλτατζής που είχε πολιτευθεί τότε).

Τοποθετήθηκαν:

Αλεξ. Μπαλτατζής (Ξάνθης)

Γεωργ. Μαυρουδής (Θεσσαλονίκης)

Ανδρ. Σιβρόπουλος (Εορδαίας)

Αλεξ. Πρίνος (Κρεσταινών)

Χρ. Κρητικός (Λαμίας)

(Βλ. σελ. 1702 και 1603 επόμε. όλη την Κατοχική νομοθεσία).

Έτσι αρχίζει η νέα συνεταιριστική κίνηση μέσα στην κατοχή. Και όλα κινούνται με τον Θ. Τζωρτζάκη. Αυτό όμως το όλο τεράστιο έργο ξεχάστηκε σύντομα από τη Διεύθυνση της νέας Συνομοσπονδίας, μόλις (συμπωματικά από τις περιστάσεις) άλλοι κατέλαβαν τις ανώτερες θέσεις σε αυτή (βλ. στη συνέχεια).

ΚΕΙΜΕΝΟ 17

Πίνακας των συνεταιριστικών κειμένων του Θ. Τζωρτζάκη από το 1918 έως την αρχή Κατοχής. Δημοσιεύτηκε στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 1975 σ. 2430- 2436 με εισαγωγή το επόμενο κείμενο του Αρ. Ν. Κλήμη:

«Για να βοηθήσουμε τη συνεταιριστική κατάρτιση των νεότερων αποφασίσαμε να δώσουμε (σε συγκεντρωτικούς πίνακες) το συγγραφικό έργο των κυριωτέρων διδασκάλων του συνεργατισμού στη χώρα μας.

Η αρχή γίνεται στο τεύχος αυτό — όχι συμπτωματικά αλλά δικαιωματικά — με το συγγραφικό έργο του Θεοδώρου Τζωρτζάκη, γιατί είναι το σπουδαιότερο, καλύπτει όλη σχεδόν την περίοδο που δρουν οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα και έχει όχι μόνο ιστορική αξία για την περίοδο 1918 — 1945 αλλά και θεωρητική και οργανωτική, για σήμερα και για το μέλλον.

Δεν είναι υπερβολή να γραφεί ότι όποιος κατέχει καλά το συγγραφικό έργο του Τζωρτζάκη κατέχει και την ιστορία της συνεταιριστικής μας κινήσεως και τα οργανωτικά της προβλήματα και τον σωστό δρόμο για την οργάνωση και εξέλιξή της. Και τούτο γιατί κατέχει την ουσία του συνεργατισμού όπως την είδε, την σπούδασε και την κατεργάστηκε στην εφαρμογή ένας ιδεολόγος, ανθρωπιστής και δημοκράτης, που όχι μόνο πίστευε στην αξία του Συνεργατισμού και στις λαϊκές δυνάμεις αλλά και ήταν σωστά προσγειωμένος, ώστε να βλέπη πάντα με σύνεση, καθαρά, αντικειμενικά, χωρίς δημοκοπίες και προχειρότητες ή υποκειμενικές αντιλήψεις και επιδιώξεις. Γι' αυτό και το συγγραφικό έργο του έχει πάντα αξία σαν πνευματική τροφή.

Το πνευματικό έργο του Τζωρτζάκη ήταν βέβαια πολύ ευρύτερο, δεν περιοριζόταν στη συγγραφή ή την τυπική διδασκαλία (αφού και ποτέ δεν επεδίωξε καθηγητική έδρα, όπου ασφαλώς θα διέπρεπε σαν πνευματική μορφή). Ο Τζωρτζάκης ήταν ήθος, συστηματική θετική δραστηριότητα για το θεσμό, παράδειγμα, διδασκαλία με την γενικότερη σημασία, χειραγώγηση στον καλό δρόμο. Μπορώ να πω ότι αυτό καθ' εαυτό το συγγραφικό έργο δεν του άρεσε, το απέφευγε, τον εκούραζε. Δεν συμβιβαζόταν με το πρόχειρο γράψιμο. Ήθελε κάθε φράση, κάθε λέξη να την περάσει από τον έλεγχο της ακρίβειας και της ευθύνης. Αν δεν είχε αναλάβει την ευθύνη για τον «Συνεταιριστή» του (έργο που αναγνωρίστηκε και από την Ακαδημία) όπου και έχουν δημοσιευθεί όλα, σχεδόν, τα κείμενά του από το 1925 μέχρι το 1965, τα γραφτά του θα ήταν πολύ λιγότερα, αφού άλλωστε δεν του άρεσε και η προβολή. Στην πίεση του Πάνου, του Κλήμη, του Στρογγύλη οφείλεται ότι δέχτηκε να τυπωθεί σε βιβλίο η Συνεταιριστική Οικονομία, λίγο πριν από το

θάνατό του. Εκεί που ο Τζωρτζάκης ήταν ανυπέρβλητος ήταν στις προφορικές του ομιλίες σε συνεταιριστικές συγκεντρώσεις. Ξεκινούσε απλά και με συστολή αλλά συχνά ξέφευγε από τα τυπικά και σχεδιασμένα και ανάβλυζε τότε όλος ο ψυχικός και πνευματικός του πλούτος και όλη του η συνεταιριστική πίστη. Δυστυχώς η έλθειψη (στην εποχή του) των σημερινών μέσων καταγραφής της φωνής, η αδιαφορία του για προσωπική προβολή και η ταπεινοφροσύνη του δεν επέτρεψαν να καταγραφούν τέτοιες ομιλίες του σε ώρες πνευματικής έξαρσης. Έτσι οι νεότεροι θα περιοριστούν στα πολύτιμα γραπτά του κείμενα που κάποτε πρέπει να εκδοθούν σε τόμο. Ως τότε ο πίνακας των κειμένων (και που τον οφείλουμε στη συγκινητική προσφορά της κ. Φωτ. Τζωρτζάκη) θα είναι πολύ χρήσιμος».

1. «Τί χρειάζονται τα βιβλία των συνεταιρισμών» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 1 σ. 12.
2. «Λογιστικά δικαιολογητικά δια τις προμήθειες» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 2 σ. 31.
3. «Διαγραφή συνεταιρίων» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 3 σ. 48.
4. «Μητρώον συνεταιρίων» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 3 σ. 50.
5. «Ελευθέρα διαχειρίσις της περιουσίας» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 4 σ. 61.
6. «Διαδικασία εισπράξεως χρεών» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 4 σ. 62.
7. «Ο συνεταιίρος δεν έχει το δικαίωμα να ψηφίση όταν πρόκειται για τη διαγραφή του», «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 5 σ. 78.
8. «Βιβλίον ταμείου» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 6 σ. 94.
9. «Βιβλίο συνεταιρίων» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 7 σ. 108.
10. «Αλληλεγγύη μεταξύ των συνεταιρισμών» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1918 τ. 8 σ. 122.
11. «Αποφάσεις περί πωλήσεως προϊόντων» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1919 τ. 4 σ. 55.
12. «Έχει δικαίωμα το εποπτικόν συμβούλιον να παύη το διοικητικόν;» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1919 τ. 8 σ. 121.
13. «Ζημίες και ασφάλειες» «Βοηθός των Συνεταιρισμών» 1921 τ. 6 σ. 91.
14. «Αι σημεριναί τάσεις των γεωργικών συνεταιρισμών Αχαϊοήλιδος» «Ο Συνεταιριστής» (*) 1925 τ. 8 σ. 113.
15. «Η αποστολή της Όμοσπονδίας των Γεωργικών Συνεταιρισμών» 1925 τ. 12 σ. 182.
16. «Η εποπτεία των γεωργικών συνεταιρισμών» 1925 τ. 15, 16, 19 σελ. 225, 243, 289.

(*) Επειδή από το 1925 και έπειτα τα κείμενα έχουν δημοσιευθή κυρίως στο περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» παραλείπεται η επανάληψη του τίτλου του περιοδικού. Δηλαδή όπου δεν μνημονεύεται ρητά το περιοδικό η δημοσίευση έχει γίνει στο «ο Συνεταιριστής».

17. «Οι συνεταιρισμοί καταναλώσεως» 1925 τ. 24 τ. 369.
18. «Συνεταιρισμός» και «Συνεταιρισμοί εν Ελλάδι» «Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη» 1927 τ. 12 (συμπλήρωμα) σ. 1139.
19. «Ιδεολογικά συνεταιριστικά Οργανώσεις» (ανυπόγραφον) 1929 τ. 1 σ. 1.
20. «Σωκράτης Ιασεμίδης» 1929 τ. 2 σ. 26.
21. «Η συνεταιριστική εκπαίδευσις» (άνυπόγραφον) 1929 τ. 3 σ. 49.
22. «Διάκρισις των συνεταιρισμών εις κατηγορίας και είδη» (ανυπόγρ.) 1929 τ. 4 σ. 73.
23. «Ο Συνεργατισμός καί η αγροτική πίστις εν Βουλγαρία» (ανυπόγρ.) 1929 τ. 4 σ. 76.
24. «Οργάνωσις συνεταιριστικών μαθημάτων» 1929 τ. 4 σ. 87.
25. «Κεντρικάί Οργανώσεις Αγροτικής Πίστεως» (ανυπόγρ.) 1929 τ. 6–7 σ. 133.
26. «Οι ελληνικοί συνεταιρισμοί. Περιληπτική ανασκόπησις της κινήσεως των ελληνικών συνεταιρισμών από της πρώτης εμφανίσεώς των μέχρι σήμερον» (ανυπόγρ.) 1930 τ. 1, 2 σ. 1, 17.
27. «Η οργάνωσις των καταναλωτών», «Σιδηροδρομικόν ημερολόγιον» 1930, «Ο Συνεταιριστής» 1930 τ. 3 σ. 33.
28. «Ο συνεταιρισμός των καταναλωτών» (άνυπόγρ.) 1930 τ. 9-10 σ. 120.
29. «Αμπελάκια ή οι ελληνικοί Συνεταιρισμοί και οι ελληνικές Κοινότητες» του F. Boulanger (Μετάφρ. Θ. Τ. εις περ. «Ο Συνεταιριστής» 1930 τ. 9–10 σ. 115, 1931 τ. 1–12 σ. 4–152, 1932 τ. 1–3 σ. 9–43.
30. «Χαρακτηριστικά ιδιότητες του Συνεταιρισμού» 1931 τ. 1 σ. 1.
31. «Το συνεταιριστικόν μνημόσυνον του αιμνήστου Ιασεμίδου» 1931 τ. 2 σ. 17.
32. «Η άμυνα των συνεταιρισμών κατά των εναντίον των αντιδράσεων» 1931 τ. 3 σ. 33.
33. «Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί: Σύνθεσις, οικονομικά μέσα και οργάνωσις αυτών» 1931 τ. 3 σ. 41.
34. «Επί του νομοσχεδίου περί συνεταιρισμών» 1931 τ. 5–6 σ. 65.
35. «Επί του νομοσχεδίου περί συνεταιρισμών», «Πειθαρχία» 7/6/31 και 14/6/1931.
36. «Νέαι κατευθύνσεις εις την συνεταιριστικήν πολιτικήν». Εξ αφορμής της τροποποιήσεως του νόμου περί συνεταιρισμών» 1931 τ. 7–8 σ. 89.
37. «Η σύνθεσις των πιστωτικών συνεταιρισμών: Γεωργικοί πιστωτικοί συνεταιρισμοί» 1931 τ. 7–8 σ. 96.
38. «Τα εκ των πιστωτικών συνεταιρισμών ωφελήματα» 1931 τ. 9–10 σ. 113.
39. «Προμηθευτικοί Συνεταιρισμοί» 1931 τ. 11–12 σ. 143.
40. «Το έργον του Σ. Ιασεμίδου και η ηθική σημασία του Συνεταιρισμού» «Ο Συνεργατισμός» 1931 τ. 17 σ. 395.
41. «Οι σκοποί του γεωργικού συνεταιρισμού πωλήσεως» 1932 τ. 2 σ. 18.

42. «Αι ενέργειαι της ΑΤΕ δια την οργάνωσιν λογιστηρίων συνεταιρισμών» 1932 τ. 4 σ. 53.
43. «Αι εργασίαι των γεωργικών συνεταιρισμών πωλήσεως» 1932 τ. 5 σ. 63.
44. «Κριτική σημείωσις στο άρθρον του Μ. Γερακάρη. Αι ενέργειαι της ΑΤΕ δια την οργάνωσιν λογιστηρίων των συνεταιρισμών» 1932 τ. 6 σ. 79.
45. «Εισήγησις επί του ζητήματος της συνεταιριστικής πολιτικής της Αγροτικής Τραπέζης» 1932 τ. 7-8 σ. 89.
46. «Νικόλαος Χάψας» 1932 τ. 9 σ. 113.
47. «Τί είναι αι ιδεολογικαί συνεταιριστικαί οργανώσεις» 1932 τ. 12 σ. 161.
48. «Ο συνεταιρισμός των Αμπελακίων και η σύγχρονος συνεταιριστική κίνησις εις την χώρα μας», «Ο Συνεργατισμός» Θεσσαλονίκης 1932 τ. 31 σ. 182.
49. «Νικόλαος Α. Μιχόπουλος» 1933 τ. 1 σ. 1.
50. «Επικήδειος λόγος στον Ν. Μιχόπουλο», «Ο Συνεργατισμός» Θεσσαλονίκης 1933 τ. 40 σ. 941.
51. «Οι σκοποί των συνεταιρισμών κατεργασίας προϊόντων» 1933 τ. 3 σ. 37.
52. «Ανάγκη μονίμου συνεργασίας των Ενώσεων Συνεταιρισμών» 1933 τ. 6 σ. 73.
53. «Οι συνεταιρισμοί κοινής χρήσεως μηχανικών μέσων» 1933 τ. 7 σ. 89.
54. «Αι ενέργειαι δια την ίδρυσιν του Γραφείου Συνεργαζομένων Ενώσεων – Μία εγκύκλιος» 1933 τ. 8 σ. 102.
55. «Η ζωτικότητα των συνεταιρικών Οργανώσεων» (ανυπόγρ.) 1933 τ. 11 σ. 145.
56. «Μέτρα της ΑΤΕ δια την βελτίωσιν της θέσεως των υπαλλήλων των συνεταιρισμών» (ανυπόγρ.) 1933 τ. 11 σ. 147.
57. «Η συνεργασία των Βαλκανικών Συνεταιρισμών» 1934 τ. 1 σ. 4.
58. «Αι προμήθειαι των καταναλωτικών συνεταιρισμών» 1934 τ. 4 σ. 64.
59. «Το ταμείον συντάξεως των συνεταιριστικών υπαλλήλων» (ανυπόγρ.) 1934 τ. 5 σ. 83.
60. «Η ανάθεσις των πρακτορείων της ΑΤΕ εις τας Ενώσεις Γεωργ. Συνεταιρισμών» 1934 τ. 6 σ. 90.
61. «Το Β' Παγκρήτιον Γεωργοσυνεταιριστικόν Συνέδριον» 1934 τ. 7-8 σ. 105.
62. «Τα σταφιδικά γεγονότα και οι συνεταιρισμοί» 1934 τ. 9 σ. 125.
63. «Η αγροτική πίστις και οι συνεταιρισμοί» 1934 τ. 10 σ. 143.
64. «Κοινωνικά ωφελήματα εκ του καταναλωτικού συνεταιρισμού» 1934 τ. 11 σ. 169.
65. «Οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί» 1934 τ. 12 σ. 173.
66. «Η πρώτη εικοσαετία της συνεταιριστικής κινήσεως» 1935 τ. 1 σ. 2.
67. «Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί» 1935 τ. 1 σ. 80.
68. «Η Πανελλήνιος Συνομοσπονδία Γεωργ. Συνεταιρισμών» 1935 τ. 2-3 σ. 123.

69. «Δυσκολία των συνεταιρισμών πωλήσεως και κατεργασίας γεωργικών προϊόντων» 1935 τ. 4 σ. 143.
70. «Η παραγνώρισις των συνεταιρισμών» 1935 τ. 5 σ. 159.
71. «Δευτεροβάθμια Πιστωτικά Συνεταιριστικά Οργανώσεις» 1935 τ. 6 σ. 185.
72. «Τα ζητήματα των υπαλλήλων των συνεταιριστικών Οργανώσεων» 1935 τ. 8 σ. 215 και τ. 9 σ. 231.
73. «Γεωργικοί Πιστωτικοί Συνεταιρισμοί: Χορήγησις δανείων» 1935 τ. 10 σ. 239.
74. «Συνεταιριστική ανασκόπησις κατά το 1935: Συνομοσπονδία, Κράτος, Πολιτική, Αγροτική Τράπεζα» 1936 τ. 1-2 σ. 1.
75. «Πως εγεννήθη ο σύγχρονος συνεταιρισμός» 1936 τ. 3 και 6 σ. 52 και 97.
76. «Αι εργασίαι της Β' ετήσιας Γενικής Συνελεύσεως της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας των Γεωργικών Συνεταιρισμών. Εισήγησις» 1936 τ. 4-5 σ. 61.
77. «Νέαι συνεταιριστικά επιδόσεις: Υγιεινή και συνεταιρισμοί» 1936 τ. 7 σ. 113.
78. «Αλέξανδρος Παπαναστασίου. Ένας μεγάλος φίλος των συνεταιρισμών» 1936 τ. 12 σ. 181.
79. «Η συνεταιριστική οργάνωσις των αγροτών καταναλωτών εις την Ξάνθην». Το έργο της Ενώσεως» 1936 τ. 12 σ. 182.
80. «Η οργάνωσις της συνεταιριστικής εκπαιδεύσεως» (ανυπόγρ.) 1937 τ. 1-2 σ. 1.
81. «Αι εργασίαι της τρίτης ετήσιας γενικής συνελεύσεως της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών. Εισήγησις» 1937 τ. 4-5 σ. 57.
82. «Οι συνεταιρισμοί κοινής χρήσεως μηχανικών μέσων» 1937 τ. 8 σ. 124.
83. «Οι συνεταιρισμοί παραγωγής» 1937 τ. 9 και 10 σ. 137 και 154.
84. «Η συνεταιριστική εκδρομή εις τα Αμπελάκια» 1937 τ. 11-12 σ. 173.
85. «Τα εκ των καταναλωτικών συνεταιρισμών κοινωνικά ωφελήματα» 1937 τ. 11-12 σ. 174.
86. «Die ersten neuzeitlichen Genossenschaften in Griechenland» εις «Rundschau des Reichsbundes der Deutschen Verbrauchergenossenschaften» 1937 τ. 11.
87. «Η κίνησις των συνεταιρισμών και αι εργασίαι της Συνομοσπονδίας» εις ειδικόν τεύχος «Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών» 1937 αρ. 2 σ. 7.
88. «Συνεταιρισμοί εργασίας» 1938 τ. 1 και 2 σ. 1 και 17.
89. «Τα ζητήματα των συνεταιριστικών υπαλλήλων» 1938 τ. 1 και 2 σ. 8.
90. «Τα οικονομικά μέσα των πιστωτικών συνεταιρισμών» 1938 τ. 3 σ. 36.
91. «Ανδρέας Μιχαλακόπουλος» (ανυπ.) 1938 τ. 4-5 σ. 66 και 1947 σ. 113.
92. «Αι συνεταιρικά μερίδες και τα αποθεματικά των πιστωτικών συνεταιρισμών» 1938 τ. 4-5 σ. 67.
93. «Από τους πιστωτικούς συνεταιρισμούς: Η ευθύνη» 1938 τ. 6 σ. 87.

94. «Αι καταθέσεις εις τους πιστωτικούς συνεταιρισμούς» 1938 τ. 7 σ. 104.
95. «Τα λαμβανόμενα υπό των πιστωτικών συνεταιρισμών δάνεια» 1938 τ. 8 σ. 120.
96. «Αι εργασίαι του αστικού πιστωτικού συνεταιρισμού» 1938 τ. 9 σ. 130.
97. «Η οργάνωσις και τα οικονομικά μέσα των γεωργικών συνεταιρισμών πωλήσεως» 1938 τ. 10 σ. 145.
98. «Οι αστικοί συνεταιρισμοί πωλήσεως» 1938 τ. 11 σ. 167.
99. «Τα εξωτερικά εμπόδια του καταναλωτικού συνεταιρισμού» 1938 τ. 12 σ. 180.
100. «Σωκράτης Ιασεμίδης: Δέκα χρόνια από τον θάνατό του» 1939 τ. 2 σ. 17.
101. «Οι συνεταιρισμοί κατοικίας» 1939 τ. 2 σ. 25.
102. «Από το έργον των μεγάλων συνεταιριστών: Έρμαν Σούλτσε Ντέλιτς» 1939 τ. 3 και 4 σ. 33 και 54.
103. «Βίκτωρ Χούμπερ. Ένας απόστολος του Συνεργατισμού» 1939 τ. 6 σ. 83.
104. «Οι συνεταιρισμοί από κοινού αποθηκεύσεως» 1939 τ. 9 σ. 131.
105. «Ιωάννης Σπηλιόπουλος» 1940 τ. 1 σ. 3.
106. «Ο ρόλος των γεωργικών πιστωτικών συνεταιρισμών» 1940 τ. 2 και 3 σ. 13 και 81.
107. «Η πενήντηκονταετηρίς της γεωργικής δράσεως του Σπύρου Χασιάτη» 1940 τ. 6 σ. 61.
108. «Ο εθνικός αγών και οι συνεταιρισμοί» 1940 τ. 9–10 σ. 97.
109. «Ένας σωτήριος θεσμός. Η συνεταιριστική κίνησις εν Ελλάδι μέχρι της δημοσιεύσεως του Ν. 602» εις «Ημερήσιος Περιοδικός Τύπος. Έκτακτος πολεμική έκδοσις».
110. «Η κοινωνική πρόνοια και οι συνεταιρισμοί» 1940 τ. 11–12 σ. Κατά την Κατοχήν δεν υπήρξαν δημοσιευμένα κείμενα. Ο «Συνεταιριστής» επανεξεδόθη το 1946. (Τα νεότερα κείμενά του βλ. παρακάτω για την περίοδο 1946–1967).
111. «Ο θεμελιωτής του ελληνικού συνεργατισμού» εις «Κοινωνιολογική Επιθεώρησις» 1945 τ. 2.

ΚΕΙΜΕΝΟ 18

1945: Ο Θ. Τζωρτζάκης Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος στην ΑΤΕ για την συνεργασία ΑΤΕ και Συνεταιρισμών. Και έτσι στη Διεύθυνση της νέας Συνομοσπονδίας που ιδρύθηκε στη συνέχεια, ο αγροτιστής Ι. Αφεντάκης, με πρόβλεψη εκλεκτού επιτελείου στελεχών.

Μια ενδιάμεση πολύ καλή προσπάθεια της δημοκρατικής Κυβερνήσεως του 1945 για μετάδοση συνεταιριστικής πνοής και κατευθύνσεως στην Αγροτική Τράπεζα που είχε ταλαιπωρηθεί επί 10ετίες, ήταν ο διορισμός ως Διοικητού του Αρ. Σίδερι, υποδιοικητού του τεχνικού Σωτ. Πετροπούλου και του Θ. Τζωρτζάκη ως Ανώτερου Συνεταιριστικού Συμβούλου (με βαθμό και μισθό Υποδιοικητού και με συμμετοχή στο Δ.Σ.) πρωταγωνιστού σε όλες τις συνεταιριστικές προσπάθειες επί 10ετίες (με νόμο 189/1945).

Η Αγροτική Τράπεζα είχε έτσι αφεθεί σχετικά ελεύθερη μετά την Κατοχή για να ανασυγκροτηθεί, να συντονίσει τη δράση της με την δράση των Συνεταιρισμών και να συνεργασθεί μαζί τους για την ανάπτυξη. Όραμα και επιδίωξη του Θ. Τζωρτζάκη επί δεκαετίες, για το καλό των Συνεταιρισμών.

Από αυτή τη θέση στην ΑΤΕ όσο λίγο έμεινε εκεί, ο Θ. Τζωρτζάκης προσπάθησε να κάνει και έκανε όσο ήταν δυνατό μέσα στις τότε συνθήκες, με την προώθηση του εποπτικού προσωπικού (που είχε συγκεντρωθεί στην Αθήνα) στις επαρχίες, άλλες προσπάθειες επικρατήσεως πνεύματος συνεταιριστικού στο Διοικητικό Συμβούλιο, στο οικονομικό, τεχνικό και άλλο προσωπικό της ΑΤΕ. Τη συνεργασία ΑΤΕ και συνεταιριστικών Οργανώσεων στη διαχείριση των προβλημάτων για εξυπηρέτηση των αγροτών που βρισκόταν σε άθλια κατάσταση.

Όμως με τα αποτελέσματα (σε λίγο) των εκλογών της 31/3/1946 η πολύ καλή αυτή προσπάθεια για μετάδοση συνεταιριστικής πνοής και κατευθύνσεως στην Αγροτική Τράπεζα, κατά κακήν τύχην κατέληξε σε ζημία για την συνεταιριστική κίνηση.

Διότι κατά την αποκατάσταση σε λίγο της Συνομοσπονδίας στο νομικό καθεστώς που είχε το 1935 επί Διευθύνσεως Θ. Τζωρτζάκη, δεν επανήλθε ο απολυθείς τότε συνετός και με πρόγραμμα Θ. Τζωρτζάκης ως Διευθυντής της (που είχε εμπλακεί σε σπουδαιότερα καθήκοντα στην ΑΤΕ ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος) αλλά ο αγροτιστής και πολύ μαχητικός αλλά με έλλειψη επαρκών γνώσεων στα συνεταιριστικά Ι. Αφεντάκης,

(ελλείπει άλλου κατάλληλου υποψηφίου), ο οποίος είχε πλησιάσει και συνεργασθεί τον τελευταίο καιρό με τους συνεταιριστές.

Έτσι όταν λίγο αργότερα, με τις Κυβερνήσεις των εκλογών 31/3/1946, η θέση του Διοικητή Αρ. Σιδέρι άλλαξε με τον Κ. Βερροϊόπουλο και του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου Θ. Τζωρτζάκη καταργήθηκε(*) δεν ήταν δυνατόν να επιστρέψει στη θέση που του ανήκε ως Διευθυντού της Συνομοσπονδίας του 1935. Δέχθηκε τότε να επανέλθει μετά τον Διευθυντή σε θέση Συνεταιριστικού Συμβούλου στη Συνομοσπονδία. Σε μικρότερη δηλαδή θέση και δύναμη στα άμεσα και μαχητικά, αλλά ευρύτερη στα οργανωτικά - επιτελικά (εκπαίδευση - σχολικοί συνεταιρισμοί - συνεργασία κεντρικών οργανώσεων - κ.λπ.), αν βέβαια και όσο θα ακουόταν στις νέες συνθήκες (όπου πολιτικές αναμίξεις, υπέρμετρη μαχητικότητα σε όλα τα θέματα πολύ έξω από τα συνεταιριστικά). Επιδρούσε άλλωστε και η κάποια ηλικία του, ενώ οι γενικότερες συνθήκες απαιτούσαν άνθρωπο μαχητικό για να αντιπαλαίει με τα αντίθετα συμφέροντα.

Από εδώ, μετά 1-2 χρόνια, αρχίζει η αγωνία του Θ. Τζωρτζάκη, παρότι αγωνίζεται και αγωνίζεται, αλλά λίγο ακούεται. Άλλες συνθήκες, άλλες νοοτροπίες σε όσους κατέχουν τις θέσεις εκπροσώπησης στη Συνομοσπονδία. Ο καθείς κατά τον χαρακτήρα του και τις υπερβολές του.

Βέβαια και σε άλλες Κεντρικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις προσλήφθηκε ως Συνεταιριστικός Σύμβουλος, αλλά δεν είχε θέση Διευθυντού για άμεση ανάμιξη στα τρέχοντα συνεταιριστικά, δεν μετείχε στα Διοικητικά Συμβούλια, παρά μόνο όταν εκαλείτο και όταν ερωτάτο (πράγμα σπάνιο).

Και δυστυχώς και ο Πρόεδρος Αλέξ. Μπαλτατζής ήταν βέβαια σπουδαίος αγροτιστής - συνεταιριστής, αλλά κυρίως πολιτικός. Γι' αυτό και παραιτήθηκε σύντομα για να πολιτευθεί, αφήνοντας όμως στη θέση του άνθρωπο απόλυτα δικό του, τον με πολλές δεξιότητες γενόμενον Πρόεδρον Συνομοσπονδίας και ΚΥΔΕΠ, υπό την επικυριαρχία του Αλεξ. Μπαλτατζή.

(*) Στην ΑΤΕ μετείχε στο Δ.Σ. της και από εκεί προωθούσε την μετεξέλιξή της. Γνωρίζω βέβαια ότι τότε, με τις ενέργειες του Π. Βασιλακόπουλου σε στελέχη της νέας Κυβερνήσεως, είχε αποφασισθεί να παραμείνει στην ΑΤΕ ως Γενικός Επιθεωρητής με (θέση μετά τον Διευθυντή αλλά με υψηλό μισθό) πρόταση την οποία δεν απεδέχθη και τελικώς απελύθη.

ΚΕΙΜΕΝΟ 19

1946: Η αποκατάσταση της νέας Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών το 1946 στο ελεύθερο νομικό καθεστώς που είχε το 1935 προ του Ν. 1154 του 1938. Οι νέες δραστηριότητες και αγώνες της. Νέα κατάσταση από 1946. Η θέση του Θ. Τζωρτζάκη.

Καθώς αναφέρεται στον τόμο 3 σ. 1704 του 5τομου, από το 1945 και με βάση τον Ν. 389 άρχισε η αποκατάσταση της Συνομοσπονδίας στο ελεύθερο νομικό καθεστώς που είχε προ του νόμου 1154 του 1938 (της Δικτατορίας 4ης Αυγούστου). Δηλαδή η συνέχειά της στις αρχές του 1935 που είχε ιδρυθεί με τις τότε ενέργειες του Θ. Τζωρτζάκη.

Όπως σημειώνει η νεοεκδοθείσα τον Ιούνιο 1946 με τη διεύθυνση του Αριστ. Κλήμη, «Φωνή των Συνεταιρισμών» 1946 σ. 96 η πρώτη Γενική Συνέλευσή της έγινε 27/1/46 - 5/2/46 μετά τις διαδικασίες του νόμου.

Αλλά η 20 Αυγούστου 1945 είναι η πρώτη μέρα της πρώτης ελεύθερης συσκέψεως των εκπροσώπων των Συνεταιρισμών που έγινε στην Αθήνα. Μελετήθηκαν κάπως τα προβλήματα των Συνεταιριστικών Οργανώσεων και διατυπώθηκαν ελπίδες και ευχές όπως η συνεταιριστική κίνηση, ελεύθερη από τις εξωτερικές επεμβάσεις, αναπτύξει την καρποφόρα δράση της μέσα στη μεταπολεμική κοινωνία.

Στην πρώτη Γ. Συνέλευση που ακολούθησε στις 27/1/1946 παρέστησαν: Οι επίσημοι αρμόδιοι παράγοντες, όπως ο Υπουργός Οικονομικών Αλ. Μυλωνάς, ο Υπουργός Γεωργίας Χρυσ. Ευελπίδης, ο Υφυπουργός Οικονομικών, ο Γενικός Γραμματέας του Υπουργείου Γεωργίας, ο Διοικητής της ΑΤΕ καθηγητής Αριστ. Σίδερισ, ο Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος στην ΑΤΕ Θ. Τζωρτζάκης, ο Πρύτανης της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, αντιπρόσωπος της Ούνρα και άλλα ανώτατα στελέχη του Υπουργείου Γεωργίας και ΑΤΕ.

Ο Πρόεδρος της έως τότε προσωρινής Διοικήσεως Αλεξ. Μπαλτατζής έκανε μακρά εισήγηση και διατυπώθηκαν αποφάσεις για τα διάφορα θέματα (βλ. αναλυτικά Φ.Σ. 1946, σ 12 - 15). Επίσης ενδιαφέρουσα περίληψη των πρακτικών της Γ. Συνελεύσεως της Συνομοσπονδίας 27 Ιανουαρίου 1946 και των αποφάσεων της βλ. στο «Συνεταιριστικόν Δελτίον».

Μετά τις εκλογές, στο Διοικητικό Συμβούλιο εκλέχθηκαν οι :

1) Αλ. Μπαλτατζής Πρόεδρος (Ενώσεως Ξάνθης), 2) Ιωαν. Πετρίδης (Αντι-

πρόεδρος (Ενώσεως Βέρροιας), 3) Κωνστ. Μπέλας Γραμματεύς (Ομοσπονδίας Θεσσαλονίκης), 4) Ηλ. Μαράκας Μέλος (Ενώσεως Ζευγολατιού), 5) Αθ. Βραδής (Ενώσεως Κερκύρας), 6) Βασ. Μαράντος (Ενώσεως Λειβαδειάς), 7) Ανδρ. Καπετανάκης (Ενώσεως Ηρακλείου), 8) Ανδρ. Δήμας (Ενώσεως Αρκαδίας), 9) Αριστ. Μολυβδός (Ενώσεως Βοΐου Κοζάνης), 10) Γεωργ. Χαριστός (Ενώσεως Δράμας), 11) Δ. Κουκουρίκος (Ενώσεως Καρδίτσας).

Φωτογραφία μελών του πρώτου μετακατοχικού Δ.Σ. και του Δ/ντή βλ. Β' Τόμο του 5τομου, σ. 215/743).

Στο Εποπτικό Συμβούλιο οι: 1) Αλεξ. Κιούσης Προϊστάμενος (Ενώσεως Αττικής - Μεγαρίδος), 2) Αντ. Στυλιανουδάκης Μέλος (Ενώσεως Κολυμβαρίου), 3) Θεοδ. Λαμπρόπουλος (Ενώσεως Κρεσταινών), (βλ. «Φωνή Συνεταιρισμών» τεύχος 1 του 1946).

Διευθυντής εκλέχτηκε από τη Γεν. Συνέλευση ο Ιωαν. Αφεντάκης που προερχόταν από το προ της ΕΣΣΕ Γεωργικό Επιμελητήριο Αττικοβοιωτίας και στη συνέχεια την ΕΣΣΕ, αλλά είχε συνεργασία προς το τέλος της Κατοχής με τους συνεταιριστές, που φρόντιζαν για τον επισιτισμό-ανταλλαγές. Άνθρωπος μαχητικός από τον προηγούμενο βίο του, τίμιος, αφοσιωμένος στον αγώνα για τα δίκαια των αγροτών τα συνδικαλιστικά.

Για την συνεταιριστική υπηρεσιακή θωράκιση της Συνομοσπονδίας είχε αποφασισθεί η μετάκληση ως στελεχών της των δοκιμασμένων Διευθυντών Ενώσεων Σπ. Αντωνιάδη, Ι. Σινάρη, Μιχ. Ευστρατιάδη (που άρχισαν να καταφθάνουν) καθώς και στελεχών με συνεταιριστικό έργο που υπηρετούσαν στην ΑΤΕ (Ευρ. Τζουμέρτης που υπηρετούσε με απόσπαση στην ΚΥ-ΔΕΠ) και Αριστ. Κλήμης από Μυτιλήνη μετά την αποστράτευσή του.

Προτού να αναφερθώ στις επί μέρους δραστηριότητες της Συνομοσπονδίας από το 1946 και έπειτα, είναι απαραίτητο να επισημανθεί η βασική ασθένεια η οποία άρχισε από τότε να αλλοιώνει τη συνεταιριστική υπόσταση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών και να την μετατρέπει από Κεντρική ιδεολογική συνεταιριστική οργάνωση σε όργανο κυρίως συνδικαλιστικής εκπροσώπησης των προβλημάτων όχι μόνο των συνεταιρισμένων αγροτών ή των αγροτών γενικά αλλά και ολόκληρου του αγροτικού χώρου και γενικότερα εθνικά, με υποτίμηση του κύριου συνεταιριστικού της χαρακτήρα που είχε διατυπωθεί στο καταστατικό της του 1935 και 1946.

Η βαθμιαία μετατροπή αυτή οφείλεται σε πολλά αίτια, κυριότερα από τα οποία ήταν:

1) Η τότε δραματική κατάσταση της υπαίθρου η οποία πραγματικά είχε ανάγκη από δυνατές και οργανωμένες εκπροσωπευτικές φωνές για την επίλυση, έστω μερικών και μερικώς από τα μεγάλα προβλήματα που δημιούργησε ο πόλεμος 40/41 και η κατοχή 41/44 αλλά και ο εμφύλιος (τόσον του

44/45 όσον και κυρίως εκείνος που ακολούθησε την ανασυγκρότηση της Συνομοσπονδίας από το 1946 - 1950).

2) Η έλλειψη τότε άλλου οποιουδήποτε οργάνου το οποίο θα μπορούσε με οντότητα (νομική, καταλλήλων προσώπων, οικονομικών πόρων κ.λπ.) να επωμισθεί την επαγγελματική εκπροσωπευτική οργάνωση των αγροτών (γενικά ή κατά κλάδους) πέραν από τις μικρές αλληλοϋποβλεπόμενες αγροτικές ομάδες με διάφορες κατευθύνσεις.

3) Η αγωνιστική ψυχροσύνη, νοοτροπία και κατάρτιση των προσώπων που απέκτησαν την κινούσα εκπροσωπευτική εξουσία (Πρόεδρος γενικότερα με τάσεις την πολιτική και Διευθυντής στα τρέχοντα και τα γενικότερα, πολύ μαχητικά) και με συγκρούσεις με τις κυβερνήσεις και εκπροσώπους άλλων εκπροσωπήσεων.

4) Η μη επάνοδος στην «εξουσία» ως Διευθυντού και πάλιν της νέας Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών, του συνεταιριστικού ηγέτη της μέχρι τότε περιόδου και αγωνιστού για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας του 1935 και Διευθυντού της Θ. Τζωρτζάκη (επειδή από το 1945 είχε τοποθετηθεί ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος στην ΑΤΕ για ευρύτερες επιδιώξεις συνεταιριστικές).

5) Η τότε εξέλιξη της όλης ζωής στην Ελλάδα (τόσο στα εσωτερικά κυβερνητικά, στα διεθνή, στις ξένες οικονομικές αποστολές και τις Οργανώσεις - Ούντρα κ.λπ. - στις ανωμαλίες και τεράστιες ανάγκες της υπαίθρου, τις πολιτικές επιδιώξεις και πολλά άλλα που απαιτούσαν επαφές, κινητοποιήσεις, συμβιβασμούς, κλπ. και που δεν άφηναν χρόνο και περιθώρια για ήμερο και δημοκρατικό συνεταιριστικό διάλογο, μελέτη, διατύπωση προγραμμάτων, οργάνωση, εφαρμογές κλπ. πέρα από εκείνα που ήταν δυνατό να αποσπασθούν από το Κράτος (και τις επιδιώξεις κύκλων κεφαλαιοκρατών) με κινητοποιήσεις και ποικίλους άλλους αγώνες, πρωτοβουλίες, επιδιώξεις και συνδυασμούς.

ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ
ΔΙΑΚΗΡΥΞΕΙΣ
ΤΟΥ
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΕΝΟΥ
ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ
ΚΟΣΜΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΥΝΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΕΝΩΣΕΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1946

Μία βασική έκδοση που δείχνει την εικόνα της τότε τραγικής κατάστασης της Χώρας (και όχι μόνο στα αγροτικά και συνεταιριστικά) αλλά και στις κατευθύνσεις που επικρατούσαν στην κινούσα ηγεσία της Συνομοσπονδίας, είναι η έκδοση «Ψηφίσματα και Διακηρύξεις του Συνεταιρισμένου Αγροτικού Κόσμου», που υποτίθεται ότι διατυπώθηκε από τη Γεν. Συνέλευση ή το Διοικ. Συμβούλιο με προσοχή. Αλλά στη ουσία είναι η νοοτροπία και έκφραση του νέου Διευθυντού.

Όπως προκύπτει από τον πίνακα περιεχομένων, τα ψηφίσματα αναφέρονται σε όλα τα εθνικά, οικονομικά, κρατικά, κοινωνικά κλπ. θέματα μεταξύ δε των 45 ειδικών αυτών ψηφισμάτων υπάρχουν και 7 μόνο (τα 25, 26, 27, 28, 29, 30 και 45) που αναφέρονται στα συνεταιριστικά, αλλά και αυτά αναφέρονται και ανάμικτα και βιαστικά.

Ετσι, όταν σε λίγο ο Θ. Τζωρτζάκης απομακρύνθηκε από την ΑΤΕ όπου ήταν για λίγο «Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος» (από τη νέα Κυβέρνηση) και επανήλθε με τον ίδιο τίτλο στη Συνομοσπονδία ως συνεταιριστικός σύμβουλος (όταν θα εκαλείτο στα Δ.Σ.), τα πράγματα ήταν εντελώς διαφορετικά. Ακόμα και κατά τη λήψη της αποφάσεως διορισμού του είχαν διατυπωθεί επιφυλάξεις από 1-2 νεοσυνεταιριστές που αγνοούσαν τον επί δεκαετίες ηγέτη (το γνωρίζω ως Γραμματεús τότε στο Δ.Σ.). Την κατάσταση αυτή θα δούμε στη συνέχεια.

Μεταπολεμικό Δ.Σ. στη Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών

ΚΕΙΜΕΝΟ 20

1946: Η επάνοδος του Θ. Τζωρτζάκη στη Συνομοσπονδία ΚΥΔΕΠ κλπ. ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος. Διευθυντής στη Συνομοσπονδία ο Ι. Αφεντάκης. Αρχή προβλημάτων λίγο αργότερα στο πρόγραμμα.

Όπως γράφω και στο βιβλίο μου «Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα» (σ.8) οι άνθρωποι δεν είναι δυνατόν να είναι οι ίδιοι ο ένας με τον άλλο, στον χαρακτήρα, τις γνώσεις, στο ήθος, στην προσφορά, στις επιδιώξεις κλπ. Ο καθένας είναι ο εαυτός του, αυτός ο κάποιος που επιδιώκει και πετυχαίνει τούτο και δεν πετυχαίνει το άλλο, είτε από τις ικανότητές του είτε από συμπτώσεις χρονικές ή προσωπικές είτε από την ιδιοσυγκρασία του και τις επιδιώξεις του.

Όταν λοιπόν άρχισε η διαδικασία για την ανασυγκρότηση της νέας Συνομοσπονδίας με βάση την Πανελλήνιο του 1935, δικαίωμα για επάνοδο είχε ως Διευθυντής ο Διευθυντής της όταν καταργήθηκε επί Δικτατορίας, ο Θ. Τζωρτζάκης, ο από μακρού επί 10ετίες καθοδηγητής και ηγέτης.

Αλλά ο ίδιος ήταν στην ΑΤΕ ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος για να συμβάλλει στην σωστή επίλυση των επί 10ετίες ανεκπλήρωτων απόψεων της συνεταιριστικής κινήσεως σχετικά με την συνεργασία Τραπεζής - Συνεταιρισμών που τώρα με την δημοκρατική Κυβέρνηση και Διοίκηση, έπρεπε να επιλυθούν. Έτσι Διευθυντής στη Συνομοσπονδία εξελέγη ο αγροτιστής Ι. Αφεντάκης, παλαιότερα Σύμβουλος του Γεωργικού Επιμελητηρίου Αττικοβοιωτίας που κατά την κατοχή είχε αναπτύξει κάποια συνεργασία με τους συνεταιριστές αλλά δεν είχε ακριβή γνώση ιστορικά των συνεταιριστικών επιδιώξεων. Για σωστές δε συνεταιριστικές ενέργειες είχε αποφασισθεί από το Δ. Συμβούλιό της και τη γενικότερη συνεταιριστική ηγεσία να μετακινηθούν στη Συνομοσπονδία ως σύμβουλοί του οι συνεταιριστές με έργο υπάλληλοι της ΑΤΕ, ο Ευριπ. Τζουμέρτης (που ήταν αποσπασμένος στην ΚΥΔΕΠ) και ο Αριστ. Κλήμης μόλις θα γινόταν δυνατό να απολυθεί από το Ναυτικό όπου υπηρετούσε επιστρατευμένος από το 1944. Και οι Δ/ντές Ενώσεων Σπ. Αντωνιάδης (Λαγκαδάς), Ι. Σινάρης (Βέρροια) και Μ. Ευστρατιάδης (Κατερίνης) που ήταν ζυμωμένοι με τα θέματα - προβλήματα των Συνεταιρισμών. Όλοι αυτοί και με την βοήθεια του Θ. Τζωρτζάκη από την ΑΤΕ, θα μπορούσαν να στηρίξουν τον Ι. Αφεντάκη στο έργο του μέσα πάντα στις προγραμματισμένες έως τότε επιδιώξεις της συνεταιριστικής κινήσεως. Αυτά τα σχέδια επί Δημοκρατικής Κυβερνήσεως.

Αλλά έγιναν οι εκλογές 31/3/1946 και άλλαξε απότομα το σκηνικό. Κομματισμός στην ΑΤΕ. Αλλαγή Διοικήσεως και των μελών του Διοικ. Συμβουλίου, διορισμοί νέων. Στη θέση του Διοικητική Αριστ. Σίδερι διορίζεται ο πολιτευτής του Λαϊκού Κόμματος Κ. Βερροϊόπουλος. Απομακρύνθηκε ο Θ. Τζωρτζάκης από μέλος του Διοικ. Συμβουλίου της ΑΤΕ ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος.

Όλα λοιπόν ρευστά σε νέες συνθήκες Κυβερνήσεως, που έπρεπε να υπάρξει συνεργασία μεταξύ όλων των αιρετών και των υπαλληλικών στελεχών στη νέα Συνομοσπονδία. Και υπήρξαν στην αρχή αλλά άρχισαν και αργότερα οι ιδιαιτερότητες.

Επανήλθε στη Συνομοσπονδία ο Θ. Τζωρτζάκης ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος με απόφαση 21/5/46 του Δ.Σ.⁽¹⁾ και άρχισε σιγά - σιγά τις προσπάθειές του για τον ρόλο της θέσεώς του. Και παράλληλα και στην ΚΥΔΕΠ και άλλες κεντρικές οργανώσεις.

Παράλληλα όμως άρχισε να δημιουργείται βαθμιαία άλλη κατάσταση με τη μεγάλη και στα εξωσυνεταιριστικά μαχητικότητα του Δ/ντού Ι. Αφεντάκη που δεν άφηνε περιθώρια στα συνεταιριστικά πιστεύω του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου. (Για την προσωπικότητα και μαχητικότητα του Ι. Αφεντάκη από παλαιότερα, βλ. το βιβλίο «Ι. Αφεντάκης», Αθήνα 1988). Αλλά και αχρήστευση των περισσότερων συνεταιριστικών στελεχών στη Συνομοσπονδία (και την Αθήνα όπου βρέθηκαν με τόσα προβλήματα ο καθένας).

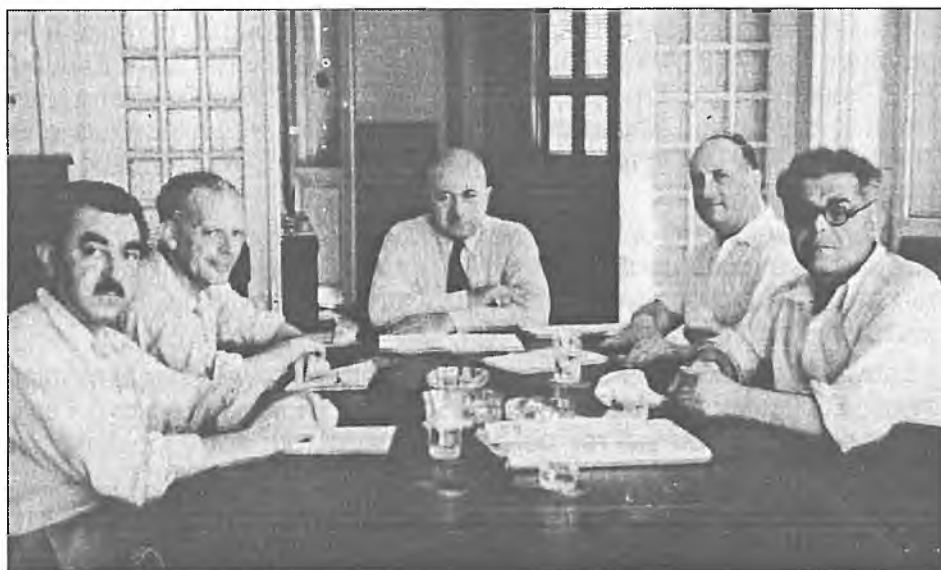
Αλλά και η ταχύτατη σε λίγο αντιπαράθεση του Προέδρου της Συνομοσπονδίας Αλ. Μπαλτατζή με τον Διοικητή ΑΤΕ Βερροϊόπουλο για πολιτικά θέματα (ζητούσε υποστήριξη του Λαϊκού Κόμματος) που έφθασε σε παραίτηση του από Πρόεδρος με εκλογή του ως αγροτικού βουλευτού (αναπληρωτής του στη Συνομοσπονδία ορίστηκε ο Π. Ρούσσος). Όλα αυτά παρεμπόδιζαν την εφαρμογή όσων πίστευε ο Θ. Τζωρτζάκης στο χαραγμένο ανέκαθεν συνεταιριστικό πρόγραμμα.

Ακολουθεί η επανέκδοση του περιοδικού του «ο Συνεταιριστής». ⁽²⁾

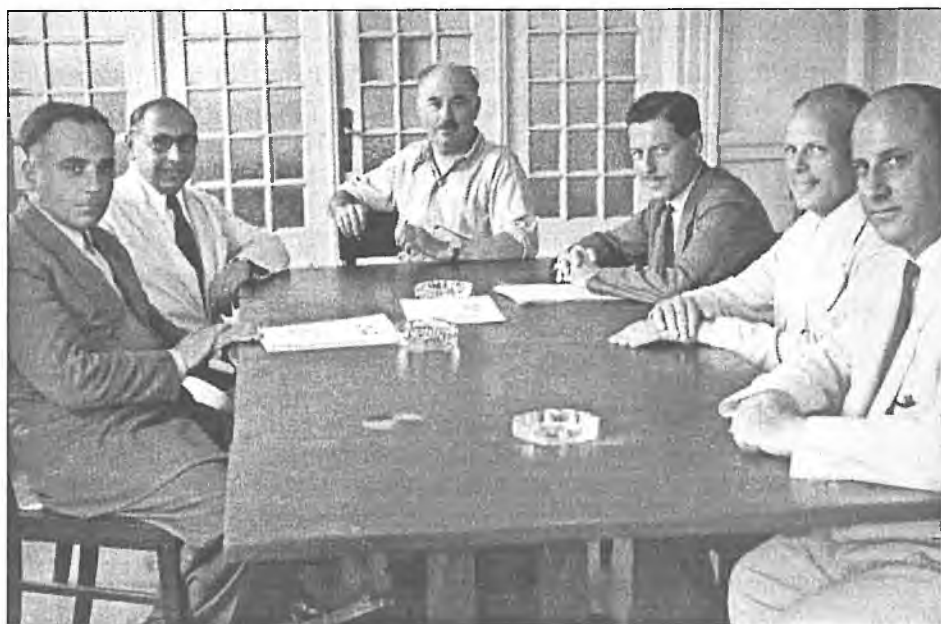
(1) Ως Γραμματεύς στο Δ.Σ. ο γράφων, στη συνεδρίαση της 21/5/46, γνωρίζω τους ενδοιασμούς που εξέφρασε νεοσυνεταιριστής ότι με την πρόσληψη αυτή η Συνομοσπονδία θα ερχόταν σε αντίθεση με την ισχυρή Κυβέρνηση. Αλλά τους παρέκαμψε ο Πρόεδρος Αλ. Μπαλτατζής που γνώριζε καλά την προσωπικότητα του Θ. Τζωρτζάκη.

(2) Βλ. χαρακτηριστικά αργότερα, το 1974, το κείμενο Δ.Θ. Πάνου στα Θέματα Συνεταιρισμών, 1974 σελ. 1967. Και το κείμενο Αρ. Ν. Κλήμη στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 1976 σελ. 2798, όταν έγινε δεκτή η παραίτηση του Ι. Αφεντάκη από τη Συνομοσπονδία με τους διαπληκτισμούς του με την Κυβέρνηση, με τίτλο «Ι. Αφεντάκης και άλλα βασικά συνεταιριστικά» .

Η επάνοδος του Θ. Τζωρτζάκη στη Συνομοσπονδία. Αρχή προβλημάτων λίγο αργότερα στο Πρόγραμμα.

1946-47. Οργανωτικό μετακατοχικό ξεκίνημα. Ηγετικά πρόσωπα της κινήσεως (Θ. Τζωρτζάκης, Ι. Αφεντάκης, Ι. Ζουρίδης) και της ΑΤΕ (Χρ. Βασματζίδης) σε σύσκεψη με Αρχηγό της Βρετανικής Οικ. Αποστολής.

Και άλλη. Μπαλατατζής, Τζωρτζάκης, Αφεντάκης με αρχηγό Αγγλ. Οικ. Αποστολής και Άγγλο συνεταιριστή (με διερμηνέα)

ΚΕΙΜΕΝΟ 21

1946: Η επανέκδοση του περ. «ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη και η συνεταιριστική πορεία του με τις νέες συνθήκες στο νέο περιβάλλον.

Από τον Σεπτέμβριο 1946 επανεκδίδεται το περιοδικό «Ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη που είχε αρχίσει την έκδοσή του το 1925 και είχε διακόψει την έκδοσή του στην Κατοχή το 1941.

Στο πρώτο του κείμενο 1946 με τίτλο «η αποστολή του Συνεταιριστή» αναφέρεται στην διακοπή της εκδόσεως το 1941 και στο συνεταιριστικό έργο του εκδότη του κατά την Κατοχή και προκαθορίζει στοχαστικά το δρόμο που θα ακολουθήσει για να προσφέρει τις συνεταιριστικές του υπηρεσίες.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η παρατήρηση του στο κείμενο, ότι διατυπώνονται τον τελευταίο καιρό «σχέδια αόριστα και θολά για πανσυνεταιριστική οργάνωση...».

Παρατήρηση βασική που απευθύνεται σύγχρονα και στις δύο πλευρές ακραίων αντιλήψεων (που και παλαιότερα αλλά και τότε - και δυστυχώς και τα μετέπειτα χρόνια - ταλαιπώρησαν και ζημίωσαν τη συνεταιριστική κίνηση καθώς οι αντιλήψεις και οι επιδιώξεις αυτές εκτρέπουν τη συνεταιριστική κίνηση από τη σωστή πορεία της και τις δυνατότητές της στο σύγχρονο κόσμο).

Από τότε και μέχρι την δικτατορία του 1967 (που πάλι διέκοψε την έκδοση του οριστικά ως διαμαρτυρία για την όλη κατάσταση και τη λογοκρισία), το περιοδικό αποτέλεσε όπως και από το 1925 - 1940 την ανώτερη έκφραση της σωστής συνεταιριστικής ιδεολογίας - γραμμής στις συγχύσεις της κάθε εποχής και συγχρόνως έκλεισε στις σελίδες του τις περισσότερο πολύτιμες πληροφορίες για τη συνεταιριστική δραστηριότητα σε όλους τους τομείς (όπως φαίνεται και από τα κείμενα τα οποία κάθε τόσο παραθέτουμε ή στα οποία παραπέμπουμε).

Ο Θ. Τζωρτζάκης, υπό την ιδιότητα του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου ΠΑΣΕΓΕΣ - ΚΥΔΕΠ και άλλων συμμετείχε, όταν εκαλείτο στις συνεδριάσεις των Διοικητικών Συμβουλίων των Κεντρικών Οργανώσεων, στις Γεν. Συνελεύσεις και άλλες βασικές συγκεντρώσεις. Ελάμβανε τον λόγο, προσπαθούσε να ενημερώνει την νεότερη ηγεσία και να επηρεάζει τα μέλη της (πολλά από τα οποία ήταν νεότερα στην ηλικία και την συνεταιριστική

πορεία, χωρίς βαθύτερη γνώση από παλαιότερα των προβλημάτων). Πετύχαινε συχνά να οδηγεί κατάλληλα μέσα στα συνεταιριστικά όρια για αποφάσεις και ενέργειες που προερχόταν από τις μεγάλες και επείγουσες ανάγκες που είχαν οι περιφέρειες, οι διάφορες Οργανώσεις, ακόμα και οι τάσεις που προερχόταν από κομματικές πιέσεις της ρευστής εποχής. Ενημέρωνε για τον ορθόδοξο δρόμο στα συνεταιριστικά, βελτίωνε όσο μπορούσε τις αποφάσεις, πίεζε για το πρόγραμμα, οργάνωση, συνεταιριστική συνειδητοποίηση. **Αλλά από την συμβουλευτική θέση που είχε, δεν ήταν εκείνος που αποφάσιζε ούτε εκείνος που έγραφε, εκδήλωνε, επέζηε, και σε όσα διατυπώνονταν τελικά ως Ψηφίσματα και Διακηρύξεις του Συνεταιρισμένου αγροτικού κόσμου**, σε διαρκώς επαναλαμβανόμενες συσκέψεις και εκδηλώσεις μαχητικές, περιφερειακές και Κεντρικές. Για τα τρέχοντα, τις επαφές με Κυβερνήσεις, Ιδρύματα και ξένους, ήταν ο Διευθυντής της Συνομοσπονδίας.

Έτσι από τους πρώτους μήνες άρχισε να διαφαίνεται η διαφοροποίηση μεταξύ της γνώσεως της ιστορίας, της πείρας, του έως τότε ηγέτη - οργανωτή συνεταιριστή και της αγωνιστικότητας, εμμονής και αρμοδιότητας του μαχητικού αγροτιστή και πανσυνεταιριστή Διευθυντή, που είχε τις πολλές επαφές (με τους ξένους και κυβερνητικούς).

Όλα τα σχετικά για κάθε εποχή στο 5τομο έργο μου «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα».

Ο Θ. Τζωρτζάκης όλα αυτά τα χρόνια δεν έπαυε να διατυπώνει στα Συμβούλια και στις Συνελεύσεις τις συνεταιριστικές του γνώσεις και απόψεις. Αλλά είχε πάντα τη γνώμη ότι για το καλό της συνεταιριστικής κινήσεως και της ιδιαιτερότητας της εποχής δεν του επιτρεπόταν να ασκήσει μαχητική αντιπολίτευση, την οποία θα εκμεταλλεύονταν για όφελός τους οι άλλοι ισχυροί αντίπαλοι των Συνεταιρισμών.

Με αξιοπρέπεια, σύνεση και υπομονή διατύπωνε τις απόψεις του ευρύτερα με νηφάλια κείμενα από τις σελίδες του περιοδικού του «ο Συνεταιριστής» με την ελπίδα ότι με την πάροδο της κοινωνικής - πολιτικής - οικονομικής οξύτητας και δυστυχίας του αγροτικού κόσμου και γενικότερα όλου του Ελληνικού λαού, θα ερχόταν οι στιγμές να μελετηθούν και να εφαρμοσθούν τα όσα υποδείκνυε.

Δεν είναι δυνατό να γίνει στο βιβλίο αυτό η αναλυτική παράθεση όλων των κειμένων και ενεργειών του. Θα δοθούν μερικά βασικά στοιχεία πιο κάτω.

Ένα από τα βασικά είναι η στροφή συνεταιριστικών στελεχών στην πολιτική ανάμιξη. Και η έκδοση από τη Συνομοσπονδία, της μαχητικής εβδομαδιαίας εφημερίδας «Εθνική Φωνή των Αγροτών».

Για τον διαφωτιστικό συνεταιριστικό εξοπλισμό είχε εκδοθεί από τον Ιούλιο 1946 το περιοδικό «η Φωνή των Συνεταιρισμών» ως επίσημο όργανο της

Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών, μηνιαίο αρχικά και μετέπειτα 15ήμερο, με τη διεύθυνση και σύνταξη του Αριστ. Κλήμη. Στις σελίδες του, παρά την στενότητα οικονομικών μέσων, καθρεφτίζεται λεπτομερειακά η όλη τότε αγροτική και συνεταιριστική ζωή της Χώρας (βλ. τα ετήσια λεπτομερειακά περιεχόμενά του κατά θέματα και συγγραφείς). Η διεύθυνση και ευθύνη του Αριστ. Κλήμη στο περιοδικό κράτησε έως αρχές 1950 (και κατά τη νέα στράτευσή του από το 1947). Τότε επανήλθε στην ΑΤΕ, παρά την επιμονή του Ι. Αφεντάκη να παραμείνει στη Συνομοσπονδία ως αποσπασμένος από την Α.Τ.Ε. και συνεργάτης του (καθώς τα Γραφεία Γεν. Επιτελείου Ναυτικού και Συνομοσπονδίας ήταν αντικρουστά στην οδό Παπαρηγοπούλου).

Η Γεν. Συνέλευση της Συνομοσπονδίας του 1947 έκρινε όμως ότι πέραν του περιοδικού, είναι απαραίτητο ένα δημοσιογραφικό όργανο με συχνή έκδοση για να μπορεί η Συνομοσπονδία να εκτελέσει με επιτυχία την αποστολή της και εξουσιοδότησε τη Διοίκηση να εκδώσει εβδομαδιαία εφημερίδα.

Η εφημερίδα εκδόθηκε τακτικά και πολυσέλιδη αρκετό διάστημα και με πολύ κόστος, **εντελώς ξένη** από την έκδοση του περιοδικού με άλλη Διεύθυνση. Και βοήθησε στην εκλογή 2-3 συνεταιριστών ως αγροτικών βουλευτών.

Πολιτικά και συνεταιριστικά - αγροτικά στελέχη σε συγκεντρώσεις της Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών (μετακατοχικά). Διακρίνονται (μεταξύ άλλων): ο επιφανής συνεταιριστής Αλ. Μυλωνάς (πρώτος), οι πολιτικοί φιλοσυνεταιριστές Κ. Καραμανλής, Κ. Καλλίας, Χρ. Ευελπίδης. Οι Γερ. Μολφέτας, Θ. Τζωρτζάκης, Γ. Σαμαρόπουλος, Ι. Ζουρίδης. Οι Δ/ντές ΑΤΕ Κ. Τζωρτζόπουλος (υποδιωκτής), Χρ. Βασματζίδης, Αν. Δομέστιχος και πολλοί άλλοι συνεταιριστές.

ΚΕΙΜΕΝΟ 22

1951-55: Συνεχείς προτάσεις για το βασικό οργανωτικό και ιδεολογικό έργο της Συνομοσπονδίας, ως κεντρικής ιδεολογικής Οργανώσεως των Συνεταιρισμών. Απόψεις για το Συνεταιριστικό Συντονισμό. Πολιτικές εξελίξεις. Νέες προτάσεις. Εξελίξεις. Προβλήματα.

Η Συνομοσπονδία ιδρύθηκε το 1935 υπό την μορφήν του κεντρικού ιδεολογικού Συνδέσμου του άρθρ. 85 του Ν. 602. Πέρασε από την καταιγίδα 1938 - 1944 της 4ης Αυγούστου και της Κατοχής και ξαναζωντάνεψε το 1945 - 1946.

Μετά την οργανωτική της ανασύνταξη το 1945-1946 και την απασχόληση της κατά την περίοδον 1946-1950 με πολλά γενικότερα εθνικά προβλήματα και έντονα προβλήματα όλου του αγροτικού κόσμου, φαινόταν ότι με το στάμαγμα (στρατιωτικά στο τέλος του 1949) της επικίνδυνης ανώμαλης κατάστασης του εθνικού διχασμού, θα έπρεπε να ασχοληθεί πιο συστηματικά με το κύριο έργο της σύμφωνα με το καταστατικό της και (σε προέκταση με αυτό) με την προάσπιση των γενικότερων επαγγελματικών συμφερόντων των αγροτών (κυρίως των συνεταιρισμένων) αφού δεν υπήρχαν περιφερειακές και κεντρική επαγγελματική συνδικαλιστική οργάνωσή τους.

Για την εξέλιξη ομιλούν οι προσπάθειες και τα γεγονότα που ακολουθούν σε συνέχεια των όσων υποδείχτηκαν από τον Θ. Τζωρτζάκη για το Συνεταιριστικό Πρόγραμμα (βλ. «Φωνή Συνεταιρισμών» 1951 σ. 1983).

Δημοσιεύεται στο «Συνεταιριστή» 1951 Μαΐου - Ιουνίου, σ. 49 το ακόλουθο συνεταιριστικό καθοδηγητικό και με ευγενική διατύπωση κείμενο με τίτλο «Μερικές απόψεις για το Συνεταιριστικό Συντονισμό». Κείμενο απόλυτα χρήσιμο και σήμερα: Και πρέπει να διευκρινιστεί ότι η διατύπωση απόψεων εισηγήσεων από τον Ανώτερο Συνεταιριστικό Σύμβουλο γίνονταν βασικά στα αρμόδια όργανα των Οργανώσεων αλλά και δημόσια, με το περιοδικό του «Ο Συνεταιριστής» κατά τρόπο επιστημονικό και πάντοτε ευγενικό για τη δημιουργία γενικότερης «συνειδήσεως» που θα οδηγούσε στην επίλυση βασικών οργανωτικών προβλημάτων, χωρίς να δίδεται τόνος διαφωνίας (και όταν υπήρχε) δεδομένου ότι κύρια γραμμή του (το πιστεύω του) ήταν η αποφυγή ενδοσυνεταιριστικών διενέξεων αφού η συνεταιριστική κίνηση βρισκόταν πάντα, αλλά την εποχή αυτή περισσότερο, μπροστά σε πολλές εξωτερικές αντιδράσεις που προερχόταν από τα οικονομικά

συμφέροντα που θιγόνταν από την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της στους διάφορους τομείς, αλλά και από μερικούς ηγέτες οργανώσεων. Γράφει:

«Η ανάγκη τον πραγμάτων οδηγεί τη συνεταιριστική κίνηση σε κάθε χώρα, καθώς αναπτύσσεται και εντείνεται η δράση της, να συγκροτηθεί σε ειδικούς κεντρικούς οργανισμούς κατά κλάδους συνεταιριστικών εργασιών. Με τον καταμερισμό αυτό του συνεταιριστικού έργου σε χωριστούς κεντρικούς οργανισμούς εξασφαλίζεται η συστηματικότερη και αποδοτικότερη επιτέλεση του και παράλληλα κατοχυρώνεται η διαχείριση του κάθε κλάδου συνεταιριστικών εργασιών από τους άμεσα ενδιαφερόμενους, σύμφωνα με την αρχή της υπεύθυνης συνεργασίας.

Βαθιά και καθαρή κατανόηση της ουσίας του Συνεργατισμού ως μέσου για ελεύθερη και ισότιμη συνεργασία του λαού, αποτρέπει κάθε κίνδυνο να εκτραπούν οι επιμέρους κορυφαίες συνεταιριστικές οργανώσεις σε ανταγωνισμό μεταξύ τους. Ακόμη η κοινότητα του τελικού σκοπού, που συμπυκνώνεται και εξαντλείται στο να εξασφαλιστεί κάθε δυνατή ευημερία στο λαό με την ενωμένη αυτοβοήθεια του, τονώνει το πνεύμα της συνεργασίας, εμποδίζει τον ανταγωνισμό ανάμεσα στις οργανώσεις και εξομαλύνει φιλικά τις επιφανειακές και παροδικές αντιθέσεις των συμφερόντων. Έπειτα η κοινή ρίζα και πηγή της ζωής τους, ο συνεταιρισμένος κόσμος, με τις ίδιες ανάγκες, τις ίδιες ανησυχίες και τους κοινούς πόθους του, εξασφαλίζει οργανικά αυτό το πνεύμα της συνεργασίας που διαποτίζει πέρα για πέρα τη συνεταιριστική κίνηση σε όλες τις επιμέρους εκδηλώσεις της, και βρίσκει μέσο να συνδιαλλάξει και τις πιο ριζικές φαινομενικά αντιθέσεις.

Το πνεύμα αυτό της αυθόρμητης και ελεύθερης συνεργασίας, που εμπνυχώνει τη συνεταιριστική κίνηση και αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό της, επιβάλλει να συντονίζονται απόλυτα οι χωριστές προσπάθειες όλων των οργανώσεων και επομένως και των κεντρικών για το κοινό έργο, μέσα στα όρια της αποστολής του Συνεργατισμού, όπως ακριβώς το διαγράφει το ίδιο το πνεύμα του. Ο συντονισμός δε δημιουργεί, βέβαια, το συνεταιριστικό πνεύμα, που είναι, όπως είπαμε, πηγαίο και θεμελιακό στοιχείο του Συνεργατισμού. Απλώς το κρατεί απρόσβλητο από κάθε φθορά κατά την πρακτική εφαρμογή του και το διατηρεί αδιάκοπα ζωντανό και κυρίαρχο μέσα στη συνεταιριστική κίνηση, έτοιμο να εκμηδενίσει κάθε εγωιστικό μερικό στοιχείο που θα μπορούσε να το νοθήσει και να το χαλαρώσει. Ακόμη ο συντονισμός εξασφαλίζει την αρραγή ενότητα αυτού του πνεύματος, που εκμηδενίζει όλες τις ποικιλόμορφες αντιδράσεις και διαλύει με τη φλογερή ακτινοβολία του όλες τις δυσκολίες και τα εμπόδια που προβάλλονται στην πορεία του Συνεργατισμού.

Ο ζωτικός αυτός ρόλος του συντονιστή του έργου των συνεταιριστικών οργανώσεων κατώτερου βαθμού ανήκει στις ομοιογενείς οργανώσεις ανώτερου βαθμού, που τις συγκροτούν οι πρώτες για να πραγματώσουν, μαζί με άλλα, και το θεμελιακό αυτό σκοπό του συντονισμού. Δεν έχει σημασία αν το έργο του συντονιστή το αναλαμβάνει μια οικονομική συνεταιριστική οργάνωση, παράλληλα με το οικο-

νομικό της έργο, ή επαγγελματοϊδεολογική οργάνωση, παράλληλα με το οργανωτικό και ιδεολογικό της έργο. Σημασία έχει ότι η εξασφάλιση του συντονισμού είναι όρος απαραίτητος για τη συνεταιριστική κίνηση, γιατί κατοχυρώνει την εσωτερική αρμονία και εδραιώνει την εξωτερική ενότητα και ασφάλεια.

Η ομοσπονδιακή οργάνωση που έχει καθιερώσει η συνεταιριστική κίνηση αποτελεί άριστο σύστημα για να κατοχυρώσει, μέσα στα άλλα, και το συντονισμό, με τελικό σκοπό να διατηρηθεί αλώβητο το συνεταιριστικό πνεύμα. Η ομοσπονδιακή οργάνωση εναρμονίζει τις προσπάθειες προς το κοινό έργο, χωρίς να εκμηδενίζει τη δημιουργική πρωτοβουλία και να ελαττώνει την ευθύνη κάθε μιάς από τις αυτόνομες συνεταιριστικές οργανώσεις.

Στη χώρα μας, όπως και στις άλλες χώρες, η συνεταιριστική μας κίνηση έχει προβλέψει προγραμματικά, χάρη στην ομοσπονδιακή της οργάνωση, σχεδόν άριστο σύστημα συντονισμού: συνεταιρισμοί, ενώσεις συνεταιρισμών, κεντρικές οργανώσεις, κορυφαία οργάνωση. Κάθε μια στον κύκλο όπου δρα έχει την ευθύνη του συντονισμού των επιμέρους προσπαθειών των μελών της. Έτσι επιδιώκεται κατά κανόνα η συνεταιριστική ενότητα και αρμονία. Ικανοποιητικά πραγματώνεται ήδη αυτή η επιδίωξη από τις ενώσεις για τους συνεταιρισμούς τους και προς αυτό τείνουν οι κεντρικές οργανώσεις, κάθε μια στον κλάδο της, για τις συνεταιριστικές οργανώσεις που είναι μέλη τους. **Το έργο του γενικότερου συντονισμού ανήκει με το οργανωτικό μας σύστημα άμεσα στη Συνομοσπονδία. Στην ίδια όμως ανήκει επίσης και το ειδικότερο έργο να συντονίζει τις χωριστές προσπάθειες των κατά μέρος κεντρικών οργανώσεων.**

Η επιτυχία του γενικότερου συνεταιριστικού συντονισμού εξαρτάται από τα μέσα που χρησιμοποιεί για αυτό η συνεταιριστική κίνηση. Όργανο για την εφαρμογή τους, είτε άμεσα είτε έμμεσα, με τη μεσολάβηση των άλλων συνεταιριστικών οργανώσεων, είναι η κορυφαία συνεταιριστική οργάνωση των γεωργικών συνεταιρισμών, η Συνομοσπονδία. Τα μέσα αυτά στο σύνολο τους ανήκουν στο συνεταιριστικό πρόγραμμα, που η σωστή κατάρτιση του, η αδιάκοπη προσαρμογή του και η θετική εφαρμογή του είναι ζήτημα ζωτικής σημασίας για την κίνηση. Δεν είναι όμως αυτό το θέμα μας τώρα. Εξάλλου και παλαιότερα και τώρα τελευταία ασχοληθήκαμε συχνά με το συνεταιριστικό πρόγραμμα και με μερικά από τα θέματα του. Δε θα παραλείψω να ξαναγυρίσω σ' αυτό, γιατί και σοβαρό το θεωρούμε και ακόμη γιατί πιστεύουμε ότι μια κάποια πείρα, απαλλαγμένη σχεδόν ολότελα από την επίρεια κάθε άμεσης δράσης και στηριγμένη σε δοκιμασμένη πίστη και συνέπεια, μπορεί να βοηθήσει στο σχετικό έργο.

Τώρα θέλω να ασχοληθούμε συνοπτικά με τον ειδικότερο συντονισμό που έχει να εκτελέσει η κίνηση: το χρέος της να συντονίζει και να εναρμονίζει τις χωριστές προσπάθειες των κεντρικών οργανώσεων, με την υπεύθυνη και ενημερωμένη καθοδήγηση και εποπτεία της Συνομοσπονδίας, που είναι ο πρώτος λειτουργός του συνεταιριστικού πνεύματος και ο πρώτος υπεύθυνος φρουρός του.

Και ο ειδικός αυτός συντονισμός θα κατοχυρώσει την αρμονία και την ενότητα

στην κίνηση, που είναι απαραίτητες για την προκοπή της, την εξουδετέρωση των αντιδράσεων και τον παραμερισμό των εμποδίων. Η επιτυχία μάλιστα του ειδικού αυτού συντονιστικού έργου των προσπαθειών των μεγάλων οργανώσεων θα έχη ευεργετική επίδραση και γενικότερα στο συντονισμό των προσπαθειών του μεγάλου πλήθους των οργανώσεων κατώτερου βαθμού.

Για την επιτυχία του ειδικού αυτού συντονισμού το κύριο μέσο είναι η οργανική, συστηματική και δημοκρατική συνεργασία της κορυφαίας και των κεντρικών οργανώσεων, με θεμέλιο και οδηγό το συνεταιριστικό πνεύμα. Και η πρόθεση και η πρόβλεψη για τη συνεργασία αυτή δεν μπορεί παρά να υπάρχουν και οργανικά και προγραμματικά. Χρειάζεται όμως το κατάλληλο σύστημα που θα μπορέσει να την πραγματώσει αποτελεσματικά.

Γ' αυτό προβάλλει, νομίζουμε, η ανάγκη να δημιουργηθούν νέα ειδικά όργανα. Τέτοια κατά τη γνώμη μας θα μπορούσαν να είναι τα ακόλουθα:

Α' Μία διασυνεταιριστική συνέλευση με την ηγεσία της Συνομοσπονδίας, που να μετέχουν σε αυτή όλα τα μέλη των διοικήσεων των κεντρικών οργανώσεων-εθνικών ή τυχόν περιφερειακών που μπορεί ίσως να δημιουργηθούν-μαζί με τα μέλη των διευθύνσεων των. Το σώμα αυτό θα σχεδιάζει τις γενικές γραμμές στα προγράμματα της εργασίας και της πολιτικής για την κάθε κεντρική οργάνωση, σε συντονισμό και αρμονία με το γενικότερο συνεταιριστικό έργο και το συμφέρον του λαού, καθώς και σύμφωνα με τις δυνατότητες που παρουσιάζει η κίνηση στο συγκεκριμένο τομέα.

Β' Ένα διασυνεταιριστικό συμβούλιο των κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων με την ίδια ηγεσία και με μέλη τους προέδρους και τους διευθυντές των κεντρικών οργανώσεων. Το συμβούλιο αυτό θα προπαρασκευάζει το πρόγραμμα των εργασιών για τη διασυνεταιριστική συνέλευση και θα καταρτίσει τα σχέδια των υποδείξεων της προς την κορυφαία και τις κεντρικές οργανώσεις. Από τα δύο αυτά σώματα θα λύνονται ενδεχόμενες διαφορές ανάμεσα στις κεντρικές οργανώσεις και θα καθορίζονται τα κοινά μέσα για άμυνα, διαφώτιση κ.λ.π. που θα μπορέσει να χρησιμοποιήσει η κίνηση.

Γ' Ένα κεντρικό τεχνικό συμβούλιο του γεωργικού Συνεργατισμού με συμβουλευτικό χαρακτήρα και μέλη ειδικούς επιστήμονες, αρμόδιους υπαλλήλους-δημοσίου, συνεταιριστικούς και συγγενών οργανισμών, ενεργούς συνεταιριστές κ.λ.π., με πίστη στο Συνεργατισμό. Το τεχνικό αυτό συμβούλιο θα εξασφαλίσει με τη συμμετοχή των ειδικών και αρμοδίων αυτών συνεταιριστών την ουσιαστικά έγκυρη και επιμελή εξέταση των γενικών και ειδικών συνεταιριστικών ζητημάτων και όλων των άλλων ζητημάτων που ενδιαφέρουν ή αφορούν το Συνεργατισμό. Έτσι με το γνωμοδοτικό αυτό συμβούλιο θα συμμετέχουν στην επεξεργασία των σχετικών ζητημάτων από την πλευρά των συνεταιρισμών πρόσωπα που από άλλες θέσεις επηρεάζουν τη συνεταιριστική κίνηση και την εξέλιξή της. Τα συμπεράσματα και οι γνωμοδοτήσεις του τεχνικού αυτού συμβουλίου θ' αποτελούν πολύτιμη συμβολή στην καλή και γόνιμη λειτουργία του διασυνεταιριστικού συμβουλίου

και της διασυνεταιριστικής συνέλευσης.

Τα τρία αυτά επάλληλα όργανα θα είχαν κατ' αρχήν συμβουλευτικό χαρακτήρα και διαφωτιστική αποστολή, εμπνευσμένη βέβαια από το καθολικό συνεταιριστικό πνεύμα, αλλά και προσαρμοσμένη στις ειδικές ανάγκες και επιδιώξεις κάθε μιας από τις μεγάλες οργανώσεις. Στη διακριτική εξουσία κάθε μιας απ' αυτές θα ανήκη η συμμόρφωση προς τις υποδείξεις των οργάνων συντονισμού. Στη γενική συνέλευση της Συνομοσπονδίας, που αποτελεί, ας πούμε, το συνεταιριστικό συνέδριο, διαφωτισμένη από τα διασυνεταιριστικά όργανα, θα ανήκη η τελική απόφαση, η κριτική και η αποκατάσταση του συνεταιριστικού πνεύματος, όταν χρειάζεται. Η ελεύθερη φύση του Συνεργατισμού γνωρίζει πόσο αποτελεσματικά μέσα είναι για την προκοπή του η αλήθεια και το δίκαιο. Δε χρειάζεται άλλες κυρώσεις.

Τις συνοπτικές αυτές ιδέες τις υποβάλω, όπως και άλλες μου άλλοτε, στην κίνηση. Η οργάνωση μας, μεγαλώνει, καταμερίζεται, ειδικεύεται. Έχει ανάγκη από συνθετική και συστηματική καθοδήγηση, αλλά και στοχαστική πρόληψη από αποκλίσεις και ασυντόνιστες ενέργειες. Βρίσκω πως ένα άμεσο και πρόχειρο μέσο είναι το σύστημα της κανονισμένης δημοκρατικά συνεργασίας που σκιαγραφήσαμε, θα υπάρχουν και άλλα, και πάντα κυρίαρχο θεμέλιο είναι η πραγματική και καθολική συνεταιριστική μόρφωση. Οπωσδήποτε όμως το μέσο αυτό είναι χρήσιμο για την αρχή. Έτσι αντί από συμπωματικές μερικές συμπράξεις κάθε φορά που προκύπτουν ειδικά ζητήματα είτε κατά εποχή, θα έχουμε μόνιμη οργανική συνεργασία, που θα γίνεται με άνεση και θα στηρίζεται σε ισχυρά και αναμφισβήτητα στοιχεία. Ας το εξετάσουν οι αρμόδιοι.»

Θεόδωρος Γ. Τζωρτζάκης: Εξαιρετικής σημασίας το πνευματικό, καθοδηγητικό και οργανωτικό του έργο και μετά την κατοχική περίοδο στους Γεωργικούς και Καταναλωτικούς Συνεταιρισμούς. (Φωτογραφία μετακατοχική, όταν, με τις συνθήκες που δημιουργήθηκαν στην ΠΑΣΕΓΕΣ είχε δοθεί περισσότερο στη Συνεταιριστική Οργάνωση και Εκπαίδευση - Μόρφωση και γενικά στο μορφωτικό έργο).

Αυτό το υπέροχο συνεταιριστικό, δημοκρατικό, γενικότερα ωφέλιμο κείμενο για το Συνεταιριστικό Συντονισμό (που από την εξέλιξη και πείρα αναδυόταν ως κεντρικό συνεταιριστικό πρόβλημα της εποχής για την επιτυχία), συνδέει το Συνεταιριστικό Συντονισμό ως ένα από τα περιεχόμενα του Συνεταιριστικού Προγράμματος (την ανάγκη της μελέτης του οποίου επαναφέρει) και σε συσχετισμό με τη συνεταιριστική μόρφωση την οποία προπαθεί να θεμελιώσει και να διευρύνει.

Και επειδή το κείμενο αυτό είχε τη θετική σε μερικούς αλλά και την αρνητική (σιωπηλά έστω) υποδοχή από άλλους, επανέρχεται σύντομα για να υποστηρίξει ότι πρέπει να γίνει συνείδηση, μέσα στις Συνεταιριστικές Οργανώσεις η ορθόδοξη συνεταιριστική γραμμή του εκούσιου συντονισμού για προφύλαξη από διαφαινόμενες νοοτροπίες και κάποιες εφαρμογές στην πράξη τάσεις επιβολής (με τις ζημιογόνες συνέπειες τους).

Προβάλλει ως γενικότερα χρήσιμη την συνεργασία και τον συντονισμό ενεργειών ανάμεσα και στις τότε κρατικές συνεταιριστικές αρμοδιότητες και τις συνεταιριστικές αρμοδιότητες που έχουν δοθεί (με νόμο) στην Αγροτική Τράπεζα (πέρα από την άσκηση από αυτή της αγροτικής πίστης που και αυτή είναι βασικό πρόβλημα για τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις)

Γράφει νέο σχετικό κείμενο στο «Συνεταιριστή» Οκτωβρίου 1951 με τίτλο «**Συνεταιριστικό Συμβούλιο Συνεργασίας**»: Τονίζει στο κείμενο αυτό που είναι χρήσιμο και για σήμερα:

«...Όσο όμως άρτια και αν λειτουργήση ο εσωσυνεταιριστικός συντονισμός, δεν μπορεί μόνος του να εξασφαλίση όλη την ελευθερία και την άνεση που χρειάζεται ο συνεργατισμός για ν' αναπτύξη τις απροσμέτρητες δυνατότητες που κλείνει μέσα του. Χρειάζεται να τον συντρεξουν και άλλοι παράγοντες, που από την αποστολή τους χρέος έχουν να βοηθούν στην εξέλιξη και την προκοπή του κοινωφελούς αυτού θεσμού. Χρειάζεται οι παράγοντες αυτοί κατά την άσκηση της συνεταιριστικής τους πολιτικής να καταστρώνουν τα σχέδια τους και να κατευθύνουν τις ενέργειες τους σε στενή συνεργασία με τους έγκυρους εκπροσώπους του συνεργατισμού και με προοπτική ν' αφεθεί στο συνεργατισμό ο δρόμος ανοιχτός, για ν' αναπτύξη υπεύθυνα όσο μπορεί πλατύτερα και εντονότερα τις ικανότητες του.

Γενικά το χρέος αυτό ανήκει κατά κύριο λόγο στο Κράτος. Η πρόσφορη διαμόρφωση της συνεταιριστικής νομοθεσίας, η μέριμνα για την ανάπτυξη στο λαό του συνεταιριστικού πνεύματος και για τη γενικότερη συνεταιριστική μόρφωση, η ανάλογη με τη σημασία του χρησιμοποίηση του συνεργατισμού σε όλους τους τομείς της οικονομικής ζωής, όπου επεμβαίνει το Κράτος, η επίσημη αναγνώριση του κοινωφελή του χαρακτήρα γιατί αχρηστεύει τον ανταγωνισμό και επιβάλλει τη συνεργασία, είναι πρόσφορα και λογικά μέσα στη διάθεση του Κράτους για την προκοπή του συνεργατισμού. Ειδικότερα όμως για κάθε μια από τις δύο μεγάλες κοινωνικές κατηγορίες, τον αστικό και το γεωργικό συνεργατισμό, εκτός από το Κράτος είναι και άλλοι παράγοντες που συμβάλλουν ή μπορούν να συμβάλλουν σημαντικά στην προκοπή τους.

Στη ΣΕΚΕ: Β. Ιαντζής, Θ. Τζορτζέκης, άλλος σύμβουλος, για τα καπνικά, Κ. Βερροϊόπουλος, Κ. Καρομάνλης.

Για τον **αστικό συνεργατισμό** δεν έχει μικρή σημασία η συμβολή των επαγγελματικών οργανώσεων των ενδιαφερομένων τάξεων, που και αρμοδιότητα έχουν από την αποστολή τους να φροντίζουν για την ανάπτυξη του συνεργατισμού, και κύρος και δύναμη διαθέτουν για να προωθήσουν αποτελεσματικά τη συνεταιριστική οργάνωση. Ιδίως τα εργατοϋπαλληλικά σωματεία μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά και γόνιμα στην ανάπτυξη των καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Μία τριμερής συνεργασία των αρμοδίων δημοσίων υπηρεσιών, των κεντρικών συνδικαλιστικών οργανισμών και των ίδιων των συνεταιρισμών, διαμορφωμένη σε ένα μόνιμο συμβούλιο, ενισχυμένο με μερικούς ειδικούς επιστήμονες και ενεργούς συνεταιριστές, θα ήταν μια καλή αρχή. Με τη βοήθεια ενός τέτοιου συμβουλίου θα μπορούσε να εξασφαλιστεί κατά ένα σημαντικό μέρος η συστηματική συνεργασία των αρμοδίων παραγόντων για την προαγωγή του αστικού συνεργατισμού και να διαγραφεί η εφαρμογή της συνεταιριστικής πολιτικής του Κράτους και των επαγγελματικών οργανώσεων, κατά τον αποτελεσματικότερο κατά το δυνατό τρόπο για την ανεμπόδιστη και εντατική ανάπτυξη του.

Για τον **γεωργικό συνεργατισμό** που, όπως εξελίχθηκε εκπροσωπεί και προστατεύει σήμερα και τα επαγγελματικά συμφέροντα του γεωργικού κόσμου, αποφασιστικό ρόλο για την εξέλιξη του παίζει, καθώς είναι γνωστό, παράλληλα με το Κράτος, η Αγροτική Τράπεζα. Η Τράπεζα δεν επηρεάζει τη συνεταιριστική κίνηση των αγροτών μόνο με την ειδική συνεταιριστική υπηρεσία της, που έργο έχει να καθοδηγή, να εποπτεύει και να ελέγχει το συνεργατισμό, καθώς και να μεριμνά για την ανάπτυξη του και την αδιάκοπη βελτίωση του, αλλά την επηρεάζει με ολόκληρη τη λειτουργία της, αφιερωμένη στην εξυπηρέτηση της αγροτικής οικονομίας μας και των φορέων της, των αγροτών. Οι ρόλοι τους αλληλοσυμπληρώνονται, με σταθερή βέβαια κατεύθυνση να μεγαλώνει με τον καιρό και με τη σημαντική βοήθεια της ιδίας της Τράπεζας ο ρόλος του συνεργατισμού, και να συγκεντρώνεται και να διαμορφώνεται παράλληλα η Τράπεζα ουσιαστικά σε κεντρική πιστωτική οργάνωση των συνεταιρισμών, που μπορούν ν' αναλάβουν στις περιφέρειες την εκτέλεση και του πιστωτικού έργου της, σύμφωνα με τα σχέδια της και τις οδηγίες της.

Έτσι λοιπόν προβάλλει σαν απαραίτητη για τον αγροτικό συνεργατισμό η οργανική συνεργασία της Τράπεζας, των γεωργικών συνεταιρισμών και των αρμοδίων υπηρεσιών. Για τη συστηματική οργάνωση της συνεργασίας αυτής γράψαμε άλλοτε αναλυτικά στη σειρά των άρθρων μας για τη γεωργική συνεταιριστική εποπτεία (βλ. «ο Συνεταιριστής» 1947 σελ. 142 κ.ε.). Υποστηρίξαμε εκεί, και επαναλαμβάνουμε και τώρα συνοπτικά το αίτημα ότι σκόπιμο είναι η Τράπεζα να αναθέσει ολόκληρη τη συνεταιριστική λειτουργία του ιδρύματος σ' ένα ειδικό συμβούλιο, που να εδρεύει στο κεντρικό της κατάστημα και να είναι με την κατάλληλη σύνθεση του ο φορέας της συνεργασίας αυτής και ο διαχειριστής της συνεταιριστικής πολιτικής. Το όργανο αυτό θα υποδεικνύει φυσικά τις κατευθύνσεις που θα πρέπει ν' ακολουθήσουν οι συνεταιρισμοί, αλλά θα διαγράφει και τις κατευθύνσεις που θα πρέπει ν' ακολουθηθούν ολόκληρη η συγκρότηση, η διάρθρωση και η λειτουργία της Τράπεζας, για να βοηθηθεί εντατικά η πραγμάτωση της συνεταιριστικής πολιτικής, όπως θα την

χαράξη το Συμβούλιο της Συνεργασίας.

Η κεντρική γραμμή που θα πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να διέπει τη συνεργασία αυτή είναι ν^ο αποβή η Τράπεζα κεντρική δεξαμενή κεφαλαίων για τις γεωργικές συνεταιριστικές οργανώσεις και τους γεωργούς γενικά, και ένας κορυφαίος στον τομέα της επιτελικός οργανισμός του αγροτικού συνεργατισμού, καθώς και να προετοιμασθή προγραμματικά η αγροτική συνεταιριστική μας οργάνωση για να πάρη στα χέρια της ολόκληρο το εκτελεστικό έργο και το έργο των εφαρμογών σε όλους τους κλάδους της αγροτικής μας οικονομίας.

Το Συμβούλιο της Συνεργασίας θ' αποτελείται κατά κύριο λόγο, όπως είναι φυσικό, από εκπροσώπους της Τράπεζας, των γεωργικών συνεταιρισμών, των αρμοδίων δημοσίων υπηρεσιών, των ανωτέρων σχολών κτλ., όπως γράψαμε αναλυτικότερα στο τέταρτο άρθρο μας της σειράς που αναφέραμε πιο πάνω («ο Συνεταιριστής» 1947 σελ. 143).

Η συγκρότηση ενός τέτοιου οργανισμού συνεργασίας και συντονισμού, που ανήκει ουσιαστικά στην αρμοδιότητα της Τράπεζας, προάγει το συνεταιριστικό της έργο και δικαιώνει τη συνεταιριστική αποστολή της. Συγχρόνως εξασφαλίζει στο οικονομικό της έργο συστηματικότερη άσκηση και μεγαλύτερη αποδοτικότητα.

Εκτός από τα δύο αυτά ειδικά συμβούλια για τον αστικό και το γεωργικό συνεργατισμό, χρειάζεται να συγκροτηθή ακόμη ένα **κεντρικό συνεταιριστικό συμβούλιο** με ανάλογη σύνθεση και καθολικό χαρακτήρα στο πλευρό της Κυβερνήσεως. Η συγκρότηση του θα είναι μια έμπρακτη απόδειξη για τη σημασία που δίνουμε στο συνεργατισμό και για το ενδιαφέρον που έχουμε σαν λαός και σαν Κράτος για την προκοπή του. Το κεντρικό αυτό Συμβούλιο, με την κατάλληλη σύνθεση του και την έγκυρη ενημέρωση του από τους αρμοδίους οργανισμούς και υπηρεσίες, και προπάντων από τα ειδικά συνεταιριστικά συμβούλια συνεργασίας, θα μπορή ν' ασχολήται συστηματικά και να γνωμοδοτή έγκυρα για την αντιμετώπιση των μεγάλων συνεταιριστικών ζητημάτων και την πρόσφορη λύση τους. Η μεγάλη εξέλιξη που παρουσιάζει γενικά η συνεταιριστική μας κίνηση, η πλατιά προοπτική για την ανάπτυξη της αποστολής και της δράσης της, η ανάγκη να διαφωτισθή η κοινή γνώμη για τη σημασία του συνεργατισμού και τον υψηλό προορισμό του και ν' αφομοιώση τις αρχές του, τα ιδεώδη του και τη λειτουργία του, η έλλογη και δίκαιη υπεράσπιση του εν ονόματι του κοινού συμφέροντος από κάθε αντίδραση, και η αναγνώριση και καθιέρωση του συνεργατισμού, ό-τι αποτελεί μια αξία καθολικής και ζωτικής σημασίας για το λαό μας, απαιτούν τη συστηματική απασχόληση με το συνεργατισμό ενός έγκυρου οργάνου, όπως νομίζομε ότι θα είναι το Κεντρικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο».

ΚΕΙΜΕΝΟ 23

Επανερχεται και επιμένει ο Θ. Τζωρτζάκης στα βασικά αυτά προβλήματα του συντονισμού και της ευρύτερης συνεργασίας των Οργανώσεων. Και υποδεικνύει τρόπους, ενώ η γενικότερη κατάσταση χειροτερεύει. Οι αρμόδιοι κωφεύουν, τα γεγονότα κυλούν χωρίς την κάποια εφαρμογή στα βασικά αυτά προβλήματα για σωστή θεμελίωση, ανάπτυξη, διατήρηση της σωστής συνεταιριστικής οντότητας.

Η δραστηριότητα των Οργανώσεων εξαντλείται μόνο στις δίκαιες οικονομικές απαιτήσεις των αγροτών για την προστασία των τιμών των αγροτικών προϊόντων, συγκεντρώσεις κλπ. Παραμελούνται τα βασικά οργανωτικά.

Και οι Κυβερνητικές μεταβολές, με τις άμεσες και έμμεσες βλαβερές (συνήθως) επιδράσεις τους στη συνεταιριστική κίνηση, καθιστούν διαρκώς και πιο επιτακτική την ανάγκη για την ανάπτυξη εκούσιας συνειδητής συνεταιριστικής συνεργασίας και συντονισμού τόσο μεταξύ των Κεντρικών (κυρίως) Οργανώσεων με την ποικίλη εξέλιξη τους, όσο και ανάμεσα στους άλλους (αρμόδιους στα συνεταιριστικά και με επιρροή σε αυτά) παράγοντες και κυρίως το Κράτος (με τα πολλά αρμόδια για Συνεταιρισμούς Υπουργεία του) και την Α.Τ.Ε. (Εποπτεία και γενικότερα).

Η Κυβερνητική στάση μεταβάλλεται ανάλογα με τα κόμματα και τις εποχές.

Μετά τις εκλογές, αρχές Φεβρουαρίου 1953 οι Υπουργοί Συντονισμού και Γεωργίας της νέας ισχυρής Κυβερνήσεως του Συναγερμού (Σ. Μαρκεζίνης και Ανδρ. Αποστολίδης) επισκέφτηκαν «φιλικά» τη Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών με τις δικές τους απόψεις. Το Διοικητικό Συμβούλιο δια του προέδρου του Παν. Ρούσσου με ρητορική ικανότητα εξέθεσε «φιλικά» πρώτα το πρόβλημα για την εγκατάσταση των Γραφείων της Συνομοσπονδίας και στη συνέχεια τις απόψεις-αιτήματα του αγροτικού κόσμου:

- για ίση μεταχείριση των αγροτών, ανθρώπινη διαβίωση στο χωριό,
- για τη μόνιμη προστασία των αγροτικών προϊόντων και το σχετικό ρόλο των συνεταιρικών οργανώσεων,
- για φθηνά λιπάσματα, γεωργ. φάρμακα, για την Αγροτική Τράπεζα (Διοικητικό Συμβούλιο, Διοικητής, Υπηρεσίες, Τεχνικές και Συνεταιρισμών, προικοδότηση της κλπ.),
- για τις γεωργικές συνεταιριστικές Οργανώσεις γενικότερα και με ολίγη

«κομμουνιστική» κινδυνολογία, για τις κοινωνικές ασφαλίσεις των αγροτών.

Ο όλος διάλογος πρέπει να διαβαστεί διότι είναι χαρακτηριστικός με πολλές κατηγορηματικές υποσχέσεις και από τις δύο πλευρές (Αναλυτικά βλ. πρακτικά και τις απόψεις στη «Φωνή Συνεταιρισμών» 1953, σ. 2431 και επόμε. και Συνεταιριστής. 1953, σ. 31-32).

Τον ίδιο μήνα Φεβρουάριο 1953 και με αφορμή την επίσκεψη αυτή **επιαναφέρει ο Θ.Τζωρτζάκης το βασικό θέμα της οργανικής επαφής των Οργανώσεων. Σε κείμενο με τίτλο «Χρειάζεται ένα Κεντρικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο** (Βλ. Συνεταιριστής 1953, σ. 17) αναφέρεται σε διάφορες εκδηλώσεις και φήμες για τις κυβερνητικές απόψεις, για το διαφαινόμενο αντισυνεταιριστικό πνεύμα από έλλειψη ενημέρωσης, **Γράφει (ανάμεσα σε άλλα):**

«...Έξω από τις επίσημες πληροφορίες που αναφέραμε, κατά τα άλλα μένει ακόμη άγνωστη η συγκεκριμένη πολιτική που θα ακολουθήσει η Κυβέρνηση σχετικά με τη γεωργική μας συνεταιριστική κίνηση. Κυρίως ενδιαφέρει αν θα δοθεί στο Συνεργατισμό η θέση που ταιριάζει στον αναντικατάστατο αυτό θεσμό για την ελληνική οικονομία και τον ελληνικό λαό, που σήμερα άλλωστε αρχίζει να επιβάλλεται σε όλο τον κόσμο και ν' αποτελέσει την ελπίδα των λαών για τη θεμελίωση στερεών και δίκαιων κοινωνιών. Ακόμη ενδιαφέρει αν θα μείνουν σεβαστές οι καθιερωμένες και δοκιμασμένες συνεταιριστικές αρχές που εξασφαλίζουν με τη συνεργασία τη δημιουργική και ελεύθερη ατομική πρωτοβουλία, και με την αλληλεγγύη την προσαρμογή της πρωτοβουλίας αυτής στο κοινωνικό συμφέρον.

Πιστεύουμε ότι οι αντιδράσεις που προκαλεί άθελά του ο Συνεργατισμός με τη δράση του και που ζωηρεύουν σε κάθε ριζικότερη πολιτική μεταβολή, και ακόμη κάποια ζωηρή και βιαστική τάση για μεταρρυθμίσεις, που παρατηρείται στην ίδια περίπτωση, δε θα μπορέσουν να θίξουν το καθεστώς του Συνεργατισμού με μέτρα βιαστικά και περιττά.

Η μεγαλύτερη αδυναμία του αγροτικού Συνεργατισμού είναι ότι, καθώς είναι σκορπισμένος στην ύπαιθρο, δεν κατορθώνει να γίνη γνωστός και να προσεχτή όσο πρέπει ανάλογα με τα έργα του και τις προόδους του και προπάντων ανάλογα με τις κοινωνικές του υπηρεσίες ούτε από τις ιθύνουσες τάξεις ούτε και από την πλατύτερη αστική κοινή γνώμη. Έτσι και οι αντιδράσεις εναντίον του γίνονται πιο αποτελεσματικές και η προχειρόλογη και ανεξέλεγκτη επέμβαση στη ρύθμιση του καθεστώτος που τον διέπει πιο εύκολη. Από τα περιστατικά αυτά έχει πικρή πείρα ο Συνεργατισμός. Γι' αυτό είναι δικαίωμα του και χρέος του να προσπαθήσει ν' αποτρέψει μια νέα τέτοια δοκιμασία.

Η Κυβέρνηση όμως, ισχυρή όπως είναι, μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά την ανάπτυξη και την προκοπή του αγροτικού Συνεταιρισμού, αν θελήσει

να καταστήση μόνιμη την επαφή της μαζί του, προσέξη τις απόψεις του και δε βιαστή να πάρη και να εφαρμόση νέα μέτρα που να ρυθμίσουν τη συνεταιριστική κίνηση σύμφωνα με μονομερείς γνώμες. Προπάντων θα βοηθήση τη συνεταιριστική κίνηση αν εξασφαλιση (έχει γι' αυτό τον καιρό μπροστά της) το κατάλληλο, αμερόληπτο και έγκυρο όργανο, που να πιστεΐη στην αξία του Συνεργατισμού και να είναι ικανό να μελετά οργανικά και μόνιμα την εξέλιξη που παρουσιάζει η κίνηση, καθώς και να διατυπώη, αμερόληπτες κατασταλαγμένες και εξελεγμένες γνώμες αναφορικά με τα τυχόν μέτρα που θα χρειάζονται για να την ενισχύσουν ν' αναπτυχθή και να προκόψη. **Χρειάζεται, δηλαδή, προτού ν' αποφασισθή οποιαδήποτε μεταβολή στο συνεταιριστικό καθεστώς, να δημιουργηθή το κατάλληλο όργανο που να μπορεί έγκυρα και βάσιμα να υποδείξη τις μεταβολές. Και το όργανο αυτό πρέπει φυσικά και είναι συλλογικό. Χρειάζεται ένα μόνιμο Κεντρικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο** που οι γνωμοδοτήσεις του, στηριγμένες σε κατάλληλη επιστημονική συγκρότηση, δοκιμασμένη πείρα, συστηματική μελέτη και προπάντων πίστη στο Συνεργατισμό, να είναι απαραίτητες για κάθε γενικότερο συνεταιριστικό ζήτημα που η ρύθμιση του ανήκει στην Κυβέρνηση.

Τώρα που η αναθεώρηση του συνεταιριστικού καθεστώτος έρχεται πά-λι σε δημόσια συζήτηση, ανακινημένη κυρίως από την αντίδραση και τη βιαστική ίσως αναζήτηση καινοτομιών, η ανάγκη της δημιουργίας ενός Συνεταιριστικού Συμβουλίου γίνεται πιο επιτακτική και επείγουσα. Η ξένη πείρα και το παράδειγμα ας οδηγήσουν τα βήματά μας στο σωστό δρόμο. Δε θα είμαστε οι πρώτοι που θα καθιερώσουμε ένα τέτοιο όργανο. Άλλες χώρες, και μάλιστα με αξιόλογα αναπτυγμένη συνεταιριστική κίνηση, έχουν προηγηθή. Εξάλλου η συνεταιριστική μας κίνηση αναμφισβήτητα προοδεύει και επιβάλλεται. Δεν υπάρχει καμιά επείγουσα ανάγκη για βιαστικά μέτρα. Ανάγκη υπάρχει για μελέτη, για γνώση της ουσίας του Συνεργατισμού γενικά και του δικού μας ειδικότερα, για αμερόληπτη διαπίστωση των πραγματοποιήσεών του, για εξακρίβωση των δυνατοτήτων του και των τυχόν ελλείψεών του και προπάντων **υπάρχει ανάγκη να προετοιμαστούμε πνευματικά και ψυχικά, για να δώσωμε στο Συνεργατισμό την πρωταρχική θέση που του αξίζει στη ζωή μας.** Στο μεταξύ ας τον αφήνωμε να κινήται μέσα στο δρόμο που του χάραξε η θεωρία και η πείρα και που τον ακολουθεί πιστά. Οι τυχόν ελλείψεις, αναπόφευγες σε κάθε ανθρώπινη προσπάθεια και εργασία, δε δικαιολογούν βιαστικές ενέργειες που μπορεί ν' αποβούν επιζήμιες.

Το κύριο πρόβλημα που πρέπει να λυθή αμέσως δεν είναι, κατά τη γνώμη μας, η θέσπιση των οποιωνδήποτε μέτρων, αλλά η καθιέρωση ενός οργάνου ικανού να μελετά και να προτείνη τα μέτρα που πρέπει να θεσπιστούν. Και η λύση του προβλήματος αυτού είναι δυνατή, λογική και εύκολη.»

Μέτρα για την ενίσχυση των Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Οι εξελίξεις (και διάφοροι διαφαινόμενοι κίνδυνοι) από το φθινόπωρο του 1953, οδηγούν τον Θ. Τζωρτζάκη να επαναφέρει συγκροτημένα το οργανωτικό πρόβλημα της συνεταιριστικής κινήσεως, για το οποίο, δυστυχώς, δεν γινόταν αρχή ορθόδοξης συνεταιριστικής αντιμετώπισης από τους υπεύθυνους των Συνεταιρισμών.

Γράφει σχετικά στο Συνεταιριστή 1953 Σεπτέμβριος, σ. 129 με τίτλο «Μέτρα για την ενίσχυση του Συνεταιριστικού Οργανισμού». Αναφέρεται κυρίως:

- α) στο συνεταιριστικό συντονισμό και την οφελιμότητά του
- β) στην ανάγκη για την τακτική υπηρεσιακή επαφή ανάμεσα στις Οργανώσεις διάφορων βαθμών (Ενώσεις με Συνεταιρισμούς τους, Κεντρικές Οργανώσεις με Ενώσεις)
- γ) στην ανάγκη συνεταιριστικής ενημέρωσης - μόρφωσης
- δ) στην αναθεώρηση της εξωσυνεταιριστικής εποπτείας
- ε) στην ανάγκη συγκρότησης Κεντρικού Συνεταιριστικού Συμβουλίου από τις αρμόδιες Αρχές και τη Συνεταιριστική πλευρά.

Τα βασικά οργανωτικά προβλήματα όπως αυτό του Κεντρικού Συνεταιριστικού Συμβουλίου δεν βρίσκουν την πρέπουσα λύση και η γενικότερη κατάσταση δεν εξελίσσεται ευνοϊκά απέναντι στους Συνεταιρισμούς. Για το λόγο αυτό επανέρχεται ο Θ. Τζωρτζάκης τον Ιανουάριο 1954 (έπειτα και από διάφορες αντισυνεταιριστικές εξελίξεις) με το κείμενο «Τα γεγονότα επιβάλλουν το Κεντρικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο» (Συνεταιριστής 1954, σ. 1).

Δυστυχώς τίποτα το ουσιαστικό δεν έγινε τότε. Και επειδή τα προβλήματα αυτά υπάρχουν ακόμα και σήμερα και ζημιώνουν τον συνεταιριστικό οργανισμό, είναι ανάγκη τα συνεταιριστικά στελέχη να ασχοληθούν με αυτά σοβαρά και συστηματικά με μελέτη και των πηγών.

Χαρακτηριστικό της αγωνίας του για τα βασικά οργανωτικά προβλήματα είναι και το επόμενο κείμενο (Σ. 1954, σ. 153) που προφανώς τον φέρνει περισσότερο αντιμέτωπο με όσους ήταν αρμόδιοι για την εφαρμογή των οργανωτικών στις Κεντρικές Οργανώσεις και κυρίως στη Συνομοσπονδία ως κεντρική ιδεολογική συνεταιριστική οργάνωση:

«Δεν είναι, νομίζομε, ούτε περιττή ούτε ανώφελη η αδιάκοπη και άγρυπνη παρακολούθηση των βασικών συνεταιριστικών ζητημάτων, οργανωτικών, μορφωτικών, οικονομικών, κοινωνικών, κτλ. στην πιο πλατιά σημασία τους.

Στην ικανοποιητική ρύθμιση των ζητημάτων αυτών στηρίζεται η εδραίωση των συνεταιρισμών και η ανεμπόδιστη προκοπή τους. «Ο Συ-

νεταιριστής» δεν παραλείπει σε κάθε ευκαιρία να τα παρουσιάσει και να τα τοποθετήσει στην πρώτη γραμμή των συνεταιριστικών ενδιαφερόντων και επιδιώξεων, καθώς και να διατυπώνει τις γνώμες του για την καλύτερη δυνατή ρύθμιση τους:

Η συνεταιριστική νομοθεσία, η συστηματική οργάνωση των συνεταιρισμών, η εξωσυνεταιριστική και εσωσυνεταιριστική εποπτεία τους, η συνεργασία των συνεταιρισμών και των αρμοδίων Υπηρεσιών και Οργανισμών για την από κοινού άσκηση μιας συντονισμένης συνεταιριστικής πολιτικής, η θέση των συνεταιριστικών υπαλλήλων, η συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση, τα συνεταιριστικά προγράμματα, ο γενικότερος ρόλος των συνεταιρισμών στην εθνική μας και ιδιαίτερα στην αγροτική μας οικονομία, η κοινωνική τους σημασία, ιδιαίτερα η συμβολή τους στην αποκατάσταση κοινωνικής δικαιοσύνης με την εκούσια και ελεύθερη οργάνωση του λαού σε συνεταιρισμούς, είναι ζητήματα που προβάλλει από την πρώτη εμφάνισή του «Ο Συνεταιριστής» και εξακολουθητικά διαπραγματεύεται με σύστημα και συνέπεια. Προσπαθεί έτσι να συμβάλει και αυτός, με όσα μέσα διαθέτει, ώστε να διατηρηθεί ζωηρό και γόνιμο το ενδιαφέρον στη συνεταιριστική κίνηση για την ικανοποιητική λύση τους. Η απόφαση για τη λύση τους, βέβαια, δεν ανήκει πάντοτε στην ίδια τη συνεταιριστική κίνηση ή τουλάχιστον δεν ανήκει μόνο σ' αυτήν.

Η συμβολή όμως και οι πρωτοβουλίες της στη ρύθμιση των ζητημάτων αυτών είναι πολύτιμοι και αναντικατάστατοι συντελεστές. Στα περισσότερα εξάλλου από τα βασικά συνεταιριστικά ζητήματα υπάρχουν τομείς όπου η συνεταιριστική κίνηση μπορεί να δράσει ελεύθερα, αναπτύσσοντας τις πρωτοβουλίες της, βέβαια μέσα στα όρια των συνεταιριστικών αρχών και κανόνων».

Και μετά την ίδρυση Κεντρικών Οικονομικών Οργανώσεων με διάφορα ηγετικά πρόσωπα στην κάθε μία με ποικίλες ατομικές και τοπικές τάσεις και επιρροές, που έπρεπε να συνεργάζονται ιδεολογικά - συνεταιριστικά, γίνεται νέα πρόταση το 1955 για τη σωστή οργάνωση της Συνομοσπονδίας με το βασικό κείμενο του 1955 (Συνεταιριστής 1955 σ. 285) με τις Γεν. Συνελεύσεις της ΠΑΣΕΓΕΣ, της ΚΥΔΕΠ, της ΣΠΕ, της ΣΕΚΕ, που έγιναν τότε. (Είχε προηγηθεί το κείμενο στο «Συνεταιριστή» 1954 σ. 137).

Γράφει τα επόμενα για το βασικό συνεταιριστικό ιδεολογικό και οργανωτικό έργο της Συνομοσπονδίας για τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις:

«...Η εφειτηνή γενική συνέλευση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών, νομίζουμε πως παρουσιάζει αποκρυσταλλωμένο σχεδόν ένα ορισμένο πρόβλημα, που αξίζει να το προσέξουμε.

Το πρόβλημα αυτό αναφέρεται κυρίως στον τρόπο της λειτουργίας της Συνομοσπονδίας και γενικότερα στην αποτελεσματική εκτέλεση του όλου έργου της

και δεν είναι, βέβαια, νέο. Άρχισε να διαφαίνεται, βαθμιαία, σχεδόν αφότου μεταπολεμικά άρχισε να λειτουργή και πάλι ελευθερά η κορυφαία Οργάνωση των γεωργικών συνεταιρισμών.

Κατά την εφετηνή όμως γενική συνέλευση, που τη χωρίζουν τρία χρόνια από την προηγούμενη της σύνοδο... πρόβαλε το πρόβλημα αυτό πιο έντονα και πιο καθαρά. Αν και ίσως μένει απαρατήρητο από τους πολλούς, αξιώνει επιτακτικά, λύση ικανή να εξασφαλίσει στη Συνομοσπονδία την πλήρη αξιοποίηση των δυνατοτήτων της και την αποτελεσματικότερη εκτέλεση του έργου της.

Καθώς είναι γνωστό, η Συνομοσπονδία, όπως ορίζει και το καταστατικό της, ρυθμίζει κατά ανώτατο βαθμό τη συνεταιριστική κίνηση εσωτερικά και την εκπροσωπεί εξωτερικά. Δύο λοιπόν είναι τα έργα που η διαχείριση τους έχει ανατεθεί στη Συνομοσπονδία:

Πρώτο να φροντίσει για την καθολική ανάπτυξη του αγροτικού Συνεργατισμού και την αδιάκοπη βελτίωση του με τα μέσα που του παρέχει η δύναμη της αυτοβοήθειας.

Δεύτερο να μεριμνά, ώστε να μένει και στο Συνεργατισμό, ελεύθερο από τεχνητά εμπόδια, ο δρόμος για δράση ωφέλιμη στο μεγάλο όγκο των μικρών γεωργών και να, εξασφαλίζεται στους τελευταίους δίκαιη μεταχείριση από μέρος της Πολιτείας κατά την άσκηση της οικονομικής και κοινωνικής της πολιτικής, ανάλογη με τη σημασία του γεωργικού πληθυσμού και του έργου που επιτελεί.

Η τελευταία όμως αυτή αποστολή της Συνομοσπονδίας, με την αδιάκοπη αύξηση και ένταση των αρμοδιοτήτων της Πολιτείας στην οικονομική και κοινωνική ζωή του λαού, υπό το κράτος των νέων αντιλήψεων, γίνεται ολοένα πιο βαριά και πιο απαιτητική, αρχίζει ν' απορροφά όλο και περισσότερο τη Συνομοσπονδία και δεν της αφήνει αρκετά περιθώρια να δράσει για ικανοποιητική επιτέλεση της άλλης αποστολής της, για να ρυθμίσει δηλαδή συστηματικά και ικανοποιητικά τη συνεταιριστική κίνηση προς την καθολική ανάπτυξη, την αδιάκοπη και γοργή βελτίωση του αγροτικού Συνεργατισμού και την αυτοδύναμη αξιοποίηση του.

Η κατάσταση αυτή που είναι βέβαια δικαιολογημένη, γιατί η προστασία των γεωργικών συμφερόντων και των γεωργών είναι και επείγουσα και πρωταρχικής σημασίας και απορροφά γι' αυτό σχεδόν ολόκληρη τη δραστηριότητα της Συνομοσπονδίας, αντικατοπτρίζεται ολοένα και πιο καθαρά και στις εργασίες των γενικών συνελεύσεων της. Και κατά την τελευταία γενική συνέλευση τα σχετικά θέματα, είτε κατά τον απολογισμό των «πεπραγμένων» είτε κατά τη διαχάραξη του νέου προγράμματος, απορρόφησαν σχεδόν ολοκληρωτικά το ενδιαφέρον των μελών της Συνομοσπονδίας.

Έτσι μοιραία τα ζητήματα του συνεταιριστικού έργου που διαχειρίζεται η Οργάνωση, νομοθεσία, οργάνωση, εποπτεία, εκπαίδευση, οικονομικά μέσα, αυτοδύναμη συνεταιριστική εργασία, εσωσυνεταιριστικές σχέσεις κτλ., δεν εμφανίζονται σχεδόν στην ημερησία διάταξη ή και όταν προβάλλονται για να συζητη-

θούν, η διαπραγμάτευση τους είναι λειψή και πρόχειρη.

Εδώ λοιπόν βρίσκεται το πρόβλημα: Πώς θα μπορέσει η κορυφαία Οργάνωση, χωρίς να παραμελήσει την άγρυπνη παρακολούθηση και τη συστηματική και έλλογη προστασία των συμφερόντων της γεωργίας και ιδίως των γεωργών, που κατά τη συντριπτική τους πλειοψηφία είναι συνεταιρισμένοι, να επιτελέσει κατά τον ίδιο βαθμό και με ίσην ένταση και το άλλο της έργο: να ρυθμίσει εσωτερικά τη συνεταιριστική κίνηση στην καθόλου προγραμματισμένη διαμόρφωση της.

Η λύση του προβλήματος αυτού γίνεται ολοένα πιο επιτακτική και επείγουσα. Η Συνομοσπονδία ολοένα και απορροφάται σχεδόν αποκλειστικά από τα επαγγελματικά θέματα, όπως συνηθίζεται να λέγονται τα θέματα που αναφέρονται στη δίκαιη μεταχείριση και στην προστασία της γεωργίας και των γεωργών από μέρος της Πολιτείας, και αναγκάζεται να περιορίζει το ρόλο της στα συνεταιριστικά θέματα, όπως ονομάζονται όλα τα αυτοδύναμα έργα των συνεταιρισμών μαζί με τα μέσα για τη συστηματική και αποδοτική τους οργάνωση.

Χρειάζεται λοιπόν να λυθεί το πρόβλημα, που η αντικειμενική κατάσταση έχει δημιουργήσει και να αποκατασταθεί η ισορροπία ανάμεσα στους δύο τομείς της δράσης της Συνομοσπονδίας.

Κατά τη γνώμη μας, ριζική λύση για το πρόβλημα αυτό θα ήταν, αν οργανικά η Συνομοσπονδία διαιρούσε το όλο έργο της σε δυο χωριστούς τομείς: ένα για τα επαγγελματικά θέματα και άλλο για τα συνεταιριστικά. Κάθε τομέας, εκτός από τις υπηρεσίες και τα τμήματα που θα διαχειρίζονται το σύνολο των αρμοδιοτήτων του, θα πλαισιωνόταν από ένα γνωμοδοτικό συμβούλιο για τη συστηματική επεξεργασία και διαχείριση των θεμάτων. Και στα δύο αυτά συμβούλια η συμμετοχή εκπροσώπων των Κεντρικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων θα ήταν πολύτιμη και αναντικατάστατη. Τα δύο συμβούλια σε κοινές συνεδριάσεις θα ρύθμιζαν τα ζητήματα επαφής και συνεργασίας των δύο τομέων και συγχρόνως θα ήταν οι καλύτεροι σύμβουλοι για τη διοίκηση της Συνομοσπονδίας.

Η λύση θα ολοκληρωθή, όμως, αν καθιερωθή η σύγκληση χωριστών ετησίων γενικών συνελεύσεων της Συνομοσπονδίας, που η μια θα ασχολήται με τα επαγγελματικά ζητήματα και η άλλη με τα συνεταιριστικά. Έτσι μέσα στο διαθέσιμο χρόνο τα ζητήματα που ανάγονται στο καθένα από τα δυο έργα της Συνομοσπονδίας θα μπορούσαν να συζητηθούν άνετα και διεξοδικά και να φωτίζονται άπλετα, ώστε οι σχετικές αποφάσεις να είναι όσο το δυνατό πιο σκόπιμες και θετικές.

Παράλληλα θα πρέπει να μελετηθή κατά πόσο είναι δυνατό να συνέρχονται, έστω και κάθε δύο χρόνια, σε συνέλευση οι υπηρεσιακοί εκπρόσωποι (διευθυντές κτλ.) των Ενώσεων γεωργικών συνεταιρισμών, για ν' ανασκοπήται η καθόλου συνεταιριστική κίνηση, ν' ανταλλάσσεται αμοιβαία η συνεταιριστική πείρα κάθε περιφέρειας και να συζητούνται τα μέτρα κοινού ενδιαφέροντος. Ίσως θα ήταν σκόπιμο να συνέπιπταν με τις συνελεύσεις αυτές και αντίστοιχες συνελεύσεις των οργάνων της Υπηρεσίας Συνεταιρισμών της Α.Τ.Ε., τουλάχιστον των ε-

πιθεωρητών γεωργικών συνεταιρισμών, για να συζητούν ανάλογα θέματα. Μια κοινή σύνοδος των δύο αυτών σωμάτων θα οδηγούσε ασφαλώς στην αμοιβαία ενημέρωση και στην καλύτερη αντιμετώπιση θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος.

Πιστεύουμε ότι τα συμπεράσματα από τις συνόδους αυτές, οι γνώμες και οι αντιλήψεις που θα διατυπώνονταν κατά τις εργασίες τους θα πρόσφεραν πολύτιμες υπηρεσίες και στη διοίκηση της Συνομοσπονδίας και στη γενική της συνέλευση κατά την άσκηση του έργου τους, ακόμη και στην ίδια την Αγροτική Τράπεζα, όχι μόνο κατά την άσκηση της συνεταιριστικής της υπηρεσίας αλλά και γενικότερα κατά την εκτέλεση ολοκληρω του έργου της....

Οποσδήποτε ο συνεταιριστικός τομέας της Συνομοσπονδίας έχει ανάγκη να τονωθεί, οι ιδεολογικοί δεσμοί των μελών με το κέντρο πρέπει να πυκνωθούν και να στερεωθούν, η συνεργασία μεταξύ τους για τα συνεταιριστικά θέματα να συστηματοποιηθή.»

Όμως μάταιες οι υποδείξεις. Οι αρμόδιοι κωφεύουν, προωθούνται η πολιτική από τα στελέχη, οι διαφορετικές κινήσεις των Κεντρικών Οργανώσεων με τις ηγεσίες τους, οι αγωνιστικές εκδηλώσεις και ό,τι επιτυγχάνεται από τις Κεντρικές Οργανώσεις χωριστά με τις διάφορες ενέργειές τους (κατά προϊόν, τοπικά με τις διάφορες σχέσεις τους με πολιτικούς και άλλους, στην ΣΕΚΕ, την Αγροτική, την ΚΥΔΕΠ κλπ.).

ΚΕΙΜΕΝΟ 24

1955: Το πανηγυρικό τεύχος για τα 30 χρόνια του περιοδικού «Ο Συνεταιριστής». Προσπάθεια για τόνωση του πνεύματος του Συνεργατισμού.

Γράφει ο Θ. Τζωρτζάκης στην πρώτη σελίδα του πανηγυρικού τεύχους εισαγωγικά:

«Ο **Συνεταιριστής** έκλεισε φέτος τριάντα χρόνια αφότου άρχισε να εκδίδεται (Ιανουάριος 1925). Διαδέχτηκε στο έργο για τη διάδοση των συνεταιριστικών ιδεών, τη συνεταιριστική μόρφωση και την προκοπή του Συνεργατισμού, το περιοδικό «Βοηθός των Συνεταιρισμών» που την έκδοσή του είχε αναλάβει ο αείμνηστος Σωκράτης Ιασεμίδης από τον Ιανουάριο του 1918 έως τον Απρίλιο του 1922.

Την πρωτοβουλία για την έκδοση του **Συνεταιριστή** είχε μια ομάδα από υπαλλήλους της Υπηρεσίας της Γεωργικής Οικονομίας του Υπουργείου της Γεωργίας: Την αποτελούσαν ο Νικόλαος Μιχόπουλος, ο Δημήτριος Πάνος, ο Βασίλειος Σιμωνίδης και ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης.

Ο τελευταίος διευθύνει από τότε έως σήμερα το περιοδικό και από το 1932 ανέλαβε όλη την ευθύνη για την έκδοσή του, με τη συμπαράσταση, ιδίως κατά τη δεύτερη περίοδο, των κυρίων Δ. Θ. Πάνου και Αρ. Ν. Κλήμη, καθώς και της κυρίας Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη.

Επιστήμονες, φίλοι του Συνεργατισμού και δοκιμασμένοι συνεταιριστές, παλαιοί και νέοι, με συγκινητική προθυμία ενισχύουν την έκδοση του περιοδικού προσφέροντας τη συνεργασία τους. Οι συνεταιριστικές οργανώσεις, οι συνεταιριστικοί Υπάλληλοι, οι Υπάλληλοι της Εποπτείας των γεωργικών συνεταιρισμών, οι φίλοι του Συνεργατισμού και ο συνεταιρισμένος κόσμος γενικότερα περιβάλλουν το περιοδικό με τη στοργή τους και την εκτίμησή τους. Σ' αυτούς όλους οφείλει προπάντων ο **Συνεταιριστής** ότι κατόρθωσε να ζεί και να προσφέρει τις υπηρεσίες του στο Συνεργατισμό τριάντα χρόνια τώρα.

Τη διακοπή της κυκλοφορίας του κατά τον πόλεμο και την κατοχή την επιβάλαν γενικότεροι λόγοι και όχι δικές του αδυναμίες ή χαλάρωση του ενδιαφέροντος των συνεργατών, των αναγνωστών και των φίλων του. Και στα δύσκολα όμως εκείνα χρόνια ο **Συνεταιριστής**, κι ας είχε σωπάσει, δεν έπαψε να προσφέρει τη βοήθειά του στο Συνεργατισμό, που τόσο τον είχε ανάγκη ο σκλαβωμένος λαός μας. Βοηθούσε με την ακτινοβολία των συνεταιριστικών ιδεών και αρχών που είχε διακηρύξει και είχε πάντοτε πιστά

και σταθερά υπηρετήσει και με την αποθησαυρισμένη πείρα του· ακόμη με την πίστη στο Συνεργατισμό και την αισιοδοξία για την προκοπή του, που έβρισκε κανείς στις σελίδες του.

Όταν πέρασαν οι κακοί χρόνοι και ο Συνεργατισμός άρχισε με νέα ορμή το δημιουργικό και κοινωνικό έργο του, ο **Συνεταιριστής** ξανάρχισε και αυτός την έκδοσή του αφοσιωμένος συμπαραστάτης των συνεταιρισμών και πιστός οπαδός της Συνεταιριστικής Ιδέας, αποφασισμένος να εργαστεί έλλογα και ειλικρινά, αποφασιστικά και αταλάντευτα για την εσωτερική αρτίωση, την προκοπή και την επικράτηση του συνεργατισμού μέσα στην όλη οργάνωση της ελληνικής ζωής.

Ο **Συνεταιριστής** και στη νέα του προσπάθεια για την πραγμάτωση του ίδιου πάντα σκοπού, που στην υπηρεσία του είχε αφοσιωθεί αφότου πρωτοεμφανίστηκε, προσαρμοσμένος όμως τώρα σε πλατύτερα πλαίσια και με κατεύθυνση προς υψηλότερους στόχους, περιστοιχίστηκε και πάλι από την ίδια στοργική συμπάρεσταση, την ίδια συμπάθεια και εκτίμηση. Παλαιοί και νέοι συνεργάτες και φίλοι, καθώς και μικρές ή μεγάλες συνεταιριστικές οργανώσεις δέχτηκαν με αγάπη την επανέκδοσή του και πρόσφεραν, καθώς με τον τρόπο του, αφειδώλευτα τη βοήθειά τους για την επιτυχία του έργου του. Τα αισθήματά τους αυτά και την καλή τους γνώμη τη μαρτυρούν οι σελίδες του **Συνεταιριστή** κατά τη δεύτερη περίοδο της κυκλοφορίας του, καθώς και η αξιόλογη διάδοσή του. Τα καθολικά αυτά αισθήματα κορυφώνονται με τις εκλεκτές συνεργασίες και τα χαιρετιστηρια μηνύματα που δημοσιεύονται στο τωρινό ειδικό τεύχος, που εκδίδει ο **Συνεταιριστής** για να γιορτάσει τα τριάντα του χρόνια και ακόμη για να τιμήσει με την ευκαιρία αυτή τους συνεργάτες του, τη συνεταιριστική μας κίνηση, το αναγνωστικό του κοινό και τους φίλους του, που σ' αυτούς οφείλει την απρόσκοπτη κυκλοφορία του και μεγάλο μέρος από τις επιτεύξεις του.

Στο τεύχος αυτό, με την πολύτιμη συμβολή των συνεργατών του Ελλήνων και ξένων, το περιοδικό προσπαθεί να δώσει πλατύτερη αλλά και συνολική εικόνα από την ιστορία και τις πραγματώσεις του Συνεργατισμού· να παρουσιάσει τις δυνατότητες που αυτός κλείνει για μελλοντικές πραγματοποιήσεις με πάρα πολλές εκδηλώσεις της ζωής και ακόμη να δείξει τη γενικότερη ευεργετική επίδρασή του στην εξέλιξή της. Τα δημοσιεύματα, βέβαια, του τεύχους αυτού δεν εξαντλούν τον πλούτο της αγάπης που υπάρχει για το **Συνεταιριστή**, ούτε την πίστη προς το θεσμό του Συνεργατισμού και την αισιοδοξία για τις δυνατότητές του. Θα μπορούσαν να ήταν πολύ περισσότερα ακόμη αν οι σελίδες του ειδικού τεύχους θα ήταν δυνατόν να αυξηθούν ανάλογα.

Με την καθολική εκτίμηση και την αναγνώριση που δείχνεται στο περιοδικό, πιστεύομε ειλικρινά και ελπίζομε πώς δεν πλανιόμαστε ότι αν ο **Συνε-**

ταιριστής παρουσιάζεται φαινομενικά σαν προσπάθεια που ξεκινά από ένα πρόσωπο ενισχυμένο από μερικούς φίλους και ομοϊδεάτες, πραγματικά είναι δημιούργημα μιας κοινής σιωπηρής και αυθόρμητης συνεργασίας των οπαδών του Συνεργατισμού, είναι ένα συνεταιριστικό όργανο, ανεπίσημο βέβαια τυπικά, αλλά ουσιαστικά καθιερωμένο από τη συνεταιριστική κίνηση που το επιβραβεύει με την έμπρακτη μακρόχρονη αναγνώρισή της. Ο **Συνεταιριστής** εκφράζει σε όλους τα ελκρινή του αισθήματα τιμής και ευγνωμοσύνης και τις εγκάρδιες ευχαριστίες του.

Αυτή μας η γνώμη για τη βαθύτερη φύση του **Συνεταιριστή**, μας έκαμε με τον καιρό όλο και περισσότερο δισταχτικούς να πραγματοποιήσουμε την αρχική μας πρόθεση που την είχαμε φανερώσει κιόλας στην πρώτη αγγελία που κυκλοφορήσαμε για την έκδοσή του στα 1924. Γράφαμε τότε: «*Η απαραίτητος και επείγουσα ανάγκη της υπάρξεως ενός τοιούτου περιοδικού, μάς δίδει το θάρρος να αναλάβωμεν ημείς την πρωτοβουλίαν της εκδόσεως του, πρόθυμοι όμως να το παραδώσωμεν εις τον φυσικόν του εκδότην, την ιδίαν συνεταιριστικην οργάνωσιν ευθύς ως θα ήτο αυτή ικανή και διατεθειμένη να το αναλάβη*». Η συνεταιριστική κίνηση έγινε στο μεταξύ ικανή για τα μεγάλα και αξιόλογα έργα που έχει επιτελέσει. Ανάμεσά τους ζηλευτή θέση κατέχουν τα έγκυρα δημοσιογραφικά όργανά της. Ο **Συνεταιριστής** όμως, έτσι όπως με τα χρόνια και με την εξέλιξη του ελληνικού Συνεργατισμού διαμόρφωσε τελικά την αντίληψή του για τη φύση του και τον προορισμό του, βρίσκει πώς το έργο του είναι πάντα χρήσιμο και εξυπηρετικό στην προκοπή του Συνεργατισμού. Μένει, όπως πιστεύομε, μια ιδιαίτερη, ελεύθερη φωνή του γνήσιου Συνεργατισμού, δοκιμασμένη πια στην ελκρινεία της και την πίστη της που εμπνέεται από τα ευγενικά του ιδεώδη, αλλά παράλληλα διαποτίζεται και από το ρεαλιστικό του πνεύμα για πραγματοποιήσεις αυτοδύναμες και ωφέλιμες κοινωνικά. Αισθάνεται γι' αυτό πώς δε θα είχε πια το δικαίωμα να σιωπήσει.

Με την αντίληψη αυτή για τη θέση του μέσα στη συνεταιριστική κίνηση ο **Συνεταιριστής** θα συνεχίσει το έργο του, πιστός τηρητής της συνεταιριστικής ιδεολογίας όπως διαγράφεται στις παραδόσεις του, διαμορφωμένες από την τριαντάχρονη δράση του. Δεν έχει παρά μόνο μια επιθυμία: να βρεθεί τρόπος να εξασφαλιστεί η ζωή του καί πέρα από τα όρια που διαγράφουν οι προσωπικές δυνατότητες του σημερινού εκδότη του».

Τα περιεχόμενα του τεύχους και οι εκλεκτοί συνεργάτες του. Γενική ανασκόπηση του Ελληνικού Συνεργατισμού: Ιστορία, πραγματώσεις, επιδιώξεις

Θ. Τζωρτζάκη: Ιστορική ανασκόπηση του ελληνικού Συνεργατισμού, σ. 7.

Αν. Δομέστιχου : Η σημερινή θέση των γεωργικών Συνεταιρικών Όργανώσεων στη χώρα μας, σ. 11.

- Δ. Πάνου: Μελλοντικές επιδιώξεις των Συνεταιρικών μας Οργανώσεων, σ. 15.
Αλ. Κ. Μυλωνά : Με το Συνεργατισμό προχωρούμε προς την κολοσσιαία ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας. Ο ρόλος της γεωργίας και της βιομηχανίας, σ. 19.
Γ. Τρακάκη: Οι αγρόται μας και οι γεωργικοί συνεταιρισμοί, σ. 24.

Ο Συνεργατισμός και ο «Συνεταιριστής» στην υπηρεσία του

- Αρ. Δ. Σίδερι: Η Ιδεολογία του Συνεργατισμού, σ. 27.
Αλ. Σβώλου: Λίγα λόγια για το «Συνεταιριστή» και το Συνεταιρισμό, σ. 29.
Αθαν. Ρουσοπούλου: Συνεταιριστικοί επέτειοι, σ. 30.
Ανδρ. Κ. Λαμπροπούλου: Στα τριάντα χρόνια του περιοδικού, σ. 31.
Παν. Ρούσσου: Ο Συνεργατισμός και ο «Συνεταιριστής», σ. 33.
Ι. Αφεντάκη: Τα τριάντα χρόνια του «Συνεταιριστή», σ. 34.
Αλεξ. Μπαλτατζή: Χαιρετισμός στο «Συνεταιριστή», σ. 35.
Γεωργ. Σαμαροπούλου: Τριάντα χρόνια, σ. 35.
Ν.Ι. Δεληγιάννη: Χαιρετιστήριο γράμμα, σ. 36.
Ε. Σπινθουράκη: Χαιρετισμός της ΚΣΟΣ, σ. 36.
Ι. Ζουρίδη: Η συμβολή του «Συνεταιριστή» εις την πρόοδον του ελληνικού Συνεργατισμού, σ. 37.
Φρ. Δασκαλάκη και Β. Κέστη: Χαιρετισμός της ΟΣΥΓΟ: Τα τριάντα χρόνια του «Συνεταιριστή», σ. 37.
Ν. Βουγιουκλή: Μια πνευματική επαφή, σ. 38.
Γεωργ. Μελισσηνού: Αντίλαλοι από την ύπαιθρο, σ. 39.
Πέτρου Γλέζου: Η μορφωτική αποστολή του «Συνεταιριστή», σ. 41.

Από τη συνεταιριστική κίνηση στις άλλες χώρες

- Louis Tardy: Για «το Συνεταιριστή» με την ευκαιρία της τριακονταετηρίδας του, σ. 43.
Pierre Raymond: Χαιρετιστήριο μήνυμα, σ. 43.
George Prénost: Για μια σχολική συνεργασία που καλλιεργεί την αλληλοκατανόηση και την ανθρωπιά, σ. 44.
Ν. Ραζή: Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί και η συγκέντρωσις του σίτου εις την Γαλλίαν, σ. 45.
Andreas Hermes: Η γεωργική συνεταιριστική κίνηση στη Γερμανία, σ. 47.
J. Hennicksen: Η Ιστορία των προμηθευτικών συνεταιρισμών των παραγωγών της Δανίας, σ. 49.
Απ. Οικονομοπούλου: Η παραγωγική δράση των καταναλωτικών συνεταιρισμών της Δανίας, σ. 51.

Alberto Basevi: Ιστορική ανασκόπηση του Ιταλικού συνεταιριστικού κινήματος, σ. 53.

R. Southern: Ο Συνεργατισμός στη Μεγάλη Βρετανία, σ. 57.

Κας Margaret Digby: Ο γεωργικός Συνεργατισμός στη Μεγάλη Βρετανία, σ. 57.

Arthur E. Jupp: Η συνεταιριστική παραγωγή στη Μεγάλη Βρετανία, σ. 59.

Albin Johansson: Η καταναλωτική συνεταιριστική κίνηση στη Σουηδία, σ. 60.

Maurits Bopow: Συνεργασία γεωργικών και καταναλωτικών συνεταιρισμών στη Σουηδία, σ. 62.

Eino Tuomola: Ο Συνεργατισμός της Φινλανδίας ύστερα από δράση πενήντα χρόνων, σ. 64.

Valde Hygnönen: Ο Συνεργατισμός στη Φινλανδία, σ. 67.

Δημ. Καλιτσουνάκη: Η σημερινή εξέλιξη των συνεταιρισμών εις την Ανατολικήν Ευρώπην και ιδίως την Σοβιετικήν Ένωσιν, σ. 69.

Φ. Λαμπροπούλου: Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί εις τας Ηνωμένας Πολιτείας της Αμερικής, σ. 71.

Βασ. Κ. Σιμωνίδη: Η οργάνωσις της διεθνούς αγροτικής πίστεως, σ. 75.

Από την ιστορία του Συνεργατισμού

N. Βέη: Το ρουφέτιον γυναικών στα Τρίκκαλα της Θεσσαλίας, σ. 79.

Δ.Α. Πετροπούλου: Συνεταιριστική οργάνωση και κοινωνικό καθεστώς, σ. 80.

Κας Αγγελικής Χατζημιχάλη: Το ισνάφι των γουναράδων, σ. 83.

Λαογραφικά Συνεταιριστικά Θέματα

Δημ. Σ. Λουκάτου: Ένας και πολλοί. Η έννοια της ομαδικής προσπάθειας στις ελληνικές παροιμίες, σ. 88.,

Κ. Ρωμαίου: Το έθιμο του φυτέματος νέου αμπελιού, σ. 90.

Συνεταιριστικά Θέματα

Σωτ. Ι. Αγαπητίδη: Συνεταιρισμός και παραγωγικότης, σ. 93.

Χρ. Α. Βασματζίδη: Το σύγχρονον περιεχόμενον των γεωργικών μας συνεταιρισμών και η αναπροσαρμογή της ελληνικής γεωργίας, σ. 95.

Ι. Βυζά: Η ελληνική βιοτεχνία και ο Συνεργατισμός, σ. 101.

Χρ. Ευελπίδη: Αγροτικά ασφαλίσεις, σ. 105.

Γεωργ. Κάβουρα: Γεωργικά εφαρμογαί και Συνεταιρικά Όργανώσεις, σ. 108.

N. Κολύμβα: Για μια καλύτερη οργάνωση και διοίκηση των συνεταιριστικών εργασιών, σ. 109.

Κ. Λεοντίδη: Ο αγροτικός Συνεργατισμός όργανο οικονομικής ισορροπίας, σ. 113.

Στ. Ν. Μακράκη: Αγροτική πίστις και συνεταιρισμοί. Παλαιά επιτεύγματα και νέοι σκοποί, σ. 116.

Χαριλ. Παπαχρίστου: Χωρική βιοτεχνική πίστις και Συνεργατισμός, σ. 118.

Κας Κ. Περτουντζή: Η συμβολή του Κράτους εις την επέκτασιν του Συνεργατισμού, σ. 121.

Ν. Ι. Πολύζου: Τεχνική βοήθεια και Συνεργατισμός, σ. 123.

Νικ. Ρουσοπούλου: Συνεταιρισμοί και πρόοδοι της γεωπονικής επιστήμης και τεχνικής, σ. 124.

Β. Τρίχου: Οι αυριανοί συνεταιριστές, σ. 125.

Σπ. Τρυφωνοπούλου: Συνεταιριστικά χρονικά: Αφιέρωμα εις τον Π. Στεφόπουλον, σ. 127.

Πασχ. Τσαμπάση: Η σημασία της εφημερίδας για τη συνεταιριστική κίνηση, σ. 129.

Π. Χασαποπούλου: Η νομοθεσία περί συνεταιρισμών, σ. 131.

Από τη δράση των Συνεταιρισμών μας κατά προϊόντα και κλάδους

I. Γεωργικοί Συνεταιρισμοί

Θεοδ. Κούλα: Η συμβολή των συνεταιρισμών εις την ίδρυσιν του Αυτονόμου Σταφιδικού Οργανισμού (ΑΣΟ), σ. 134.

Δημ. Μακροπούλου: Η Κοινοπραξία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών Διαχείρισεως Εγχωρίων Προϊόντων (ΚΥΔΕΠ). Οι σκοποί της, η δράσις της και αι επιδιώξεις της, σ. 137.

Γ. Σερβάκη: Η προστασία της σουλτανίνας και η Κοινοπραξία Συνεταιρικών Οργανώσεων Σουλτανίνας (ΚΣΟΣ), σ. 139.

Εμμ. Γ. Βαρδάκη: Η διαχείρισις της σουλτανίνας κατά την περίοδο 1954-1955, σ. 142.

Βασ. Ιλαντζή: Το καπνικόν ζήτημα της Ελλάδος και η συμβολή των Συνεταιριστικών Οργανώσεων εις την αντιμετώπισίν του. Το έργον της ΣΕΚΕ, σ. 145.

Ιωάν. Ζουρίδη: Από το έργον της Κεντρικής Συνεταιριστικής Ενώσεως Ελαιοπαραγωγών Ελλάδος (Ελαιουργική), σ. 154.

Ανδρον. Σιβροπούλου: Αι προμηθευτικάί εργασίαι των γεωργικών συνεταιρισμών και η Συνεταιριστική Προμηθευτική Ένωσις (ΣΠΕ), σ. 156.

Δημ. Ν. Ταραντίνου: Συνεταιρικά οινοποιεία, σ. 159.

II. Δασικοί καί Αλιευτικοί Συνεταιρισμοί

Δημ. Στρογγύλη: Η κίνηση και οι εργασίαι των δασικών και αλιευτικών συνεταιρισμών, σ. 162.

III. Αστικοί Συνεταιρισμοί

Αριστ. Ν. Κλήμη: Η συνεταιριστική κίνηση των καταναλωτών, σ. 166.

IV. Σχολικοί Συνεταιρισμοί

Κας Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη: Η εργασία για τη δημιουργία και την ανάπτυξη σχολικών συνεταιρισμών στη χώρα μας, σ. 168.

Επρόκειτο για ένα υψηλό γεγονός στην ιστορία των Συνεταιρισμών. Στις σελίδες του όλη η συνεταιριστική κίνηση με τον ιδεαλισμό, τα προβλήματα, τις κατακτήσεις, αλλά και τις προσπάθειες για την καλύτερη οργάνωση και το μέλλον.

Η μεγάλη πίστη του Θ. Τζωρτζάκη στη συνεταιριστική ιδεολογία - κίνηση (τους απλούς ανθρώπους, τα τοπικά στελέχη, την εξέλιξη κλπ.) φαίνεται και από τη διατύπωση του κειμένου του που δημοσιεύτηκε μετά την πραγματοποίηση του άθλου της έκδοσης του ειδικού αυτού τεύχους της 30ετίας, όπου γράφει, μεταξύ άλλων: (βλ. «Συνεταιριστής» 1955, Αύγουστος, σ. 241).

.....«Ο Συνεταιριστής» μπόρεσε να γιορτάση τα τριάντα χρόνια της ζωής του με το ειδικό πολυσέλιδο τεύχος που κυκλοφόρησε τελευταία και με την ευκαιρία αυτή, να δώση μια ολοκληρωμένη εικόνα και, όσο του ήταν δυνατό, πιο άρτια του Ελληνικού Συνεργατισμού: Να φωτίση την ιστορία και τις βαθμιαίες επιτεύξεις του και να διαγράψη τις μελλοντικές κατευθύνσεις και δυνατότητες του....

Επιδίωξε έτσι το περιοδικό να συντελέση και αυτό, με τον τρόπο του, για να γνωρίσουν και να προσέξουν πλατύτεροι κύκλοι τη σημασία του Συνεργατισμού όχι μόνο για την οικονομική προκοπή αλλά και για την πνευματική και ηθική ανύψωση και καλλιέργεια του λαού. να τονώση την εμπιστοσύνη σ' αυτόν των δύσπιστων και των απαισιόδοξων και να ενθαρρύνη τους ευγενικούς φίλους μιας ιδέας, που ζητεί ειρηνικά, μα επίμονα και ανυποχώρητα, να υπηρετήση τους μικρούς και αδύνατους, για να υπηρετήση τελικά τον Άνθρωπο. Γιατί στηριγμένος ο Συνεργατισμός στα ιδανικά της γνήσιας Δημοκρατίας, της Συνεργασίας και της Αλληλεγγύης, στηρίζει με τη σειρά του τα ιδανικά αυτά, καθώς βαθμιαία τα πραγματώνει όλο και σε πλατύτερους κύκλους και υψώνεται όλο και σε πληρέστερη εφαρμογή τους...

Η ίδια η κίνηση γιορτάζει για πρώτη φορά την τριακονταετία ενός εντύπου αφιερωμένου στην υπηρεσία της και την προκοπή της... Πιστεύομε πως έδωσε το πρώτο δείγμα σχετικά με τον τρόπο που η συνεταιριστική κίνηση μπορεί να παρουσιάζει συστηματικά κατά καιρούς τη ζωή, τη δράση και τις επιτυχίες των συνεταιρισμών, που είναι δημιούργημα του λαού, μέσο για την αυτοεξυπηρέτηση του και κτήμα του. Είμαστε βέβαιοι πως θα ακολουθήσουν την πρώτη αυ-

τή προσπάθεια και άλλες, προγραμματισμένες και με πλατύτερη βάση....»

Και συνεχίζει:

«Ο Συνεταιριστής εύχεται στο συνεταιρισμένο κόσμο, με την αφοσίωση του στο γνήσιο πνεύμα του Συνεργατισμού, να γίνεται ολοένα περισσότερο ισχυρός και ανεξάρτητος οικονομικά, πνευματικά, ηθικά.

Εύχεται ακόμη ολόψυχα στο Συνεργατισμό να βρη μελλοντικά αξιότερους αποστόλους της ιδεολογίας του, ιστορικούς του έργου και των προόδων του, προμάχους των δικαίων του και κήρυκες του δυναμισμού του.

Ελπίζει πως θα του δοθή η ικανοποίηση να μπορέση να σφίξη με γαλήνη και χαρά το χέρι των συνεχιστών του έργου του.»

Λόγια υπέροχα με πολύ βαθειά γνώση και πίστη στην ουσία του θεσμού, που πρέπει και οι νεότεροι να τα έχουμε ως οδηγό για ό,τι ο καθένας μπορεί να προσφέρει.

(Βλ. και ΦΣ σ. 3050 για το γεγονός με συγχαρητήρια κλπ.).

ΚΕΙΜΕΝΟ 25

Η συνεργασία του Αριστ. Ν. Κλήμη στο περ. «ο Συνεταιριστής» από το 1934 και έπειτα έως το σταμάτημα εκδόσεώς του.

Στο περ. «ο Συνεταιριστής» που εκδόθηκε το 1925 συνεργάστηκαν κατά καιρούς όχι μόνο μεγάλες συνεταιριστικές προσωπικότητες, αλλά και αξιόλογοι άνθρωποι και κορυφές από τον ευρύτερο επιστημονικό κόσμο. Σταθερός κειμενογράφος (με το όνομα του ή τα αρχικά του ή και ανώνυμα) ήταν ο ίδιος ο εκδότης – διευθυντής Θ. Τζωρτζάκης με τα πολύ φροντισμένα και διδακτικά κείμενά του. Το περιοδικό υπήρχε σε όλη την διδακτική και μαχητική περίοδο της ζωής του το βάθρο για την ήρεμη διατύπωση των απόψεών του με θάρρος και αντικειμενικότητα και σαφήνεια για όσους είχαν την υπομονή ή την υποχρέωση να τις προσέξουν για την εφαρμογή, χωρίς επίδραση κομματικών θέσεων από τις οποίες στάθηκε μακριά καθ' όλη την ζωή του (παρά το ότι ως άτομο ήταν ένας πραγματικός δημοκράτης και είχε την εκτίμηση προσωπικοτήτων (βλ. στη συνέχεια τις συνεχείς βραβεύσεις του).

Από την αρχή της εκδόσεως του Συνεταιριστή (1925) και έως την τελική διακοπή της εκδόσεώς του, τακτικός συνεργάτης ήταν ο πιστός από παλαιότερα (από το Υπουργείο) φίλος του και εκλεκτός συνεταιριστής Δ. Θ. Πάνος (όσο τουλάχιστο ζούσε στην Ελλάδα).

Αλλά ανάμεσα στους πολύ εκλεκτούς συνεργάτες του περιοδικού ο Θ. Τζωρτζάκης είχε το μεγάλο προσόν να προσέχει και τα κείμενα μικροτέρων στη θέση συνεταιριστών, ακόμα και τα κείμενα ενός σπουδαστού της Σχολής Συνεταιριστών που λαχταρούσε να δει κάποιο κείμενό του σε ένα τέτοιο περιοδικό. Αυτό συνέβη με τον ελάχιστο τότε Αριστ. Κλήμη που ως σπουδαστής στη Σχολή Συνεταιριστών (με τα απογευματινά της μαθήματα) είχε προσφερθεί να βοηθεί την προσπάθεια για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών με διεκπεραίωση υποθέσεων των Ενώσεων στα Υπουργεία και ΑΤΕ. Είχαν λίγο πριν δημοσιευθεί λίγα κείμενά του στο «Δημοκράτη» Μυτιλήνης, τα εξής:

- Οι άλκιμοι στο Πλωμάρι.
- Τα Ταμεία Προστασίας Ελαιοπαραγωγής και τα Γεωργικά Επιμελητήρια 5/4/1934.
- Η μονοπωλιακή άσκησης της αγροτικής πίστωσης 27/6/1934.
- Η Ανάγκη Ενώσεως 3/8/34.

- Η Ίδρυσις της Πανελληνίου Ομοσπονδίας Γ. Συνεταιρισμών 7/9/34.
- Οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί και Διδάσκαλοι 12/10/1934.
- Και η ανταπόκριση στην αθηναϊκή εφημερίδα «Κράτος» για την τελετή Δημ. Βερναρδάκη 4/10/34.

Και είχε το θάρρος να πλησιάσει στο Γραφείο του τον Θ. Τζωρτζάκη και να τον παρακαλέσει να διαβάσει κάποιο κείμενό του για δημοσίευση στο «Συνεταιριστή» αν το ενέκρινε. Τίτλος του «Η κίνησις των Ελαιουργικών Συνεταιρισμών Λέσβου».

Με την ευγένεια και την καλωσύνη που είχε, το κράτησε, το διάβασε, και λίγο αργότερα μου είπε ότι «είναι καλό». Και το δημοσίευσε σε λίγο με το όνομά μου και την μεγάλη(!) ιδιότητά μου ως «Διπλωματούχος της Σχολής Συνεταιριστών» στο τεύχος Νοεμβρίου 1934, με αναγραφή μάλιστα στη σελ. 170 ότι «Παραθέτομεν πίνακα εμφανίοντα την εξέλιξιν των Συνεταιρισμών Λέσβου κατά τα έτη 1923–1931 του οποίου την κατάρτισιν οφείλομεν εις τον φίλον κ. Αρ. Κλήμην». Δημοσιεύονται τα στοιχεία 1923–1931 για Συνεταιρισμούς, μέλη τους, μερίδες δηλωθείσες, καταβληθείσες, ευθύνη, αποθεματικά, κ.λπ.

Και το μικρό αυτό κείμενο το ανατύπωσα και σε πρώτο μικρό βιβλίο μου, το 1934 σε ηλικία 20 ετών.

Και συνεργάστηκα στη συνέχεια με άλλα κείμενά μου στο Συνεταιριστή.

Και κατά την δεύτερη περίοδο της εκδόσεως του περιοδικού 1946–1966 γράφει στον πρόλογο του πανηγυρικού τεύχους ο Θ. Τζωρτζάκης ότι το περιοδικό εκδίδεται κατά την δεύτερη ιδίως περιόδό του, «με την συμπαράσταση των κυρίων Δ.Θ. Πάνου και Αρ. Ν. Κλήμη όπως και της κυρίας Φωτεινής Θ. Τζωρτζάκη». Τόση ήταν η καλωσύνη του.

* * *

Τα κείμενα του Α. Ν. Κλήμη που δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό «ο Συνεταιριστής» από το 1934 (σε ηλικία 20 ετών) έως την διακοπή της εκδόσεώς του (αρχές 1967) είναι τα ακόλουθα:

- Η κίνησις των Ελαιουργικών Συνεταιρισμών Λέσβου, Νοέμβριος 1934.
- Αι διατάξεις του Ν. 5289 περί εκτάκτων αποθεματικών και οι Ελαιουργικοί Συνεταιρισμοί Λέσβου, τεύχος 23 του 1935.
- Από το έργον της ΑΤΕ κατά το 1934, τεύχη 7 και 8 του 1935.
- Το έργον της ΑΤΕ κατά το 1935, φ. 9 του 1936.
- Από τας εργασίας της Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών, φ. 7 του 1936.

- Συνεταιριστική πολιτική ΑΤΕ, φ. 9 του 1936.
 - Τα αποτελέσματα των εργασιών της Ενώσεως Κιτροπαραγωγών Κρήτης, φ. 1-2 του 1937.
 - Οι Συνεταιρισμοί εις την Λέσβον, φ. 3, 4 και 5 του 1937.
 - Οι μαθητικοί Συνεταιρισμοί εις την χώραν μας, φ. 1 και φ. 2 του 1938.
 - Ανασκόπησις των στατιστικών στοιχείων 49 Ενώσεων Συνεταιρισμών, φ. 4 του 1938 και φ. 5 του 1938.
 - Σχολικοί και Μαθητικοί Συνεταιρισμοί, φ. 11 του 1938.
 - Η σημασία των μαθητικών Συνεταιρισμών, φ. 12 του 1938.
 - Αι εργασίαι πωλήσεως ελαίου εις τας συνεταιριστικάς οργανώσεις Λέσβου, φ. 6 του 1939.
 - Η κατανόησις της εννοίας της αγροτικής πίστεως, φ. 7 του 1939.
 - Τα κατάλληλα όργανα δια την άσκησιν της αγροτικής πίστεως, φ. 8 του 1939.
 - Η έννοια της αγροτικής πίστεως, φ. 11 του 1939.
 - Διακρίσεις της αγροτικής πίστεως, φ. 1 του 1940.
 - Ο κύκλος δράσεως της αγροτικής πίστεως, φ. 2 του 1940.
 - Η αγροτική πίστις κατά χρόνον και ασφάλειαν, φ. 4 του 1940.
- Κατά την επανέκδοσιν του περιοδικού από το 1946, παρόλον που διήύθυνα το περιοδικό της Συνομοσπονδίας «η Φωνή των Συνεταιρισμών» η συμπάρασά μου στην έκδοσιν του Συνεταιριστή ήταν συνεχής. Βλ. κείμενα:
- Το προσωπικό των Συνεταιρισμών, Οκτώβρ. 1947 και Νοέμβριος - Δεκέμβρ. 1947.
 - Διορισμός προσωπικού σε συνεταιριστική οργάνωσιν Ιαν. - Φεβρ. 1948.
 - Ιεραρχία, προαγωγή, αποδοχές του συνεταιριστικού προσωπικού, Μαρτ. 1948.
 - Άδειες, ασθένεια, στράτευση, Απριλ. 1948.
 - Πειθαρχική εξουσία, επιβολή ποινής, Ιαν. 1949.
 - Πως χάνεται η υπαλληλική σχέσις, Ιούλ. - Αυγ. 1949.
 - Εξασφαλιστικοί θεσμοί για το προσωπικό των Συνεταιρισμών, Σεπτ. - Οκτ. 1948.
 - Η συνεταιριστική εκπαίδευσις και το συνεταιριστικό βιβλίον, Ιαν. - Φεβρ. 1949.
 - Συνεργατική εκδοτική Εταιρεία, Σεπτ. 1949.

- Οι συνεταιριστικές Οργανώσεις στην οικονομία και τη νομοθεσία, Ιουλ. - Αυγ. 1950.

- Τα καπνά μας κατά το 1950. Σεπτ. - Οκτ. 1950.

- Κεντρική Τράπεζα. Χρήσιμες υποδείξεις Σ. Ιασημίδη, Σεπτ.-Οκτ. 1950.

- Μια επίσκεψη σ' ένα συγχρονισμένο ελαιουργείο, Νοε.-Δεκ. 1950.

- Το μορφωτικό έργο της Συνομοσπονδίας. Η δεύτερη σειρά συνεταιριστικών μαθημάτων, Μαρτ. - Απρίλ. 1951.

- Κοινωνικές ασφαλίσεις αγροτών. Υγειονομικός Συνεταιρισμός Ροδολείβους, Μάϊος - Ιουν. 1951.

- Στον Αλμυρό στις 31 Μαΐου 1911, Μάϊος 1951.

- Η τρίτη σειρά των Συνεταιριστικών μαθημάτων, Απρίλ. 1952.

- Το Ελληνικό Σύνταγμα και η συνεταιριστική κίνηση, Ιούλ. 1952.

- Από τη δράση του Καταν. Συνετ. ΑΤΕ, Ιαν. 1953.

- Συμπεράσματα από στατιστική των γεωργ. συνεταιρισμών, Ιούλ. 1953.

- Η έννομη προστασία του συνεταίρου που διαγράφεται από το Συνεταιρισμό, Αυγ. 1953.

- Η οργάνωση των κτηνασφαλιστικών Συνεταιρισμών, Οκτ. 1953.

- Η κίνηση των καταθέσεων στην ΑΤΕ 1945-1952, Φεβρ. 1954.

- Οι εργασίες και οι επιδιώξεις του Κατ. Συνετ. υπαλ. ΑΤΕ, Σεπτ. 1954.

- Η συνεταιριστική κίνηση των καταναλωτών, Ιούν. 1955.

- Προβλήματα κατά συνεργασία Συνεταιρισμών παραγωγών και καταναλωτών, Μάϊος 1956.

- Προσβολή Αποφάσεως Γεν. Συνελεύσεως, Ιαν., Φεβρ., Μαρτ. 1957.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ Β'
73668 Έν' Αθήναις τῆ 26 Σεπ. 1960
Π Ρ Ο Σ
ΤΟ ΤΜΗΜΑ ΤΥΠΟΥ & ΠΡΟΔΑΓΜΑΤΟΣ
ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

Γνωρίζομεν ὑμῖν ὅτι ἀποφάσει τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Τραπεζῆς μας (Πρακτ. 3/30.6.60) ἐνεκρῆθη ἡ ἀπασχόλησις τοῦ ὑπετέρου Προϊσταμένου Τμημ. Α' κ. Αρ. Κλήμη 1) ὡς Καθηγητοῦ παρὰ τῆ Ἰνστιτούτου Συν/κῆς Ἐκπαίδευσσεως, 2) ὡς Ἐπιστημονικοῦ συνεργάτου ἐπὶ θεμάτων Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας παρὰ τῆ Τραπεζῆς Ἑλλάδος καὶ 3) ὡς συγγραφέως ἐκδότου μελετῶν ἐπὶ θεμάτων Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας καὶ Συνεταιρισμῶν.-

Ο ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

ΑΝ. ΤΟΥΣ ΠΑΝΑΚΗΣ

ΚΟΙΝΟΠΟΙΕΙΤΑΙ :
Τμημ. Α' κ. Αρ. Κλήμη
Ἐντετύπη

ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΚ/ΤΙΝ
Ο ΤΜΗΜΑΤΑΡΧΗΣ

- Γενικά γραμμαί της νομοθεσίας συνεταιρισμών, Δεκ. 1959.
- Οι καταναλωτικοί συνεταιρισμοί στη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα, Ιαν., Φεβρ., Μαρτ., Απριλ., Μάιος, Ιουν., Ιουλ., Αυγ. 1960.
- Επισκόπησις εξελίξεως και περιεχομένου της ελληνικής νομοθεσίας Συνεταιρισμών, φ. 190 του 1962.
- Ο καταναλωτικός συνεταιρισμός στην πράξη, 1962 σ. 136.
- Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Σπουδών στο Παρίσι, Ιουν. 1962.
- Το ατομικό βιβλιάριο στην ΑΤΕ 1963, σ. 48.

* * *

Και πέρα από τα κείμενά μου, συνεργαζόμουν πολλά χρόνια υπηρεσιακά, ως γραμματέας και ως διδάσκων, στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσεως την οποία διηύθυνε ο Θ. Τζωρτζάκης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 26

Οι κριτικές του Θ. Τζωρτζάκη και του περιοδικού του «ο Συνεταιριστής» για το συγγραφικό έργο του νεαρού Αριστ. Ν. Κλήμη

(Βλ. το βιβλίο Βιβλιογραφικό βοήθημα σε θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας – Πολιτικής).

– Βιβλίο **«Οι Συνεταιρισμοί εις την Λέσβον»**: Το πρώτο βιβλίο του Α. Ν. Κλήμη δημοσιεύτηκε στο περ. «ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη το 1937. Και από εκεί ανατυπώθηκε σε μικρό βιβλίο. Ο συγγραφέας ήταν 22 ετών, απόφοιτος της Σχολής Συνεταιριστών, φοιτητής της Νομικής Παν/μίου Αθηνών, τιμημένος με Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών για φοιτητική αριστεία, μικρός τότε υπάλληλος της ΑΤΕ αποσπασμένος στη νεαρή Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών, έπειτα από αίτησή της.

Κριτική του Συνεταιριστή: «Αι μελέται “οι Συνεταιρισμοί εις την Λέσβον” και “Μαθητικοί Συνεταιρισμοί” αι οποίαι εδημοσιεύθησαν εις τον “Συνεταιριστήν”, γραμμέναι με επιμέλειαν και σύστημα, επροκάλεσαν ιδιαιτέρως την προσοχήν των συνεταιριστικών και γεωργο-οικονομικών κύκλων, οι οποίοι τας έκριναν λίαν ευμενώς...» (σελ. 12 του παραπάνω βιβλίου, όπου και οι άλλες κριτικές άλλων).

– Βιβλίο **«οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί»** Μυτιλ. 1938. Βλ. βιβλίο **«Βιβλιογραφικό Βοήθημα...»** σ. 16.

«Ο κ. Κλήμης, γνωστός από μακρού εις τους αναγνώστας του “Συνεταιριστού” ως συνεργάτης του, είναι ένας από τους πλέον φωτισμένους και συνειδητούς συνεταιριστάς. Παρά την νεαρότητά του, ένα πλήθος άρθρων και μελετών, όλων μελετημένων και σοβαρών, αποτελούν το συγγραφικόν του έργον, το οποίον είναι καθ’ όλα αντάξιον της πρακτικής του συνεταιριστικής δράσεως, την οποίαν του εδόθη η ευκαιρία να αναπτύξη κατά την τριετή υπηρεσίαν του εις την Συνομοσπονδίαν των Συνεταιρισμών.

Ειδικότερον αι μελέται του “οι Συνεταιρισμοί εις την Λέσβον”, “οι μαθητικοί συνεταιρισμοί” εις την χώραν μας... γραμμέναι με επιμέλειαν και σύστημα, επροκάλεσαν ιδιαιτέρως την προσοχήν των συνεταιριστικών και γεωργο-οικονομολογικών κύκλων, οι οποίοι τας έκριναν λίαν ευμενώς.

Με το νέον έργον “οι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί” ο κ. Κλήμης επιδιώκει κυρίως να προσφέρει εις την συνεταιριστικήν φιλολογίαν ένα εκλαϊκευτικό

και σύντομο, ως είπαμεν, εγχειρίδιον του γεωργικού συνεταιρισμού, που να είναι ευκολονόητον και από την μεγάλην μάζαν των συνεταιρισμένων αγροτών. Και μπορεί να λεχθεί ότι επέτυχεν τον σκοπόν του. Με γλώσσαν απλήν, με φροντισμένον σύστημα κατατάξεως της ύλης και με απλοποίησιν των εννοιών κατά το δυνατόν, επέτυχεν ο κ. Κλήμης να δώσει ένα χρησίμον βοήθημα εις τους συνεταιριστάς και ένα ευσυνείδητον οδηγόν δια την ορθήν κατεύθυνσιν μέσα εις το πολύπλευρον οικοδόμημα του γεωργικού συνεταιρισμού» (σ. 17 του βιβλίου, όπου και άλλες κριτικές).

— Ο **Θ. Τζωρτζάκης** (επιστολή 27/10/1938) «... σε συγχαίρω για την αδιάκοπη εργασία σου και τις αγνές ανώτερες ανησυχίες σου... έχεις μέσα σου τόσον ενθουσιασμό και... την ικανότητα να διακρίνεις κάτω από την καθημερινή ρουτίνα, τους άξιους κόπου ανώτερους σκοπούς...» (Βιβλ. Βοήθημα σ. 17).

— Βιβλίο «**οι Συνεταιρισμοί**» **Αθήνα 1946/47**. Βλ. βιβλίο «Βιβλιογρ. βοήθημα» σ. 22 **Κριτική περ. «ο Συνεταιριστής**». «...ο αγαπητός μας φίλος και στενός συνεργάτης κ. Αρ. Κλήμης έχει πια καταλάβει μίαν εξαιρετικήν θέση μέσα στη συνεταιριστική κίνηση και ανάμεσα στους νέους συνεταιριστές. Η συγγραφική και πρακτική του δράση είναι σημαντικές και αξιόλογες και ξεχωριστές οι υπηρεσίες του στην κίνηση.

Τελευταία ανέλαβε και πάλι υπηρεσία στη Συνομοσπονδία ύστερα από την ανασυγκρότηση της και διευθύνει με εξαιρετική αξιοσύνη από την αρχή του το έγκριτο όργανο της Συνομοσπονδίας «η Φωνή των Συνεταιρισμών»... Με το βιβλίο του θέλει να προσφέρει στο Συνεταιρισμένο κόσμο, ένα απλό και σύντομο βοήθημα για την γνώση και την κατανόηση του Συνεταιρισμού, γιατί όπως γράφει στον πρόλογό του, πιστεύει ότι πριν από κάθε επιστημονικό έργο –που προορίζεται για τους λίγους– πρέπει να προηγείται η προσπάθεια για την πραγματική μόρφωση του λαού.

Παρ' όλη τη συντομία του, το βιβλίο του κ. Κλήμη, είναι περιεκτικό, σαφές και ανταποκρινόμενο στο σκοπό του, γιατί είναι ευκολονόητο και πειστικό. Σε απλή δημοτική γλώσσα εκθέτει.....

Σε βαθύτερο νόημα απ' όλο το βιβλίο προβάλλει η συνειδητή και ακλόνητη πίστη του συγγραφέα στο Συνεταιρισμό που τον βλέπει σαν το κύριο συντελεστή για την θεμελίωση ενός καλύτερου κόσμου» (σελ. 22 του βιβλίου, όπου και οι άλλες κριτικές από αρμοδίους).

— Βιβλίου «**Ελληνικόν Συνεταιριστικόν Δίκαιον**» Αθ. 1948 σ. 150 **Κριτική «Συνεταιριστή»** από Χασαπόπουλο: Βλ. βιβλίου «Βιβλιογρ. Βοήθημα» σελ. 30. «Κυκλοφόρησε το πρώτο μέρος ερμηνευτικής μελέτης της συνεταιριστικής νομοθεσίας του Α.Ν. Κλήμη που είναι ανώτερος υπάλληλος στην ΑΤΕ, και γνωστός συγγραφέας και άλλων συνεταιριστικών μελετών... Το έργο του κ. Κλήμη είναι μία σημαντική συμβολή για τη συστηματικότερη

έρευνα του συνεταιριστικού θεσμού...

Και γι' αυτό οφείλεται κάθε έπαινος στον συγγραφέα για το φροντισμένο έργο του...» (σελ. 30, όπου και οι άλλες κριτικές αξιολογών ειδικών).

— Βιβλίου «**Αγροτική πίστις: Βιβλίου πρώτον. «Ιστορία ιδρύσεως της Αγροτικής Τράπεζης»** Αθην. 1950 σ. 134. Βλ. το βιβλίο «Βιβλιογραφικό Βοήθημα» σελ. 33 επόμε. Κριτική του περιοδ. «**Συνεταιριστής**» του Θ. Τζωρτζάκη:

«... ο κ. Κλήμης πλουτίζει και πάλι τη γεωργοοικονομική βιβλιογραφία μας με το νέο του αυτό βιβλίο που εξιστορεί την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας...

Η έμπνευση του κ. Κλήμη να συγκεντρώση συστηματικά, ιστορικά στοιχεία σχετικά με την ίδρυση της Αγροτικής Τράπεζας και η φροντισμένη πραγματοποίησή της, είναι αξιέπαινες. Η εργασία του αυτή είναι πολύ εξυπηρετική, γιατί βοηθεί όχι μόνο τους νεωτέρους γεωργοσυνεταιριστές να ενημερωθούν σ' ένα από τους σοβαρότερους τομείς της γεωργικής μας οικονομίας, αλλά υποβοηθεί και τους παλαιότερους να βρίσκουν συγκεκριμένα πολλά χρήσιμα στοιχεία σχετικά με την αγροτική πίστη και την εξέλιξη της στον τόπο μας.

Ο κ. Κλήμης μας αναγγέλει ότι θα γράψει σε δεύτερο βιβλίο του για τη θεωρία της αγροτικής πίστης και σε τρίτο θα εξιστορήσει τη δράση της Αγροτικής Τράπεζας. Ευχόμαστε και ελπίζομε ότι με την επιμέλεια που τον διακρίνει, θα πραγματοποιήσει την πρόθεσή του...» (σελ. 37 του βιβλίου, όπου και οι άλλες κριτικές Πρωθυπουργού Σοφ. Ελ. Βενιζέλου και από σπουδαίες προσωπικότητες).

— Βιβλίου «**Διεθνής Νομοθεσία περί Συνεταιρισμών**» (Ν. Πολύζου, Α. Ν. Κλήμη, Β. Ανθρακοπούλου) Αθ. 1951 σ. 160. Κριτική «**Συνεταιριστού**» «... μας δίνουν ενδιαφέροντες συνεταιριστικούς νόμους... και μας υπόσχονται...».

— Βιβλίου «**η Αγροτική Οικονομία προ και μετά την ίδρυση της ΑΤΕ**». Βασικά στοιχεία «Διαπιστώσεις-Συμπεράσματα» της ογκώδους και λεπτομερειακής μελέτης, στην οποία απενεμήθη Βραβείον της Ακαδημίας Αθηνών. Αθην. 1955 σελ. 112 (όπως δημοσιεύθηκε σε 13 εβδομαδιαία φύλλα της εφ. «Οικονομικός Ταχυδρόμος» από 7 Απριλίου έως 30 Ιουνίου 1955». Κριτική «**Συνεταιριστή**» (Βλ. βιβλίο Βιβλιογραφικό Βοήθημα σελ. 56).

«... Η μελέτη... εξετάζει αναλυτικά όλα τα ζητήματα που αναφέρονται στην αγροτική οικονομία της χώρας και την εξέλιξή τους κατά τα τελευταία 30 χρόνια. Κάθε ένα από τα 20 κεφάλαια της μελέτης κλείνει με παρατηρήσεις και συμπεράσματα. Εξετάζονται αναλυτικά... Η μελέτη βασίζεται σε αξιολογη βιβλιογραφία και σε πλούσια στοιχεία, που ο συγγρα-

φέας τα εκθέτει και τα συγκρίνει με γνώση και σύστημα για να καταλήξει σε διαπιστώσεις και συμπεράσματα.

Χαρακτηριστικά για το υψηλότερο πνεύμα που διακρίνει τη μελέτη αυτή είναι τα ακόλουθα που μας λέγει στην τελευταία παράγραφο... Ο «Συνεταιριστής» είναι ευτυχής για τη βράβευση και για το πνεύμα της εργασίας αυτής, γιατί ο κ. Κλήμης έκαμε από τις στήλες του, πριν από 20 χρόνια, τα πρώτα ευρύτερα πνευματικά του βήματα, που εξελίχθηκαν σε αξιόλογο συγγραφικό του έργο στον τομέα των συνεταιρισμών και τώρα της αγροτικής οικονομίας» (σελ. 56 του βιβλίου, όπου και οι άλλες αξιόλογες κριτικές και ενέργειες).

— Βιβλίο «**Κώδιξ περί Συνεταιρισμών**» Αθ. 1958 σ. 556. Βλ. Βιβλιογραφικόν βοήθημα σ. 64 κριτική περ. «ο Συνεταιριστής» Θεοδ. Τζωρτζάκη:

«Οι κ.κ. Απ. Οικονομόπουλος και Αριστ. Κλήμης, ανώτεροι υπάλληλοι της ΑΤΕ και γνωστοί συνεταιριστές, είχαν την ευτυχή έμπνευσιν να προβούν στην έκδοση μεγάλου τόμου, που περιλαμβάνει πλήρη κωδικοποίηση της συνεταιριστικής μας νομοθεσίας, γενικής και ειδικής, καθώς και συστηματική ερμηνεία και πλούσια νομολογία. Από τον πρόλογον του αξιολόγου αυτού έργου παραθέτουμε τα ακόλουθα αποσπάσματα που φανερώνουν τον όγκο της εργασίας και την εξαιρετική σημασία της... Είμαστε βέβαιοι ότι η αξιόλογη αυτή έκδοση, που την διακρίνει εξαιρετική επιμέλεια και μεγάλη φροντίδα και ικανοποιεί ένα ζωηρό σχετικό αίτημα των Συνεταιρισμών, των συνεταιριστών και του νομικού κόσμου για μια συστηματική κωδικοποίηση της συνεταιριστικής μας νομοθεσίας, πλουτισμένη με άρθια ερμηνεία και ωλοκληρωμένη νομολογία, θα γίνη δεκτή με ικανοποίηση και χαρά από όλους τους ενδιαφερομένους. Αυτό θα ανταμείψη τους κόπους και τις θυσίες των δύο φιλοτίμων και ακαταπόνητων συγγραφέων που βρήκαν τον καλύτερο τρόπο με την πολύτιμη αυτή προσφορά τους να δείξουν την αγάπη τους και την πίστη τους στην Συνεταιριστική Ιδέα».

— Βιβλίου «**Νομοθεσία και Νομολογία Συνεταιρισμών παντός βαθμού...**» Αθ. 1962 «Βιβλιογρ. Βοήθημα» σελ. 85. Κριτική «Συνεταιριστού» Δ/ντής Θ. Τζωρτζάκης. Γράφει ο συνεταιριστής δικηγόρος Τ. Χασαπόπουλος, γνώστης του Δικαίου, συγγραφέας:

«Εξεδόθη και εκκυκλοφόρησε εις καλαίσθητον και επιμελημένην έκδοσιν νέα εργασία υπό τον τίτλον "Νομοθεσία και Νομολογία συνεταιρισμών παντός βαθμού, γεωργικών, αστικών, ελευθέρων, αναγκαστικών" των κ.κ. Απ. Οικονομόπουλου και Αριστ. Κλήμη, γνωστών και εκ σχετικής προγενεστέρας εκδόσεως και άλλων εργασιών αυτών.

Πρόκειται πράγματι περί αξιολόγου εργασίας την οποίαν αναμφισβητήτως υπεβोधήθησε σημαντικώς, αλλά και εγκυρότερον ακριβώς εκ του λόγου τούτου κατέστησε, το γεγονός ότι αμφότεροι κατέχουν υψηλάς εις

την ιεραρχίαν της Αγροτικής Τραπέζης θέσεις, ευρισκομένας εις άμεσον εξ officio επαφήν με τα επεξεργαζόμενα θέματα.

Το έργον από απόψεως ύλης δύναται να ταξινομηθή εις δύο κυρίας κατηγορίας:

Α) Την συλλογήν και κωδικοποίησιν της νομοθεσίας, α) της βασικής του νόμου 602 περί συνεταιρισμών και των προς τούτον συναφών διατάξεων νόμων και διαταγμάτων, και β) των λοιπών ειδικών περί ελευθέρων ή αναγκαστικών συνεταιρισμών.

Β) Την συγκέντρωσιν και ταξινόμησιν της νομολογίας.

Ως είναι γνωστόν, η βασική, κυρίως, συνεταιριστική νομοθεσία μας, ο νόμος 602, πάσχει και πάσχει δεινώς. Διότι μέσα εις το βραχύ διάστημα μιας περίπου 15ετίας, υπέστη απειραρίθμους τροποποιήσεις και συμπληρώσεις. Προχειρολογία, κακονομία, έλλειψις συντονισμού και εναρμονίσεως, ανεπαρκής μελέτη και άγνοια εν τω συνόλω των ρυθμιζομένων θεμάτων, πολλών ουσιωδών εξ αυτών, έβλαψαν την αρχικήν ενότητα του νόμου και εις πολλά σημεία κατέστησαν αυτόν δυσνόητον και δυσεφάρμοστον. Μία, όθεν, κωδικοποιήσις της πολλαπλώς τραυματισμένης αυτής νομοθεσίας μας υπήρξε επιβεβλημένη ανάγκη αλλά και δύσκολος εργασία, απαιτούσα και γνώσιν ταύτης και μείζονα προσοχήν και επιμέλειαν.

Εξ ετέρου και η νομολογία των δικαστηρίων μας, ουχί πλουσία καθ' εαυτήν, ενεδεικνύετο να συγκεντρωθή και ταξινομηθή κατά εύχρηστον τρόπον, ώστε ο ερμηνευτής και εφαρμοστής του νόμου να έχη προχείρους τας δοθείσας λύσεις επί των θεμάτων, τα οποία απησχόλησαν τα δικαστήριά μας.

Αμφότερας τας εργασίας ταύτας επεξεργάσθησαν και συντόνισαν οι εκπονηταί του έργου μετά γνώσεως των θεμάτων και επιμελούς φροντίδος. Ως και εις τον πρόλογον αυτών αναφέρεται, η κωδικοποιήσις εγένετο βάσει των εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως δημοσιευθέντων κατά καιρούς κειμένων, ως ώφειλε, διότι μόνον ούτω υπάρχει η εγγύησις ακριβείας, εις την παραμέλησιν δε της ανάγκης ταύτης πρέπει να αποδοθούν σφάλματα μερικών προηγουμένων και μάλιστα φροντισμένων κατά τα λοιπά εκ των πολυαρίθμων ανεπισήμων, μετά ή άνευ νομολογίας, κωδικοποιήσεων. Η εις το τέλος εκάστου άρθρου γινομένη μνεία του οικείου άρθρου του τροποποιητικού νόμου δι' εκάστην τροποποιημένην διάταξιν του κειμένου και άλλαι διευκρινίσεις και η παράθεσις επίσης των συναφών προς έκαστον άρθρον διατάξεων άλλων νόμων, αυξάνουν την χρησιμότητα και συμβολήν της κωδικοποιήσεως. Η δε εν συνεχεία παράθεσις όλων των ειδικών νόμων περί συνεταιρισμών ειδικού σκοπού, ελευθέρων ή αναγκαστικών, συνιστά ωλοκληρωμένην εικόνα της παρ' ημίν νομοθετικής επί των συνεταιρισμών ύλης.

Η συγκέντρωση, εξ άλλου, μεγάλου αριθμού δικαστικών αποφάσεων και γνωμοδοτήσεων, όχι μόνον των εις νομικά περιοδικά δημοσιευμένων, αλλά και πλείστων αδημοσιεύτων και ιδία η μεθοδική και επιμελημένη καταχώρησις αυτών κατ' άρθρα σχετιζόμενα προς το κρινόμενον θέμα, αποτελεί εκ παραλλήλου χρήσιμον συμβολήν εις την ερμηνείαν και εφαρμογήν, δεδομένου ότι και αυτή η παράλληλος εμφάνισις αντιτιθεμένων ή διαφορουσών απόψεων υποβοηθεί εις την ανίσχευσιν των ορθοτέρων λύσεων.

Την ομολογουμένην χρησιμότητα του όλου έργου επισφραγίζουν λεπτομερή ευρετήρια κωδικοποιήσεως, νομοθεσίας, νομολογίας κατά Δικαστήρια κ.λπ., καθ' ύλην.

Εν συνόψει, η επί το αυτό επιμελής συγκέντρωσις εκτεταμένης και ποικίλης ύλης, η γνώσις των θεμάτων και η εμπειρία επ' αυτών των εκπονητών του έργου και η μεθοδική και φροντισμένη επεξεργασία και ταξινόμησις αυτών, προσδίδουν εις το έργον εγγύησιν αρτίας συγκεντρώσεως και καθιστούν αυτό σημαντικόν βοήθημα εις τον ερμηνευτήν και εφαρμοστήν δια την έρευναν και νομικήν τοποθέτησιν των υπ' αυτού εξεταζομένων θεμάτων» (βλ. σελ. 86, 87 του βιβλίου όπου και οι άλλες κριτικές αξιολογών Καθηγητών και ειδικών).

* * *

Υπενθυμίζουμε ότι ο **Συνεταιριστής** έκλεισε στις αρχές 1967 (λόγω της δικτατορίας) αλλά η όλη συνεργασία Α. Κλήμη με τον πνευματικόν ηγέτην Θ. Τζωρτζάκη και κυρίως στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως των Κεντρικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και μετέπειτα, υπήρξε πολύ στενή έως το θάνατό του (1971). Αλλά και μετέπειτα, στενή η επαφή με το έργο του.

ΚΕΙΜΕΝΟ 27

Το γενικότερο Συνεταιριστικό Πρόγραμμα όπως το διατυπώνει ο Διευθυντής Ι. Αφεντάκης. Και ο Θ. Τζωρτζιάκης αρχίζει με τη συνεταιριστική εκπαίδευση-μόρφωση.

Ανάμεσα στα λίγα συνεταιριστικά ψηφίσματα της Συνομοσπονδίας στην έκδοση του 1944, υπήρχε και το ακόλουθο γενικό:

« Η Συνομοσπονδία διαπιστώνει την ανάγκη της ανωτέρας, μέσης και κατωτέρας συνεταιριστικής εκπαίδευσης. Θεωρεί απαραίτητον όπως η Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή, το Γεωπονικόν Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και η Ανωτάτη Εμπορική Σχολή ιδρύσουν έδρας της Συνεταιριστικής Οικονομίας και της Συνεταιριστικής Λογιστικής και ειδικά τμήματα αυτών να ασχολούνται με την μετεκπαίδευση και ειδικεύουν των Συνεταιριστικών υπαλλήλων, των υπαλλήλων της ΑΤΕ ή των αποφοίτων άλλων ανωτέρων ιδρυμάτων.

Η μέση συνεταιριστική εκπαίδευση είναι απολύτως αναγκαία τόσο δια την εκπαίδευση και προπαρασκευή συνεταιριστικών στελεχών, όσον και δια την εκπαίδευση αγροτών επιθυμούντων μεγαλύτεραν κατάρτισην εις τα ζητήματα των Συνεταιρισμών.

Η κατωτέρα εκπαίδευση θέλει οργανωθεί υπό μορφήν μεταβατικών σχολείων υπό της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας με συνεργασίαν των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών και θα έχη σκοπόν την διάδοσιν των αρχών του συνεργατισμού επ' ωφελεία των οικονομικώς ασθενών, δια την αύξησιν του εθνικού μας εισοδήματος.

Τέλος αποφασίζει όπως την όλην οργάνωσιν της εκπαίδευσης αναλάβει η Πανελληνίος Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών εν συνεργασία μετά του Κράτους και με την οικονομικήν και ηθικήν ενίσχυσιν αυτού, της Αγροτικής Τραπέζης και των Ενώσεων».

Την ανάγκη αυτή προσπαθούν να την ικανοποιήσουν στοιχειωδώς διάφορες Οργανώσεις στη Δυτ. Μακεδονία, στα Χανιά, την Ξάνθη και αλλού, όπου οργανώθηκαν κατώτερες προσωρινές Συνεταιριστικές Σχολές για την μόρφωση αγροτοπαίδων που επιθυμούν να υπηρετήσουν σε Συνεταιρισμούς των χωριών (βλ. «Φωνή των Συνεταιρισμών» 1946 σ. 96).

Αλλά καμιά τέτοια ευρύτερη προσπάθεια (που απαιτεί διάρκεια, οικονομικά μέσα, ηρεμία, πρόγραμμα, προσωπικό κλπ.) δεν είναι δυνατόν να αναληφθεί τοπικά και μάλιστα μέσα στην τότε κατάσταση και τη χειρότερη στη συνέχεια (με επιστράτευση και άλλα εμπόδια). Απαιτείται οργάνω-

νωση γενικότερη.

Στη Γεν. Συνέλευση του 1947 γίνεται αναλυτική εισήγηση του Δ/ντή Ι. Αφεντάκη. Πρώτα «ευχαριστίες στον Ανώτερο Συνεταιριστικό Σύμβουλο Θ. Τζωρτζάκη τον θεωρητικόν του Συνεργατισμού όστις δια της πείρας του και της μορφώσεώς του κατηύθυνε το δύσκολον έργον μας».

Αρκετά αναλυτικά με το δικό του συνεταιριστικό βλέμμα αναφέρεται στη Γ.Σ. του 1947 και ο Θ. Τζωρτζάκης στο Συνεταιριστή 1947 σ. 88.

Στο 5τομο σελ. 1933, το Συνεταιριστικό Πρόγραμμα, που παρουσίασε ο Δ/ντής Ι. Αφεντάκης (Βλ. αναλυτικά από σελ. 1933 επόμε. 5τομου για όλα).

«Ο κ. Αφεντάκης λέγει ότι δια το πρόγραμμα της Συνεταιριστικής πολιτικής η Γενική Συνέλευσις κατά το παρελθόν έτος εξουσιοδότησε την Διοίκησιν της Συνομοσπονδίας να καταρτίση τούτο και να το θέση εις εφαρμογήν.

Η Διοίκησις της Συνομοσπονδίας (Διοικητικόν και Εποπτικόν Συμβούλιον) εκάλεσε εις κοινήν συνεδρίασιν την Διοίκησιν της ΚΥΔΕΠ (Διοικητικόν και Εποπτικόν Συμβούλιον) ως και τους διευθυντάς και επεξεργάσθη το καταρτισθέν υπό της Υπηρεσίας της Συνομοσπονδίας πρόγραμμα εις ωρισμένους τομείς με βάσιν τας αποφάσεις του Συνεταιρισμένου αγροτικού κόσμου τας ληφθείσας είτε εις ειδικάς ή Γεν. Συνελεύσεις είτε εις συσκέψεις ή ειδικά συνέδρια.

Αι αποφάσεις εξεδόθησαν υπό μορφήν ψηφισμάτων ή ειδικών αποφάσεων και εδημοσιεύθησαν εις την Ελληνικήν και Αγγλικήν εις ειδικά έντυπα τα οποία απεστάλησαν εις τας Ενώσεις και Συνεταιρισμούς και ανεγνώσθησαν εις ειδικάς κοινάς συνεδριάσεις Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου και ειδικάς Συνελεύσεις των Ενώσεων και των Συνεταιρισμών, εις τας οποίας εκλήθησαν και έλαβον μέρος και οι μεμονωμένοι αγρόται, απεστάλησαν εις τας Ξένας αποστολάς.

Τίθεται επομένως σήμερον το ζήτημα εάν καλώς διετυπώθησαν αι αποφάσεις και εξεδόθησαν ειδικά ψηφίσματα, εάν αι αποφάσεις είναι σύμφωνοι με τας γενομένας συζητήσεις και εάν τέλος υιοθετούνται υπό της Γενικής Συνελεύσεως».

Ο Πρόεδρος ερωτά την Συνέλευσιν εάν υιοθετή και εγκρίνη ως κατηρτίσθησαν αι ληφθείσαι αποφάσεις εις ψηφίσματα βάσει των γενομένων εισηγήσεων και συζητήσεων και τελικώς θέτει υπό την κύρωσιν της Συνελεύσεως τα ψηφίσματα και τας αποφάσεις ως εδημοσιεύθησαν.

Μετά συζητήσεις η Συνέλευσις των αντιπροσώπων δι' ανατάσεως της χειρός παμψηφεί ενέκρινε τας αποφάσεις ως διετυπώθησαν εις ψηφίσματα υπό της Διοικήσεως της Συνομοσπονδίας και θεωρεί ότι αποτελούν και το πρόγραμμα της κορυφαίας Οργανώσεως και του Συνεταιριστικού κινήματος επί των διαφόρων θεμάτων τα οποία θίγονται δι' αυτών.

Και συνεχίζει ο Διευθυντής Ι. Αφεντάκης:

«Το πρόγραμμα επομένως εις τους πλείστους τομείς σαφώς διαγράφεται δια των ειδικών ψηφισμάτων. Επί πλέον όμως είμεθα υποχρεωμένοι σήμερον να ξε-

τάσωμεν τον τρόπον εφαρμογής, την συμπλήρωσιν και τον ρόλον της κορυφαίας Συνεταιριστικής Οργανώσεως και των άλλων Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Σήμερον προκύπτει ζήτημα τεράστιον δια τον αγροτικόν συνεργατισμόν. Η ιδιωτική πρωτοβουλία είναι ανίσχυρος να δώση λύσεις υπό τας σημερινάς συνθήκας. Το οξύ δημογραφικόν πρόβλημα με τους νάνους γεωργικούς κλήρους και η αδυναμία χρησιμοποίησεως των εις μεγάλην κλίμακα αργουσών κατά μεγάλα χρονικά διαστήματα του έτους αγροτικών χειρών, θέτουν τον συνεργατισμόν προ διλήματος ήτοι, εάν θα προχωρήση με σημειωτόν βήμα ελπίζοντας ότι σιγά - σιγά θα καθίσταται ικανός μετά μακράν σειράν ετών να βοηθήση τον αγροτικόν κόσμον και να αντιμετωπίση το δημογραφικόν πρόβλημα είτε θα προχωρήση με μίαν καθολικήν οργάνωσιν δια ν' αντιμετωπίση ολόκληρον το πρόβλημα αμέσως έστω και αν πρόκειται να κάνη άλματα. Αλλά το μικρόν εισόδημα της αγροτικής οικογένειας που δεν εξασφαλίζει εις αυτήν ούτε σιτηρέσιον πείνης δεν είναι δυνατόν να συνεχίζεται, και δια τούτο δια παντός τρόπου είμεθα υποχρεωμένοι να αυξήσωμεν αυτό δι' εντάσεως μεν της παραγωγής όπου τούτο είναι δυνατόν, δια της απασχολήσεώς μας δε και εις άλλους τομείς πέραν της καλλιέργειας ως είναι οι τομείς της επεξεργασίας των γεωργικών προϊόντων, της βιομηχανοποιήσεως και εν γένει διαθέσεως αυτών απ' ευθείας εις την κατανάλωσιν της εσωτερικής και εξωτερικής αγοράς. Αλλά και το ζήτημα της ταχύτερας δημιουργίας ανωτέρου πολιτισμού εις το χωριό και τοιουτοτρόπως συμμετοχής των αγροτών εις τα αγαθά του πολιτισμού δεν είναι δυνατόν να παραμένη πλέον απραγματοποίητον.

Υπό τας προϋποθέσεις ταύτας είμεθα υποχρεωμένοι να εξετάσωμεν ποία θα είναι η οργάνωσις και ο μηχανισμός που θα κινήση τον αγροτικόν κόσμον εις την πραγματοποίησιν ενός τόσοσιν μεγάλου προγράμματος από το οποίον θα εξαρτηθή ουχί απλώς βελτιώσις των όρων ζωής δια τους αγροτικούς πληθυσμούς, αλλά κυρίως διότι δι' αυτού θα αυξηθή το εθνικόν εισόδημα, θα κατανεμηθή τούτο κατά τον δικαιότερον τρόπον ώστε να αποτελέση, το ηυξημένον εισόδημα δι' όλους τους εργαζομένους, το μέσον δια την δημιουργίαν όρων ζωής που μέχρι σήμερον απετέλουν προνόμιον των ολίγων, ώστε πραγματικώς να εξασφαλισθή η επιβίωσις της φυλής. Είναι αληθές ότι η Συνεταιριστική κίνησις εμφανίζει μίαν ανάπτυξιν εξαιρετικήν κατά τα τελευταία έτη. Ο Συνεργατισμός κατέστησε ικανόν τον αγροτικόν κόσμον ώστε να έχη εισέλθει εις πλείστους τομείς της οικονομίας μας.

Αι Συνεταιριστικάί Οργανώσεις δεν είναι σήμερον οι παλαιοί Πιστωτικοί Συνεταιρισμοί και αι Ενώσεις που περιορίζονται εις το να λαμβάνουν δάνεια είτε από την Εθνικήν είτε από την Αγροτικήν Τράπεζαν και να προσπαθούν να εξασφαλίσουν καταθέσεις από το υστέρημα από εκμεταλεύσεις που αφήνουν παθητικόν.

Αι συνεταιριστικάί Οργανώσεις σήμερον διεκδικούν τον τομέα των εφαρμογών εις την ελληνικήν οικονομίαν. εις τον τομέα της συγκεντρώσεως, επεξεργασίας και βιομηχανοποιήσεως έχουν προχωρήσει και εμφανίζουν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα επί του τομέως τούτου που υιοθετήθη ακόμη και από τας ξένας Οικονομικάς Αποστολάς, η πραγματοποίησις του οποίου θα επιφέρει ασφαλώς ε-

πανάστασιν εις την Ελληνικήν Οικονομίαν, θα δημιουργήση νέον ηυξημένον εισόδημα, νέους πόρους, νέαν πηγήν πλούτου δια τους εργαζόμενους.

Η από κοινού διάθεσις και η από κοινού προμήθεια των αγαθών θα γίνεται δια των Συνεταιριστικών Οργανώσεων διότι αφ' ενός μεν θα έλθουν εις επαφήν οι παραγωγοί αγαθών με τους καταναλωτάς, και αφ' ετέρου δε διότι θα εξασφαλισθή η απαραίτητος μόνιμος συνεργασία παραγωγής και καταναλώσεως.

Τ' ανωτέρω όμως δεν επιβάλλουν μόνον ανάλογον σταθεράν συνεταιριστικήν πολιτικήν εκ μέρους όλων των αρμοδίων παραγόντων αλλά και εκ παραλλήλου επιβάλλουν οργάνωσιν. Ο καταμερισμός, η αποκέντρωσις, η ειδικεύσις επιβάλλουν την ύπαρξιν συνεταιριστικής πολιτικής και σταθερού προγράμματος αλλά και οργάνωσεως δια την κορυφαίαν Συνεταιριστικήν Οργάνωσιν, τας Κεντρικάς Ενώσεις, τας Κοινοπραξίας, τας Εταιρείας, τας Ενώσεις και τους Συνεταιρισμούς.

Η υπό ένα συνεταιριστικό οργανισμό ως είναι η Πανελλήνιος Συνομοσπονδία πλαισιώσις του συνεταιριστικού κινήματος των κατ' είδος και σκοπούς Συνεταιριστικών Οργανώσεων εξασφαλίζει την επί ορθολογιστικών βάσεων Συνεταιριστικήν Οργάνωσιν, οργάνωσιν ικανήν, δυναμένην να ολοκληρώση τον κύκλον από της καλλιέργειας, της συγκεντρώσεως, της επεξεργασίας και τυποποιήσεως της βιομηχανοποιήσεως και τέλος της διάθέσεως απ' αυθείας εις την κατανάλωσιν εις το εσωτερικόν ή το εξωτερικόν με οριστικήν απομάκρυνσιν και αντικατάστασιν δια των Συνεταιρισμών όλων των πάσης φύσεως ενδιαμέσων, των παρασιτικώς ζώντων.

Η Οργάνωσις θα είναι εις το Κέντρον και εις την περιφέρειαν, θα είναι Οργάνωσις της Συνομοσπονδίας και των Κεντρικών Ενώσεων ή Κοινοπραξιών και Εταιρειών, αλλά και Οργάνωσις των περιφερειακών Κοινοπραξιών των Ενώσεων και των Συνεταιρισμών. Θα είναι η Οργάνωσις που θα ξεκινά εκ των άνω, της Συνομοσπονδίας δια να καταλήξη εις τον Συνεταιρισμόν, αλλά ταυτόχρονα θα είναι Οργάνωσις που θα ξεκινά και εκ των κάτω που θα αρχίξη από τον Συνεταιρισμόν και θα καταλήγη αφού διέλθη όλους τους σταθμούς (ενδιάμεσαι οργάνωσεις) εις την Συνομοσπονδίαν.

Δύο αντίθετα ρεύματα θα διασταυρούνται το ένα εκ των άνω και το άλλο εκ των κάτω, η συνεχής αυτών κίνησις θα εξασφαλίζη τον αλληλοεπιρρεασμόν του κέντρου εκ της περιφέρειας, αλλά και της περιφέρειας εκ του Κέντρου, θα εξασφαλίζη την συνεχή συνεργασίαν αλλά και τον αυτοέλεγχον, θα εξασφαλίζη την πρωτοβουλίαν αλλά και θα την πλαισιώνη μέσα στο γενικώτερο πρόγραμμα.

Η συνοχή θα είναι πλήρης του όλου οικοδομήματος και ο τεράστιος συνεταιριστικός οικονομικός οργανισμός με ζωντανόν μηχανισμόν και αλληλουχίαν θα είναι ικανός να αφομοιώση και να διαχειρισθή οιονδήποτε οικονομικόν και παραγωγικόν πρόγραμμα.

Η Οργάνωσις η οποία θ' αρχίξη από το χωριό με τον ειδικευμένο συνεταιρισμό οικονομικού χώρου με συγκέντρωσιν εις το ειδικόν τμήμα της Ενώσεως με ίδιον Συμβούλιον και ιδίαν Συνέλευσιν, ήτις και θα εκλέγη τον αντιπρόσωπον εις την

Κεντρικήν Ένωσιν ή Κοινοπραξίαν Κεντρικήν ή Περιφερειακήν, θα προχωρεί εις την ειδικευμένην Κεντρικήν Ένωσιν ή Κοινοπραξίαν. Εξ άλλου αι ειδικαί Συνελεύσεις με τα ειδικά Συμβούλια θα αποτελούν την Γενικήν Συνέλευσιν της Ενώσεως αρμοδιάν να εκλέγη το Διοικητικόν και Εποπτικόν Συμβούλιον της Ενώσεως και τον αντιπρόσωπον εις την Πανελλήνιον Συνομοσπονδίαν.

Τα ειδικά Συμβούλια των Τμημάτων από κοινού συνερχόμενα θα βοηθούν το Δ.Σ. δια τον καταρτισμόν του προγράμματος της περιφέρειας δια την προσαρμογήν αυτού εις το γενικότερον πρόγραμμα. Ένα έκαστον των συμβουλίων θα αποτελή δια το Δ.Σ. της Ενώσεως τον ειδικόν μόνιμον Σύμβουλον ώστε να είναι εις θέσιν να μελετήση τα ειδικά προβλήματα, να λάβη αποφάσεις που θα αποτελέσουν και το πρόγραμμα της Ενώσεως δια την περιφέρειαν.

Τοιουτοτρόπως εξασφαλίζεται η στενή συνεργασία των ειδικευμένων Συνεταιρισμών του αυτού σκοπού, μελετώνται τα προβλήματα απολύτως από τους ενδιαφερόμενους, τυγχάνουν της εγκρίσεως και της υποστηρίξεως ηθικώς και υλικώς της Γενικής Συνελεύσεως της Ενώσεως και τέλος δια της απ' ευθείας εξαρτήσεως από την ειδικευμένην Κεντρικήν Ένωσιν ή Κοινοπραξίαν του Κέντρου ή της περιφέρειας εξασφαλίζεται η ενιαία και σταθερά πολιτική δι' έν και το αυτό προϊόν

1950: Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως.
Η πρώτη σειρά συνεταιριστικών υπαλλήλων για μετεκπαίδευση με τον Θ. Τζωρτζάκη και τον βοηθόν και διδάσκοντα Αριστ. Ν. Κλήμη.

αδιαφόρως διαμερίσματος δι' ολόκληρον την χώραν αλλά και η δημιουργία όλων εκείνων των εγκαταστάσεων που είναι απαραίτητοι, τας οποίας ο μεμονωμένος Συνεταιρισμός ή η ένωσις δεν είναι εις θέσιν να εξασφαλίση και τας εξασφαλίζει σήμερον το τράστ των κεφαλαιούχων εις βάρος των παραγωγών, εις βάρος της καταναλώσεως...».

Και πολλά άλλα ακόμα εκθέτει ο Διευθυντής. Είναι τα «πανσυνεταιριστικά» σχέδια που υπονοούσε ο Θ. Τζωρτζάκης. Και ανάμικτα όλα, χωρίς αρχή και τέλος διατυπώσεων, χωρίς δυνατότητες.

Και όλα αυτά εγκρίνονται από τις κουρασμένες πολυπληθείς Γ. Συνελεύσεις με τα πολλά θέματα, δι' ανατάσεως των χειρών.

Ο Θεόδ. Τζωρτζάκης επανέρχεται αργότερα στην ανάγκη Προγράμματος Συνεταιριστικού, μέσα στις πολύ δύσκολες συνθήκες του 1948 με την ευκαιρία των τότε Γενικών Συνελεύσεων της Συνομοσπονδίας και της ΚΥΔΕΠ. Γράφει στο «ο Συνεταιριστής» 1948 σ. 113 διάφορα. Και καταλήγει στο Συνεταιριστικό Πρόγραμμα.

Τελικά κατορθώνει να το θέση μερικώς σε εφαρμογή με την αρχή συστηματικής εκπαίδευσης, το 1950, αφού εξασφαλίστηκαν ελάχιστα οικονομικά μέσα, με τη συνεργασία και των άλλων Κεντρικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και τη συνεργασία διδασκόντων που επιθυμούν να τον βοηθήσουν με ασήμαντον αμοιβήν για τις ώρες διδασκαλίας.

ΚΕΙΜΕΝΟ 28

Η Συνεταιριστική Εκπαίδευση. Βαθμιαίες εφαρμογές. Η «Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως». Οι Σειρές.

Με την πρόοδο των Οργανώσεων αλλά και τις δυσκολίες που υπάρχουν από την ανώμαλη κατάσταση, οργανώνονται το 1949 με την επιμέλεια του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου, μια σειρά από 16 ομιλίες, κυρίως για τους συνεταιριστικούς υπαλλήλους. Σκοπός των ομιλιών αυτών ήταν ν' ανακεφαλαιώσουν θέματα συνεταιριστικά, γεωργικά, οικονομικά κτλ. με τη σημερινή μορφή τους, ώστε να δοθή η ευκαιρία στους ακροατές ν' ανανεώσουν από κοινού τις σχετικές γνώσεις τους και να τις προσαρμόσουν στις εξελίξεις που παρουσιάζει η συνεταιριστική κίνηση.

Οι ομιλίες έγιναν από τις 13 Απριλίου ως τις 11 Ιουνίου 1949 στην αίθουσα του Συλλόγου «Παρνασσός» και στην αίθουσα Αρχαιολογικής Εταιρείας. Την έναρξη τους προλόγισε ο αντιπρόεδρος της Συνομοσπονδίας Θεοφ. Ανδρικόπουλος. Τις ομιλίες έκαναν οι ακόλουθοι επιστήμονες:

- 1) Ο Στ. Παπανδρέου, καθηγητής, Πρύτανης της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, με θέμα: «Η Οικονομία της Γεωργίας».
- 2) Ο Αρ. Σίδερισ, καθηγητής της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών και της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, με θέμα: «Οικονομία και Συνεργατισμός».
- 3) Ο Αθ. Μουλούλης, καθηγητής της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, α) «Η θέσις της Ελληνικής Γεωργίας» και β) «Η συμβολή των γεωργικών συνεταιρισμών εις την αύξησιν της γεωργικής παραγωγής».
- 4) Ο Παν. Αναγνωστόπουλος, καθηγητής της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, «Η συμβολή των συνεταιρισμών εις την ανάπτυξιν των δενδρωδών και κηπευτικών καλλιεργειών».
- 5) Ο Κ. Λεοντίδης, Διευθυντής Υπουργείου Γεωργίας, « Η εξέλιξις της αγροτικής ιδιοκτησίας».
- 6) Ο Χρ. Ευελπίδης, Καθηγητής της Παντείου Σχολής, «Αγροτική Πολιτική και Οικονομία».
- 7) Ο Αν. Δομέστιχος, Διευθυντής στην Αγροτική Τράπεζα, «Η συμβολή των παραγωγικών συνεταιρισμών εις την αύξησιν του εισοδήματος των παραγωγών».
- 8) Ο Δ.Θ. Πάνος, Υποδιευθυντής στη Αγροτική Τράπεζα. α) «Η Διεθνής Συ-

νεταιριστική κίνησης» και β) «Προμήθειαι και Πωλήσεις των Συνεταιρισμών».

9) Ο Παν. Χασαπόπουλος, Νομικός Σύμβουλος της Συνομοσπονδίας «Συνεταιριστική Νομοθεσία» (σε δύο ομιλίες).

10) Ο Θεοδ. Τζωρτζάκης, Ανώτ. Συνεταιριστικός Σύμβουλος, α) «Οι σκοποί και η σημασία της συνεταιριστικής εκπαίδευσης» β) «Η έννοια και οι σκοποί του Συνεταιρισμού» και γ) «Η ελληνική συνεταιριστική κίνησης»

Τις ομιλίες αυτές παρακολούθησαν υπάλληλοι της Συνομοσπονδίας, της Κ.Υ.Δ.Ε.Π., της Σ.Ε.Κ.Ε., της Κ.Σ.Ο.Σ., των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών που έχουν την έδρα τους στην Αθήνα, καθώς επίσης και πολλά αιρετά στελέχη της συνεταιριστικής κίνησης, υπάλληλοι της Αγροτικής Τράπεζας και του Υπουργείου Γεωργίας κτλ.

Κείμενα για Συνεταιριστική Εκπαίδευση, Μόρφωση, Σχολή

11 κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη που αναφέρονται συστηματικά (ιστορικά, θεωρητικά, προτάσεις) στη συνεταιριστική μόρφωση, δημοσιεύονται στο περιοδικό «Συνεταιριστής» από το έτος 1948 έως το Φεβρουάριο 1950. Πρόκειται για βασικά κείμενα μεγάλης αξίας. (Βλ. εκτός από το περιοδικό και αργότερα στο βιβλίο του Θ. Τζωρτζάκη «Ο Συνεργατισμός»).

Σχετικώς με την Συνεταιριστική Μόρφωση γενικότερα, ο Αριστ. Κλήμης με κείμενό του («Συνεταιριστής», 1949, σ. 11) ειδικεύει την εξέταση και τις προτάσεις του στο θέμα της συστηματικής μορφώσεως των στελεχών με οργάνωση Συνεταιριστικής Σχολής. Γράφει σχετικά με ρεαλιστικές προτάσεις:

«Με το εκπαιδευτικό ασχολείται αναλυτικά σε μια σειρά άρθρων του στο «Συνεταιριστή» ο σεβαστός μου κ. Θ. Τζωρτζάκης και σε όσα γράφηκαν δεν μπορεί να προστεθούν παρά μόνο τα εξής: Είναι ανάγκη το βασικό αυτό θέμα να φύγη πια από το στάδιο της συζήτησης και να μπη στο στάδιο της εφαρμογής. Πρέπει να είμαστε ειλικρινείς και να αναγνωρίσουμε ότι υστερούμε πολύ από την πλευρά τη μορφωτική, τόσο αναφορικά με το συνεταιρισμένο κοινό γενικά, όσο και ειδικά με τους συνεταιριστικούς υπαλλήλους.

Και το μεγάλο κοινό είναι αλήθεια πως είναι δύσκολο να μορφωθή από την μια μέρα στην άλλη. Θα μορφωθή σιγά σιγά μαζί με το άπλωμα που θα πάρη γενικά η συνεταιριστική εκπαίδευση στα λαϊκά στρώματα και με μια συστηματική προσπάθεια εκείνων που διευθύνουν την κίνηση στο χωριό, καθώς και με το εκλαϊκευμένο περιοδικό και βιβλίο.

Αλλά έχομε χρέος να ενδιαφερθούμε αμέσως για την άμεση εκπαίδευση των υπαλληλικών στελεχών, ώστε να μπορέσουν να εργασθούν δημιουργικά στην ύπαιθρο και στις πόλεις, για να εξυπηρετηθή έτσι η κίνηση πιο

ορθολογικά και πιο εντατικά στην καταστραμμένη χώρα μας. Στο θέμα το σχετικό με τη μόρφωση των υπαλληλικών στελεχών πρέπει να επιμείνει κανείς ιδιαίτερα. Δεν μπορεί να αντιμετωπισθή το ζήτημα ριζικά μόνο με την ελεύθερη μετεκπαίδευση των παλαιών στελεχών, που είναι βέβαια απαραίτητη και σημαντική.

Χρειάζεται να μορφωθούν και νέοι άνθρωποι που θα ασχοληθούν επαγγελματικά στην κίνηση και θα εργασθούν με αφοσίωση και ζήλο. Και στην Ελλάδα υπάρχουν πολλοί νέοι που έχουν τη διάθεση, έπειτα από μια σύντομη εκπαίδευση ενός χρόνου, να δοθούν με ζήλο σε ένα επάγγελμα που να τους ευχαριστή ψυχικά, αλλά και να τους εξασφαλίζει τη ζωή και να τους ικανοποιή επαγγελματικά. Ίσως αυτή η επιμονή μου για το επαγγελματικό μέρος (την εξασφάλιση και την εξέλιξη) να μην είναι απόλυτα σύμφωνη με την αποστολική αντίληψη που πρέπει να οδηγή τους συνεταιριστές, ούτε με το παράδειγμα επιφανών πρωτοπόρων συνεταιριστών εδώ και αλλού. Όμως είναι, νομίζω, απόλυτα προσαρμοσμένη στην πραγματικότητα, που δεν πρέπει να την παραβλέπουμε, αν θέλωμε πραγματικά να εξυπηρετήσουμε τη συνεταιριστική κίνηση.

Η Συνεταιριστική Σχολή που πρέπει να ιδρυθή από την Συνομοσπονδία σύμφωνα με τη σχετική νομοθεσία για τα σωματεία και την επαγγελματική εκπαίδευση πρέπει να στηριχθή στις ακόλουθες βασικές αρχές:

1) Να οργανωθή σε μέση επαγγελματική σχολή σύμφωνα με το πρόγραμμα της πρώτης Σχολής Συνεταιριστών του Ν. 4142, με μαθήματα θετικά και πρακτικά και με καθηγητές ανθρώπους βγαλμένους μέσα από τη συνεταιριστική κίνηση και από τις υπηρεσίες που ασχολούνται με τους συνεταιρισμούς.

2) Κάθε σχολικό έτος ο αριθμός των σπουδαστών, (που θα είναι απόφοιτοι μέσων σχολών) θα πρέπει να είναι μικρός (20 - 25), για να βρίσκουν επαγγελματική απασχόληση σε Ενώσεις Συνεταιρισμών αμέσως μόλις αποφοιτήσουν. Θα έπρεπε μάλιστα οι σπουδαστές να είναι υπότροφοι των Ενώσεων (κάθε μία από τις 100 Ενώσεις γεωργικών συνεταιρισμών που υπάρχουν να στέλνει έναν υπότροφο κάθε 4-5 χρόνια).

Με τον τρόπο αυτό λύεται πρακτικά το ζήτημα και αντί από ανεφάρμοστες διατάξεις προσόντων για άμεσο διορισμό σε θέσεις Διευθυντών και Εποπτών (που ίσχυαν για τη Σχολή του νόμου 4142) και για τις ακατανόητες πολυτέλειες (που ίσχυαν για τη Γεωργική Συνεταιριστική Σχολή του νόμου 1154/38), θα έχωμε μια βαθμιαία είσοδο στις Ενώσεις προσώπων νέων, επαγγελματικά μορφωμένων, που θα είναι από πριν δεμένα με τις οργανώσεις για να υπηρετήσουν μέσα σ' αυτές στην επαρχία, πράγμα που έχει ιδιαίτερη σημασία».

Η ίδρυση της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως στην Π.Α.Σ.Ε.Γ.Ε.Σ.

Με την εξέλιξη που είχαν τα πράγματα στην Π.Α. Σ. Ε. Γ. Ε. Σ. από τις ανάγκες της εποχής και τις τάσεις (που κρατούσαν τη δράση της σχεδόν αποκλειστικά στους συνδικαλιστικούς αγροτικούς αγώνες και την δημιουργία Κεντρικών Οργανώσεων χωρίς ευρύτερη προγραμματισμένη μέριμνα για τα οργανωτικά και τα μορφωτικά στους Συνεταιρισμούς και Ενώσεις), ο Θ. Τζωρτζάκης προσπαθεί να κρατήσει για τη Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών τον βασικό της συνεταιριστικό ρόλο, σύμφωνα με τους σκοπούς που ιδρύθηκε και το καταστατικό της.

Τα εσωτερικά εμπόδια είναι πολλά, αλλά η αγωνία και η επιμονή του κατορθώνουν να αρχίσει κάποια σχετική προσπάθεια προς τον τομέα αυτό με την συμπαράσταση αριθμού ατόμων με ευρύτερη συνεταιριστική κατάρτιση και αντίληψη αλλά και άλλων ειδικών (Καθηγητών, Διευθυντών Υπηρεσιών, κλπ.) που εκτιμούσαν τις από 10ετίες ορθόδοξες συνεταιριστικές προσπάθειες και τους αγώνες του.

Στην αρχή και ως εισαγωγή διοργανώθηκε το 1949, η παραπάνω σειρά δημόσιων συνεταιριστικών ομιλιών. Γράφει ο ίδιος σε ένα από τα κείμενά του στο περ. «Ο Συνεταιριστής», τα σχετικά με τη συνεταιριστική μόρφωση: (προβάλλοντας πάντα το έργο ως πρωτοβουλία και προσπάθεια «της συνεταιριστικής κίνησης» και «της Συνομοσπονδίας» και του «συνεταιριστικού προγράμματος» κλπ. και όχι ως δική του εισήγηση (με την ελπίδα ότι θα μειωθούν οι ακατανόητες αντιδράσεις μέσα στη Συνομοσπονδία).

«Μεταπολεμικά, ύστερα από τη μεγάλη ανάπτυξη που σημείωσε η συνεταιριστική μας κίνηση και την πολύπλευρη δράση της, αισθάνθηκε και η ίδια πιο έντονη την ανάγκη για συνεταιριστική μόρφωση. Και δεν περιορίστηκε μόνο να διαπιστώσει την ανάγκη αυτή, μα ζητεί και να την ικανοποιήσει με δικά της μέσα, όσο τουλάχιστο της είναι αυτό δυνατό. Κυρίως την πρωτοβουλία και το βάρος του έργου αυτού έχει αναλάβει, σύμφωνα άλλωστε και με την αποστολή της, η Πανελληνιος Συνομοσπονδία των Ενώσεων γεωργικών συνεταιρισμών. Στο πρόγραμμα των επιδιώξεων της δίνει ξεχωριστή θέση στη συνεταιριστική μόρφωση και ήδη άρχισε κιόλας να πραγματοποιεί τις σχετικές προθέσεις της.

Απαρχή του μορφωτικού της έργου έκαμε η Συνομοσπονδία την άνοιξη του περασμένου χρόνου. (1949). Οργάνωσε τότε στην Αθήνα μια σειρά από ομιλίες ειδικών, κυρίως για τους συνεταιριστικούς υπαλλήλους. Σκοπός των ομιλιών ήταν να ανακεφαλαιώσουν θέματα συνεταιριστικά, γεωργικά, οικονομικά κλπ. όπως παρουσιάζονται σήμερα, ώστε να δοθεί η ευκαιρία στους ακροατές να ανανεώσουν τις σχετικές γνώσεις τους, να τις εναρμονίσουν και να τις προσαρμόσουν στις σημερινές εξελίξεις που παρουσιάζει η συνεταιριστική κίνηση.

Έτσι οι ομιλίες, μόλο που τα θέματα τους είναι γνωστά στους ακροατές συνεταιριστικούς υπαλλήλους, είχαν ουσιαστικά διδαχτικό χαρακτήρα και επομένως

ορθά μπορούμε να τις θεωρήσουμε σαν τμήμα του μορφωτικού έργου της Συνομοσπονδίας.

Ύστερα από την πρώτη αυτή μορφωτική προσπάθεια, η Συνομοσπονδία μελέτησε και διατύπωσε ένα πλατύτερο πρόγραμμα εκπαιδευτικής εργασίας, που η εφαρμογή του έχει αρχίσει κιόλας από τα τέλη του Ιανουαρίου (1950).

Τα κύρια σημεία του εκπαιδευτικού προγράμματος της Συνομοσπονδίας είναι τα ακόλουθα:

Μέσα στους κόλπους της Συνομοσπονδίας συστήθηκε σαν αυτοτελής υπηρεσία της η «Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως». Σκοπός της είναι η συνεταιριστική εκπαίδευση γενικά. Την Υπηρεσία αυτή τη διευθύνει ο Συνεταιριστικός Σύμβουλος της Συνομοσπονδίας και τη διοικεί μια ειδική Επιτροπή υπό τη προεδρία του, η «Υπηρεσιακή Επιτροπή επί της Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως». Μέλη της Επιτροπής αυτής είναι ο Διευθυντής και ο Υποδιευθυντής της Συνομοσπονδίας και εκπρόσωποι των κεντρικών συνεταιριστικών μας οργανώσεων. Έτσι εξασφαλίζεται η συνεργασία όλων των κορυφαίων μας οργανώσεων για την επιτυχία του σοβαρού αυτού έργου, που από τη φύση του παρουσιάζει γενικό ενδιαφέρον. Για την ανάπτυξη μάλιστα της συνεργασίας αυτής η Επιτροπή έχει εξουσιοδοτηθεί να διορίζει ως μέλη της εκπροσώπους και άλλων συνεταιριστικών οργανισμών, καθώς και αρμοδίων υπηρεσιών και κοινωφελών οργανισμών.

Για την αντιμετώπιση των δαπανών που θα απαιτή η εκπαιδευτική εργασία, η Συνομοσπονδία θα διαθέτη κάθε χρόνο ειδική πίστωση. Επίσης οι κεντρικές συνεταιριστικές οργανώσεις θα ενισχύουν την πίστωση αυτή με ειδικές εισφορές.

Η Επιτροπή για τη συνεταιριστική εκπαίδευση έχει εξουσιοδοτηθεί ν' αποφασίζει για όλα τα θέματα που αναφέρονται στη συνεταιριστική εκπαίδευση, πάντοτε όμως σύμφωνα με τη βασική απόφαση της Συνομοσπονδίας τη σχετική με τη συνεταιριστική εκπαίδευση, που είχε λάβει το διοικητικό της συμβούλιο κατά τη σύνοδο του τον περασμένο Μάιο.

Σύμφωνα με την εξουσιοδότηση που της δόθηκε από τη Διοίκηση της Συνομοσπονδίας και με βάση τις γενικές γραμμές, που η ίδια η Διοίκηση της Συνομοσπονδίας καθόρισε ότι θα έπρεπε να ακολουθηθή η συνεταιριστική της εκπαίδευση, η Επιτροπή διατύπωσε το συνεταιριστικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για το 1950, που η εφαρμογή του άρχισε κιόλας.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό άρχισε στην Αθήνα από τα τέλη Ιανουαρίου 1950 μια σειρά συστηματικών μαθημάτων σε συνεταιριστικούς υπαλλήλους, που οι περισσότεροι προέρχονται από επαρχιακές γεωργικές συνεταιρικές οργανώσεις, από τις διάφορες περιφέρειες της χώρας. Οι περισσότεροι απ' αυτούς είναι νέοι, δόκιμοι υπάλληλοι, υπάρχουν όμως και μερικοί παλαιοί. Οι υπόλοιποι, από τους σπουδαστές είναι υπάλληλοι κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Όλοι είναι απόφοιτοι μέσης παιδείας και μερικοί απ' αυτούς διπλωματούχοι ανωτέρων σχολών.

Η διδασκαλία γίνεται δωρεάν. Τα σχετικά έξοδα τα έχει αναλάβει η Συνομο-

σπονδία με την οικονομική ενίσχυση των άλλων κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Τα έξοδα που χρειάζονται να συντηρηθούν οι σπουδαστές στην Αθήνα κατά την διάρκεια των σπουδών τους βαρύνουν τους ίδιους. Οι περισσότερες όμως από τις οργανώσεις, που έστειλαν υπαλλήλους τους να παρακολουθήσουν τα μαθήματα, τους πλήρωναν το μισθό τους κατά την διάρκεια των σπουδών τους.

Η σύνθεση των μαθημάτων έχει γίνει κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εξασφαλίζεται η ικανοποιητική κατάρτιση των σπουδαστών σε όλα τα θέματα συνεταιριστικά, λογιστικά, οικονομικά, γεωργικά κλπ. που η γνώση τους είναι απαραίτητη για το συνεταιριστικό έργο τους και την αποστολή τους. Την διδασκαλία των μαθημάτων έχουν αναλάβει ειδικοί επιστήμονες και συνεταιριστές. Η διδασκαλία θα ενισχυθεί με φροντιστήρια, ειδικές διαλέξεις, επισκέψεις οργανισμών, εγκαταστάσεων και επιστημονικών ιδρυμάτων που ενδιαφέρουν τους συνεταιριστές κλπ. Η πρώτη αυτή σειρά των μαθημάτων θα διαρκέσει τέσσερεις περίπου μήνες.

Κατά την οργάνωση του κύκλου των μαθημάτων ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στην πλήρη συνεταιριστική μόρφωση των σπουδαστών, καθώς και στην άρτια λογιστική τους κατάρτιση και ελπίζεται ότι τα αποτελέσματα θα είναι ικανοποιητικά. Παράλληλα προβλέπεται διδασκαλία σχετική με την οργάνωση των συνεταιριστικών επιχειρήσεων, την τεχνική των συναλλαγών και την εμπορευματολογία. Τα μαθήματα αυτά είναι απαραίτητα για τους συνεταιριστικούς υπαλλήλους, ιδίως τώρα, ύστερα από το μεγάλο άπλωμα και τη μεγάλη ποικιλία που παρουσιάζουν οι εργασίες των συνεταιριστικών οργανώσεων. Τα οικονομικά και τα γεωργικά μαθήματα διδάσκονται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε οι γνώσεις που παίρνουν οι σπουδαστές να είναι προσαρμωμένες στο έργο και την αποστολή των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Η Συνομοσπονδία, όπως είναι ευνόητο, χάραξε το πρόγραμμα υπηρετώντας τις σπουδαστικές ανάγκες των υπαλλήλων των γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων. Τα μαθήματα αυτά όμως είναι κατά το μεγαλύτερο μέρος τους χρήσιμα για κάθε συνεταιριστή, ανεξάρτητα από την ειδικότερη συνεταιριστική κίνηση που τον ενδιαφέρει και επομένως ο καθένας τους θα μπορούσε να τα ακούσει. Για την κατάρτιση του προγράμματος η Επιτροπή για την εκπαίδευση βασίστηκε κυρίως στο πρόγραμμα της Σχολής Συνεταιριστών, που λειτούργησε με επιτυχία από το 1930 - 1937, σαν προσαρτημένη σχολή στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή. Φρόντισε όμως το νέο πρόγραμμα να το συγχρονίσει, να το πλουτίσει και με άλλα μαθήματα και να το προσαρμόσει στις τωρινές ανάγκες και τη σημερινή αποστολή των συνεταιρισμών.

Η πρώτη αυτή σειρά συστηματικών μαθημάτων είναι αλήθεια ότι έχει κάπως δοκιμαστικό χαρακτήρα. Οπωσδήποτε όμως έγινε κάθε δυνατή προσπάθεια, ώστε η σειρά αυτή των μαθημάτων να είναι όσο το δυνατό αρτιότερη. Σ' αυτό βοήθησε βέβαια και η μικρή έστω πείρα από τη Σχολή Συνεταιριστών.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα που έχει χάραξει η Επιτροπή της Συνομοσπονδίας για τη συνεταιριστική εκπαίδευση, προβλέπεται μέσα στο 1950 να γίνη, ή τουλάχιστον να αρχίσει και δεύτερη σειρά όμοιων μαθημάτων, με ανάλογη χρονική διάρκεια.

Σπουδαστές και Καθηγητές στη Συνεταιριστική Εκπαίδευση. Πρώτη σειρά 30/1-3/6/1950.

Επίσης το πρόγραμμα προβλέπει λιγόχρονα συνεταιριστικά μαθήματα (15 -20 ημέρες) σε συνεταιριστικά κέντρα των επαρχιών. Σκοπός των μαθημάτων αυτών θα είναι η διδασκαλία βασικών συνεταιριστικών και άλλων σχετικών γνώσεων σ' ένα πλατύτερο κύκλο συνεταιριστών. Προβλέπει ακόμη συνεταιριστικές διαλέξεις, έκδοση των μαθημάτων κλπ. Η εκτέλεση όμως ολοκλήρου του προγράμματος που προβλέπεται για το 1950 θα εξαρτηθή από την επάρκεια των οικονομικών μέσων και από άλλους ειδικότερους λόγους, που βρίσκονται ακόμη στο στάδιο της μελέτης.

Χρήσιμο είναι να σημειωθεί ότι το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που κατάρτισε η Επιτροπή για τη συνεταιριστική εκπαίδευση, αδιάφορο αν θα καταστή δυνατό να εφαρμοσθή αμέσως ολόκληρο, έχει δοκιμαστικό χαρακτήρα και προπάντων είναι μόνο η αρχή ενός πλατύτερου και πιο σύνθετου προγράμματος για τη συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση. Καθώς αναφέρεται σε σχετική εισήγηση προς την Επιτροπή, η Υπηρεσία για τη Συνεταιριστική Εκπαίδευση της Συνομοσπονδίας δεν θα περιοριστή στενά μόνο στην εκπαίδευση των συνεταιριστικών υπαλλήλων, αλλά θα καταρτησθή και θα προσπαθήσθ να εφαρμοσθή ένα πλατύτερο μορφωτικό και εκπαιδευτικό πρόγραμμα, ώστε η Υπηρεσία αυτή σιγά σιγά να εξελιχθή σε κέντρο για συνεταιριστικές και άλλες συγγενείς σπουδές και συνεταιριστική μόρφωση.

Αλλά και αν παραμερίσαμε τα μελλοντικά σχέδια για την οργάνωση και την έ-

κταση που θα έπρεπε να πάρη η συνεταιριστική εκπαίδευση και περιοριστούμε σε ότι ήδη άρχισε να γίνεται, δεν μπορεί παρά να αναγνωρίσουμε ότι γίνεται μια καλή αρχή για την επιτέλεση ενός συνεταιριστικού έργου, του εκπαιδευτικού, που η επιτυχία του έχει μεγάλη σημασία για την εξέλιξη και την προκοπή του Συνεργατισμού. Αν η προσπάθεια αυτή ενισχυθή όπως αξίζει, ασφαλώς θα έχη απολύτως ικανοποιητικά αποτελέσματα για τη συνεταιριστική κίνηση.

Απομένει τώρα σε ακόλουθα άρθρα μας να διατυπώσουμε μερικές απόψεις σχετικά με τον τρόπο που πρέπει να οργανωθεί συστηματικά η συνεταιριστική εκπαίδευση στη χώρα μας και σχετικά με τη συμβολή καθενός από τους αρμόδιους παράγοντες για τη συστηματική και αποδοτική οργάνωσή της". (Σ. 1950, σ. 23).

Πραγματικά με τις επίμονες ατομικές του προσπάθειες στα μέλη του Δ.Σ. της Συνομοσπονδίας, ο Θ. Τζωρτζάκης κατόρθωσε να συστηθεί στη Συνομοσπονδία ειδική υπό τον Ανώτερο Συνεταιριστικό Σύμβουλο «Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως» που το έργο της κατευθυνόταν από την Επιτροπή της Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως. Υπήρχε ευρύτατη συμμετοχή - αντιπροσώπευση εκτός από τη Συνομοσπονδία (Δ/ντής - Υποδ/ντής) και όλων των κεντρικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων, της ΑΤΕ, του Υπουργείου Γεωργίας κλπ.

Σχετικές αποφάσεις του Δ.Σ. της Συνομοσπονδίας είναι οι: 118/23.5.1949 και 122/25.10.49 (βλ. και ΦΣ 1949 σ. 1798) που πάρθηκαν έπειτα από επίμονη προσπάθειά του.

Σειρά των Συνεταιριστικών Μαθημάτων για μετεκπαίδευση υπηρετούντων και εκπαίδευση νέων υποδεικνυομένων από Συνεταιριστικές Οργανώσεις, πραγματοποιήθηκε (παρά τις δύσκολες συνθήκες διότι οι περισσότεροι συνεταιριστικοί υπάλληλοι οι κατάλληλοι στην ηλικία για μετεκπαίδευση ήταν επιστρατευμένοι ακόμα) από τον Ιανουάριο - Ιούνιο 1950.

Το τότε μελλοντικό πρόγραμμα της Υπηρεσίας εμφανίζει ο Θ. Τζωρτζάκης στο Σ. 1950, σ. 152 με σκέψεις που είναι χρήσιμες και σήμερα (και για το μέλλον) για κάθε σοβαρή αντιμετώπιση του ζητήματος.

Βέβαια, δεν είναι δυνατό να αναφερθούν, λεπτομέρειες για τις 14 Σειρές Μαθημάτων που έγιναν. Για το έργο αυτό απαιτείται ειδική μονογραφία, με τα αναλυτικά στοιχεία που υπάρχουν στο Αρχείο μου. Επειδή όμως τα σχετικά με την έναρξη της προσπάθειας είχαν και οργανωτικές και άλλες χρήσιμες πληροφορίες, δίδονται στη συνέχεια μερικά γενικά στοιχεία για τις 14 Σειρές των Μαθημάτων.

ΚΕΙΜΕΝΟ 29

Οι σειρές των Συνεταιριστικών Μαθημάτων

Με τη φροντίδα της Υπηρεσίας, άρχισε στην Αθήνα στις 30 Ιανουαρίου 1950 η πρώτη σειρά Συνεταιριστικών μαθημάτων και συνεχίστηκε ως τα τέλη Μαΐου 1950 και έκλεισε στις 3 Ιουνίου 1950 με μια σεμνή ειδική εορταστική συγκέντρωση.

Τα περισσότερα μαθήματα της πρώτης σειράς έγιναν στην αίθουσα του νυκτερινού Γυμνασίου του Συλλόγου Προστασίας Απόρων «Η Θεομήτωρ» που ευγενικά την παραχώρησε ο Σύλλογος. Μόνο η διδασκαλία των γεωργικών μαθημάτων γινόταν στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή.

Τα μαθήματα της πρώτης σειράς παρακολούθησαν 14 σπουδαστές, που είχαν υποδειχτεί από τις οργανώσεις. Οι σπουδαστές ήταν σχετικά λίγοι. Η

Απονομή αποδεικτικών παρουσία του εκπροσώπου Υπουργείου Γεωργίας κ. Κοζώνη και του Διοικητού ΑΤΕ κ. Μητρέλια.

λιγοστή συμμετοχή σπουδαστών αιτία είχε το μεγάλο αριθμό των στρατευμένων συνεταιριστικών υπαλλήλων, την έλλειψη ικανού χρονικού περιθωρίου αφότου έγινε η πρώτη ανακοίνωση για τα μαθήματα ως την έναρξη τους και μια φυσική επιφυλακτικότητα για τη συμμετοχή στην πρώτη σειρά. Και βέβαια οι οικονομικοί και οικογενειακοί λόγοι (για παραμονή επί 6 μήνες μακριά από την οικογένεια, με δικές τους δαπάνες).

Συνολικά έγιναν 349 ώρες διδασκαλίας και ομιλιών. Από το συνολικό αριθμό ωρών διδάχτηκαν: 127 ώρες συνεταιριστικά μαθήματα (γενική και ειδική συνεταιριστική οικονομία, νομοθεσία συνεταιρισμών και στοιχεία δικαίου και ειδικά συνεταιριστικά θέματα, τα τελευταία σε ειδικές ομιλίες), 68 ώρες οικονομικά μαθήματα (θεωρητική πολιτική οικονομία, πρακτική πολιτική οικονομία, αγροτική πολιτική, αγροτική πίστη, αγροτική ιδιοκτησία), 90 ώρες, λογιστικά, τεχνική των εμπορικών συναλλαγών, οργάνωση εκμεταλλεύσεων και εμπορευματολογία, 64 ώρες γεωργικά μαθήματα: (γεωργική εγκυκλοπαίδεια, γεωργική οικονομία και ειδικά θέματα σε ειδικές ομιλίες σχετικά με τους διάφορους κλάδους της γεωργίας και της κτηνοτροφίας).

Η διδασκαλία ενισχύθηκε με μορφωτικές εκδρομές και επισκέψεις σε συνεταιριστικές, επιστημονικές και άλλες εγκαταστάσεις.

Συνεταιριστικά μαθήματα δίδαξαν οι Αν. Δομέστιχος, (διευθυντής της υπηρεσίας Συνεταιρισμών της ΑΤΕ), Δ. Πάνος (υποδιευθυντής της ίδιας υπηρεσίας), Θ. Τζωρτζάκης (Ανωτ. Συνεταιριστικός σύμβουλος) Τ. Χασαπόπουλος (νομικός σύμβουλος της Συνομοσπονδίας). Σχετικές ομιλίες έκαναν οι Π. Γλέζος (τμηματάρχης στην Αγροτική Τράπεζα), Ι. Ζουριδής, (πρόεδρος της Ελαιουργικής), Β. Ιλαντζής, (Γενικός διευθυντής της Σ.Ε.Κ.Ε), Ι. Καραγεωργίου, (διευθυντής της Κ.Υ.Δ.Ε.Π.), Α. Κλήμης (ΑΤΕ), Θ. Κούλας, (διευθυντής του Α.Σ.Ο.), Γ. Σερβάκης, (διευθυντής της Κ.Σ.Ο.Σ) Ι. Παπαχριστόπουλος, (τ. επιθεωρητής Συνεταιρισμών) και Γ. Σταματόπουλος, (τμηματάρχης της ΑΤΕ).

Και για να υπάρχει βοηθός, με το 254/1950 έγγραφο του Ανωτ. Συνετ. Συμβούλου προς ΑΤΕ, ζητά την άδεια από ΑΤΕ να συνεχίσει (ο μέχρι τότε αποσπασμένος στη Συνομοσπονδία υπάλληλος ΑΤΕ Αριστ. Κλήμης που επέστρεψε ήδη στο Κ. Κ/μα) να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην Εκπαίδευση κατά τον εκτός των ωρών της εργασίας του στο Κ. Κ/μα, ελεύθερον χρόνον του.

Ἐν Ἀθήναις τῆ 10.12.50. Αριθ. Πρωτ. 254.

Προς την Αγροτικήν Τράπεζαν της Ελλάδος

Ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς γνωρίσωμεν ὅτι ἡ Συνομοσπονδία Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν ἐν συνεργασία μετὰ τῶν ἐν Ἀθήναις Κεντρικῶν Οἰκονομικῶν Ὄργανώσεων τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν, σύμφωνα

μέ την αποστολήν της, προέβη, πρό έτους καί πλέον, εις την Ίδρυσιν παρ' αὐτῇ Εἰδικῆς Ὑπηρεσίας Συνεταιριστικῆς Ἐκπαιδεύσεως διά τήν μόρφωσιν τῶν ὑπαλλήλων τῶν συνεταιριστικῶν ὀργανώσεων.

Ἡ μόρφωσις αὐτή ἐπιδιώκεται πρός τό παρόν διά τῆς ὀργανώσεως συστηματικῶν μαθημάτων εις αὐτοτελεῖς σειράς. Ἡ πρώτη σειρά μαθημάτων διεξήχθη κατά τό τετράμηνον διάστημα ἀπό 31.1.-3.6.1950. Ἡ δευτέρα σειρά ἤρχισε ἤδη τήν 16ην Ὀκτωβρίου ἐ.ἔ. καί ὑπολογίζεται νά διαρκέσῃ περί τό ἐξάμηνον περατωμένη περί τά μέσα Ἀπριλίου 1951. Μεταξύ τῶν διδασκόντων καταλέγονται καί ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῆς ὑμετέρας Τραπεζῆς προσφέροντες τήν πολύτιμον συμβολήν των εις τήν ἐπιτυχή διεξαγωγήν τοῦ ἔργου τούτου. Τήν πρώτην σειράν τῶν μαθημάτων παρηκολούθησαν κανονικῶς 14 σπουδασταί. Εἰς τήν τρέχουσαν σειράν φοιτοῦν 17 σπουδασταί.

Ἡ Διοίκησις τῆς Ὑπηρεσίας Συνεταιριστικῆς Ἐκπαιδεύσεως ἀνετέθη εις ὑπηρεσιακὴν Ἐπιτροπήν ἀποτελουμένην ἀπό ἀντιπροσώπους τῆς Συνομοσπονδίας καί τῶν λοιπῶν ὡς ἄνω Κεντρικῶν Συνεταιριστικῶν Ὀργανώσεων. Αὗται καλύπτουν ἀπό κοινοῦ δι' εἰσφορῶν των καί τὰς σχετικὰς δαπάνας τῆς ὑπηρεσίας ταύτης.

Ἡ Ἐπιτροπή ἀπό τῆς συστάσεώς της ἀνέθεσε εις τόν παρὰ τῇ Συνομοσπονδίᾳ ἀπεσπασμένον τότε ὑμέτερον Ἀρχιλογιστήν κ. Ἄρ. Κλήμην, πέραν τῶν ἄλλων παρὰ τῇ Συνομοσπονδίᾳ ὑπηρεσιακῶν του ἀπασχολήσεων, καί τήν Γραμματεῖαν αὐτῆς καθὼς καί τήν μέριμναν τῆς διεξαγωγῆς τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἐκπαιδεύσεως, καθ' ὅσον ἐκρίθη ὅτι οὗτος, λόγῳ τῆς εἰδικῆς ἐπιδόσεώς του εις τὰ συνεταιριστικά ἐν γενεὶ θά ἔπρεπε νά συμβάλῃ εις τήν ἐπιτυχή διεξαγωγήν τοῦ ἔργου τούτου.

Ὅτε βραδύτερον, κατά τόν παρελθόντα Αὐγούστον, ἀνεκλήθη ὁ κ. Κλήμης παρ' ὑμῶν εις τήν ὑπηρεσίαν σας, ἀνέκυψε τό ζήτημα τῆς ἀντικαταστάσεώς του εις τήν Γραμματεῖαν κλπ. τῆς Συνεταιριστικῆς Ἐκπαιδεύσεως. Ἡ Ἐπιτροπή ἐξετάσασα τό ζήτημα τοῦτο ἐνέκρινεν ὅτι δέν συντρέχει λόγος ἀντικαταστάσεώς του, διότι θά ἦδύνατο οὗτος νά συνεχίσῃ νά προσφέρῃ ἀκωλύτως τὰς ὡς ἄνω ἀναφερομένας ὑπηρεσίας του εις τήν Συνεταιριστικὴν Ἐκπαίδευσιν κατά τόν ἐκτός τῶν ὥρων τῆς κυρίας αὐτοῦ παρ' ὑμῖν ἀπασχολήσεως ἀπομένοντα εις αὐτόν διαθέσιμον χρόνον.

Ἔχομεν ὅθεν τήν τιμὴν νά σᾶς παρακαλέσωμεν ὅπως ἐκτιμῶντες τήν σημασίαν τοῦ ἔργου τῆς μετεκπαιδεύσεως τῶν συνεταιριστικῶν ὑπαλλήλων εὐαρεστηθῆτε νά ἐπιτρέψῃτε ἵνα ὁ ὑμέτερος Ἀρχιλογιστής κ.

Άρ. Κλήμης συνεχίση νά προσφέρη τάς υπηρεσίας του εἰς τήν Συνεταιριστικήν μας Ἐκπαίδευσιν κατά τόν ἐκτός τῶν ὥρῶν τῆς ἐργασίας του παρ' ὑμῖν, ἐλεύθερον χρόνον του.

Μετά τιμῆς
Υπηρεσία Συνεταιριστικῆς Εκπαιδεύσεως
Θ. Τζωρτζάκης
Ἀνώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος
Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Συνεταιριστικῆς Ἐκπαιδεύσεως

(Ἡ ἐγκριση δόθηκε με το 950/4.1.51 ἐγγραφον υπογραφῆς Διοικητοῦ Κ. Βερροιοπούλου).

Το τότε μελλοντικό πρόγραμμα της Υπηρεσίας (εμφανίζει ο Θ. Τζωρτζάκης στο Σ. 1950, σ. 152 με σκέψεις που είναι χρήσιμες και σήμερα και για το μέλλον) για κάθε σοβαρή αντιμετώπιση του ζητήματος.

Οι σειρές διδασκαλίας εἶναι οι ἐπόμενες:

Πρώτη Σειρά ἀπό 31.1.1950 ἕως 2.6.1950. Διάρκεια 123 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 349. Σπουδαστές 14.

Δεύτερη Σειρά ἀπό 1.10.1950 ἕως 7.4.1951. Διάρκεια 174 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 536. Σπουδαστές 16.

Τρίτη Σειρά ἀπό 5.11.1951 ἕως 1.4.1952. Διάρκεια 149 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 498. Σπουδαστές 12

Τέταρτη Σειρά ἀπό 1.11.1952 ἕως 30.4.1953. Διάρκεια 181 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 580. Σπουδαστές 23.

Πέμπτη Σειρά ἀπό 19.10.1953 ἕως 12.5.1954. Διάρκεια 206 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 688. Σπουδαστές 15.

Ἑκτη Σειρά ἀπό 1.11.1954 ἕως 10.5.1955. Διάρκεια 191 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 683. Σπουδαστές 11.

Ἑβδομη Σειρά ἀπό 31.10.1955 ἕως 25.4.1956. Διάρκεια 178 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 679. Σπουδαστές 16.

Ὀγδοη Σειρά ἀπό 5.11.1956 ἕως 9.5.1957. Διάρκεια 186 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 623. Σπουδαστές 14.

Ἐνατη Σειρά ἀπό 30.10.1957 ἕως 2.5.1958. Διάρκεια 185 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 643. Σπουδαστές 17.

Δέκατη Σειρά ἀπό 30.10.1958 ἕως 21.4.1959. Διάρκεια 174 ἡμέρες. Ὁρες διδασκαλίας 620. Σπουδαστές 20.

Ἐγιναν ἀκόμα 4 Σειρές. (Γ' αὐτές βλ. πιο κάτω).

Σπουδαστές στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης με καθηγητές τους: Κατά σειράν καθήμενοι οι Καθηγητές: Ν. Κολύμβας, Δ. Πά-
νος, ο αντιπρόεδρος Δ.Σ. της Συνομοσπονδίας, Θ. Τζωρτζάκης, Π. Χασσαπόπουλος, Φωτ. Τζωρτζάκη, Αθ. Μουλούλης, Αριστ. Κλήμης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 30

1956: Το Πανελλήνιο Αγροτοσυνεταιριστικό Συνέδριο. Η γνώμη του Θ. Τζωρτζάκη.

Από τις πιο έντονες συνδικαλιστικές και γενικότερες δραστηριότητες της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών ήταν η σύγκληση και πραγματοποίηση του Πανελλήνιου Αγροτοσυνεταιριστικού Συνεδρίου 23 Νοεμβρίου- 1 Δεκεμβρίου 1956. Ασχολήθηκε με τα επόμενα θέματα (βλ. ειδική έκδοση Συνομοσπονδίας).

Γενικά θέματα

Μήνυμα αισιοδοξίας και πίστewς του αγροτικού κόσμου δια το μέλλον της Χώρας, προς τον ελληνικόν λαόν - Προγραμματισμός δια την ανάπτυξιν της οικονομίας της Χώρας - Επιστημονική έρευνα - Γεωργία - Κτηνοτροφία - Ορεινή οικονομία. Δάση - Αλιεία - Εκβιομηχανίσις - Συγκοινωνία -, Μεταφοραί και Διαβιβάσεις - Οικισμός - Παραγωγικά έργα - Εποικισμός - Βιομηχανία - Μηχανοποιήσις της παραγωγής - Καταπολέμησις ασθενειών και εχθρών της γεωργικής παραγωγής - Χρηματοδότησις της αγροτικής οικονομίας - Εμπόριον - Προστασία της αγροτικής παραγωγής και του αγροτικού εισοδήματος - Φορολογικά και δασμολογικά επιβαρύνσεις των αγροτών - Γεωργικάί Ασφάλεια. Οργάνωσις του Υπουργείου Γεωργίας - Οργάνωσις της Αγροτικής Τραπεζής της Ελλάδος - Αγροτική Ασφάλεια - Συνεταιρισμοί και Συνεταιριστική Νομοθεσία. - Αποκέντρωσις και Αυτοδιοικήσις - Εκπαίδευσις - Εκκλησιαστική αναγέννησις, ειδική εκπαίδευσις και οικονομική ενίσχυσις των ιερέων - Μεταχείρισις της αγρότιδος - Ειδική μεταχείρισις πληθυσμών με ανεπαρκές εισόδημα. Κοινωνικά Ασφαλίσεις Αγροτών - Ειδικά θέματα των Διαμερισμάτων της Χώρας.

Αγροτικά προϊόντα

Ακολουθούν θέματα για τα αγροτικά προϊόντα και κατά διαμερίσματα.

Σιτηρά - Βάμβαξ - Καπνός - Όρυζα - Έλαιον και Ελαίαι - Κορινθιακή σταφίς.. Σουλτανίνα, Οίνοι και Επιτραπέζιοι σταφυλαί. Οπωροκομία. - Εσπεριδοειδή, Σύκα - Χαρούπια - Κηπευτικά - Αγελαδοτροφία - Προβατοτροφία - Αιγοτροφία - Πτηνοτροφία - Μελισσοκομία - Σηροτροφία - Αγροτικάί οικοτεχνίαί.

Κατά Διαμερίσματα

Γενικά Διαπιστώσεις - Αιτήματα Συσκέψεως των Διαμερισμάτων: Θράκης, Ανατολικής Μακεδονίας, Κεντρικής Μακεδονίας, Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου - Κερκύρας - Λευκάδος, Θεσσαλίας, Ανατολικής Στερεάς, Δυτικής Στερεάς, Βορείου Πελοποννήσου, Νοτίου Πελοποννήσου, Κρήτης, Νήσων Αιγαίου, Κυκλάδων, Δωδεκανήσου.

* * *

Από το σύνολο των 300 περίπου σελίδων των Ψηφισμάτων πρώτο το περί πάντων εισαγωγικό «Μήνυμα αισιοδοξίας και πίστεως του αγροτικού κόσμου δια το μέλλον της Χώρας, προς τον Ελληνικόν λαόν», την διατύπωση του οποίου έχουν και τα υπόλοιπα ψηφίσματα.

«Το Πανελλήνιον Αγροτοσυνεταιριστικόν Συνέδριον συνελθόν εις Αθήνας την 25ην Νοεμβρίου 1956, κατόπιν προσκλήσεως της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, και εν συνεχεία των οργανωθείσων υπ' αυτής καθ' άπασαν την ύπαιθρον τοπικών και το Κέντρον συσκέψεων, των εκπροσώπων των Γεωργικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων μετά των αρμοδίων τεχνικών παραγόντων, καθ' ας εξητάσθησαν εν εκτάσει τα αντιμετωπιζόμενα εις έκαστον των Διαμερισμάτων της χώρας ή δι' ένα έκαστον των γεωργικών προϊόντων και κλάδων παραγωγής ζητήματα, συνεζήτησε, εντός των πλαισίων, πάντοτε, του γενικού συμφέροντος και εν πνεύματι κατανοήσεως και συνεργασίας μετά των άλλων παραγωγικών τάξεων, τα απασχολούντα τον αγροτικόν κόσμον προβλήματα, προκειμένου να εμφανίση ταύτα, είτε γενικά ή τοπικά είναι, είτε αφορούν εθνικά γεωργικά προϊόντα ή κλάδους εκμεταλλεύσεως, εις την Κυβέρνησιν, την πολιτικήν ηγεσίαν, τον αστικόν κόσμον και την ηγεσίαν των άλλων τάξεων και επιδιώξη την επιλυσιν αυτών δια την θεμελίωσιν βάσεων αναδημιουργίας της ελληνικής υπαίθρου, ώστε να εκλείψη η αγωνία, ο υποσιτισμός και η απαθλίωσις, επέλθη δε οικονομική ευημερία εις την χώραν και ανατείλη καλύτερον μέλλον δια τους εργαζομένους.

Αι εργασίαι του Συνεδρίου διαρκέσασι επί επτάήμερον περιέλαβαν πάντα τα ζωτικώς ενδιαφέροντα την αγροτικήν τάξιν και γενικώτερον τον εργαζόμενον λαόν θέματα. Οι συμμετασχόντες εις αυτό 2.663 εκπρόσωποι του συνεταιρισμένου αγροτικού κόσμου, ηδυνήθησαν να παρακολουθήσουν την ανάπτυξιν των διαφόρων θεμάτων, να ακούσουν τους λόγους των εκπροσώπων της Κυβερνήσεως και πολιτικών αρχηγών και να εκθέσουν τας απόψεις των.

Το Συνέδριον, αναφερόμενον ειδικώτερον εις τα γεγονότα των τελευταίων ημερών άτινα απεργάζονται την στέρησιν των ελευθεριών μικρών λαών και κλονίζουν τα θεμέλια της παγκοσμίου ειρήνης ως και εις τα μαρτύρια του καταδυναστευομένου λαού της ελληνικής μεγαλονήσου Κύπρου, αποφασίζει:

Να διαμαρτυρηθή διότι Μεγάλοι Δυνάμεις, παραβιάζουσαι τας αρχάς του Καταστατικού Χάρτου των Ηνωμένων Εθνών, γίνονται αιτία να ποτίξη και πάλιν αί-

μα τα εδάφη μικρών λαών και να στραγγαλίζεται η ελευθερία αυτών τιθεμένης εν κινδύνω της ειρήνης (κλπ. κλπ. πολλές σελίδες).

Γράφει σχετικά ο Θ. Τζωρτζάκης στο «Συνεταιριστή»:

«Ζωηρή αίσθηση προκάλεσε σε όλη τη χώρα, και ιδίως στην πρωτεύουσα, η α-θρόα και θερμή συμμετοχή του συνεταιρισμένου αγροτικού κόσμου στο πρώτο με-ταπολεμικό Πανελλήνιο Αγροτοσυνεταιριστικό Συνέδριο. Υπολογίζεται ότι ο α-ριθμός των αντιπροσώπων των Γεωργικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων που έλα-βαν μέρος στο Συνέδριο ξεπέρασε τους 2.500, και ανάμεσά τους πυκνή, σχεδόν ο-λοκληρωτική, ήταν η συμμετοχή των υπεύθυνων συνεταιριστικών λειτουργών και υπαλλήλων...

Η επιβλητική συγκέντρωση που έγινε τις τελευταίες ημέρες του Νοεμβρίου ήταν αυθόρμητη, συνειδητή, ελεύθερη στην κρίση της και τις αποφάσεις της, πειθαρχη-μένη στις αρχές του ελεύθερου Συνεργατισμού, μετρημένη αλλά και γενναία στη διατύπωση των αιτημάτων της. Διαπνεόταν από ατομική αξιοπρέπεια συνδυασμέ-νη με το σεβασμό προς το κοινωνικό σύνολο και τα συμφέροντα του. Η σύγκληση του Αγροτοσυνεταιριστικού Συνεδρίου οφείλεται στην πρωτοβουλία της Πανελ-ληνίου Συνομοσπονδίας των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, που όπως εί-ναι γνωστό κλείνει στους κόλπους της σχεδόν το σύνολο των γεωργικών Συνεται-ριστικών Οργανώσεων και, όπως ορίζει το καταστατικό της, ρυθμίζει τη συνεταιρι-στική κίνηση εσωτερικά και την εκπροσωπεί εξωτερικά.

Για ν' ανταποκριθίη εγκυρότερα και ολοκληρωμένα στην αποστολή της η Συνο-μοσπονδία, ύστερα από δεκάχρονη μεταπολεμική προσπάθεια, κατά την οποία με εντατική εργασία επιδίωξε να προωθήση τα ζητήματα που ενδιαφέρουν τον αγρο-τικό κόσμο προς λύσεις δίκαιες και λογικές, θεώρησε χρέος της να συγκάλεση σε Πανελλήνιο Συνέδριο το συνεταιρισμένο αγροτικό κόσμο και να υποβάλη στην κρίση του και την έγκρισή του ένα συστηματικό πρόγραμμα που ν' αγκαλιάζη όλα τα θέματα που έχουν ζωτική σημασία για τη γεωργία και τους αγρότες σαν επαγ-γελματίες και σαν ανθρώπους, με σκοπό να εξασφαλιστή η πάγια και έλλογη ρύθ-μισή τους, ώστε και τους ενδιαφερομένους να ικανοποιή και το κοινωνικό σύνολο να εξυπηρετή.

Η Κυβέρνηση και τα Πολιτικά Κόμματα παρακολούθησαν το Αγροτοσυνεταιρι-στικό Συνέδριο με περισσότερη προσοχή από ό,τι συνήθως έδειξαν σε προηγού-μενες ανάλογες εκδηλώσεις. Έτσι δόθηκε η ευκαιρία να διαπιστώσουν ότι οι α-γρότες γενικά, και ανάμεσά τους πρώτοι οι συνεταιρισμένοι αγρότες που δεν α-ποτελούν μόνο τη φωτισμένη πρωτοπορεία του αγροτικού κόσμου, αλλά και τη συ-ντριπτική του πλειοψηφία, παρ' όλη τη γνωστή ανεκτικότητα, κατανόηση και με-τριοπάθεια που τους διακρίνει, αισθάνονται βαθιά πίκρα, γιατί βλέπουν να παρα-γνωρίζονται και σαν επαγγελματίες και σαν άνθρωποι...

... Γενική επιδίωξη του Συνεδρίου είναι να εξασφαλίση ο αγροτικός κόσμος ό-ρους παραγωγής, αμοιβής, ζωής και μόρφωσης ανάλογους με τις ανάγκες του, αλ-λά και με τη συμβολή του στην πραγματοποίηση του εθνικού εισοδήματος, και με

βάση το αίτημα για ίση μεταχείρισή του με όλους τους άλλους εργαζομένους.

Χάρη στην προπαρασκευαστική εργασία της Συνομοσπονδίας, τα ζητήματα που απασχόλησαν το Συνέδριο παρουσιάστηκαν ικανοποιητικά μελετημένα, πολλά μάλιστα όπως τα ειδικά προβλήματα των διαμερισμάτων και το ζήτημα της προστασίας των γεωργικών προϊόντων μελετήθηκαν με την ενεργή συμμετοχή του συνόλου σχεδόν των ενδιαφερομένων Συνεταιρικών Οργανώσεων, που οι εκπρόσωποί τους έλαβαν μέρος στις συσκέψεις μελέτης των σχετικών ζητημάτων και ανάλαβαν ακόμη να εισηγηθούν στο Συνέδριο πολλά από τα ειδικά θέματα που αναφέρονται στο γενικό ζήτημα της προστασίας της γεωργικής παραγωγής...»

Αυτά για ενισχυτικά του έργου της Συνομοσπονδίας. Και ακολουθεί η οργανωτική υπόδειξη:

«Οπωσδήποτε όμως, νομίζομε ότι καιρός είναι πια η Συνομοσπονδία να μελετήσει και να οργανώσει τη σύσταση μόνιμης και άρτια συγκροτημένης επιτελικής υπηρεσίας, που απερίσπαστη από την καθημερινή ογκώδη και επίπονη εργασία που επιτελεί, να επιδοθή αποκλειστικά στη συστηματική επεξεργασία των πολλών και ποικίλων ζητημάτων που αφορούν, ενδιαφέρουν και θίγουν τη ζωή και τη δράση του αγροτικού κόσμου. Η άποψη μάλιστα που φαίνεται να επικρατεί για την παγίωση του θεσμού των Αγροτοσυνεταιριστικών Συνεδρίων κατά αραιότερα του έτους χρονικά διαστήματα, μαζί με την έκδηλη και ομόθυμα αναγνωρισμένη ανάγκη για την κάλυψη ολοκληρωμένου γεωργικού προγράμματος, με κύριο όργανο εφαρμογής του το Συνεργατισμό, καθιστούν τη σύσταση μιας τέτοιας επιτελικής υπηρεσίας επείγουσα και αποφασιστική. Ας είναι η ίδρυσή της μια από τις λαμπρές επιτεύξεις του Συνεδρίου, αφού άλλωστε αυτό εξαρτάται απόλυτα από τον συνεταιρισμένο αγροτικό κόσμο και τη Συνεταιριστική του Συνομοσπονδία, την κορυφαία του Οργάνωση στον επαγγελματικό, οργανωτικό και ιδεολογικό τομέα.»

Και ακόμα η πιο σημαντική παρατήρηση:

«Ο αριθμός και η σημασία των θεμάτων που απασχόλησαν το Συνέδριο και την υπεύθυνη για την οργάνωσή του κορυφαία Συνεταιριστική Οργάνωση δεν έδωσαν τον καιρό και τις δυνατότητες για να απασχοληθή το Συνέδριο και με θέματα που ενδιαφέρουν τον οργανισμό του συνεταιρισμού και αποβλέπουν στην ανάπτυξη και την τελειώσή του ώστε να λειτουργεί αρτιότερα και να επιτελή την αποστολή του εντελέστερα, με τελική επιδίωξη τον περιορισμό κατά το δυνατό της ανάγκης προσφυγής στην κρατική εξουσία για αναγκαστική εφαρμογή των προτεινομένων μέτρων και αντίστοιχη ανάπτυξη της θεληματικής και ελεύθερης συνεργασίας, στηριγμένης στον αλληλοσεβασμό και την αλληλοκατανόηση των συνεργαζομένων προσώπων που εξυψώνει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.

Αυτό είναι ένα θέμα που δεν μας απασχολεί για πρώτη φορά. Και άλλοτε γράψαμε ότι πρέπει ο συνεταιρισμένος κόσμος, με πρωτοβουλία της Συνομοσπονδίας του, ν' ασχοληθή συστηματικά με τα θέματα που αναφέρονται στην τελείωση του Συνεταιρισμού και που μετριόφρονα τα ονομά-

ζομε οργανωτικά θέματα. Για να είμαστε σαφέστεροι προσθέτομε ότι μέσα στα οργανωτικά θέματα θεωρούμε ότι ανήκουν η συνεταιριστική νομοθεσία, η εποπτεία των συνεταιρισμών, η συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση, τα θέματα που αναφέρονται στη θέση των συνεταιριστικών υπαλλήλων, ώστε οργανικά και αβίαστα να ικανοποιηθούν τα βασικά ζητήματά τους, μέσα στα πλαίσια που διαγράφουν οι θεμελιώδεις συνεταιριστικές αρχές.

Επίσης σ' αυτά ανήκουν τα θέματα τα σχετικά με τη διάρθρωση των Συνεταιριστικών Οργανώσεων, τη συνεταιριστική πολιτική, το ρόλο των Συνεταιριστικών Οργανώσεων στη διαχείριση των συγγενών επαγγελματικών ζητημάτων, η συμβολή των στην επαγγελματική εκπαίδευση και τη γενικότερη κοινωνική μόρφωση των μελών τους κτλ.

Ακόμη ο αγροτικός Συνεργατισμός οφείλει να μελετήσει και να ορίση τα μέσα με τα οποία θ' αντιμετωπίση την άδικη και παράλογη αντίδραση εναντίον του από μέρος εκείνων που θίγονται τα συμφέροντά τους, την αδικαιολόγητη αντίθεση του γραφειοκρατικού πνεύματος σε κάθε σκέψη για πλατύτερη χρησιμοποίησή του στη διαχείριση της οικονομίας μας και τέλος τη μεγάλη επιφυλακτικότητα που δείχνει απέναντί του η πολιτική στη μεγάλη της αναλογία, και ιδίως οι τοπικοί παράγοντές της. Ίσως η στάση αυτή να οφείλεται στην ανησυχία που εμπνέει το γεγονός ότι ο Συνεργατισμός από τη φύση του και την αποστολή του χειραφετεί ποικιλότροπα τον πλατύ κύκλο των μελών του και τους εξασφαλίζει όχι μόνο οικονομική αλλά και κοινωνική και πολιτική ανεξαρτησία.

Η εξουδετέρωση των δυσκολιών αυτών και η διάλυση της θολής ατμόσφαιρας που δημιουργούν εις βάρος του Συνεργατισμού είναι ένα από τα κυριότερα έργα που ανήκουν στην αποστολή της Συνομοσπονδίας.

Σε παλαιότερο τεύχος «του Συνεταιριστή» (αριθ. 111-112, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1955) πριν ακριβώς από ένα χρόνο το θέμα αυτό μας είχε απασχολήσει και πάλι και είχαμε σκιαγραφήσει ένα σχετικό σχέδιο που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθή για τις πρώτες προσπάθειες.

Οπωσδήποτε αναγνωρίζουμε ότι το Συνέδριο και από τον προορισμό του και από τη σύνθεσή του δεν ήταν βέβαια ενδεδειγμένο ν' αναλάβη ένα τέτοιο έργο, ούτε και η σχετική προπαρασκευαστική εργασία αντέχει σε βιαστικές ενέργειες. Μας δίνει όμως το Συνέδριο την ευκαιρία να ξαναφέρωμε στην επιφάνεια το ζήτημα αυτό και να επισημάνωμε και πάλι την ανάγκη που υπάρχει ν' αναληφθή συστηματική και επίμονη προσπάθεια για να μελετηθούν τα οργανωτικά θέματα του Συνεργατισμού και να καταρτιστή το πρόγραμμα για την καλύτερη ρύθμιση τους, που θα εξασφαλίζη την ανεμπόδιστη προκοπή του.

Κι εδώ προβάλλει η ανάγκη μιας επιτελικής υπηρεσίας ενημερωμένης και με πίστη στο Συνεργατισμό, που να μπορή να συνδυάζη τις συνεταιριστικές αρχές με την ελληνική πραγματικότητα, την παράδοση με τη σύγχρονη πλατύτερη αποστολή του Συνεργατισμού, ώστε να μπορή να διατηρή ἔνεργή και άθικτη τη δημοκρατικότητά του και την ελευθερία του, για να μένη πάντα ο Συνεργατισμός, ανεξάρτητα από την ανάπτυξη του και την ένταση των επιδόσεων του, η σκέπη και ο φύλακας για το άτομο, για να το βοηθή ν' αναπτύση ελεύθερα και αξιόπρεπα την πρωτοβουλία του συνταιριασμένη με τη συναίσθηση και το σεβασμό προς το κοινωνικό συμφέρον, συναίσθηση και σεβασμό που πηγάζουν από την ελεύθερη συνείδηση του πιστού και φωτισμένου συνεταιριστή και όχι από επιταγές εξωτερικού καταναγκασμού. Γι' αυτό είναι άλλοι θεσμοί κατάλληλοι και αρμόδιοι. Ο Συνεργατισμός είναι και πρέπει να μείνη το ὄργανο αυτοβοήθειας και αλληλοβοήθειας ελεύθερων ανθρώπων, που θέλουν με δική τους ευθύνη να εξασφαλίζουν την προκοπή τους και την ευημερία τους με δικαιοσύνη και αξιοπρέπεια».

Οι γνώμες αυτές, για τα εσωτερικά κυρίως θέματα, όσο και αν ήταν από πραγματικό ενδιαφέρον, ενόχλησαν τους αρμοδίους επικεφαλείς της Συνομοσπονδίας που είχαν διαφορετικές τάσεις και γνώμες.

ΚΕΙΜΕΝΟ 31

Οι άλλες Σειρές Μαθημάτων. Και η τελευταία 14 Σειρά. Οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί. Απόψεις.

Εξακολουθεί η πολύ δύσκολη προσπάθεια της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως.

Στοιχεία για την 13η Σειρά Συνεταιριστικών Μαθημάτων βλ. στο Σ 1962 σ. 76.

Είναι χαρακτηριστικό το κείμενο της Φωνής Συνεταιρισμών της ίδιας της Συνομοσπονδίας, από το οποίο φαίνεται ότι η προσπάθεια αυτή λειτουργούσε πολύ καλά (παρόλο που δεν είχε την πρόβλεψη βοήθεια από την ηγεσία της Συνομοσπονδίας, ούτε αξιολογικά οικονομικά μέσα).

Γράφει η Φ.Σ. 1962, σ. 189:

«Την 16ην Απριλίου 1962 εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών εγένετο η τελετή της απονομής των πιστοποιητικών σπουδών εις τους σπουδαστάς της 13ης Σειράς Συνεταιριστικών Μαθημάτων.

Κατά την τελετήν πρώτος ωμίλησεν ο Διευθυντής της Σχολής Συνεταιριστικών Σπουδών κ. Θ. Τζωρτζάκης όστις ανέπτυξε το επιτελούμενον εκπαιδευτικόν έργον της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως (Υ.Σ.Ε.) προς επιμόρφωσιν των συνεταιριστικών υπαλλήλων και ειδικώτερον δια την λειτουργίαν της 13ης Σειράς Συνεταιριστικών Μαθημάτων της οποίας τα Μαθήματα διήρκεσαν από της 2ας Νοεμβρίου 1961 μέχρι της 16ης Απριλίου 1962».

Κατόπιν ο κ. Τζωρτζάκης έκαμε μίαν συνοπτικήν ανασκόπησιν της κινήσεως Σχολικών Συνεταιρισμών. Μετά τον κ. Τζωρτζάκην ομίλησεν εκ μέρους της Αγροτικής Τραπέζης ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Συν/σμών της ΑΤΕ κ. Απ. Οικονομόπουλος. Εν συνεχεία ο κ. Δ. Πάνος απεχαιρέτησε τους σπουδαστάς εκ μέρους των Καθηγητών της Σχολής. Ακολούθως ο σπουδαστής κ. Λοΐζος Φειδίου του Γραφείου Ελληνικής Συνεργατικής Αναπτύξεως της Κύπρου ανεφέρθη συνοπτικώς δια την ελληνικήν συνεταιριστικήν κίνησιν της Κύπρου.

Τελικά εκ μέρους των σπουδαστών η Δις Νούλα Αποστολίδου εξέφρασε τας ευχαριστίας των συναδέλφων της συνεταιριστικών υπαλλήλων που παρηκολούθησαν τα μαθήματα της Σχολής. Μετά το πέρας των ομιλιών ο Διευθυντής των σπουδών της Υ.Σ.Ε., απένειμε τα Πιστοποιητικά Σπουδών εις

τους 18 αποφοιτήσαντας σπουδαστές της Σχολής.

Η τελευταία 14η Σειρά

Τον Απρίλιο 1963 έγινε η τελετή απονομής των πιστοποιητικών σπουδών της 14ης Σειράς (που έμελλε να είναι και η τελευταία). Ομιλίες των σπουδαστών βλ. Συνεταιριστής 1963 σ. 66.

Ανακεφαλαιωτικά στοιχεία για την όλη δύσκολη αυτή προσπάθεια που στηριζόταν στην επιμονή, την προσωπική έντονη εργασία και στην καρτερικότητα του Θ. Τζωρτζάκη και μεγάλης ομάδας πνευματικών ανθρώπων και λίγων αρμοδίων μέσα στη συνεταιριστική κίνηση που βοηθούσαν βλ. στο Σ 1963 σ. 41.

Σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο παραπάνω κείμενο του περ. «Συνεταιριστής» και αφορούν τόσο τις Σειρές των Μαθημάτων όσο και ειδικά τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς και γενικότερα την όλη τότε Συνεταιριστική Εκπαίδευση:

«... Η τελετή άνοιξε με την ομιλία του κ. Θεοδώρου Τζωρτζάκη, που έκαμε ανασκόπηση σχετικά με τις εργασίες της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως από το τέλος του 1949 που ιδρύθηκε.

Ενισχυόμενη οικονομικά, εκτός από τη Συνομοσπονδία, από τις Κεντρικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις ΚΥΔΕΠ, ΣΕΚΕ, ΚΣΟΣ, ΣΠΕ και Ελαιουργική και ακόμη, από το 1955, από την Αγροτική Τράπεζα, η ΥΣΕ είχε κύριο σκοπό της την επιμόρφωση των υπαλλήλων των Γεωργικών Συνεταιρικών Οργανώσεων με μαθήματα που διαρκούν για κάθε σειρά περίπου 5-6 μήνες (από το Νοέμβριο έως τις παραμονές του Πάσχα).

Τα μαθήματα – Συνεταιριστικά, Οικονομικά, Λογιστικά, Οργανωτικά, Εμπορικά, Γεωργικά, Γεωργο-οικονομικά και Τεχνικά – διδάσκονται από Καθηγητές Ανωτάτων Σχολών, Ανώτερους Υπαλλήλους του Υπουργείου της Γεωργίας, της ΑΤΕ, της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, κ.λπ.

Έως τώρα έχουν παρακολουθήσει τα σχετικά μαθήματα 217 σπουδαστές. Οι σπουδαστές είναι κατά κανόνα δοκιμασμένοι υπάλληλοι, που επιθυμούν να βαθύνουν, να πλουτίσουν και να συγχρονίσουν τις γνώσεις τους, για να γίνουν πιο αποδοτικοί στο έργο τους. Και οι λίγοι αδιόριστοι, που κατά καιρούς έχουν φοιτήσει στη Σχολή, ξέρουν από πριν ότι τα εφόδια που θα αποκομίσουν θα είναι ουσιαστικά και όχι τυπικά.

Γι' αυτό μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητικός ο αριθμός των σπουδαστών που παρακολούθησαν τα μαθήματα αυτά κατά τις 14 Σειρές, αν μάλιστα έχει κανείς υπόψη του τις οικονομικές δυσκολίες και το μικρό ενδιαφέρον που παρουσιάζεται γενικά στη χώρα μας για καθαρή μόρφωση, που δεν αποβλέπει σε σκοπούς τυπικούς.

Η ΥΣΕ προσφέρει κάθε χρόνο στους σπουδαστές της βιβλία πολυγραφημένα, που έχουν εκπονήσει για το σκοπό αυτό όσοι διδάσκουν. Τα βιβλία αυτά, εφόσον υπάρχουν διαθέσιμα, προσφέρονται και στις βιβλιοθήκες των Συνεταιρικών Οργανώσεων που επιθυμούν να τα αποκτήσουν.

Επίσης οι σπουδαστές και κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά το τέλος των σπουδών τους επισκέπτονται Συνεταιρικές Οργανώσεις και εγκαταστάσεις στην Αθήνα και σε επαρχιακά κέντρα, για να ολοκληρώσουν με την εποπτεία τη συνεταιριστική τους μόρφωση.

Εκτός από την κανονική λειτουργία της Σχολής, η ΥΣΕ οργάνωσε σε επαρχιακά κέντρα τρεις σειρές Συνεταιριστικών Μαθημάτων, με διάρκεια 2-3 ημερών. Το 1956 στη Λάρισα, το 1958 στο Αγρίνιο και το 1959 στη Θεσσαλονίκη. Κατά τις επαρχιακές αυτές συγκεντρώσεις έκαμαν ομιλίες επιστήμονες που ανήκουν στο επιτελείο της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης. Τις ομιλίες αυτές παρακολούθησε μεγάλος αριθμός προσώπων που ανήκουν στη συνεταιριστική κίνηση ή ενδιαφέρονται γι' αυτήν.

Η προσπάθεια αυτή της ΥΣΕ έχει ανασταλή, επειδή η Συνομοσπονδία παράλληλα άρχισε να οργανώνει για τους αξιωματούχους και τους υπαλλήλους των Συνεταιρικών Οργανώσεων από το 1960 ειδικά σεμινάρια στην Αθήνα, δεκαήμερα κατά κανόνα.

Σχολικοί Συνεταιρισμοί

Παράλληλα η ΥΣΕ, με τη συμπαράσταση των Υπουργείων της Εθνικής Παιδείας, της Γεωργίας και του Συντονισμού και με τη γόνιμη συνεργασία της ΑΤΕ, από το Φεβρουάριο του 1954 άρχισε να εργάζεται για τη δημιουργία Σχολικών Συνεταιρισμών στη χώρα μας.

Η προσπάθεια αυτή σημείωσε επιτυχία. Οι σχολικοί μας συνεταιρισμοί μέσα σε 8 χρόνια παρουσίασαν αξιόλογη αριθμητική αύξηση και αξιοπρόσечτη εξέλιξη στον τρόπο της λειτουργίας τους...

Τα έξοδά τους, συνετά κατανεμημένα για την προαγωγή των εργασιών Σχολικών Συνεταιρισμών, για κοινωνική δράση, για ανάγκες των Σχολείων και για την εξυπηρέτηση των μελών.

Ήδη συγκεντρώνονται στοιχεία για τη λειτουργία των Σχολικών Συνεταιρισμών κατά το 1961-62. Υπολογίζεται ότι κατά το σχολικό αυτό χρόνο λειτούργησαν 1.000 περίπου Σχολικοί Συνεταιρισμοί...

Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί γίνονται όλο και περισσότερο κέντρα εκπολιτισμού στη μικρή έδρα ή στην περιφέρεια του Σχολείου. Από τη δική τους δράση π.χ., έχει δοκιμαστή και έχει επιτύχει σε διάφορα χωριά η εισαγωγή μιας νέας καλλιέργειας, η εκτροφή πουλερικών και μικρών ζώων, η μελισσοκομία ή η σηροτροφία. Τα μέλη των Σχολικών

Συνεταιρισμών, εξάλλου, έχουν να παρουσιάσουν σημαντική εργασία για την καθαριότητα, την υγιεινή, τον εξωραϊσμό και γενικά εκπολιτιστική εργασία μέσα στα χωριά.

Η Υπηρεσία της Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως συμπλήρωσε τον Φεβρουάριο που μας πέρασε 9 χρόνια προσπάθειας για την ανάπτυξη και καλή λειτουργία των Σχολικών Συνεταιρισμών. Κατά το διάστημα αυτό:

1) Έγιναν από αρμόδια πρόσωπα περιοδείες σε ολόκληρη σχεδόν την Ελλάδα, με σκοπό την άμεση επικοινωνία με τους υπεύθυνους εκπαιδευτικούς και τους περιφερειακούς υπαλλήλους της ΑΤΕ και τη μύησή τους στην ωφελιμότητα του συστήματος.

2) Οργανώθηκαν διαλέξεις σε Παιδαγωγικές Ακαδημίες, στους δημοδιδασκάλους που φιλοξενούνται κατά καιρούς στην Εθνική Εστία του Βασιλικού Εθνικού Ιδρύματος, καθώς και με την ευκαιρία διδασκαλικών συνεδρίων.

3) Κυκλοφόρησε η Υπηρεσία κατά καιρούς εγκυκλίους και άρθρα που αναφέρονται στην καλή εκτέλεση ορισμένων εργασιών των Σχολικών Συνεταιρισμών (οργάνωση πτηνοτροφείου, κονικλοτροφείου, συλλογή, συσκευασία χαμομηλιού, καλλιέργεια σχολικού κήπου κ.ά.), ή σε θέματα σχετικά με τη γνησιότερη, την αρτιότερη και την αποδοτικότερη λειτουργία τους.

4) Έχει εκδώσει 8 τεύχη που αφορούν την οργάνωση, τη λειτουργία και την κίνηση των Σχολικών Συνεταιρισμών, καθώς και ένα βιβλίο με τον τίτλο, «Η Συνεταιριστική μας Ανθολογία», που αποβλέπει να γνωρίση στα παιδιά τη συνεταιριστική ιδέα, τα επιτεύγματα των Συνεταιρισμών των ενηλίκων και τη δράση των Σχολικών Συνεταιρισμών.

5) Η ΥΣΕ βρίσκεται σε επαφή με το γαλλικό Κεντρικό Οργανισμό του Συνεργατισμού στο Σχολείο, που σε παρουσιαζόμενες ευκαιρίες εκφράζεται στα διάφορα έντυπά του με ιδιαίτερη εκτίμηση για την κίνηση των ελληνικών Σχολικών Συνεταιρισμών και για όσους εργάζονται και βοηθούν στην ανάπτυξή τους: τη ΥΣΕ, την ΑΤΕ, το Υπουργείο Γεωργίας κ.λπ.

Δειά κάπως παρουσιάζεται κάποια σχετική κίνηση και σε σχολεία ανώτερου βαθμού. Ξεχωρίζουμε τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς που λειτουργούν από το σχολικό χρόνο 1955-1956: α) Στην Αρσάκειο Παιδαγωγική Ακαδημία. β) Στην Εμπορική Σχολή στο Καρλόβασι της Σάμου. γ) Στη Βιοτεχνική και Οικοκυρική Σχολή «Το Ελληνικό Σπίτι» στην Αθήνα. δ) Στην Αναγνωστοπούλειο Γεωργική Σχολή στην Κόνιτσα.

Επίσης με ιδιαίτερη ικανοποίηση ανακοινώθηκε ότι άρχισαν να οργανώνονται κατά το υπόδειγμα της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως Σχολικοί Συνεταιρισμοί στα Ελληνικά Σχολεία της Κύπρου. Αναλυτικότερες πληροφορίες θα δοθούν αργότερα...

Καθώς είναι γνωστό, τα έξοδα καλύπτονται από τη Συνομοσπονδία, τις Κεντρικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις και την Αγροτική Τράπεζα. Ας σημειωθεί ότι η Συνομοσπονδία, πέρα από την ετήσια εισφορά της, τους απαραίτητους χώρους για τη λειτουργία της καταβάλλει και τα σχετικά έξοδα για φωτισμό, θέρμανση κ.λπ. Τη διεύθυνση της ΥΣΕ, καθώς επίσης είναι γνωστό, έχει αναλάβει ο Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος της Συνομοσπονδίας».

Τελειώνοντας ο κ. Τζωρτζάκης δήλωσε ότι ο ίδιος θα αποχωρήσει από την Υπηρεσία μέσα στο χρόνο αυτό και διατύπωσε τη γνώμη και την ευχή να υπάρξει η δυνατότητα, ώστε όχι μόνο να συνεχιστεί ένα έργο, που αν και γίνεται αθόρυβα δεν παύει να είναι από τα υγιέστερα θεμέλια για τη στερεή και γόνιμη ανάπτυξη του Συνεργατισμού, αλλά και να ενισχυθεί με περισσότερες δυνάμεις, για να κατορθωθεί να απλώσει ακόμη περισσότερο τις δραστηριότητές του, πάντοτε, βέβαια, με σύστημα και με βάθος.

Έπειτα από τον κ. Τζωρτζάκη μίλησε, σαν εκπρόσωπος των Καθηγητών της Σχολής, ο κ. Ν. Κολύμβας.

Μετά την ομιλία του κ. Κολύμβα ο Διευθυντής της Συνομοσπονδίας κ. Αφεντάκης ανακοίνωσε ορισμένες σκέψεις του για τις μελλοντικές εργασίες γύρω στη συνεταιριστική εκπαίδευση και την ανάλογη προς τη σημασία της ανάπτυξή της.

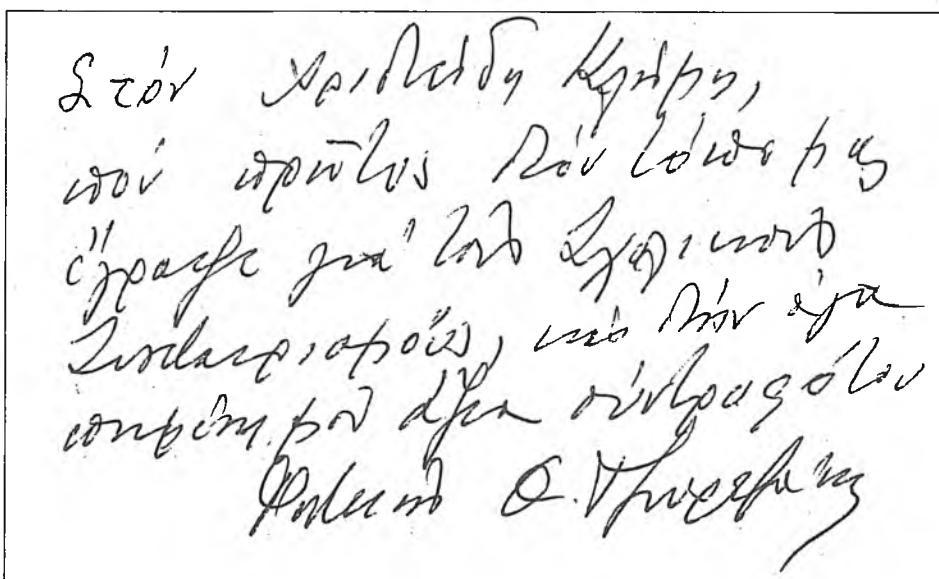
(Πιο αναλυτικά στη συνέχεια)

ΚΕΙΜΕΝΟ 32

Οι Σχολικοί - Μαθητικοί Συνεταιρισμοί πιο αναλυτικά. Προσπάθειες και πραγματοποιήσεις από το 1954 και έπειτα.

Για την όλη προσπάθεια βλ. τις πρώτες ενέργειες λίγων δασκάλων και την παρουσίαση των όλων στοιχείων από τον Αριστ. Κλήμη στη σειρά άρθρων του στην εφημ. «Δημοκράτης» Μυτιλήνης και στο περιοδ. «Συνεταιριστής» Αθηνών ως εξής:

- Σχολικοί Συνεταιρισμοί και Διδάσκαλοι. «Δημοκράτης» Μυτιλήνης 12/10/1934.
- Οι Μαθητικοί Συνεταιρισμοί εις την χώραν μας. Συνεταιριστής, φ. 1 και 2 του 1948.
- Σχολικοί και Μαθητικοί Συνεταιρισμοί. Συνεταιριστής φ. 11 του 1938.
- Η σημασία των Μαθητικών Συνεταιρισμών. Συνεταιριστής φ. 12 του 1938.
- Οργανισμός των Μαθητικών Συνεταιρισμών. Συνεταιριστής φ. 1 του 1939.
- Ο Δάσκαλος του Ελληνικού Χωριού. «Πρωινή» Μυτιλήνη 9 Ιουνίου 1939.

Στόν Αριστείδη Κλήμη,
στον πρώτον δύν λόγων της
εφημερίδας για τόν Σχολικόν
Συνεταιρισμόν, μέν δύν έχω
καρτέριον δύν σύνδροσόν
Φίλων Ο. Νικολαΐδου

Τα κείμενα και γενικότερα βλ. στο βιβλίο «Κείμενα 1934-1994 για τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς». Αθ. 1994.

Για το όλο σπουδαίο πρόγραμμα διάδοσης των Σχολικών-Μαθητικών Συνεταιρισμών και τις αρχικές προσπάθειες βλ. Συνεταιριστής 1954 σ. 169.

Στη συνέχεια αρχίζει συστηματική προσπάθεια το 1954 η παιδαγωγός-συνεταιρίστρια Φωτ. Τζωρτζάκη που έχει μελετήσει και δημοσιεύσει στο Συνεταιριστή κείμενα από παρόμοια δράση κυρίως στη Γαλλία (όπου υπάρχει ειδική κεντρική εκπαιδευτική οργάνωση) και σε άλλες χώρες.

Προσπαθεί να παρουσιάσει ενιαία εικόνα των προσπαθειών στην Ελλάδα και την αναγκαιότητα του θεσμού. Δημοσιεύει στο Συνεταιριστή 1954 σ. 46 σχετικό κείμενο που αναφέρεται στην προηγούμενη εργασία στον τομέα αυτό του συνεργάτη και φίλου του «Συνεταιριστή» Αριστ. Κλήμη.

Και αναγγέλλεται η οργάνωση μέσα στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως, προσπάθειας για τη δημιουργία Σχολικών Συνεταιρισμών ιδιαίτερα στα Δημοτικά Σχολεία της υπαίθρου

Συστήθηκε ειδική Κεντρική Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών (από εκπροσώπους της Συνομοσπονδίας, Υπουργείων και Α.Τ.Ε., καθηγητές και άλλους αρμοδίους), για την μελέτη των οργανωτικών προβλημάτων.

Αναγγέλλεται η έκδοση σε βιβλίο ειδικής μελέτης της Φωτ. Τζωρτζάκη και δημοσιεύεται στο Σ. 1954, σ. 97 τμήμα του βιβλίου με τίτλο «Ο Σχολικός Συνεταιρισμός σαν σύστημα αγωγής και παιδείας».

Στη συνέχεια εκδόθηκε από την Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως το βιβλίο και κυκλοφόρησε σε πολλές χιλιάδες αντίτυπα στα Σχολεία κλπ.

Αναλυτικά γίνεται έκθεση για την προσπάθεια της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως στον τομέα των Σχολικών Συνεταιρισμών στον έκτο Απολογισμό Πεπραγμένων της Υπηρεσίας 1/6/54 - 31/5/1955. Αναφέρεται στη συγκρότηση Κεντρικής Επιτροπής Σχολικών Συνεταιρισμών από 17 συνεταιριστές (ειδικούς και εκπροσώπους Υπουργείων κλπ.). Την σοβαρότητα και αντιπροσωπευτικότητα δείχνει ο πίνακας των μελών της. Είναι (αλφαβητικά) οι:

Σ. Αγαπητίδης, Καθηγητής Πολυτεχνείου.

Ι. Αφεντάκης, Διευθυντής της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών.

Δ. Γκιζέλης, Εκπαιδευτικός Σύμβουλος, (εκπρόσωπος Υπουργείου Παιδείας)

Α. Δομέστιχος, Διευθυντής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών Α.Τ.Ε.

Γ. Κάβουρας, Διευθυντής Εκπαιδύσεως Υπουργείου Γεωργίας, (εκπρόσωπος του).

Αριστ. Κλήμης, Τμηματάρχης Οικονομικών Μελετών και Τύπου στην Α.Τ.Ε.

- Γ. Μελισσινός, Πρόεδρος Διδασκαλικής Ομοσπονδίας (εκπρόσωπός της).
Μ. Μεταλληνός, Διευθυντής Υγιεινής Υπουργείου Προνοίας.
Α. Μουλούλης, Καθηγητής Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής.
Δ. Πάνος, Υποδιευθυντής Υπηρ. Συνεταιρισμών Α.Τ.Ε.
Ε. Παπαϊωάννου, Γεν. Επιθεωρ. Στοιχ. Εκπαιδεύσεως Α' Περιφ. (εκπρόσωπος Υπ. Παιδείας).
Ντ. Περτουντζή, Δ/ντής Υπηρ. Γεωργ. Οργανισμών (Εκπρόσωπος Υπουργ. Γεωργίας)
Ν. Πολύζος, Δ/ντής Κοινών, και Εργατ. Πολιτικής Υπουργείου Συντονισμού.
Ευρ. Τζουμέρτης, Υποδιευθυντής Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών.
Θ. Τζωρτζάκης, Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος.
Φ. Τζωρτζάκη, τ. Διευθύντρια Αμερ. Κολλεγίου Θηλέων.
Π. Χασαπόπουλος, Νομικός Σύμβουλος Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών.
Για την ευρύτερη ενημέρωση των εκπαιδευτικών και άλλων:

1) Οργανώθηκαν διαλέξεις από την ειδική Φωτ. Τζωρτζάκη κατά το 1954 στην Μαράσλειο Παιδαγ. Ακαδημία, στην Επιμορφωτική Σχολή Αγροτικής Οικοκυρικής, στην Ανωτάτη Γεωπονική, την Επαγγελματική Σχολή «Ελληνικό Σπίτι», στην Παιδαγ. Ακαδημία Αρσακείου, στο Δημοτικό Σχολείο Σαφραμπόλεως (πρόσκληση του Συλλόγου «Ελληνικόν Φως»).

2) Έγινε φροντίδα για σχετικές δημοσιεύσεις στο «Διδασκαλικόν Βήμα» (10/5/54), στο «Επιστημονικόν Διδασκαλικόν Βήμα» (φ. 267, 268, 269), στο περ. «Παιδεία» του Ε. Παπανούτσου (αρ. 28), στο περ. «Ο Συνεταιριστής» (τακτικά). Βλ. και πληροφορίες στις εφημερίδες Αθηνών για ενίσχυση παιδιών των Ιονίων Νήσων (σεισμοί) από μέλη Σχολικών Συνεταιρισμών Γαλλίας.

3) Εκδόθηκε από την Υπηρεσία η παραπάνω μελέτη της Φωτ. Τζωρτζάκη «Σχολικοί Συνεταιρισμοί» σε 5.000 αντίτυπα που διανεμήθηκε δωρεάν ευρύτατα και προκάλεσε ζωηρό ενδιαφέρον εκπαιδευτικών και άλλων. Αποστολή σε όσους δείχνουν ενδιαφέρον και σχεδίων πρακτικών, κανονισμών, κλπ. για την ίδρυση και λειτουργία Σχολικών Συνεταιρισμών. (Παρουσίαση ΦΣ 1954, σ. 2850).

4) Έγιναν ενέργειες για συστηματική και νόμιμη υποστήριξη και οικονομική βοήθεια των Σχολικών Συνεταιρισμών από τους Συνεταιρισμούς των ενηλίκων.

5) Έγιναν προσπάθειες και εκδόθηκαν συστατικές εγκύκλιοι (προς τις Υπηρεσίες τους) από το Υπουργείο Γεωργίας (εγκ. 47060/227/23.3.55), από Α.Τ.Ε. (εγκ. 18872/121.150/21.12.54 και άλλες νεότερες).

6) Αναπτύχθηκε επαφή με τον «Κεντρικό Οργανισμό του Συνεργατισμού εις το Σχολείον, της Γαλλίας και με το Βέλγιον.

7) Μελετήθηκαν οι γνώμες εκπαιδευτικών για τις δυσκολίες που υπάρχουν ώστε να αντιμετωπίζονται κατά το δυνατόν.

Με τα παραπάνω και άλλα (προσωπικές επαφές κλπ.) κινήθηκε η προσπάθεια.

Χαρακτηριστικό ότι το σύνολο της δαπάνης που εγκρίθηκε για τον τομέα των Σχολικών Συνεταιρισμών ήταν 15.000 το 1954 από τις οποίες για την έκδοση των βιβλίων 8.313 και 30 λεπτά (!!)

* * *

Κατά την περίοδο 1956 - 1960, η ανάπτυξη της προσπάθειας της Υπηρεσίας Εκπαιδύσεως για τη διάδοση και τη σωστή λειτουργία των Σχολικών Συνεταιρισμών είναι πολύ μεγάλη και τα αποτελέσματα αξιολογικά. Ψυχή της όλης κίνησης η παιδαγωγός Φωτ. Τζωρτζάκη, που με τη συστηματική της εργασία και το προσωπικό κύρος της κινητοποίησε δεκάδες Επιθεωρητές Σχολείων και εκατοντάδες εκπαιδευτικούς, κυρίως στα Δημοτικά Σχολεία της υπαίθρου.

Οι προσπάθειες και εφαρμογές για διεύρυνση της συνεταιριστικής μόρφωσης και η ανταπόκριση του Υπουργείου Παιδείας.

Έπειτα από σχετικές ενέργειες που βρήκαν αποδοχή από τον υπουργό Παιδείας Γ. Βογιατζή γίνεται το 1961 ειδική ευρύτερης συμμετοχής Σύσκεψη στο Υπουργείο Παιδείας για τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς και για την επιδίωξη εισαγωγής συνεταιριστικών μαθημάτων σε όλο τον εκπαιδευτικό κύκλο (δημοτική, ανωτέρα - κυρίως τα τεχνικά - και ανωτάτη - κυρίως την Γεωπονική, Παιδαγωγική και Επαγγελματική εκπαίδευση). Βλ. σχετικά ΦΣ 1961 σ. 247. Εκδίδεται νέα με αξιόλογο περιεχόμενο εγκύκλιος του Υπουργού Γ. Βογιατζή για τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς (Σ 1961 σ. 17).

— Η σημασία των Σχολικών Συνεταιρισμών και το πνευματικό τους μέρος ενισχύεται το 1961 από τη λειτουργία στην Αθήνα της Διεθνούς Συνεταιριστικής Σχολής και τη συνεδρίαση της Εκτελεστικής Επιτροπής της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ενώσεως, Σεπτέμβριο 1961 (βλ. ΦΣ 1961 σ. 319, 342).

Το πρόγραμμα ομιλιών της Σχολής βλ. στη ΦΣ 1961 σ. 343. Στο τεύχος 9 του 1961 της ΦΣ πληθώρα φωτογραφιών και κείμενα ομιλιών. Τα ονόματα των σπουδαστών από διάφορες χώρες βλ. ΦΣ 1961 σ. 372.

* * *

Αυτή είναι περιληπτικά η ύλη που αναφέρεται στους Σχολικούς Συνεταιρισμούς με το όλο τεράστιο έργο του Θ. Τζωρτζάκη και ειδικά στη δραστηριότητα για τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς (στο πλαίσιο της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως) από την σύζυγο του Φωτ. Τζωρτζάκη.

Για το τεράστιο έργο της αλλά και για την παραίτησή της με την απομάκρυνση του Θ. Τζωρτζάκη «λόγω ορίου ηλικίας» βλ. στον 5ο τόμο σ. 2241 επόμε.

Οι επιθυμούντες να ενημερωθούν στη συνέχεια βλ. τα κείμενα του βιβλίου Αριστ. Κλήμη για τους **Σχολικούς Συνεταιρισμούς (το 1994)** το αφιερωμένο «στη μνήμη όσων πρωτομίλησαν στην Ελλάδα για το θεσμό των Σχολικών Συνεταιρισμών και των πρωτοπόρων δασκάλων που τον εφάρμοσαν. Στους πρωτεργάτες για τη συστηματική, νεότερη από το 1954 ανάπτυξή τους, Θεόδ. Τζωρτζάκη και Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη και στους εκπαιδευτικούς και συνεταιριστές που εργάστηκαν σχετικά. Στους σημερινούς και αυριανούς συνεχιστές του έργου».

Στο βιβλίο αυτό μπορεί να διαβάσει αρκετά ο ενδιαφερόμενος:

1. Τα κείμενα Αριστ. Κλήμη στο «Δημοκράτη», 12/10/34.
2. Τα κείμενα του Αριστ. Κλήμη στο περιοδ. Συνεταιριστής τεύχη 1, 2, 11, 12 του 1938 και 1 του 1939. Και άλλα στη συνέχεια στο «Δημοκράτη» Μυτιλήνης 9/6/1939, στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 1976 σελ. 2730 και 1983 σ. 5470, στην Αγροτική Αθηνών Δεκ. 1984 κείμενα 1985 και 30/4/1988.

ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ 1934 - 1994

ΓΙΑ ΤΟΥΣ

ΣΧΟΛΙΚΟΥΣ

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

*

Αφιερώνεται:

Στη μνήμη όσων πρωτομίλησαν στην Ελλάδα για το θεσμό των σχολικών συνεταιρισμών και των πρωτοπόρων δασκάλων που τον εφάρμοσαν. Στους πρωτεργάτες για τη συστηματική, από το 1954, ανάπτυξή τους Θεόδ. Γ. Τζωρτζάκη και Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη και στους εκπαιδευτικούς και συνεταιριστές που εργάστηκαν σχετικά. Στους σημερινούς και αυριανούς συνεχιστές του έργου.

* * *

Μια τεράστια προσπάθεια. Οι σχολικοί έφτασαν περίπου τους 1.300. Είχαν μεγάλη απήχηση.

Μετά την απομάκρυνση του Θ. Τζωρτζάκη «λόγω ορίου ηλικίας», την παραίτηση της συζύγου του, και τα όσα τότε συνέβαιναν, έχουν μείνει τώρα μερικά δείγματα μερικών Σχολικών Συνεταιρισμών σε λίγα σχολεία.

ΚΕΙΜΕΝΟ 33

1956: Τιμητική βράβευση της Ακαδημίας Αθηνών στον Θ. Τζωρτζάκη για το συνεταιριστικό του έργο.

Τον Δεκέμβριο του 1956 στην πανηγυρική συνεδρία της Ακαδημίας Αθηνών, απονεμήθηκε Βραβείον εις τον Θεόδ. Τζωρτζάκην «...διότι οὗτος ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς συνεταιριστικῆς ιδέας καὶ ἀφοσιωθείς εἰς αὐτήν, ὑπῆρξεν ἀκάματος ἐργάτης διὰ τὴν διάδοσιν αὐτῆς, καὶ μέ ἄγνόν ἐνθουσιασμόν καὶ πάντοτε εἰς ἰδεολογικόν ἐπίπεδον συνέβαλε σπουδαίως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνεργατικοῦ θεσμοῦ. Δεῖγμα δέ ἐναργές εἶναι ἡ ἀπὸ τριακονταετίας ἔκδοσις ὑπὸ τοῦ Θ. Τζωρτζάκη τοῦ περιοδικοῦ «Συνεταιριστής» τὸ ὅποιον διευθύνει οὗτος καθ' ὅλα αὐτὰ τὰ ἔτη».

Ἡ απονομή αὐτὴ τιμᾶ τον Θ. Τζωρτζάκη, τὸ περιοδικὸ «Συνεταιριστής» καὶ γενικότερα τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν καὶ τὸ θεσμὸν τῶν Συνεταιρισμῶν στὴν ἐφαρμογὴ του στὴν Ελλάδα.

Ἀπλὸς ὁ κορυφαῖος συνεταιριστής Θ. Τζωρτζάκης μετὰ τὴ βράβεισίν του γιὰ τὸ πνευματικὸ του ἔργο ἀπὸ τὴν Ακαδημία Αθηνῶν. Τον συνοδεύουν ἡ σύζυγός του Φωτεινὴ (ἐκπαιδευτικὸς καὶ ὁργανώτρια τῶν σχολικῶν συνεταιρισμῶν) καὶ οἱ στενοὶ συνεργάτες του Δ.Θ. Πάνος καὶ Ἀριστ. Ν. Κλήμης.

Ο τιμηθείς και το περιοδικό του εμφάνισαν ολιγόλογα απλά και ταπεινά το γεγονός της βράβευσης με τίτλο «τιμητική διάκριση της Ακαδημίας για υπηρεσίες στο Συνεταιρισμό». (βλ. Συνεταιριστή Νοεμβρίου-Δεκεμβρίου 1956.

Γράφει (1956 σελ. σ. 153):

«Στις 27 Δεκεμβρίου το απόγευμα, έγινε η καθιερωμένη πανηγυρική συνεδρίαση της Ακαδημίας Αθηνών. Στη συνεδρίαση παρέστησαν η Α.Μ. ο Βασιλεύς, ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών κ. Δωρόθεος και άλλοι επίσημοι, εκπρόσωποι του πολιτικού και επιστημονικού κόσμου κ.α.

Αρχικά μίλησε ο Πρόεδρος της Ακαδημίας κύριος Κωνσταντίνος Ρωμαίος με θέμα «Κλασσικαί Σπουδαί».

Ο Γενικός Γραμματεύς κύριος Αν. Ορλάνδος διάβασε έπειτα την έκθεσή του σχετικά με τις εργασίες της Ακαδημίας και ανακοίνωσε την απονομή διαφόρων τιμητικών διακρίσεων από μέρους της Ακαδημίας.

Ανάμεσα στα πρόσωπα που τιμήθηκαν από την Ακαδημία είναι και ο Διευθυντής του περιοδικού κ. Θεόδωρος Τζωρτζάκης.

Δημοσιεύομεν το ακριβές απόσπασμα από την έκθεση του Γεν. Γραμματέως κ. Ορλάνδου, επειδή πιστεύουμε ότι η τιμητική αυτή αναγνώριση αντανακλά σε όλη τη συνεταιριστική μας κίνηση και τους οπαδούς και τους φίλους του Συνεργατισμού». (Δημοσιεύεται το παραπάνω απόσπασμα 27 Δεκεμβρίου 1956).

ΚΕΙΜΕΝΟ 34

1957: Αναγνώριση και τιμή στον Θ. Τζωρτζάκη και την Συνεταιριστική Ιδέα και Εφαρμογή, από μεγάλες προσωπικότητες της εποχής, στον «Παρνασσό», παρουσία του Βασιλέως και του Αρχιεπισκόπου Αθηνών.

Ο Συνεργατισμός και οι φίλοι του έζησαν το απόγευμα της 1ης Μαρτίου 1957 μια ώρα ξεχωριστής χαράς για την αναγνώριση και την τιμή που δόθηκε στη Συνεταιριστική Ιδέα και τον δημιουργικό της απόστολο Θεόδωρο Τζωρτζάκη.

Επιτροπή από εξέχοντα πρόσωπα, που την αποτελούσαν αλφαβητικά οι διαπρεπείς:

Σωτ. Αγαπητίδης, Καθηγητής Πολ. Οικονομίας του Πολυτεχνείου Αθηνών

Γ. Αθανασιάδης-Νόβας, Ακαδημαϊκός, τέως Υπουργός

Κ. Αμαντος, Όμ. Καθηγητής Πανεπιστημίου, Ακαδημαϊκός

Ά. Δομέστιχος, Διευθυντής Συνεταιρισμών της Αγροτικής Τραπέζης

Χ. Ευελπίδης, πρώην Υπουργός, Καθηγητής Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής,

Ξ. Ζολώτας, Διοικητής της Τραπέζης της Ελλάδος, Ακαδημαϊκός

Δ. Καλιτσουνάκης, Καθηγητής Πολ. Οικονομίας της Ανωτάτης Σχολής Οικ. και Εμπ. Επιστημών

Σ. Κουγέας, Όμ. Καθηγητής Πανεπιστημίου, Ακαδημαϊκός

Π. Μητσόπουλος, Γενικός Διευθυντής του Υπουργείου της Εργασίας

Α. Μυλωνάς, πρώην Υπουργός, τ. Διοικητής της Αγροτικής Τραπέζης

Δ. Πάνος, Υποδιευθυντής Συνεταιρισμών της Αγροτικής Τραπέζης

Κ. Περτουτζή, Διευθυντής του Υπουργείου της Γεωργίας

Α. Ρουσόπουλος, Καθηγητής του Πολυτεχνείου, Πρόεδρος του Τεχνικού Επιμελητηρίου

Α. Σίδερης, Καθηγητής της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, τ. Διοικητής της Αγροτικής Τραπέζης

Κ. Τριανταφυλλόπουλος, Όμ. Καθηγητής Πανεπιστημίου, Ακαδημαϊκός, οργάνωσε στον «Παρνασσό» συγκέντρωση, που ευδόκησαν να την τιμήσουν με την παρουσία τους: Η Α. Μ. ο Βασιλέως και η Α. Μακαριότης ο Αρ-

χιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ. Δωρόθεος και την παρακολούθησαν επίλεκτα μέλη του πολιτικού και του πνευματικού κόσμου, καθώς και πλήθος κόσμου, για να τιμήσει το έργο και το ήθος του Θεόδ. Τζωρτζάκη.

Ανάμεσα στην εκλεκτή αυτή συγκέντρωση, ήταν και ο τιμώμενος, μαζί με την αφοσιωμένη συνεργάτιδα και πιστή οπαδό του Συνεργατισμού, τη σύζυγό του κυρία Φωτεινή Τζωρτζάκη.

Κίνητρο για τη συγκέντρωση υπήρξε η βράβευση του Θ. Τζωρτζάκη από την Ακαδημία Αθηνών κατά την πανηγυρική της συνεδρίαση της 27 Δεκεμβρίου του 1956, για τη συνεταιριστική του δράση.

Πραγματικά ο Τζωρτζάκης τριάντα και πλέον χρόνια υπηρέτησε την Συνεταιριστική Ιδέα και σαν θρησκευτικός της απόστολος και σαν θεωρητικός επιστήμων και σαν πρακτικός εφαρμοστής, με αφοσίωση, με βαθύτατη πίστη, χωρίς καμιά παρέκκλιση ποτέ από το ορθόδοξο συνεταιριστικό πνεύμα, με επιμονή και ευπρεπή συνέπεια πάντοτε, έστω και αν η συνέπειά του αυτή απαιτούσε και του στοίχιζε θυσίες.

Για το λόγο αυτό όλοι οι εργάτες και οι φίλοι της Συνεταιριστικής Ιδέας αισθάνθηκαν βαθύτατη και άδολη χαρά κατά τη σεμνή και επιβλητική μαζί συγκέντρωση, στην αίθουσα του «Παρνασσού».

Εκλεκτοί επιστήμονες πραγματεύθηκαν, με την ευκαιρία αυτή, θέματα σχετικά με τη θεωρία και τις επιτεύξεις του Ελληνικού Συνεργατισμού, αναφέροντας πάντοτε τη σημασία της συμβολής του Τζωρτζάκη για την ως τώρα ανάπτυξη και την εδραίωσή του.

Πρώτος μίλησε ο Αλέξ. Μυλωνάς που είπε τα ακόλουθα:

«Στην αποψινή εορτή επί τη ευκαιρία της βραβεύσεως του Περιοδικού «Συνεταιριστής» και της συνεταιριστικής δράσεως του κ. Τζωρτζάκη θέλει έξαρθή κυρίως ή εθνική σημασία του συνεταιρισμού δια την χώραν μας.

Η Οργανωτική Επιτροπή υποβάλλει εύλαβώς δι' εμού τας θερμάς ευχαριστίας μας, διότι η Υμετέρα Μεγαλειότης ηυδόκησε να παραστή και να λαμπρύνη την έορτήν, ούτω δε να ενισχύση την συνεταιριστικήν Ιδέαν με το υψηλόν ενδιαφέρον Αυτής.

Και εις την Αυτού Μακαριότητα, τον Αρχιεπίσκοπον Αθηνών και Πάσης Ελλάδος υποβάλλομεν επίσης τας ευχαριστίας μας, διότι δια της παρουσίας του υπογραμμίζεται αυτομάτως η χριστιανική αρχή της ανθρωπίνης αλληλεγγύης και αλληλοβοήθειας, επί των οποίων στηρίζεται ο συνεργατισμός.

Η Ακαδημία Αθηνών, αναγνωρίζουσα την εξαιρετική συμβολή του Θεοδώρου Τζωρτζάκη στην ανάπτυξη και εδραίωση του συνεργατισμού, τον τίμησε με το Βραβείο της.

Πράγματι ο Τζωρτζάκης ως δημόσιος λειτουργός, ως προϊστάμενος γεωργικών οργανώσεων, ως συγγραφέας, ως Διευθυντής της Συνεταιριστικής Σχολής, διεκρί-

θη δια την ακλόνητη πίστη και αφοσίωση του στη συνεταιριστική Ιδέα, μακράν της τύρβης της ενεργού πολιτικής, θεράπων ανιδιοτελής της Ιδεολογίας του, σεβαστός σε όλους. Ίδρυσε και συνέγραψε, ο ίδιος κατά το πλειστον, επί 30 και πλέον χρόνια, το βραβευθέν περιοδικόν «Ο Συνεταιριστής», ως άξιος διάδοχος του Σωκράτους Ιασεμίδου, συνεχίζει δε την αθόρυβο, ευσυνείδητο και καρποφόρο εργασία του, στηρίζοντας με τις εμβριθείς πάντοτε γνώμες του τον συνεργατισμό και εκπαιδεύοντας συνεταιριστάς.

Έχω άμεση αντίληψη του ευγενικού αυτού Ιδεολόγου καί ταυτόχρονα πρακτικού ανδρός από την στενή και μακρά συνεργασία μας και είμαι ιδιαιτέρως ευτυχής που συμμετέχω σήμερα στην τιμητική αυτή συγκέντρωση, που οργανώσαμε μερικοί από εκείνους που εκτιμούν τον ακέραιο άνθρωπο και το εθνικό έργο του».

Και συνέχισε:

«Ελεύθερος ανταγωνισμός και συνεργατισμός:

Είναι συνηθισμένο φαινόμενο να επικρατούν και στις οικονομικές σχέσεις των ανθρώπων εκείνοι που διαθέτουν τις μεγαλύτερες οικονομικές δυνάμεις και να υποκύπτουν οι ασθενέστεροι. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός είναι μεν κίνητρο δραστηριότητος καί προόδου. αλλά συνεπάγεται και πολλές αδικίες και θύματα. Για να μετριάσουν τα μειονεκτήματα της συναλλακτικής ελευθερίας προσπάθησαν όλα τα μη κομμουνιστικά κράτη να περιορίσουν τον αχαλίνωτο ανταγωνισμό με διάφορα μέτρα (όριον τόκου, ποικίλες διατιμήσεις, κρατικά επεμβάσεις κλπ.). Αλλά όλα αυτά τα μέτρα απεδείχθησαν δύσκολα στην εφαρμογή και όχι πάντα αποτελεσματικά.

Την καλλίτερη αντίρροπο δύναμη αμύνης των αδυνάτων απετέλεσε ο εκούσιός των συνασπισμός σε συνεταιρισμούς, που δημιουργούν, ελεύθερα, μεγάλη δύναμη. Η δύναμη αυτή είναι ζωογόνος και δημιουργική, γιατί πηγάζει από την ελεύθερη πρωτοβουλία των συνεργαζομένων. Και γι' αυτό κυρίως, ο συνεργατισμός ευρίσκει σε πλήρη αντίθεση προς τον κομμουνισμό και τις δικτατορίες και βλαστάνει και θριεύει με την αληθινή του μορφή στα γνήσια δημοκρατικά πολιτεύματα.

Ο νόμος 602 «περί Συνεταιρισμών» εθεσπίσθη πρό 40 περίπου ετών επί Κυβερνήσεως Ελ. Βενιζέλου, οπότε ευτύχησα να είμαι Γενικός Γραμματεύς με υπουργό τον Ανδρ. Μιχαλακόπουλον και να συνεργήσω στη σύνταξη του νομοσχεδίου. Ο νόμος αυτός εσήμανε και στον τόπο μας την αφετηρία δια τη συστηματοποίηση της αμύνης αυτής, που είναι ταυτόχρονα και πρόοδος της εθνικής οικονομίας, γιατί κινητοποιεί και αξιοποιεί την εργασία και παραγωγή της μάξης των ανθρώπων που είναι παραδομένοι μοιρολατρικά, είτε ως παραγωγοί, είτε ως καταναλωταί, στην εκμετάλλευση των ολίγων.

Η συνεταιριστική αυτή δύναμη ελευθερώνει ειρηνικά, με την συνεργασία και την αυτοδιοίκηση των οικονομικών συμφερόντων, τους μικρούς και αδύναμους ανθρώπους, από την οικονομική υποτέλειά τους στους ισχυρούς. Και ενώ γίνεται η χειραφέτηση αυτή, δεν θίγεται η ιδιωτική πρωτοβουλία, διότι ιδιωτική πρωτοβουλία ασκεί και ο συνεταιρισμός. Ο συνεταιρισμός ήτο περισσότερο αναγκαίος

στην υπαίθρο χώρα δια τους κατεσπαρμένους, ασύνδετους αγρότες, που έτσι είναι πιο προσιτοί στην εκμετάλλευση χωριστά ο καθένας και γι' αυτό ευδοκίμησαν καλλίτερα οι γεωργικοί συνεταιρισμοί, οι αστικοί συνεταιρισμοί καθυστερούν, ιδία οι τόσον χρήσιμοι συνεταιρισμοί καταναλώσεως.

Τελευταία δίνεται μια σημαντική, ως ελπίσωμε, ώθηση σ' αυτούς με τη σχηματιζόμενη ευρεία «κοινοπραξία συνεταιρισμών καταναλώσεως», που πρόκειται να συνδέση στενότερα τις σχετικές ενώσεις των παραγωγών της υπαίθρου με την συνεταιρική κατανάλωση στα αστικά κέντρα.

Η Δημοκρατική βάση

Είναι σκόπιμο να μη μας διαφεύγει ότι η νομοθεσία μας περί συνεταιρισμών, με τον οικονομικό και κοινωνικό σκοπό της, δεν υιοθέτησε κανένα ξένο στον τόπο μας θεσμό. Μέσα στην κοινότητα και τη δημογεροντία, στην εποχή της Τουρκοκρατίας και παλαιότερα αναπτύχθηκε η αυτοδιοίκηση των κοινών οικονομικών και άλλων υποθέσεων και παράλληλα η αλληλέγγυος εξυπηρέτηση ιδιωτικών συμφερόντων (λ.χ. στη συντροφική διαχείριση στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας και αλλού). Το ατομικό συμφέρον ωθεί πάντοτε στην ένωση και αυτούς τους ατομικιστάς, όχι μόνο τους εμπνεομένους από το πνεύμα της αλληλοβοήθειας και αλλη-

Ο πρώην Υπουργός και τ. Διοικητής της Αγροτικής Τραπέζης της Ελλάδος Αλέξ. Μυλωνάς ομιλών στην συγκέντρωση του «Παρνασσού».

λεγγύης. Από την εκούσια βάση του συνεταιρισμού δεν πρέπει να γίνεται παρέκκλιση παρά μόνον σε περιπτώσεις ανάγκης εκ των πραγμάτων λ.χ. για την εκτέλεση υδραυλικών ή άλλων έργων σε ορισμένη περιοχή, όπως γίνεται στους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς «εγγείων βελτιώσεων».

Η καθοδήγηση, η εποπτεία και ο έλεγχος στους συνεταιρισμούς δια της Αγροτικής Τραπέζης και του Κράτους είναι απαραίτητη, διότι στη δημοσία προστασία εξυπακούεται και η παρακολούθηση της κανονικής λειτουργίας των προστατευμένων οργανισμών, που ευνοούνται μάλιστα με διάφορες οικονομικές διευκολύνσεις. Την δε εποπτεία πρέπει να υποβοηθήσει ο συνεταιρικός αυτοέλεγχος.

Αλλ' εξ άλλου δεν πρέπει να εκφυλίζεται η προστασία, καμιά φορά, σε διοικητική ή κομματική επέμβαση, που νεκρώνει την πρωτοβουλία και την ανεξαρτησία του συνεταιρισμού και είναι ανελεύθερη και απαράδεκτη.

Η καλοπροαίρετη προστασία που είχε καθιερωθή νομοθετικώς, από πολύ καιρό, κατοχυρώθηκε και συνταγματικά δια του άρθρου 109 του Συντάγματος του 1952.

Πρέπει να τονισθή ότι είναι πάντοτε αναγκαία η διαφώτιση προς όλους δια να συνειδητοποιήσουν οι πάντες ότι ο λαός έχει μέσα του ένα δημιουργικό, οικονομικό και ηθικοπλαστικό δυναμισμό, που αδρανεύει κατά μέγα μέρος και που μπορεί να ξυπνήση και να θαυματοουργήση με την εξάπλωση του συνεργατισμού.

Τα ολοκληρωτικά καθεστώτα

Από την Ιδέα αυτή έχουν εμπνευσθή παντού διάφοροι ιδεολόγοι και έγιναν απόστολοι της. Ένας από αυτούς στην Ελλάδα, όχι ο πρώτος, αλλ' ο μάλλον επίμονος, σταθερός και ακάματος, από πολλά χρόνια και χωρίς εγωιστικούς υπολογισμούς, έξω κάθε κομματικής αναμιξεως, θεωρητικός, αλλά και πρακτικός επιστήμων, έμπαιξήσας τις γνώσεις και την πείρα του στη δημοσία υπηρεσία δια της μετεκπαιδεύσεώς του στη Γερμανία, είναι ο κ. Θ. Τζωρτζάκης. Και συνεχίζει. ευτυχώς, αθόρυβα, την αποστολή του. εμπνέων, διαφωτίζων, εκπαιδεύων.

Αγωνίστηκε πάντα ο κ. Τζωρτζάκης να εμφανίση τη συνεταιρική ιδέα στη γνήσια της μορφή, την ηθική και δημοκρατική. Και επεσήμανε τον κίνδυνο από τη διαστρέβλωσή της, που γίνεται στα ολοκληρωτικά κράτη, της αριστεράς και της δεξιάς, τα οποία εκανχώντο κι' όλας, κατ' ευφημισμό, πως είναι «δημοκρατίες». Διότι σημειωτέον ότι τα απολυταρχικά αυτά συστήματα περιέλαβαν στην οργάνωσή τους και τους συνεταιρισμούς. Έχρησιμοποιούσαν την ολοκληρωτική μέθοδο, που δημιουργεί στο λαό μια ατμόσφαιρα φοβίας και παραπλανήσεως με επιτηδείους μονολόγους και με τις «αυθόρμητες» τάχα λαϊκές εκδηλώσεις και με τη φήμιση κάθε συζητήσεως. Επεδίωξαν οι ποικιλώνυμες αυτές δικτατορίες, με έντεχνες ή απροκάλυπτες απειλές, εξορίες, ή και παροχές, να καταστήσουν υποχείριους τους υπαλλήλους και τας διοικήσεις των διαφόρων οργανισμών και των συνεταιρισμών. Αλλά η τοιαύτη διαστροφή κατέρρευσε, ευτυχώς, ταχέως κοί στον τόπο μας, διατηρείται δε ακόμη στις κομμουνιστικές χώρες.

Η έννοια του συνεταιρισμού είναι συνυφασμένη με τη δημοκρατική ελευθερία και την εθελουσία συγκατάθεση, η κατάπνιξη της οποίας κυφορεί εκρήξεις και ανωμαλίες. Ο εξαναγκασμός, ή άμεσος ή έμμεσος επέμβαση, καταστρέφει το ευεργετικό αυτό πνεύμα. Αυτό εδημιούργησε την ειρηνική, όπως την ονόμασαν, επανάσταση, τον συνεργατισμό.

Πρέπει να εξαρτηθεί το γεγονός ότι ο Τζωρτζάκης κατά τη δικτατορική εποχή δεν υπέστειλε ούτε μια στιγμή την αληθινή σημαία του συνεργατισμού και γι' αυτό ταιπωρήθηκε. Και όταν δεν μπορούσε αργότερα, κατά την εχθρική κατοχή και τη βαρειά ατμόσφαιρά της, να μιλήσει ελεύθερα, επροτίμησε να διακόψει προσωρινά την έκδοση του «Συνεταιριστού».

Μακράν των κομμάτων

Κατέκρινε πάντοτε ο Θ. Τζωρτζάκης τις άστοχες κρατικές επεμβάσεις. Ήθελε να συντελέσει εις το να γίνη η συνεταιρική Ιδέα κοινό κτήμα όλων των κομμάτων, να τεθή υπεράνω αυτών σαν αυτονόητο δόγμα, ανεπίδεκτο αντιρρήσεων. Αλλά δια να επιτευχθή αυτό, πρέπει, φρονώ, να μην ιδιοποιούνται τυχόν τον συνεργατισμό κομματικά πρώτα-πρώτα οι φίλοι και θιασώται της ιδέας.

Απεναντίας, οφείλουν να την διαφυλάττουν με στοργή, σαν κόρη οφθαλμού, και να την καθιστούν άτρωτη από οιαδήποτε διαβολή. Και τότε ακριβώς θα φουρντώση καλλίτερα, χωρίς κομματική ανάμιξη, όταν καταστή ο συνεργατισμός ειλικρινά ουδέτερος, και έτσι δεν θα προκαλή τους κομματικώς αντιφρονούντας. Το πολιτικώς αχρωμάτιστον των συνεταιρικών οργανώσεων προσπάθησα κι' εγώ, όταν ήμουν η ανωτέρα εποπτεύουσα αρχή ως Διοικήτης της Αγροτικής Τραπέζης, να εμπνεύσω, συμφώνως άλλωστε και με τα καταστατικά των. Διότι οιαδήποτε προσπάθεια να προσεταιρισθή κανείς κομματικώς τις συνεταιρικές οργανώσεις, τις διοικήσεις ή τους υπαλλήλους των, και μάλιστα με υποψηφιότητες των συνεταιρικών στελεχών των στις βουλευτικές εκλογές, θα ήτο επιζημία δια τα πολιτικά μας ήθη, έστω και αν δεν ήταν αντισυνταγματική.

Ο κομματικός εναγκαλισμός θα εξέθετε τους συνεταιρισμούς σαν στόχο στα βέλη των κομματικών αντιπάλων και θα εκλόνιζε τον θεσμό, που πρέπει να στηρίζεται στην πάγκοινο αναγνώριση, σαν οιονεί θρησκεία. Όταν μάλιστα η προστασία των συνεταιρισμών εχαρακτηρίσθη, όπως είπαμε, καθήκον του Κράτους «μεριμνώντας συστηματικώς υπέρ της αναπτύξεως αυτών», κατά την συνταγματική φράση.

Συνεπώς, κανένα κόμμα δεν μπορεί ν' αρνηθή κατά βάση την προστασία. Μπορούν μόνο να συζητούν δια τον βαθμό και την έκταση της προστασίας. Αλλά πάντοτε με το σκοπό να την καλλιεργήσουν, όχι βέβαια, όπως επιχειρείται ενίοτε, να την χειροτερεύσουν, καταστρατηγήσουν ή και ανατρέψουν, χάριν των μεγάλων οικονομικών συμφερόντων που αντιδρούν παρασηκηνιακώς.

Το Σύνταγμα, επαναλαμβάνω, επιτάσσει την Πολιτεία να μεριμνά «υπέρ της συστηματικής αναπτύξεως» των συνεταιρισμών.

Επιτυχή αποτελέσματα

Ευτυχώς οι προσπάθειες των πρωτοπόρων συνεταιριστών δεν επήγαν χαμένες. Μέσα σε 40 χρόνια είναι σημαντική η συνεταιρική πρόοδος, στον γεωργικό ιδιαίτερα τομέα.

Ο συνεργατισμός ενίκησε στη σύγκρουσή του με τα ατομικά συμφέροντα και επεβλήθη ήδη προ της τελευταίας συνταγματικής επιστεγάσεώς του. Στο πανηγυρικό ογκώδες τεύχος του «Συνεταιριστή» που εξεδόθη πέρυσι, εκτίθενται λεπτομερώς από πολλούς συνεργάτες τα σημαντικά επιτεύγματα της εφαρμογής της συνεταιρικής νομοθεσίας, αλλά υπογραμμίζεται και η υπολειπόμενη σπουδαία εργασία για την καλλιέργεια και ολοκλήρωση της συνεταιρικής οργανώσεως, που σημαίνει και ανύψωση της εθνικής οικονομίας.

Αποκτήσαμε ήδη τον μηχανισμό που αξιοποιεί ομαδικά τόσο τους ανθρώπους της υπαίθρου, όσο και την ανεκμετάλλευτη ακόμη δυναμικότητα της ελληνικής γης.

Η συνεταιρική οργάνωση έφθασε μεν να περιλαμβάνη τα 65-70% του αγροτικού πληθυσμού, αλλά εξυπηρετεί την αγροτική κυρίως πίστη, με ανεπαρκή μάλιστα μέσα. Αλλά για την επέκταση της συνεταιρικής γεωργικής βιομηχανίας (ελαιοσυργιάς, οινοποιίας, εκκοκκίσεως κλπ.) καθώς και δι' άλλες επενδύσεις σε συνεταιρικές εγκαταστάσεις (αποθήκες, ψυγεία, κονσερβοποιεία, μηχανήματα κλπ.) ο ρυθμός είναι βραδύτερος, ελλείπει κεφαλαίων.

Κατά συνέπειαν υπολείπονται σημαντικά περιθώρια δια την συνεταιρική δράση. Λ.χ. τά 38% μόνο της βαμβακοπαραγωγής εκκοκκίζονται στα συνεταιρικά πρότυπα εκκοκκιστήρια, τα 20-25% της ελαιοπαραγωγής στα συνεταιρικά ελαιοσυργεία και πυρηνελαιοσυργεία, που παράγουν λάδι χωρίς ή με ελαχίστη οξύτητα. Εξ άλλου μόνο τα 10% του κρασιού παράγουν τα συνεταιρικά οινοποιεία, βελτιώνοντας βαθμιαίως τήν ποιότητα και σταθεροποιώντας τους τύπους του κρασιού. Επίσης μόνο 10% της σταφίδας διαχειρίζονται οι συνεταιρικοί οργανώσεις, είναι δε παλαιό και έμμοιο αίτημα των σταφιδοπαραγωγών η ενιαία και καθολική διαχείριση της σταφίδας συνεταιρικά, όπως έχει γίνει δια τα κίτρα, τη μαστίχα και τα σύκα.

Ενδιαφέρον είναι ότι η συνεταιριστική υλοτομία τεχνικού ξύλου φθάνει τα 23% της παραγωγής. Μικρή σχετικώς ποσότητα της παραγωγής επεξεργάζονται οι συνεταιρισμοί, αλλ' ευτυχώς ρυθμίζουν σε αρκετή κλίμακα ευεργετικά και δια τους ασυνεταιριστούς αγρότες τις τιμές των προϊόντων δια της παρεμβολής των στην αγορά.

Χωρίς το Συνεργατισμό θα εξακολουθούσαν οι αγρότες να είναι στην πλήρη διάθεση των κερδοσκοπικών επιχειρήσεων.

Αλλ' η μεγάλη κατάκτηση της γης, λόγω της πυκνότητας του πληθυσμού, επιβάλλει την αύξηση του εισοδήματος του αγρότου. Και αυτή θα γίνη τόσο με ένταση της εκμεταλλεύσεως των κτημάτων, όσο και με την εξασφάλιση υπέρ του αγρότου ο-

λόκληρης της αξίας της πενιχρής παραγωγής του, λ.χ. στην αξία από τα σταφύλια να προστίθεται και η αξία από την οινοποίηση στο συνεταιρικό οινοποιείο και την πώληση. Αλλιώς, θα φύγουν από τα χωριά τους οι ακμαίοι άνδρες που τονώνουν και ανανεώνουν τη φυλή μας και υπερασπίζονται το πάτριο έδαφος.

Αι αντιδράσεις

Οι μοιραίες αντιδράσεις των οικονομικών συμφερόντων, που θίγονται από την επέκταση της συνεταιρικής οργάνωσης, εκδηλώνονται συνήθως, αν όχι σε θεωρητικές, αβάσιμες πλέον, αντιρρήσεις, σε αοριστολόγο και συχνά κακόπιστη δυσφήμιση των συνεταιρισμών. Δεν είναι παράδοξο ότι όσα άτομα ή εταιρείες απησχολούνται, πριν διαδοθούν οι συνεταιρισμοί, στην εμπορία και τη βιομηχανία των γεωργικών προϊόντων και έπαιρναν προνομιακά τη μερίδα του λέοντος για τις μεσολαβητικές επιχειρήσεις των, διαμαρτύρονται τώρα, αν οι αγρότες ασκούν το αναφαίρετο δικαίωμά τους να κρατούν, όσοι το κατορθώνουν, για τον εαυτό τους, το όφελος, όχι μόνο από την καλλιέργεια, αλλά και από την εργασία δια τη χονδρική κυκλοφορία και την επεξεργασία της παραγωγής των. Έτσι μπορούν να συμπληρώνουν οι αγρότες την ανεπαρκή αξία του ανεπεξεργάστου καρπού του ιδρώτος των και δεν αφήνουν τους τρίτους να νέμονται τα προϊόντα των, αλλά εξασφαλίζουν κ' όλες περισσότερη απασχόληση στα αγροτικά χέρια που περισσεύουν. Και την εργασία αυτή οι συνεταιρικές οργανώσεις την εκτελούν, κατά το πλείστον, πολύ καλά. Τόσον οι πρωτοβάθμιες, όσο και οι ανώτερες, που αποτελούν το απαραίτητο οικονομικό συμπλήρωμα και κρίκο των συνεταιρισμών.

Τα αυτά παρατηρούμε και στους αλιευτικούς και άλλους συνεταιρισμούς. Οι αλιευτικοί μάλιστα συνεταιρισμοί έχουν υπαχθή τελευταία σε αναρμόδιο υπουργείο. Από τους ολίγους θιγομένους από τη βαθμιαία εξάπλωση των συνεταιρισμών δημιουργείται μία ατμόσφαιρα δυσμένειας και καχυποψίας προς τους συνεταιρισμούς και η αντισυνεταιριστική ατμόσφαιρα αυτή επεκτείνεται και σε άλλους οικονομικούς κύκλους ή μερικούς οπισθοδρομικούς ανθρώπους. Μέσα σε 7.000 περίπου συνεταιρισμούς αρκούν ελάχιστες περιπτώσεις αταξίας ή ανωμαλίας δια να γενικευθούν και εξογκωθούν δυσφημιστικά οι μεμονωμένες αυτές, ελαφρές συνήθως, παραβάσεις μέσα σ' αυτή την ατμόσφαιρα, ενώ οι κύκλοι αυτοί δεν συγκινούνται και πολύ δια ποικίλες σοβαρότερες ανωμαλίες και ταχυδακτυλουργίες στις μεγάλες επιχειρήσεις και δια μερικούς ογκώδεις και επισφαλείς δανεισμούς των, οι οποίοι ακινητοποιούν πάντως χρήσιμα κεφάλαια και τα αφαιρούν από τόσας άλλες αποδοτικές τοποθετήσεις, όπως είναι τα μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια, που είναι μικρά και πολλά, της Αγροτικής Τραπεζής προς τους αγρότες.

Η συνεταιρική οργάνωση επιδέχεται, όπως είπα, βελτίωση και συμπλήρωση. Ως γνωστόν, εκτός της εποπτείας και του ελέγχου από τις συνελεύσεις των συνεταιρισμών, από τα εποπτικά των συμβούλια, από την υπηρεσίαν της Αγροτικής Τραπεζής, που μπορεί και να σταματά την επανάληψιν πιστώσεων στους καθυστερούντας τυχόν οφειλέτας, υπάρχει και το δικαίωμα ελέγχου από το ίδιο το Κράτος.

Σημειωτέον ότι η ενημερότης του πλήθους των αγροτών πιστούχων στην εκπλήρωση των υποχρεώσεών των είναι παραδειγματική παρά τις αντίξοες συνθήκες της υπαίθρου. Το μαρτυρούν οι στατιστικοί πίνακες ρευστότητας και καθυστερήσεων της Αγροτικής Τραπεζής. Έτσι δεν συναντά κανείς στη γεωργία τα ογκώδη παγώματα σε αφειδείς πιστώσεις που βλέπομε σε άλλους κλάδους.

Οι τρίτοι αυτοίμεσάζοντες θα εννοήσουν ειρηνικά ότι θα χρειασθή να στραφούν προς άλλες δραστηριότητες και εργασίες, εις ωφελιμότερες γι' αυτούς και την εθνική οικονομία εμπορικές ή βιομηχανικές επιχειρήσεις διαφόρων άλλων ειδών και ν' αναπτύξουν την πολύτιμη ατομική πρωτοβουλία των, ιδίως για την μικρή ή μεγάλη βιομηχανία άλλων κλάδων, είτε ως υφιστάμενοι είτε ως προϊστάμενοι. Κι' έτσι θα συντελέσουν στην αναγκαία δια την χώρα λογική εκβιομηχάνιση.

Τις απλές αυτές έννοιες καθιστά κοινόν κτήμα, σιγά-σιγά, η διαφώτιση. Και αυτή είναι ένας πρόσθετος σκοπός της αποψινής συγκεντρώσεως. Το σοβαρότερο διαφωτιστικό όργανο υπήρξε και είναι «Ο Συνεταιριστής». Του ευχόμεθα όλοι καρποφόρο συνέχιση της εκδόσεώς του και στο σημερινό εκδότη του κ. Τζωρτζάκη να διάτηρηθή επί μακρά ακόμη έτη στις επάλξεις της συνεταιρικής δράσεως του.

Θα ήτο παράλειψίς μου τέλος να μη μνημονεύσω και την ακάματο σύζυγο του κ. Τζωρτζάκη, την εκλεκτή λογία Καν Φωτεινή Τζωρτζάκη, δια την ευγενή συμβολή και συμπαράστασή της στο έργο του συζύγου της και δια την πρωτοβουλία της δια την οργάνωση και διάδοση των σχολικών συνεταιρισμών, οι οποίοι είναι προωρισμένοι να κάνουν την πρώτη μύηση των παιδιών μας στην κοινωφελή συνεταιριστική ιδέα και να τα χειραγωγούν στοργικά εξ απαλών ονύχων προς την πραγματοποίησή της, που θα είναι η πρώτη αγωγή δια τον μέλλοντα πολίτη».

ΚΕΙΜΕΝΟ 35

Συνεχίζονται οι ομιλίες από προσωπικότητες για τη Συνεταιριστική Ιδέα και τον Θ. Τζωρτζάκη.

Στη συνέχεια μίλησε ο καθηγητής της Ανωτάτης Σχολής Οικονομικών και Εμπορικών Επιστημών **Δ. Καλιτσουνάκης** με θέμα: «Γένεσις και πεμπτονόημα του Συνεργατισμού». Είπε στην αρχή:

«Εις την συγκέντρωσιν, που έγινε για τον μεγάλο Ιδεολόγον και αγνόν κήρυκα του Συνεταιρισμού εις την Ελλάδα, παρακαλώ να μου επιτραπή να ειπώ δυο λέξεις, δια την γένεσιν και το πεμπτονόημα της συνεταιριστικής κινήσεως και έτσι να μεταφέρωμεν τον λόγον από το πρόσωπον που τιμούμε (και που άθελά του και παρά την εγνωσμένην μετριοφροσύνην του ευρέθηκε αναγκαστικά εις την εορτήν αυτήν) στην ΙΔΕΑ. Έτσι και ο τιμώμενος θα ευχαριστηθή περισσότερο, γιατί θα συνεκτιμώση μαζί μας πόσο ξαπλώθηκε η συνεταιριστική κίνησις, που έθεσε για σκοπό της ζωής του, επάνω στην ελληνική οικονομία και πόσο αποφασιστική έγινε για αυτή. Καμμία φύσις εις τον κόσμον, είπεν ο Αριστοτέλης, δεν είναι μόνη της ατάραχης και δι' αυτό ελέγχθη και παροιμακώς ότι ένα είναι κανένα, δύο δε μόνον αποτελούν ζώην.

Η οικονομία διεμορφώθη σήμερα ως ένα παγκόσμιον όργανον ζωικής λειτουργίας του ανθρώπινου γένους. Συμπλέκεται διαρκώς σφικτότερα, αλληλεπιδράται ευχερέστερον και δια τούτο, η συνάρτησις αυτής εις οικουμενικήν λειτουργίαν αποβαίνει διαρκώς μεγαλυτέρα. Δημιουργείται ούτω μια οικονομική αλληλεγγύη μεταξύ των ανθρώπων, επί της οποίας πάντοτε ασφαλέστερον θεμελιώνομεν διαρκώς την προχωρούσαν εξέλιξίν μας εις τον πολιτισμόν, παρά τας όχι ασυνήθεις, προσωρινάς όμως, οπισθοδρομήσεις αυτού.

Μία από τας σπουδαιότερας οικονομικάς και κοινωνικάς εκδηλώσεις της εξελίξεως αυτής είναι η γενική ροπή προς συγκέντρωσιν της νεωτέρας οικονομικής συνθέσεως: η συνεταιριστική επιχείρησις. Όλοι δηλαδή αι καθ' έκαστον ασθενείς οικονομικάι δυνάμεις συνενώνονται εις ομαδικούς οργανισμούς δια να ανθέξουν και να επικρατήσουν εις τον οικονομικόν αγώνα. Την τελευταίαν φάσιν εις την οικονομικήν αυτήν εξέλιξιν, που έχει προχωρήσει πολύ εις όλον τον κόσμον δεν την έχομεν ακόμη, τοςούτω μάλλον καθόσον η εξέλιξις δεν έχει φύσιν στατικήν....

Και εξακολούθησε με την ανάπτυξιν του ενδιαφέροντος θέματός του δια να καταλήξει:

«Η δύναμις του Συνεργατισμού επάνω στις ανθρώπινες τύχες έγινε αποφασιστική. Η δύναμις αυτή για την Ευρώπη και ιδιαίτερα για την Ελλάδα είναι η μόνη ικανή να μορφοποιήση το μεταπολεμικόν χάος. Και όμως το οικοδόμημα τούτο δεν

Ο Καθηγητής της Ανωτ. Σχολής Οικον. και Εμπ. Επιστημών Δημ. Καλιτσουνάκης ομιλών στη συγκέντρωση.

είναι επαρκώς γνωστόν εις τους πολλούς, ούτε εξετιμήθη η αξία του από τους ολίγους ειδικούς. Έτσι δεν εκτιμώνται αι δυνατότητες του Συνεργατισμού δια την καλύτεραν οργάνωσιν της οικονομικής μας ζωής και την προαγωγήν της κοινωνικής θέσεως των ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων και ιδίως της μεγάλης αγροτικής τάξεως. Δεν εκκερδήθη δηλαδή πλήρως ακόμη η εμπιστοσύνη και η εκτίμησις και η αγάπη της κοινωνίας δια να δημιουργηθή η φιλική και θερμή ατμόσφαιρα, εντός της οποίας θα εκινείτο ανετώτερα και ασφαλέστερα ο Συνεργατισμός. Θα άγωνισθώμεν να επιτύχωμεν τούτο δια να εξαπλωθή εις τον κόσμον η Αγάπη, η Ειρήνη, η Ευημερία».

Ακολούθησε ο Πρόεδρος του Τεχνικού Επιμελητηρίου, καθηγητής του Πολυτεχνείου **Αθαν. Ρουσόπουλος** με θέμα «Η αρετή των κοινωνιών να βραβεύουν τους υπέρ αυτών εργαζομένους». Είπε:

«Σπάνιοι είναι αι περιπτώσεις ανδρών, των οποίων το έργον αναγνωρίζεται εν ζωή και δη εν ακμή. Συντρέχουν τότε η σημασία και η ευρύτης του έργου του ανδρός, όπως τούτο συμβαίνει δια τον Θεόδωρον Τζωρτζάκην.

Το έργον του τιμωμένου σήμερον ανδρός εκτείνεται εις την ευρύτεραν κοινωνικήν έννοιαν της σημερινής εποχής, τον Συνεργατισμόν. Χάρις εις τα σημερινά μέσα της επιστήμης και της τεχνικής, δυνάμεθα να είπωμεν. ότι ο άνθρωπος έγινε παντοδύναμος. Επειδή όμως το άτομον εξακολουθεί να είναι μεμονωμένον και αδύνατον, η παντοδυναμία αυτή πραγματοποιείται δια της συλλογικής δράσεως των ανθρώπων και υπέρ του συνόλου αυτών.

Ο Συνεργατισμός αποτελεί συγκεκριμένη εκδήλωση της συλλογικής αυτής δράσεως εις τους ευπαθέστερους τομείς της οικονομίας, όπου συνδέει εις ενιαίαν δύναμιν τους εργαζομένους των πόλεων και των αγρών. Εκεί υπήρξε και η πηγή εμπνεύσεως και εργασίας του Τζωρτζάκη, από τους πρώτους θεμελιωτάς και υπερμάχους της Συνεταιριστικής διδασκαλίας. Προστίθεται η προσωπικότης του ανδρός, η επιστημονική περινοια, η σόφρων κρίσις, η πρόθυμος εις θυσίας ανιδιοτέλεια και επιστέγασμα και σύνδεσμος των ιδιοτήτων αυτών, η βαθεία αγαθότης, η πηγαία αγάπη προς τον συνάνθρωπον.

Ομόφωνος επί τούτων παρίσταται η μαρτυρία των παρακολουθησάντων το έργον του και των ειδικώτερον συνεργασθέντων παρ' αυτώ.

Εκ μέρους μου, πρέπει να προστεθή η υπόμνησις της δράσεως του Τζωρτζάκη εις την δυσχερεστέραν από τας τελευταίας περιόδους του Έθνους, εις την σκοτεινήν εποχήν της ξένης κατοχής εν Ελλάδι, κατά την οποίαν ο Τζωρτζάκης υπήρξεν εκ των κυριωτέρων στυλοβατών της καταβληθείσης τότε ευρείας προσπαθείας, μέσω των Γεωργικών και Καταναλωτικών Συνεταιρισμών, δια την επιβίωσιν της φυλής, εις εποχήν ακριβώς όπου και η ελαχίστη δράσις απήτει αυταπάρησιν και περιείχε τον ηρωισμόν του προσωπικού κινδύνου.

Η σημερινή λαμπρά και αξία επιστέγασις του έργου του Θεοδώρου Τζωρτζάκη αποτελεί βεβαίωσιν της αρετής των κοινωνιών, να βραβεύουν τους υπέρ αυτών εργαζομένους και να παρορμούν εις μίμησιν τούτων».

Ο Πρόεδρος του Τεχν. Επιμελητηρίου καθηγητής Αθαν. Ρουσόπουλος.

Στη συνέχεια η ομιλία του **Π. Μητσοπούλου**, Γεν. Διευθυντού του Υπουργείου Εργασίας, Εκτ. Συμβούλου του Ανωτάτου Συμβουλίου Δημοσίων Υπηρεσιών, με θέμα: «Το Συνεταιριστικό Ξεκίνημα στη χώρα μας». Είπεν:

«Είναι ωραίο να μιλούμε για πνευματικούς αγώνες και για τους νικητές, Μα είναι ακόμη πιο ωραίο που οι σημερινές ομιλίες γίνονται με την βαρυσήμαντον παρουσίαν του Ανωτάτου Αρχοντος και του Μακαριωτάτου Αρχιεπισκόπου. Και με πρωτοβουλία μιάς διαλεχτής ομηγύρευς από αναγνωρισμένους πνευματικούς και κοινωνικούς ηγέτες. Βρισκόμαστε εμπρός σε μιαν εκδήλωση της πνευματικής ηγεσίας μας, μεστή από ηθικό βάρος και κοινωνική σημασία, μια πραγματικά αξια ηγετική πράξη.

Κάθε πράξις έχει την αξία της ιδέας που ενσαρκώνει. Και η σημερινή εκδήλωση, που γίνεται για να τιμηθή για την αρετή και το έργο του ο πιστός επί μισόν αιώνα εργάτης της συνεταιριστικής ιδέας Θεόδωρος Τζωρτζάκης, έχει όλο το ηθικό βάρος μιας ορθής απονομής δικαιοσύνης ηθικής αναγνωρίσεως και ευγνωμοσύνης, που είναι η μνήμη της καρδιάς. Αλλά η ψυχική θαλπωρή που δημιουργεί η αναγνώρισις είναι την ίδια στιγμή και μια ψυχική τόνωσι για κάθε άλλον πνευματικόν εργάτη, ενώ συγχρόνως η απονομή ηθικής αμοιβής, που τιμά βέβαια τους τι-

Ο Γενικός Διευθυντής του υπουργείου Εργασίας Παν. Μητσόπουλος ομιλών στη συνεταιριστική συγκέντρωση της 1ης Μαρτίου.

μώντας την αρετή, αποτελεί και μια σοβαρή ενίσχυσι της τόσο αναγκαίας στους καιρούς μας κοινωνικής ηθικής. Οι πνευματικοί ηγέτες με την ορθή απονομή δικαιοσύνης ενισχύουν το γόητρό τους και στερεώνουν το κύρος και την κοινωνική επιβολή των. Έτσι ουσιαστικά προάγουν την κοινωνική ηθική, εις την ρίζαν της οποίας, καθώς είναι γνωστό, ευρίσκεται ακριβώς «ο σεβασμός προς τους ανεγνωρισμένους κοινωνικούς ηγέτας και τας παραδεδομένας αξίας». Αισθάνομαι την υποχρέωσι να ευχαριστήσω τους εκπροσώπους της ηγετικής αυτής ομηγύρευς, γιατί μου έκαμαν την τιμή να μου αναθέσουν να γίνω – και έγινα πολύ ευχαρίστως – ένας από τους εκτελεστές της ωραίας Ιδέας των. Και τούτο – πρέπει νομίζω να σας δώσω την εξήγησι – οφείλεται κυρίως εις την ιδιότητά μου ως ενός από τους πιο παλιούς – που ήδη, φευ πολύ αραιώνουν – συναδέλφους που ξεκίνησαν μαζί με τον τιμώμενο σήμερα αγωνιστή της συνεταιριστικής ιδέας.

Η ιδιότης μου δε ακριβώς αυτή μου δίνει την ευκολία να κάμω μια σύντομη νοσταλγική επιστροφή στο κλίμα του παλιού καλού καιρού, που όχι μόνον η ανάμνησί του συγκινεί ακόμη όλους όσοι την έζησαν, αλλά νομίζω ότι και η μελέτη του μπορεί ακόμη να είναι έργο χρήσιμο, δυνάμενο να δώση έμπνευσι και κατεύθυνσι στους νεωτέρους. Θα ήθελα δε ακόμη η επιστροφή μου αυτή να θεωρηθή όχι μόνον σαν περιγραφή του σχολείου που διεμόρφωσε τον Θεόδωρο Τζωρτζάκη αλλά και σαν μια ευλαβική αναγνώρισις, που οφείλεται προς τους λαμπρούς επιστήμονες τους επικεφαλής της κρατικής αναμορφώσεως του καιρού εκείνου....».

Και αφού μίλησε για το Υπουργείο Οικονομίας του 1913/14 και την τότε κατάσταση, έκλεισε στο τέλος με τα ακόλουθα:

«Ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης από το ξεκίνημά του για το έργο της ζωής του δεν ανέλαβε μίαν ψυχρή επιστημονική αποστολή, μίαν απλή διανοητική επεξεργασία ενός επιστημονικού κλάδου, όπου τα στοιχεία τα περιγραφικά ή των γνώσεων κατέχουν την πρώτη θέσι, ενώ τα στοιχεία της δημιουργικής φαντασίας, του συναισθηματισμού και του ατομικού χαρακτήρος παίζουν ασήμαντο ρόλο. Απεναντίας, διαποτισμένος ο Τζωρτζάκης, από την αρχή της σταδιοδρομίας του, από το ανθρωπιστικό πνεύμα, που επικρατούσε γύρω του, ειδικεύτηκε σ' έναν κλάδο οργανώσεως της οικονομίας μεν, όπου όμως αντί του κλασικού αντικοινωνικού ατομικού συμφέροντος, χρησιμεύει για θεμέλιο η ηθική αρχή της αλληλεγγύης και της συνεργασίας των μετεχόντων. Είναι ένας κλάδος όπου δεν είναι ανάγκη τόσο από περισσότερο φως όσο από περισσότερη θερμότητα. Η βαθειά δημοκρατική, συνεταιριστική ιδεολογία, της οποίας έγινε ο απόστολος, εν αντιθέσει προς τον σοσιαλισμό, δεν επιτίθεται ούτε κατά του κεφαλαίου, ούτε κατά της λογικής αμοιβής του, ούτε κατά της ατομικής ιδιοκτησίας. Απ' εναντίας στηριγμένη σε ηθικές βάσεις ζητά να καταστήση όλα αυτά προσιτά εις όσο το δυνατόν περισσότερους, παραμερίζοντας από την οικονομική λειτουργία μόνον μερικούς παρασιτικούς μεσάζοντες...

...Με τέτοιο φυσικό και ηθικό εξοπλισμό, ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης, στην μακρά του προσπάθεια ζωής συνάντησε, σαν κάθε υπάλληλος, πολλές «έγνοιες μικρές και λύτες άθλιες» όπως είπεν ο ποιητής, καθές επίσης, σαν κάθε άλλος πρωτόπορος της προόδου, βρέθηκε μπροστά σε πολλές αντιδράσεις και κατατρεγ-

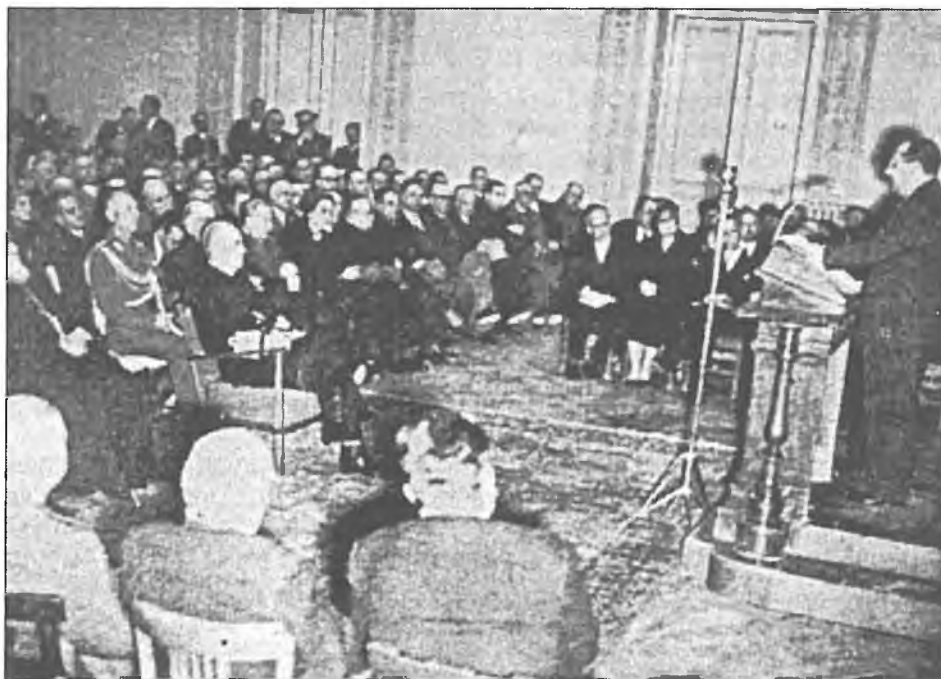
μούς. Ήταν και αυτού η ζωή ένας συνεχής αγώνας μεταξύ ιδέας και συμφερότων. Και αν πολλές στιγμές μια κοντόφθαλμη εξέτασι έδειχνε νικητές τα συμφέροντα, όταν θεωρήσουμε με την μακρόπνοη προοπτική που δίνει ο απολογισμός μιας ολόκληρης ζωής, είναι ολοφάνερο ότι νικούν πάντοτε οι ιδέες.

Όλες όμως οι εναντιότητες ξεχνιούνται όταν, εκτός από την γενική αναγνώριση των υπηρεσιών υπάρχει κυρίως η βαθειά ικανοποίησι της συνειδήσεώς του, ό-τι εστάθηγε χρήσιμος ευρύτερα και έκαμε, ανιδιοτελώς, με το παραπάνω το καθή-κον του ως επιστήμων και Άνθρωπος».

Ακολούθησε ο **Σ. Αγαπητίδης**, καθηγητής του Πολυτεχνείου Αθηνών, με θέμα «Ο Συνεργατισμός και τα επιτεύγματά του εν Ελλάδι». Είπε:

«Ο συνεταιρισμός συγκαταλέγεται μεταξύ των ολίγων θεσμών που ε γνώρισαν εις τας συγχρόνους κοινωνίας σταθεράν ανέλιξιν. Όχι μόνον εστερεώθη εις την συνείδησιν των λαών και των κυβερνήσεων, αλλ' επεκτείνει συνεχώς την επωφελή δράσιν του εις νέους τομείς. Η αποστολή του συγχρόνου συνεταιρισμού, ως δι-μορφώθη εις την θεωρίαν και την πράξιν, είναι τετραπλή. Αποτελεί μέσον αμύνης, όργανον οικονομικής, τεχνικής και πολιτιστικής προόδου, παράγοντα κοινωνικής ειρήνης και συντελεστήν τοπικής αναπτύξεως»...

Και αφού έδωσε τα βασικά στοιχεία για την εξέλιξη των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, συνέχισε:

Ο Καθηγητής του Πολυτεχνείου Σωτ. Αγαπητίδης στο βήμα.

«Η Ελλάς, εξασφάλισασα εγκαίρως την ελευθερίαν του συνεταιριζέσθαι και κατοχυρώσασα αυτήν συνταγματικώς, έκαμεν αξιολόγους προόδους κατά την τελευταίαν τεσσαρακονταετίαν, είναι αληθές ότι με την σημειωθείσαν εξέλιξιν η Ελλάς δεν έφθασεν εις το επίπεδον αναπτύξεως των συνεταιριστικώς προηγμένων χωρών. Αλλ' εάν ληφθούν υπ' όψιν το νεοπαγές του θεσμού, ο χαρακτήρ του Έλληнос και αι γενικώτεροι συνθήκαι της χώρας, κατά τας τελευταίας δεκαετίας, θα πρέπει να εξαρθούν έτι περισσότερον τα συντελεσθέντα εις το πεδίο των συνεταιρισμών....

... Δεν έχομεν εισέτι εξελιχθή εις το επίπεδον της αναπτύξεως των συνεταιρισμών άλλων χωρών. Υστερούμεν, ιδίως, εις τους αστικούς Συνεταιρισμούς, όπου τα συντελεσθέντα είναι πολύ περιορισμένα, τόσοσν εξ απόψεως αριθμού συνεταιρισμών και μελών όσον και εξ απόψεως τομέων εξυπηρετήσεως και πρακτικών επιτευγμάτων. Αλλά και εις τους γεωργικούς συνεταιρισμούς υπάρχουν ευρύτερα περιθώρια δράσεως, τα οποία δεν είναι δύσκολον να καλυφθούν, εάν συνεχισθή και συστηματοποιηθή η καλή εργασία των τελευταίων ετών, με την συνδρομή των Κρατικών Υπηρεσιών και της Αγροτικής Τραπέζης.

Εις την σημειωθείσαν πρόοδον, όπως και εις την προπαρασκευήν της επιθυμητής εξέλιξεως, αξιόλογος είναι η ποικίλη συμβολή του σήμερα τιμωμένου σεβαστού φίλου κ. Θ. Τζωρτζάκη. Η γόνιμος δράσις του ακτινοβολεί δια των φωτεινών του συμβουλών προς τα συλλογικά όργανα των συνεταιρισμών, δια της γλαφυράς αρθρογραφίας του εις τον «Συνεταιριστήν» και δια της επαγωγού διδασκαλίας του εις την Σχολήν Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως. Η διάπυρος ευχή μας είναι να συνεχίση επί μακρά έτη το πολύτιμον πνευματικόν έργον του, το ηγετικόν, το καθοδηγητικόν, το εκπαιδευτικόν, ακόμη δε να εύρη αντάξιους συνεχιστάς ο πρώτανις αυτός του Ελληνικού Συνεργατισμού».

*

Τέλος ο Θ. Τζωρτζάκης ευχαρίστησε την εκλεκτή ομήγυρη που με επικεφαλής την Α.Μ. τον Βασιλέα και την Α. Μακαριότητα, τον Αρχιεπίσκοπο τίμησαν τη Συνεταιριστική Ιδέα και εξετίμησαν τας πραγματοποιήσεις του Ελληνικού Συνεργατισμού».

Γενικά από τις ομιλίες και από την ίδια τη συγκέντρωση διαπιστώθηκε η κοινή εκτίμηση προς τη Συνεταιριστική Ιδέα, η αναγνώριση των υπηρεσιών που πρόσφερε και προσφέρει ο Συνεργατισμός στον τόπο μας, αλλά και η ανάγκη για την αδιάκοπη εξύψωση του θεσμού και την προβολή του πνευματικού και ανθρωπιστικού του περιεχομένου, όπως γίνεται σε όλες τις χώρες όπου ο Συνεργατισμός παίζει σοβαρό ρόλο στην οικονομική, την κοινωνική και την πνευματική ζωή τους.

* * *

Ο Θ. Τζωρτζάκης ευχαριστεί την εκλεκτή ομήγυρη.

Μετά το τέλος της τελετής. Ο Βασιλιάς συγχαίρει τον Θ. Τζωρτζάκη.

Για την περιγραφή της τεράστιας αυτής προβολής της Συνεταιριστικής Ιδέας σε μια περίοδο μάλλον αντιδραστική για τους Συνεταιρισμούς, βλ. το σεμνό ειδησεογραφικό κείμενο στο Συνεταιριστή 1957 σελ. 19-28.

Για την κινητοποίηση εργάστηκαν ιδιαίτερα ο Ευρ. Τζουμέρτης (τμηματ. Α.Τ.Ε. αποσπασμένος στην ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ. ως υποδιευθυντής) και ο Αριστ. Κλήμης (τμηματ. της Α.Τ.Ε., Προϊστάμενος του Τμήματος Τύπου).

Εκτός άλλων, ο Ευρ. Τζουμέρτης που διηύθυνε τότε το περιοδικό της Συνομοσπονδίας «Φωνή των Συνεταιρισμών» είχε την συνεταιριστική ευαισθησία να αφιερώσει σελίδες του με τις ομιλίες κλπ. και στη συνέχεια με τη συνεργασία του Αριστ. Κλήμη τις ανατύπωσαν και σε φυλλάδιο (βλ. Φ.Σ. 1957, σ. 3418 - 3424).

Το πλήρες κείμενο όλων των ομιλιών βλ. στο ειδικό φυλλάδιο που κυκλοφόρησαν οι Ευρ. Τζουμέρτης και Αριστ. Κλήμης.

ΚΕΙΜΕΝΟ 36

1961: Η αξιολόγηση επαφή με την συνεταιριστική κίνηση και τον αγώνα της Κύπρου. Περιοδείες, Ομιλίες, Αναγνώριση.

Όπως γράφει «ο Συνεταιριστής» 1961 σελ. 113.

«Υστερα από πρόσκληση του Ελληνικού Συνεργατισμού της Κύπρου, μερικοί Συνεταιριστές από την Ελλάδα, οι κ.κ. Σωτ. Αγαπητίδης, Ι. Αφεντάκης, Αρ. Κλήμης, Δ. Θ. Πάνος, Θ. Τζωρτζάκης και Φωτ. Τζωρτζάκη, επισκέφθηκαν για μια βδομάδα (30 Σεπτεμβρίου έως 7 Οκτωβρίου) την Κύπρο, γνώρισαν από κοντά την ελληνοκυπριακή συνεταιριστική κίνηση και τους εκροσώπους της στα διάφορα διαμερίσματα της Μεγαλονήσου, καθώς και τα αξιόλογα επιτεύγματα των Ελληνοκυπριακών Συνεταιρικών Οργανώσεων και ένιωσαν βαθιά τη δημιουργική πνοή που διακρίνει τη συνεταιριστική κίνηση και επίσης την πίστη και την αγάπη που τρέφουν οι Έλληνες της Κύπρου για το Συνεργατισμό.

Ειδικότερα την πρόσκληση προς τους Συνεταιριστές από την Ελλάδα την έκαναν από κοινού η Συνεργατική Κεντρική Τράπεζα, ο Συνεργατικός Οργανισμός Διαθέσεως Αμπελουργικών Προϊόντων (ΣΟΔΑΠ) και ο Συνεργατικός Προμηθευτικός Οργανισμός Λεμεσού – Πάφου (ΣΠΟΛΠ), από τις κυριότερες κεντρικές Συνεταιρικές Οργανώσεις των Ελλήνων της Κύπρου. Την πρόσκληση τη διαβίβασε προς αυτούς το Γραφείο της Ελληνικής Συνεργατικής Αναπτύξεως, που είναι η υπεύθυνη ελληνική Υπηρεσία για την εγγραφή (έγκριση) των νεοϊδρυομένων ελληνικών συνεργατικών εταιρειών, καθώς και για την ανάπτυξη, την παρακολούθηση, την εποπτεία κ.λπ., των Ελληνοκυπριακών Συνεταιρικών Οργανώσεων. Η Υπηρεσία Συνεργατικής Αναπτύξεως υπάγεται στην Ελληνική Κοινοτική Συνέλευση της Κύπρου, η οποία διορίζει το διοικητή και το προσωπικό της Υπηρεσίας.

Ένα περιεκτικό αλλά συστηματικά σχεδιασμένο πρόγραμμα έδωσε την ευκαιρία στους Συνεταιριστές από την Ελλάδα, μέσα στο σύντομο διάστημα της παραμονής των, να επισκεφθούν όλες τις πόλεις της Μεγαλονήσου και μερικούς άλλους συνοικισμούς (κωμοπόλεις και χωριά) με ανεπτυγμένη συνεταιριστική κίνηση, και να γνωρίσουν κατά τις περιοδείες τους αξιόλογα δείγματα της συνεταιριστικής δραστηριότητας των Ελληνοκυπρίων, καθώς και πλήθος πρόσωπα από τον συνεταιρισμένο κόσμο, που συγκροτεί την πλατιά και συστηματική ελληνική συνεταιριστική οργάνωση και ζωντανεύει και αξιοποιεί το συνεταιριστικό θεσμό...».

Στη συνέχεια δίδονται μερικές χαρακτηριστικές πληροφορίες για τις συνεργατικές εταιρείες της Κύπρου και συνεχίζει:

Ο Θεόδ. Τζωρτζιάκης κατά την ομιλία του στην Αίθουσα της Κοινοτικής συνελεύσεως Κύπρου. Παραπλεύρως ο Α.Ν. Κλήμης (σελ. 79/2431 5τομου).

«Με το συνεργατικό αυτό δίκτυο, που είναι αρκετά πυκνό και συστηματικά οργανωμένο, και με τη χρησιμοποίηση ιδιόκτητων εγκαταστάσεων, αποθηκών, καταστημάτων, γραφείων, ο Ελληνοκυπριακός Συνεργατισμός διεξάγει το αξιολογικό έργο του και αδιάκοπα αναπτύσσει τις δραστηριότητές του για το καλό των μελών του και του Κυπριακού λαού...

Ιδιαίτερη τιμή και χαρά δοκίμασαν οι Συνεταιριστές από την Ελλάδα, όταν συνοδευόμενοι από το Διοικητή και το Βοηθό Διοικητή της Συνεργατικής Αναπτύξεως κ.κ. Ανδρ. Αζίνα και Κυρ. Αγκαστινιώτη, έγιναν δεκτοί από το Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Μακάριο, Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας...

Ο Όμιλος των Συνεταιριστών από την Ελλάδα έδωσαν την Τρίτη, 3 Οκτωβρίου, στην αίθουσα της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, μια σχετική ομιλία ο καθένας τους: Το πρωί μίλησε πρώτος ο καθηγητής κ. Σωτ. Αγαπητίδης με το γενικότερο θέμα: «Η Ελληνική Οικονομία». Ακολούθησαν οι ειδικότερες ομιλίες: «Η συνεταιριστική κίνηση στην Ελλάδα» από τον κ. Θ. Τζωρτζιάκη και «η Γεωργία και οι Συνεταιρισμοί» από τον κ. Ι. Αφεντάκη. Το απόγευμα μίλησαν οι κ.κ. Δ. Πάνος με θέμα «Προβλήματα από τη συνεταιριστική εξέλιξη στην Ελλάδα και ειδικότερα προβλήματα που αναφέρονται στη συνεταιριστική εμπορία των προϊόντων» και Αρ. Κλήμης με θέμα «Η αγροτική πίστη και η συνεταιριστική κίνηση στην Ελλάδα: Σχέσεις και αλληλοσυμπλήρωση των δύο θεσμών». Η ομιλία αυτή και οι εντυπώσεις του Α.Ν. Κλήμη από την Κύπρο δημοσιεύθηκαν και σε ειδικό μικρό βιβλίο από το οποίο δε-

κάδες έντυπα άντλησαν υλικό και έγραψαν για την Κύπρο. Τελευταία δόθηκε η ομιλία της κ. Φωτεινής Θ. Τζωρτζάκη «Σχολικοί Συνεταιρισμοί».

Τις ομιλίες παρακολούθησαν τριακόσια τουλάχιστον πρόσωπα, μέλη της Ελληνικής Κοινοτικής Συνελεύσεως, μέλη Επιτροπειών (διοικητικών συμβουλίων) και γραμματείς Συνεργατικών Εταιρειών, Εκπαιδευτικοί, Τραπεζικοί και άλλοι από ολόκληρη την Κύπρο.

Πληροφορίες για την συνεταιριστική κίνηση της Κύπρου δημοσιεύει ειδική έκδοση του Γραφείου Ελληνικής Συνεργατικής Ανάπτυξης (Λευκωσία 29.7.1961), βλ. σ. 223/2575 του 5του.

Μετά την επιστροφή τους τα μέλη της Αποστολής έστειλαν προς τον Ελληνικόν Συνεργατισμόν της Κύπρου θερμό μήνυμα.

Οι ομιλίες στην Κύπρο. Ομιλεί ο Σωτ. Αγαπητίδης.
Κατά σειρά: Αριστ. Ν. Κλήμης, Θ. Τζωρτζάκης, Ι. Αφεντάκης

ΚΕΙΜΕΝΟ 37

1960–1964. Και ενώ υπήρχε Ειδική Υπηρεσία Εκπαιδεύσεως με Αντιπροσώπους των Κεντρικών Οργανώσεων κλπ. υπό τον Ανώτερον Συνεταιριστικό Σύμβουλον, Σεμινάρια οργάνωνε η Διεύθυνση της Συνομοσπονδίας σε συνεργασία με το Εθνικό Ίδρυμα.

Και ενώ υφίσταται και λειτουργεί η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως στην οποία αντιπροσωπευόταν η Συνομοσπονδία, οι Κεντρικές Οικονομικές Οργανώσεις, η ΑΤΕ, το Υπ. Γεωργίας, και άλλοι αρμόδιοι, υπό τον Ανώτερο Συνεταιριστικό Σύμβουλο, η Διεύθυνση της Συνομοσπονδίας σε συνεργασία με την Εθνική Εστία οργανώνει στις εγκαταστάσεις της τελευταίας διάφορα κατά καιρούς ολιγόημερα Σεμινάρια με πολλές δεκάδες και πολλών κατηγοριών ομιλητές και με μεγάλη οικονομική επιβάρυνση των Οργανώσεων από μετακινήσεις και αποζημιώσεις. Γράφουν σχετικά οι σελ. 2251 και 2465 του 5τομου: (βλ. και «Δελτίον ΑΤΕ» 1960 τ. 117, «Συνεταιριστής» 1960 σ. 172 και «Φωνή Συνεταιρισμών» 1960 σ. 386, 440, 447 αναλυτικές πληροφορίες).

Και συνεχίζει το 5τομο (σ. 2465):

«Μέσα στο πλαίσιο των διασυνδέσεων και ενεργειών του δυναμικού Διευθυντού της Συνομοσπονδίας που είχε την εκπροσωπευτική πρωτοβουλία και για την επιτυχία των γενικότερων, κατά την εκτίμησή του, επιδιώξεν της Συνομοσπονδίας, αλλά και ως αντιπερισπασμό προς τη δραστηριότητα της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως (υπό τον Ανώτερον Συνεταιριστικό Σύμβουλον) και χωρίς χρησιμοποίησή της, αρχίζει η οργάνωση, σε συνεργασία με το Βασιλικόν Εθνικόν Ίδρυμα, ολιγόημερων και πολυάνθρωπων Σεμιναρίων από τον Νοέμβριο 1960, με τεράστιες δαπάνες μετακινήσεων κλπ. στελεχών των Ενώσεων.

Γενικά για τα Σεμινάρια αυτά βλ. και ΦΣ 1960 σ. 440 - 1961 σ. 230 - 1962 σ. 382 - 1963 σ. 134, 126, 554 - 1964 σ. 425, 442 - 1966 σ. 37, 126, 554.

Το Νοέμβριο του 1960 γίνεται Σεμινάριο για τους Διευθυντές των Ενώσεων (βλ. «Συνεταιριστής» 1960, σ. 172).

Το 1961 οργανώνονται 2 Σεμινάρια τον Μάιο α) για τους Προέδρους των Ενώσεων 10ήμερο και β) για τους Προϊσταμένους των Λογιστηρίων. Διεξαγωγή των Σεμιναρίων στην Εστία Εθνικού Βασιλικού Ιδρύματος με φιλοξενία εκεί και με

προσθήκη στο αγροτοσυνεταιριστικό πρόγραμμα και ομιλιών της δικής του επιλογής. Αναλυτικά βλ. πληροφορίες στο Σ 1961 σ. 52.

Για αριθμούς, παρουσία κυβερνητικών στελεχών, μετασχόντων, ομιλητές, θέματα ομιλιών βλ. Σ 1961 σ. 76 και αναλυτικά ΦΣ 1961 σ. 231, 237 (με φωτογραφίες).

Κατά το 1962 α) για Προϊσταμένους των Λογιστικών Υπηρεσιών των Ενώσεων, β) για Διευθυντές των Ενώσεων βλ. σχετικά Σ 1962 σ. 77 και ΦΣ 1962 σ. 163, γ) για στελέχη Συνεταιρισμών που ασκούν την αγροτική πίστη με το σύστημα του «Συλλογικού δανεισμού», δ) για το σιτάρι (βλ. Σ 1963 σ. 161 και ΦΣ 1962 σ. 381, 386).

Ειδικά για τη Διάσκηψη των Διευθυντών Ενώσεων και Κεντρικών Οργανώσεων 26-31/5/62 με ομιλίες για πολλά θέματα βλ. αναλυτικά ΦΣ 1962 σ. 167 με ονόματα μετασχόντων και ομιλητών.

Το 1963 γίνεται το 8ον Σεμινάριο για αιρετούς και υπηρεσιακά στελέχη Ενώσεων και Συνεταιρισμών. Ομιλίες, συμμετέχοντες, επισκέψεις, φωτογραφίες κλπ. βλ. ΦΣ 1963 σ. 126 και Σ 1963 σ. 19. Βλ. και ΦΣ 1963 σ. 554.

Επίσης το 1963 τα Σεμινάρια για τους Προϊσταμένους των οικονομικών υπηρεσιών και εμπορίας των Ενώσεων. Και άλλα για αιρετούς στο τέλος του 1963. Αναλυτικά στοιχεία ΦΣ 1963 σ. 134 και Σ 1963 σ. 153.

Το 1964 τον Νοέμβριο, Σεμινάριο για προμηθευτικές εργασίες και εμπορία γεωργικών προϊόντων. Βλ. Σ 1964 σ. 186.

Όλα τα παραπάνω αφορούσαν κυρίως την εμφάνιση σε γενικότερους κύκλους των Αθηνών του συνεταιριστικού μηχανισμού, των διεκδικήσεών του, της δύναμης της Συνομοσπονδίας και γενικότερα της γεωργικής συνεταιριστικής κινήσεως. Και βασικά ήταν ωφέλιμα, ακόμα και με τις επαφές των συμμετεχόντων μεταξύ τους και με τη διεύρυνση του ορίζοντα τους με γνωριμίες προσώπων της εξουσίας, των υπουργείων, της ΑΤΕ, των Κεντρικών Οργανώσεων κλπ.

Αλλά δυστυχώς ήταν ευκαιριακά, με τεράστιες δαπάνες των Οργανώσεων (για οδοιπορικά κλπ.), χωρίς μορφωτικό συνεταιριστικό προγραμματισμό, και με κάποια συνέχεια του, με ανάμιξη και άλλων επιδιώξεων μέσα στις γενικότερες έντονες πολιτικές διαμάχες της εποχής. (σ. 2465).

1963: Η αποχώρηση του Θ. Τζωρτζάκη από τη Συνομοσπονδία «λόγω συμπληρώσεως του ορίου ηλικίας». Οι ομιλίες του Προέδρου Π. Ρούσσου στις Γ. Συνελεύσεις. Και κείμενο περ. «Σκαπανεύς της Υπαίθρου» της ΟΣΥΓΟ. Παραίτηση Θ. Τζωρτζάκη και από ΚΥΔΕΠ

Το 1963 γίνεται η απομάκρυνση από τη Συνομοσπονδία του ιδρυτού της και διευθυντού της 1935-1938 και από το 1946 Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου στη Συνομοσπονδία και άλλες Κεντρ. Οργανώσεις Θεοδ. Τζωρτζάκη, με την τυπική δικαιολογία της συμπληρώσεως «του ορίου ηλικίας» ως να επρόκειτο περί κοινού υπαλλήλου και όχι περί του επί δεκαετίες πνευματικού φάρου, ηγέτη και αγωνιστή διάδοχου του Σωκρ. Ιασεμίδη και επίμονου στα οργανωτικά συνεταιριστικά (τα οποία όμως ενοχλούσαν).

Η τυχόν – για τυπικούς λόγους του ορίου ηλικίας – ανάγκη διακοπής της «υπαλληλικής» σχέσεως ήταν βέβαια δυνατό να συνδυασθεί με άμεση διαφορετική ρύθμιση ώστε να εξακολουθεί να προσφέρει τις υψηλές πνευματικές υπηρεσίες του και να προωθεί το έργο της Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως που με τόσους προσωπικούς κόπους προωθούσε, συγκεκριμένων γύρω από αυτή με το προσωπικό του κύρος, Δ/ντάς των Κεντρικών Οργανώσεων, Δ/ντάς ΑΤΕ, Υπουργείων, Καθηγητές Πανεπιστημίων και άλλους (χωρίς βέβαια μισθοδοσίες αλλά με κάποια συμβολική ασημαντη αποζημίωση για τις ώρες διδασκαλίας). Αυτό όμως δεν έγινε. Ο Διευθυντής της Συνομοσπονδίας αμέσως ανέπτυξε τις επαφές που ήδη είχε για άλλες ρυθμίσεις, εν αγνοία του αρμοδίου Θ. Τζωρτζάκη.

Κροκοδείλεια δάκρυα του Προέδρου της Συνομοσπονδίας Π. Ρούσσου στη Γ. Συνέλευση του 1963 «για την αποχώρηση ενός σοφού θεωρητικού» βλ. Φ.Σ. 1963 σ. 548). Είπε τα εξής:

«Τα Σεμινάρια - Αποχωρήσεις της ενεργού υπηρεσίας ενός σοφού θεωρητικού Συνεταιριστού»

Ο κ. Αφεντάκης θα σας αναπτύξη τις σκέψεις της Συνομοσπονδίας επί του σοβαρώτατου όντως ζητήματος της Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως και των Σεμιναρίων και θα σας εκθέση τις επαφές της οποίας έσχεν η Συνομοσπονδία με Οργανώσεις του εξωτερικού. Επί του ειδικού όμως θέματος της εκπαιδεύσεως, επιθυμώ να μου κάμετε την τιμήν και ακούσετε τις κατωτέρω ολίγας λέξεις:

Μετά τινες ημέρας αποχωρεί της ενεργού υπηρεσίας ο εις όλους μας σεβαστός κ. Θεόδωρος Τζωρτζάκης, του οποίου η μόρφωσις, το ήθος, αι προς το κίνημα πολλαπλάι υπηρεσίαι και αι προς τους διακονούντας εις αυτό διδασκαλίαι, συμβουλαί και υποθήκαι, γνωσταί ανά το Πανελλήνιον, δεν έχουν ανάγκην εξάρσεως. Την λύπην μας δια την αποχώρησιν του σοφού **θεωρητικού** του Συνεταιριστικού Κινήματος της χώρας μας, προς όν εκ μέρους όλων εκφράζω τα ειλικρινέστερα αισθήματα αγάπης και σεβασμού, **μετριάζει η ελπίς ότι θα τον έχωμεν πάντοτε μαζί μας, φίλον και συμπαραστάτην εις την προσπάθειαν της εκπαιδεύσεως, εις την οποίαν με τόσον ζήλον και αυταπάρνησιν είχε αφοσιωθεί».**

Χαρακτηριστικό για το θέμα είναι το ακόλουθο κείμενο του επίσημου οργάνου της Ομοσπονδίας Συνεταιριστικών Υπαλλήλων «Ο Σκαπανεύς της Υπαίθρου» φ. 30 Ιαν. 1964 που τολμά και εκφράζει την αλήθεια και γράφει:

«Ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης μετά μακράν ενεργόν και πλουσίως δημιουργικήν διακονίαν εις τον γεωργικόν συνεργατισμόν, απεχώρησε, λόγω ορίου ηλικίας, εκ της θέσεως του Διευθυντού της Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως παρά τη ΠΑΣΕΓΕΣ.

Η δια λόγους εντελώς τυπικούς αποχώρησις του κ. Τζωρτζάκη ελύπησε βαθύτατα και τους συνεταιριστάς και τους υπαλλήλους των συνεταιρικών οργανώσεων, διότι μετ' ευχαριστήσεως ειλικρινούς έβλεπον την σωματικήν θαλαρότητα και την πνευματικήν γονιμότητα του μεγάλου εμπνευστού και καθοδηγητού του ελληνικού συνεταιριστικού κινήματος, αφιερωμένας εις την υπηρεσίαν του συνεργατισμού και δυναμένας να είναι δια πολύ χρονικόν διάστημα με θετικήν ενεργητικότητα πολύτιμοι δι' αυτόν.

Η προσωπικότης του κ. Τζωρτζάκη, διακεκοσμημένη με τα πλούσια χαρακτηριστικά του πνευματικού και επιστημονικού εξοπλισμού, του ολοκληρωμένου εις αρετήν ανθρώπου, τιμά ιδιαιτέρως την συνεταιριστικήν κίνησιν, την οποίαν από της νεαράς ηλικίας του εχειραγώγησε και προήγαγε θεωρητικώς και πρακτικώς. Ο συνεργατισμός της χώρας μας εύρεν εις το πρόσωπον του κ. Τζωρτζάκη τον μεγάλον Διδάσκαλον, τον φωτισμένον ερευνητήν, τον επιτελικόν Ηγέτην, τον ακαταπόνητον εκτελεστήν, τον θερμόν ιδεολόγον, τον αναντικατάστατον πρεσβευτήν εις τον διεθνή συνεταιριστικόν χώρον και τον πιστόν στρατιώτην.

Εις όλας τας αντιξόους περιστάσεις – που δεν έπαυσαν και ποτέ να είναι διαφορετικάί – ο συνεργατισμός εύρεν αυτόκλητον σθεναρόν υπερασπιστήν του τον Θεόδωρον Τζωρτζάκη. Και όταν τα πάντα εσκίαζε της Τεταρτοαυγουστιανής δικτατορίας η τυραννική μορφή, ο Τζωρτζάκης, συνεπής συνεταιριστής άρα και ασυμβίβαστος δημοκράτης, είχε το θάρρος να εναντιωθή εις την υποδούλωσιν του συνεργατισμού και την αποδημοκρατικοποίησιν αυτού, αδιαφορήσας δια τας αναποφεύκτους σκληράς συνεπείας.

Δεν πρόκειται δια του παρόντος σημειώματος να επεκταθώμεν εις την ανάλυσιν του υπερεσσαρακονταετούς δημοσίου και συνεταιριστικού βίου και του πολυσχιδούς έργου του κ. Τζωρτζάκη. Λαμβάνοντες αφορμήν απλώς εκ της αποχω-

ρήσεώς του από την υπηρεσίαν της ΠΑΣΕΓΕΣ, ακροθιγώς και πετώντι καλάμω υπογραμμίζομεν ελάχιστα εκ των προσόντων και της προσφοράς του κ. Τζωρτζάκη, δια να τονίσωμεν ότι η θέσις αυτού εις τον συνεργατισμόν είναι, πρέπει να είναι ισόβιος, όχι ως δείγμα ευγνωμοσύνης, αλλά προς τιμήν αυτού τούτου του συνεργατισμού και ως παράδειγμα και ευγενής παράδοσις, που πρέπει κάποτε ν' αρχίση να δημιουργείται εις την συνεταιριστικήν οικογένειαν και καλύτερα ευκαιρία ν' αρχίση από ένα πρωτεργάτην, όπως είναι ο κ. Τζωρτζάκης, δεν υπάρχει.

Και αν κάποτε – ευχόμεθα να είναι όσο μπορεί πιο μακροτά – ο κ. Τζωρτζάκης, υποκείμενος και αυτός εις την φθοράν του χρόνου, αποσυρθή της ενεργού δράσεως δια να ζήση πλέον ως απόμαχος, η αποχώρησις του, διότι αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός δια τον συνεργατισμόν, πρέπει να γίνη ενώπιον πανσυνεργατικής συγκεντρώσεως, επί τούτω συγκαλουμένης, όπου θα δοθή η προσήκουσα τιμή εις τον αποχωρούντα Ηγέτην και όπου θα τιμηθή δια της ηθικής αυτής πράξεως ο συνεργατισμός. Η εκτέλεσις ηθικού χρέους αποτελεί την μεγαλύτεραν τιμήν δια τον οφειλέτην».

Πολλά εύσημα ακούστηκαν και στη ΓΣ της ΚΥΔΕΠ του 1964 (όπου είχε τα ίδια καθήκοντα του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου με ασήμαντη αποζημίωση που να συμπληρώνει κάπως την χαμηλή αντιμισθία του από την Συνομοσπονδία την οποία προτίμησε να υπηρετήσῃ αντί να παραμείνει στην ΑΤΕ με παχύλο μισθό κ.λπ.) από όπου παραιτήθηκε ο ίδιος. Ανακοινώθηκε σχετικά, κατά την έκθεση πεπραγμένων, προς τη Γεν. Συνέλευση της ΚΥΔΕΠ, από τον Πρόεδρό της Παν. Ρούσσον. Είπε:

«Συνέβη κ. Αντιπρόσωποι, κατά την λήξιν της υπό κρίσιν χρήσεως, να αποχωρήση δι' αιτήσεώς του από την Συνεταιριστικήν κίνησιν, λόγω ορίου ηλικίας, ο Ανώτατος Συνεταιριστικός Σύμβουλος παρά τη Πανελληνίω και τη ΚΥΔΕΠ κ. Θεόδ. Τζωρτζάκης.

Το κενόν το οποίον εδημιούργησε η αποχώρησις του κ. Τζωρτζάκη εις την Κοινοπραξίαν αλλά και εις την καθόλου συνεταιριστικήν κίνησιν είναι πράγματι μεγάλο.

Η προσωπικότης του κ. Τζωρτζάκη, πνευματική, επιστημονική και ηθική, αφιερώθη με πάθος ιερόν εις την δημιουργίαν, την ανάπτυξιν και ακτινοβολίαν του ελληνικού γεωργικού συνεργατισμού του οποίου επί δεκαετηρίδας υπήρξε ο θεωρητικός και πρακτικός καθοδηγητής, ο φωτεινός διδάσκαλος, ο ακαταμάχητος υπερασπιστής.

Το ευρύτατον κοινωνικόν περιεχόμενον της συνεταιριστικής κινήσεως και αι υψηλαί ηθικαί και ανθρωπίναι αρχαί αυτού εγνωστοποιήθησαν και, δύναμαι να είπω, κατέστησαν συνείδησις εντός και εκτός των ορίων του χώρου του συνεργατισμού, από την βαθυστόχαστον σκέψιν και διδασκαλίαν αυτού.

Το Δ.Σ. κ. Αντιπρόσωποι εν ειδική συνεδριάσει αυτού, επί τη αναγγελία της αποχωρήσεως του κ. Θεοδώρου Τζωρτζάκη ιδιαίτερος εμνημόνευσε τας απερά-

ντους υπηρεσίας αυτού εις το κίνημα και προέβαλε το παράδειγμά του σαν πολύτιμον παράδειγμα προς μίμησιν δια τους ανθρώπους του πνεύματος, δια τους ανθρώπους εκείνους οι οποίοι έταξαν ως σκοπόν της ζωής των την έρευναν των κοινωνικών προβλημάτων και την άρσιν των υφισταμένων αδικιών μεταξύ των σκληρώς εργαζομένων τάξεων, ως είναι η αγροτική τάξις, δια την ανύψωσιν της οποίας αφιέρωσε την ζωήν του ο κ. Θ. Τζωρτζάκης.

Χωρίς να συναντά δισταγμόν, διότι συμπίπτει την παρούσαν μας Γενικήν Συνέλευσιν να τιμά δια της αυτοπροσώπου παρουσίας του ο μέχρι της χθές εκλεκτός και πολύτιμος συνεργάτης μας, το Δ.Σ. φρονεί ότι ανταποκρίνεται απολύτως εις τον αισθηματικόν κόσμον όλων ημών, κάμνον μνείαν της αποχωρήσεως του κ. Τζωρτζάκη εκ της συνεταιριστικής μας κινήσεως, σαν έκφρασιν των ειλικρινών ευχαριστιών του και σαν εκδήλωσιν του οφειλομένου μεγάλου σεβασμού προς το πρόσωπον αυτού».

Με την απομάκρυνση του Θ. Τζωρτζάκη γίνονται τα αντίθετα. Και αναγκάζεται σε έντονες προσπάθειες για τη συνέχιση της Υπηρεσίας Εκπαιδεύσεως και της Σχολής Συνεταιριστών. Αλλά μάταια. Η διάδοχος κατάστασις είναι έτοιμη κρυφά, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν οι προτάσεις του ως ειδικού.

ΚΕΙΜΕΝΟ 39

1964-1965: Οι προσπάθειες του Θ. Τζωρτζάκη από το 1925 και έπειτα. Ειδικά για την ευρύτερη συνεταιριστική μόρφωση και την οργάνωση των Συνεταιρισμών.

Και πριν από την έκδοση του περιοδικού του «ο Συνεταιριστής» το 1925 και μετά από την επιστροφή του από την μετεκπαίδευση στα συνεταιριστικά στη Γερμανία, η βασική επιδίωξη του Θ. Τζωρτζάκη και το κατόρθωμά του (με τη συνεργασία του με άλλες συνεταιριστικές προσωπικότητες) ήταν ο αγώνας για την διατύπωση του προγράμματος συνεταιριστικής πολιτικής και για την συνεταιριστική μόρφωση και οργάνωση.

Έτσι από το όλο συγγραφικό του έργο (και τις άλλες βέβαια προσπάθειές του) σημειώνουμε τα βασικά κείμενά του για το βασικό αυτό (και σε διάφορες μορφές εκδηλώσεων) θέμα – πρόβλημα – επιδιώξεις:

Σημειώνουμε από την αρχή των έργων του, τις βασικές προσπάθειες (βλ. τα κείμενά του όπως έχουν δημοσιευθεί στο βιβλίο του «Συνεργατισμός»).

Το 15: «Η αποστολή της Ομοσπονδίας των Γεωργικών Συνεταιρισμών» (1925 σελ. 182).

Το 19: «Ιδεολογικά συνεταιριστικά Οργανώσεις» (1929, σ. 1).

Το 21: «Η συνεταιριστική εκπαίδευσις» (1929, σ. 49).

Το 24: «Οργάνωσις συνεταιριστικών μαθημάτων» (1929, σ. 87).

Το 47: «Τι είναι αι ιδεολογικά συνεταιριστικά Οργανώσεις» (1932, σ. 161).

Και ιδρύεται το 1935 με τις προσπάθειές του η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών οπότε η προσπάθεια οργάνωσης με την γενικότερη συνεταιριστική εκπαίδευση, γίνεται ο βασικότερος σκοπός του.

Το 80: Η οργάνωσις της συνεταιριστικής εκπαιδύσεως (1937, σ. 1).

Επέρχεται η 4η Αυγούστου, η προσπάθειά της για υποδούλωση της κινήσεως, η αποχώρησή του από τη Συνομοσπονδία, η ίδρυση της ΕΣΣΕ. Έρχεται η Κατοχή. Εργάζεται συνεταιριστικά κατ' αυτήν. Και από την απελευθέρωση εντείνεται η προσπάθειά του από την θέση του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου στην ΑΤΕ με προσπάθειες και ελπίδα πραγματο-

ποιήσεως των βασικών του επιδιώξεων μορφώσεως – οργανώσεως των Συνεταιρισμών.

Σύντομα όμως η όλη πολιτική κατάσταση μεταβάλλεται. Απομακρύνεται από την θέση του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου στην ΑΤΕ, απορρίπτει την παραμονή του ως Γενικός Επιθεωρητής Συνεταιρισμών στην ΑΤΕ με υψηλές αποδοχές, αναλαμβάνει με τον ίδιο τίτλο και μικρές αποδοχές στην Πανελλήνιο και στην ΚΥΔΕΠ με την ελπίδα ότι από εκεί θα προσφέρει περισσότερο, **πείθοντας στα συνεταιριστικά τους νέους ηγέτες** στις Κεντρικές Οργανώσεις.

Επανεκδίδει αμέσως από το 1946 το περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» για να δημοσιεύει τα κείμενά του και να γίνονται ευρύτερα γνωστές οι προσπάθειές του. Και στην αρχή με τα κείμενά του και τις προσωπικές εισηγήσεις του κατορθώνει μερικά για το βασικό του έργο για μόρφωση, οργάνωση, πρόοδο. Δημοσιεύει και προσπαθεί σε περιβάλλον που γίνεται διαρκώς δυσκολότερον:

Δημοσιεύει τα κείμενά του, προσπαθεί, επιτυγχάνει μερικώς:

Βλ. από τα κείμενά του :

Το κείμενο 113: «Συνεταιριστικό πρόγραμμα» (1946 σ. 5).

Το 116: «Οργανωτικά ζητήματα» (1946, σ. 33).

Το 118: «Ο μόνος δρόμος» (1947, σ. 1).

Το 122: «Συμπεράσματα από τις κορυφαίες συνεταιριστικές συνελεύσεις» (1947, σ. 73).

Το 128: «Συνεταιριστική Μόρφωση» (αναλυτικά 1948 σελ. 53, 73, 93, 119. Και 1949, σελ. 23, 48, 107. Το 1950 σ. 152).

Το 129: «Το έργο των εφειτεινών κορυφαίων συνελεύσεων. Γενικές διαπιστώσεις. Συνεταιριστικό Πρόγραμμα» (1948, σ. 113).

Το 139: «Γενικές απόψεις από το έργο των εφειτεινών συνελεύσεων της Συνομοσπονδίας και ΚΥΔΕΠ» (1950, σ. 89).

Το 140: «Το συνεταιριστικό πρόγραμμα» (1950, σ. 113).

Το 142: «Μερικές σκέψεις γύρω στις σύγχρονες εκδηλώσεις του Συνεργατισμού» (1951, σ. 25).

Το 143: «Μερικές απόψεις για το συνεταιριστικό συντονισμό» (1951, σ. 49).

Το 147: «Συνεταιριστικά Συμβούλια συνεργασίας» (1951, σ. 113).

Το 151: «Η συνεταιριστική ενημέρωση της κοινής γνώμης» (1952, σ. 33).

Το 155: «Οι εργασίες των γενικών συνελεύσεων της Συνομοσπονδίας και της ΚΥΔΕΠ» (1952, σ. 117).

Το 158: «Μερικά συμπεράσματα από την συνεταιριστική εκπαίδευση» (1952, σ. 165).

Καθώς έχει γίνει δυνατό να αρχίσει από το 1950/1951 η κάποια δραστηριότητα της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως στην οποία έδωσε το προσωπικό του γόητρον για την συνεργασία άλλων καθηγητών Πανεπιστημίων και ειδικών Σχολών από διάφορες πλευρές, μέσα στις τότε πολύ δύσκολες συνθήκες του γενικότερου διχασμού και των ελάχιστων μέσων, συνεχίζει να προσπαθεί:

Το 160: «Χρειάζεται ένα κεντρικό συνεταιριστικό συμβούλιο» (1953 σ. 17).

Το 164: «Η διάρκεια των συνεταιριστικών μαθημάτων» (1953 σ. 81).

Το 167: «Μέτρα για την ενίσχυση του Συνεταιριστικού Οργανισμού» (1953, σ. 129).

Το 169: «Τα γεγονότα επιβάλλουν το Κεντρικό Συνεταιριστικό Συμβούλιο» (1954, σ. 1).

Το 172: «Μάταιες αντιδράσεις και αδικαιολόγητες επιφυλάξεις» (1954, σ. 49).

Το 174: «Η πέμπτη σειρά των συνεταιριστικών μαθημάτων» (1954, σ. 65).

Το 177: «Η Εσωσυνεταιριστική Επιθεώρηση» (1954, σ. 137).

Το 178: «Συνεταιριστικά εκπαιδευτικά ζητήματα» (1954, σ. 153).

Το 179: «Δύο ακόμη μορφωτικά μέσα: Σχολικός Συνεργατισμός – Περιφερειακά μαθήματα» (1954, σ. 169).

Το 185: «Ένα πρόβλημα. Συμβολή για τη λύση του» (1955, σ. 285).

Το 188 «Η επιμόρφωση των νέων εποπών συνεταιρισμών» (1956, σ. 33).

Το 189: «Η συνεταιριστική εκπαίδευση. Το έργο της κατά το 1955/56» (1956, σ. 49).

Το 193: «Η Συνεταιριστική Σχολή χρειάζεται μεγαλύτερη ενίσχυση» (1956, σ. 137).

Το 198: «Ανάγκη συνεταιριστικής επικοινωνίας Κέντρων και περιφέρειας» (1957, σ. 41).

Το 203: «Ανάγκη να συγκροτηθούν και να λειτουργήσουν το Συντονιστικό και το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο της Συνομοσπονδίας» (1958, σ. 41).

Το 204: «Η δεύτερη Σειρά συνεταιριστικών Ομιλιών στο Αγρίνιο» (1958, σ. 73).

Το 205: «Ανάγκη να συσταθεί στη Συνομοσπονδία ειδική υπηρεσία για τα ζητήματα των Συνεταιριστικών υπαλλήλων» (1958, σ. 113).

Το 207: «Η συμπαράσταση της ΑΤΕ στους σχολικούς συνεταιρισμούς» (1959, σ. 17).

Το 209: «Η συνεταιριστική εκπαίδευση. Απολογισμός και προοπτική»

(1959, σ. 57).

Το 211: «Οι σκοποί και η σημασία της συνεταιριστικής εκπαίδευσης» (1959, σ. 156).

Το 222: «Συνεταιριστική μόρφωση: το παρόν και το μέλλον της» (1963, σ. 129).

Το 225: «Νέα υπόμνηση» (1964, σ. 149).

Το 227: «Τα θέματα ενός συγχρονισμένου συνεταιριστικού συνεδρίου» (1965, σ. 27 και 41).

Το 231: «Παρατηρήσεις σχετικά με τα νέα μέτρα της Συνομοσπονδίας για τη συνεταιριστική μόρφωση» (1965, σ. 121).

Το 232: «Απόψεις» (1966, σ. 1).

Το 234: «Το γνωμοδοτικό και το συντονιστικό συμβούλιο της Συνομοσπονδίας» (1966, σ. 25).

Κλείσιμο περιοδικού λόγω Δικτατορίας Το 238: «Η συνεταιριστική μόρφωση» στα «Θέματα Συνεταιρισμών» (1971, σ. 391).

Θάνατος Θ. Τζωρτζάκη.

Σε αυτά κυρίως, αλλά και σε άλλα από τα κείμενά του, αλλά και με τον προφορικό του λόγο στα Συμβούλια και Γ. Συνελεύσεις όπου εκαλείτο ο Θ. Τζωρτζάκης αγωνίστηκε να γίνουν δεκτές μερικές μορφωτικές και οργανωτικές εισηγήσεις του.

Δεν θέλουμε να ασχοληθούμε με τους λόγους που οι έχοντες την εξουσία στη Συνομοσπονδία αντιδρούσαν και οργάνωναν άλλες κινήσεις, ενώ η ΑΤΕ, τα αρμόδια Υπουργεία, και πολλές προσωπικότητες συνεργαζόταν σε ότι γινόταν και βοηθούσαν.

Και φθάνει ο χρόνος που ο Θ. Τζωρτζάκης καταλαμβάνεται από το όριον ηλικίας. Και αποχωρεί. ενώ ακούγονται στις Γ. Συνελεύσεις της Συνομοσπονδίας και ΚΥΔΕΠ, υψηλές ευχαριστίες «κροκοδείλια δάκρυα». Και ακολουθούν νέες ενέργειες και προτάσεις για να συνεχισθεί το συνεταιριστικό έργο του. Αλλά όλα παρεμποδίζονται κυρίως από τον εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα του Διευθυντού με τις «πανσυνεταιριστικές» και έξω της φύσεως των Συνεταιρισμών υπερμαχητικές αντιλήψεις του.

ΚΕΙΜΕΝΟ 40

1964-65: Προσπάθειες Θ. Τζωρτζάκη και μετά την αποχώρησή του για τη συνέχιση των μαθημάτων της Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης και του όλου έργου της Υπηρεσίας Εκπαιδύσεως. Αντίθετοι χειρισμοί από τον Διευθυντή. Αγωνία στα κείμενά του.

Καθώς διακόπηκε το 1963 (με την απομάκρυνση του Θ. Τζωρτζάκη «λόγω ορίου ηλικίας» και την μη αποδοχή από την τότε ηγεσία της Συνομοσπονδίας προτάσεων του εκπαιδευτικού κύκλου για την αντιμετώπιση του κενού, ο επί πολλές δεκαετίες πατέρας της όλης πνευματικής προσπάθειας στον τομέα των Συνεταιρισμών, προσπαθεί να κινήσει το ενδιαφέρον των αρμοδίων της Εξουσίας.

Γράφει και δημοσιεύει στο περιοδικό του «Ο Συνεταιριστής», τον Οκτώβριο του 1963 (καθώς δεν γίνεται εργασία για να οργανωθεί η 15 Σειρά των Μαθημάτων) το κείμενό με τίτλο «Η Συνεταιριστική Μόρφωση – Το παρόν και το μέλλον της» με θεωρητική και ιστορική θεμελίωση και αναδρομή ώστε να είναι κατανοητό από κάθε αρμόδιο (συνεταιριστή ή όχι) στα θέματα αυτά. Το κείμενο είναι πολύ χρήσιμο και για σήμερα και για το μέλλον, αφού είναι το θεωρητικό υπόβαθρο της όλης συνεταιριστικής εκπαίδευσης και η αντικειμενική ιστορία της σπουδαιότερης έως τότε εφαρμογής στην Ελλάδα, με σκέψεις και προτάσεις για την καλύτερη συνέχιση. Δυστυχώς, λόγω των πολλών σελίδων που απαιτούνται, δεν είναι δυνατόν να αναδημοσιευθεί εδώ ολόκληρο. Οι ερευνητές και οι αρμόδιοι πρέπει να το διαβάσουν από την πηγή (Συνεταιριστής 1963, τεύχος Οκτωβρ. σελ. 129 έως και 135). Δίνουμε όμως εδώ στη συνέχεια την κατάληξη και την πρόταση του κειμένου αυτού.

«...Όπως φαίνεται από τον απολογισμό αυτό δεν στάθηκε δυνατό να εφαρμοσθή στο ακέραιο το πρόγραμμα για τη Συνεταιριστική Μόρφωση, όπως αρχικά το είχαμε διατυπώσει. Κατορθώθηκε μόνο να πραγματοποιηθούν όσα μπορούσαν να στηριχθούν στα πολύ λίγα πρόσωπα και τους μικρούς πόρους, που είχε στη διάθεσή της η ΥΣΕ, και όσα δε χρειάζονταν γενικότερη συμμετοχή και συμπαράσταση, που –ας ομολογηθεί– κατά τα 14 χρόνια της λειτουργίας της δε στάθηκε δυνατό να της δοθούν σε βαθμό αντάξιο προς τη σημασία της αποστολής της.

Ο λόγος που μας έκαμε να δώσουμε στους αναγνώστες μας τη συνοπτική αυτή εικόνα για το έργο της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως, αφότου συστήθηκε έως σήμερα, είναι ότι η συνέχιση της λειτουργίας της πρό-

κειται να συζητηθεί από τη Διοίκηση της Συνομοσπονδίας, για τις ακόλουθες δύο αιτίες:

Η πρώτη είναι ότι, για λόγους τυπικούς, πρόκειται ν' αποχωρήσει από την Υπηρεσία ο Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος, στον οποίο έχει ανατεθεί η Διεύθυνση της ΥΣΕ αφότου συστήθηκε. Δεύτερη αιτία είναι η πρόθεση να δημιουργηθεί ειδικό συνεταιριστικό εκπαιδευτικό Κέντρο.

Όταν δημιουργήθηκε το ζήτημα αυτό, πριν να διατυπώσωμε καμία σκέψη μας, θεωρήσαμε χρέος μας να ζητήσωμε σχετικά τη γνώμη των καθηγητών που χρόνια τώρα διδάσκουν όσους παρακολουθούν τα συνεταιριστικά μαθήματα της ΥΣΕ.

Οι καθηγητές σε ειδική συνεδρίαση που έγινε στις 16.5.1963 ομόφωνα δήλωσαν πως «θεωρούν ότι έχουν ηυξημένον καθήκον να ενδιαφερθούν δια την συνέχισιν και, ει δυνατόν, την πληρεστέραν και ευρυτέραν μελλοντικήν οργάνωσιν και απόδοσιν του όλου μορφωτικού μηχανισμού της Ελληνικής Συνεταιριστικής Κινήσεως. Εξ άλλου η συνεχής εκ διαφόρων κατευθύνσεων πνευματική συμβολή εκάστου εις την εν γένει πρόοδον της Ελληνικής Συνεταιριστικής Κινήσεως, δημιουργεί χρέος δια την διατύπωσιν ευχής προς όλους τους αρμοδίους παράγοντας ίνα προβούν εις τας απαραίτητους εν προκειμένω ρυθμίσεις, δια την πληρεστέραν διαμόρφωσιν των οποίων προσφέρονται να συμβάλουν. Έχουν εξ άλλου την γνώμην ότι μέχρις ότου καταστή δυνατόν να ολοκληρωθή η μελέτη και να γίνη έναρξις εφαρμογής άλλων τυχόν σχημάτων συνεταιριστικής εν γένει μορφώσεως, είναι απαραίτητος η διατήρησις του υφισταμένου σχήματος το οποίον –εν όψει της όλης ελληνικής γενικής και συνεταιριστικής πραγματικότητος– εδημιουργήθη και απέδωσε δια πολλής προσπάθειάς τόσον της Συνομοσπονδίας, των Κεντρικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και της ΑΤΕ όσον και των περιφερειακών Οργανώσεων, των διδαξάντων και των μετασχόντων εις τα μαθήματα και τας λοιπάς εκδηλώσεις...».

Σε λίγο, τον Ιούνιο, συνήλθε η Υπηρεσιακή Επιτροπή της ΥΣΕ που και μαζί με τα άλλα θέματα, συζήτησε και για τη συνέχιση της λειτουργίας της Υπηρεσίας. Η Επιτροπή της ΥΣΕ, καθώς είναι γνωστό, αποτελείται από εκπροσώπους της Συνομοσπονδίας, της ΑΤΕ, της ΚΥΔΕΠ, της ΣΕΚΕ, της ΚΣΟΣ, της ΣΠΕ και της ΕΛΛΙΟΥΡΓΙΚΗΣ. Στην Υπηρεσιακή Επιτροπή ανακοινώσαμε τη γνώμη μας, ότι ούτε η προσωπική αποχώρησή μας από την Υπηρεσία ούτε η αναδιοργάνωση του όλου συστήματος της συνεταιριστικής μας Εκπαιδεύσεως που μελετάται, δικαιολογούν την αναστολή της λειτουργίας της και ιδίως της λειτουργίας της Συνεταιριστικής Σχολής, και ότι επιβάλλεται να συνεχιστεί το έργο έως ότου καταρτιστή και τεθεί σε εφαρμογή το ενδεχόμενο μελλοντικό πρόγραμμα Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως, στο οποίο με κατάλληλη προσαρμογή μπορεί να ενταχθή και η σημερινή Υπηρεσία. Η Υπηρεσια-

κή Επιτροπή αποφάσισε να τεθή ολόκληρο το ζήτημα υπόψη της Συνομοσπονδίας, που στην αρμοδιότητά της υπάγεται η συνεταιριστική εκπαίδευση και μόρφωση, για να ρυθμίση μέσα στα πλαίσια του προγράμματος για την αναδιοργάνωση του κλάδου αυτού, μαζί με τα άλλα, και το θέμα της λειτουργίας της ΥΣΕ και ειδικότερα της Σχολής της.

Τελικά θεώρησα χρέος μου να συνηγορήσω για τη συνέχιση του έργου της ΥΣΕ, που αποτελεί αξιόλογο πυρήνα για την ανάπτυξη της συνεταιριστικής εκπαιδύσεως στη χώρα μας και στερεή βάση δημιουργίας Κέντρου Σπουδών του Συνεργατισμού στην Αθήνα, όπου αυτό μπορεί ν' αποδώση τα άριστα δυνατά αποτελέσματα με τη βοήθεια των προσφερομένων εξαιρετικών, σχεδόν αναντικατάστατων ευχερειών, που είναι σε όλους γνωστές. Η λειτουργία ενός τέτοιου Κέντρου στην Αθήνα δίνει τη δυνατότητα στα συνεταιριστικά στελέχη, ιδίως του μέσου και ανώτερου βαθμού, να αποκτήσουν ευρύτερη επιστημονική κατάρτιση ειδικότερα και, γενικότερα, επαγγελματική και κοινωνική εμπειρία, καθώς και ακριβή εξ απόπτου γνώση της ελληνικής ζωής σε όλες τις πλευρές της που τα ενδιαφέρουν.

Επειδή το θέμα αυτό έχει ζωική σημασία για τη ζωή και την προκοπή του Ελληνικού Συνεργατισμού, επειδή χωρίς συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση δεν μπορεί να στερεωθή με ασφάλεια η συνεταιριστική μας κίνηση, θεώρησα χρέος μου να προκαλέσω το ενδιαφέρον και την προσοχή γενικότερα της συνεταιριστικής κοινής γνώμης και να κάμω προς όλους θερμή έκκληση όχι μόνο να μην ανασταλή η λειτουργία της ΥΣΕ, αλλά αντίθετα να ενισχυθή χωρίς χρονοτριβές και όσο το δυνατό περισσότερο: Να λειτουργήση και το χρόνο αυτό η Συνεταιριστική Σχολή από τον Ιανουάριο έως τον Ιούνιο του 1964 σαν 15η Σειρά Συνεταιριστικών Μαθημάτων. Παράλληλα να συγκροτηθή μια επιτροπή από αρμόδια και έγκυρα πρόσωπα, για να μελετήσκει τις συνεταιριστικές μας συνθήκες και τη σύγχρονη αποστολή των συνεταιρισμών και, αφού διαπιστώσει τις εκπαιδευτικές ανάγκες που έχει η συνεταιριστική μας κίνηση, να καταρτίσει ένα ολοκληρωμένο εκπαιδευτικό συνεταιριστικό πρόγραμμα. Έτσι, χωρίς να εγκαταλείψωμε όσα ήδη έχομε επιτύχει, θα επιδιώξωμε να εξασφαλίσωμε το αποτελεσματικότερο κατά το δυνατό σύστημα για συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση, που αποτελούν το σημαντικότερο έργο υποδομής για τη συνεταιριστική μας οργάνωση. **Ας προσέξωμε. Η ευθύνη όλων μας είναι μεγάλη.**

Η σπουδή να σταματήση ένα έργο –οσοδήποτε μικρό– χωρίς να υπάρχη έτοιμο κάτι καλύτερο ή έστω και ισάξιο για να το αντικαταστήση, δε νομίζομε πως εξυπηρετεί τη Συνεταιριστική Κίνηση, Κίνηση υπερατομική, δημιουργημένη πριν από μισό και περισσότερο αιώνα για να βοηθή το σύνολο του λαού όχι μόνο για την οικονομική, αλλά και για την κοινωνική του διαπαιδαγώγηση και ανύψωση.

Καθένας μας θα πρέπει που και που ν' αναρωπιέται αν μπορεί να πη και στους άλλους και στον ίδιο τον εαυτό του την απλή αποστολική ρήση: «την πίστιν τετήρηκα».

– **Νέα έκκληση.** Με αφορμή ενέργεια κάποιας Επιθεώρησης Δημοτικών Σχολείων που απαγορεύει τη σύσταση πρατηρίων γραφικής ύλης από τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς, ο «Συνεταιριστής» Οκτ. 1964 σ. 149 υπενθυμίζει τις εγκριτικές διαταγές που υπάρχουν από το Υπουργείο Παιδείας 159518/1958 και 46941/22.4.59. **Και αναφέρεται στη σημερινή λυπηρή κατάσταση με την εγκατάλειψη του θεσμού από την Συνομοσπονδία.**

Γράφει με πόνο και υποδεικνύει:

«Βλέπομε με πολλές ελπίδες να φυσά (τώρα στο Υπουργείο Παιδείας) ένας ανανεωτικός, ελεύθερος άνεμος στην παιδεία για να μπορέσει πια να αποκτήσει ουσιαστικό, θετικό περιεχόμενο, μέσα σε ατμόσφαιρα δημοκρατική.

Δέκα ολόκληρα χρόνια σιωπηλά γίνονταν (από την Υπηρεσία Εκπαιδύσεως) μια εργασία με ζήλο και επιμέλεια που συντελούσε να μπαίνει στην αγροτικό δημοτικό σχολείο ένα αληθινά ουσιαστικό, θετικό περιεχόμενο, προσαρμοσμένο στην πραγματική κοινωνική ζωή των παιδιών, που καλλιεργούσε έμπρακτα στην ψυχή τους τη δημοκρατική αγωγή και το αίσθημα της κοινωνικότητας και της ευθύνης. Η εργασία αυτή είχε δώσει άξιους καρπούς και τους αναγνώρισαν όλοι οι βαθύτερα ενημερωμένοι στον τόπο μας. Είχε γίνει επίσης γνωστή και σεβαστή και έξω από τα σύνορα της χώρας μας.

Η ενέργεια αυτή (της Επιθ. Δημ. Σχολείων) τώρα έχει τάχα την αιτία της στο ότι από τον Ιανουάριο του 1964 το έργο που είχε συντελεστεί μένει ακέφαλο, ακαθοδήγητο και ασυντόνιστο και στηρίζεται μόνο από τον αυθόρμητο ζήλο των δασκάλων και των επιθεωρητών τους και από το ενημερωμένο ενδιαφέρον της περιφερειακής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών της ΑΤΕ.

Όπως είναι γνωστό, κλείνει πια ένας χρόνος που η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως της ΠΑΣΕΓΕΣ και μαζί η Υπηρεσιακή Επιτροπή της, καθώς και η ειδικότερη «Κεντρική Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών» αδράνησαν (την αποτελούσαν εκπρόσωποι των Υπουργείων της Παιδείας, της Γεωργίας και του Συντονισμού, της Διδακταλικής Ομοσπονδίας της Ελλάδος, της ΑΤΕ και –φυσικά– της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, καθώς και Καθηγητές Ανωτάτων Σχολών), έπειτα από την αποχώρηση από την Υπηρεσία των προσώπων που είχαν αγωνιστή χρόνια τώρα γενικά για τη συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση και ειδικότερα –την τελευταία δεκαετία– για τη δημιουργία και την ανάπτυξη των σχολικών Συνεταιρισμών.

Εγκαταλείφθηκαν όλα σε ένα βουβό μαρρασμό, χωρίς να εκδηλωθή από κανέναν αρμόδιο και υπεύθυνο κάποια αντίδραση, ή σωστότερα κάποια δραστηριότητα για ν' αναπληρωθή το κενό και να μη μείνη απροστάτευτο και ακαθοδήγητο ένα έργο εξυπηρετικό και βαθύτατα μορφωτικό.

Ειδικά οι σχολικοί συνεταιρισμοί υπηρετούν, όπως πολλές φορές έχει γραφή, το έργο της Παιδείας: έμπρακτη κοινωνική, ηθική, πολιτική αγωγή με πνεύμα δημοκρατικό και μέσα απλά και προσαρμοσμένα στην αντιληπτική ικανότητα των παιδιών. Υπηρετούν επίσης τα ίδια τα παιδιά όχι μόνο από υλική, πρακτική πλευρά, αλλά και από παιδαγωγική και διδακτική: καλλιέργεια πρωτοβουλίας, αυτενέργειας, κοινωνικών συναισθημάτων, ικανότητας συνεργασίας και πνεύματος αλληλεγγύης και ακόμη εφαρμογή της θεωρητικής διδασκαλίας και λογική, ξεκάθαρη εμπέδωση των γνώσεων. Υπηρετούν στη ρίζα της τη συνεταιριστική κίνηση, γιατί μισούν στο πνεύμα και τις μεθόδους του Συνεργατισμού από την απαλή παιδική ηλικία, και έτσι εμποτίζουν με το συνεταιριστικό πνεύμα τα παιδιά σταθερά και άσβηστα. Δεν είναι εξάλλου μικρή η υπηρεσία που προσφέρουν οι σχολικοί συνεταιρισμοί γενικότερα, με την εκπολιτιστική τους δράση και επίδραση, και μάλιστα στις αγροτικές περιοχές.

Κυριεύεται κανείς από πικρία για την εγκατάλειψη αυτή, και μάλιστα όταν αναλογίζεται ότι στη Γαλλία, χώρα πολύ πλουσιότερη και με παιδεία που βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο από το δικό μας, οι σχολικοί συνεταιρισμοί αναπτύσσονται αδιάκοπα με τη στοργική προστασία του Υπουργείου της Εθνικής Παιδείας και των μεγάλων Συνεταιρικών Οργανώσεων, αυξάνουν συνεχώς στα σχολεία της βασικής παιδείας και εισδύουν προοδευτικά στη μέση και την τεχνική εκπαίδευση και στα Διδασκαλεία. Έχουν ειδικό Κεντρικό Οργανισμό του Συνεργατισμού στο Σχολείο (Office Central de la Coopération à l'École) με σταθερή παράδοση, με οργανωμένα περιφερειακά τμήματα και με ειδική τμητική Επιτροπή, που την απαρτίζουν Ακαδημαϊκοί, καθηγητές Πανεπιστημίων, ανώτεροι υπάλληλοι του Υπουργείου της Εθνικής Παιδείας και ανώτεροι εκπαιδευτικοί λειτουργοί, καθώς και σημαντικοί εκπρόσωποι από τη συνεταιριστική κίνηση των ανηλίκων».

Και συνεχίζει με αγονία:

«Αναρωτιόμαστε και ρωτούμε:

Γιατί δεν κάνουμε κι εμείς αυτό που κάνουν όλοι οι πολιτισμένοι λαοί που μοχθούν για την προκοπή τους; Είναι πολύ απλό –πιστεύουμε– πολύ εύκολο: Να σεβόμαστε τη δημιουργημένη εργασία, να στηρίζουμε το οικοδόμημα που χτίστηκε με κόπους και να βοηθούμε για να γίνεται πιο άρτιο και όσο το δυνατό τελειότερο, για το καλό του συνόλου.

Πιστεύουμε πως θα ήταν χρήσιμο να μνημονευτή εδώ ένα πρακτικό μέσο με δυνατή την άμεση εφαρμογή του. Έχει προταθή ακόμη τελευταία από πρόσωπα έγκυρα, που είχαν συνεργαστεί με την Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως στο σύνολο του έργου της και έχουν προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες.

Πρότειναν δηλαδή να στηριχτή η προσπάθεια για τη συνεταιριστική διαπαιδαγώγηση και μόρφωση στο κοινό ενδιαφέρον και τη σύμπραξη όλων των παραγόντων που έχουν σχέση με τη Συνεταιριστική Εκπαίδευση γενικά και τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς ειδικότερα, δηλαδή των Υπουργείων της Γεωργίας, της Παιδείας και του Συντονισμού, καθώς και των Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, της

Αγροτικής Τράπεζας, της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, και ακόμη επιστημόνων ειδικών και φίλων του συνεργατισμού.

Μια τέτοια οργανική σύνδεση θα μπορούσε ίσως να πραγματοποιηθεί καλύτερα μέσα στα πλαίσια ενός πλατύτερου μορφωτικού Κέντρου Συνεταιριστικών Σπουδών, που θα το ίδρυναν οι αρμόδιοι παράγοντες, όπως ανεφέρθηκε πιο πάνω.

Το Κέντρο αυτό θα πρέπει να έχει ένα επιτελείο που να μελετά την ελληνική και τη διεθνή συνεταιριστική κίνηση και τα προβλήματά της, και ακόμη να κλείνει στους κόλπους του όλη τη Συνεταιριστική Εκπαίδευση, τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς και γενικά τη συνεταιριστική μόρφωση και διαφώτιση με την έκδοση επιστημονικών συνεταιριστικών συγγραμάτων και διαφωτιστικών εντύπων.

Είναι γνωστό ότι η σημερινή Κυβέρνηση έχει δείξει εντελώς ξεχωριστή φροντίδα για την ανάπτυξη της παιδείας γενικά και της τεχνικής μόρφωσης ειδικότερα. Είναι ακόμα γνωστό ότι σε ένα από τα αρμόδια Υπουργεία ο Υπουργός προέρχεται από τη συνεταιριστική κίνηση και είναι προετοιμασμένος να εκτιμήσει τη σημασία ενός τέτοιου έργου.

Είναι επίσης γνωστό ότι υπάρχει επιτελείο ειδικών επιστημόνων που μπορεί να καταρτίσει με γοργό ρυθμό, με φρόνηση και με προσγειωμένο πνεύμα τα απαραίτητα σχέδια και την αναγκαία οργάνωση για τη συγκρότηση του Κέντρου αυτού και την ομαλή και γόνιμη εργασία του.

Θέλουμε να ελπίζουμε πως οι υποδείξεις αυτές δεν θα πέσουν στο κενό της σιωπής. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι και στον τόπο μας αγαπούμε τα αγαθά έργα που τον υπηρετούν και επιθυμούμε να συνεχίζονται, έστω και όταν λησμονούμε τους φορείς τους».

* * *

Σχετικά πρέπει να σημειωθεί ότι είχαν αναμιχθεί στο θέμα άνθρωποι του ΟΟΣΑ, κατόπιν επαφών και προσκλήσεως του Διευθυντού και έκαναν τις προτάσεις τους χωρίς να γνωρίζουν τα έως τότε γινόμενα και χωρίς να συναντηθούν με τον Θ. Τζωρτζάκη. Και υπέβαλαν σχετικές ιδέες και προτάσεις. (Βλ. κείμενο-έκθεσή τους εις «Οικονομικόν Ταχυδρόμον» 17-12-1964. Βλ. και σελ. 2456 και επόμε. στο 5τομο).

Νέες ορθές παρατηρήσεις σχετικά με τα σχεδιαζόμενα μέτρα της Συνομοσπονδίας που αποφασίζονταν με μονομέρεια, έγιναν εγκαίρως στο κείμενο Θ. Τζωρτζάκη:

«...δεν μπόρεσαν να νιώσουν τη σημασία του θεσμού, πως με την πρώτη ευκαιρία — την απομάκρυνση από την Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσεως της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών των υπευθύνων δημιουργών των σχολικών συνεταιρισμών — με αρνητική διάθεση και αλόγιστη βία κατάργησαν την ειδική Κεντρική Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών, που η Υπηρεσία αυτή είχε συσταθεί από εγκυρότατα

πρόσωπα, και αφήνουν να σκεπαστή το συντελεσμένο ήδη έργο με ακατανόητη σιωπή.

Θα αφήση αυτό πάντα ένα σκοτεινό ερωτηματικό μέσα στην ιστορία του ελληνικού Συνεργατισμού, που δεν μπορεί να βρη απάντηση παραδεχτή στις πρόχειρες υποσχέσεις και τα αόριστα σχέδια που δόθηκαν και εξαγγέθηκαν, μέσα σε δύο χρόνια περίπου, χωρίς καμία εφαρμογή και πραγμάτωση.

Ελπίζαμε πως κάτω από την αιγίδα της Παιδείας ο θεσμός των σχολικών συνεταιρισμών θα βρη την οργάνωση και την καθοδήγηση που χρειάζεται, την εκτίμηση που του αξίζει, και πως θα συνέχιση ανεμπόδιστα την ωφέλιμη ανάπτυξη του.

Να ακόμη μια ευκαιρία να θυμήσωμε πόσο επιτακτικά αναγκαίο είναι ένα γνωμοδοτικό συνεταιριστικό συμβούλιο, συγκροτημένο από έγκυρα πρόσωπα, με ικανότητα για συλλογική σκέψη και με σεβασμό προς το Συνεργατισμό, αντάξιο στη σημασία του, για να υποδείχνη τα κατάλληλα μέτρα για την αποτελεσματική ανάπτυξη του και να εποπτεύη την εφαρμογή τους.

Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι ο Συνεργατισμός, με τις πολύμορφες δυνατότητες του, είναι θεσμός που χρειάζεται την ομοσπονδιακή οργάνωση – όχι την τυπική αλλά την ουσιαστική. Χρειάζεται να ακούη κάθε χρήσιμη γνώμη, μα στηριγμένη σε γνώση, σε πείρα, και πάντα σε πίστη ακόμη γνώμη αμερόληπτη και δοκιμασμένη έμπρακτα στην εμπιστοσύνη της προς την αξία της συνεργασίας – οικονομικής, ηθικής, πνευματικής. Δεν ταιριάζει στο Συνεργατισμό ο εγωκεντρισμός, του χρειάζεται συνειδητή και καλοπροαίρετη συνεργασία».

«Βαρύ, ομολογουμένως, είναι το "Τίμημα που υποχρεώνεται να πλήρωση η συνεταιριστική κίνηση και συνεταιριστική οργάνωση, με την οριστική, όπως φαίνεται, κατάργηση της Συνεταιριστικής Σχολής στην Αθήνα, για να εξασφαλιστή η ίδρυση, οπωσδήποτε δικαιολογημένη, Συνεταιριστικής Σχολής στη Θεσσαλονίκη.

Ακόμη όμως βαρύτερο και γενικότερα αισθητό γίνεται το τίμημα, όταν, όπως επίσης φαίνεται, πρόκειται να συμπληρωθή και με την κατάλυση ολόκληρης της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως (ΥΣΕ), που είχε ιδρυθή από τη Συνομοσπονδία από το 1949 και λειτουργούσε με κάποια ανεξαρτησία, με συμμετοχή στη διοίκηση της όλων των κορυφαίων συνεταιρικών Οργανώσεων και της Αγροτικής Τράπεζας, μέσα στα πλαίσια της ειδικής αποστολής της.

Αθόρυβα, με σύστημα, επί 14 χρόνια, η Υπηρεσία αυτή, παρ' όλους τους γλίσχρους πόρους που είχε στη διάθεση της, επιτελούσε το έργο της και έβαζε σε εφαρμογή το πρόγραμμα της, μελετημένο συλλογικά, με προσοχή και με άνεση. Η εφαρμογή του γινόταν βαθμιαία, προσαρμοσμένη πάντοτε στις υφιστάμενες ανάγκες και συνθήκες. Ο ρυθμός ήταν αδιάκοπος, σταθε-

ρός και κανονικός. Καμιά βία, αλλά και καμιά ραστώνη.

Στο έργο της η Υπηρεσία είχε πολύτιμους συμπαραστάτες την Υπηρεσία Εποπτείας Συνεταιρισμών της ΑΤΕ και τις Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών.

Οι αρχικοί της σκοποί ήταν:

1. Η συστηματική βασική μόρφωση επαγγελματικών συνεταιριστικών στελεχών.

2. Η ειδική μόρφωση των συνεταιριστικών στελεχών κατά κλάδους, ώστε να βοηθηθούν στην αρτιότερη εκτέλεση της εργασίας των από κάθε άποψη - τεχνική, οικονομική - κτλ. Αυτό, βέβαια, θα γινόταν όταν εξασφαλιζονταν τα απαραίτητα οικονομικά μέσα που θα επέτρεπαν την κατάλληλη ειδική οργάνωση.

3. Η ενημέρωση του συνεταιρισμένου κόσμου και ιδίως των συνεταιριστικών λειτουργών (των αιρετών συνεταιριστικών στελεχών), σχετικά με την έννοια, τις αρχές, τις ευχέρειες εφαρμογής κατά κλάδους του Συνεργατισμού, καθώς και σχετικά με τη διοίκηση, την τεχνική της λειτουργίας των συνεταιριστικών Οργανώσεων κτλ.

Αργότερα, από το 1954, η Υπηρεσία έβαλε σε εφαρμογή και το σύστημα των Σχολικών Συνεταιρισμών. που η γοργή τους ανάπτυξη και η αποτελεσματική λειτουργία τους έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον και στο εξωτερικό. Η διπλή σημασία του Σχολικού Συνεταιρισμού, και σαν μέσου αγωγής και παιδείας και σαν οργάνου έμπρακτης μύησης των παιδιών στα αγαθά της συνεργασίας και της αλληλεγγύης, ένωσε σε κοινή προσπάθεια το Συνεργατισμό και τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς, κυρίως στη Στοιχειώδη Εκπαίδευση, όπου το έδαφος είναι καταλληλότερο για τη βλάστηση του Συνεργατισμού.

Η Υπηρεσία ενισχύθηκε με συλλογικά όργανα, που η βοήθεια τους ήταν πολύτιμη και αποτελεσματική. Τα υπενθυμίζουμε: Είναι η Υπηρεσιακή Επιτροπή Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως, ο Σύλλογος των καθηγητών της Σχολής και - λίγο αργότερα, όταν χρειάστηκε - η Κεντρική Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών. Σε όλα τα συλλογικά αυτά όργανα έπαιρναν μέρος πρόσωπα αρμόδια και έγκυρα. Οι λεπτομέρειες για τη σύνθεση των συλλογικών αυτών οργάνων, το έργο τους κτλ. είναι γνωστές από τα διάφορα και συστηματικά δημοσιεύματα και τις απολογιστικές εγκυκλίους της ΥΣΕ.

Η Συνεταιριστική Σχολή έφερε το μετρημένο τίτλο: Σειρά συνεταιριστικών μαθημάτων και κατηγορηματικά είχε δηλώσει ότι δεν αποσκοπούσε να εξασφαλίξει τυπικά προσόντα στους σπουδαστές, αλλά μόνο να τους δίνει ουσιαστική μόρφωση, ώστε να επιτελούν όσο το δυνατό αρτιότερα το συνεταιριστικό έργο τους.

Η Υπηρεσία οργάνωσε 14 Σειρές συνεταιριστικών μαθημάτων όπου φοίτησαν συνολικά 217 σπουδαστές. Στις τελευταίες δύο Σειρές φοίτησαν και 9 συνεταιριστικοί υπάλληλοι από την Κύπρο, που, καθώς είναι γνωστό, παρουσιάζει πολύ αναπτυγμένη συνεταιριστική κίνηση. Η αποστολή σπουδαστών από την Κύπρο θα συνεχιζόταν, όσο ξέρομε, αν στο μεταξύ δεν έπαυε να λειτουργεί η Σχολή. Η Σχολή λειτούργησε κατά γενική αναγνώριση ικανοποιητικά.

Θα μπορούσε επομένως να δειχνόταν γι' αυτήν, όπως και για όλη την τότε συνεταιριστική εκπαιδευτική Υπηρεσία, μεγαλύτερο ενδιαφέρον και εκτίμηση από τους παράγοντες που έχουν αρμοδιότητα και ευθύνη για τη συνεταιριστική κίνηση.

Για την ενημέρωση του συνεταιρισμένου κόσμου και ιδίως των αιρετών συνεταιριστικών στελεχών, η ΥΣΕ οργάνωσε τρεις Σειρές συνεταιριστικών μαθημάτων, με διάρκεια 2-3 ημερών. Το 1956 στη Λάρισα, το 1958 στο Αγρίνιο και το 1959 στη Θεσσαλονίκη. Όπως γράψαμε και άλλοτε (βλ. ο Συνεταιριστής, τεύχος 206, Οκτώβριος 1963, θ. Τζωρτζάκη «Η συνεταιριστική μόρφωση, το παρόν και το μέλλον της» σελ. 129), η σχετική προσπάθεια ανακόπηκε, γιατί η Συνομοσπονδία, παράλληλα και ανεξάρτητα, άρχισε να οργανώνει από το 1960 ειδικά Σεμινάρια στην Αθήνα, αν και η οργάνωση και Σεμιναρίων, αν χρειαζόταν, θα έπρεπε να είναι έργο της ΥΣΕ.

Αν συγκρίνω, τώρα, το πρόγραμμα της νεοσύστατης Συνεταιριστικής Σχολής στη Θεσσαλονίκη, όπως δημοσιεύτηκε στο προηγούμενο τεύχος του Συνεταιριστή, με το πρόγραμμα και το έργο της ΥΣΕ, θα δούμε ότι τίποτα νέο δεν προβάλλεται. Αντίθετα, και άλλα ακόμη είχαν διατυπωθεί προγραμματικά κατά το 1950, όταν άρχισε να λειτουργεί η ΥΣΕ. Η έλλειψη όμως ανάλογων οικονομικών μέσων και επομένως - μαζί με άλλα - η αδυναμία να οργανωθεί ανάλογα η ΥΣΕ, και ακόμη κάποια εντεινόμενη με τον καιρό ελάττωση του ενδιαφέροντος για αυτήν και παραμέληση της από τους υπεύθυνους για τη γενικότερη συνεταιριστική πολιτική, δεν έδιναν βάση για νέα μέτρα και μεγαλύτερη ανάπτυξη. Η διαθέσιμη δύναμη καταναλισκόταν για να αναπτυχθούν και να στερεωθούν όσα αρχικά είχαν γίνει.

Η επιφύλαξη μας αυτή δεν είναι υπερβολική. Αυτό το δείχνει καθαρά το ότι ένα συμπτωματικό γεγονός - που οπωσδήποτε θα γινόταν κάποτε - η απομάκρυνση του υπεύθυνου προσώπου για τη λειτουργία της ΥΣΕ, στάθηκε αφορμή να σταματήσει το έργο της, να περάσουν άγονα δυο εκπαιδευτικές περίοδοι, να μείνει ακαθοδήγητη η κίνηση των σχολικών συνεταιρισμών, να αδρανήσουν τα συλλογικά όργανα και, κοντολογίς, να «κατεδαφιστή» το μικρό, έστω, οικοδόμημα της ΥΣΕ, ακριβώς τη στιγμή που η εκπαιδευτική επέκταση, η ίδρυση δεύτερης σχολής στη Θεσσαλονίκη, είχε ανάγκη να στηριχτεί στη δημιουργημένη σχετική πείρα, ώστε να συντονιστεί η οργάνωση του

νέου ιδρύματος με το καθολικότερο θέμα της συνεταιριστικής μόρφωσης, που χρειάζεται οπωσδήποτε μια ειδική κεντρική καθοδηγητική και συντονιστική Υπηρεσία. Και η Υπηρεσία αυτή υπήρχε, στελεχωμένη από αρμόδια, έγκυρα πρόσωπα, που έχουν όχι μόνο σεβαστή θεωρητική κατάρτιση αλλά και ειδική πείρα, στηριγμένη στις συνθήκες, τις ανάγκες και τα προβλήματα του τόπου μας.

Δεν μπορεί να μη γεννά λυπηρή απορία το ότι, ακριβώς τη στιγμή αυτή, αχρηστεύτηκαν τα συλλογικά όργανα της ΥΣΕ, περιφρονήθηκε η προσωπική τους πείρα και επικράτησε, θα λέγαμε, ένα πνεύμα φοβίας προς τη χρήσιμη παράδοση, που τα απέκλεισε από τη συμμετοχή σε μια συλλογική συζήτηση και επεξεργασία των θεμάτων, όπου είχαν και δικαίωμα και χρέος να πάρουν μέρος, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε τυπική τοποθέτηση τους.

Κάνομε και πάλι την έκκληση, που είχαμε κάμει από τις στήλες του Περιοδικού μας τον Οκτώβριο του 1963, έκκληση που έπεσε στο κενό, χωρίς καμιά αντίδραση.

Τί να γίνη! Ας ξαναγυρίσουμε στα ίδια:

Δεν συμφέρει κανένα να καταλυθή ό,τι με κόπο και περίσκεψη είχε δημιουργηθή».

Και όμως αυτό έγινε! Μετά τις πρώτες αναλαμπές, το όλο έργο υποβαθμίσθηκε.

* * *

Για ευρύτερη ενημέρωση βλ. στο 5τομο έργο και κυρίως σελ. 2636-2643 και 2756-2768-2800. Ειδικότερα σχετικά κείμενα:

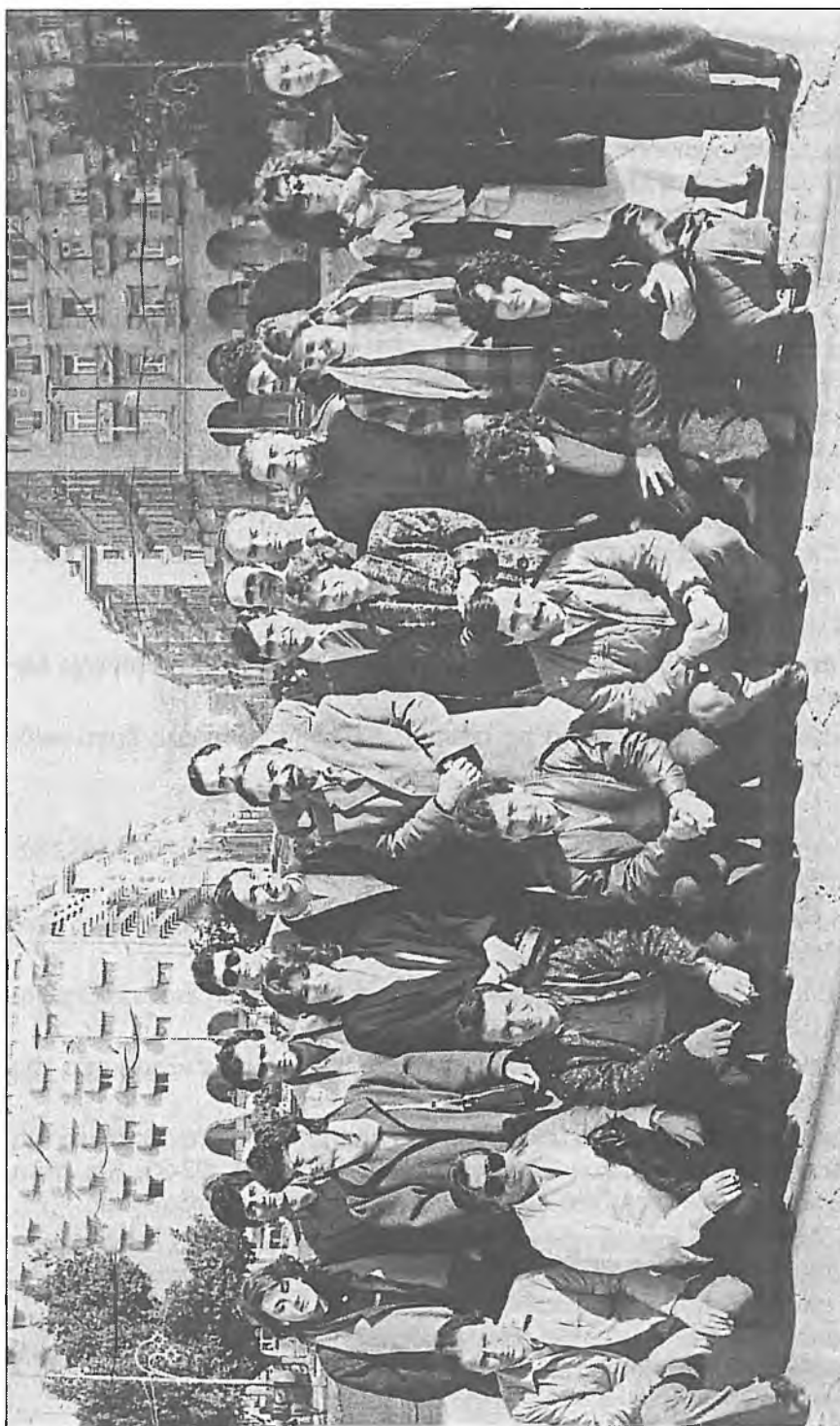
1. Η συνεταιριστική εκπαίδευση κατά το 1973 (κείμενο Δ. Γαμβρούλη, σελ. 2639-2642).

2. Το πόρισμα-πρόταση για τη συνεταιριστική εκπαίδευση Ειδικής Επιτροπής της Εταιρείας Φίλων Συνεργατισμού (σελ. 2788-2793).

3. Κείμενο το 1976 για τη Συνεταιριστική Εκπαίδευση στον «Σκαπανέα της Υπαίθρου» (σελ. 2785 επόμ.).

4. Κείμενο με αναδρομές και υποδείξεις του Αριστ. Κλήμη στο περιοδικό της Συνομοσπονδίας «Αγροτικός Συνεργατισμός» 1998, σελ. 27-33. Και άλλα σχετικά κείμενα στο περιοδικό αυτό που, δυστυχώς, πάλι ξεχάστηκαν.

5. Και βέβαια ό,τι μπορεί να παρουσιάσει ως συνεταιριστικά αποδοτικό η Σχολή Θεσσαλονίκης, όπου κατά καιρούς πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους νεότεροι συνεταιριστές αποξενωμένοι όμως από τις προσωπικότητες του Κέντρου όπου δεν είχε διατηρηθεί βασικό αδελφό τμήμα με τις τόσες προσωπικότητες για την μορφωτική εκυπηρέτηση της νοτιότερης Ελλάδας.

Αργότερα Η Συνεταιριστική Σχολή Θεσσαλονίκης. Στην διδασκαλία και ευθνή ελάχιστων νεότερων άξιων στελεχών, που και αυτά βαθμιαία αποχώρησαν. Δεν υπήρχε η σύνδεση με την αντιστοιχη Σχολή Αθηνών με την πείρα και το ευρύτερο προσωπικό κύρος που να υπηρξει το νότιο τμήμα της χώρας.

ΚΕΙΜΕΝΟ 41

1966: Υποθήκες Θεοδ. Τζωρτζάκη προς τους νεότερους:

Κατά το Θ' Συνέδριο των Συνεταιριστικών Υπαλλήλων (ΟΣΥΓΟ) χάριν στη φιλόφρονη διάθεση του Συνεδρίου ακούστηκαν και μερικοί από τους προσκαλεσμένους. Ο Θεοδ. Τζωρτζάκης είπε τα εξής: («ο Σκαπανεύς της Υπαίθρου» 24.1.1966) ως υποθήκες προς τους νεότερους:

«Σας ευχαριστώ για τη φιλόφρονη διάθεση που εκδηλώσατε να ακούσετε λίγα λόγια και από μένα.

Ομολογώ πως τώρα πια παρακολουθώ, όταν μου είναι δυνατό, συνεταιριστικές συγκεντρώσεις, για ν' ακούω τις σκέψεις και τις απόψεις των νεότερων, όχι για να διατυπώνω τις δικές μου.

Οπωσδήποτε, αφού το επιθυμείτε, θα ήθελα να σας πω τη βασική σκέψη μου και τη σταθερή μου πεποίθηση σχετικά με τη συνεταιριστική προκοπή. Πιστεύω πως ο Συνεργατισμός μπορεί να βάλει στερεά θεμέλια μόνο επάνω σε ένα βαθύ συνεταιριστικό ήθος, ατομικό και ομαδικό. Ήθος που να οδηγεί τη συμπεριφορά μας με συνέπεια, που να εμπνέει πάντα τον απόλυτο σεβασμό προς τις αρχές και τις επιδιώξεις του Συνεργατισμού, που θα μας κατευθύνει σε δημιουργική συνεργασία για το κοινό έργο – ανεξάρτητα αν τυχαίνα να βρισκόμαστε στις πρώτες ή στις πίσω θέσεις κατά την εκτέλεσή του– στην αλληλεγγύη και την ευσυνειδητή ανάληψη ευθυνών, στη δίκαιη άσκηση του ελέγχου και την πρόθυμη αποδοχή του, στη δημιουργική κριτική, τη μεγαλόψυχη αναγνώριση των ικανοτήτων των συνεργατών μας.

Ο συνεργατισμός πρέπει να στηρίζεται στο ήθος που δένει τον εργάτη με το έργο σε τέτοιο βαθμό, ώστε ν' αποσπάται από το άτομό του και να νιώθει χαρά και περηφάνεια για όσα προσφέρει ο Συνεργατισμός στα άτομα και το κοινωνικό σύνολο αυτοδύναμα και αυτόβουλα, με αξιοπρέπεια και ανθρωπιά.

Μόνο με την καλλιέργεια του ήθους ο Συνεργατισμός θα καλλιεργήσει στους πιστούς του την αναγκαία αυτή απόσπαση από το άτομό τους, την τοποθέτησή τους έξω από τον ίδιο τον εαυτό τους, την ικανότητα του καθενός να κρίνει και να ελέγχει τον εαυτό του και να τιμά ειλικρινά τον αντικρυνό του, έτσι που να βοηθιέται και να βοηθή για μια εξελικτική και αδιάκοπη ανοδική πορεία. Ακόμη –πράγμα που δυστυχώς γενικότερα μας λείπει– τη δύναμη να αντιδρούμε συλλογικά σε κάθε ατομική ή ομαδική παρέκκλιση και αυθαιρεσία, αντίθετη στο πνεύμα του Συνεργατισμού και επιζήμια για αυτόν, όχι μόνο ηθικά αλλά και πρακτικά.

Μια τέτοια εσωτερική καλλιέργεια, που τείνει στην τελείωση του ανθρώπου, θα είναι το μεγαλύτερο επίτευγμα του συνεργατισμού, επίτευγμα που θα το στηρίξει πάντα και βασικά το ανώτερο ήθος».

ΚΕΙΜΕΝΟ 42

1967. Η διακοπή της εκδόσεως του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» λόγω της δικτατορίας του 1967 και του κειμένου του για τον Αλέξ. Μυλωνά.

Γράφει ο Αριστ. Κλήμης στα «Θέματα Συνεταιρισμών» έτους 1975 σελ. 2177 τα επόμενα σχετικά με τη διακοπή της εκδόσεως και τα αίτια:

«Ο Αλέξ. Μυλωνάς – Ο Θεόδ. Τζωρτζάκης και το περιοδ. «Ο Συνεταιριστής»:

«Το πρώτο άρθρο του πρώτου τεύχους (Ιανουάριος 1925) του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» το έγραψε ο Αλέξ. Μυλωνάς. Και, συμπτωματικά, το θανμάσιο αυτό περιοδικό έκλεισε τον Απρίλιο του 1967 από την νεκρολογία που είχε γράψει ο Θ. Τζωρτζάκης για τον Αλέξ. Μυλωνά.

Γιατί και πώς έκλεισε «ο Συνεταιριστής» το 1967; Γιατί σταμάτησε ο Θ. Τζωρτζάκης να δίνει το «παρών»; Ιδού το αυθεντικό ιστορικό:

Η έκδοση του τεύχους Μαρτίου – Απριλίου 1967 είχε καθυστερήσει για να καταχωριστή στις στήλες του περίληψη από την έκθεση των πεπραγμένων της Τραπέζης της Ελλάδος κατά το 1966, που είχε δοθή στις 20 Απριλίου 1967 από τον Καθηγητή και Διοικητή τότε του ιδρύματος κ. Ξ. Ζολώτα, στην τακτική γενική συνέλευση των μετόχων. Αμέσως την επομένη κηρύχθηκε η δικτατορία, που επέβαλε την προληπτική λογοκρισία των δημοσιευμάτων.

Στο τεύχος αυτό του «Συνεταιριστή» Μαρτίου – Απριλίου 1967 που ήταν ήδη έτοιμο για τύπωμα, είχε αφιερώσει ο Θ. Τζωρτζάκης το κύριο άρθρο στη μνήμη του Αλεξάνδρου Μυλωνά, που πρόσφατα είχε φύγει από τη ζωή (4 Μαρτίου 1967).

Ο Θ. Τζωρτζάκης, χωρίς τίποτα να μεταβάλει στην ύλη, παρουσίασε τα δοκίμια του περιοδικού στον αρμόδιο υπάλληλο της λογοκρισίας.

Εκείνος, όταν είδε τον πίνακα περιεχομένων με το όνομα του Αλ. Μυλωνά ζήτησε να τα κρατήσει, για να τα υποβάλει στην κρίση ανωτέρων του.

Τότε ο Τζωρτζάκης, ευγενικά, με χαμόγελο, ξαναπήρε τα δοκίμια, τα δίπλωσε και είτε γαλήνια και απλά:

– «**Να μη σας κουράζω. Είμαι 75 χρόνων. Όσα είχα να πω, τα είπα πια. Σας ευχαριστώ.**»

Και έφυγε.

Αηδιασμένος, διέκοψε την έκδοση του περιοδικού. Και με επιμονή επέστρεψε σε όλους στο ακέραιο όσες συνδρομές είχε εισπράξει για το 1967 (πάνω από 28.000) καίτοι είχε κυκλοφορήσει Ιαν. – Φεβρ. 1967.

Παραθέτουμε κλισέ από το δοκίμιο της πρώτης σελίδας όπου τα περιεχόμενα του τεύχους που δεν τυπώθηκε.

Και δημοσιεύουμε τώρα για πρώτη φορά το κείμενο που είχε αφιερώσει ο Θ. Τζωρτζάκης στον Αλέξανδρο Μυλωνά. Για τα πνευματικά ζητήματα και τις χειρονομίες ανθρωπιάς ποτέ δεν είναι αργά. Όλα παρέρχονται, αυτά όμως μένουν. Και θυμίζουν και διδάσκουν.

Και ακολουθεί στα «Θέματα Συνεταιρισμών» το κείμενο που είχε γραφεί από τον Τζωρτζάκη για τον Μυλωνά, το ακόλουθο:

«Μαζί με το Πανελλήνιο, ο συνεταιρισμένος κόσμος και ιδιαίτερα ο συνεταιρισμένος αγροτικός κόσμος πληροφορήθηκε με βαθύτατη συγκίνηση το θάνατο του Αλεξάνδρου Μυλωνά. Από χρόνια πολλά, δεκαετηρίδες ολόκληρες, είχε μάθει να τιμά, να αγαπά και να σέβεται τον υπέροχο δημόσιο Άνδρα, τον ευγενικό, το γενναίοφρονα, το σεμνό πολίτη, με το εξαιρετο ήθος και τη δημιουργική γνώση. Είχε μάθει να τον ευγνωμονή για την πίστη του στις πολλαπλές δυνατότητες του Συνεργατισμού και την εμπιστοσύνη του στις ικανότητες του ελληνικού λαού να τις αξιοποιήσει, καθώς και για την αφειδώλευτη συμπαράστασή του στην ελληνική συνεταιριστική κίνηση και την πρόθυμη, την ακούραστη εξυπηρέτησή της.

Πλούσια και βαθιά ήταν η επιστημονική του κατάρτιση, ευρύτατη η γλωσσομάθειά του, ασύγκριτο το ήθος του, ανθρωπιστική η ιδιοσυγκρασία του, ενθαρρυντική για επικοινωνία μαζί του η απλότητα και η φιλικότητά του. Τη συμπεριφορά του στις παντοειδείς σχέσεις του τη χαρακτήριζε το αίσθημα της συναδελφότητας που τον έδενε με τους ομοϊδεάτες του, σ' όποια τάξη και αν ανήκαν, ο σεβασμός, η καλόπιστη διάθεση, η ειλικρίνεια, η μετριοπάθεια απέναντι στους αντιπάλους του, που χωρίς να της λείπει το ήρεμο και αδιάσειστο πάθος, που δίνει η πίστη και η φωτισμένη κρίση, δεν είχε ίχνος μισαλλοδοξίας. Όλα αυτά έκαναν τον αλησμόνητο Αλέξανδρο Μυλωνά πολύτιμο και ασύγκριτο απόστολο για την κοινωνική πρόοδο και δικαιοσύνη, ακαταμάχητα πειστικό κήρυκα ειρηνικών μεταρρυθμίσεων στην οικονομική και την κοινωνική μας ζωή, που ήξερε να σέβεται το παρελθόν και την παράδοση, χωρίς όμως να σταματά να επιδιώκει και να συντελέσει στην πραγματοποίηση κάθε προόδου, που η εξέλιξη της ζωής ζητεί και επιβάλλει και που στόχο της έχει την ευημερία του λαού, τον εξευγενισμό της ζωής, την κοινωνική δικαιοσύνη και ισοτιμία.

Τις πολύτιμες αυτές ιδιότητες και ικανότητές του ο Αλέξανδρος Μυλωνάς προσπαθούσε αδιάκοπα, πρόθυμα και αφειλώδευτα να τις αξιοποιήσει.

Στην προσπάθειά του αυτή πολλά οφείλει ο Συνεργατισμός μας: Του συμπαράσταθηκε αμέσως από τα πρώτα του βήματα σαν οργανωτής — υπήρξε από τους πρωτεργάτες της συνεταιριστικής μας νομοθεσίας σαν γενικός γραμματέας στο

Υπουργείο της Εθνικής Οικονομίας, την εποχή που ψηφίστηκε ο ν. 602 «περί συνεταιρισμών» — σαν απόστολος της συνεταιριστικής ιδέας, σαν ερμηνευτής των συνεταιριστικών αρχών και της εννοίας των, σαν ειρηνοφόρος συμπαραστάτης στην πρακτική εφαρμογή του Συνεργατισμού στην οικονομική ζωή, σαν φωτισμένος υπερασπιστής του θεσμού, εξηγώντας ότι η εφαρμογή και η ανάπτυξή του είναι οικονομικά σκόπιμη, κοινωνικά δίκαιη, εθνικά θεμελιακής σημασίας για κάθε λαό, και διεθνικά ειρηνοφόρα, με την αντικατάσταση του ανταγωνισμού με τη συνεργασία και την ευγενική άμιλλα μεταξύ των λαών.

Από του ιδρύθηκαν οι πρώτοι συνεταιρισμοί πρόθυμα και ακούραστα στάθηκε στο πλευρό τους, πολύτιμος συμπαραστάτης, σύμβουλος και οδηγητής, ένας εγκάρδιος φίλος.

Στις γενικότερες συνεταιριστικές συγκεντρώσεις ήταν πάντοτε παρών και οι θετικές γνώμες του ακούονταν με σεβασμό. Πάντα είχε να προτείνει στη συνεταιριστική κίνηση μια νέα θετική απασχόληση, μια νέα δυνατή επίδοση, μέσα πάντοτε στα πλαίσια των εκάστοτε δυνατοτήτων του ελληνικού Συνεργατισμού.

Σαν πρόεδρος της Γνωμοδοτικής Επιτροπής των Συνεταιρισμών, που είχε συγκροτηθεί το 1917 και συνεδρίαζε στο Υπουργείο της Γεωργίας, παρακολουθούσε με τους επιλεκτικούς συνεργάτες του τη συνεταιριστική κίνηση και τη σωστή εφαρμογή του θεσμού.

Αργότερα, όταν οι γεωργικοί συνεταιρισμοί άρχισαν να συγκροτούν συνέδρια, ήταν πάντοτε παρών, παρακολουθούσε τις εργασίες τους με ζωηρό ενδιαφέρον, έπαιρνε μέρος στις συζητήσεις, όταν έκρινε ότι χρειαζόταν, και διατύπωνε τις γνώμες του. Αναφέρομε το Πανελλήνιο Αγροτοσυνεταιριστικό Συνέδριο του 1924, το Συνεταιριστικό Συνέδριο του 1926, όπου έκαμε και σχετική εισήγηση για τον προσηφωρότερο τρόπο εποπτείας των γεωργικών συνεταιρισμών, τη συμμετοχή του στην Επιτροπή των Αμπελακίων (1932), η οποία κατά παράκληση των γεωργικών συνεταιρισμών μελέτησε και κατάρτισε ολοκληρωμένο σχέδιο συνεταιριστικού προγράμματος, τις πανελλήνιες συσκέψεις Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, και έπειτα τις γενικές συνελεύσεις της Συνομοσπονδίας.

Σε κάθε δύσκολη στιγμή συμπαραστάθηκε τη συνεταιριστική κίνηση και ποτέ, όταν του ζητήθηκε, δεν αρνήθηκε τις υπηρεσίες του, ενώ αυθόρμητα έπαιρνε πρωτοβουλίες, όταν είχε να επιδείξει ένα συνεταιριστικό επίτευγμα ή να εξηγήσει ορθά μια συνεταιριστική ενέργεια ή να αντικρούσει μια αβάσιμη κριτική σε βάρος των συνεταιρισμών.

Ιδιαίτερα πρέπει να μνημονευτή, μεταξύ των έργων της ζωής του, η πολύτιμη αυτή συμβολή του για την προκοπή του Ελληνικού Συνεργατισμού, λιγότερο ίσως πλατύτερα γνωστή, στο βάθος όμως θεμελιακή για την κοινή προκοπή, ιδιαίτερα για την προκοπή των λαϊκών μας τάξεων και ειδικότερα του αγροτικού μας κόσμου.

Ο Συνεταιριστής οφείλει στον Αλέξανδρο Μυλωνά ξεχωριστή ευγνωμοσύνη,

όχι μόνο γιατί υπήρξε πάντοτε αυθόρμητος συμπαραστάτης στο έργο του και πολύτιμος συνεργάτης με τα στοχαστικά άρθρα του, αλλά και γιατί είχε την ευγενική και γενναιοφρονη πρωτοβουλία να πρωτοστατήσει στην προβολή του έργου του Περιοδικού και στην έγκυρη αναγνώρισή του. Και αυτή η υπηρεσία του, ουσιαστικά υπηρεσία προς τον Ελληνικό Συνεργατισμό, εκτιμάται ξεχωριστά από τους συνεταιριστές μας.

Οι συνεταιριστές όλοι αποχαιρετούμε με βαθύτατο σεβασμό και εγκάρδια αγάπη τον λαμπρό Άνθρωπο και εξαίρετο φίλο. Ο Ελληνικός Συνεργατισμός θα τον τιμά και θα τον ευγνωμονή. Το παράδειγμά του θ' αποτελή υπόδειγμα συμπεριφοράς απέναντι στο Συνεργατισμό της χώρας μας που, όπως και σε κάθε άλλη χώρα, η σημασία του —οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική— είναι μεγάλη και η εθνική του αξία αυτόχρονα αναντικατάστατη. Την αναγνώριση της κοινωνικής και εθνικής αξίας του Συνεργατισμού την εδραίωσε ο Αλέξανδρος Μυλωνάς με τη στάση του απέναντι στη συνεταιριστική μας κίνηση και την αφοσίωσή του στη συνεταιριστική ιδέα.

Ο Αλέξανδρος Μυλωνάς, κατά γενική αναγνώριση, υπήρξε μία από τις μεγάλες μορφές του δημοσίου βίου στην Ελλάδα, με εξαίρετο ήθος και γόνιμη δράση, που την αφιέρωσε στην εξυπηρέτηση του λαού και ιδιαίτερα του αγροτικού κόσμου.

Η κηδεία του Αλεξ. Μυλωνά έγινε στις 5 Μαρτίου με δημόσια δαπάνη. Κατά την ύστατη στιγμή του αποχωρισμού τον αποχαιρέτησαν πολλοί ομιλητές και τίμησαν με βαθιά συγκίνηση τον Άνδρα και το έργο του. Το μεγάλο πλήθος από όλες τις τάξεις που παραστάθηκε στην κηδεία του τον αποχαιρέτησε με αυθόρμητη συμπάθεια και ειλικρινή αισθήματα τιμής και αγάπης».

Θεόδ. Τζωρτζάκης

Και συνεχίζει ο Α. Κλήμης στα «Θέματα Συνεταιρισμών»:

«Αυτό ήταν το τελευταίο κείμενο του Θ. Τζωρτζάκη για το Συνεταιριστή του, που δεν δημοσιεύτηκε τότε.

Είμαστε ευτυχείς που το δημοσιεύουμε τώρα ημείς: τόσο γιατί είναι κείμενο ιστορικό συνυφασμένο με το κλείσιμο του ιστορικού περιοδικού «ο Συνεταιριστής», όσο και γιατί έτσι τιμούμε δυο κορυφαίους συνεταιριστές. Το παράδειγμά τους ας φωτίζη το δρόμο των νεωτέρων.»

ΚΕΙΜΕΝΟ 43

1970: Ο εποπτικός κλάδος της ΑΤΕ τιμά τον Θ. Τζωρτζάκη

Στη ζωή υπάρχουν η αδιαφορία, οι αντιδράσεις, οι αντιθέσεις, τα άπρεπα αλλά υπάρχουν και οι αναγνώρισεις, ο σεβασμός, η αποδοχή καλών σκέψεων και καλών έργων.

Ο Σύνδεσμος Εποπτικών υπαλλήλων της ΑΤΕ οργανώνει μέσα στη δικτατορία τον Μάρτιον 1970 τιμητική συγκέντρωση – τελετή προς τιμήν του Θ. Τζωρτζάκη με ομιλίες και γεύμα. Μιλούν αναλυτικά οι φωτογραφίες που ακολουθούν.

Τιμητική συγκέντρωση Συνδέσμου Εποπτικών για τον Θεόδ. Τζωρτζάκη τον Μάρτιο 1970. Ομιλία του, με χρήσιμες νουθεσίες, που παρακολουθούν με μεγάλο ενδιαφέρον και σεβασμό οι εποπτικοί.

Συνεστιάση Εποπτικών προς τιμήν Θ. Τζωρτζάκη (Μάρτιος 1970)

ΚΕΙΜΕΝΟ 44

1971. Η έκδοση σε βιβλίο των πολυγραφημένων παραδόσεων του Θ. Τζωρτζάκη «Συνεταιριστική Οικονομία». Η κάποια χαρά του. Και ο αιφνίδιος θάνατος.

Οι πολυγραφημένες παραδόσεις του Θ. Τζωρτζάκη «Συνεταιριστική Οικονομία» μόρφωσαν διαδοχικά χιλιάδες συνεταιριστές, σπουδαστές στη Σχολή Συνεταιριστών, φοιτητές στην Ανωτάτη Γεωπονική Αθηνών, μετεκπαιδευόμενους στις 14 Ετήσιες Σειρές Μαθημάτων καθώς και πολλούς άλλους (από το περ. «Ο Συνεταιριστής», όπου είχαν δημοσιευθεί παλαιότερα τμηματικά).

Παρά την αξία τους, η ταπεινότητα του συγγραφέα δεν τις είχε δώσει και ως τυπωμένο βιβλίο, παρόλες τις κατά καιρούς προτροπές φίλων του.

Τελικά «υπέκυψε» στις πιέσεις του Δ.Θ. Πάνου, του Α. Κλήμη και της γυναίκας του Φωτεινής. Και μετά από ένα μικρό γλωσσικό εκσυγχρονισμό που έκανε ο ίδιος σε συνεργασία με την γυναίκα του και τον Δ. Θ. Πάνο, και την ανάληψη από τον Αριστ. Κλήμη της όλης εκδοτικής φροντίδας, τα κείμενα δόθηκαν στο τυπογραφείο.

Και το απόγευμα της 5ης Αυγούστου 1971 ο Αριστ. Κλήμης, με μεγάλη χαρά παραλαμβάνει τα τελικά δοκίμια των δύο πρώτων 16σέλιδων από το τυπογραφείο και ανεβαίνει στο Μαρούσι –όπου ο μεγάλος συνεταιριστής με κλονισμένη την υγεία του και ψυχικά κουρασμένος έκανε με τη γυναίκα του διακοπές στο σπίτι που του είχε παραχωρήσει η απουσιάζουσα αδελφή του (ιατρός, σύζυγος του αγωνιστού δικηγόρου Γ. Γεωργιάδη).

Μετά τους πρώτους χαιρετισμούς κ.λπ., μεταξύ πνευματικού πατέρα και μαθητή-συνεργάτη, εμφανίζονται – με παρουσία της συζύγου Φωτεινής – επιδεικνύονται, παραδίδονται στα χέρια του Θ. Τζωρτζάκη, έτοιμα για εκτύπωση τα 2 πρώτα 16σέλιδα. Τα παίρνει, τα καμαρώνει, χαίρεται λίγο, κάτι ψιθυρίζει.

Και ακολουθεί η μοιραία ιστορικά στιγμή. Η σύζυγός τρέχει στο τηλέφωνο να καλέσει τον γιατρό, ο μαθητής-συνεργάτης προσπαθεί να προσφέρει λίγο νερό κλπ...

Ο μεγάλος συνεταιριστής και εκλεκτός Άνθρωπος άφησε την τελευταία του πνοή...

Απήλθε για να αναπαυθεί μετά πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων...

ΚΕΙΜΕΝΟ 45

Η κηδεία του 7 Αυγούστου 1971. Τα στέφανα, η συμμετοχή. Οι ομιλίες. Η επικήδεια ομιλία του Αριστ. Κλήμη.

Βασική απώλεια για τον συνεταιρισμένο κόσμο είναι ο θάνατος του μεγάλου αυτού Έλληνα συνεταιριστή την 5η Αυγούστου 1971.

Η κηδεία του έγινε την 7ην Αυγούστου 1971 στο Α' Νεκροταφείο Αθηνών με συμμετοχή μεγάλου αριθμού παλαιών και νέων συνεταιριστών και εκπροσώπων της ευρύτερης κοινωνίας.

Για το θάνατό του εκδόθηκαν πολλά τιμητικά ψηφίσματα στα οποία τονιζόταν η μεγάλη συμβολή του για την οργάνωση και ανάπτυξη της ελληνικής συνεταιριστικής κινήσεως και κυρίως για την ίδρυση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών και την συνεταιριστική μόρφωση (περιοδικό του, υπηρεσία εκπαίδευσης, σχολικοί συνεταιρισμοί) και τα βασικά οργανωτικά ζητήματα των Συνεταιρισμών και κυρίως των Κεντρικών Οργανώσεων.

Στο περιοδικό της Συνομοσπονδίας «Η Φωνή των Συνεταιρισμών» 1971 σ. 299, 306, 373, επόμ., υπάρχει όλο το σχετικό πλούσιο ειδησεογραφικό υλικό από συλλυπητήρια, ψηφίσματα, ομιλίες και άλλα κείμενα.

Στη σελ. 394 του περ. «Θέματα Συνεταιρισμών» αναφέρεται ότι επικήδεις ομιλίες έκαναν: Εκ μέρους της συνεταιριστικής κινήσεως και της Συνομοσπονδίας ο Δ/ντής αυτής κ. Παπάζογλου, εκ μέρους του Συνδέσμου Εποπτικών ΑΤΕ, εν ενεργεία και συνταξιούχων, ο κ. Π. Γλέζος.

Εκ μέρους των μαθητών, πνευματικών συνεργατών και φίλων μίλησε ο Αριστ. Κλήμης του οποίου η επικήδεια ομιλία σκιαγραφεί παραστατικά, την φυσιογνωμία και το έργο του θανόντος αλλά και ανασύρει πτυχές της μακράς συνεταιριστικής ζωής του, με πολλές νύξεις ιστορικής σημασίας.

Σχετικά κείμενα βλ. και στην εφημ. της ΟΣΥΓΟ «Σκαπανεύς της Υπαίθρου» φ. 25.8.1971 όπου βιογραφικό κείμενο από Α. Ν. Κλήμη και συλλυπητήρια ΟΣΥΓΟ (Πρόεδρος Φρ. Δασκαλάκης, Γεν. Γραμ. Γ. Ινιωτάκης) και ψηφίσματα Ενώσεων.

Η επικήδεια ομιλία του Αριστ. Κλήμη.

Εκ μέρους των μαθητών, πνευματικών συνεργατών και φίλων μίλησε κατά την κηδεία την 7 Αυγούστου 1971 ο Αριστ. Ν. Κλήμης. Είπε:

«Μεγάλε με την ταπεινότητα, την απλότητα και την προσφορά σου, Θεόδωρε

Τζωρτζάκη:

Οι μαθητές σου και οι πνευματικοί συνεργάτες σου με εξουσιοδότησαν να Σου απευθύνω αυτόν τον ύστατο χαιρετισμό επί της γης· αλλά και την διαβεβαίωση ότι η διδασκαλία σου και το παράδειγμά σου θα μείνουν πάντα ζωντανά ανάμεσά μας, για το καλό των συνεταιρισμών και του ελληνικού λαού, που όλο και περισσότερο, με την θετική αναγνώριση και του Κράτους, προσφεύγει στις υπηρεσίες της συνεταιριστικής οργάνωσης.

Υπήρξες ο Άνθρωπος που εφάρμοσε σε όλη του τη ζωή το χριστιανικόν «διδόναι μάλλον ή λαμβάνειν». Όλη σου η ζωή υπήρξε προσφορά: Προσφορά εργασίας, προσφορά καλωσύνης, προσφορά στοχασμού, προσφορά κατανόησης και συγγνώμης. Στο τελευταίο αυτό ήσουν ανυπέρβλητος. Γνωρίζουμε ότι προσωπικούς εχθρούς δεν είχες. Αλλά με την στερεή σου πίστη και την ανιδιοτελείά σου γινόσουν μερικές φορές εμπόδιο και έπρεπε να παραμερισθής. Το προτιμούσες αυτό αντί να προδώσης τις ιδέες σου. Ζημιωνόσουν εσύ, έμεινες χωρίς αξίωμα, χωρίς θέση και χωρίς πόρους, μόνο και μόνο για να μη ζημιωθεί η συνεταιριστική κίνηση του τόπου από εκδικητική καταδίωξη. Και φανερά και στα παρασκήνια ετέθη πολλές φορές η αξίωση. Ή θα συνεργασθή ή θα φύγη ο Τζωρτζάκης (ο Τζωρτζάκης που εκπροσωπούσε τον ορθόδοξο συνεργατισμό) ή θα γίνη τούτο και το άλλο εις βάρος των Συνεταιρισμών. Κανείς βέβαια από τους συνεταιριστικούς κύκλους δεν τολμούσε – λόγω του ηθικού σου αναστήματος – να συντελέση στην απομάκρυνσή σου. Αλλά εσύ παραμέριζες μόνος σου για το καλό των Συνεταιρισμών. Πίστευες ότι θα αντέξουν στις διάφορες εξωσυνεταιριστικές, κάθε φορά, επιδιώξεις. Και έβγαινες αληθινός, κερδισμένος ηθικά, ζημιωμένος υλικά.

Υπήρξες δυνατός χωρίς να έχης εξουσία, υπήρξες ηγέτης χωρίς να το επιδιώκεις, με το ήθος, την ανώτερη πίστη και την ακτινοβολία σου σε φίλους και εχθρούς της κινήσεως.

Προχθές που παραδίναμε στο Γραφείο Κηδειών την ταυτότητά σου για τις τυπικές διαδικασίες και ρίχναμε με πόνο τις τελευταίες ματιές στην γλυκειά στοχαστική μορφή σου, τυχαία παρατηρήσαμε ότι ο γραφεύς αστυφύλαξ που την είχε γράψει προ ετών, ήξερε καλλίτερα από όλους μας ποιός πραγματικά είσαι, όταν συμπλήρωνε τα στοιχεία για το επάγγελμα. Εμείς σε γνωρίζαμε για Συνεταιριστικόν Σύμβουλον. Και εκείνος έγραψε το αληθινό: «Συνεταιριστικόν Σύμβολον».

Πραγματικά: Υπήρξες και θα μείνης Σύμβολον. Μορφή πνευματική, ηγετική. Άνθρωπος που εθυσίασες και γνώσεις και ικανότητες και ανάγκες και προοπτικές, για να αφοσιωθής ολότελα, εδώ και 60 χρόνια, σε κάτι που και σήμερα ακόμα δεν το καταδέχονται στην Ελλάδα όσοι επιδιώκουν ακαδημαϊκή καριέρα ή ατομική πρόοδο. Όπως ο χριστιανισμός ήταν για τους Ιουδαίους «σκάνδαλον» και για τους Έλληνες «μωρία», έτσι και η ιδέα του συνεργατισμού ήταν (και είναι ακόμα) κάτι το σχεδόν ανάξιο λόγου για να ασχοληθούν με αυτό άνθρωποι με πνευματικές και ψυχικές ικανότητες όπως Εσύ. Και όμως αποποιήθηκες υποτροφία για σπουδές για πανεπιστημιακή οικονομική έδρα και έμεινες πάντα εκεί, κο-

νά στον συνεργατισμό, ωκεανός προσφοράς. Προτίμησες να υπηρετήσης την πρακτική εφαρμογή των αρχών του ανθρωπισμού και του χριστιανισμού, την συνεταιριστική ιδέα, για να εξυπηρετήσης τους φτωχούς, τους αδύνατους, τους ταπεινούς.

Οι παλαιότεροι σε θυμούνται στα Υπουργεία Εθνικής Οικονομίας και έπειτα της Γεωργίας – μαζί με τις μεγάλες μορφές του Ιασεμίδη, του Μιχόπουλου και άλλων πρωτοπόρων – να προσφέρης τα πάντα για να οργανωθή καλά ο νέος θεσμός.

Έπειτα, από το 1924, εντατική εργασία για να οργανωθή με συνεταιριστικές βάσεις η ελληνική σταφιδοπαραγωγή με τον Α.Σ.Ο. (Προσπάθεια και έργο τεράστιο, που όμως δεν τον άφησαν να καρποφορήση η μικροπολιτική και τα αντίθετα συμφέροντα).

Παράλληλα η έκδοση από το 1925 του περιοδικού «ο Συνεταιριστής».

Από την ίδια εποχή η συμμετοχή στην τεράστια προσπάθεια για να ιδρυθή, να θεμελιωθή καλά και να εργάζεται με συνεταιριστικό παλμό η Αγροτική Τράπεζα. Και επειδή αυτή ιδρύθηκε τελικά κάπως διαφορετικά από ό,τι την σχεδίαζαν οι πρωτοπόροι, ηρωϊκές είναι οι προσπάθειες που κατέβαλες στο Διοικητικό Συμβούλιο, επί πολλά χρόνια, για να αντιμετωπίσεις άλλες ιδέες και άλλες κατευθύνσεις· γιατί αυτά που σήμερα θεωρούνται βασικές κατευθύνσεις του Κράτους και της Τράπεζας, εθεωρούντο τότε δαιμόνια, για τα οποία μάλιστα έπρεπε να τεθούν στο περιθώριο εκείνοι που τα υποστήριζαν (όπως π.χ. οι πιστοί εργάτες του συνεργατισμού που αποτελούσαν το εποπτικό προσωπικό και ορκιζόταν στο όνομά Σου).

Σε θυμάμαι έπειτα, σεβαστέ δάσκαλε, το 1934, στο μικρό φωταγωγό της οδού Παπαρηγοπούλου, που λεγόταν «Αντιπροσωπεία Ενώσεων Συνεταιρισμών»· κύριο έργο της ήταν η προσωρινή εξυπρέτηση των υποθέσεων των Ενώσεων και η προεργασία για την ίδρυση της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών. Ο ίδιος ήσουν άμισθος Διευθυντής, ακόμη και δακτυλογράφος, δικά σου ήταν (φερμένα από το σπίτι) και η γραφομηχανή και το γραφείο και όλα. Και 1-2 της Σχολής Συνεταιριστών οι άμισθοι βοηθοί σου.

Και όταν ενεκρίθη, έπειτα από αγώνα, το καταστατικό και η Συνομοσπονδία ήταν πραγματική, όταν η εργασία σου δεν σταματούσε μέρα και νύχτα, γεμάτη από φροντίδες (από την ανώμαλη τότε πολιτική κατάσταση μετά το κίνημα 1935, όταν ζητούσαν επίμονα την διάλυση των Συνεταιρισμών ως αναρχικών δήθεν οργανώσεων και οι ευθύνες σου και οι προσπάθειές σου ήταν τεράστιες), ήταν τότε που κατάπληκτοι ακούσαμε ημείς οι 3 βοηθοί σου να αρνείσαι ως Διευθυντής τον μισθόν των 8.000 δραχ. που καθόριζε το Διοικητικό Συμβούλιο και να επιμένης, με απειλή παραιτήσεως, αποζημίωση στις 5.000, όσος ο μισθός ενός μεσαίου τότε υπαλλήλου Α.Τ.Ε., πράγμα που το κατόρθωσες.

Και όμως από τα Γραφεία της Παπαρηγοπούλου – όπου με μόχθο και στερήσεις θεμελιώθηκε η Συνομοσπονδία – σε είδαμε να αποχωρήσ αργότερα, με δή-

θεν άδεια και έπειτα παραίτηση, για να μην υποστή η κίνηση την κακομεταχείριση που σχεδιαζόταν, αν επέμενες για τις συνεταιριστικές σου αρχές και δεν συνεργαζόσουν, όπως σου διαμηνύθηκε με απεσταλμένους από το Συνέδριο Λαρίσης, από τον ισχυρό της 4ης Αυγούστου.

Στην κατοχή, τεράστια η προσπάθειά σου για τους Συνεταιρισμούς— γεωργικούς και αστικούς— και για την διευκόλυνση της επιβιώσεως, μέσω αυτών, του ελληνικού Λαού.

Μετά την απελευθέρωση η προσφορά σου στην Αγροτική Τράπεζα, σαν Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος και μετά στην νέα Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών, είναι γνωστή και για τις προσπάθειες και για τις θυσίες σου και για τις πικρίες σου. Ασχολήθηκες τότε εντατικά τόσο για να εμφυσήσης συνεταιριστικό πνεύμα στην ΑΤΕ όσο και με τα οργανωτικά ζητήματα των κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων (Συνομοσπονδία, ΚΥΔΕΠ – Ελαιουργική – ΣΕΚΕ κ.λπ.) και παράλληλα, με πάθος, με την συνεταιριστική εκπαίδευση που, με συνεργασία της αγαπημένης σου γυναίκας, της παιδαγωγού Φωτεινής Τζωρτζάκη, επεκτάθηκε και στον τομέα των σχολικών συνεταιρισμών. Παρ' όλο που τότε για Γραφείο ή εκπαιδευτικό χώρο είχες τα ημιυπόγεια της Νεοφύτου Δούκα, είχες κατορθώσει να κινητοποιήσης, για τους σκοπούς σου αυτούς τους μορφωτικούς, επιφανείς καθηγητές της Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως που σε πίστευαν σαν Φυσιογνωμία και συνεταιριστικά στελέχη κύρους, και να προσφέρης μεγάλο και συστηματικό έργο με ανάξιες λόγου δαπάνες.

Είναι λυπηρό ότι και από αυτή σου την απασχόληση, που την είχες κάνει έργο ζωής (γιατί σαν Σύμβουλο Συνεταιριστικό ελάχιστα πια σε ρωτούσαν και σε άκουαν τα τελευταία χρόνια), ωδηγήθηκες σιωπηλά στο περιθώριο, προ επταετίας, ενώ ακόμα μπορούσες να προσφέρης πολλά με το καθαρό μυαλό σου στον τομέα αυτό και γενικά στον πνευματικό τομέα των συνεταιρισμών που υπηρέτησες με πίστη. Και αυτό – είναι αλήθεια – πολύ σε λύπησε, όχι τόσο για τον εαυτό σου αλλά γιατί φαινόταν πως θα σταματούσε έτσι η όλη εν εξελίξει εκπαιδευτική προσπάθεια, πράγμα που ουσιαστικά συνέβη τότε, παρά τις προσπάθειες των ιδεολόγων συνεργατών σου καθηγητών προς την τότε ηγεσία.

Υπηρέτησες την συνεταιριστική κίνηση διδακτικά στη Σχολή Συνεταιριστών Ν. 4142, στην Ανωτάτη Γεωπονική Σχολή (σαν άμισθος υφηγητής), στην Ύπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως, σε ειδικές σειρές μαθημάτων για συνεταιριστές, εδώ και στην επαρχία. Και σχεδόν πάντα χωρίς αποζημιώσεις διδασκαλίας.

Την υπηρέτησες την κίνηση συγγραφικά με το ανεπανάληπτο βιβλίο σου «Οι Συνεταιρισμοί εις την Ελλάδα» και κυρίως με την έκδοση - άθλο, το περιοδικό σου «Ο Συνεταιριστής», από το 1925 μέχρι τα γηρατειά.

Όλοι εμείς, οι μαθητές και οι συνεργάτες ξέρουμε ότι ο Τζωρτζάκης edίδαξε στερεά και βαθείά αλλά απλά, χωρίς βαρύγδουπα και συγκεχυμένα συγγράμματα. Ήσουν δε υπέροχος όταν μιλούσες εκ του προχείρου σε συνελεύσεις και συγκεντρώσεις και συνέπαιρνες το ακροατήριό σου με τους καθαρούς συλλογισμούς

σου και τις στοχαστικές προτάσεις σου.

Την θεωρία του συνεργατισμού και τον τρόπο λειτουργίας του Συνεταιρισμού τον εξέθετε πειστικά στις πολυγραφημένες παραδόσεις του που απετέλεσαν την πηγή βασικής μορφώσεως πολλών εκατοντάδων μαθητών του. Αυτά τα πολύτιμα για την σαφήνεια και την πίστι τους μαθήματά του – γραμμένα μετά το 1930 και διορθωμένα πολλές φορές με την σχολαστικότητά του και το υψηλό αίσθημα ευθύνης για το κάθε τι που έλεγε και έκανε – είχε πειστή, επί τέλους, προ μηνών (μετά από επίμονες παρακλήσεις φίλων του) να τα εμφανίσει υπό μορφή τυπωμένου βιβλίου, για να εξακολουθή να προσφέρει βοήθεια προς τους νεωτέρους συνεταιριστές, όσους δεν είχαν την ευτυχία να επωφεληθούν από την προφορική του διδασκαλία.

Αυτή τη στιγμή έχει ετοιμασθεί μέρος από το κείμενο του βιβλίου. Και μπορώ να πω ότι αποτελεί συνεταιριστική διαθήκη του ο θαυμάσιος πρόλογος που με τόση φρεσκάδα, διανοητική πληρότητα και γνώση έγραψε τελευταία και που αναφέρεται στη σημασία που έχει η συνεταιριστική μόρφωση για την ανάπτυξη και προκοπή του συνεργατισμού. Το βιβλίο θα εκδοθή σύντομα – με την φροντίδα συνεργατών που είχαν την επιμέλεια για την εμφάνισή του – ώστε κάθε οργάνωση και κάθε συνεταιριστής να αποκτήσει το συνεταιριστικό αυτό ευαγγέλιο που πολλά θα προσφέρει για τη σωστή αντίληψη της εννοίας και των επιδιώξεων του συνεταιρισμού.

Αν ο Τζωρτζάκης είναι χαρακτηριστικό υπόδειγμα ανθρώπου που αδικήθηκε πολλές φορές χωρίς να γογγύσει, είναι επίσης και ο άνθρωπος που πολύ τιμήθηκε, χωρίς να το επιδιώκει και χωρίς να επαίρεται γι' αυτό.

Πρώτα - πρώτα τον εκτιμούσαν σε όλη του τη ζωή όσοι έτυχε να τον γνωρίσουν έστω και για λίγο.

Για τη γενικότερη αναγνώρισή του αναφέρω ότι το ανώτατο πνευματικό Ίδρυμα της χώρας μας, η Ακαδημία Αθηνών, εστεφάνωσε, οίκοθεν, κατά το 1956, την προσφορά του Θεοδώρου Τζωρτζάκη με ειδικό Βραβείο, διότι ούτος – όπως γράφει η απόφαση απονομής – «εμπνεόμενος υπό της συνεταιριστικής ιδέας και αφοσιωθείς εις αυτήν, υπήρξεν ακάματος εργάτης δια την διάδοσιν αυτής και με αγνόν ενθουσιασμόν, εις ιδεολογικόν πάντοτε επίπεδον, συνέβαλε σπουδαίως εις την ανάπτυξιν του συνεργατικού θεσμού...».

Με την ευκαιρία δε αυτής της υψηλής βραβεύσεως πολυπληθής ομάς από διακεκριμένους ακαδημαϊκούς, καθηγητάς, συγγραφείς κ.λπ., οργάνωσαν την αλησμόνητη εκείνη τιμητική συγκέντρωση του «Παρνασσού» το 1957, με συμμετοχήν του Βασιλέως Παύλου, της Εκκλησίας, της Πολιτείας και πλήθους ατόμων που ήλθαν να τιμήσουν ένα ιεροποστολικό έργο. Αν υπήρξαν και άλλοι που ενώ έπρεπε να είναι πρώτοι στην απόδοση τιμής όμως υπήρξαν τελευταίοι ή και έλειψαν, αυτό είναι ανθρώπινο, κι ο Τζωρτζάκης πάντα δικαιολογούσε όσους τον υποτιμούσαν, ακόμα κι όσους τον έκαναν άπρεπα να δακρύσει.

Μα με όλες αυτές τις τιμές ο Τζωρτζάκης έμεινε πάντα η ταπεινή μορφή που

προορισμό της είχε «το υπηρετείν». Πρόθυμος, εν τη ταπεινώσει του, να πλύνη και τα πόδια ακόμα των μαθητών και συνεργατών του. Και ενώ ήταν πάντα η φωτεινή πνευματική μορφή, προσπαθούσε να μένη στο περιθώριο, χωρίς προβολή και μακρυνά από υψηλές θέσεις και εκπροσωπευτική δύναμη. Αυστηρός και σκληρός πάντα στον εαυτό του, αλλά γλυκός εις τους τρίτους όσους τον επλησίαζαν και για μια ακόμα πληροφορία.

Και όσοι τον επλησίαζαν έμειναν για πάντα κάτω από την γοητεία της προσωπικότητάς του, της προθυμίας και της απλότητάς του, κάτω από την επιρροή τις διδασκαλίας του, επιρροή που έφτασε να χαρακτηριστεί και ως βαρύς ζυγός επί της συνεταιριστικής κινήσεως από άτομα που επιθυμούσαν, πιθανόν καλοπροαίρετα, να ακολουθήση αυτή άλλους δρόμους.

Το γεγονός είναι ότι φίλοι και αντίθετοι αναγνώριζαν πάντα ότι ο Τζωρτζάκης δεν ήταν κάτι το κοινό, αλλά ήταν από τις εξαιρέσεις εκείνες που δίνει κάθε εποχή, που κινούνται στη σφαίρα των ιδεών, της φαντασίας και της θυσίας, κάπως σε αντίθεση με την κοινή λογική, τα στενά συμφέροντα, τις σκοπιμότητες και τη βραχυχρόνια προοπτική. Ήταν ένας από τους προπορευομένους της εποχής τους, που η πάροδος του χρόνου δείχνει όλο και περισσότερο την σημασία του έργου τους και η απομάκρυνση φωτίζει περισσότερο την προσωπικότητά τους. Αυτό έγινε ήδη από τότε που ο Τζωρτζάκης, με πολλή λύπη του, οδηγήθηκε μακρυνά από την ενεργό συνεταιριστική κίνηση «λόγω συμπληρώσεως ορίου ηλικίας» σαν να ήταν απλός υπάλληλος και όχι ηγετική φυσιογνωμία που μπορούσε με χίλιους τρόπους να εξακολουθή να προσφέρει πνευματικά. Αλλά η ορθόδοξη αυτή προσφορά ήταν εκείνο που ενοχλούσε.

Δέξου, Σεβαστέ Διδάσκαλε, τον τελευταίο χαιρετισμό από ένα μαθητή σου — που έγινε και στενός συνεργάτης σου επί 37 περίπου χρόνια — που την επιστημονική του απασχόληση με τον συνεργατισμό και την ιδεολογική του γενικά σχέση με αυτόν, τα οφείλει, σχεδόν αποκλειστικά, στην τυχαία συνάντησή του με την ιεραποστολική Σου μορφή και τον «Συνεταιριστή» σου, δίχτυα με τα οποία υπήρξες, πραγματικά και πάντα, αλιεύς ψυχών.

Η μνήμη Σου θα μένη αιωνία, όπως δείχνει άλλωστε και ο πνευματικός χαρακτήρας που δεσπάζει σε όλα τα εκδοθέντα ψηφίσματα.

Αιωνία Σου η μνήμη».

ΚΕΙΜΕΝΟ 46

Τα κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη από το 1946 έως το τέλος.

(Κατά την Κατοχή δεν υπήρξαν δημοσιευμένα κείμενα του)

Αρχίζουν από το 1946 με την επανέκδοση του «Συνεταιριστή»:

112. «Η αποστολή του Συνεταιριστή» 1946 τ. 1 σ. 1.
113. «Συνεταιριστικό πρόγραμμα. Βασικές γραμμές και κατευθύνσεις» 1946 τ. 1 σ. 5.
114. «Τα ζητήματα των συνεταιριστικών υπαλλήλων 1946 τ. 1-2, 3, 4 σ. 10, 25, 39, 54 και 1947 τ. 5 σ. 5.
115. «Οι σύγχρονες τάσεις των γεωργικών συνεταιρισμών» 1946 τ. 2 σ. 17.
116. «Οργανωτικά ζητήματα» 1946 τ. 3 σ. 33.
117. «Οι συνεταιριστικοί σύνδεσμοι» 1946 τ. 4 σ. 50.
118. «Ο μόνος δρόμος» 1947 τ. 5 σ. 1.
119. «Επαγγελίες και έργα» 1947 τ. 6 σ. 17.
120. «Η Αγροτική Τράπεζα» 1947 τ. 7-8 σ. 33.
121. «Τοπικοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί» 1947 τ. 9, σ. 57.
122. «Συμπεράσματα από τις κορυφαίες συνελεύσεις» 1947 τ. 10 σ. 73.
123. «Γεωργική συνεταιριστική εποπτεία» 1947 τ. 11-12, 13, 14, 15-16 σ. 89, 109, 125, 142.
124. «Το νέο χρέος» 1947 τ. 15-16 σ. 141.
125. «Αθανάσιος Παρασκευόπουλος» 1947 τ. 15-16 σ. 158.
126. «Ανώνυμες συνεταιριστικές εταιρείες. Α. Μορφή και ουσία» 1948 τ. 17-18 σ. 1.
127. «Ανώνυμες συνεταιριστικές εταιρείες. Β'. «Η Συνεταιριστική Εταιρεία Καπνο-παραγωγών Ελλάδος» 1948 τ. 19 σ. 21.
128. «Συνεταιριστική Μόρφωση» 1948 τ. 21-22, 23-24, 25-26, 27-28, σ. 53, 73, 93, 119 και 1949 τ. 31-32, 33-34, 39-40 σ. 23, 48, 107 και 1950 τ. 41, 42, 45-46, 51-52 σ. 152.
129. «Το έργο των εφεινών κορυφαίων συνελεύσεων. Γενικές διαπιστώσεις. Συνεταιριστικό πρόγραμμα» 1948 τ. 27-28 σ. 113.
130. «Υστερα από είκοσι χρόνια. Σωκράτης Ιασημίδης» 1949 τ. 29-30 σ. 1.

131. «Νικόλαος Καρβελάς» 1949 τ. 31-32 σ. 38.
132. «Ξαβέριος Παπαζούρης» 1949 τ. 31-32 σ. 38.
133. «Η συνεταιριστική νομοθεσία» 1949 τ. 33-34 σ. 41.
134. «Το μορφωτικό έργο της ΣΕΚΕ» 1949 τ. 35-36 σ. 61.
135. «Τα πρατήρια των Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών» 1949 τ. 37-38 σ. 81.
136. «Ένας απολογισμός» 1950 τ. 41 σ. 1.
137. «Η πεντηκονταετηρίδα του πρώτου σύγχρονου ελληνικού γεωργικού συνεταιρισμού. Η ίδρυση του Μετοχικού Γεωργικού Συλλόγου Αλμυρού. 1900» 1950 τ. 44 σ. 49.
138. «Ο Συνεταιρισμός στην υπηρεσία του δημοσίου συμφέροντος» 1950 τ. 45-46 σ. 65.
139. «Γενικές απόψεις από το έργο των εφετεινών συνελεύσεων της Συνομοσπονδίας και της ΚΥΔΕΠ» 1950 τ. 47-48 σ. 89.
140. «Το συνεταιριστικό πρόγραμμα» 1950 τ. 49-50 σ. 113.
141. «Η Αγροτική Τράπεζα. Ένας βασικός όρος για την ανεξαρτησία της» 1951 τ. 53-54 σ. 1.
142. «Μερικές σκέψεις γύρω στις σύγχρονες εκδηλώσεις του Συνεργατισμού» 1951 τ. 55-56 σ. 25.
143. «Μερικές απόψεις για το συνεταιριστικό συντονισμό» 1951 τ. 57-58 σ. 49.
144. «Η εκλογή του νέου Διοικητή στην Αγροτική Τράπεζα» 1951 τ. 59 σ. 73.
145. «Το σύστημα των πωλήσεων στα συνεταιρικά πρατήρια» 1951 τ. 60-61 σ. 89.
146. «Κωνσταντίνος Τζωρτζόπουλος» 1951 τ. 60-61 σ. 107.
147. «Συνεταιριστικά συμβούλια συνεργασίας» 1951 τ. 62 σ. 113.
148. «Από τη συνεταιριστική τελετή στον Αλμυρό: 28-12-1951» 1951 τ. 63-64 σ. 129.
149. «Η οργάνωση των καταναλωτικών συνεταιρισμών» 1952 τ. 65 σ. 1.
150. «Παρατηρήσεις στις απόψεις του κ. Darling» 1952 τ. 66 σ. 21.
151. «Η συνεταιριστική ενημέρωση της κοινής γνώμης» 1952 τ. 67 σ. 33.
152. «Το συνέδριο των βιοτεχνικών Συνεταιρισμών» 1952 τ. 69 σ. 69.
153. «Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί και η αγροτική πίστη» 1952 τ. 70 σ. 85.
154. «Η γενική συνέλευση: Έννοια, Μορφή, Αποστολή» 1952 τ. 71 σ. 101.
155. «Οι εργασίες των γενικών συνελεύσεων της Συνομοσπονδίας και της ΚΥΔΕΠ» 1952 τ. 72 σ. 117.
156. «Συνοπτική ανασκόπηση του έργου της ΣΕΚΕ» 1952 τ. 73 σ. 133.
157. «Η συνεταιριστική κίνηση και η προστασία των γεωργικών προϊόντων» 1952 τ. 74 σ. 149.

158. «Μερικά συμπεράσματα από τη συνεταιριστική εκπαίδευση» 1952 τ. 75 σ.-165.
159. «Σεβασμός προς το «Συνεργατισμό» 1953 τ. 77 σ. 1.
160. «Χρειάζεται ένα κεντρικό συνεταιριστικό συμβούλιο» 1953 τ. 78 σ. 17.
161. «Νικόλαος Φραντζεσκάκης» 1953 τ. 78 σ. 29.
162. «Οι νέες τροποποιήσεις στη νομοθεσία της ΑΤΕ και των συνεταιρισμών» 1953 τ. 79 σ. 33.
163. «Η θέση του τοπικού γεωργικού συνεταιρισμού» 1953 τ. 81 σ. 65.
164. «Η διάρκεια των συνεταιριστικών μαθημάτων» 1953 τ. 82 σ. 81.
165. «Κωνσταντίνος Φραγκόπουλος» 1953 τ. 82 σ. 94.
166. «Οι σεισμοί στα νησιά του Ιονίου» 1953 τ. 84 σ. 113.
167. «Μέτρα για την ενίσχυση του συνεταιριστικού Οργανισμού» 1953 τ. 85 σ. 129.
168. «Το έργο της ΣΕΚΕ. Ένας αξιόλογος απολογισμός» 1953 τ. 87-88 σ. 161.
169. «Τα γεγονότα επιβάλλουν το κεντρικό συνεταιριστικό συμβούλιο» 1954 τ. 89 σ. 1.
170. «Μερικές απόψεις για τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς» 1954 τ. 90 σ. 17.
171. «Η Αγροτική Τράπεζα και η χρηματοδότηση των συνεταιριστικών αγορών και πωλήσεων» 1954 τ. 91 σ. 33.
172. «Μάταιες αντιδράσεις και αδικαιολόγητες επιφυλάξεις» 1954 τ. 92 σ. 49.
173. «Γεράσιμος Μολφέτας» 1954 τ. 92 σ. 62
174. «Η πέμπτη σειρά των συνεταιριστικών μαθημάτων» 1954 τ. 93 σ. 65.
175. «Το συνέδριο των συνεταιριστικών υπαλλήλων» 1954 τ. 94 σ. 81.
176. «Η Κύπρος» 1954 τ. 97 σ. 121.
177. «Εσωσυνεταιριστική επιθεώρηση» 1954 τ. 98 σ. 137.
178. Συνεταιριστικά εκπαιδευτικά ζητήματα» 1954 τ. 99 σ. 153.
179. «Δύο ακόμη μορφωτικά μέσα: Σχολικός Συνεταιρισμός, Περιφερειακά μαθήματα» 1954 τ. 100 σ. 169.
180. «Παναγιώτης Βασιλακόπουλος» 1955 τ. 102 σ. 17, 22.
181. «Τριάντα χρόνια στην υπηρεσία του Συνεργατισμού (ανυπόγρ.)» 1955 τ. 104-106 σ. 5.
182. «Ιστορική ανασκόπηση του ελληνικού Συνεργατισμού» 1955 τ. 104-106 σ. 7.
183. «Το ειδικό τεύχος των τριάντα χρόνων του “Συνεταιριστή” (ανυπόγρ.)» 1955 τ. 107-108 σ. 241.
184. «Ημέρες κρίσιμες» 1955 τ. 109-110 σ. 261.
185. «Ένα πρόβλημα. Συμβολή για τη λύση του» 1955 τ. 111-112 σ. 285.

186. «Η διεύρυνση της αρμοδιότητας των συνεταιρισμών στην άσκηση του πιστωτικού έργου» 1956 τ. 113 σ. 1.
187. «Αλέξανδρος Σβώλος» 1956 τ. 114 σ. 17.
188. «Η επιμόρφωση των νέων εποπών συνεταιρισμών» 1956 τ. 115 σ. 33.
189. «Η συνεταιριστική εκπαίδευση. Το έργο της κατά το 1955-1956» 1956 τ. 116 σ. 49.
190. «Το Δ' συνέδριο της ΟΣΥΓΟ» 1956 τ. 118 σ. 81.
191. «Το Α' πανελλήνιο συνέδριο δασικών συνεταιρισμών εργασίας» 1956 τ. 119-120 σ. 97.
192. «Η άσκηση του πιστωτικού έργου από τους συνεταιρισμούς» 1956 τ. 121 σ. 121.
193. «Η συνεταιριστική Σχολή χρειάζεται μεγαλύτερη ενίσχυση» 1956 τ. 122 σ. 137.
194. «Το πανελλήνιο αγροτοσυνεταιριστικό συνέδριο 25.11.56» 1956 τ. 123-124 σ. 154.
195. «Το Α' πανελλαδικό συνέδριο των αναγκαστικών συνεταιρισμών εγγείων βελτιώσεων» 1957 τ. 125 σ. 1.
196. «Τιμητική συγκέντρωση. «Ο κ. Θ. Τζωρτζάκης ευχαριστεί» 1957 τ. 126-127 σ. 17, 28.
197. «Αντί Προλόγου» εις έκδοσιν «Η συνεταιριστική προσπάθεια δια τον ελληνικόν καπνόν» Αθήναι 1956.
198. «Ανάγκη συστηματικής επικοινωνίας Κέντρου και Περιφέρειας» 1957 τ. 128 σ. 41.
199. «Γεώργιος Σαμαρόπουλος» 1957 τ. 128 σ. 50.
200. «Σωτήριος Πετρόπουλος» 1957 τ. 131-132 σ. 81.
201. «Το διεθνικό επιστημονικό συνεταιριστικό συνέδριο στο Ερλάνγκεν της Δυτ. Γερμανίας» 1957 τ. 134 σ. 121.
202. «Γεώργιος Τρακάκης» 1957 τ. 135-136 σ. 146.
203. «Ανάγκη να συγκροτηθούν και να λειτουργήσουν το συντονιστικό και το γνωμοδοτικό συμβούλιο της Συνομοσπονδίας» 1958 τ. 140-141 σ. 41.
204. «Η δεύτερη σειρά συνεταιριστικών ομιλιών στο Αγρίνιο» 1958 τ. 142 σ. 73.
205. «Το Ε' Συνέδριο της ΟΣΥΓΟ. Ανάγκη να συστηθή στη Συνομοσπονδία ειδική υπηρεσία για τα ζητήματα των συνεταιριστικών υπαλλήλων» 1958 τ. 145 σ. 113.
206. «Ένα αξιόλογο συνεταιριστικό επίτευγμα» 1958 τ. 147-148 σ. 145.
207. «Η συμπαράσταση της ΑΤΕ στους σχολικούς συνεταιρισμούς» 1959 τ. 150 σ. 17.
208. «Ιωάννης Καραγεωργίου» 1959 τ. 151-152 σ. 37.

209. «Η συνεταιριστική εκπαίδευση: Απολογισμός και προοπτικές» 1959 τ. 153 σ. 57.
210. «Συνεταιριστική νομοθεσία» 1959 τ. 154 σ. 73.
211. «Οι σκοποί και η σημασία της συνεταιριστικής εκπαίδευσης» 1959 τ. 159-160 σ. 156.
212. «Η έννοια και οι σκοποί του Συνεταιρισμού. Η ελληνική συνεταιριστική κίνηση» 1959 τ. 159-160 σ. 160.
213. «Βιβλιοκρισία: Ιωάννου Εμμ. Τσουδερού: Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί» 1960 τ. 161-162 σ. 25.
214. «Τα είκοσι πέντε χρόνια της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών» 1960 τ. 163-164 σ. 33.
215. «Βασίλειος Κ. Σιμωνίδης» 1960 τ. 165 σ. 63.
216. «Σκέψεις για την οργάνωση των καταναλωτικών συνεταιρισμών» 1960 τ. 170 σ. 137.
217. «Η συνεταιριστική κίνηση και ο Ευριπίδης Τζουμέρτης» 1961 τ. 175-176 σ. 37.
218. «Επίσκεψη στην Κύπρο. Η ελληνική συνεταιριστική κίνηση» 1961 τ. 181-182 σ. 113.
219. «Συνεταιρισμοί» εις «Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια» 1961 τ. Θ', σ. 485.
220. «Τμητική αναγνώριση του έργου των ανωτάτων λειτουργών της ΑΤΕ κ. κ. Χρ. Βασματζίδη και Δημ. Πάνου – Εκδηλώσεις των συνεταιριστικών υπαλλήλων της ΑΤΕ για τον κ. Πάνου» 1962 τ. 185 σ. 14.
221. «Βιβλιοκρισία: Δ. Θ. Πάνου: «Συνεταιριστικά θέματα» 1962 τ. 191 σ. 95.
222. «Συνεταιριστική μόρφωση: Το παρόν και το μέλλον της» 1963 τ. 206 σ. 129.
223. «Δίκαιη αναγνώριση: Ο κ. Αλέξανδρος Μπαλτατζής Υπουργός της Γεωργίας» 1963 τ. 207-208 σ. 145.
224. «Άδικες και ασύμφορες επιθέσεις κατά των συνεταιρισμών» 1964 τ. 215 σ. 89.
225. «Νέα υπόμνηση» 1964 τ. 218 σ. 149.
226. «Τα 50 χρόνια του νόμου 602 περί συνεταιρισμών» 1965 τ. 221-222 σ. 1.
227. «Τα θέματα ενός συγχρονισμένου συνεταιριστικού συνεδρίου: Α'. Οικονομικά» 1965 τ. 223 σ. 27.
228. «Τα θέματα ενός συγχρονισμένου συνεταιριστικού συνεδρίου. Β' Μορφωτικά και επαγγελματοσυνεταιριστικά» 1965 τ. 224-225 σ. 41.
229. «Ευοίωνες εκδηλώσεις» 1965 τ. 227 σ. 81.
230. «Από το Πανελλήνιο Αγροτικό Συνέδριο του 1924 στην Αθήνα. Εισήγηση Θ. Τζωρτζάκη» 1965 τ. 228-229 σ. 97.

231. «Παρατηρήσεις σχετικά με τα νέα μέτρα της Συνομοσπονδίας για τη συνεταιριστική μόρφωση» 1965 τ. 230 σ. 121.
232. «Απόψεις» 1966 τ. 233-234 σ. 1.
233. «Τα Αμπελάκια Θεσσαλίας άλλοτε και σήμερα». Ραδιοφωνικό συμπόσιο – Συζήτηση Γ. Μέγα – Θ. Τζωρτζάκη και Αλβ. Συρμακέζη 1966 τ. 233-234 σ. 2.
234. «Το γνωμοδοτικό και το συντονιστικό συμβούλιο της Συνομοσπονδίας» 1966 τ. 235-236 σ. 25.
235. «Maurice Colombain» 1966 τ. 241 σ. 107.
236. «Αναστάσιος Γιαγκουνίδης» 1966 τ. 241 σ. 108.
237. «Η συνεταιριστική μελέτη του ελληνικού τμήματος του Διεθνικού Κέντρου Συλλογικής Οικονομίας» 1967 τ. 245-246 σ. 1.
- (Κλείσιμο περιοδικού).
238. «Η συνεταιριστική μόρφωσις», «Θέματα Συνεταιρισμών» 1971 σ. 391.
239. «Αλέξανδρος Μυλωνάς 1881-1967», Έτος 1967 τ. 247-248 (Δεν εκυκλοφόρησε). Βλ. εις περ. «Θέματα Συνεταιρισμών» 1975 σ. 2177.

(Τα κείμενα δεν είναι 239 αλλά πολύ περισσότερα, επειδή στην παραπάνω αρίθμηση αναγράφονται συγκεντρωτικά τα ομοειδή που δημοσιεύτηκαν σε πολλές συνέχειες).

ΚΕΙΜΕΝΟ 47

1971: Τα δύο τελευταία κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη

α) Την **τελευταία επισκόπηση** για την εξέλιξη των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, από την εμφάνισή τους ως τις αρχές του 1971, και τις τελευταίες παρατηρήσεις και υποδείξεις του είχε γράψει ο Θ. Τζωρτζάκης στις σελίδες 263-288 του βιβλίου του «Συνεταιριστική Οικονομία», που κυκλοφόρησε τον Σεπτέμβριο του 1971, λίγο μετά το θάνατό του.

Από το εξαιρετικό αυτό κείμενο παραθέτουμε την τελευταία σελίδα **στην οποία συνοψίζονται: η ουσία του Συνεργατισμού, η σημασία του, το πρόγραμμά του καθώς και η βεβαιότητα για την επικράτησή του.**

«...Εξ άλλου χρειάζεται η κίνηση να εξασφαλίσει την εφαρμογή όλων των μέτρων εκείνων, τα οποία θεωρούνται συντελεστικά δια την προαγωγή των. Μεταξύ αυτών κυριότερα είναι: Ο συγχρονισμός της συνεταιριστικής νομοθεσίας και η αποκατάστασής της εις την αρχικήν φιλελευθέραν μορφήν της. Η προικοδότησις της Αγροτικής Τραπέζης με μόνιμα επαρκή κεφάλαια. Η διασφάλισις και βελτιώσεις με δημοκρατικά μέσα της θέσεως των συνεταιριστικών υπαλλήλων. Η εντατική αξιοποιήσις της αξιολόγου υπηρεσίας Εποπτείας Συνεταιρισμών της Α.Τ.Ε. Η συστηματική και πολύπλευρος οργάνωσις της στατιστικής των συνεταιρισμών. Η καθιέρωσις της κατά προτίμησιν χρησιμοποίησεως του συνεταιριστικού θεσμού εις την διαχείρισιν των διαφόρων τομέων της οικονομίας μας. Η συγκρότησις, με συμμετοχήν εκπροσώπων όλων των αρμοδίων παραγόντων και των συνεταιρισμών καθώς και ειδικών προσώπων, ενός κεντρικού κυβερνητικού συνεταιριστικού συμβουλίου, αρμοδίου και υπευθύνου δια την εφαρμοζομένην συνεταιριστικήν πολιτικήν και ικανού από της πλευράς του δημοσίου συμφέροντος να εξουδετερώη τας αντιδράσεις και τας δυσμενείς επιρροάς εναντίον του Συνεργατισμού, κ.λπ.

Ο Συνεργατισμός είναι δια την χώραν μας και δια τον λαόν μας θεσμός ζωτικός και αναντικατάστατος. Καθιερώνει την υπεύθυνον συμμετοχήν του λαού εις την διαχείρισιν της οικονομίας μας, σέβεται την ατομικήν πρωτοβουλίαν, υπηρετεί την κοινωνικήν δικαιοσύνην, προάγει την αλληλεγγύην, υψώνει το επίπεδον της ευημερίας του λαού, στερεώνει την δημοκρατίαν, προάγει το πνεύμα και εξασφαλίζει ηθικήν αξιοπρέπειαν των ατόμων και του λαού.

Επιδιώκει αυτοδυνάμως την χαράν της ζωής δι' όλους και κατοχυρώνει την ειρηνικήν συνεργασίαν και συμβίωσιν των λαών. Περικλείει εις τους κόλπους του μεγάλας δυνατότητας δια την κοινωφελή δράσιν του και το μέλλον του, υπόσχεται ευρείαν και γόνιμον κοινωνικήν ανάπτυξιν. Ας μη προβάλλωνται μάταια και αντικοινωνικά εμπόδια εις τον δρόμον του από εγωϊστικά κίνητρα και αστόχαστον και

κενήν συντηρητικότητα. Ο Συνεργατισμός θα τα απομακρύνει ειρηνικά και θα περάσει αποφασιστικά με μόνα όπλα του το δίκαιον, την λογικήν, τον ανθρωπισμόν, εννοίας αι οποίαι εβλάστησαν εις την χώραν μας και είναι σεβασταί και αγαπηταί εις τον λαόν μας».

β) Το τελευταίο κείμενό του «Συνεταιριστική Μόρφωση» έδωσε και δημοσιεύτηκε στο νέο περιοδικό «Θέματα Συνεταιρισμών» των Οικονομόπουλου – Κλήμη.

Καθώς «ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη είχε διακόψει την έκδοσή του με την δικτατορία του 1967 και το περιοδικό της Συνομοσπονδίας με την διορισμένη Διοίκηση ήταν υποχρεωμένο να εξυμνεί το καθεστώς, αποφασίσαμε, ο Απόστ. Οικονομόπουλος και ο γράφων – να προχωρήσουμε στην έκδοση ενός συνεταιριστικού περιοδικού, ώστε να υπάρχει ένα έντυπο που θα κρατούσε γραπτά τα γινόμενα και όπου (όσο θα ήταν δυνατό) θα μπορούσαν να διατυπώνονται μερικές συνεταιριστικές θέσεις.

Ο Απ. Οικονομόπουλος, (συνταξιούχος Δ/ντής της Δ/σεως Συνεταιρισμών) θα παρουσιαζόταν στην αρχή ως Εκδότης – Διευθυντής, ο δε Αριστ. Κλήμης (Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών της ΑΤΕ) θα ανέλαμβανε και τυπικά την διεύθυνση και γενικά την ύλη του περιοδικού, καθώς είχε αποφασίσει να υποβάλλει παραίτηση από τη θέση του στην ΑΤΕ για τις αδικίες της Δικτατορίας και να ασχοληθεί αποκλειστικά με το συγγραφικό του έργο.

Πραγματικά από την αρχή του 1971 προχωρήσαμε στην έκδοση, ξεγελώντας και πάλι το καθεστώς, όπως παλαιότερα, με την αναδημοσίευση στο πρώτο τεύχος μιάς, προ ετών ομιλίας του δικτάτορα πρωθυπουργού Γ. Παπαδόπουλου στη Γεν. Συνέλευση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών. Και με την δημοσίευση στο δεύτερο τεύχος συνεργασίας του Διοικητού της ΑΤΕ Καθηγ. Αδαμοπούλου που κατώρθωσα να αποσπάσω, ώστε να «απελευθερωθούν» φίλοι συνεταιριστές (εποπτικοί κλπ.) για εγγραφή συνδρομητών για να καλύπτονται τα έξοδα εκτυπώσεως – κυκλοφορίας.

Έτσι συνεχίσαμε σχετικά ανενόχλητοι στην αρχή επί δικτατορίας την έκδοση με ορθόδοξη συνεταιριστική ύλη (αργότερα άρχισαν οι πιέσεις από το Υπουργείο Γεωργίας).

Είχα ενημερώσει τον Θ. Τζωρτζάκη για το σκοπό και τον τρόπο εκδόσεως. Και μετά τα 2 πρώτα τεύχη, τον παρεκάλεσα να μου δώσει συνεργασία. Έδωσε το κείμενο «Η συνεταιριστική μόρφωση: το στερεότερον θεμέλιον δια τον Συνεργατισμόν». Το είχα προγραμματίσει για το τεύχος Αυγούστου – Σεπτεμβρίου 1971. Έτσι το κείμενό του (για το όνειρο και την προσπάθεια της ζωής του που λίγοι κατανοούσαν) έγινε και το τελευταίο του κείμενο.

Δημοσιεύτηκε στο τεύχος Σεπτεμβρίου – Οκτωβρίου 1971 σελ. 391-393. Είναι το ακόλουθο:

Θ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ: Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΙΣ

– Το στερεώτερον θεμέλιον δια τον Συνεργατισμόν.

– Πρωταρχική ανάγκη δια την προκοπήν του.

Ο συνεργατισμός τείνει να εκλογικεύση και να συστηματοποιήση αποδοτικώτερον την οικονομικήν λειτουργίαν, χωρίς όμως να εξαφανίζη την αυθυπαρξίαν και την αυτοτέλειαν του μεγάλου όγκου τών καθ' ἕκαστον ατόμων ή, όταν η συστηματική οργάνωσις απαιτή την ολοκληρωτικήν απορρόφησην της ανεξαρτήτου εργασίας των, χωρίς να εκμηδενίση την ευθύνην και την πρωτοβουλίαν των. Παράλληλως τείνει εις την δικαιότεραν, δηλαδή εις την δημοκρατικώτεραν κατανομήν του κοινωνικού εισοδήματος, με ανθρωπισμόν και σεβασμόν της ατομικότητος. Είναι αξιοσημείωτον ότι τας προσπαθείας του αυτὰς στεφανώνει η επιτυχία, η οποία αρχίζει να προβάλλη τον συνεργατισμόν ως την αποκλειστικήν οδόν, την οποίαν θ' ακολουθήση η ανθρωπότης δια την ευημερίαν της, λυτρωμένη από την ανελέητον πάλην δι' αυτήν.

Οι συνεταιρισμοί εξ ἄλλου, είναι δημιούργημα του λαού και αποκλειστικός προορισμός των είναι να τον εξυπηρετούν. Πρόσωπα οικονομικῶς αδύνατα, ηνωμένα εις τον συνεταιρισμόν, μετέχουν ισοτίμως εις τα ωφελήματά του, αλλά και εις την ευθύνην της λειτουργίας του. Δεν αρκεί μόνον να γίνεται με τρόπον δίκαιον και δημοκρατικόν η κατανομή των ωφελημάτων, τα οποία εξασφαλίζει ο Συνεταιρισμός μεταξύ των μελών του, αλλά χρειάζεται επίσης να μοιράζεται μεταξύ των δικαίως και δημοκρατικῶς και η ευθύνη δια την διοίκησιν και την επιτυχίαν του.

Ἐκαστον μέλος δια της συμμετοχῆς και της ψήφου του εις την γενικήν συνέλευσιν του συνεταιρισμοῦ, το ανώτατον αυτό δημοκρατικόν ὄργανον της λειτουργίας του, μετέχει ενεργῶς εις την διοίκησιν του. Ἐκαστος συνεταιρὸς είναι συνεχῶς υπεύθυνος δια τον συνεταιρισμόν, αφού τελικῶς αὐτός ἔχει την ευθύνην ν' αποφασίσῃ δια την πορείαν του, να κρίνῃ αμερολήπτως και με κατανόησιν το ἔργον αὐτῶν τους οποίους ὠρίσε να τον διοικούν, ν' αντιμετωπίσῃ ψυχραίμως και αποφασιστικῶς τας δυσκολίας, τα ατυχήματα, τα εμπόδια τα οποία συναντά εις την πορείας του ο συνεταιρισμός.

Τελικῶς, από την φρόνησιν, στηριγμένην εις την γνώσιν και την πίστιν ἐκάστου, εις την πλέον απομεμακρυσμένην ἄκρην της συνεταιριστικῆς οργανώσεως, εξαρτάται ὄχι μόνον η προκοπή του συνεταιρισμοῦ, εις τον οποίον είναι μέλος ἄμεσον, αλλά και η επιτυχία ὅλου του ομοπονδιακῶς οργανωμένου συνεταιριστικῶς συγκροτήματος. Από την γνώμην ὅλων αὐτῶν των μικρῶν συνεταιρῶν, ηνωμένων οργανικῶς εις εν αρμονικόν σύνολον, και από την ευσυνείδητον και φωτισμένην κρίσιν των εξαρτάται, εκτός πολλῶν ἄλλων, και η ἀνάδειξις των καλύτερων προσώπων, ως αντιπροσώπων των κατωτέρων οργανώσεων εις τας διαφόρους επαλλήλους βαθμίδας, ή μάλλον ζώνας της συνεταιρι-

στικής πυραμίδος. Όσοι φθάνουν εις τα υψηλότερα της πυραμίδος, αισθάνονται τόσον περισσότερον στερεώτερον τον εαυτόν των δια την μεγάλην αποσιλήν των, όσον διαπιστώνουν ότι αι βάσεις της πυραμίδος έχουν θεμελιωθεί εις την πίστιν, την γνώσιν, την καλόπιστον κρίσιν και την κατανόησιν, την οποίαν έχει ο επιβλητικός όγκος του συνεταιρισμένου κόσμου δια την αξίαν και την δημοκρατικήν δημιουργικότητα, την οποίαν εγκλείει ο συνεταιριστικός θεσμός.

Παράλληλως προς την δημοκρατικήν του συγκρότησιν και τον έντονον κοινωνικόν του χαρακτήρα, δεν πρέπει να λησμονήται ότι εις τας αμέσους εκδηλώσεις του ο συνεταιρισμός δεν παύει να είναι οικονομική οργάνωσις υποχρεωμένη, όπως πάσης μορφής οικονομικός οργανισμός με τους ίδιους σκοπούς, να κινήται εντός αντικειμενικώς καθωρισμένων κοινών δι' όλους πλαισίων και να διαθέτη έμπειρα διοικητικά και τεχνικά στελέχη, υπαλληλικά και αιρετά, με παράλληλον συνεταιριστικήν μόρφωσιν. Από τας ικανότητας και την συνεταιριστικήν κατάρτισιν των στελεχών αυτών εξαρτάται η άμεσος οικονομική επιτυχία του συνεταιρισμού και η πραγματοποίησις των τελικών κοινωνικών αυτού επιδιώξεων.

Ούτω ο συνεργατισμός, με την μεγάλην πληθυσμακήν και γεωγραφικήν του εξάπλωσιν, την συνεχή και απεριόριστον ανάπτυξιν της οικονομικής αυτού δραστηριότητος, την ισχυράν εξάρτησιν της επιτυχίας της λειτουργίας του από ικανά και έμπειρα στελέχη με συνεταιριστικήν μόρφωσιν, και προ παντός με τον έντονον δημοκρατικόν χαρακτήρα και την δημοκρατικήν αυτού συγκρότησιν, είναι θεσμός ο οποίος χρειάζεται να στηριχθή εις την σαφή γνώσιν των αμέσων αυτού σκοπών και των μεθόδων της λειτουργίας του, καθώς επίσης – και κυρίως – να στηριχθή εις την γνώσιν εκ μέρους όλων των συνεταιριστών, μικρών και μεγάλων, της αξίας, της ουσίας και του προορισμού του συνεταιρισμού ως οργάνου κοινωνικού, το οποίον επιδιώκει αυτοδυνάμως, με μέσα ειρηνικά, την κοινωνικήν δικαιοσύνην και την λαϊκήν, δηλαδή την γενικήν ευημερίαν.

Τας γνώσεις αυτές, πρακτικάς και ιδεαλιστικάς, αι οποίαι αποτελούν συνολικώς την συνεταιριστικήν μόρφωσιν εις την πλατυτέραν αυτής έννοιαν, είναι ανάγκη να έχουν και τα ηγετικά στελέχη αναλυτικώς και εμπειριστωμένως και επίσης όλοι οι συνεταιρισμένοι, εις τας κεντρικάς και απλάς γραμμάς των. Μόνον ούτω θα δύνανται να εκτελούν ευσυνειδήτως και γονίμως τα χρέη των – μικρά ή μεγάλα – εντός της συνεταιριστικής δημοκρατίας. Χωρίς γνώσιν και αφομοιώσιν των πρακτικών και των ιδεαλιστικών σκοπών του συνεργατισμού από όλους τους ενδιαφερομένους, ο θαυμάσιος αυτός δημοκρατικός θεσμός δεν είναι δυνατόν να επιτελέσει αρτίως την αποστολήν του. Η έλλιπής επιτέλεσις της αποστολής αυτού δεν ζημιώνει μόνον τους συνεταιρισμένους – πράγμα οπωσδήποτε σημαντικό, εάν σκεφθή κανείς την μεγάλην ανάπτυξιν

την οποία παρουσιάζει η συνεταιριστική κίνησης – αλλά ζημιώνει αισθητά και το κοινωνικόν σύνολον, διότι ο συνεργατισμός ασκεί μεγάλην οικονομική επίδρασιν εις την ζωήν μας, έχει εντόνως ευεργετικά αποτελέσματα δια τον λαόν και πολύτιμον εκπολιτιστικήν συμβολήν, προσφέρει δε ανυπολογίστους κοινωνικάς υπηρεσίας δια την ειρήνευσιν και την ευημερίαν της ανθρωπότητος.

Προβάλλει λοιπόν, ως πρωταρχική ανάγκη δια την προκοπήν του συνεργατισμού, η συνεταιριστική μόρφωσις του συνεταιρισμένου κόσμου, ή μάλλον ολοκλήρου του λαού, άπειτα από την ευρείαν διάδοσιν και την πυκνήν σύστασιν των συνεταιρισμών. Η βαθειά και συστηματική συνεταιριστική μόρφωσις αποτελεί το στερεώτερον θεμέλιον δια τον συνεργατισμόν, την ασφαλεστέραν αφητηρίαν δια την εκκίνησίν του. Τίποτε δεν δύναται να συντελέση περισσότερον από την μόρφωσιν, δια να αποκτήση ρίζας ο συνεργατισμός, ακόμη και εις εδάφη αιχμηρά λόγω αντιξοοτήτων, και δια να επιβιώση υπερνικών εμπόδια ισχυρά και σκληρά. Η μόρφωσις θεμελιώνει την συνεταιριστικήν πίστιν και η φωτισμένη πίστις είναι δια τον συνεργατισμόν και την συνεταιριστικήν ιδέαν ζωτική ανάγκη».

Θεοδ. Τζωρτζάκης

ΚΕΙΜΕΝΟ 48

1972. Τιμητικός τόμος στην πρώτη επέτειο από τον θάνατο του Θ. Τζωρτζάκη. Οι μετέχοντες. Τα κείμενά τους. Ενδεικτικά τα κείμενα Αλ. Μπαλτατζή και Αριστ. Κλήμη.

Το 1972, στην πρώτη επέτειο από τον θάνατο του Θ. Τζωρτζάκη, οι Συνεργάτες – Μαθητές – Φίλοι αφιερώνουν στη Μνήμη του ένα τόμο με την εκτίμηση, την αγάπη, το σεβασμό, την αναγνώριση της υψηλής προσωπικότητάς του και του μεγάλου πνευματικού – καθοδηγητικού έργου του που πρέπει να φωτίζει τους νεότερους συνεταιριστές.

Στην πρώτη σελίδα η σοφή διατύπωση του Γρηγορίου Ναζιανζηνού «Αθανάσιον επαινών αρετήν επαινέσομαι». Αυτό γίνεται και με τον τόμο αυτό. Επαινείται η αρετή, η προσφορά του. Ακολουθούσε η φωτογραφία της γλυκιάς πνευματικής φυσιογνωμίας του.

Ακολουθούν τα κείμενα «...αναμνήσεις εκ της καθ' οιονδήποτε τρόπον συνεργασίας μετά του τιμωμένου και εν γένει παν ό,τι έχει σχεσιν με την προσωπικότητα και το έργον αυτού».

Γράφουν οι ακόλουθοι, αξιόλογοι και από πολλές κατευθύνσεις και όχι μόνο από τον στενά συνεταιριστικό και συναδελφικό κύκλο, συνεργάτες, μαθητές, φίλοι.

– Π. Χασαπόπουλος (τ. Νομ. Σύμβουλος Πανελ. Συνομοσ. Ενώσ. Γ. Συνεταιρισμών): «Θεοδ. Τζωρτζάκης. Το έργον του και η προσωπικότης του».

– Σωτ. Αγαπητίδης (Καθηγητής Πολυτεχνείου): «Ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης ως εκπαιδευτικός εις τον συνεταιριστικόν τομέα».

– Σπ. Αντωνιάδης (τ. Διευθυντής Συνδέσμου Συνεταιριστών Βορείου Ελλάδος): «Ο θεμελιωτής της εξελίξεως της γεωργικής συνεταιριστικής κινήσεως».

– Αλεξ. Βοσνιάκος (Πρόεδρος της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργ. Συνεταιρισμών): «Ο θεωρητικός των Συνεταιρισμών».

– Πέτρος Γλέζος (τ. Δ/ντής Συνεταιρισμών εις την Αγροτικήν Τράπεζαν): «Ο ιδεολόγος Θεόδωρος Τζωρτζάκης».

– Βασ. Ιλαντζής (τ. Γεν. Δ/ντής της ΣΕΚΕ): «Αναμνήσεις παλαιού συνεργάτου».

– Δ. Καλλιτσουνάκης (Ομότ. Καθηγ. ΑΣΟΕΕ): «Εις την ιερήν μνήμην του

ακαμάτου εργάτου της εξαπλώσεως της συνεταιριστικής ιδέας εις την Ελλάδα».

– Αρ. Ν. Κλήμης (Συγγραφεύς, Βραβ. Ακαδημίας Αθηνών, τ. Δικηγόρος και Προϊστ. Υπηρεσίας Μελετών ΑΤΕ): «Ο θεμελιωτής και ο Διδάσκαλος».

– Νικ. Κολύμβας (Αναπλ. Γενικός Δ/ντής της ΣΕΚΕ): «Ο Θ. Τζωρτζάκης μεταξύ των μεγάλων στοχαστών του αιώνας μας».

– Ευαγ. Κωσταπάνος (τ. Νομ. Σύμβουλος ΚΥΔΕΠ): «Ο Συνεταιριστής των Συνεταιριστών».

– Αλεξ. Μπαλτατζής (τ. Πρόεδρος ΠΑΣΕΓΕΣ, ΚΥΔΕΠ, ΣΕΚΕ, τ. Υπουργός Γεωργίας): «Θεόδωρος Τζωρτζάκης».

– Δημ. Θ. Πάνος (Γεωπόνος – Οικονομολόγος, τ. Δ/ντής Συνεταιρισμών ΑΤΕ): «Ο ατομικός παράγων εις την εξέλιξιν της συνεταιριστικής κινήσεως».

– Γ. Πανταζόπουλος (Εφέτης): «Μία παλαιά επιστολή προς τον Θ. Τζωρτζάκη».

– Χαρ. Παπαχρίστου (Γεωπόνος, τ. Επιθεωρητής της ΑΤΕ, τ. Μέλος του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Συμβουλίου): «Η συμβολή του Θεόδ. Τζωρτζάκη για μια καλύτερη Ελλάδα».

– Ντ. Περτουτζή (τ. Δ/ντής Γεωργ. Οργαν. και Ιδρυτ. Υπουργείου Γεωργίας): «Θεόδωρος Τζωρτζάκης».

– Νικ. Ι. Πολύζος (τ. Σύμβουλος του Υπουργείου Συντονισμού, τ. Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου): «Ο Συνεργατισμός μορφωτικός παράγων της βιομηχανικής κοινωνίας».

– Νικ. Σ. Ραζής (Διοικ. Σύμβουλος Ο.Γ.Α., τ. Οικον. Επιθ. της ΑΤΕ): «Χάσαμε ένα μεγάλον πνευματικόν ηγέτην της συνεταιριστικής κινήσεως της χώρας μας».

– Αθαν. Ρουσόπουλος (Καθηγητής Πολυτεχνείου): «Θεοδ. Τζωρτζάκης».

– Νικ. Ρουσόπουλος (Ομότ. Καθηγητής Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής Αθηνών): «Θεοδ. Γ. Τζωρτζάκης: Ανυπέρβλητο υπόδειγμα Διδασκάλου».

– Γιάννης Στρογγύλης (π. Δ/ντής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών ΑΤΕ): «Ηγετική μορφή του Ελληνικού Συνεργατισμού». «Ο Άνθρωπος, ο θεωρητικός, ο δημιουργός».

– Β. Σ. Τρίχος (Δικηγόρος Νομικός Σύμβουλος Παν. Συνομ. Συνεταιρισμών): «Ο μεγάλος Διδάσκαλος του Συνεργατισμού».

– Και ο Σύνδεσμος Συνεταιριστικών Υπαλλήλων ΑΤΕ: «Ο μεγάλος Ιδεολόγος και Αγωνιστής».

Το κείμενο Αλ. Μπαλατζή

Από την σπουδαία αυτή έκδοση δεν είναι δυνατόν να αναδημοσιευθούν τα σχετικά κείμενα. Ενδεικτικά δίδονται στη συνέχεια: α) το κείμενο του Αλεξ. Μπαλατζή «Θεόδωρος Τζωρτζάκης», και β) το κείμενο του Αριστ. Κλήμη «Ο Θεμελιωτής και ο Διδάσκαλος» με τα ιστορικά του στοιχεία:

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗΣ

Κείμενο Αλεξ. Μπαλατζή

Επέρασε ένας χρόνος από τότε που μας άφησε ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης. Η πρωτοποριακή του δράσις και η ηγετική του φυσιογνωμία συνεδέθησαν στενά με την ιστορίαν του συνεταιριστικού μας κινήματος.

Η μεγάλη του προσφορά εις τον Ελληνικόν Συνεργατισμόν, το έργον και η μνήμη του δεν πρόκειται να λησμονηθούν. Το όνομά του θα παραμείνη, πάντα, ζωτανόν, μεταξύ των νεωτέρων γενεών των ελλήνων συνεταιριστών.

Με συγκίνηση αναπολώ την πρώτην μας γνωριμίαν το 1927, που συνδέεται και με τα ιδικά μου πρώτα βήματα εις την συνεταιριστικήν κίνησιν. Αρχίσαμε την συνεργασία μας το 1930, από την Πανελλήνιον Σύσκεψιν των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, υπό την ιδιότητά μου ως προέδρου της Ενώσεως Γ. Συνεταιρισμών Ξάνθης, εις την οποίαν (Σύσκεψι) ο Τζωρτζάκης υπεδείχθη ως υποψήφιος σύμβουλος των συνεταιριστικών οργανώσεων εις την αρτισύστατον Αγροτικήν Τράπεζαν.

Συνεργάσθηκα, εν συνεχεία, μαζί του εις το Γραφείον Συνεργαζομένων Ενώσεων Συνεταιρισμών και το 1935 υπεστήριξα αποφασιστικά την πρότασίν του, να ιδρυθή η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, της οποίας εξελέγην Πρόεδρος.

Ο αείμνητος Τζωρτζάκης, αναλαβών την διευθυνσίν της, υπήρξε η ψυχή και η κινητήριος δύναμις της. Το 1936 απεχώρησα της προεδρίας επειδή επολιτεύθην. Περί τα τέλη του 1937 ανεκόπη και η δράσις του Τζωρτζάκη, λόγω των δημιουργηθεισών τότε πολιτικών συνθηκών και ολίγον βραδύτερον απεχώρησεν.

Το έργον του υπήρξε δημιουργικόν. Λιτός, ακούραστος, βαθύς γνώστης των συνεταιριστικών θεμάτων, εβοήθησε και εξυπηρέτησε όλας τας συνεταιριστικάς οργανώσεις. Παντού ενέπνεε την εμπιστοσύνην και τον σεβασμόν.

Επηκολούθησε μακρά διακοπή (δικτατορία Μεταξά, Κατοχή, 1937-1944) της υπευθύνου αναμίξεώς μας εις τους Συνεταιρισμούς. Εις τας παραμονάς της απελευθερώσεως, μαζί με τον Τζωρτζάκη και με άλλους εκλεκτούς συνεταιριστάς (Ι. Αφεντάκη, Ι. Ζουρίδη, Χ. Παπαχρίστου, Ευρ. Τζουμέρτη, Ανδρ. Σιβρόπουλον κλπ.) συνειργάσθημεν δια να προγραμματίσωμεν και παρασκευάσωμεν την αναβίωσιν και αναδιοργάνωσιν των συνεταιριστικών οργανώσεων επί ελευθέρων δημοκρατικών βάσεων.

Η κατοχή ετελείωσε, αλλά άφησε την Ελλάδα εις κατάστασιν αναρχίας και χάους, με αποσυντεθειμένην την εθνικήν παραγωγήν μας και κατερειπωμένους τους συνεταιρισμούς.

Μετά την απελευθέρωσιν, ο Θ. Τζωρτζάκης ανέλαβεν εις την Αγροτικήν Τράπεζαν το αξίωμα του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου, με Διοικητήν τον φωτισμένον συνεταιριστήν και επιστήμονα, τον καθηγητήν κ. Τέλην Σίδεριν. Η Τράπεζα, την περίοδον αυτήν, αγκάλιασε στοργικά το εξουθενωμένον εκ της κατοχής συνεταιριστικόν μας κίνημα και εν συνεργασία με την ΠΑΣΕΓΕΣ το εβοήθησαν αποτελεσματικά εις την επί υγιών βάσεων και δημοκρατικών αρχών αναδιοργάνωσίν του. Ατυχώς, δυσμενείς και πάλιν πολιτικά συνθήκαι ηνάγκασαν τον Τζωρτζάκη να αποχωρήση συντόμως της Αγροτικής Τραπέζης.

Ευτυχώς, η Διοίκησις της ΠΑΣΕΓΕΣ, παρά την επελθούσαν κυβερνητικήν μεταβολήν, το 1946, κατώρθωσε να εξουδετερώση τας πολλαπλάς κομματικάς παρεμβάσεις της νέας Διοικήσεως της Αγροτικής Τραπέζης και του Υπουργείου Γεωργίας. Αι συνεχείς προσπάθειαι των αντιδραστικών στοιχείων κατά την ανώμαλον εκείνην εσωτερικώς περίοδον, να καταλάβουν την διοίκησιν της Συνομοσπονδίας, απέτυχον. Διεσώθη η ανεξαρτησία και η δημοκρατική διοίκησις των Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

Ο Τζωρτζάκης, ευθύς μετά την αποχώρησίν του από την Τράπεζαν, ανέλαβεν εις την ΠΑΣΕΓΕΣ το αξίωμα του Ανωτέρου Συνεταιριστικού Συμβούλου, δια να συνεχίση την γόνιμον δια τους συνεταιρισμούς δράσιν του.

Ως πρόεδρος της ΠΑΣΕΓΕΣ, από της απελευθερώσεως μέχρι του 1950, είχα την ευτυχίαν να συνεργασθώ και πάλιν στενά και δημιουργικά μαζί του.

Άλλοι είναι αρμοδιότεροι εμού να ομιλήσουν δια το γενικότερον έργον του, δια την μεγάλην του προσφοράν εις τους συνεταιρισμούς και εις την Συνεταιριστικήν Εκπαίδευσιν. Δια το τόσον φροντισμένον από απόψεως γραμμής και περιεχομένου περιοδικόν «ο Συνεταιριστής», που ήτο δημιούργημα της ψυχής και του πνεύματός του. Τον «Συνεταιριστήν», που εμόρφωσε, εθέρμανε και ενεμψύχωσε, επί δεκαετηρίδας ολοκληρούς τους στρατευμένους Έλληνας Συνεταιριστάς.

Προσωπικώς, ως Πρόεδρος της ΠΑΣΕΓΕΣ, της ΚΥΔΕΠ και της ΣΕΚΕ, εύρισκα πάντοτε εις το πρόσωπον του Τζωρτζάκη τον θερμόν και αποτελεσματικόν παραστάτην και καθοδηγητήν, προς αντιμετώπισιν των ποικίλων προβλημάτων που απησχόλουν το συνεταιριστικόν κίνημα και τον αγροτικόν κόσμον. Η γνώσις των ζητημάτων, η πνευματική του ακτινοβολία και το μεγάλο του κύρος, απετέλεσαν μεγάλην πηγήν ηθικής και ιδεολογικής δυνάμεως, εις την διάθεσιν του διαρκώς μαχομένου και σταθερώς ανερχομένου συνεταιριστικού κινήματος. Και μετά την αποχώρησίν μου εκ των συνεταιριστικών οργανώσεων, λόγω της εκλογής μου, από το 1950, ως βουλευτού, ο σεβασμός μου προς τον εξαίρετον φίλον και συνεργάτην και η συνεργασία μας διετηρήθησαν αμείωτοι.

Προσωπικότητες όπως ο Τζωρτζάκης, με τον πνευματικόν και ηθικόν εξοπλι-

σμόν, τον συνεπή και ασυμβίβαστον χαρακτήρα, την επιστημονική και ηγετική ακτινοβολία, είναι κάτι το σπάνιο εις τον τόπον μας. Ο Τζωρτζάκης υπήρξεν ειλικρινής φίλος του Λαού, συνδεδεμένος με τον Έλληνα αγρότην, με ευρείας και προοδευτικής κοινωνιστικής πεποιθήσεις. Αφοσιώθη εις την προσπάθειαν δια την ανύψωσιν των πτωχών και αδυνάτων μελών της Ελληνικής κοινωνίας, θυσιάσας και φιλοδοξίας και συμφέροντα, χάριν των πεποιθήσεών του αυτών.

Ιδιαίτερος εις την σημερινήν εποχήν, το παράδειγμα του Τζωρτζάκη φωτίζεται και αποβαίνει περισσότερο διδακτικόν. Προσφέρεται, όχι μόνον ως παράδειγμα δια τους συνεταιριστάς, αλλά και δι' όλους τους Έλληνας πατριώτας, οι οποίοι δεν επιδιώκουν να «βουλευθούν», να υπηρετήσουν το άτομον, αλλά με ανιδιοτέλειαν τα αληθή συμφέροντα του κοινωνικού συνόλου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΠΑΛΤΑΤΖΗΣ

τ. Πρόεδρος ΠΑΣΕΓΕΣ, ΚΥΔΕΠ,

ΣΕΚΕ τ. Υπουργός Γεωργίας

Ο ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

Κείμενο Α. Ν. Κλήμη

Θεόδωρος Τζωρτζάκης, ο άνθρωπος με τις πολύ μεγάλες πνευματικές ικανότητες και —το κυριώτερο— με τον μεγάλο ψυχικό πλούτο. Δυό πολύτιμα στοιχεία που τα προσέφερε, κυριολεκτικά τα εθυσίασε, στην ελληνική συνεταιριστική κίνηση και, μέσω αυτής, στον συνάνθρωπό του και στην πατρίδα του, για να κάνουν μερικά βήματα προς τα εμπρός.

Στην επικήδεια ομιλία μου σκιαγράφησα την προσωπικότητα και το έργο του, όσο μου επέτρεπε τότε η συγκίνησι. Προσθέτω εδώ μερικά ακόμα:

Ταπεινόφρων, πρόθυμος να κάνει και χειρωνακτικές ακόμα εργασίες για να εξυπηρετήσει τον κατώτερό του, τον άσημο χωρικό, τον μαθητή του, τον οποιονδήποτε.

Πρόθυμος να θυσιάση δικαιώματά του, για να εξυπηρετήσει τον άνθρωπο και την συνεταιριστική ιδέα.

Υποτιμούσε πάντα τις δικές του ικανότητες, υπερεκτιμούσε τις ικανότητες των άλλων.

Συγκαταβατικός, απέφευγε να επικρίνη, προτιμούσε να αναγνωρίζη κάθε ίχνος προσφοράς· αλλά και ποτέ δεν κολάκευε.

Αγαπούσε τους ανθρώπους, τους ήθελε καλύτερους. Και δυστυχώς συναντούσε συχνά την κακή πλευρά τους. Γι' αυτό και χαιρόταν πολύ με τους απλούς ανθρώπους της πράξεως που εύρισκε σε τοπικούς συνεταιρισμούς.

Και ενώ σαν άνθρωπος ήταν μετριόφρων και μετριοπαθής, αλλά συγχρόνως εξαιρετικά αξιοπρεπής, αδιάφορος για κάθε κοινωνική προβολή, αντίθετα στα θέματα αρχών, στα θέματα της συνειδήσεώς του και του πιστεύω του, ως συνεταιριστής ήταν αμετακίνητος. Έμεινε μακριά από προσαρμογές στις περιστάσεις, αλλά και με πλήρη κατανόηση για τις πράξεις και τις ενέργειες των αντιθέτων, που όσο και αν εξημιώναν αυτόν ή τους συνεταιρισμούς, ποτέ δεν τους θεωρούσε εχθρούς του και ποτέ δεν επεδίωξε την τιμωρία τους. Είναι βέβαιον ότι ο Τζωρτζάκης δεν είχε προσωπικούς εχθρούς. Είχε πολλές φορές απέναντί του ανθρώπους αντιθέτων ιδεών, συμφερόντων και κατευθύνσεων, που ενώ τον απωθούσαν στο περιθώριο, απορούσαν, μέσα τους ή φανερά, για αυτή του τη στάσι, για την έλλειψη «φρόνιμης» προσαρμογής του στις περιστάσεις, για την επιμονή του να υπηρετή με αυταπάρηση μια φτωχή υπόθεση (όπως θεωρούσαν την υπόθεσι των συνεταιρισμών), ενώ θα μπορούσε να έχη λαμπρή θέσι σε άλλους τομείς.

Όταν επρόκειτο να πάη στη Γερμανία για μετεκπαίδευσι, οι καθηγηταί της Πολιτικής Οικονομίας Ανδρεάδης και Γουναράκης του υπέδειξαν να προτιμήση τα οικονομικά και να γυρίση κοντά τους να τον προωθήσουν ακαδημαϊκά. Εκείνος προτίμησε τα «φτωχά» συνεταιριστικά, που τα είχε υπηρετήσει ήδη αρκετά χρόνια στα Υπουργεία Εθνικής Οικονομίας και έπειτα Γεωργίας.

Όταν επέστρεψε ήταν η εποχή της Επιτροπής Οικονομών στα Υπουργεία. Συμπύξεις υπηρεσιών, καταργήσεις θέσεων. Το τμήμα του οποίου προϊστάτο συγχωνεύεται με άλλο συγγενές τμήμα. Προϊστάμενος του νέου Τμήματος τοποθετείται ο έτερος τμηματάρχης. Ο Τζωρτζάκης, για να μην υπηρετή σε κλάδους άσχετους προς τα συνεταιριστικά, προτίμησε να αποχωρήση.

Ας παραλείψουμε το εν τω μεταξύ έργο του και ας τον συναντήσουμε (μετά την κορύφωσι της αντιδράσεως εναντίον των Συνεταιρισμών με τον Ν. 5289/1931 κ.λπ.), στο τέλος του 1933, στην οδό Παπαρηγοπούλου 9, να προσπαθή να οργανώση την αντιπροσωπεία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών, βήμα που οδηγούσε στην άμεση, ως απεφασίσθη από τον Αύγουστο του 1933 ίδρυσι της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών. Ένα δωματιάκι 2,50 επί 2,50 προς τον κεντρικό φωταγωγό. Το γραφείο, η παλιά γραφομηχανή, οι μπλε κόλλες για τον ήλιο στα τζάμια του φωταγωγού, όλα από το σπίτι του. Εργασία χωρίς πληρωμή, για την οποίαν προσφέρω και τον ολίγο διαθέσιμο χρόνο μου που είχα από φοιτητής της Σχολής Συνεταιριστών. Εργασία μέχρι βαθιά τη νύχτα, για να διεκπεραωθούν από την γραφειοκρατία των Υπουργείων και από την Α.Τ.Ε., επείγουσες υποθέσεις των Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (άδειες εισαγωγής και ατέλειες γεωργικών ειδών, θεωρήσεις τιμολογίων για εξαγωγές, δάνεια κ.λπ.) και να γίνουν πάντα αυθημερόν οι απαντητικές ειδοποιήσεις στις Ενώσεις. Και κυρίως εργασία του σκληρή για να πεισθούν αιρετά και διευθυντικά στελέχη των Ενώσεων Συνεταιρισμών ανά την Ελλάδα — με αρκετές αντιδράσεις — για την ανάγκη οργανικής εκπροσωπήσεώς των εις τας Αθήνας και κοινής αντιμετώπισεως των συνεταιριστικών θεμάτων και για τη λήψι σχετικών αποφάσεων των Γενικών Συνελεύσεων.

Το καταστατικό της Συνομοσπονδίας προωθείται και υπογράφεται από Ένωσι σε Ένωσι (άλλη μεγάλη αγωνία αυτή, κατά το 1934 ιδίως, η παρακολούθησι της προωθήσεώς του από Ένωσι σε Ένωσι και της υπογραφής του, με το φόβο της απώλειάς του). Εγκρίνεται τελικά από το Υπουργείο Γεωργίας, όχι χωρίς αντιρρήσεις, με προσπάθειες και επιμονή του. Το πνεύμα του Κράτους, επιφυλακτικό τότε για κάθε βήμα συνεταιριστικής επεκτάσεως (γινόταν συσχετισμός των Συνεταιρισμών με όλα τα βίαια ρεύματα που φυσούσαν τότε στην ύπαιθρο, όπου φούσκωνε το ζυμάρι που είχε ζυμωθεί από τις απαλλοτριώσεις, την αποκατάστασι των προσφύγων, τους λεγόμενους «αγροτοπατέρες» και «προσφυγοπατέρες», την αντιδρασι των καθυστερημένων μυαλών και των συμφερόντων, την πολιτική δημαγωγία).

Η πρώτη γενική συνέλευσι της Συνομοσπονδίας (4 Μαρτίου 1935) συμπίπτει, δυστυχώς, με τις μέρες του κινήματος του Μαρτίου 1935. Μέσα στον γενικό αναβρασμό και την εξαλλοσύνη, επίθεσι αντιδραστικών πολιτευομένων και δημοσιογράφων και εναντίον των Συνεταιρισμών, των οποίων ζητούν την άμεση διάλυσι. Και όλην αυτήν την τρικυμία την παλεύει ο άξιος καπετάνιος Τζωρτζάκης με σοβαρότητα εξωτερικά, αλλά με μεγάλη ψυχική του αγωνία.

Η Συνομοσπονδία τέλος αρχίζει να οργανώνεται με τις πενταροδεκάρες των εσόδων εξ εισφορών των Ενώσεων και εντός του νέου αντισυνεταιριστικού κλίματος. Μετακινείται σε δύο δωμάτια του ιδίου κτιρίου, προς την οδό Παρνασσού. Εκτός από τον Διευθυντή της Τζωρτζάκη (δηλαδή το παν), αποκτά δύο νεαρούς βοηθούς με μικρή αμοιβή, λίγο αργότερα και Προϊστάμενον Υπηρεσίας, αργότερα και τρίτο βοηθόν. Εργασία όλων (πρωί και απόγευμα μέχρι αργά την νύκτα) εντατική, στο Γραφείο και έξω, κατά το παράδειγμα του Διευθυντού. Τι φοβερή η αγωνία του για να προωθηθή κάθε υπόθεσι Ενώσεως!

Ο Διευθυντής Τζωρτζάκης λαμβάνει, αν ενθυμούμαι καλά, αποζημίωσι δρχ. 5.000 (ο τότε μισθός Τμηματάρχου Α' Τραπέζης δρχ. 13.000). Το Διοικητικό Συμβούλιο επιθυμεί να ορίση την αποζημίωσι τουλάχιστον σε 8.000 από τα μικρά έσοδα της Συνομοσπονδίας, που με μεγάλη δυσκολία συγκεντρώνονται από εισφορές των Ενώσεων. Ο Τζωρτζάκης όμως απειλεί παραίτησι, όχι για το μικρό του μισθού, αλλά τουναντίον διότι κρίνει πολύ μεγάλη την αποζημίωσι. Και δέχεται τελικά 5.000 δρχ., νομίζω, μόνο και μόνο για να μπορούν να δικαιολογηθούν 4.000 δρχ., ως μισθός του Προϊσταμένου Υπηρεσίας. Και ο Τζωρτζάκης δεν ήταν πλούσιος. Είχε μόνον το ευτύχημα να συμμαριζέται ανεπιφύλακτα τις απόψεις του η σύζυγός του και να πιστεύη βαθύτατα εις τα ιδανικά του, (τα οποία αργότερα υπηρετεί αποφασιστικά ως παιδαγωγός για την οργάνωσι και διάδοσι των σχολικών συνεταιρισμών).

Μετ' ολίγον έρχεται η 4 Αυγούστου. Την δέχεται με ηρεμία και αναμονή για την εκδήλωσι της στάσεώς της έναντι των Συνεταιρισμών. Και όταν από το 1937 φαίνεται ότι οι Συνεταιρισμοί αρχίζουν να οδηγούνται σε εσφαλμένο δρόμο εξαρτήσεως, παρελάσεων κ.λπ., υπερασπίζεται με αίσθημα ευθύνης τον πραγματι-

κόν των προορισμόν. Στην γενική συνέλευσι της Συνομοσπονδίας το 1937 ενώπιον των επισήμων και σε επαφές εις το Υπουργείον Γεωργίας κινείται με θάρρος εις τας ορθοδόξους συνεταιριστικάς ιδέας, αι οποίαι θέλουν τον συνεταιρισμόν ελεύθερη δημοκρατική οργάνωσι οικονομικοκοινωνικής αυτοβοηθείας, μακράν οιασδήποτε πολιτικής, και δη εξαρτήσεως από κόμματα και καθεστώτα. Του γίνονται, δια πολλών πλευρών, προτάσεις συνεργασίας με τον τότε ισχυρόν εις τον αγροτικόν τομέα. Τις απορρίπτει, διότι δεν πρόκειται περί συνεργασίας με βάσι τις συνεταιριστικές αρχές, αλλά περί μετατροπής των Συνεταιρισμών σε κάτι άλλο. Λαμβάνει άδειαν, εν αναμονή εξελίξεων. Και όταν από το Συνέδριον της Λαρίσης, τον Δεκέμβριον του 1937, εκπέμπεται απειλή εναντίον των Συνεταιρισμών, διότι «ο άνθρωπός τους» στην Αθήνα δεν συνεργάζεται, υποβάλλει παραίτησι (23.12.1937), η οποία έγινε αποδεκτή τον Ιανουάριον του 1938 και αυτό για να μη διωχθούν εξ αιτίας του οι Συνεταιρισμοί.

Μένει μακριά από όλα της Συνομοσπονδίας κατά την περίοδο ΕΣΣΕ και της Κατοχής. Στην Κατοχή κλείνει και τον «Συνεταιριστή» του. Αλλά ως ιδιώτης υπηρέτησε πνευματικά και με το κύρος του κατά την κατοχή, τον τομέα επιβιώσεως του ελληνικού λαού με την βοήθεια της συνεταιριστικής οργάνωσεως αγροτών - αστών.

Μετά την απελευθέρωσι διορίζεται, το 1945, ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος εις την Α.Τ.Ε., εις επίπεδον Υποδιοικητού, με την επικρατούσαν τότε διάθεσι να αποκτήση αυτή περισσότερον συνεταιριστικές κατευθύνσεις. Αλλά εντός ολίγου, με τα έκτακτα μέτρα του Μαΐου 1946, η θέσι αυτή καταργείται, δια να ευρεθή τρόπος να γίνη προώθησι ετέρου εις υποδιοικητήν. Και παρ' όλον ότι ο ισχυρός τότε πρωθυπουργός αναγνωρίζει την ακεραιότητα και μεγάλη χρησιμότητα του Τζωρτζάκη και θέτει διάταξι εις το σχέδιον του κυρωτικού Ν.Δ., δια της οποίας ούτος καταλαμβάνει ιδρυομένην θέσιν Γενικού Επιθεωρητού Συνεταιρισμών εις την ΑΤΕ, ο Τζωρτζάκης αποστέργει την υπαλληλοποίησι σε ανώτατη θέσι και την υλική εξασφάλισί του (στα δύσκολα αυτά και ανώμαλα χρόνια). Εφ' όσον δεν του είναι δυνατόν να εργασθή με πρωτοβουλία, ως μέλος της Διοικήσεως, για την προώθησι της συνεταιριστικής ιδέας, αποχωρεί και μάλιστα χωρίς σύνταξι...

Στην μεταπολεμική Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών, όπου επανέρχεται, υπηρετεί ως Ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος.

Ασχολείται με την ανασυγκρότησι της συνεταιριστικής κινήσεως, με οργανωτικά των νεοϊδρυομένων Κεντρικών Οργανώσεων, με εκπαιδευτικά κ.λπ. Αποδοχαί κατώτεροι του Διευθυντού (θέσιν την οποίαν τύποις και ουσία εδικαιούτο, αλλά επροτίμησε να εργασθή εις περισσότερον πνευματικόν και αποδοτικόν έργον υποδομής για την συνεταιριστική κίνησι).

Η εξέλιξι, από έτους εις έτος, των συνεταιριστικών πραγμάτων τον ποτίζει με πικρίας. Διότι συγχέεται ο Συνεργατισμός με το έργον των Γεωργικών Επιμελητηρίων, της επαγγελματικής οργάνωσεως, της διεκδικήσεως των δικαιωμάτων των

αγροτών και πολλά γενικωτέρων εθνικών θεμάτων. Παραμελούνται τα βασικά, θεωρητικά και από το καταστατικό της, συνεταιριστικά καθήκοντα της Συνομοσπονδίας. Υποδεικνύει προφορικά και γραπτά. Και ήλθε στιγμή που εδάκρυσεν από την ποταπότητα μερικών «νεοσυνεταιριστών». Είχε όμως την γνώμη ότιτυχόν δημιουργία ζητημάτων θα ωφελήσει τους εχθρούς και μόνον της κινήσεως. Προσπαθεί να κάμη ό,τι είναι δυνατόν για το καλό της κινήσεως, με διαρκείς πάντοτε θυσίες εκ μέρους του. Ποίοι και πόσοι αντελήφθησαν την ανωτερότητα της στάσεώς του; Με μόνα όπλα την αυτοθυσία και τη νουθεσία, έμεινε σταθερά επί των ιδεολογικών επάλξεων μέχρι της τελευταίας του πνοής.

Ο «Συνεταιριστής» του, τον οποίον επανεξέδωσε το 1946 μετά τη λήξη της κατοχής, αποτελεί το βήμα από το οποίον διατυπώνονται οι πατρικές νουθεσίες, οι κατευθύνσεις, οι ρητές ή έμμεσες υποδείξεις, για το δρόμο της κινήσεως. Με γνώσι, με ιστορική συνέχεια, με πόνο, με αίσθημα ευθύνης.

Από τις στήλες του «Συνεταιριστού» μπορούν να γνωρίσουν καλά τον Άνθρωπο όσοι δεν είχαν το προνόμιο να τον ζήσουν από κοντά. Οι γραμμές των κειμένων του και οι κάτω από τις γραμμές έννοιες και κατευθύνσεις, ήσαν και θα είναι πάντοτε πολύτιμες για τους συνεταιριστάς.

Ο υποφαινόμενος είχε την τιμή και ευτυχία να τον γνωρίση από πολύ κοντά, επί έτη 37, ως μαθητής, βοηθός, συνεργάτης και έμπιστός του. Και πολλά ωφελήθηκε πνευματικά από την προσέγγιση αυτή μια ολόκληρη ζωή (χωρίς βέβαια να λείπη και η πλευρά της υπηρεσιακής ζημίας, όπως συνέβη και με άλλους, λόγω της πνευματικής του συγγενείας με ορθόδοξες συνεταιριστικές αντιλήψεις).

Ακόμα ο υποφαινόμενος ε γνώρισε καλά τις εκάστοτε σκέψεις και αντιδράσεις του Τζωρτζάκη, αφού είχε το θάρρος να του εκθέτη απόψεις για διαφορετική τακτική από το δρόμο που ακολουθούσε σε μερικές περιπτώσεις. Απόψεις που άκουε με υπομονή, χωρίς να θυμώνη, και με προσπάθεια να εξηγήση τη στάσι του και να πείση· και σχεδόν πάντα το επετύγχανε.

Γι' αυτό ο γράφων έχει τη δυνατότητα, όσον ολίγοι, να γνωρίζη και οφείλει να διακηρύσση ότι ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης υπήρξε φυσιογνωμία η οποία εστάθη πάρα πολύ υψηλά. Διότι, το κυριώτερο, έδωσε ο Τζωρτζάκης τη συστηματική εργασία για τη δύσκολη οργάνωση, αλλά και το παράδειγμα της θυσίας για τις ιδέες του Συνεργατισμού όσον ολίγοι. Θυσίες εν επιγνώσει, και με συχνήν απώλεια των πόρων ζωής. Έμεινε σε όλη του τη ζωή «εν οϊς έμαθε και επιστώθη». Γι' αυτό και μένει μετά θάνατον ως Πνευματικός Ηγέτης.

Στην είσοδο της Αγροτικής Τραπεζής έπρεπε να είχε στηθή από ετών η προτομή του Σωκράτη Ιασμίδα, που χάθηκε νέος με τους έντονους αγώνες του για να ιδρυθή η Τράπεζα αυτή. Και η προτομή του Τζωρτζάκη έχει δικαιωματικά τη θέση της κάπου αλλού. Η ιστορία θα οδηγήση για την τοποθέτησί της, όταν θα γίνη πραγματικότητα το Κέντρο του Συνεργατισμού, αυτό που θεμελίωσε ο Τζωρτζάκης στη σοφίτα της οδού Παπαρηγοπούλου 9, με τον ογκόλιθο της δικής του προσφοράς και με τα αγκωνάρια ή τα πετραδάκια μερικών άλλων από όλη την Ελλάδα.

Το έργο, βέβαια, ήταν συλλογικό, αλλά ήταν απαραίτητος ο Ηγέτης, η πέτρα επί της οποίας θα εγίνετο η θεμελίωσι και η οποία θα έφερε όλο το βάρος. Και αυτός υπήρξε ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης.

Η ιστορία επιβάλλει να λέγεται η αλήθεια. Και μάλιστα όταν μερικοί, που βαδίζοντας χαμηλά από το πνευματικό του άρμα, όταν εισήλθαν στον στίβο το συνεταιριστικό, το λησμόνησαν όταν έγιναν εκ των πρώτων.

ΑΡΙΣΤΕΙΑΗΣ Ν. ΚΑΗΜΗΣ

Συγγραφέας – Βραβείον Ακαδημίας Αθηνών

τ. Δικηγόρος και Προϊστ. Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών Α.Τ.Ε.

* * *

Και η αναγγελία της εκδόσεως του βιβλίου από τον Απ. Οικονομόπουλον, στα «Θέματα Συνεταιρισμών».

ΜΝΗΜΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ

Συγκινητική εκδήλωσις μαθητών, συνεργατών, φίλων

Κείμενο Απ. Οικονομόπουλου

Επί τη συμπληρώσει έτους από του θανάτου του πνευματικού ηγέτου της συνεταιριστικής κινήσεως της Ελλάδος, ομάς συνεργατών, μαθητών και φίλων του προσέβη εις την έκδοσιν, υπό μορφήν πνευματικού μνημοσύνου, σεμνού τιμητικού τεύχους 122 σελ. υπό τον τίτλον «Μνήμη Θεοδώρου Τζωρτζάκη».

Εις το τεύχος περιλαμβάνονται 22 κείμενα προσωπικοτήτων, καθηγητών ανωτάτων σχολών, επιστημόνων, στελεχών και γενικώς ατόμων τα οποία διεκρίθησαν δια το ενδιαφέρον των θεωρητικώς ή πρακτικώς δια την συνεταιριστικήν κίνησιν. Δια των κειμένων τούτων εξαιρείται, κατά τρόπον επιγραμματικών η μεγάλη συμβολή του εκλιπόντος ιδεολόγου εις την ανάπτυξιν και εδραίωσιν του θεσμού των Συνεταιρισμών εις την Ελλάδα.

Το τεύχος τούτο αποτελεί, παραλλήλως, μίαν σημαντικήν πηγήν ενημερώσεως των νεωτέρων δια την ιστορίαν και την εφαρμογήν του θεσμού εις την χώραν μας διότι περιέχει πολλάς χρησίμους πληροφορίας.

Δίδεται εξ άλλου η ευκαιρία να διατυπωθούν δημοσία μερικά αλήθεια.

Μετά εκτενή εισαγωγήν οφειλομένην εις τον κ. Παν. Χασαπόπουλον, τ. Νομικόν Σύμβουλον της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Εν. Γ. Συνεταιρισμών και παλαιόν Επιθεωρητήν Συν/σμών (ο οποίος είναι σήμερον ο αρχαιότερος –από του 1915– εκ των συνεργατών του εκλιπόντος), ακολουθούν κείμενα, κατ' αλφαβητικήν σειράν, των κάτωθι:....

Είναι προς τιμήν όλων των ανωτέρω ότι δια της προσφοράς κειμένων εκ της καθ' οιονδήποτε τρόπον συνεργασίας των ή γνωριμίας των μετά του μεταστάτος και δια του τονισμού των χαρακτηριστικών στοιχείων της φυσιογνωμίας του, όχι απλώς συμμετέχουν εις έν πνευματικόν μνημόσυνον αλλά και εξεδήλωσαν την πίστιν των εις τας εφαρμογήν και επικράτησιν των οποίων ο Θ. Τζωρτζάκης εθυσίασε τον εαυτόν του αγωνιζόμενος με πίστιν και απόλυτον συνέπειαν, επί μίαν 50ετίαν. Δι' αυτό και εις την αρχήν του βιβλίου έχει τεθή το του Γρηγορίου Ναζιανζηνού: «Αθανάσιον επαιμών αρετήν επαινέσομαι».

Χαρακτηριστικόν εξ άλλου είναι, δια την προσωπικότητα του εκλιπόντως, ότι το επίσημον όργανον της μεγάλης Γερμανικής Συνομοσπονδίας των Συνεταιριστών Ραϊφάϊζεν Raiffeisen Rundschau» εδημοσίευσε (εις το τεύχος Ιανουαρίου 1973) άρθρον, υπό τον τίτλον «Θ. Τζωρτζάκης. Πρόμαχος των Συνεταιρισμών εις την Ελλάδα» οφειλόμενον εις τον διεθνώς γνωστόν Έλληνα συνεταιριστή κ. Δ. Θ. Πάνον. Χαρακτηριστικώς δε η σύνταξις του μεγάλου κύρους περιοδικού τούτου προσέθετε ως υπότιτλον: «Εν υποδειγματικόν έργον ζωής».

ΚΕΙΜΕΝΟ 49

1975: Τα «Θέματα Συνεταιρισμών» τιμούν το περιοδ. του Θεοδ. Τζωρτζάκη «ο Συνεταιριστής» και θα αντιγράφουν από αυτό για σύνδεση με το παρελθόν.

Γράφει και επαινεί ο Αριστ. Κλήμης την προσφορά του περιοδ. «ο Συνεταιριστής» του Θεοδ. Τζωρτζάκη στη σελ. 2137 του 1975 Θέματα Συνεταιρισμών::

«Από το τεύχος αυτό, μερικές σελίδες μας θα αφιερώνονται για σύνδεση με το παρελθόν με τη συνεταιριστική ζωή εδώ και 50 χρόνια. Επιθυμία μας και επιδίωξή μας να κερδίσει η σημερινή συνεταιριστική κίνηση φως, πίστη, δύναμη από τις πηγές. Από τη διδαχή, την πίστη, το παράδειγμα, των πρώτων αποστόλων. από τις πρώτες επιτυχίες και τις αναπόφευκτες αποτυχίες μπροστά σε τόσα τότε εμπόδια.

Οδηγός μας, σύνδεση με το παρελθόν θα είναι η πιο πολύτιμη συνεταιριστική έκδοση του τόπου μας, «ο Συνεταιριστής» που άρχισε να εκδίδεται την 1 Ιανουαρίου 1925 και σταμάτησε τελικά (αφού είχε διακόψει προσωρινά κατά την Κατοχή) με την κυκλοφορία του τεύχους 246 Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 1967.

Το τεύχος 247 - 248 Μαρτίου - Απριλίου σελιδοποιήθηκε, αλλά δεν τυπώθηκε. Για το «ιστορικό» αυτό τεύχος και τον Αλ. Μυλωνά βλ. στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 2177 - 2188 τα στοιχεία, σχετικά με το πως έκλεισε «ο Συνεταιριστής» εξ αιτίας της δικτατορίας 1967 (και πιο πάνω).

Πολύ εκλεκτά ονόματα της εποχής εκείνης (που αργότερα ανέβηκαν πολύ ψηλότερα) ήταν εκείνοι που στήριξαν την έκδοση στα πρώτα της χρόνια, ώσπου σιγά - σιγά όλο το βάρος έμεινε στους ώμους του Θ. Τζωρτζάκη σε όλη του τη ζωή.

Στο πρώτο τεύχος διαβάζουμε:...

Επιτροπή Συντάξεως: Ν. Αθ. Μιχόπουλος, Θ. Τζωρτζάκης, Β. Σιμωνίδης, Δ. Θ. Πάνος. Διευθυντής: Θ. Τζωρτζάκης. Διαχειριστής: Ν. Αθ. Μιχόπουλος. Γραφεία: οδός Βύσσης 7. Τακτικοί Συνεργάται: "Αλεξ. Μυλωνάς, πρώην Υπουργός της Γεωργίας, Παν. Δεκάζος πρώην Διευθυντής Γεωργίας και Εποικισμού, Ανδ. Ζάκκας Διευθυντής Εργασίας και Κοινωνικής Προνοίας, Σωκρ. Ιασεμίδης Διευθυντής Γεωργικής Οικονομίας, Δημ. Καλιτσουνάκης Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας εν τη Ανωτέρα Εμπορική Σχολή,

Κωνστ. Καλούδης Διευθυντής Γεωργίας, Πέτ. Καναγκίνης Διευθυντής Εποικισμού, Αλεξ. Κοριζής Διευθυντής παρά τη Εθνική Τραπέζη, Σπ. Κορώνης Καθηγητής της Πολιτικής Οικονομίας εν τω Πολυτεχνείω, Αλεξ. Σβώλος Υφηγητής εν τω Εθνικώ Πανεπιστημίω, Σπ. Χασιώτης Διευθυντής της Ανωτ. Γεωπονικής Σχολής”.

Μία θαυμασία δηλαδή συγκέντρωσις ονομάτων και δυνάμεων εις την υπηρεσίαν του Συνεργατισμού.

“Την ενδυνάμωσιν των προσπαθειών υπέρ της ευρυτέρας διαδόσεως και πρακτικής εφαρμογής της συνεταιριστικής ιδέας, υπέρ της βελτιώσεως και συμπληρώσεως της υφισταμένης οργανώσεως δια της επιστημονικής συζητήσεως, δια της καθοδηγήσεως και του διαφωτισμού επαγγέλλεται το νέον περιοδικόν. Εύχομαι ευόδωσιν εις την κοινωφελή και ευγενή αποστολήν του”, τονίζει εις το πρώτον άρθρον υπό τον τίτλον “Η δύναμις του Συνεταιρισμού” ο Αλέξανδρος Κ. Μυλωνάς πρώην Υπουργός Γεωργίας.

Με την θυσίαν του Θ. Τζωρτζάκη “ο Συνεταιριστής” έζησε, εφώτισε την συνεταιριστικήν κίνησιν και απετύπωσε εις τας σελίδας του όλον τον πλούτον ειδήσεων της συνεταιριστικής δραστηριότητος, από την 1ην Ιανουαρίου 1925 μέχρι το 1967.

Σήμερα το περιοδικό είναι δυσεύρετο. Ελάχιστες Βιβλιοθήκες και μερικοί ιδιώτες κατέχουν σχεδόν πλήρεις σειρές.

Κάποτε, όταν η Ηγεσία της συνεταιριστικής κινήσεως θα είναι στο πνευματικό ύψος που πρέπει, το περιοδικό αυτό –ή, έστω, μια ανθολόγησή του– πρέπει να αποτελέση την πηγή και για την ιστορία της κινήσεως και για ευρύτερη κατάρτιση των στελεχών και για συνεταιριστικό φρονηματισμό. Ένα είναι το βέβαιο: πώς είναι αδύνατο να λέγεται κάποιος ολοκληρωμένος συνεταιριστής και να κατέχη τα συνεταιριστικά (την εφαρμογή στις συνθήκες του τόπου μας) αν δεν έχει διαβάσει συστηματικά το περιοδικό αυτό, όπου έχουν αποθησαυριστή, μήνα με το μήνα, όλες οι γενικώτερες ειδήσεις, όλη η ιεραποστολική προσπάθεια, όλη η εφαρμογή, όλα τα σχέδια, όλες οι κατευθύνσεις. “Ο Συνεταιριστής” είναι το Ευαγγέλιο και οι Πράξεις των Αποστόλων του Συνεργατισμού (που συνέχισε, σε υψηλότερο και πλατύτερο επίπεδο, την προσφορά του Ιασεμίδη – Μιχόπουλου με το «Βοηθό των Συνεταιρισμών» του 1918 – 1922).

Το περιοδικό μας, που ακολουθεί τις ιδεολογικές αρχές και το παράδειγμα των πρωτοπόρων του Συνεργατισμού, τις αρχές που υπηρέτησε “ο Συνεταιριστής”, θα προσπαθήση να αντλήση από τις σελίδες του και, από το προσεχές τεύχος, να θέση συστηματικά στη διάθεση των νεοτέρων συνεταιριστών το συνεταιριστικό του νέκταρ. Πίετε εξ αυτού πάντες!».

ΚΕΙΜΕΝΟ 50

1977. Η Ομοσπονδία Συνεταιριστικών Υπαλλήλων (ΟΣΥΓΟ) και ο «Σκαπανεύς της Υπαίθρου» τιμούν τον Θεοδ. Τζωρτζάκη.

Η Ομοσπονδία Συνεταιριστικών Υπαλλήλων και το αξιόλογο δημοσιογραφικό της όργανο «Σκαπανεύς της Υπαίθρου» κάνουν Πνευματικό Μνημόσυνο στη μνήμη του Θ. Τζωρτζάκη, στα 6 χρόνια από το θάνατό του με την συνεργασία πλήθους προσωπικοτήτων.

Στο φύλλο της 10 Αυγούστου 1977 δημοσιεύουν κείμενά τους για την προσωπικότητα και το έργο του οι:

1. Ηλ. Χρονόπουλος Πρόεδρος της Συνομοσπονδίας Γ. Συνεταιρισμών με τίτλο «Η αταλάντευτη συνεταιριστική του πορεία διδακτικό παράδειγμα για τους Συνεταιρισμούς μας».

2. Βασ. Ιλαντζής, Γεν. Δ/ντής της ΣΕΚΕ με τίτλο: «Χρέος της συνεταιριστικής κίνησης να στήσει την προτομή του μαζί και των ισαποστόλων της Συνεταιριστικής Ιδέας Σ. Ιασεμίδη και Ν. Μιχόπουλου. Η διδασκαλία του να γίνει βίωμα απ' τους νεότερους συνεταιριστές».

3. Ν. Κολύμβας, Γεν. Δ/ντής ΠΑΣΕΓΕΣ, με τίτλο «Δάσκαλος και Οδηγός μας. Πνευματικός άνθρωπος απ' τη στόφα των μεγάλων ουμανιστών. Ανοικτός στα καινούργια ρεύματα, πίστεψε σε ιδέες, μπήκε στη δράση».

4. Ι. Στρογγύλη τ. Δ/ντής Υπηρεσίας Συνεταιρισμών ΑΤΕ.

5. Σωτ. Βασιλόπουλος, Δ/ντής Υπηρ. Συνεταιρισμών ΑΤΕ.

6. Χρ. Χατζημιχάλης, πρώτος Δ/ντής του Σκαπανέα.

7. Δ. Κοντογιάννης τ. Υπ/τής Εν. Γ. Συνετ. Σερρών.

8. Αθ. Κοντογεωργόπουλος, τ. Δ/ντής Εν. Γ. Συνετ. Λεβαδείας, Πρόεδρος Συνταξιούχων Συνεταιριστικών Υπαλλήλων.

9. Μιχ. Χατζηράββας, Διοικ. Συμβ. ΟΣΥΓΟ.

10. Νικ. Τσελάς, τ. Διοικ. Συμβ. ΟΣΥΓΟ.

11. Κλ. Κουμαρίδης, τ. Πρόεδρος ΟΣΥΓΟ.

12. Εμμ. Γεωργαλής, Δ/ντής Εν. Γ. Συνετ. Βεροίας.

13. Δημ. Λιάγκος, Γεν. Γραμμ. της ΟΣΥΓΟ, υπεύθυνος εκδότης «Σκαπανέα Υπαίθρου».

14. Χρ. Δεληβορριάς, συνεταιριστής.
15. Γ. Παπαδόπουλος της Ομοσπονδ. Γ. Συνετ. Θεσσαλονίκης.
16. Δ. Θ. Πάνου και Αγ. Μιχαηλίδη, της Εταιρείας Φίλων Συνεργατισμού.
17. Αριστ. Κλήμης, Γράφει σε επιστολή του, τα επόμενα:

Προς την ΟΣΥΓΟ

Ενταύθα

Αγαπητοί φίλοι «σκαπανείς της υπαίθρου και του συνεργατισμού»

Όπως τον χειρισμό των συνδικαλιστικών σας επιδιώξεων τον κάνετε πάντα με μέτρο και ήθος, σε συσχετισμό πάντα με την πρόοδο του συνεργατισμού τον οποίο συνειδητά υπηρετείτε, έτσι δίνετε πάλι εκλεκτό παράδειγμα υψηλού ήθους και πίστωσης στο συνεργατισμό με την απόφαση που πήρατε να τιμήσετε τη μνήμη του Τζωρτζάκη.

Πολλοί υπηρέτησαν ιδεολογικά και αποτελεσματικά και από διάφορες σκοπιές το συνεργατισμό στη Χώρα μας· και στον καθένα από αυτούς οφείλουμε οι επιζώντες τιμή μεγάλη.

Ο Τζωρτζάκης όμως υπήρξε κάτι το ξεχωριστό και το ανώτερο, κάτι το ανεπανάληπτο στην ιδιομορφία του. Υπήρξε συνειδητή θυσία ενός μεγάλου Ανθρώπου στην ιδέα του συνεργατισμού και στην ιδέα του Ανθρώπου. Θα έλεγα ότι με το παράδειγμα και την τακτική του υπήρξε ο Γκάντι του συνεργατισμού στην Ελλάδα. Ειρηνικά, με υπομονή και καρτερία, με απόλυτη συνέπεια και ακλόνητη πίστη, με κατανόηση για όλους και για όλα, με σεμνή παρηγοσία και διαρκή παρουσία, σε κάθε αποφασιστική στιγμή προσέφερε τον εαυτό του για θυσία όταν τα γεγονότα συνομοτούσαν. Και έλεγε πάντα αποφασιστικά και σεμνά το «Όχι» του σε κάθε τι που θα έβλαπτε την ουσία του συνεργατισμού και τη γενικότερη αποστολή του.

Συμπωματικά βρέθηκα κοντά του «εκ νεότητός μου». Και από τότε (και μέχρι το θάνατό του) υπήρξα ένας από εκείνους που δούλεψαν κοντά του, πνευματικά και «χειρωνακτικά», για τη θεμελίωση και οικοδόμηση μεγάλων συνεταιριστικών έργων (Συνομοσπονδία, «Συνεταιριστής», εκπαίδευση, κ.λπ.).

Έτσι τον έχω γνωρίσει από πολύ κοντά και στις λεπτομέρειες και στο βάθος. Και η μαρτυρία μου είναι ότι υπήρξε μεγάλος. Σκιαγράφηση του Ανθρώπου και του συνεταιριστή έκανα τόσο στον επικήδειο γι' αυτόν (βλ. περιοδικό «Θέματα Συνεταιρισμών» 1971 σ. 394) όσο και στο κείμενο που δημοσιεύτηκε στην τιμητική έκδοση του 1972 «Μνήμη Θεοδώρου Τζωρτζάκη», την οποία έκαναν μαθητές, φίλοι και θαυμαστές του.

Στο χώρο αυτό, που ευγενικά προσφέρει σήμερα η αξιόλογη εφημερίδα σας δεν μπορεί να γραφεί τίποτα άλλο από μία επανάληψη των παραπάνω και μια επιβεβαίωση και απόλυτη αναγνώριση για Εκείνον και το έργο του. Με μια ακόμα υπόμνηση προς όλους που είναι «εκάστοτε» διοικητικοί ηγέται και εκπρόσωποι

της συνεταιριστικής κινήσεως: Ότι έχουν καθήκον να τιμούν και να ενισχύουν το έργο εκείνων που εργάζονται πνευματικά για την συνεταιριστική ιδεολογία, εκείνων που προτιμούν να διαθέτουν τον εαυτό τους στην υπηρεσία των φτωχών και των αδύναμων έστω και αν αυτό τους ζημιώνει ποικιλότροπα. Η περίπτωση του Τζωρτζάκη που θυσιάστηκε, αδικήθηκε και πικράθηκε (χωρίς να διαμαρτύρεται) πρέπει να είναι μια διαρκής υπόμνηση. Γιατί –πραγματικά– είναι προτιμότερο να δίδεται βοήθεια και αναγνώριση στο έργο των πνευματικών ανθρώπων εν ζωή (για να έχει πλούσιους καρπούς) παρά να απονέμονται τιμαί μετά θάνατον όταν δεν υπάρχουν περιθώρια δράσεως. Ευτυχώς που το πνευματικό έργο διδάσκει και μετά θάνατον, ευτυχώς που η συνέπεια και το παράδειγμα μένουν αιώνια και φωτίζουν.

Σας ευχαριστώ που μου δώσατε την ευκαιρία να διατυπώσω μερικές σκέψεις και το κυριώτερο να τιμήσω και πάλι τη μνήμη του μεγάλου –στην ταπεινότητα και απλότητά του– Τζωρτζάκη. Στη φωτογραφία που επισυνάπτω «κρύβει με συστολή» κάτω από την καμπαρντίνα του τον πάπυρο - βραβείο που του απένειμε η Ακαδημία Αθηνών για τη μεγάλη συνεταιριστική του δράση(!).

Με συνεταιριστικούς χαιρετισμούς

Αριστ. Ν. Κλήμης

ΚΕΙΜΕΝΟ 51

1978: Η Πανελλήνιος Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών και η Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού τιμούν τον μεγάλο Έλληνα Συνεταιριστή Θεοδ. Τζωρτζάκη. Οι ομιλίες.

«...Την τιμητική Επιτροπή αποτελούσαν οι:

1) Ζέπος Π., Ακαδημαϊκός. 2) Ζώτος Εμμ., Πρόεδρος ΟΣΥΓΟ. 3) Ιλαντζής Βασ., Γεν. Δ/ντής ΣΕΚΕ. 4) Καλλιτσουνάκης, Δημ. ομότιμος Καθηγητής. 5) Κλήμης Αριστ., συγγραφέας, τ. Προϊστάμ. Οικονομ. Μελετών ΑΤΕ. 6) Κολύμβας Νικ., Γεν. Δ/ντής Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών. 7) Κωσταπάνη Ευαγ., Πρόεδρος ΣΠΕ. 8) Λουκάτος Δημ., ομότ. Καθηγητής. 9) Μανσόλας Α., Πρόεδρος ΚΥΔΕΠ. 10) Πάνος Δημ., Πρόεδρος Ετ. Φίλων Συνεργατισμού. 11) Παπαδοπούλου Αλεξ., τ. Πρ. Δ.Σ. Κολλεγίου Αθηνών. 12) Ρουσσόπουλος Αθ., ομότ. Καθηγητής. 13) Ρουσσόπουλος Νικ., Ακαδημαϊκός. 14) Στρογγύλης Ιωάν., τ. Δ/ντής Συνεταιρισμών. 15) Τζαννετάκης Παν., Υποδιοικητής ΕΤΕ. 16) Τζουμέρτης Ευρ., τ. Υποδ. ΠΑΣΕΓΕΣ. 17) Χασαπόπουλος Π. τ. Δικηγ. 18) Χρονόπουλος Ηλ., Πρόεδρ. ΠΑΣΕΓΕΣ.

Μίλησαν κατάλληλα (στην αίθ. Αρχαιολ. Εταιρείας) την 23.3.1978 για τη συνεταιριστική ιδέα και τον μεγάλο συνεταιριστή οι: Δ. Πάνος, Ν. Κολύμβας, Αθαν. Ρουσσόπουλος και Δημ. Λουκάτος.

Η εκδήλωση αυτή ετίμησε όχι μόνο τον μεγάλο συνεταιριστή, αλλά και την τότε συνεταιριστική διοικητική και πνευματική συνεταιριστική ηγεσία, γιατί έδειξε ότι γνωρίζει να αποδίδει την πρέπουσα αναγνώριση σε εκείνους που πρόσφεραν όλη τους την πνευματική υπόσταση και δραστηριότητα στην υπηρεσία του Συνεργατισμού και κυριολεκτικά αγωνίστηκαν για την διάδοση και επικράτηση του θεσμού. Είναι δε άξιοι ιδιαίτερου επαίνου τόσο οι διαπρεπείς Ακαδημαϊκοί, Καθηγητές Πανεπιστημίων, Επιστήμονες, Εκπρόσωποι Οργανώσεων, που απετέλεσαν την Τιμητική Επιτροπή όσο και όσοι πήραν μέρος στη σεμνή αυτή τελετή.

(Όλες οι ομιλίες δημοσιεύτηκαν στα επόμενα τεύχη του περιοδικού «Θέματα Συνεταιρισμών» με επιμέλεια του Διευθυντού του Αριστ. Κλήμη).

1. Ο Πρόεδρος της Εταιρείας «Φίλων Συνεργατισμού» Δ.Θ. Πάνος

Αρχίζοντας την ομιλία του ετόνισε την απέραντη εκτίμηση που έτρεφε προς τον βαθύν στοχαστήν και επιστήμονα Θ. Τζωρτζάκη (με τον οποίο

τον συνέδεε στενή φιλία επί 47 συναπτά χρόνια) και ευχαρίστησε «που δίδεται η ευκαιρία να προβάλω τα πλούσια ιδεολογικά του χαρίσματα και τις μεγάλες του ηγετικές ικανότητες, να τοποθετήσω, δηλαδή, τη μορφή του σε υψηλό βάθρο (όπως άλλωστε δικαιωματικά του αξίζει), για ν' αποτελεί ο Τζωρτζάκης παράδειγμα προς μίμηση και για ν' αντλούμε όλοι μας δυνάμεις καρτερίας και δημιουργίας, αλλά και να φωτίζονται οι νεώτεροι από το φως των γνώσεων και την επικαιρότητα των πράξεών του και να ζεσταίνονται με τη θερμιά του ήθους και των αισθημάτων του».

Και συνέχισε:

«Είναι βέβαιο ότι ταιριάζει καλλίτερα στη μετριοφροσύνη που τον διέκρινε αν, μιλώντας γι' αυτόν, σταθούμε περισσότερο στην υψηλή ιδέα του συνεργατισμού, που στην υπηρεσία του αφιέρωσε όλες τις πλούσιες πνευματικές του δυνάμεις, για να εξετάσουμε το βαθύτερο νόημα που έδινε ο Τζωρτζάκης στο συνεργατισμό...».

Και εκθέτει την αξία του συνεργατισμού και μιλά ειδικά για την προσωπικότητα του Θ. Τζωρτζάκη και το έργο του. Λέει:

«... Τέτοιο, περίπου, ήταν το βαθύτερο νόημα που έδινε και ο Τζωρτζάκης στο θεσμό του συνεταιρισμού, επηρεασμένος και αυτός από τις αρχές του Ραϊφφάϊζεν. Έδινε, δηλαδή, μεγάλη σημασία στο ηθικό περιεχόμενο και τα ηθικά προστάγματα του, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζει και την οικονομική πρακτική του σπουδαιότητα. Καθαρά το βλέπουμε αυτό διαβάζοντας τη σχετική περικοπή στο μνημειώδες σύγγραμμά του «Συνεταιριστική Οικονομία»: «Ο Συνεργατισμός αντικαθιστά το συναγωνιστικόν πνεύμα, το οποίον κίνητρον έχει τον εγωισμόν, δια του πνεύματος της συνεργασίας, της αλληλοβοηθείας, το οποίον απορρέει από φιλάλληλον διάθεσιν και φωτισμένην εναρμόνισιν του ατομικού με το κοινόν συμφέρον, με τελικόν σκοπόν την ειρηνικήν διαβίωσιν. Δια τον γνήσιον συνεταιριστήν δεν αποτελεί ικανοποίησιν η συνεταιριστική δράσις, η οποία αποφέρει απλώς οικονομικές επιτυχίας, αλλ' η συνεταιριστική δράσις, η οποία εξυπηρετεί ευρύτερα και αποτελεσματικότερα το συνεταιρισμένον πρόσωπον εις την εργασίαν του και εις την πλέον πολιτισμένην διαβίωσίν του με μεθόδους και τρόπους ευρισκομένους εν αρμονία προς το συμφέρον του συνόλου. Αυτή είναι η έννοια και ο τελικός σκοπός του συνεταιρισμού».

«Συμφώνως προς τας απόψεις αυτές, ο συνεταιριστής, χωρίς να παύση να είναι θετικός άνθρωπος των υποθέσεων, δεν θα αποβή ποτέ στυγνός και αμείλικτος επιχειρηματίας. Και χωρίς να παύση να είναι ιδεαλιστής, δεν θα γίνη ποτέ ανεδαφικός ονειροπόλος, χωρίς να επιδιώκη και να πραγματοποιή θετικής υπηρεσίας».

Δεν ήταν μάλιστα απλή σύμπτωση, συνέχισε ο ομιλητής, ότι στην ηθοπλαστική αυτή δύναμη του συνεταιρισμού πίστευαν και τα τρία μέλη της τριανδρίας Ιασεμίδης - Τζωρτζάκης - Μιχόπουλος, που από το Υπουργείο Γεωργίας έθεταν από το 1915 τα θεμέλια του ελληνικού συνεργατισμού μετά την ψήφιση του νόμου περί συνεταιρισμών. Τύχη αγαθή, μου επεφύλαξε

την ευκαιρία, προσέθεσε, να προσεθώ αργότερα, για μικρό διάστημα, στην τριανδρία αυτή και να εκτιμήσω από κοντά τις ικανότητες των πρωταγωνιστών αυτών της συνεταιριστικής μας κίνησης, που τους ενέπνεε ακλόνητη πίστη στη συνεταιριστική ιδέα. Συνδεθήκαμε τότε στενά με εκλεκτική συγγένεια και θέσαμε και τη βάση για την έκδοση του περιοδικού «Ο Συνεταιριστής».

Στη συνέχεια ο ομιλητής αναφέρθηκε ιστορικά στην εξέλιξη της συνεταιριστικής κινήσεως στη χώρα μας, την πρόοδό της, τις υπηρεσίες που προσέφερε και προσφέρει για την καταπολέμηση της τοκογλυφίας, τη διάθεση των προϊόντων, την προμήθεια ειδών κλπ. και έδωσε χαρακτηριστικά στοιχεία, Και συνέχισε:

«Στη δίκαιη υπερηφάνεια όλων για τα επιτεύγματα αυτά δεν πρέπει να ξεχνούμε όμως τον προσωπικό παράγοντα, τους πρώτους δηλαδή αρχιτέκτονες, ιδιαίτερα τον Ιασεμίδη και τον Τζωρτζάκη, που έβαλαν τις σωστές και σταθερές βάσεις του συνεταιριστικού οικοδομήματος. Βέβαια ο Ιασεμίδης ήταν ο εισηγητής του θεσμού, άξιος όμως συνεργάτης και συνεχιστής του έργου του ήταν ο Τζωρτζάκης. Πέρα όμως απ' αυτό, ο Τζωρτζάκης ήταν ο ίδιος δημιουργός, γιατί όχι μόνο στερέωσε και μεγάλωσε τα πρώτα θεμέλια, αλλά πρόσθεσε σ' αυτά πολλά, αφού μπορούμε να πούμε πως ό,τι έγινε αργότερα στην κίνηση φέρνει τη σφραγίδα του και κατά το περισσότερο οφείλεται στη δικιά του έμπνευση ή πρωτοβουλία.

Για τη διάθεση και την εμπέδωση της ιδέας ο Τζωρτζάκης επιδόθηκε σε ευγενείς αγώνες, αλλά την κύρια συμβολή του στην πρόοδο πρέπει να την αναζητήσουμε στη χάραξη των κατευθυντήριων γραμμών της κίνησης σύμφωνα με τις «ορθόδοξες», δηλαδή τις διεθνικά καθιερωμένες, συνεταιριστικές αρχές. Αλλά και για την αυστηρή τήρησή τους, αφού σαν κέρβερος εφύλαγε να μη τις αγνοήσουν ή τις παραβούν, γιατί επίστευε με την ψυχή του ότι έτσι εξυπηρετούσε καλλίτερα τα συμφέροντα της ολότητας».

Και συνέχισε ο ομιλητής λέγοντας:

«Ας δώσουμε με λίγα λόγια το περίγραμμα της σταδιοδρομίας του Τζωρτζάκη».

Και έδωσε ιστορικά και κριτικά στοιχεία.

«Με τις μεγάλες του ηγετικές ικανότητες και τον πλούσιο ηθικό και ψυχικό εξοπλισμό του θα μπορούσε να καταλάβει ο Τζωρτζάκης θέσεις και αξιώματα υψηλότερα, που όμως απειποιείτο, αν και τού είχαν προσφερθεί επανειλημμένως κατά το διάστημα της σταδιοδρομίας του, Με το σεμνό του χαρακτήρα απέφευγε κάθε προσωπική προβολή, αλλά και γιατί νόμιζε ότι η αποδοχή μιας τέτοιας προσφοράς θα εσήμαινε δέσμευση και υποχρέωση για ανταλλάγματα και συμβιβασμούς...».

(Ολόκληρο το κείμενο της ομιλίας του βλ. «Θέματα Συνεταιρισμών» σ. 3542-3554).

Ακολούθησαν οι ομιλίες (όπως δημοσιεύτηκαν στα «Θέματα Συνεταιρισμών»:

2. Του Καθηγητή Πανεπιστημίου Δημ. Λουκάτου «Συνεργατισμός και Λαογραφία - Τα λαογραφικά ενδιαφέροντα του Θ. Τζωρτζάκη» (σ. 3569-3571 «Θέματα Συνεταιρισμών»).

3. Του Ν. Κολύμβα, Γεν. Δ/ντού ΠΑΣΕΓΕΣ, με τίτλο «Συνεργατισμός, η Συνεταιριστική Μόρφωση και η προσφορά του Θ. Τζωρτζάκη» («Θέματα Συνεταιρισμών» σελ. 3685 επόμε.). Στην αρχή της δημοσίευσής, γράφει το περιοδικό:

Συνιστούμε να διαβαστεί με προσοχή και πολλές φορές το υπέροχο αυτό κείμενο του κ. Κολύμβα. Είναι κείμενο με ανώτερη συνεταιριστική γνώση που διδάσκει, συγκινεί, ανεβάζει τον αναγνώστη. Είναι σκέψεις, στοιχεία και θέσεις που πρέπει να γίνουν το ευαγγέλιο του κάθε ανθρώπου της εποχής μας και κυρίως των αιρετών και υπαλληλικών στελεχών του Συνεργατισμού.

Και ακολουθεί η ομιλία, της οποίας δίνουμε τα κυριότερα σημεία:

«Η πιο πολύτιμη από τις πολύμορφες υπηρεσίες που ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης προσέφερε στο γενικό Συνεργατισμό, εκείνη που η ιστορία θα αναγνωρίσει σαν αποκλειστικό έργο του, υπήρξε αναμφισβήτητα η θεμελίωση της συνεταιριστικής μορφώσεως, της συνεταιριστικής παιδείας στη χώρα μας. Καταρτισμένος ο ίδιος στην Ελλάδα στις αυστηρές πειθαρχίες της επιστήμης του Δικαίου και στη Γερμανία, κατά τις μεταπτυχιακές του σπουδές στην Οικονομία και το Συνεργατισμό, ένωνε στις ακριβείς γνώσεις του ειδικού, την ευρεία φιλοσοφική κατάρτιση του έντιμου ανθρώπου, που του επέτρεπαν να γίνει, στη διάρκεια 50 χρόνων του αιώνα μας, ο σκαπανέας μιας Ιδεολογίας που πλάστηκε από τον άνθρωπο για τον άνθρωπο.

Ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης, πιστεύοντας βαθειά στην ουσιαστική επίδραση του Τύπου στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, προχωρεί από το 1925 στην έκδοση ενός καθαρά συνεταιριστικού περιοδικού με τον τίτλο «Ο Συνεταιριστής». Το περιοδικό αυτό, επί 40 ολόκληρα χρόνια (με μόνη εξαίρεση τις περιόδους της δικτατορίας και της ξένης κατοχής) θα φωτίζει και θα καθοδηγεί την ελληνική συνεταιριστική κίνηση, θα μελετά με κύρος τα προκύπτοντα ζητήματα, θα ερμηνεύει τις υγιείς αρχές του Συνεργατισμού και θα ασκήσει ισχυρή επίδραση στις τάσεις και κατευθύνσεις της κινήσεως.

Το έργο στον τομέα αυτό είναι τεράστιο. Αποτελεί την κυρία πηγή όπου εμφανίζονται οι θέσεις του και μ' αυτό διατηρεί την επαφή του με το συνεταιριστικό κόσμο, χειριζόμενος τα προβλήματα του παρόντος και του μέλλοντος. Με το περιοδικό του, η συνεταιριστική σκέψη διαρκώς ανανεώνεται, μπαίνει σε νέες φάσεις και γίνεται πιο γόνιμη όσο η θεωρία που επεξεργάζεται γίνεται ολοένα και πιο στενά δεμένη με τη δράση των ανθρώπων της πράξεως.

Είναι τόσο μεγάλος ο πλούτος των θεμάτων, μελετών, αναλύσεων και ερευνών που δημοσίευσε επί 40 χρόνια ο «Συνεταιριστής» σχετικά με την ελληνική και διεθνή συνεταιριστική κίνηση, ώστε με μια μεθοδική ταξινόμησή τους θα μπορούσε να καταρτισθεί μια πραγματική εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού Συνεργατισμού, πολύτιμο εγκόλπιο και βοήθημα για τις σημερινές και τις ερχόμενες γενιές.

Και όλοι όσοι εγκύβουν στο μέλλον στο έργο του Θεόδωρου Τζωρτζάκη, θα εύρουν στους τόμους του περιοδικού περισσότερο ακόμη και από τα βιβλία του ή τα μαθήματά του, την ουσία της πλούσιας σκέψης του. Η ακοίμητη φροντίδα του για τη μόρφωση και την παιδεία του λαού στράφηκε από την αρχή προς δύο κύριες κατευθύνσεις: Στη μεθοδική και συστηματική εκπαίδευση των συνεταιριστικών στελεχών, αιρετών και υπαλληλικών, στην ύπαιθρο και στην ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών.

Έτσι, σαν ανώτερος Συνεταιριστικός Σύμβουλος της ΠΑΣΕΓΕΣ εισηγείται τη σύσταση της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως και οργανώνει από το 1950 και επί 14 συνεχή χρόνια στην Αθήνα, κάτω από τη Διεύθυνσή του, σειρές επιμορφώσεως, εννεάμηνης διάρκειας, υπαλληλικών στελεχών των περιφερειακών Οργανώσεων και συγκεντρώνει γύρω του επιφανείς πανεπιστημιακούς δασκάλους από όλα τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα των Αθηνών, που μαζί με ειδικούς της ΑΤΕ, του Υπουργείου Γεωργίας και των Κεντρικών Οργανώσεων εξασφαλίζουν μιαν εκπαίδευση ανωτάτου επιπέδου στους μαθητές του. Η φήμη της Σχολής είναι τέτοια που οι Συνεταιρισμοί της Κύπρου παύουν να στέλνουν τους υποτρόφους των στην περίφημη Αγγλική Ακαδημία του Λαντμπόροου για να τους στείλουν στη Σχολή του Τζωρτζάκη. Εκατοντάδες στελέχη που αποφοίτησαν αποτέλεσαν ένα αξιόλογο φυτώριο ικανών διευθυντικών οργάνων με υψηλό ιδεολογικό φρόνημα, από το οποίο και σήμερα τροφοδοτείται η κίνηση.

Οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί έρχονται να επιστεγάσουν το πολύμορφο επιμορφωτικό έργο του Θεόδωρου Τζωρτζάκη. Θεσμός αναμφισβήτητα κεφαλαιώδους σημασίας για το μέλλον του Συνεργατισμού. Η συνεταιριστική ιδέα, αληθινά, έχει όλη τη λεπτότητα και τη δυσκολία της αφομοιώσεως της δημοκρατικής ιδέας γενικά. Γι' αυτό ακριβώς ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης πίστευε πως το παιδί πρέπει να μπολιάζεται με την ιδέα του συνεταιρισμού από τα πρώτα σχολικά του χρόνια, κάνοντας πράξη ό,τι αργότερα θα πρέπει να του γίνει συνείδηση.

Στον τομέα αυτόν ο Θεόδωρος Τζωρτζάκης ευτύχησε να έχει την πολύτιμη συνεργασία και επιστημονική βοήθεια της εξαιρετης παιδαγωγού συζύγου του κυρίας Φωτεινής Τζωρτζάκη. Και υπήρξαν τόσο αξιοθαύμαστα τα επιτεύγματα με την ίδρυση και λειτουργία 1000 και πλέον σχολικών συνεταιρισμών σε ισάριθμα χωριά με τόσες πλούσιες δραστηριότητες, που εκίνησαν δίκαια το ζηρηρό επιστημονικό ενδιαφέρον μεγάλων ευρωπαϊκών Ιδρυμάτων.

Αξιόλογη προσφορά στο μορφωτικό τομέα υπήρξε και η διδασκαλία μαθημάτων συνεταιριστικής οικονομίας από τον Θεόδωρο Τζωρτζάκη στην Ανωτάτη

Γεωπονική Σχολή Αθηνών από το 1936 μέχρι το 1961. Εσφράγισε με την ισχυρή του προσωπικότητα μια ολόκληρη γενεά γεωπόνων που ευτύχησαν να διδαχθούν τα σύγχρονα κοινωνικά και οικονομικά φαινόμενα από ένα τόσο μεγάλο στοχαστή.

Στην προσφορά του πρέπει να μνημονευθεί και το συγγραφικό του έργο, αφιερωμένο ολόκληρο στο Συνεργατισμό, με κατακλείδα το σύγγραμμά του «Συνεταιριστική Οικονομία» που κυκλοφόρησε το 1971 λίγο μετά το θάνατό του. Το έργο αυτό, κλασσικό στο είδος του και περισπούδαστο, είναι εφάμιλλο με τα καλύτερα συγγράμματα επιφανών καθηγητών της Δυτικο-Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής θεωρίας και ανάλυσεως και αναντικατάστατο διδακτικό εφόδιο για τις συνεταιριστικές σπουδές στην Ελλάδα...».

Και ανέπτυξε στη συνέχεια την ομιλία του. (Θέματα Συνεταιρισμών σελ. 3687-3693).

4. Η ομιλία του Αθ. Ρουσόπουλου, καθηγητή Πολυτεχνείου με τίτλο «Μνήμη Θεοδώρου Τζωρτζάκη» (Θέματα Συνεταιρισμών» σ. 4651 του 1978). Το περιοδικό έγραφε στην αρχή του κειμένου του:

Τιμήσαμε πάντα από τις σελίδες του περιοδικού αλλά και – το κυριότερο – από τα βάθη της καρδιάς μας την ηθική προσωπικότητα και ανιδιοτέλεια (πέρα από όλα τα άλλα του προτερήματα) του Θεοδώρου Τζωρτζάκη. Αλλά κάθε Αύγουστο, με την επέτειο του θανάτου του, η μνήμη του επανέρχεται ζωηρή. Γι' αυτό και δημοσιεύουμε τώρα και τα λίγα αλλά χαρακτηριστικά λόγια που είπε ο γνωστός καθηγητής του Πολυτεχνείου κ. Αθανάσιος Ρουσόπουλος, κατά τη τιμητική συγκέντρωση της 23-3-1978, που οργάνωσαν στη μνήμη του η Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών, η Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού και επίλεκτες προσωπικότητες.

Είναι η ακόλουθη:

«Οι ομιλήσαντες περιέγραψαν πλήρως την μορφή και το έργο του Θ. Τζωρτζάκη. Απομένει σε με μία σύντομη αναδρομή εις τας χαρακτηριστικές ιδιότητες και τας αρετάς του ανδρός και του έργου του...»

... Προσωπικώς δε ενθυμούμαι την δράσιν του κατά την σκοτεινήν περίοδον της Γερμανικής Κατοχής της Ελλάδος, οπότε συνεργάσθημεν δια την ίδρυσιν και λειτουργίαν ανεξαρτήτου θεσμού καταναλωτικών Συνεταιρισμών, δια την επιβίωσιν των πληθυσμών, εκείνος ως συνεταιριστικός σύμβουλος και εγώ ως πρόεδρος. Η δράσις του με αυταπάρησιν και με τον ηρωισμόν του προσωπικού κινδύνου των ημερών εκείνων θα μείνει αλησιμόνητος.

Κυρίες και Κύριοι, τοιαύτα γεγονότα επιβάλλουν νέους κανόνες. Πράγματι, η ανθρωπότης δεν πρέπει να είναι απλώς σύνολον ανθρώπων. Πρέπει να είναι **συνεταιρισμός των ανθρώπων**. Και αυτόν τον κανόνα πρέπει να διαδίδωμεν, όσον ημπορούμεν, όλοι και πρώτοι οι φίλοι της συνεταιριστικής ιδέας. Αι τρεις αυταί λέξεις ίσως βοηθήσουν την ανθρωπότητα του μέλλοντος...».

ΚΕΙΜΕΝΟ 52

1980: Συντάσσεται και εκδίδεται το έργο «Συνεργατισμός» με εισήγηση Α. Ν. Κλήμη, από ανθολόγηση και ομαδοποίηση των βασικών κειμένων του Θ. Τζωρτζιάκη στο περιοδ. «ο Συνεταιριστής».

Λίγο πριν το 1980, η μέχρι τότε, από το 1935, συνεταιριστική και ανθρώπινη γνωριμία και σχέσεις μου με τον αγροτικό - συνεταιριστικό ηγέτη Αλέξ. Μπαλατατζή, που έως τότε προτιμούσε παράλληλα την πολιτική (βουλευτής, υπουργός) αλλά και παράλληλα και ανεπίσημα και την ηγετική θέση στη συνεταιριστική κίνηση με τοποτηρητή Π. Ρούσσο, γίνονται – υπό τις τότε συνθήκες – πολύ στενότερες στον πνευματικό και οργανωτικό τομέα. Αναγνωρίζει περισσότερο την ανάγκη για μεγαλύτερη μόρφωση και συνειδητοποίηση του αγροτικού κόσμου στα συνεταιριστικά. Ιδρύεται και αρχίζει να δρα το ΕΛΚΕΣΥ, γίνεται προσπάθεια για μεγαλύτερη συνειδητοποίηση μέσα στις τότε ανώμαλες πολιτικές συνθήκες.

Εορτάζονται τα 50 χρόνια δραστηριότητας της Ενώσεως Συνεταιρισμών Ξάνθης. Υποβοηθείται το έργο της ΣΕΒΑΘ. Υποβοηθώ αυτό και άλλα ως Σύμβουλος και ως Διευθυντής του περ. «Θέματα Συνεταιρισμών» που στηρί-

Ο εορτασμός των 80 χρόνων της συνεταιριστικής κινήσεως στον Αλμυρό. Ομιλεί ο Α.Ν. Κλήμης.

Εορτάζονται τα 50 χρόνια δραστηριότητας της Ενώσεως Ξάνθης. Ομιλία Αριστ. Κλήμη στα στελέχη της, με συμμετοχή Μπαλτατζή, Μαυρόγιαννη, Κουρτίδη, στελεχών της Ενώσεως και Εποπτικών.

ζει το έργο. Οργανώνεται ο εορτασμός των 80 χρόνων της συνεταιριστικής κινήσεως στον Αλμυρό με συγκεντρώσεις, ομιλίες, κ.λπ.

Ανάμεσα στις άλλες προσπάθειες και ενέργειες, πείθω τον Αλεξ. Μπαλτατζή και την Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών για ανάπτυξη νέας μορφωτικής προσπάθειας. Και αναλαμβάνω την ευθύνη της επιλογής και συγγραφής καταλλήλων συνεταιριστικών βιβλίων με χρησιμοποίηση και του τυπογραφείου της ΣΕΒΑΘ στην Ξάνθη.

Και πρώτο στη σειρά βιβλίο επιλέγω, ως αρμόδιος σύμβουλος, την έκδοση βιβλίου στο οποίο να γίνει ομαδοποίηση και ανθολόγηση του έργου του Θεοδ. Τζωρτζάκη του κατεσπαρμένου στο περιοδικό του «ο Συνεταιριστής» από το 1925 – 1967, που είναι όχι μόνο η ιστορία της συνεταιριστικής κινήσεως, αλλά και ιδεολογικό ευαγγέλιο. Εργασία τεράστια.

Συνεννοούμαι με τη Φωτεινή Τζωρτζάκη. Επιστρατεύω τους εκλεκτούς συνεταιριστές και φίλους, τους πιστούς συνεργάτες του μεγάλου συνεταιριστή Θ. Τζωρτζάκη, τον Δ. Θ. Πάνο και Ι. Στρογγύλη. Και αρχίζει η όλη πολύ κουραστική εργασία.

Εργαζόμαστε οι τρεις (Αριστ. Κλήμης, Δ. Θ. Πάνος, Ι. Στρογγύλης) με την συνεργασία και της Φωτ. Τζωρτζάκη που συντάσσει και τον πλήρη κατάλογο των κειμένων του. Έτσι, με συστηματική εργασία, συγκροτήθηκε το έργο «Συνεργατισμός» του Θ. Τζωρτζάκη με βάση τα κείμενά του 1925 - 1967.

Εκτυπώνεται σε 2 εκδόσεις, κυκλοφορεί με μεγάλη κυκλοφορία σε όλη την Ελλάδα με την βοήθεια της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών με Γεν. Δ/ντήν τον Νικ. Κολύμβα, που εκπληρώνει έτσι μια οφειλόμενη τιμή στο πνευματικό έργο του Θεοδ. Τζωρτζάκη. Υποβοηθείται έτσι η συνεταιριστική μόρφωση και κατάρτιση.

Το έργο προλογίζει ο στενός από παλαιά φίλος του Θ. Τζωρτζάκη, ο Δ. Θ. Πάνος με αναλυτικό κείμενο (σελ. 5-8). Και παραδόθηκε στην κυκλοφορία για να φωτίζει τους συνεταιριστές.

* * *

Τα περιεχόμενα του βιβλίου «Συνεργατισμός» του Θ. Τζωρτζάκη (όπως έγινε η κατάταξή του) σε κεφάλαια:

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ σ. 11-32

1) Συνεταιριστική ανασκόπηση κατά το 1935. 2) Οι σύγχρονες τάσεις των γεωργικών συνεταιρισμών. 3) Ιστορική ανασκόπηση του ελληνικού συνεργατισμού. 4) Τα 50 χρόνια του νόμου 602 «περί Συνεταιρισμών». 5) Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα μέχρι το 1971.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ Η ΠΙΣΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΗ ΤΟΥΣ σ. 33-50

1) Η άμυνα των Συνεταιρισμών κατά των αντιδράσεων. 2) Η παραγνώρισις των Συνεταιρισμών. 3) Σεβασμός προς τον Συνεργατισμό. 4) Μάταιες αντιδράσεις και αδικαιολόγητες επιφυλάξεις. 5) Άδικες και ασύμφωρες επιθέσεις κατά των Συνεταιρισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΕ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΙΣΙΜΕΣ ΣΤΙΓΜΕΣ σ. 51-58

1) Ο Εθνικός αγών και οι Συνεταιρισμοί. 2) Η κοινωνική πρόνοια (κατά τον πόλεμο) και οι Συνεταιρισμοί. 3) Ο μόνος δρόμος.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ (ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ - ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΔΕΙΞΕΙΣ) σ. 59-81

1) Νέα κατευθύνσεις εις την συνεταιριστικήν πολιτικήν. 2) Συνεταιριστικό πρόγραμμα. Βασικές γραμμές και κατευθύνσεις. 3) Το συνεταιριστικό πρόγραμμα: Οι τοπικοί Συνεταιρισμοί, Ενώσεις κ.λπ. 4) Μερικές σκέψεις γύρω στις σύγχρονες εκδηλώσεις του Συνεργατισμού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ σ. 82–98

1) Ιδεολογικά συνεταιριστικά Οργανώσεις. 2) Η ίδρυση της Πανελληνίου Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών και τα βασικά προβλήματα της συνεταιριστικής κινήσεως. 3) Οι Συνεταιριστικοί Σύνδεσμοι. 4) Ένα πρόβλημα. Συμβολή για τη λύση του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ σ. 99–142

1) Οργανωτικά ζητήματα. 2) Ανώνυμες Συνεταιριστικές Εταιρείες. Μορφή και Ουσία. 3) Μερικές απόψεις για το συνεταιριστικό συντονισμό. 4) Συνεταιριστικά συμβούλια συνεργασίας. 5) Χρειάζεται ένα κεντρικό συνεταιριστικό συμβούλιο. 6) Μέτρα για την ενίσχυση του συνεταιριστικού οργανισμού. 7) Ανάγκη συστηματικής επικοινωνίας Κέντρου και περιφερειών. 8) Το συντονιστικό και το γνωμοδοτικό Συμβούλιο της Συνομοσπονδίας. 9) Τα θέματα ενός συγχρονισμένου συνεταιριστικού συνεδρίου.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ σ. 143–202

1) Τα γενικά κείμενα για τη συνεταιριστική μόρφωση. 2) Η συνεταιριστική ενημέρωση της κοινής γνώμης. 3) Σχολικοί Συνεταιρισμοί. Περιφερειακά μαθήματα. 4) Η συνεταιριστική μόρφωση, το παρόν και το μέλλον της. 5) Παρατηρήσεις σχετικά με τα νέα μέτρα της Συνομοσπονδίας για την συνεταιριστική μόρφωση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

«Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΗΣ» σ. 203–208

1) Η αποστολή «του Συνεταιριστή». 2) Τριάντα χρόνια στην υπηρεσία του Συνεργατισμού.

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ σ. 209–220

1) Η συνεταιριστική νομοθεσία (1949). 2) Η συνεταιριστική νομοθεσία (1959).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΕΠΟΠΤΕΙΑ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ σ. 221–240

1) Γεωργική συνεταιριστική εποπτεία. 2) Εσωσυνεταιριστική επιθεώρηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ σ. 241–271

1) Τα ζητήματα των συνεταιριστικών υπαλλήλων. 2) Η θέση και ο ρόλος των συνεταιριστικών υπαλλήλων. 3) Ανάγκη να συσταθή στη Συνομοσπονδία ειδική υπηρεσία για τα ζητήματα των συνεταιριστικών υπαλλήλων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΙΣΤΙΣ, ΑΤΕ, ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ σ. 272–296

1) Η αγροτική πίστις και οι Συνεταιρισμοί. 2) Η Αγροτική Τράπεζα. 3) Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί και η αγροτική πίστη. 4) Η άσκηση του πιστωτικού έργου από τους συνεταιρισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ σ. 297–303

1) Η συνεταιριστική κίνηση και η προστασία των γεωργικών προϊόντων. 2) Ο συνεταιρισμός στην υπηρεσία του δημόσιου συμφέροντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΩΝ σ. 304–315

1) Οι Συνεταιρισμοί καταναλώσεως. 2) Τοπικοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί. 3) Μερικές απόψεις για τους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς.

ΥΠΟΘΗΚΕΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΕΡΟΥΣ σ. 316–317

ΤΟ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Θ. ΤΖΩΡΤΖΑΚΗ σ. 318–326

* * *

Το έργο εμφανίζει ο Α. Ν. Κλήμης στα «Θέματα Συνεταιρισμών» 1981 σ. 4610: Θ. Τζωρτζάκη: «Συνεργατισμός». (Από την εφαρμογή στην Ελλάδα). Εκδόσεις «Συνεργασία», 1980, σ. 328, με τα επόμενα:

Στη σελίδα 4486 του προηγούμενου τεύχους μας αναφερθήκαμε στην προσπάθεια που άρχισε η ελληνική γεωργική συνεταιριστική κίνηση για το γράψιμο και την κυκλοφορία χρήσιμων, στον ελληνικό λαό και τα στελέχη, βιβλίων συνεταιριστικών, οικονομικοκοινωνικών, γεωργοτεχνικών και πολιτιστικών. Δικαιωματικά η αρχή έγινε με κείμενα του Θ. Τζωρτζάκη, του μεγάλου πνευματικού ανθρώπου που πρόσφερε τον εαυτό του θυσία για την προκοπή του ελληνικού συνεργατισμού.

«Στις σελίδες του τόμου (που τυπώθηκε σε 4.000 αντίτυπα) παρουσιάζονται –ταξινομημένες σε ενότητες– μικρές μελέτες και άρθρα του Θ. Τζωρτζάκη που καλύπτουν όλα τα ειδικότερα θέματα από την εφαρμογή του συνεργατισμού στην Ελλάδα μέχρι το 1970 περίπου και που έχουν και σήμερα ιδιαίτερη βαρύτητα: Επισκοπήσεις ιστορικές (με βαθυστόχαστες παρατηρήσεις) για την εξέλιξη των συνεταιρισμών στην Ελλάδα, για τις αντιδράσεις στο έργο τους, για την πίστη των συνεταιριστών, για την προσφορά των συνεταιρισμών σε εθνικά κρίσιμες στιγμές.

Μεγάλο μέρος του βιβλίου αφορά τη συνεταιριστική πολιτική και τον προγραμματισμό, την ιδεολογική οργάνωση της συνεταιριστικής κινήσεως και την οργάνωση και συνεργασία των συνεταιριστικών δυνάμεων. Βασική θέση κατέχουν στο βιβλίο τα θέματα που αναφέρονται στη συνεταιριστική

μόρφωση (σημασία, οργάνωση, υποδείξεις).

Με όλη τη γνώση και με επιμονή εξετάζονται στη συνέχεια τα θέματα: Νομοθεσία Συνεταιρισμών, Εποπτεία, Συνεταιριστικοί Υπάλληλοι, Αγροτική Πίστη και άλλα.

Για τη βαρύτητα και την αξία των κειμένων αυτών είναι περιττό να γραφεί οτιδήποτε. Είναι η πιο φωτισμένη πηγή για αντικειμενική και με πληρότητα, ενημέρωση και μελέτη.

Και είναι τα κείμενα από τα οποία αναβλύζει η βαθύτερη πίστη στο Συνεργατισμό σαν

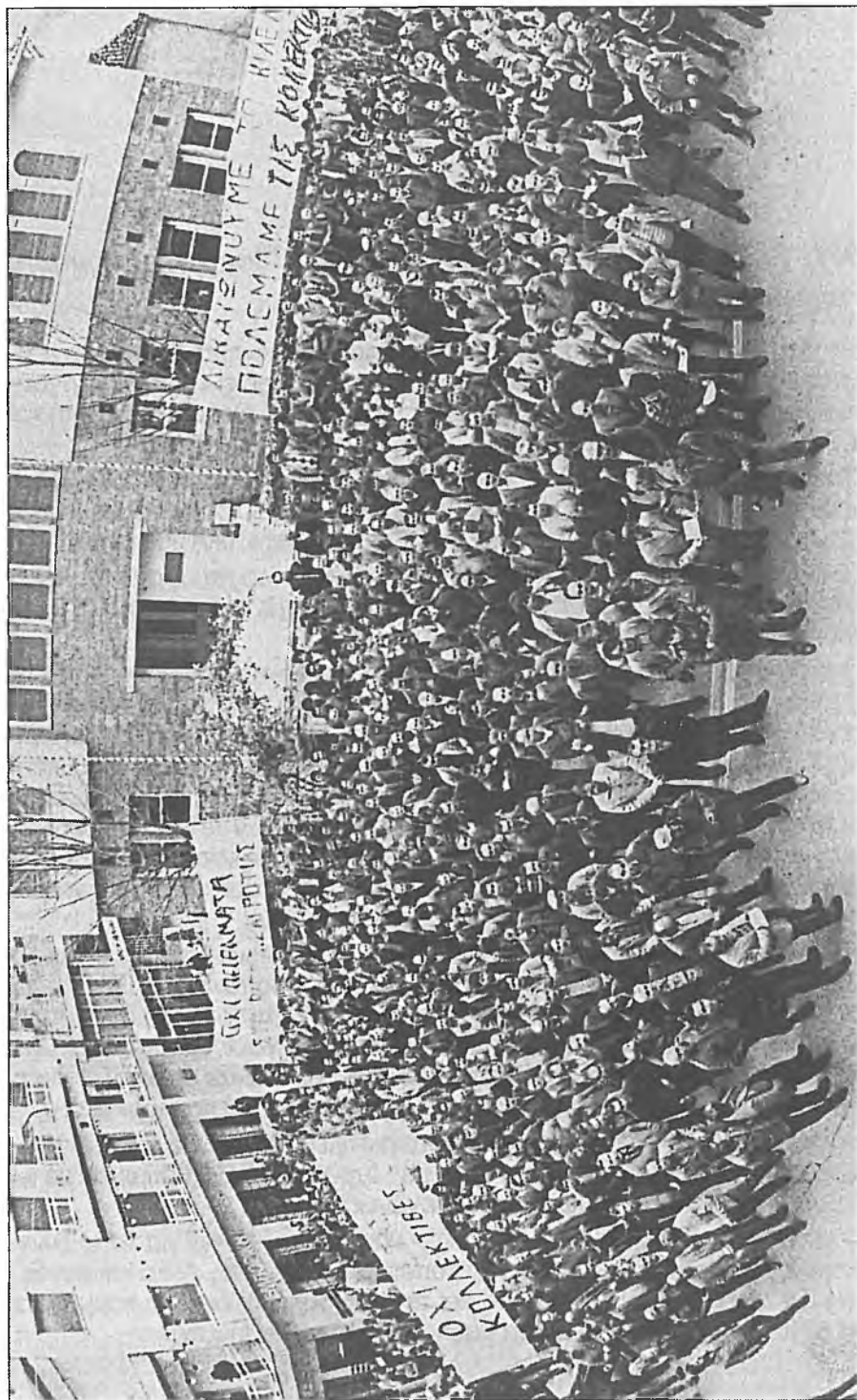
θεσμό που μπορεί να βοηθήσει τον κάθε άνθρωπο να εξυπηρετηθεί υλικά και σύγχρονα να ανέβει κοινωνικά, ηθικά, πνευματικά.

Η επιλογή και ταξινόμηση των κειμένων έγινε από τους γνωστούς συνεταιριστές, συνεργάτες και φίλους του αείμνηστου Τζωρτζάκη, τους Δ. Θ. Πάνο, Γ. Στρογγύλη και Αριστ. Κλήμη, που συνδέονταν πνευματικά με το μεγάλο δάσκαλο και γνώριζαν από πρώτο χέρι τις σκέψεις του για τη θέση που έπαιρνε πάνω στα καθημερινά συνεταιριστικά θέματα.

Το βαθυστόχαστο πρόλογο του βιβλίου έγραψε ο επιφανής συνεταιριστής κ. Δ. Θ. Πάνος πού, παρά την ηλικία του, δίνει πάντα πρόθυμο και αξιόλογο «παρών» στην υπηρεσία του Συνεργατισμού».

Απρίλιος 1985. Οι συνεταιριστές: Κ.Λ. Παπαγεωργίου, Αριστ. Κλήμης, Ιωάν. Στρογγύλης, στην οικία Δ.Θ. Πάνου σε εορτασμό, λίγο πριν από το θάνατο του πιστού αυτού φίλου και συνεργάτη του Θ. Τζωρτζάκη.

Βέροια 29.11.1984. Δύσκολα συνεταφριστικά χρόνια.

ΚΕΙΜΕΝΟ 53

1991: Τα 20 χρόνια από το θάνατο του Θεόδ. Τζωρτζάκη. Πρόταση για εορτασμό και απόδοση τιμής το 1992.

Το 1991 (σε εποχή δύσκολη για τη συνεταιριστική κίνηση) γράφω τα επόμενα στο περιοδ. «Συνεταιριστική Πορεία» της Εταιρείας Φίλων Συνεργατισμού» (τεύχος 23 σ. 171) με φωτογραφία του ζεύγους Θεοδ. Τζωρτζάκη και Φωτ. Τζωρτζάκη.

«Τον Αύγουστο 1991 συμπληρώθηκαν 20 χρόνια από το θάνατο του μεγάλου Έλληνα συνεταιριστή Θ. Τζωρτζάκη, πνευματικού φάρου, ιδεολόγου αγωνιστή και οργανωτή στον οποίο τόσο πολλά οφείλει η συνεταιριστική μας κίνηση.

Το περιοδικό μας, τα μέλη της Εταιρείας Φίλων Συνεργατισμού και όλος ο συνεταιρισμένος κόσμος, οφείλουμε να αναμνησθούμε το έργο του και να τιμήσουμε εφέτος επάξια τη μνήμη του.

Επειδή όμως το επόμενο έτος 1992 συμπληρώνονται 100 χρόνια από τη γέννησή του, κρίναμε σκόπιμο, με την απόδοση αυτή φόρου τιμής που γίνεται από το περιοδικό μας, να ειδοποιήσουμε από τώρα σχετικά τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις και τους Συνεταιριστές (παλαιούς και νέους) και να εισηγηθούμε να γίνει το 1992 μια αξιόλογη πνευματική κινητοποίηση όχι τόσο για να τιμηθεί τυπικά ο Θ. Τζωρτζάκης (γιατί πραγματικά δεν το έχει ανάγκη), όσο για να αντλήσουμε όλοι χρήσιμα διδάγματα συνεταιριστικά και ανθρωπιστικά από το μεγάλο του έργο και από τη θυσία των ατομικών του συμφερόντων στο βωμό της συνεταιριστικής ιδέας και προόδου.

Στην κινητοποίηση αυτή που η πρωτοβουλία της ανήκει και στην Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού και στην Πανελλήνια Συνομοσπονδία Γ. Συνεταιρισμών (για την ίδρυση της οποίας εργάστηκε συστηματικά και την πραγματοποιήσε), καλούμε να προετοιμαστούν όλες οι οργανώσεις και όλοι οι Συνεταιριστές, ώστε η επέτειος αυτή να αποτελέσει ένα νέο και σωστό ξεκίνημα για το καλό της συνεταιριστικής κινήσεώς μας πνευματικά και πρακτικά.

Πρέπει να είμαστε βέβαιοι ότι οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις θα αξιοποιήσουν αυτή την ευκαιρία - επέτειο. Όλοι μας έχουμε να διδαχθούμε και να ωφεληθούμε πολλά από την κατάλληλη οργάνωση».

Δυστυχώς τα δύσκολα τότε (πολιτικά - κομματικά) χρόνια για τους Συνεταιρισμούς δεν επέτρεψαν να πραγματοποιηθεί η πρόταση. Αλλά και δεν ξεχάστηκε η οφειλή. Έγινε αργότερα και πολύ ευρύτερα, όταν οι κομματικοί λόγοι είχαν σχεδόν εκλείψει και τα παθήματα έγιναν μαθήματα.

ΚΕΙΜΕΝΟ 54

2002: Συνομοσπονδία Γεωργ. Συνεταιρισμών, Κράτος (Υπουργείον Γεωργίας), Γεωπονικόν Πανεπιστήμιον, Εκκλησία της Ελλάδος, Άλλα Πανεπιστήμια, Ινστιτούτον Συνεταιριστικών Ερευνών-Μελετών, Εταιρεία Φίλων του Συνεργατισμού και πλήθος κόσμου, τιμούν τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα, τους πρωτεργάτες και όσους εργάστηκαν για τους Συνεταιρισμούς. Και βέβαια τον Θεόδ. Τζωρτζάκη (με βάση το βιβλίο του Αρ. Ν. Κλήμη) και τη φροντίδα του Κ.Α. Παπαγεωργίου).

Το 2001 εκδίδεται εκτός εμπορίου αλλά δεν κυκλοφορεί τότε, το βιβλίο του Αριστ. Κλήμη «Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα (σελ. 212). Φυλάσσεται για να δοθεί τιμητικά στους μετέχοντες, μέσω 1) του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών - Μελετών και 2) της Εταιρείας Φίλων του Συνεργατισμού (στις οποίες χαρίζεται) κατά την τελετή που σχεδιάζουν ο Αριστ. Κλήμης και ο καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου (που έχει διατελέσει προηγουμένως και Διευθυντής της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών και Πρόεδρος τώρα και του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών-Μελετών), κ. Κων. Α. Παπαγεωργίου, προς τιμήν όσων εργάστηκαν για την ανάπτυξη των Συνεταιρισμών κατά τα 100 χρόνια.

Το βιβλίο περιέχει: 1) Τα βασικά ιστορικά στοιχεία με σύντομη αναδρομή και στις παλαιότερες υποδείξεις και εφαρμογές από περίληψη του Α' τόμου του βιβλίου «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» του Αρ. Κλήμη και β) την απόδοση τιμής στις σελίδες σε όσους εργάστηκαν για την ανάπτυξη των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα» και βέβαια τους πρωτοπόρους, με κείμενα για τους Νικ. Μιχόπουλο, Δημ. Γρηγοριάδη, Σωκρ. Ιασεμίδη, Θεόδ. Τζωρτζάκη και άλλους.

Με τις ενέργειες και συνεχείς οργανωτικές προσπάθειες του κ. Κων-στ. Γ. Παπαγεωργίου, οι αρμόδιοι αποφασίζουν. Και στις 8 Μαρτίου 2002 γίνεται η μεγάλη Τιμητική Τελετή στη μεγάλη αίθουσα του Γεωπονικού Πανεπιστημίου.

Εκτός της Συνομοσπονδίας Γεωργ. Συνεταιρισμών, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου, του Κράτους (Υπουργείον Γεωργίας), του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Μελετών, της Εταιρείας Φίλων Συνεργατισμού, της Εκκλησίας της Ελλάδος, μετέχουν οι Συνεταιριστικές Τράπεζες, οι εκπρόσωποι του Παντείου και του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, οι Συνεταιρισμοί Κύπρου, η Ομοσπονδία Συνεταιρισμών Ηλεκτρολόγων, η Γεν. Γραμματεία του Υπουργείου

Μακεδονίας-Θράκης, με τον Καθηγητή συνεταιριστή κ. Καμενίδη, άλλες οργανώσεις και πλήθος κόσμου.

Εκδίδεται στη συνέχεια το 2002 από το Υπουργείο Γεωργίας η Επετειακή Έκδοση «Ελληνικοί Συνεταιρισμοί: 100 χρόνια» με όλο το υλικό ομιλιών και φωτογραφιών, με εξώφυλλο στο οποίο στο άνω μέρος φωτογρ. του πανηγυρικού τεύχους των 10 χρόνων (1925-1935) του περιοδ. «ο Συνεταιριστής» του Θεόδ. Τζωρτζάκη.

Περιεχόμενα της Εκδόσεως αυτής:

- Μια ημέρα αφιερωμένη στα 100 χρόνια των ελληνικών συνεταιρισμών.
- **Γ. Δρυς**: Υπουργός Γεωργίας: Η γνώση και η ένωση είναι επιτυχία.
- **Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χριστόδουλος**: Ζώντας κοντά στη φύση οι αγρότες μας είναι εγγύτερα στο Θεό.
- **Γ.Γ. Καραμπατζός**, Πρύτανης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου: Χρέος όλων μας να ενισχύουμε συνεχώς τον συνεργατισμό.
- **Α. Μωυσιάδης**, Αντιπρύτανης Παντείου Πανεπιστημίου: Επίκαιρη και αδήριτη η αναζήτηση λύσεων μέσα από συλλογικές μορφές οργάνωσης.
- **Ν. Μυρτάκης**, Πρόεδρος Ένωσης Συνεταιριστικών Τραπεζών Ελλάδος: Να συνεργασθούν οι δυνάμεις ενιαίας εκπροσώπησης των συνεταιρισμών.
- **Γρ. Φραγκιαδουλάκης**, Γεν. Γραμματέας της Εταιρείας Φίλων του Συνεργατισμού: Να απαλλαγούν οι συνεταιρισμοί από εξωτερικές επιδράσεις.
- **Σ. Δρουσιώτης**, Πρόεδρος του Συνδέσμου Γραμματέων-Διευθυντών Συνεργατικών Ιδρυμάτων Κύπρου: Προσβλέπουμε στη στενή συνεργασία με τον Συνεργατισμό της Ελλάδος.
- **Α. Καραμάνος**, Πρύτανης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών: Οι δεσμοί του Γεωπονικού Πανεπιστημίου με τους Συνεταιρισμούς.
- **Τ. Καραμήχας**, Πρόεδρος της ΠΑΣΕΓΕΣ: 100 χρόνια γόνιμης παρουσίας των Συνεταιρισμών.
- **Δ. Μαυρόγιαννης**, τ. Πρύτανης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης: Το έργο του Αριστείδη Κλήμη «Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα».
- **Κ. Παπαγεωργίου**, Καθηγητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών: Αριστείδης Κλήμης - Νικόλαος Κολύμβας: Πρότυπα προς μίμηση.
- **Αριστ. Κλήμης**: Η δράση ισχυρών πραγματικών συνεταιρισμών αποτελεί χρήσιμο αντίδοτο στην παγκοσμιοποίηση κινήσεως κεφαλαίων.
- **Νικ. Κολύμβας**: Ο συνεργατισμός περιέχει τη σωστή σύνθεση ουτοπίας και πραγματικότητας.
- Το φυτώριο νέων συνεταιριστών.

* * *

Στο πρώτο εισαγωγικό κείμενο σημειώνεται ότι ο πρώην Πρύτανης του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης καθηγητής κ. Διον. Μαυρόγιαννης παρουσίασε το βιβλίο του κ. Αριστείδη Κλήμη «Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα» που ετοιμάστηκε ειδικά για την εκατονταετία των Συνεταιρισμών και προσφέρθηκε στους παρευρεθέντες στην εκδήλωση.

Με την ευκαιρία της εκδήλωσης αυτής το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο και η ΠΑΣΕΓΕΣ απένειμαν τιμητικές διακρίσεις στον Αριστείδη Κλήμη και στον Νικόλαο Κολύμβα για τις εξαιρετικές υπηρεσίες που είχαν προσφέρει στους συνεταιρισμούς της Ελλάδας με το έργο τους και το παράδειγμά τους.

Τους τιμηθέντες παρουσίασε ο Καθηγητής του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Κωνστ. Παπαγεωργίου, με ομιλία του.

Επίσης αναγράφεται ότι χαρούμενη νότα στην εκδήλωση πρόσφερε η χορωδία του σχολικού συνεταιρισμού του Γ' Δημοτικού Σχολείου Λαυρίου με τραγούδια που πρόβαλλαν τη συνεργασία. Στο Διευθυντή του Σχολείου κ. Λουκά η ΠΑΣΕΓΕΣ απένειμε Ειδικό Έπαινο για το συνεταιριστικό του έργο.

Παράλληλα οργανώθηκε έκθεση έργων ζωγραφικής των μελών σχολικών συνεταιρισμών, την οποία εγκαινίασε ο ειδικός Γραμματέας του Υπουργείου Γεωργίας κ. Ξεν. Λουράντος. Τη δεξίωση που ακολούθησε είχε αναλάβει συνεταιρισμός υπηρεσιών Εστίασης και τα ποτά που προσφέρθηκαν ήταν προϊόντα των συνεταιρισμών.

Επίσης στην έκδοση υπάρχουν φωτογραφίες παρισταμένων, μεταξύ των οποίων ο Γεν. Γραμ. Υπουργείου Γεωργίας κ. Α. Κόρακας, ο Γεν. Γραμ. Υπουργείου Μακεδονίας Θράκης Καθηγητής - συνεταιριστής Χρ. Καμενίδης, ο Πρόεδρος της ΣΥΔΑΣΕ κ. Ι. Πίπτας. Και πολλές φωτογραφίες παλαιών μεγάλων συνεταιριστών και Καθηγητών της Ανωτ. Γεωπονικής και άλλων.

Επίσης στην έκδοση υπάρχουν φωτογραφία του Προέδρου της ΠΑΣΕΓΕΣ κ. Τζ. Καραμίχα, φωτογραφία του πρώτου τεύχους 1946 του περιοδ. «Η Φωνή των Συνεταιρισμών» και του περιοδικού «ο Συνεταιριστής» του Θεόδ. Τζωρτζάκη (πανηγυρικό 1925-1935). Ακόμη φωτογραφίες του πρωτεργάτη Σωκρ. Ιασεμίδη, του Ν. Μιχόπουλου, Δημ. Γρηγοριάδη, του Ντ. Μαλούχου, του Θεόδ. Τζωρτζάκη, του Αλ. Μπαλτατζή, του Δ.Θ. Πάνου, του Ι. Αφεντάκη, του Β. Ιλantzή και άλλων, του Καθηγητή Κ. Παπαγεωργίου, του Αριστ. Κλήμη, του Νικ. Κολύμβα, της χορωδίας μαθητών Λαυρίου και άλλων μαθητών μελών σχολικών συνεταιρισμών.

Μια έκδοση ιστορική με πλούσιο περιεχόμενο που πρέπει να διαβάζεται πάντοτε από τους συνεταιριστές. Και να συνεχίζεται στο μέλλον με παρόμοιες ενέργειες.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ομιλία του κ. Δ. Μαυρόγιαννη, τ. Πρύτανη Πανεπι-

στημίου, για την ανάλυση και παρουσίαση του έργου του Αριστ. Κλήμη «Τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα». Και η ομιλία του Καθηγητή Κ. Παπαγεωργίου «Αριστείδης Κλήμης-Νικόλαος Κολύμβας - Πρότυπα προς μίμηση», προσωπικότητες καταξιωμένες στη συνείδηση των συνεταιριστών της χώρας μας, όπως δάσκαλοι του Συνεργατισμού, που με τη συνέπεια και την ανιδιοτέλεια που τους διακρίνει, με τη βαθύτατη γνώση και βίωση των συνεργατικών ιδεωδών, αξιών και κανόνων, με το θάρρος της γνώμης και με αδιάλειπτη διάθεση προσφοράς, με το παράδειγμά τους, με το γραπτό και προφορικό λόγο και με τη δράση τους, έδειξαν σε κάθε πολίτη ένα δρόμο δημιουργίας για μια κοινωνία ανθρωπιάς και αλληλεγγύης».

Οι Αριστ. Κλήμης και Νικ. Κολύμβας αποδέχτηκαν τις τιμές που τους έγιναν όχι ατομικά αλλά κυρίως ως πληρεξούσιοι των άξιων οικοδόμων πρωτεργατών του Συνεργατισμού.

* * *

Από το βιβλίο του Αρ. Κλήμη (που διανεμήθηκε σε όσους μετείχαν στην τελετή) με 212 σελίδες, οι σελίδες 108-160 είναι αφιερωμένες στον Θεόδ. Τζωρτζάκη και αναπτύσσονται εκεί: α) Η σύνδεση Θ. Τζωρτζάκη-Αριστ. Κλήμη,, β) Το περιοδικό του Θ. Τζωρτζάκη «ο Συνεταιριστής», γ) Η ίδρυση και διεύθυνση της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών, 1935-1938, δ) Συνεταιριστική δραστηριότητα του Θ. Τζωρτζάκη κατά την Κατοχική περίοδο, ε) Η αναγνώριση του τεράστιου συνεταιριστικού έργου του από την Ακαδημία Αθηνών και τους κορυφαίους τότε κρατικούς, κοινωνικούς και πνευματικούς παράγοντες, στ) Η έκδοση σε βιβλίο «Συνεταιριστική Οικονομία» των πολυγραφημένων παραδόσεών του, ζ) Ο αιφνίδιος θάνατός του, η κηδεία, ο επικήδειος του Αριστ. Ν. Κλήμη, η) Η έκδοση του τιμητικού τόμου Μνήμη Θεοδώρου Τζωρτζάκη, θ) Η παρουσίαση αναλυτικού πίνακα του συγγραφικού έργου του Θ. Τζωρτζάκη, ι) Οι μεταθανάτιες τιμητικές εκδηλώσεις στη μνήμη Τζωρτζάκη, ια) Η συγκέντρωση του κύριου συγγραφικού έργου του Τζωρτζάκη και έκδοση βιβλίου με τίτλο «Συνεργατισμός», ιβ) Τα 20 χρόνια από το θάνατο του Θ. Τζωρτζάκη, ιγ) Χαρακτηριστικά κείμενα για τις συνεχείς προσπάθειες του Θ. Τζωρτζάκη για διατύπωση και τήρηση σοβαρού συνεταιριστικού προγράμματος και για συντονισμό ενεργειών, ιδ) Τα κείμενα Α.Ν. Κλήμη για τον Θεόδ. Τζωρτζάκη.

Έτσι αποδόθηκε με τον πρόπονα τρόπο τιμή σε όλους τους συντελεστές αναπτύξεως των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα.

Και με τον ειδικό τόμο που εκδίδεται τώρα από τον Αριστ. Κλήμη για τον πνευματικό του πατέρα στα συνεταιριστικά, αποδίδεται η οφειλόμενη τιμή στον Θεόδωρο Κ. Τζωρτζάκη. Τον πνευματικό μου πατέρα, επαναλαμβάνω, στα συνεταιριστικά. Αιωνία η μνήμη του.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Αριστείδης Ν. Κλήμης:

– *Γεννήθηκε* το 1915 στο Πλωμάρι και μεγάλωσε στη Μυτιλήνη (της Λέσβου) όπου και φοίτησε στο Δημοτικό (στη Μυτιλήνη, στο μονοτάξιο στο Καγιάνι, στη Μυτιλήνη) και στο δτάξιο Γυμνάσιο στη Μυτιλήνη. (Ενδιάμεση παραμονή στη Μ. Ασία 1920 αρχές 1922).

– *Σπούδασε*: Αρχικά **Συνεταιριστικά** (στη Σχολή Συνεταιριστών της Ανωτάτης Γεωπονικής Αθηνών, 1933–34) και στη συνέχεια (ενώ εργαζόταν και έγραφε) **Νομικά – Οικονομικά** στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1935–1941), όπου πέτυχε στις εισαγωγικές με **αριστεία** και **τιμήθηκε με βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών**. Παρακολούθησε αργότερα και μαθήματα Στατιστικής στην Ανωτ. Βιομηχανική Σχολή.

– *Σταδιοδρόμηση* έπειτα από διαγωνισμό εισαγωγικό 1934, στην ΑΤΕ (1935–1972) (αφού είχε υπηρετήσει λίγο ως ο πρώτος μικρός υπάλληλος στην ιδρυθείσα το 1935 Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών) τόσο στην επαρχία όσο και (κυρίως) στο Κεντρικό Κ/μα (Διοίκηση), όπου διετέλεσε διαδοχικά Αναπλ. Προϊστάμενος Τμήματος Μελετών – Στατιστικής, Προϊστάμενος Τμήματος Τύπου – Δημοσίων Σχέσεων, πρώτος Προϊστάμενος και οργανωτής της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών καθώς και αρμόδιος για θέματα εκπαίδευσης του προσωπικού, θέματα Ε.Ο.Κ., και άλλα ειδικά καθήκοντα που του ανατέθηκαν με αποφάσεις Διοικήσεως. Αποχώρησε το 1972 με παραίτηση λόγω των αδικιών της Δικτατορίας για να αφοσιωθεί κυρίως στο συγγραφικό του έργο, με την διεύθυνση του περιοδικού «Θέματα Συνεταιρισμών» 1971–1984 και με άλλες συγγραφές και ενέργειες.

– *Στράτευση* στο Π.Ν., για θητεία το 1940/41 και αργότερα με 2 ονομαστικές επιστρατεύσεις τα έτη 1944/46 (στη Σάμο, Μυτιλήνη, Ναυτ. Διοίκηση Αιγαίου) και το 1947/49 σε πολεμικό πλοίο και στο Γενικό Επιτελείο Ναυτικού (χωρίς να απομακρύνεται –όσο το δυνατό και με υπερεργασία– από τις υπηρεσιακές θέσεις και τις συγγραφικές ανησυχίες).

– *Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών*: Κατά τα έτη 1935 - 1938 και 1946 - 1950, έπειτα από αιτήσεις της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών, ήταν αποσπασμένος σε αυτή (ως υπάλληλος ΑΤΕ) για την αρχική οργάνωσή της και τη μετακατοχική ανασυγκρότησή της. Την περίοδο 1949–1964 συνεργαζόταν στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως (με διδασκαλία και διοικητικά καθήκοντα) και στην Επιτροπή Σχολικών Συνεταιρισμών.

– *Σε γάμο* από το 1950 με τη Μερόπη Εμμανουήλ. Τρία έγγαμα παιδιά επιστήμονες, με 5 εγγόνια.

– *Οργάνωσε και διηύθυνε* διαδοχικά και επί 10ετίες τα περιοδικά: «Η Φωνή των Συνεταιρισμών» της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών (1946–1949), «Δελτίον Αγροτικής Τραπέζης» (1956–1962), «Θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας» (1971–1984) ατομικό ομού με τον Αποστ. Οικονομόπουλο, «Συνεταιριστική Πορεία» της Εταιρείας Φίλων Συνεργατισμού (1986–1987).

– *Συνεργάστηκε* μόνιμα στο περ. «ο Συνεταιριστής» και με συνεργασίες σε άλλα έντυπα (εφημερίδες – περιοδικά Αθηνών και Επαρχιών, ειδικούς τόμους, καθώς και σε Εγκυκλοπαίδειες και στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών (εκπομπή «Φωνή του Αγρότου» και εκπομπή του ΓΕΝ).

– *Έγραψε* από το 1937 δεκάδες βιβλία συνεταιριστικά, νομικά, αγροτικής οικονομίας και αγροτικής πολιτικής καθώς και λογοτεχνικά (πίνακας σε άλλη σελίδα). Αναλυτικό πίνακα των 1420 (από 1934 έως το 1984) σκόρπιων κειμένων του βλ. στο περιόδ. «Θέματα Συνεταιρισμών» σελ. 6043 – 6090 και 6159 – 6198 του 1984. Και άλλα μετέπειτα.

– *Δίδαξε* από το 1950 συνεταιριστικά και αγροτική οικονομία στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδείσεως. Επίσης σε Σεμινάρια Υπουργείων, ΑΤΕ, Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών (για μετεκπαίδευση υπαλλήλων και αιρετών) και άλλων φορέων. Έκανε πολλές δεκάδες ομιλίες – διαλέξεις – επιστημονικές εισηγήσεις, σε επαρχικές πόλεις, στην Αθήνα και Λευκωσία.

– *Πρόσφερε τις υπηρεσίες του* ως μέλος Δ. Συμβουλίων στον Καταναλωτικό Συνεταιρισμό ΑΤΕ, στον Οικοδομικό Συνεταιρισμό ΑΤΕ, στην Εταιρεία Γεωργοοικονομικών Μελετών, στην Εταιρεία Φίλων Συνεργατισμού, σε Ειδικές Επιτροπές Υπουργείων, στο Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών-Μελετών κ.λπ.

– *Καθιέρωσε* στην Ελλάδα τον επιστημονικό κλάδο «Συνεταιριστικό Δίκαιο» και με τα πολλά νομικά συνεταιριστικά του βιβλία επέδρασε στη θεωρία, στην πρακτική εφαρμογή και στη νομολογία των Δικαστηρίων.

– *Τιμήθηκε* από την Ακαδημία Αθηνών με 2 βραβεία: Το 1935 για φοιτητική αριστεία (Βραβείο Αδ. Κοραή) και το 1955 για το έργο του «Αγροτική Οικονομία της Ελλάδος». Επίσης τιμήθηκε με διάφορες άλλες ευαρέσκεις, επαίνους κ.λπ. (Διοικήσεως ΑΤΕ, Γεν. Επιτ. Ναυτικού, Ινστιτούτων ΙΣΕΜ και Ι.Α.Γ.Ε., από τους πολλούς οργανωτές της τελετής του 1992 για τα 100 χρόνια των Συνεταιρισμών, Λεσβιακής Παροικίας, Εστίας Νέας Σμύρνης, Συλλόγου Υπαλλήλων Α.Τ.Ε. κ.λπ. Και από τις Οργανώσεις της πατρίδας του Λέσβου σε ειδικές τελετές Λεσβιακής Παροικίας, Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών, Εταιρεία Αιολικών Μελετών, Πολιτιστικού Κέντρου ΦΟΜ, Συνεταιριστικής Τράπεζας Λέσβου – Λήμνου, Ενώσεως Αγροτικών Συνεταιρισμών Λέσβου, Δήμου Πλωμαρίου (Πλωμάρι και Μεγαλοχώρι).

– *Αναγορεύθηκε Επίτιμος Διδάκτωρ του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών* (Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας) για το όλο συγγραφικό και πνευματικό έργο του.

– *Διαθέτει* α) την πληρέστερη Βιβλιοθήκη με συνεταιριστικά βιβλία και περιοδικά καθώς και αγροτικής οικονομίας και αγροτ. πολιτικής. β) Ειδική Βιβλιοθήκη στη Μυτιλήνη με βιβλία Λεσβίων συγγραφέων κι άλλα λογοτεχνικά και πολιτισμού. γ) «Βιβλιοθήκη Κλήμη» με 2.000 τουλάχιστον βιβλία λειτούργει ως ειδικό τμήμα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Πλωμαρίου Λέσβου.

– *Άλλα στοιχεία:*

1. Στον τόμο «Αναφορές στο έργο 1934–1998 του Αριστ. Ν. Κλήμη», Αθ. 1998.
2. «Κείμενα Αριστ. Κλήμη...», του Γ. Μίσσιου («Δημοκράτης» 10-3-93 και 11-3-93).
3. Ιακ. Μουτζουρέλλη, Στοιχεία από τη συμβολή του Αριστ. Κλήμη στη γενικότερη εκπαίδευση μόρφωση, (Ημερολόγιο Κουτζαμάνη, τόμος 2002).
4. Βλ. και το βιβλίο ΙΑΓΕ - ΙΣΕΜ «Προσωπικότητες των Συνεταιρισμών: Αριστ. Κλήμης - Νικ. Κολύμβας», Αθήνα.
5. Βλ. την έκδοση 2002 του Υπουργείου Γεωργίας «Η τελετή: 100 χρόνια των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα».

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

1. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΕΣΒΟΝ», Αθήναι 1937, σ. 53
2. «ΟΙ ΓΕΩΡΓΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ», Μυτιλήνη 1938, σ. 80.
Δεύτερη έκδοση με τίτλο «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ», Αθήνα 1947, σ. 90
3. «ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ», τ. Α. Αθήνα 1948, σ. 155
4. «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΙΣΤΙΣ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ». Αθήνα 1950, σ. 134.
Δεύτερη έκδοση (από το Σύλλογο Υπαλλήλων ΑΤΕ για την 25ετία της ΑΤΕ), Αθήνα 1954, σ. 140.
5. «ΔΙΕΘΝΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (μετά Ν. Πολύζου και Β. Ανθρακοπούλου), Αθήνα 1951, σ. 160.
6. «ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΕΝΑΤΕΝΙΣΙΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ», Αθήναι 1952, σ. 31.
7. «ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ», Αθήναι 1952 σ. 31.
Δεύτερη έκδοση (με την ύλη και για τα νεότερα Συντάγματα) σε συνεργασία Ολυμπίας Κλήμη Καμινάρη, Αθήνα 1975, σ. 32.
8. «Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ» (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών). Αθήναι 1955 σ. 112. (Περίληψη, όπως είχε δημοσιευθεί σε πολλές συνέχειες στον «Οικονομικό Ταχυδρόμο», Αθηνών).
Δεύτερη έκδοση (σε μεγάλο σχήμα) με το πλήρες κείμενο Αθήναι 1961, σ. 141.
9. «ΚΩΔΙΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (Μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήναι 1958, σ. 557.
10. «ΟΙ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ», Αθήναι 1960, σ. 126.
11. «ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήναι 1962, σ. 463.
12. «ΚΥΠΡΟΣ», κείμενο ομιλίας στην Κύπρο και εντυπώσεις από την Κύπρο, Αθήναι 1962, σ. 20.
13. «ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ - ΕΠΟΠΤΕΙΑ - ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ» (μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήναι 1967, σ. 392.
14. «ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΟΙ - ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ» (μετά Δ. Θ. Πάνου) Αθήνα 1970, σ. 241.
15. «ΝΟΜΟΙ και ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήναι 1971, σ. 272.
16. «ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ 1914 - 1970 νομοθετημάτων σχετικών με ύλην Συνεταιρισμών», Αθήναι 1971, σ. 38.
17. «ΝΟΜΟΣ 602», Αθήναι 1971, σ. 56.
18. «ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ 1915 - 1973», (μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήναι 1973, σ. 190.
19. «ΠΕΡΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ», (Νομοθεσία, Νομολογία). Αθήναι 1973, σ. ξδ+140.
20. «Η ΝΕΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ». (Κείμενο νόμου 227, Κριτικές παρατηρήσεις) Αθήναι 1973, σ. 88.
21. «ΔΙΚΑΙΟΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήνα 1976, Τόμος Α', σ. 261.

22. «ΔΙΚΑΙΟΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (μετά Απ. Οικονομοπούλου), Αθήνα 1976, Τόμος Β' σ. 268.
23. «ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΠΕΡΙ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ» (Ν. 921: Συνδέσεις - σχόλια σε κάθε άρθρο, αναλυτικά ευρετήσια). (Μετά Απ. Οικονομοπούλου και Αγγ. Καμινάρη), Αθήνα 1979 σ. 256 (Συμπλήρωμα 1979-1983, Αθήνα 1983, σ. 267- 272).
24. «ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΣ - ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ», Εκδόσεις «Συνεργασία» 1980, σ. 170.
Δεύτερη έκδοση (σε μεγάλο σχήμα) 1982, σ. 170.
25. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» Α' Τόμος Αθήνα 1985, σελ. 528 (Από την αρχαιότητα έως και το 1922).
26. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» Β' Τόμος Αθήνα 1988, σελ. 622 (Περίοδος 1923-1934).
27. «ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΒΟΗΘΗΜΑ ΣΕ ΘΕΜΑΤΑ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ - ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ», Αθήνα 1989, σελ. 167.
28. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» Γ' Τόμος Αθήνα 1991, σελ. 600 (Περίοδος 1935-1945).
29. «ΚΕΙΜΕΝΑ 1934-1994 ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ», Αθήνα 1994, σελ. 56
30. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» Τόμος Δ', Αθήνα 1996, (Περίοδος 1946-1960). Έκδοση ΣΕΚΑΠ, σελ. 588.
31. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» Τόμος Ε', Αθήνα 1999 (Περίοδος 1961-2000 περίπου). Έκδοση ΣΕΚΑΠ, Αθήνα.
32. «ΤΑ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ» 1900/1991 - 2000/2001 (Με βάση το ποίο οι τελετές στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών το 2002).
33. «ΛΙΓΑ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ - ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ ΑΠΟ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΕΠΟΧΕΣ, 1933-2003» Αθ. 2003.
34. «ΤΙΜΗΤΙΚΕΣ ΤΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ Α. Ν. ΚΛΗΜΗ, Αθήνα, Μυτιλήνη, Πλωμάρι» Αθ. 2004.
35. «ΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ», Τόμος ΣΤ' - Οι Μεγάλοι Συνεταιριστές - Θ. Τζωρτζάκης», Τιμητικός Τόμος για τον πνευματικό μου πατέρα στα συνεταιριστικά. Αθήνα 2006.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ

1. ΝΙΚΟΛ. ΑΡΙΣΤ. ΚΛΗΜΗΣ 1892-1956 (Κείμενα - Φωτογραφίες κατά τον θάνατό του).
2. «Ο ΓΥΙΟΣ ΤΟΥ ΛΕΠΡΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΛΛΟΙ» Αθήνα 1968, σελ. 131.
3. «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΑΪΤΑ ΣΤΟΝ ΑΡΓΑΛΕΙΟ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ» (Μικρασιατικό), Αθήνα 1986 σελ. 220.
4. ΠΩΣ ΕΙΔΑΝ ΤΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΟ: 188 γνώμες Ακαδημαϊκών, Καθηγητών κλπ. Αθήνα 1988.
5. «77 ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΧΡΟΝΙΑ ΘΥΤΕΣ ΚΑΙ ΘΥΜΑΤΑ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ» Αθήνα 1992, σελ. 144. (Μικρασιατικό και άλλα).
6. Τόμος «ΛΕΣΒΙΑΚΑ «ΙΕ'/1994. Εταιρείας Λεσβιακών Μελετών.
7. «ΛΕΣΒΙΑΚΟΣ ΤΙΠΟΥΚΕΙΤΟΣ 1912-2006». (περιεχόμενα κατά συγγραφείς όλων των Ημερολογίων και των Εκδόσεων των Πνευματικών Εταιρειών Λέσβου», Μυτιλήνη (κυκλοφορία 2007).

Μερικά λόγια για τον συγγραφέα

Σε όσους θα διαβάσουν το έργο αυτό θα ήταν, ίσως, χρήσιμες μερικές πληροφορίες σχετικές με τα θεωρητικά και τα πρακτικά εφόδια του συγγραφέα, πάνω στα οποία στηρίζεται και το κείμενο:

Ο συγγραφέας Αριστείδης Ν. Κλήμης:

— Γεννήθηκε το 1915 στο Πλωμάρι και μεγάλωσε στη Μυτιλήνη (της Λέσβου) όπου και φοίτησε στο Δημοτικό και στο δάξιο Γυμνάσιο.

— Σπούδασε: Συνεταιριστικά (στη Σχολή Συνεταιριστών της Ανωτ. Γεωπονικής Αθηνών, 1933-34) και στη συνέχεια Νομικά (στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, 1935-1940). Επίσης παρακολούθησε Στατιστική στην Α.Β.Σ.

— Σταδιοδρομήσε στην ΑΤΕ (1935-1972) τόσο στην επαρχία όσο και στο Κεντρικό Κ/μα όπου διετέλεσε διαδοχικά αναπληρ.

Προϊστ. Τμήματος Μελετών - Στατιστικής από το 1952, Πραϊστάμενος Τμήματος Τύπου - Δημοσίων Σχέσεων από το 1955, Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών από το 1962-1972.

- Κατά τα έτη 1935-1938 και 1946-1950, με αιτήσεις της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών ήταν αποσπασμένος σ' αυτή για να συντελέσει στην αρχική οργάνωσή της και στη μετακατοχική ανασυγκρότησή της. Την περίοδο 1949-64 συνεργάστηκε ειδικά στη Συνεταιριστική Εκπαίδευση.
- Οργάνωσε και διηύθυνε τα περιοδικά «Η Φωνή των Συνεταιρισμών» της Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών (1946-1950), «Δελτίον Αγροτικής Τραπέζης» (1955-1962), «Θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας» (1971-1984), «Συνεταιριστική Πορεία» 1986-1987.
- Συνεργάστηκε στο περ. «ο Συνεταιριστής» (1935-1966) και σε δεκάδες άλλα έντυπα (εφημερίδες - περιοδικά) Αθηνών και Επαρχιών, καθώς και στο Ραδιοφωνικό Σταθμό Αθηνών («Φωνή του Αγρότου») με εκατοντάδες κείμενα.
- Έγραψε 24 συνεταιριστικά, νομικά, αγροτικά και 2 λογοτεχνικά βιβλία (πίνακας των επιστημονικών στη σελ. 8/536 του κειμένου του βιβλίου).
- Δίδαξε από το 1950-1964 συνεταιριστικά και αγροτική οικονομία στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης. Επίσης σε πολλά Σεμινάρια Υπουργείων, ΑΤΕ, Συνομοσπονδίας Συνεταιρισμών, για μετεκπαίδευση υπαλλήλων και αιρετών. Έκανε πολλές ομιλίες - διαλέξεις σε επαρχιακές πόλεις και στην Αθήνα.
- Πρόσφερε τις υπηρεσίες του ως μέλος Διοικ. και Εποπτ. Συμβουλίων σε αστικούς Συνεταιρισμούς και σε Συλλόγους. Και ως Γεν. Γραμματέας στην Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης, στην Εταιρία Γεωργοοικονομικών Μελετών, στην Εταιρία Φίλων Συνεργατισμού.
- Καθιέρωσε στην Ελλάδα τον κλάδο «Ελληνικό Συνεταιριστικό Δίκαιο» και με τα νομικά συνεταιριστικά του βιβλία επέδρασε στη θεωρία, στην πρακτική εφαρμογή και στη νομολογία των Δικαστηρίων.
- Τιμήθηκε από την Ακαδημία Αθηνών με βραβεία: Το 1935 για φοιτητική αριστεία και το 1955 για το έργο του «Η Αγροτική Οικονομία της Ελλάδος».
- Διάρησε την καλύτερη συνεταιριστική βιβλιοθήκη στην Ελλάδα.
- Ασχολείται με τη συγγραφή και έκδοση του πολύτομου ιστορικού έργου «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» και γενικά δίνει ιδεολογική, επιστημονική και συγγραφική βοήθεια στον αγροτικό και συνεταιριστικό τομέα.